

Försäkrings- rörelse i förändring

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2015

National Library
of Sweden

Slutbetänkande av
Försäkringsutredningen

SOU 1995:87

Försäkrings- rörelse i förändring

Slutbetänkande av
Försäkringsutredningen

SOU^{1995:87}

Ref KB

OU

Statens offentliga utredningar
1995:87
Finansdepartementet

Försäkringsrörelse i förändring 3

Slutbetänkande av Försäkringsutredningen
Stockholm 1995

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes, Offentliga Publikationer, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:

Regeringskansliets förvaltningskontor
Arkiv- och informationsenheten
103 33 Stockholm
Fax: 08-790 09 86
Telefon: 08-405 24 81

Till Statsrådet och chefen för Finansdepartementet

Genom beslut den 20 september 1990 bemyndigade regeringen dåvarande statsrådet Erik Åsbrink att tillkalla en kommitté med uppdrag att utreda vissa frågor på försäkringsområdet samt föreslå ändringar i försäkringsrörelselagstiftningen.

Kommittén har antagit namnet Försäkringsutredningen.

Kommittén, som ålades att med förtur behandla frågor som berörs av den västeuropeiska integrationen, har i två delbetänkanden (SOU 1991:89 och SOU 1993:108) behandlat ämnen som påkallats av EG-direktiven på försäkringsområdet.

Kommittén får härmed överlämna sitt slutbetänkande med rubriken Försäkringsrörelse i förändring 3, omfattande de övriga frågor som ingått i uppdraget.

I arbetet med detta betänkande har följande ledamöter, sakkunniga och experter deltagit.

Ledamöter: docenten Lars Nyberg (ordförande), professorn Mats Persson, konsulterande aktuarien Yngve Pettersson, t.f. professorn Staffan Viotti, vice verkställande direktören Per Welin samt verkställande direktören Olov Hertzman.

Sakkunniga: f.d. justitierådet Bertil Bengtsson.

Experter: avdelningschefen Jarl Symreng, ekonomen Lennart Gullbjörk, bankokommissarien Lars Hansson, filosofie doktorn Björn Palmgren, f.d. chefaktuarien Åke Unnerud, departementsrådet Håkan Nyholm, departementsrådet Peter Kindlund samt direktören Leif Victorin.

Sekreterare i denna del av arbetet har varit departementssekreteraren Margareta Kettis och numera hovrättsrådet Åke Thimfors.

Ett särskilt yttrande har lämnats av sakkunnige Bertil Bengtsson.

Stockholm den 13 september 1995

Lars Nyberg

Olov Hertzman

Yngve Pettersson

Per Welin

Mats Persson

Staffan Viotti

/Margareta Kettis

Åke Thimfors

Finanzdepartement Tilgungsplan

Das Finanzdepartement hat den Tilgungsplan für das Jahr 1957 aufgestellt. Der Tilgungsplan ist ein Dokument, das die Tilgung der öffentlichen Schulden darstellt. Er ist ein wichtiges Instrument für die Finanzverwaltung, um die Tilgung der öffentlichen Schulden zu planen und zu steuern. Der Tilgungsplan ist ein Dokument, das die Tilgung der öffentlichen Schulden darstellt. Er ist ein wichtiges Instrument für die Finanzverwaltung, um die Tilgung der öffentlichen Schulden zu planen und zu steuern. Der Tilgungsplan ist ein Dokument, das die Tilgung der öffentlichen Schulden darstellt. Er ist ein wichtiges Instrument für die Finanzverwaltung, um die Tilgung der öffentlichen Schulden zu planen und zu steuern.

Finanzdepartement
Tilgungsplan
1957

Innehåll

Sammanfattning	9
Lagförslag	21
1 Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelse- lagen (1982:713)	21
2 Förslag till lag om ändring i lagen (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige	65
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:1302) om EES-försäkringsgivares verksamhet i Sverige	75
4 Förslag till lag om ändring i kommunalskatte- lagen (1928:370)	76
5 Förslag till lag om ändring i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt	80
1 Inledning	83
2 Försäkringsregleringens utveckling	87
2.1 Inledning	87
2.2 Den tyska traditionen	87
2.3 Den engelska traditionen	89
2.4 Harmoniseringen av tillsynsordningarna inom EU	92
2.5 Den svenska regleringen	95
3 Utgångspunkter för framtida reglering	101
3.1 Inledning	101
3.2 Motiv för att reglera försäkringsverksamhet	101
3.3 Alternativa regleringsmetoder	105
3.4 Medel för att säkerställa försäkringstagarskyddet	107
4 Skälighetskravet i försäkringsrörelse	109
4.1 Inledning	109
4.2 Nuvarande förhållanden	109
4.3 Närmare om skälighetskravets innebörd	113
4.3.1 Premie- och kostnadsskälighet	113
4.3.2 Villkorsskälighet	117
4.3.3 Skaderegleringsskälighet	118

4.4	Behov av ett lagfäst krav på premie- och kostnadsskälighet	119
4.4.1	Allmänna synpunkter	119
4.4.2	Effektivitetsaspekter	121
4.4.3	Rätt pris i förhållande till prestationen	123
4.4.4	Prisdumpning	124
4.4.5	Diskriminerande riskklassindelning	125
4.4.6	Fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse	128
4.4.7	Slutsatser	129
4.5	Behov av ett lagfäst krav på villkorsskälighet	130
4.6	Behov av ett lagfäst krav på skadereglerings-skälighet	132
4.7	Sammanfattning	134
5	Fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse	137
5.1	Inledning	137
5.2	Nuvarande förhållanden	138
5.2.1	Vinstutdelning och förlusttäckning	138
5.2.2	Livförsäkringsbolagens återbäringsystem	140
5.2.3	Förlusttäckning och delägaransvar i ömsesidiga försäkringsbolag	143
5.3	Förhållanden i andra länder	144
5.4	Överväganden och förslag	149
5.4.1	Inledning	149
5.4.2	Behov av regler för överskottens fördelning	149
5.4.3	Försäkringstagarens rätt till bonus	151
5.4.4	Bonusens behandling i redovisningen	154
5.4.5	Redovisning av övervärden på tillgångar	155
5.4.6	Utjämning av aktuariella risker	157
5.4.7	Vinstens disposition	158
5.4.8	Placeringsreglernas utformning och tillämpningsområde	161
5.4.9	Information	165
5.4.10	Förlusttäckning och delägaransvar i ömsesidiga försäkringsbolag	167
5.4.11	Erforderliga lagändringar	169
5.5	Övergångsfrågor	173
5.5.1	Behov av övergångsregler	173
5.5.2	Redovisning av överskottsmedel	174
5.5.3	Förbudet mot vinstutdelning	176
5.5.4	Produktutbud i icke vinstutdelande livförsäkringsbolag	182
5.6	Sammanfattning	183

6	Försäkringsbolagens möjligheter att ta upp lån .	185
6.1	Inledning	185
6.2	Nuvarande förhållanden	185
6.3	Risker för försäkringstagarna	188
6.3.1	Inledning	188
6.3.2	Skadeförsäkringsrörelse	189
6.3.3	Livförsäkringsrörelse	190
6.4	Framtida lånemöjligheter	191
6.4.1	Inledning	191
6.4.2	Begränsningar i upplåningens omfattning .	191
6.4.3	Särskilt om vissa låneformer	192
6.5	Övergångsfrågor	195
7	Flyttning av livförsäkringssparande	197
7.1	Inledning	197
7.2	Innebörden av en rätt till flyttning	197
7.3	Nuvarande möjligheter att få en livförsäkring återköpt	198
7.4	Är en lagfäst rätt till återköp befogad?	201
7.5	Andra åtgärder	204
8	Tillsynen över försäkringsbolagen	207
8.1	Inledning	207
8.2	Nuvarande förhållanden	208
8.2.1	Finansinspektionens uppgifter	208
8.2.2	Finansinspektionens kontrollmöjligheter . .	212
8.2.3	Några andra kontrollinstanser	217
8.3	Tillsynen i framtiden	218
8.3.1	Allmänna utgångspunkter	218
8.3.2	Närmare om den särskilda försäkrings- tillsynen	219
8.3.3	Annan tillsyn	233
8.4	Sammanfattning	236
9	Skydd i händelse av försäkringsgivares obestånd	237
9.1	Inledning	237
9.2	Nuvarande förhållanden	237
9.3	Behov av en ny skyddsordning	238
9.4	Utformning av en svensk skyddsordning	241
9.5	Utgångspunkter för en fördjupad utredning	244
10	Författningskommentar	253
10.1	Förslaget till lag om ändring i försäkringsrörelse- lagen (1982:713)	253
10.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige	297

10.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:1302) om EES-försäkringsgivares verksamhet i Sverige . .	305
10.4 Förslaget till lag om ändring i kommunalskatte- lagen (1928:370)	306
10.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt	308
Särskilda yttranden	311
Särskilt yttrande av sakkunnige Bertil Bengtsson	311
Bilaga	319
Förhållanden i några europeiska länder	319
Referenser	351

Sammanfattning

Inledning

Vårt utredningsuppdrag har spänt över stora delar av den reglering som gäller för försäkringsverksamheten. Utredningen, som till övervägande del rör frågor inom livförsäkringens område, syftar till att skapa mer rationella rörelse regler för försäkringsbolagen.

Bakgrunden till uppdraget är de nackdelar som nuvarande reglering har från konkurrens- och effektivitetssynpunkt. I direktiven uppmärksammas bl.a. de negativa verkningar som förbudet mot vinstutdelning och kravet på premie- och kostnadsskälighet har. Vidare framhålls betydelsen av att framtida återbäringssystem utformas så att en sund konkurrens mellan bolagen främjas och så att förutsättningar skapas för den enskilda försäkringstagaren att jämföra effektiviteten mellan bolagen.

Vi har tidigare lämnat två delbetänkanden främst med anledning av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). I detta slutbetänkande diskuteras de återstående frågor som tas upp i våra direktiv. En central fråga rör fördelningen av överskott i livförsäkringsrörelse och därmed sammanhängande regler. Andra väsentliga ämnen är behovet av ett lagfäst skälighetskrav, försäkringsbolagens möjligheter att ta upp lån, den offentliga tillsynens inriktning och skyddet i händelse av en försäkringsgivares obestånd. Även frågan om flyttning av livförsäkringssparande behandlas här. Våra lagförslag avser i första hand försäkringsrörelselagen (1982:713), FRL, och lagen (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige, LUF. Endast i begränsad omfattning berörs den verksamhet som bedrivs av försäkringsgivare från andra EES-länder. De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 1997.

Motiv för att reglera försäkringsverksamheten

Enligt vår mening är behovet av ett starkt konsumentskydd det avgörande motivet för en särskild reglering av försäkringsverksamheten. Anledningen härtill är att verkningarna av att ett försäkringsåtagande inte fullföljs kan bli mycket allvarliga för den enskilde. På skadeförsäkringens område är det stora värden som genom stöld, brand eller andra olyckor plötsligt kan gå förlorade. Vid livförsäkring skulle försäkringstagarna kunna för-

sättas i ohållbara situationer om deras pensionsförsäkringar plötsligt visade sig värdelösa, då dessa ofta omfattar många års sparande och utgör garanti för tryggad ålderdom.

Härtill kommer att försäkringstekniken är så komplicerad att även en försäkringstagare med goda kunskaper i ekonomiska frågor har svårt att göra en bedömning av försäkringsbolagets ekonomi och dess förmåga att fullgöra sina förpliktelser. Försäkringstagaren kan sålunda inte förväntas ha tillräckliga kunskaper för att avgöra om försäkringsgivaren hanterar sina risker på ett ändamålsenligt och effektivt sätt.

Skyddsmotivet har störst tyngd då det gäller försäkringstjänster som bjuds ut till hushåll och små företag. Här är informationsasymmetrin mest påtaglig. Större företag kan antas ha bättre förutsättningar för att inhämta och värdera information om de risker som är förbundna med försäkringsverksamheten.

Vidare är skyddsintresset mer uttalat vid livförsäkring än inom skadeförsäkring. Till skillnad mot skadeförsäkringsavtalen är livförsäkringsavtalen i regel mycket långvariga och de avser ofta ett betydande sparande. Försäkringstagaren saknar vanligen möjlighet att flytta sitt sparkapital och är därigenom hänvisad till att under lång tid förlita sig på försäkringsbolagets förmåga att förvalta sparandet. Inom återförsäkring finns inte tillräckligt starka skyddsintressen för att motivera en särskild lagstiftning.

Det framtida regelsystemets struktur

Det övergripande syftet med lagstiftningen bör såsom hittills vara att se till att ingångna försäkringsavtal kan fullföljas. Skyddet för försäkringstagarna bör tillgodoses främst genom verksamhetsregler och tillsyn som rör ett försäkringsbolags betalningsförmåga. Det är en central uppgift att se till att bolagen har fullgod solvens, dvs. att värdet av deras tillgångar med marginal överstiger värdet på deras försäkringsåtaganden. Regleringen skall däremot inte — såsom länge varit fallet på livförsäkringsområdet — innebära en detaljerad granskning av priser och produkter. En sådan reglering är till skada för försäkringstagarna såtillvida att den begränsar livförsäkringsbolagens möjligheter att erbjuda produkter som anpassas till de enskilda konsumenternas behov. Regleringen skall heller inte syfta till att förhindra att försäkringsbolag hamnar på obestånd. Det är knappast rimligt att försäkringsföretag som inte kan bedriva verksamheten på ett långsiktigt bärkraftigt sätt garanteras överlevnad. Ineffektiva företag skall sålunda kunna slås ut från marknaden och strukturomvandlingen ske på i princip samma sätt som på andra näringsområden. Det väsentliga är att konsumenternas anspråk är väl skyddade. Ett tillfredsställande konsumentskydd kan upprätthållas utan att verksamheten i enskilda företag garanteras av regelverket.

Den nuvarande lagstiftningen bygger, särskilt på livförsäkringens område, på en i vissa avseenden annan regleringssyn. För att ge försäkringstagarna ett tillfredsställande skydd har det ansetts nödvändigt att så långt möjligt förhindra att försäkringsbolag hamnar på obestånd. Många fakto-

rer av betydelse för livförsäkringsbolagens soliditet, däribland premiesättning och produktutformning, har därför varit föremål för långtgående kontroll.

En övergång till en reglering som syftar till ökad konkurrens bland försäkringsbolagen innebär i mycket en anpassning till utvecklingen under det senaste decenniet. Samtidigt är det en naturlig konsekvens av harmoniseringsarbetet inom EU. Det är emellertid knappast korrekt att tala om en avreglering. Lagstiftningen skall liksom tidigare ge ett starkt konsumentskydd, men utan de negativa konsekvenser för effektivitet och utveckling som följer av att bolagens rörelsefrihet hindras mer än nödvändigt. I den lagstiftning som vi föreslår försvinner regleringar som verkar hämmande på konkurrensen, men samtidigt kommer andra till för att upprätthålla ett acceptabelt skydd för försäkringstagarna. Det är också viktigt att den nya regleringen kompletteras med system för riskkontroll hos företagen själva och hos tillsynsmyndigheten.

En konsekvens av vår syn på regleringen blir att lagstiftningen på flera punkter anpassas till allmänna bolagsrättsliga regler och till vad som är vanligt i jämförbara länder.

Skälighetskravet i försäkringsrörelse

Sedan länge är den s.k. skälighetsprincipen fastslagen i lagstiftningen om försäkringsrörelse. Inom ramen för denna princip ryms tre olika typer av skälighetskrav.

När skälighetsprincipen infördes efter andra världskriget formulerades den som ett krav på att kostnaden för en försäkring skall vara skälig i förhållande till de tjänster som försäkringen innebär för försäkringstagaren (premie- och kostnadsskälighet). Principen har sedermera ansetts inrymma skälighetskrav också på andra villkor än premien (villkorsskälighet) och på skaderegleringen (skaderegleringsskälighet).

Kravet på *premie- och kostnadsskälighet* skall bl.a. sörja för att verksamheten bedrivs ekonomiskt effektivt, att premien/kostnaden för försäkringen är rimlig i förhållande till den aktuella risken och att fördelningen av överskott, särskilt i livförsäkringsrörelse, är rimlig dels mellan ägare och försäkringstagare och dels mellan olika grupper och generationer i försäkringskollektivet.

Att försäkringstagarna kan erhålla försäkringsskydd till rimliga priser och att försäkringsrörelsen, liksom andra verksamheter, bedrivs kostnadseffektivt är i högsta grad önskvärt. Dessa mål kan dock bättre tillgodoses på andra sätt än genom en skälighetsprincip, som i flera avseenden har betydande nackdelar. Av större betydelse för effektiviteten är att konkurrensen på marknaden fungerar väl. Större frihet i fråga om produktutformning och prissättning parad med ökade krav på information och andra konkreta skyddsregler är enligt vår mening mera till gagn för konsumenten än vidmakthållandet av en vag och svårtillämpbar skälighetsprincip. I den mån ett bolag missbrukar en dominerande ställning eller flera bolag genom kartellbildning eller andra samarbetsformer skadar konkur-

rensen kan åtgärder vidtas med stöd av konkurrenslagen.

Kravet på *skäliga avtalsvillkor* syftar snarast till att ta tillvara konsumenternas intresse i utformningen av allmänna avtalsvillkor. Denna sida av skälighetsprincipen är viktig men kravet bör enligt vår mening inte hanteras i FRL, som i första hand är en rörelsereglering. De skälighetsregler som gäller avtal på andra områden bör kunna tillämpas även på försäkringssidan. Enligt ny lagstiftning skall också försäkringsvillkorsprövning på konsumentområdet i fortsättningen ske enligt lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

Inte heller är en särskild bestämmelse i FRL om *skälig skadereglering* erforderlig. Att skaderegleringen sköts på ett ändamålsenligt sätt är av stor betydelse för konsumenterna, men sådana krav hör — i likhet med krav på allmänna avtalsvillkor — i första hand hemma i avtalslagstiftning. I gällande och föreslagna lagstiftning om försäkringsavtal föreskrivs också att skadebehandlingen skall ske korrekt. Det kan i övrigt noteras att den nämndverksamhet som försäkringsbolagen bedriver på området bidrar till att skapa en enhetlig behandling av skadefall, och därigenom till att ge försäkringstagarna ett övergripande skydd.

Sammanfattningsvis föreslår vi att den gällande skälighetsprincipen i FRL upphävs. Skälighetsaspekter på premier och kostnader kan tillgodoses på annat sätt och förslaget innebär i detta avseende främst att den nuvarande pris- och produktregleringen i försäkringsverksamheten slopas. Några sakliga ändringar av kraven på villkorsskälighet och skälighet i skadebehandlingen innebär inte våra förslag. Sådana spörsmål regleras i fortsättningen helt genom annan lagstiftning.

Fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse

Svenska konventionella livförsäkringsbolag får i dag inte dela ut vinst till sina aktieägare eller garanter. Alla överskott som uppstår i livförsäkringsverksamheten skall tillfalla försäkringstagarna och fördelas skäligt dem emellan.

Enligt vår mening är det inte befogat att genom offentlig reglering se till att försäkringskollektivet garanteras vissa andelar av uppkomna överskott. Det är heller inte motiverat med bestämmelser som tar sikte på fördelningen av överskott mellan skilda försäkringstagargrupper. Regler av detta slag hämmar utvecklingen av nya produkter som kan vara till nytta för konsumenterna. En sådan lagstiftning har dessutom betydande nackdelar från konkurrens- och effektivitetssynpunkt. En allvarlig invändning mot vinstutdelningsförbudet är att det försvårar för konventionella livförsäkringsbolag att erhålla externt riskkapital, varigenom incitamenten för nyetablering försvagas.

Ett slopande av vinstutdelningsförbudet kräver dock att försäkringstagarintresset tillgodoses genom en rad skyddsregler, i första hand genom krav på att försäkringstagarnas rätt till del i överskotten klart och tydligt regleras i de enskilda avtalen. Det är sålunda viktigt att principerna för försäkringstagarens del i överskotten framgår av avtalsvillkoren och att

rätten därtill inte ensidigt kan ändras av försäkringsgivaren till försäkringstagarens nackdel. Av villkoren skall bl.a. framgå hur de överskott som försäkringstagaren har rätt till beräknas samt efter vilka principer försäkringsgivaren fördelar överskotten mellan olika generationer av försäkringstagare.

För närvarande används begreppet "återbäring" för att beteckna sådana överskott som tillkommer försäkringstagarna. Emellertid används "återbäring" i flera skilda betydelser och den s.k. återbäringsrätten har en innebörd som lätt kan misstolkas. Vi anser därför att begreppet "återbäring" bör utgå ur lagstiftningen. Som beteckning på avtalsförmåner om rätt till överskottsmedel föreslår vi i stället "bonusförmån". Genom att rätten till bonus utgör en avtalsförpliktelse följer automatiskt att bolaget årligen skall göra avsättningar till försäkringstekniska skulder för förmånen ifråga, varigenom försäkringstagarnas anspråk skyddas av bl.a. placeringsregler och bestämmelser om förmånsrätt. En annan följd är att det redovisade resultatet i ett livförsäkringsbolag inte kommer att innefatta överskott som försäkringstagarna har anspråk på till följd av ingångna avtal. Några särskilda regler rörande vinstens disposition är därför inte befogade. I stället kan allmänna bolagsrättsliga regler för bl.a. vinstutdelning, fondemission och skyldighet att inrätta en reservfond införas också för livförsäkringsbolagen.

Vidare kan det nuvarande kravet på att konventionella livförsäkringar och unit linked-försäkringar skall meddelas av skilda bolag slopas. Ett av de bärande skälen för att uppställa en regel om separation av fondförsäkringsrörelse från konventionell livförsäkringsrörelse var nämligen att fondförsäkringsbolag skulle ha möjlighet att dela ut vinst.

Huruvida vinstutdelning skall förekomma i praktiken får enskilda försäkringsbolag själva avgöra. De livförsäkringsaktiebolag som önskar driva livförsäkringsrörelsen helt och hållet för sina försäkringstagare får i likhet med skadeförsäkringsaktiebolagen och de allmänna aktiebolagen ta in beslut därom i sina bolagsordningar.

Ett livförsäkringsaktiebolag har också möjlighet att — liksom andra aktiebolag — avsätta en del av vinsten i bolaget för andra ändamål. Avsättning kan därvid ske till en särskild fond, som visserligen utgör en del av det egna kapitalet, men som är avsedd för framtida utbetalningar till försäkringstagarna. Sådana medel kan i likhet med annat eget kapital användas för förlusttäckning. För det fall ett försäkringsbolag gör sådana avsättningar och använder uppgifter härom i sin marknadsföring bör med hänsyn till konsumentskyddsintresset gälla vissa begränsningar av hur dessa medel kan disponeras av aktieägarna. Vi föreslår att vinstmedel som på sådant sätt har avsatts för försäkringstagarna i en rad hänseenden inte får behandlas sämre än övrigt eget kapital.

De nya reglerna om överskottens fördelning kan inte utan vidare införas för nuvarande konventionella livförsäkringsbolag. Överger man kravet på att allt överskott på livförsäkringsrörelsen skall återgå till försäkringstagarna, kan det innebära att delaktigheten i överskotten för *redan ingångna avtal* blir lägre än om detta krav får fortsätta att gälla. Försäkringstagaren har emellertid inte haft skäl att räkna med att förmånens storlek

skulle påverkas av några vinstutdelningar. Nuvarande avtal är ju skrivna med skälighetskravet och förbudet mot vinstutdelning som lagfästa rörelseregler. Utgångspunkten för redan tecknade försäkringar bör enligt vår mening också i fortsättningen vara att alla överskott skall återgå till försäkringstagarna. Som grund för fördelningen mellan enskilda försäkringar bör därvid, liksom nu, skälighetskravet gälla.

För de livförsäkringsbolag som driver verksamhet enligt nuvarande regler, men som i framtiden vill bereda aktieägare eller andra vinst, finns två möjligheter.

Ett alternativ är att den vinstdrivande verksamheten bedrivs i ett nybildat bolag, t.ex. ett dotterbolag. Inom en koncern kan man också låta vinstdrivande rörelse bedrivas i samma bolag som redan befintlig fondförsäkringsverksamhet.

Enligt den andra metoden kan de nya verksamhetsbestämmelserna gälla för både nya och gamla bestånd, som sålunda kan samlas i ett gemensamt bolag. Detta kräver dock att de gamla försäkringarna ges rimlig ekonomisk kompensation i någon form. Eftersom alternativet innebär att avtalsvillkoren ändras för gällande försäkringar fordras dessutom att en kvalificerad majoritet av befintliga försäkringstagare, mer än 90 procent, accepterar lösningen. Övergångsarrangemanget måste godkännas av Finansinspektionen.

Enligt vår mening bör i samtliga existerande livförsäkringsbolag nuvarande återbäringsfond upplösas och medlen övergångsvis fördelas mellan försäkringstekniska skulder och eget kapital. De överskott som efter fördelningen utgör eget kapital skall i ett livförsäkringsaktiebolag naturligtvis betraktas som försäkringstagarnas, och inte som aktieägarnas, medel. Det samma gäller överskott som i framtiden uppkommer på gamla, icke vinstdrivande bestånd.

Förlusttäckning i livförsäkringsverksamhet

Beträffande förlusttäckning i livförsäkringsbolag skall gälla allmänna bolagsrättsliga regler. Vid underskott i livförsäkringsrörelsen skall sålunda det egna kapitalet tas i anspråk. Medel avsatta för bonus kommer, till skillnad från nuvarande återbäringsfond, inte att kunna tas i anspråk för förlusttäckning. Med möjligheter till vinstutdelning är det inte rimligt att försäkringstagarna, som nu, bär företagsrisken i livförsäkringsverksamheten.

Vidare bör nuvarande lagkrav om delägaransvar, uttaxering och nedläggning i ömsesidiga försäkringsbolag upphävas och sådana frågor överlåtas till de enskilda bolagen att avgöra. I den mån ett ömsesidigt försäkringsbolag vill kunna utnyttja dessa möjligheter får regler därom tas in i bolagsordningen. Försäkringstagarna skall därvid alltid informeras om förhållandena.

Särskilt om placeringsreglerna

Enligt nuvarande ordning gäller särskilda placeringsregler för tillgångar svarande mot försäkringstekniska skulder. Dessa bestämmelser bygger på principerna om riskspridning resp. matchning, varvid principen om diversifiering i vissa avseende har konkretiserats med gränser för maximala innehav gällande tillgångsslag och enhandsengagemang. Enligt vår mening bör de begränsningar som nu ges för tillgångsslagen aktier och fastighetsrelaterade tillgångar höjas från 25 till 50 resp. 30 procent. Ändringen är påkallad med hänsyn till att gällande restriktioner i vissa fall kan vara till nackdel för försäkringstagarna.

Vidare föreslår vi att en allmän riskspridningsregel intas i FRL. Bestämmelsen gäller tillgångar svarande mot andra medel än försäkringstekniska skulder, dock ej sådana som klart kan sägas tillhöra aktieägare, eventuella garantier eller andra fordringsägare än försäkringstagarna. Regeln motiveras av att samtliga medel som förvaltas för försäkringstagarnas räkning bör vara föremål för vissa spridningskrav.

Vi föreslår även att nuvarande begränsning gällande försäkringsbolags ägande i andra företag — den s.k. femprocentsregeln — upphävs. Denna bestämmelse är mer långtgående än vad som kan motiveras utifrån konsumentskyddssynpunkt. Motsvarande begränsningar är heller inte vanliga i övriga EU-länder.

Försäkringsbolagens möjligheter att ta upp lån

Försäkringsbolagens möjligheter att ta upp lån är i dag begränsade i förhållande till vad som gäller för företag på andra näringsområden. Ett försäkringsbolag får inte ägna sig åt låneverksamhet i sådan omfattning att det står i strid med det principiella förbudet mot att driva annan rörelse än försäkringsrörelse. I allmänhet godtas upplåning i kapitalförvaltningen eller för rörelsens bedrivande, t.ex. för att finansiera förvärv av anläggningstillgångar.

Ett försäkringsbolag är vidare förhindrat att utnyttja vissa typer av låneformer. Varken livförsäkringsaktiebolag eller skadeförsäkringsaktiebolag kan ge ut konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning. Livförsäkringsbolagen är vidare förbjudna att ge ut vinstandelsbevis.

Enligt vår mening är vissa begränsningar i lånemöjligheterna befogade. Inskränkningarna bör dock inte, som nu, knyta an till förbudet mot främmande verksamhet, utan ta sikte på enskilda bolags riskexponering. Upplåning skall inte kunna ske i sådan utsträckning att den totala risken i ett bolags balansräkning blir för omfattande. Försäkringsbolagets soliditet är i detta sammanhang särskilt viktig. Bedömningen kräver emellertid en helhetssyn och sålunda även att bl.a. försäkringsrisker och risker i kapitalförvaltningen beaktas. Det väsentliga från skyddssynpunkt är hur stor den totala risken i företagets balansräkning är i förhållande till kapitalbasens storlek.

För ömsesidiga bolag bör särskilda överväganden göras om möjligheter till uttaxering eller nedsättning föreligger. Detsamma gäller för det fall försäkringstagarna, som en följd av att aktieägarna har avstått vinstmedel till deras förmån, står för en del av förlusttäckningsmedlen i ett försäkringsaktiebolag (se ovan). Ju större del av det egna kapitalet som utgörs av sådana medel, desto snävare bör upplåningsmöjligheterna vara.

Vi föreslår att en allmän regel som begränsar bolagens möjligheter att ta upp lån tas in i FRL och att närmare föreskrifter om i vilken omfattning upplåning kan godtas ges i myndighetsföreskrifter.

Några skäl för att, liksom nu, förhindra försäkringsaktiebolag från att utnyttja vissa typer av låneformer föreligger inte. Försäkringsaktiebolag bör kunna använda samma finansieringsformer som andra aktiebolag. Följaktligen föreslår vi att det öppnas möjligheter för försäkringsaktiebolag att ge ut konvertibla skuldebrev, skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning och vinstandelsbevis i enlighet med vad som gäller för allmänna aktiebolag. Finansieringsformerna blir dock inte aktuella för nuvarande livförsäkringsaktiebolag som fortsätter att driva rörelsen helt för försäkringstagarnas räkning.

Även ömsesidiga försäkringsbolag skall kunna ta upp lån i verksamheten. Med hänsyn till den ömsesidiga associationsformens syfte bör emellertid en långgivare inte kunna ges rösträtt.

Flyttning av livförsäkringssparande

Enligt nuvarande ordning har en försäkringstagare endast små möjligheter att föra över sparade medel på en konventionell livförsäkring till en ny försäkring hos en annan försäkringsgivare. I syfte att förbättra konkurrensen skall vi enligt våra direktiv pröva lämpligheten av att införa en lagfäst rätt att flytta en livförsäkring.

Att i lag föreskriva en sådan rättighet skulle innebära ett långtgående ingrepp i avtalsfriheten. Emot sådana regler talar också argument av försäkringsteknisk art, framför allt problemen med att fastställa ett rimligt värde på ett traditionellt försäkringssparande som avbryts i förtid. Härtill kommer att en generell flyttningsrätt kan leda till en mer kortsiktig placeringsstrategi än som normalt ligger i försäkringstagarnas intresse. Tvingande regler om rätt till flyttning kan därför medföra att försäkringstagarna får en sämre avkastning på sina sparmedel än de annars skulle ha fått.

Enligt vår mening kan en lagfäst rättighet att flytta ett försäkringssparande från ett bolag till ett annat medföra sådana komplikationer och så stora extra kostnader i sista hand för försäkringstagarna att de knappast uppvägs av de fördelar som sådana bestämmelser kan tänkas ha från konkurrenssynpunkt. Vi avvisar därför tanken om tvingande regler om rätt till flyttning. Liksom nu bör försäkringsbolagen vara fria att komma överens med försäkringstagarna om villkoren för försäkringstidens längd och för återköp. För att underlätta byte av försäkringsbolag föreslår vi emellertid en del andra lagändringar. Bl.a. skall en försäkringstagare som önskar flytta sitt tillgodohavande till en annan försäkringsgivare inte hindras

av de inskränkningar i återköpsrätten för pensionsförsäkringar som gäller enligt skattelagstiftningen.

Det bör i övrigt noteras att våra förslag till upphävande av skälighetsprincipen och förbudet mot vinstutdelning innebär att en rad nya typer av försäkringar kan utformas, däribland sådana där avtalsvillkor och placeringar är anpassade till att sparandet skall gå lätt att flytta. Om försäkringar av detta slag är attraktiva för kunderna och dessa är beredda att acceptera de kostnader och övriga villkor som är förenade med avtalen, bör sådana avtal kunna erhållas på marknaden utan lagreglering. Härtill kommer att behovet av flyttning har minskat som en följd av att fondförsäkringar sedan några år tillbaka kan meddelas av svenska försäkringsbolag. Sådana försäkringar, som under senare år svarat för en stor del av nyteckningspremierna, ger försäkringstagaren goda möjligheter att under avtalstiden flytta sparandet mellan olika fonder.

Tillsynen över försäkringsbolagen

Enligt nuvarande ordning är den övergripande tillsynsuppgiften att verka för en sund utveckling av försäkringsväsendet. Det väsentligaste åliggandet för Finansinspektionen är att bevaka efterlevnaden av de bestämmelser som grundar sig på soliditets- och skälighetskraven.

De ändringar i gällande verksamhetsregler som vi föreslår leder naturligen till att uppgifterna för den offentliga tillsynen förändras. Huvudsyftet med tillsynen blir dock också fortsättningsvis att bevaka att ingångna försäkringsavtal kan fullföljas. Sålunda bör tillsynen inriktas på kontroll av försäkringsbolagens riskhantering och kapitalstyrka. Grunden för tillsynsverksamheten bör utgöras av bevakning av efterlevnaden av dels regler om försäkringstekniska avsättningar och tillgångar som motsvarar sådana avsättningar, dels regler om kapitalkrav.

För att förbättra både den bolagsinterna och den offentliga kontrollen av riskhanteringen föreslår vi att varje försäkringsbolag skall anta övergripande principer för de försäkringstekniska avsättningarna, s.k. försäkringstekniska riktlinjer. Utifrån riktlinjerna får bolaget utarbeta närmare beräkningsunderlag. Såväl de försäkringstekniska riktlinjerna som beräkningsunderlaget skall vara bindande för bolagets verksamhet och skall ges in till Finansinspektionen senast när det börjar användas.

Vi föreslår vidare en viktig precisering av gällande kapitalkrav i syfte att säkerställa att tillgångar som svarar mot kapitalbasen är tillräckligt likvida. Kapitalbasen skall enligt lagförslaget beräknas med beaktande av att försäkringsbolagets betalningsberedskap är tillfredsställande. Den närmare regleringen skall ges i myndighetsföreskrifter. Detsamma gäller bestämmelser i fråga om den obligatoriska utjämningsreserv för livförsäkring som vi föreslår skall införas. Denna reserv, som redovisas som försäkringsteknisk skuld, utgör en buffert som bolaget kan utnyttja för att täcka sådana förluster i den aktuariella rörelsen som beror på slumpmässiga eller i övrigt svårbedömda faktorer.

För närvarande utgör kravet på sundhet en riktlinje för Finansinspektio-

nens verksamhet. Enligt våra förslag skall föreskriften om sund försäkringsrörelse i stället utgöra en allmän regel för hur ett försäkringsbolags verksamhet skall bedrivas. Vi föreslår också ändrade riktlinjer för tolkningen av sundhetsbegreppet. Bestämmelsen om sundhet skall i första hand omfatta förhållanden som rör ett försäkringsbolags möjligheter att infria ingångna avtal, främst soliditeten. Av betydelse är också ledningens och organisationens lämplighet. Sundheten skall däremot inte ta sikte på solidaritets-, skälighets- eller konkurrensaspekter. I princip skall försäkringsbolagens premiesättning och produktutformning vara fri.

Finansinspektionen skall inte bevaka förhållanden på allmänrättsliga områden vilka övervakas av andra myndigheter, t.ex. på konkurrens- och marknadsföringssidan. Efterlevnaden av den särskilda regleringen om information på försäkringsområdet ankommer dock på inspektionen.

Vidare föreslår vi att gällande bestämmelse om försäkringstagarrepresentanter i försäkringsaktiebolag upphävs. Det kan sättas ifråga om representationen har gett försäkringstagarna inflytande av betydelse i försäkringsbolagen och om denna sålunda är ett effektivt inslag i tillsynen. För banker upphävdes motsvarande ordning år 1992. Driften av ett försäkringsbolag bör i fortsättningen vara förbehållen bolagets ägare.

Skydd i händelse av försäkringsgivares obestånd

Enligt nuvarande ordning vilar försäkringstagskyddet i händelse av obestånd på regler om särskild förmånsrätt i tillgångar som svarar mot försäkringstekniska skulder, dock endast vid livförsäkring och långvarig skadeförsäkring. Även med ett förmånsrättssystem kan emellertid många försäkringstagare bli utan utlovade försäkringsbelopp vid en konkurs. Särskilt utsatta är naturligtvis de som riskerar att gå miste om ett pensionssparande, som de är beroende av för sin framtida försörjning. Också inom skadeförsäkring kan uteblivna ersättningar få allvarliga konsekvenser, t.ex. för dem som inte får ersättning för sina nedbrunna bostäder.

Om försäkringsanspråken inte infrias är det sannolikt att krav riktas mot staten, som tvingas att åtminstone i viss mån kompensera de drabbade för deras förluster. Särskilt i vissa situationer torde det av sociala hänsyn vara närmast omöjligt att godta att försäkringsersättningar inte utgår. Om inget annat sägs i lagstiftningen kommer man sålunda att ge en outtalad statlig garanti för många försäkringstagares fordringar.

Man kan dock, särskilt mot bakgrund av de senaste årens händelser, känna tveksamhet inför uttalade eller outtalade statliga garantier. Regleringen av försäkringsverksamheten bör därför innefatta ett särskilt skyddssystem som ger försäkringstagarna tillräcklig trygghet och som inte bygger på att staten träder in vid obestånd. Det är också väsentligt att åtgärder kan vidtas på ett tidigare stadium, dvs. när det finns goda skäl att anta att en försäkringsgivare inte kommer att kunna infria sina försäkringsåtaganden på litet sikt. En sådan ordning skulle, särskilt på livförsäkringens område, skapa en beredskap för att under ordnade former kunna avveckla en rörelse som uppenbart inte är långsiktigt bärkraftig.

Vi föreslår att den tekniska utformningen av ett nytt skyddssystem utarbetas av en särskild utredningsman. Syftet med ordningen är att se till att försäkringstagarna vid ett enskilt företags fallissemang får ersättning enligt ingångna avtal. Systemet avser sålunda inte att lösa problem vid makroekonomiska kriser. Svårigheter vid sådana situationer bör i stället, på sätt som skett under den svenska bankkrisen, behandlas genom extraordinära statliga ingrepp.

Den framtida skyddsordningen kan tänkas se ut på olika sätt. Ett alternativ är ett garantisystem av det slag som finns i bl.a. Storbritannien. Denna ordning innebär att man låter övriga bolag finansiera försäkringsutbetalningar från ett insolvent bolag. Kostnaderna för garantin får därigenom bäras av försäkringskollektivet, vilket knappast är orimligt. Alternativet där staten betalar skulle innebära att kostnaderna i stället belastar kollektivet av skattebetalare. Ett motsvarande garantisystem kommer, i enlighet med EU:s krav, snart att införas på banksidan. Ett förslag till lag om insättningsgaranti, där garantin finansieras av instituten själva, har nyligen lämnats av regeringen i en lagrådsremiss.

En annan variant kan vara en fullgörelsegaranti inom ramen för återförsäkringssystemet. Med en sådan lösning kan man dock inte utesluta att tvister om betalningsansvaret uppkommer mellan den ursprunglige försäkringsgivaren och återförsäkraren, varför en ordning av detta slag kan komma att ge försäkringstagarna ett otillfredsställande skydd.

Lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713)

Härigenom föreskrivs i fråga om försäkringsrörelselagen (1982:713)¹
dels att 7 kap. 5, 6, 8, 14, 15, 17 och 17 a §§, 12 kap. 5-8 §§, 13 kap.
samt 19 kap. 5 och 6 §§ skall upphöra att gälla,

dels att rubrikerna närmast före 7 kap. 14, 15 och 16 §§ samt 12 kap.
5 § skall utgå,

dels att nuvarande 5 kap. 1 § skall betecknas 5 kap. 17 §, nuvarande
5 kap. 2 § skall betecknas 5 kap. 19 § och nuvarande 7 kap. 3 § skall be-
tecknas 7 kap. 5 §,

dels att 1 kap. 5, 7, 10 och 11 §§, 2 kap. 3 b och 5 §§, 3 kap. 3, 4
och 6 §§, 4 kap. 1 och 5 §§, 5 kap. 17 och 19 §§, 7 kap. 1, 2, 4, nya
5, 8 a, 10 b, 10 c, 10 e, 10 g, 16 och 22-24 §§, 8 kap. 1, 7, 8, 15 och
18 §§, 9 kap. 19 och 20 §§, 12 kap. 1-3, 9 och 12 §§, 14 kap. 14 §,
16 kap. 1, 3 och 6 §§, 19 kap. 1 och 11 §§, 20 kap. 4 §, rubriken till
5 kap. samt rubriken närmast före 7 kap. 1 § skall ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före nuvarande 7 kap. 17 § skall sättas
närmast före 7 kap. 16 §,

dels att det i lagen skall införas 23 nya paragrafer, 1 kap. 2 a §, 5 kap.
1-16 och 18 §§, 7 kap. 3, 13 och 29-31 §§, samt närmast före 5 kap. 1,
2, 4, 9, 11, 12, 17 och 19 §§ och 7 kap. 29 §§ nya rubriker av följande
lydelse.

¹ Senaste lydelse av

7 kap. 5 § 1995:779

7 kap. 6 § 1995:779

7 kap. 8 § 1995:779

7 kap. 14 § 1991:1767

7 kap. 15 § 1995:779

7 kap. 17 § 1995:779

7 kap. 17 a § 1991:1767

12 kap. 6 § 1991:1767

12 kap. 8 § 1995:779

13 kap. 1993:1304 (jfr 1993:1646)

19 kap. 5 § 1993:1304 (jfr 1993:1646)

19 kap. 6 § 1991:1767.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 a §

Ett försäkringsbolags verksamhet skall bedrivas så att fullgörandet av ingångna försäkringsavtal tryggas och verksamheten även i övrigt kan anses sund.

5 §²

Bestämmelserna om livförsäkring, med undantag för 1 kap. 8 a § samt 7 kap. 22, 23 och 26 §§, får tillämpas för skadeförsäkringar som avses i 2 kap. 3 a § första stycket klasserna 1 och 2 samt för avgångsbidragsförsäkringar.

Bestämmelserna om livförsäkring, med undantag för 1 kap. 8 a § samt 7 kap. 2, 22, 23 och 26 §§, behöver inte tillämpas för sådana livförsäkringar som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klasserna 1 b och 4 om premien är beräknad och bestämd för längst fem år.

Ersättning, som utges i form av livränta eller sjukränta, tillhör endera livförsäkring eller annan försäkring beroende på vilket av dessa slag av försäkringar som har meddelats. Har en sådan ränta inköpts i ett livförsäkringsbolag, skall den dock i detta bolag höra till livförsäkring.

För sådan livränta eller sjukränta som tillhör annan försäkring än livförsäkring gäller de särskilda bestämmelserna om livförsäkring i 7 kap. 2 och 11 a §§, 8 kap. 18 § samt 14 kap. 7, 21 och 24-28 §§.

För sådan livränta eller sjukränta som tillhör annan försäkring än livförsäkring gäller de särskilda bestämmelserna om livförsäkring i 7 kap. 2 §, 4 § andra stycket och 11 a § samt 14 kap. 7, 21 och 24-28 §§.

7 §³

Delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag är försäkringstagarna. Återförsäkringstagare skall dock inte på grund av återförsäkringen anses som delägare. *I fråga om livförsäkring, sjuk- och olycksfallsförsäkring som avses i 2 kap. 3 a § första stycket klasserna 1 och 2, avgångsbidragsförsäkring samt återförsäkring svarar endast bolagets tillgångar för dess förpliktelser. För försäkringar av annat slag svarar delägarna personligen för bolagets förpliktelser utan begräns-*

Delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag är försäkringstagarna. Återförsäkringstagare skall dock inte på grund av återförsäkringen anses som delägare. *För ett ömsesidigt försäkringsbolags förpliktelser svarar endast bolagets tillgångar, om inte annat är bestämt i bolagsordningen.*

²Senaste lydelse 1995:779.

³Senaste lydelse 1993:1304 (jfr 1993:1646).

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

ning eller med begränsning till ett visst belopp.

Delägarnas ansvarighet får göras gällande endast på det sätt som föreskrivs i denna lag.

Med delägare avses i de följande kapitlen endast delägare i ett ömse-

sidigt försäkringsbolag.

10 §⁴

I fråga om livförsäkringar, som gäller endast för dödsfall och meddelas för en tid av längst fem år eller mot en premie som är beräknad och bestämd för längst fem år i sänder, får undantag medges från bestämmelserna om livförsäkring. Från bestämmelserna om förbud mot fondemission i 4 kap. 1 § och vinstutdelning i 12 kap. 2 §, bestämmelserna om beräkning av premiereserv i 7 kap. 2 § samt bestämmelserna om kapitalbas, garantibelopp och solvensmarginal i 1 kap. 8 a § samt 7 kap. 22, 23 och 26 §§ får dock undantag inte medges.

I fråga om livförsäkringar, som gäller endast för dödsfall och meddelas för en tid av längst fem år eller mot en premie som är beräknad och bestämd för längst fem år i sänder, får undantag medges från bestämmelserna om livförsäkring. Om det finns särskilda skäl, får sådant undantag också medges i fråga om livförsäkringar enligt 2 kap. 3 b § första stycket klass 3. Från bestämmelserna om beräkning av premiereserv i 7 kap. 2 § samt bestämmelserna om kapitalbas, garantibelopp och solvensmarginal i 1 kap. 8 a § samt 7 kap. 22, 23 och 26 §§ får dock undantag inte medges.

Undantag från denna lag får medges i fråga om mottagna återförsäkringar, i den mån det prövas skäligt. Undantag för ett mottagande bolag som avses i fjärde stycket 3 skall vara förenligt med EG:s rättsakter i fråga om direkt försäkring.

Om ett försäkringsbolag driver rörelse i utlandet, får sådana avvikelser från denna lag medges som föranleds av hänsyn till utländsk rätt eller rättstillämpning.

I fråga om skadeförsäkringar får undantag från denna lag medges för

1. ömsesidiga försäkringsbolag som driver skadeförsäkringsrörelse under förutsättning att verksamheten inte omfattar kredit- eller borgensförsäkring eller annan ansvarsförsäkring än sådan som enligt 2 kap. 3 a § tredje stycket behandlas som underordnad, att den årliga premieinkomsten från skadeförsäkringsrörelsen inte överstiger ett belopp motsvarande en miljon ecu samt att minst hälften av denna premieinkomst härrör från bolagets delägare,

2. lokala skadeförsäkringsbolag som meddelar endast försäkring enligt 2 kap. 3 a § första stycket klass 18 (assistans) i form av naturaförmåner

⁴Senaste lydelse 1995:779.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

och villas årliga premieinkomst inte överstiger ett belopp motsvarande 200 000 ecu,

3. ömsesidiga försäkringsbolag som enligt avtal med ett annat sådant bolag (det mottagande bolaget) fullt ut återförsäkrar alla sina avtal om direkt försäkring eller överlåter samtliga sina förpliktelser enligt försäkringsavtalen.

Medgivanden enligt första-fjärde styckena lämnas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av Finansinspektionen.

11 §⁵

Ett privat försäkringsaktiebolag eller en aktieägare i ett sådant bolag får inte genom annonsering söka sprida aktier eller teckningsrätter i bolaget eller av bolaget utgivna skuldebrev.

Ett privat försäkringsaktiebolag eller en aktieägare i ett sådant bolag får inte genom annonsering söka sprida aktier eller teckningsrätter i bolaget eller av bolaget utgivna skuldebrev *eller optionsbevis*.

Ett bolag eller en aktieägare som avses i första stycket får inte heller på annat sätt söka sprida i första stycket angivna värdepapper genom att erbjuda fler än 200 personer att teckna eller förvärva värdepapperen. Detta gäller dock inte om erbjudandet riktar sig enbart till en krets som i förväg har anmält intresse av sådana erbjudanden och antalet utbudna poster inte överstiger 200.

Begränsningarna i första och andra styckena gäller inte erbjudanden som avser överlåtelse till högst tio förvärvare.

I första stycket angivna värdepapper som har givits ut av ett privat försäkringsaktiebolag får inte bli föremål för handel på börs eller annan organiserad marknadsplats.

2 kap.

3 b §⁶

Koncession för direkt livförsäkringsrörelse skall avse en eller flera av följande försäkringsklasser eller risk som hänför sig till en sådan klass:

1 a) försäkring där utbetalning av försäkringsbelopp (engångsbelopp eller periodiska utbetalningar) är beroende av en persons eller flera personers liv, dock inte försäkringar enligt klass 3,

b) försäkring som meddelas som tillägg till försäkring enligt a,

2 a) försäkring som utfaller vid giftermål,

b) försäkring som utfaller vid födelse,

3. försäkring som avses i klasserna 1 a och 2 som är anknuten till värdepappersfonder,

3. försäkring som avses i klasserna 1 a och 2 som är anknuten till värdepappersfonder *eller utländska fondföretag (fondförsäkring)*,

⁵Senaste lydelse 1994:1941.

⁶Senaste lydelse 1993:1304 (jfr 1993:1646).

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4. sjukförsäkring och olycksfallsförsäkring som gäller för längre tid än fem år, under obestämd tid eller till dess den försäkrade uppnått en viss ålder och som inte får sägas upp av försäkringsbolaget eller får sägas upp endast under särskilda förhållanden som anges i försäkringsavtalet.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om de risker som hänför sig till varje försäkringsklass.

5 §⁷

Bolagsordningen skall ange

för samtliga försäkringsbolag

1. bolagets firma,
2. den ort i Sverige där bolagets styrelse skall ha sitt säte,
3. föremålet för bolagets verksamhet, varvid det särskilt skall anges om verksamheten skall avse såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring,

4. om bolaget skall driva försäkringsrörelse utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES),

5. antalet eller lägsta och högsta antalet av de styrelseledamöter, revisorer och eventuella styrelsesuppleanter, som får utses av bolagsstämman, samt tiden för styrelseledamöternas och revisorernas uppdrag,

6. sättet att sammankalla bolagsstämman,

7. vilka ärenden som skall förekomma på den ordinarie stämman,

8. *de regler enligt vilka bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst,*

9. i vilken utsträckning bolaget är skyldigt att teckna återförsäkring,

för försäkringsaktiebolag

10. aktiekapitalet eller, om detta utan ändring av bolagsordningen skall kunna bestämmas till lägre eller högre belopp, minimikapitalet och maximikapitalet, varvid minimikapitalet inte får vara mindre än en fjärdedel av maximikapitalet,

11. aktiernas nominella belopp, *för ömsesidiga försäkringsbolag*

12. garantikapitalet,

13. regler för hur rösträtten skall utövas och hur beslut skall fattas på bolagsstämman, varvid särskilt skall anges om och i vilken utsträckning delägarnas rösträtt skall utövas genom utsedda delegerade

8. i vilken utsträckning bolaget är skyldigt att teckna återförsäkring,

9. aktiekapitalet eller, om detta utan ändring av bolagsordningen skall kunna bestämmas till lägre eller högre belopp, minimikapitalet och maximikapitalet, varvid minimikapitalet inte får vara mindre än en fjärdedel av maximikapitalet,

10. aktiernas nominella belopp,

11. garantikapitalet,

12. regler för hur rösträtten skall utövas och hur beslut skall fattas på bolagsstämman, varvid särskilt skall anges om och i vilken utsträckning delägarnas rösträtt skall utövas genom utsedda delegerade

⁷Senaste lydelse 1995:779.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

samt i vilken utsträckning rösträtt skall tillkomma garanterna,

14. intill vilket belopp och i vilken ordning delägarna är personligen ansvariga för bolagets förpliktelser, om inte uteslutande bolagets tillgångar svarar för bolagets förpliktelser,

15. antal och sammanlagt belopp av de försäkringar som skall vara tecknade innan bolaget kan anses bildat,

16. vilken begränsning som skall gälla för mottagen återförsäkring i förhållande till den direkta försäkringen, om verksamheten avser såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring,

17. i vilken ordning garanterna skall betala in det tecknade garantikapitalet *samt*

18. om och i vilken ordning ränta skall betalas på garantikapitalet och vinst delas ut till garanterna och i vilken ordning garantikapitalet skall återbetalas.

I fråga om publika försäkringsaktiebolag, vars firma inte innehåller ordet publikt, skall i bolagsordningen anges beteckningen (publ) efter firman.

samt i vilken utsträckning rösträtt skall tillkomma garanterna,

13. för det fall delägarna skall vara personligen ansvariga för bolagets förpliktelser, i vilka situationer, intill vilket belopp och på vilket sätt ansvarigheten skall fullgöras,

14. antal och sammanlagt belopp av de försäkringar som skall vara tecknade innan bolaget kan anses bildat,

15. vilken begränsning som skall gälla för mottagen återförsäkring i förhållande till den direkta försäkringen, om verksamheten avser såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring,

16. i vilken ordning garanterna skall betala in det tecknade garantikapitalet,

17. om och i vilken ordning ränta skall betalas på garantikapitalet och vinst delas ut till garanterna och i vilken ordning garantikapitalet skall återbetalas, *samt*

18. hur återstående tillgångar skall delas vid bolagets upplösning.

3 kap.

3 §

I bolagsordningen kan tas in förbehåll att en aktieägare eller någon annan skall ha rätt att lösa sådana aktier som övergår till ny ägare. Förbehållet skall ange

1. vilka som har lösningsrätt och, om lösningsrätten inte skall kunna utövas vid vissa fång, vilka slags fång som har undantagits,

2. den ordning i vilken lösningsrätten tillkommer de lösningsberättigade inbördes,

3. den tid, ej överstigande två månader från anmälan hos styrelsen om en akties övergång, inom vilken lösningsanspråket skall framställas hos bolaget,

4. den tid inom vilken lösen skall betalas; denna tid får inte överstiga en månad räknat från den tidpunkt då lösenbeloppet bestämdes.

Förvärvas flera aktier genom samma fång, kan, om något annat inte följer av förbehållet, lösningsrätten inte utövas för mindre antal aktier än fångets omfattar. Om tillämpningen av föreskrifterna i bolagsordningen

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

om lösens belopp skulle bereda någon en otillbörlig fördel, kan jämkning ske.

När en anmälan gjorts om aktiens övergång, skall *styrelse* genast skriftligen meddela detta till varje lösningsberättigad vars post-adress är införd i aktieboken eller på annat sätt känd för bolaget.

Om något annat inte föreskrivs i bolagsordningen, skall tvister om lösningsrätten och om lösenbeloppets storlek prövas av tre skiljemän enligt lagen (1929:145) om skiljemän.

Innan det visar sig att lösningsrätten inte begagnas kan den till vilken aktien har övergått inte utöva någon annan rätt på grund av aktien gentemot bolaget än rätt till vinstutdelning och företrädesrätt till teckning av nya aktier vid nyemission. Rättigheter och skyldigheter på grund av sådan teckning övergår till den som begagnar sig av lösningsrätten.

När en anmälan gjorts om aktiens övergång, skall *styrelsen* genast skriftligen meddela detta till varje lösningsberättigad vars post-adress är införd i aktieboken eller på annat sätt känd för bolaget.

Innan det visar sig att lösningsrätten inte begagnas kan den till vilken aktien har övergått inte utöva någon annan rätt på grund av aktien gentemot bolaget än rätt till vinstutdelning och företrädesrätt till teckning av nya aktier vid nyemission *eller till teckning av andel i lån som avses i 5 kap.* Rättigheter och skyldigheter på grund av sådan teckning övergår till den som begagnar sig av lösningsrätten.

4 §

Aktiebrev skall ställas till viss man. Det får lämnas ut endast till sådan aktieägare som är införd i aktieboken och först när den eller de aktier brevet lyder på har betalats. Vidare fordras

1. att försäkringsaktiebolaget har registrerats, om aktien har tecknats vid bolagets bildande, *eller*

2. att nyemissionen eller fondemissionen har registrerats, om aktien tillkommit på grund av emissionen.

1. att försäkringsaktiebolaget har registrerats, om aktien har tecknats vid bolagets bildande,

2. att nyemissionen eller fondemissionen har registrerats, om aktien tillkommit på grund av emissionen, *eller*

3. *att registrering har skett enligt 5 kap. 15 §, om aktien har tillkommit på grund av utbyte eller nyteckning enligt 5 kap.*

Aktiebrevet skall undertecknas av styrelsen eller enligt styrelsens fullmakt av en bank. Namnteckningarna får återges genom tryckning eller på något annat liknande sätt. Brevet skall ange bolagets firma, ordningsnummer på den eller de aktier varpå brevet lyder, aktiens nominella belopp och dagen för utfärdandet. Kan, när aktiebrevet ges ut, aktier av olika slag finnas enligt bolagsordningen, skall aktieslaget anges i brevet. Om bolagsordningen innehåller förbehåll enligt 1 § fjärde stycket, 3 §, 8 § eller 6 kap. 8 §, skall detta tydligt anges i brevet på sådan aktie som avses med förbehållet. Uppgiften kan ges i förkortad form. Förkortnings-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

formerna fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

När utbetalning görs vid inlösen av en aktie eller vid minskning av dess nominella belopp eller vid skifte av bolagets tillgångar, skall aktiebrevet förses med påskrift om utbetalningen. Har utan återbetalning en aktie dragits in eller det nominella beloppet ändrats, skall så snart som möjligt en påskrift om detta göras på aktiebrevet.

Ett aktiebrev, som i samband med dödning eller vid utbyte ges ut i stället för ett annat, skall innehålla uppgift om detta. Utbyts ett aktiebrev mot ett eller flera andra aktiebrev skall det äldre aktiebrevet och de därtill hörande kupongarken makuleras på ett betryggande sätt.

Emissionsbevis skall under-
tecknas på det sätt som anges i
andra stycket.

Emissionsbevis samt de skuldebrev och optionsbevis som avses i 5 kap. skall undertecknas på det sätt som anges i andra stycket.

6 §

Om ett aktiebrev eller ett till viss man ställt emissionsbevis överläts eller pantsätts, skall bestämmelserna om skuldebrev till viss man eller order i 13, 14 och 22 §§ lagen (1936:81) om skuldebrev tillämpas. Härvid är den som innehar ett aktiebrev och enligt bolagets anteckning på detta är införd som ägare i aktieboken likställd med den som enligt 13 § andra stycket nämnda lag förmodas äga rätt att göra skuldebrevet gällande.

Överläts eller pantsätts ett emissionsbevis som inte är ställt till viss man, skall bestämmelserna om skuldebrev till innehavaren i 13, 14 och 22 §§ lagen om skuldebrev tillämpas.

Om utdelningskuponger finns bestämmelser i 24 och 25 §§ lagen om skuldebrev.

Om ett aktiebrev eller ett till viss man ställt emissionsbevis *eller optionsbevis* överläts eller pantsätts, skall bestämmelserna om skuldebrev till viss man eller order i 13, 14 och 22 §§ lagen (1936:81) om skuldebrev tillämpas. Härvid är den som innehar ett aktiebrev och enligt bolagets anteckning på detta är införd som ägare i aktieboken likställd med den som enligt 13 § andra stycket nämnda lag förmodas äga rätt att göra skuldebrevet gällande.

Överläts eller pantsätts ett emissionsbevis *eller ett optionsbevis* som inte är ställt till viss man, skall bestämmelserna om skuldebrev till innehavaren i 13, 14 och 22 §§ lagen om skuldebrev tillämpas.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §⁸

Aktiekapitalet kan ökas genom att aktier tecknas mot betalning (nyemission) eller genom att aktier ges ut eller aktiernas nominella belopp höjs utan ny betalning (fondemission). *En fondemission kan endast ske i skadeförsäkringsbolag.*

Beslut om emission fattas av bolagsstämman, om något annat inte följer av 16 eller 17 §. Sådana beslut får inte fattas förrän bolaget har blivit registrerat. Behöver bolagsordningen ändras skall beslut om detta fattas först. Ett beslut om emission får fattas innan ändringen stadfästs om beslutet görs beroende av att stadfästelse meddelas.

Vid nyemission får betalning för aktier inte understiga det nominella beloppet.

Vid fondemission får inte till aktiekapitalet föras över belopp som understiger summan av de nya aktiernas nominella belopp eller den sammanlagda höjningen av aktiernas nominella belopp.

I fråga om försäkringsaktiebolag, som enligt insiderlagen (1990:1342) utgör aktiemarknadsbolag, samt dotteraktiebolag till sådana bolag gäller, förutom föreskrifterna i detta kapitel, bestämmelserna i lagen (1987:464) om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag, m.m.

5 §⁹

Vid en kontantemission och vid en fondemission har aktieägarna företrädesrätt till de nya aktierna i förhållande till det antal aktier de förut äger, om något annat inte har bestämts antingen i bolagsordningen enligt 3 kap. 1 § andra stycket 3 eller, vid en kontantemission, i emissionsbeslutet.

Vid en kontantemission och vid en fondemission har aktieägarna företrädesrätt till de nya aktierna i förhållande till det antal aktier de förut äger, om något annat inte har bestämts antingen i bolagsordningen enligt 3 kap. 1 § andra stycket 3 eller, vid en kontantemission, i emissionsbeslutet *eller följer av villkor som enligt 5 kap. 5 § första stycket 8 har meddelats vid emission av skuldebrev.*

Beslut av bolagsstämman att avvika från aktieägarnas företrädesrätt är giltigt endast om det har biträttts av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de vid stämman företrädde aktierna.

⁸Senaste lydelse 1991:990.

⁹Senaste lydelse 1994:1941.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

Upptagande av vissa penninglån

Upptagande av penninglån

Allmänna begränsningar för upptagande av penninglån

1 §

Ett försäkringsbolag får inte ta upp penninglån i så stor utsträckning att bolagets totala risk blir sådan att fullgörandet av ingångna försäkringsavtal råkar i fara.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om tillämpningen av bestämmelsen i första stycket.

Allmänna bestämmelser om konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning.

2 §

Ett försäkringsaktiebolag kan mot ersättning ge ut konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning. Sådana skuldebrev skall ställas till innehavaren eller till viss man eller order.

Konvertibla skuldebrev skall innehålla en utfästelse från bolaget om att borgenären har rätt att helt eller delvis byta ut sin fordran enligt skuldebreven mot aktier i bolaget. Skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning skall ge borgenären rätt att teckna aktier i bolaget mot betalning i pengar.

Villkoren för utbyte eller nyteckning av aktie skall bestämmas så att utbyte eller nyteckning kan ske utan att bolagsordningen ändras. Ersättningen för ett konvertibelt skuldebrev får inte understiga det nominella beloppet på aktie som lämnas ut vid utbyte, om inte mellanskillnaden täcks genom kontant betalning vid utbytet. Skall ett konvertibelt skuldebrev kunna betalas med annan egendom än pengar

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

(apport) gäller bestämmelserna i 2 kap. 2 §.

Optionsrätt till nyteckning kan knytas till optionsbevis som är fogade till skuldebrev. Borgenären får avskilja ett optionsbevis från ett skuldebrev och förfoga över beviset särskilt, om det inte i skuldebrevet föreskrivs att beviset får avskiljas först efter viss tid.

I fråga om försäkringsaktiebolag som enligt insiderlagen (1990:1342) utgör aktiemarknadsbolag, samt dotterbolag till sådana bolag gäller, förutom föreskrifterna i detta kapitel, bestämmelserna i lagen (1987:464) om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag, m.m.

Av aktiekontolagen (1989:827) framgår att utfästelser som avses i ovan angivna skuldebrev och optionsbevis kan registreras enligt den lagen och att skuldebrev eller optionsbevis inte får utfärdas om registrering skall ske. I sådana fall gäller bestämmelserna i detta kapitel i tillämpliga delar.

3 §

Vid emission av skuldebrev mot betalning i pengar har aktieägarna företrädesrätt att teckna sig för förvärv av skuldebrev som om emissionen gällde de aktier som kan komma att träda i stället för skuldebreven eller nytecknas på grund av optionsrätt.

Beslut av bolagsstämman att avvika från aktieägarnas företrädesrätt är giltigt endast om det har biträtts av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de vid stämman företrädde aktierna.

Förfarandet vid emissionen

4 §

Beslut om emission av skuldebrev fattas av bolagsstämman, om något

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

annat inte följer av 9 eller 10 §.
Behöver bolagsordningen ändras, skall beslut om detta fattas först. Ett beslut om emission får fattas innan ändringen har stadfästs, om beslutet görs beroende av att stadfästelse meddelas. I fråga om förslag till beslut om emission och om kallelse till bolagsstämma skall 4 kap. 7 § tillämpas.

5 §

Beslutet om emission skall ange

1. emissionens belopp eller det högsta beloppet eller det lägsta och högsta beloppet för emissionen,

2. den företrädesrätt att delta i emissionen som tillkommer aktieägare eller någon annan eller vem som annars får delta i emissionen,

3. den tid inom vilken teckning av skuldebrev kan ske, när ett visst belopp eller ett lägsta belopp har bestämts för emissionen,

4. den tid inom vilken aktieägare kan använda sin företrädesrätt till teckning,

5. skuldebrevens nominella belopp, emissionskursen och räntesatsen,

6. den tid inom vilken tecknade skuldebrev skall betalas samt den beräkningsgrund, enligt vilken vid övertäckning de skuldebrev som inte tecknats med företrädesrätt skall fördelas, om det inte föreskrivs att fördelningen skall bestämmas av styrelsen,

7. tiden och villkoren för utbytet eller nyteckningen,

8. den rätt som skall tillkomma borgenären eller innehavaren av optionsbevis för den händelse aktiekapitalet före utbytet eller nyteckningen ökas eller sätts ned eller nya konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning ges ut eller bolaget upplöses eller upphör genom fusion,

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9. det belopp, varmed aktiekapitalet skall kunna ökas genom utbyte eller nyteckning, samt

10. det aktieslag vartill de nya aktierna skall höra, i de fall aktier av olika slag finns eller kan utges.

Den tid inom vilken aktieägare kan använda sin företrädesrätt enligt första stycket 4 får inte vara kortare än två veckor. Tiden räknas från

1. det kungörelse enligt 7 § första stycket första meningen skedde,

2. beslutet, när det gäller sådana fall som avses i 7 § fjärde stycket, eller

3. avstämningsdagen, när det gäller avstämningsbolag.

Om ett förbehåll enligt 3 kap. 1 § femte stycket eller 3 § eller 6 kap. 8 § skall gälla för de nya aktierna, skall emissionsbeslutet innehålla en erinran om detta.

Om en aktieägare skall ha företrädesrätt att delta i emissionen, gäller för avstämningsbolag att avstämningsdagen skall anges i emissionsbeslutet. Avstämningsdagen får inte sättas tidigare än tre veckor från det kungörelse enligt 7 § första stycket första meningen skedde.

Om ett skuldebrev skall bli föremål för handel vid en svensk eller utländsk börs, en auktoriserad marknadsplats eller någon annan reglerad marknad, kan det i emissionsbeslutet tas upp ett bemyndigande för styrelsen eller den som styrelsen inom sig förordnar att innan teckning påbörjas bestämma emissionens belopp, emissionskursen, räntesatsen och villkoren för utbyte eller nyteckning. I fråga om avstämningsbolag skall dock nämnda villkor bestämmas senast på avstämningsdagen, om aktieägarna skall ha företrädesrätt att delta i emissionen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Bestämmelserna i 4 kap. 3 och 4 §§ gäller i tillämpliga delar vid emission av konvertibla skuldebrev.

7 §

Bolagsstämmans beslut om emission eller en redogörelse för det väsentliga innehållet i beslutet skall genast kungöras i Post- och Inrikes Tidningar och den eller de ortstidningar som styrelsen bestämmer. Kungörs inte beslutet i sin helhet, skall det i kungörelsen lämnas uppgift om var beslutet hålls tillgängligt. Har bolagsstämman enligt 5 § femte stycket överlämnat åt någon annan att besluta om emissionens belopp, emissionskursen, räntesatsen och villkoren för utbyte eller nyteckning, skall vad som beslutats om detta kungöras på motsvarande sätt.

Är försäkringsaktiebolaget inte ett avstämningsbolag, skall beslutet om emission genast sändas till de aktieägare, vilkas postadresser är kända för bolaget, om aktieägarna skall ha företrädesrätt att delta i emissionen.

I fråga om avstämningsbolag skall till emissionsbevisen, när dessa översänds, fogas de beslut av styrelsen, eller av den som styrelsen inom sig förordnar, som rör emissionens belopp, emissionskursen, räntesatsen och villkoren för utbyte eller nyteckning.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller inte för annat bolag än avstämningsbolag, om samtliga aktieägare varit företrädade vid den bolagsstämma, som beslutat emissionen, och emissionsbeslutet inte innehåller bemyndigande enligt 5 § femte stycket.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Om ett visst belopp eller ett lägsta belopp för emissionen har bestämts, har beslutet om emissionen förfallit, om beloppet inte har tecknats inom teckningstiden. Dessamma gäller ett beslut om en sådan ändring av bolagsordningen som förutsätter att aktiekapitalet ökas. Vad som har betalats för de tecknade skuldebreven skall i sådana fall genast betalas tillbaka.

Bestämmelserna i 4 kap. 13 § gäller i tillämpliga delar vid emission av konvertibla skuldebrev.

När teckningen av skuldebreven avslutats, skall försäkringsaktiebolaget genast för registrering anmäla beslutet om emissionen och det nominella beloppet av det lån som tecknats, om beslutet inte har förfallit enligt första stycket. För registrering krävs att full betalning enligt registret erlagts för alla de aktier som ingår i det förut registrerade aktiekapitalet samt att behövliga ändringar av bolagsordningen har stadfästs.

Styrelsens beslut om emission

9 §

Styrelsen kan besluta om emission av skuldebrev och om avvikelse från aktieägars företrädesrätt under förutsättning av bolagsstämmans godkännande. Bestämmelserna i 5-7 §§ och 8 § första stycket skall därvid gälla i tillämpliga delar.

I fråga om styrelsens begäran om bolagsstämmans godkännande skall 4 kap. 7 § tillämpas. Vad som där sägs om förslag till emissionsbeslut skall i stället gälla styrelsens beslut. Beslut av bolagsstämman att godkänna avvikelse från aktieägars företrädesrätt enligt 3 § första stycket är giltigt endast om det har biträttats av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

rösterna som de vid stämman företrädde aktierna.

Emissionsbeslutet skall anmälas för registrering enligt 8 § tredje stycket när det har godkänts av stämman och teckningen av skuldebrev avslutats. Har en sådan anmälan inte gjorts inom ett år från styrelsens beslut om emission, är beslutet förfallet.

10 §

Bolagsstämman kan bemyndiga styrelsen att fatta beslut om en emission som kan ske utan ändring i bolagsordningen och att därvid avvika från aktieägarnas företrädesrätt enligt 3 §. Bemyndigande att avvika från bestämmelserna i 3 § första stycket om aktieägars företrädesrätt är giltigt endast om det har biträttts av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de vid stämman företrädde aktierna.

Skall skuldebrev kunna tecknas mot tillskott av annan egendom än pengar eller med andra villkor eller skall avvikelse från aktieägarnas företrädesrätt kunna göras, skall detta särskilt anges i bolagsstämmans bemyndigande. Bemyndigandet skall innehålla bestämmelser om den tid, längst till nästa ordinarie bolagsstämma, inom vilken styrelsens beslut skall fattas. Bestämmelserna i 4 kap. 7 § om förslag till emissionsbeslut skall tillämpas på förslag till bemyndigande.

Bolagsstämmans beslut om bemyndigande skall genast anmälas för registrering. Innan registrering har skett, kan styrelsen inte fatta beslut om emission.

Bestämmelserna i 5-8 §§ gäller i tillämpliga delar när styrelsen beslutar om emission med stöd av ett bemyndigande.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Emissionsbevis

11 §

Bestämmelserna i 4 kap. 6 § om emissionsbevis och om aktieägares rätt att utöva företrädesrätt att delta i en emission skall tillämpas vid emission enligt detta kapitel.

Utbyte och nyteckning

12 §

När en fordran enligt ett skuldebrev byts ut mot en eller flera aktier, skall skuldebrevet föras med påskrift om utbytet. Aktien skall genom styrelsens försorg genast tas upp i aktieboken.

Vid nyteckning skall skuldebrevet eller i förekommande fall optionsbeviset föras med påskrift om nyteckningen.

13 §

Vid nyteckning enligt detta kapitel skall aktierna tecknas på en teckningslista, som skall innehålla beslutet om emissionen. Avskrifter av bolagsordningen, den senaste årsredovisningen, försedd med anteckning om bolagsstämman beslut om bolagets vinst eller förlust, samt en avskrift av revisionsberättelsen för det år balansräkningen avser skall fogas till teckningslistan eller hållas tillgängliga för aktietecknarna på den plats som anges i listan.

I avstämningsbolag får i beslutet om emission förordnas att nyteckning i fråga om hela eller viss del av emissionen skall ske genom betalning i stället för på teckningslista. I sådant fall skall beslutet om emission och de handlingar som avses i första stycket andra meningen hållas tillgängliga för aktietecknarna hos värdepapperscentralen.

Har teckningen skett i strid mot denna paragraf eller har aktier tecknats med villkor som inte stämmer överens med de villkor som an-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

ges i emissionsbeslutet, skall 2 kap. 8 § tillämpas.

Anser styrelsen eller den styrelsen inom sig förordnar att aktieteckningen är ogiltig enligt tredje stycket, skall aktietecknaren genast underrättas om detta. I annat fall skall aktietecknaren tilldelas de tecknade aktierna. Aktierna skall genom styrelsens försorg genast tas upp i aktieboken.

14 §

Bestämmelserna i 2 kap. 14 och 15 §§ skall tillämpas vid inbetalning på grund av nyteckning enligt detta kapitel. Kvittning av en skuld på grund av aktieteckning mot en fordran hos bolaget får dock ske, om styrelsen medger det. Ett sådant medgivande får inte lämnas, om det skulle vara till skada för bolaget eller dess borgenärer.

15 §

Senast tre månader efter det att tiden för utbyte eller nyteckning av aktier har gått ut skall styrelsen för registrering anmäla hur många aktier som har utgivits i utbyte eller som har nytecknats och helt betalats. Om utbytestiden eller teckningstiden är längre än ett år, skall anmälan göras senast tre månader efter utgången av varje räkenskapsår under vilket utbyte eller nyteckning har skett.

För registrering krävs

1. vid utbyte, att bolaget på grund av emissionen har tillförts ersättning till ett värde som motsvarar minst det sammanlagda beloppet av de anmälda aktierna,

2. vid nyteckning, att aktierna helt har betalats, och

3. att auktoriserad eller godkänd revisor eller, i avstämningsbolag, värdepapperscentralen intygar att 1 eller 2 har iakttagits.

Genom registreringen är aktiekapitalet ökat med det sammanlagda

Nuvarande lydelse

16 §
De nya aktierna skall medföra rätt till utdelning enligt vad som har bestämts om detta i beslutet om emission. Beslutet får dock inte innebära att en sådan rätt inträder senare än för räkenskapsåret efter det är under vilket aktierna skall vara betalda.

1 §

Ett försäkringsbolag får inte ge ut konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning eller i övrigt ta upp ett penninglån på villkor att lånet skall betalas på något annat sätt än med ett nominellt penningbelopp eller med ett penningbelopp som bestäms med hänsyn till förändringar i penningvärdet.

Andra försäkringsbolag än skadeförsäkringsaktiebolag får inte ta upp lån mot obligationer eller andra skuldebrev med rätt till ränta, vars storlek är helt eller delvis beroende av utdelningen till aktieägare i bolaget eller bolagets vinst (vinstandelsbevis). I fråga om skadeförsäkringsaktiebolag skall upptagandet av ett sådant lån beslutas av bolagsstämman eller, efter bolagsstämmans bemyndigande, av styrelsen.

Föreslagen lydelse

nominella beloppet av de anmälda aktierna.

16 §

De nya aktierna skall medföra rätt till utdelning enligt vad som har bestämts om detta i beslutet om emission. Beslutet får dock inte innebära att en sådan rätt inträder senare än för räkenskapsåret efter det är under vilket aktierna skall vara betalda.

*Upptagande av vissa andra lån**17 §*

Om inte något annat följer av detta kapitel, får ett försäkringsbolag inte ta upp ett penninglån på villkor att lånet skall betalas på något annat sätt än med ett nominellt penningbelopp eller med ett penningbelopp som bestäms med hänsyn till förändringar i penningvärdet.

18 §

Upptagande av lån mot obligationer eller andra skuldebrev med rätt till ränta, vars storlek är helt eller delvis beroende av utdelningen till aktieägare i bolaget eller bolagets vinst (vinstandelsbevis) beslutas av bolagsstämman. Styrelsen får dock fatta ett sådant beslut under förutsättning av bolagsstämmans godkännande eller efter bolagsstämmans bemyndigande.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Emissionsprospekt

2 §

Bestämmelserna i 4 kap. 20-27 §§ om emissionsprospekt skall tillämpas när ett *skadeförsäkringsaktiebolag, som enligt 10 kap. 4 § andra eller fjärde stycket är skyldigt att ha en auktoriserad revisor, eller innehavare av vinstandelsbevis som ett sådant bolag har utfärdat offentliggör eller på annat sätt till en vidare krets riktar en inbjudan att förvärva vinstandelsbevis. Emissionsprospekt behöver dock endast upprättas om summan av de belopp som till följd av inbjudningen kan komma att betalas uppgår till minst en miljon kronor.*

19 §

Bestämmelserna i 4 kap. 21-27 §§ om emissionsprospekt skall tillämpas också när ett *publikt försäkringsaktiebolag eller aktieägare i ett sådant bolag offentliggör eller på annat sätt till en vidare krets riktar en inbjudan att förvärva sådana av bolaget utgivna skuldebrev, optionsbevis eller vinstandelsbevis som avses i detta kapitel. Emissionsprospekt behöver dock upprättas endast om summan av de belopp som till följd av inbjudningen kan komma att betalas uppgår till minst trehundrausen kronor.*

7 kap.

Försäkringstekniska skulder och grunder för försäkringsverksamheten

Försäkringstekniska avsättningar m.m.

1 §¹⁰

I ett försäkringsbolags balansräkning skall *som skulder*, under benämningen försäkringstekniska skulder, tas upp värdet på balansdagen av bolagets ansvarighet för

I ett försäkringsbolags balansräkning skall under benämningen försäkringstekniska *avsättningar* tas upp värdet på balansdagen av bolagets ansvarighet för

1. löpande försäkringar (premiereserv),
 2. försäkringsersättningar för inträffade försäkringsfall (ersättningsreserv),
 3. utgifterna för reglering av inträffade försäkringsfall (skadebehandlingsreserv),
 4. sådan tilldelad återbäring inom livförsäkringsrörelsen som inte har förfallit till betalning,
 5. sådan tilldelad återbäring inom annan försäkringsrörelse än livförsäkringsrörelse som inte har förfallit till betalning, och
 6. avsättningar till utjämningsreserv för kreditförsäkring upp till det belopp för reservens storlek
4. överskottsmedel som har tillgodoförts försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal (bonus) och som inte omfattas av 1 eller 2,
 5. avsättningar till utjämningsreserv för livförsäkring och
 6. avsättningar till utjämningsreserv för kreditförsäkring upp till det belopp för reservens storlek

¹⁰Senaste lydelse 1993:1304 (jfr 1993:1646).

Nuvarande lydelse

som anges i 12 kap. 9 a § första stycket andra meningen.

Sådan tilldelad återbäring inom livförsäkringsrörelsen som har förfallit till betalning men inte kunnat betalas ut skall föras till ersättningsreserven.

Ansvarar flera försäkringsbolag solidariskt för en försäkring, skall i det enskilda bolagets redovisning av försäkringstekniska *skulder* endast beaktas den del av försäkringen som enligt avtal mellan bolagen belöper på bolaget.

Föreslagen lydelse

som anges i 12 kap. 9 a § första stycket andra meningen.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om sådana avsättningar som avses i första stycket 5.

Ansvarar flera försäkringsbolag solidariskt för en försäkring, skall i det enskilda bolagets redovisning av försäkringstekniska *avsättningar* endast beaktas den del av försäkringen som enligt avtal mellan bolagen belöper på bolaget.

2 §¹¹

Premiereserven för en livförsäkringsrörelse skall beräknas så att den alltid motsvarar summan av premiereserverna för varje försäkring ökad med ett för bolaget gemensamt beräknat särskilt tillägg som anses behövt för att möta förluster på grund av att försäkringar upphör i förtid. Annan försäkringsmatematiskt vedertagen beräkningsmetod får användas, om premiereserven beräknad enligt sådan metod ger i stort sett samma resultat som om den hade beräknats för varje försäkring.

Premiereserven för en försäkring utgör skillnaden mellan det förväntade kapitalvärdet av bolagets framtida utgifter för försäkringen och det förväntade kapitalvärdet av de premier bolaget ytterligare kan ha att uppbära för försäkringen (prospektiv beräkningsmetod). Annan försäkringsmatematiskt vedertagen beräkningsmetod får användas, om premiereserven beräknad enligt en sådan metod inte blir lägre än om en prospektiv beräkningsmetod hade använts eller om en prospektiv metod inte är möjlig att tillämpa för försäkringen. *Beräkningen skall grundas på sådana antaganden som sägs i 5 § första och andra styckena.*

Premiereserven för en försäkring utgör skillnaden mellan det förväntade kapitalvärdet av bolagets framtida utgifter för försäkringen och det förväntade kapitalvärdet av de premier bolaget ytterligare kan ha att uppbära för försäkringen (prospektiv beräkningsmetod). Annan försäkringsmatematiskt vedertagen beräkningsmetod får användas, om premiereserven beräknad enligt en sådan metod inte blir lägre än om en prospektiv beräkningsmetod hade använts eller om en prospektiv metod inte är möjlig att tillämpa för försäkringen.

Beräkningen enligt första och andra styckena skall grundas på de antaganden om dödlighet och andra riskmått, räntesats samt driftskostnader som krävs för beräkningen.

¹¹Senaste lydelse 1995:779.

Nuvarande lydelse

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela närmare föreskrifter om beräkning av premiereserv för en livförsäkringsrörelse. Föreskrifterna skall ange maximiräntesats och vilka försäkringar som, med hänsyn till sin beskaffenhet, inte skall omfattas av en sådan föreskrift.

Föreslagen lydelse

Antagandena om dödlighet och andra riskmått, räntesats samt driftskostnader skall väljas så att de kan anses vart för sig betryggande för det slag av försäkringsrörelse som det är fråga om. Avvikelse från kravet att varje antagande för sig skall vara betryggande får dock ske om det finns särskilda säkerhetstillägg som föranleder detta.

3 §
Försäkringspremierna i en livförsäkringsrörelse skall bestämmas på grundval av sådana antaganden som sägs i 2 § tredje och fjärde styckena.

4 §¹²

De grunder som anges i 3 § skall avse att trygga bolagets förmåga att fullgöra sina förpliktelser enligt ingångna försäkringsavtal och att meddela försäkringar till en kostnad som är skälig med hänsyn till försäkringens art.

Om grunderna inte längre fyller det avsedda ändamålet skall styrelsen och verkställande direktören genast se till att grunderna ändras.

Ett försäkringsbolag skall upprätta riktlinjer för försäkringstekniska avsättningar (försäkringstekniska riktlinjer). Meddelar bolaget livförsäkringar med rätt till bonus, skall riktlinjerna också ange principerna för bonusens beräkning och fördelning.

För livförsäkringar skall riktlinjerna tillgodose de krav som gäller enligt 2 §.

Ett försäkringsbolag får inte väsentligt sänka bonusens andel i överskotten i förhållande till vad som dessförinnan gällt under en följd av räkenskapsår, om det inte följer av riktlinjerna eller annars finns särskilda skäl till det.

¹²Senaste lydelse 1995:779.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹³

För livförsäkringar skall *grunder* upprättas för

1. beräkning av *försäkringspremier och premiereserv*,

2. beräkning av tekniska återköpsvärden, samt

3. *återbäring till försäkrings-tagarna.*

Om andra skadeförsäkringar, än sådana som bestämmelserna om livförsäkring tillämpas för med stöd av 1 kap. 5 §, meddelas för längre tid än tio år, skall *grunder* upprättas för beräkning av premiereserv för försäkringarna. Finansinspektionen får medge undantag härifrån, om det med hänsyn till försäkringarnas särskilda beskaffenhet finns anledning till det.

För sådan livränta eller sjukränta, som enligt 1 kap. 5 § tillhör annan försäkring än livförsäkring, skall *grunder* upprättas för beräkning av premiereserv och tekniska återköpsvärden.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om hur *grunderna* redaktionellt skall ställas upp.

För livförsäkringar skall *tekniskt underlag* upprättas för

1. beräkning av premiereserv,

2. *beräkning av försäkringspremier,*

3. beräkning av tekniska återköpsvärden, samt

4. *beräkning och fördelning av bonus, om bonus skall förekomma.*

Om andra skadeförsäkringar, än sådana som bestämmelserna om livförsäkring tillämpas för med stöd av 1 kap. 5 §, meddelas för längre tid än tio år, skall *tekniskt underlag* upprättas för beräkning av premiereserv för försäkringarna. Finansinspektionen får medge undantag härifrån, om det med hänsyn till försäkringarnas särskilda beskaffenhet finns anledning till det.

För sådan livränta eller sjukränta, som enligt 1 kap. 5 § tillhör annan försäkring än livförsäkring, skall *tekniskt underlag* upprättas för beräkning av premiereserv och tekniska återköpsvärden.

Det tekniska underlaget skall bestämmas i enlighet med de försäkringstekniska riktlinjerna. Det tekniska underlaget för beräkning av försäkringspremier och premiereserv enligt första och tredje styckena skall vidare upprättas i överensstämmelse med vad som sägs i 2 och 3 §§.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om hur *det tekniska underlaget* redaktionellt skall ställas upp.

8 a §¹⁴

Senast när *grunder* för livförsäkring enligt 3 § första stycket, 5, 6

Senast när *försäkringstekniska riktlinjer eller tekniskt underlag* för livförsäkring börjar användas, skall

¹³Senaste lydelse av förutvarande 3 § 1995:779.

¹⁴Senaste lydelse 1995:779.

Nuvarande lydelse

eller 8 § börjar användas, skall de tillställas Finansinspektionen.

Till *grunderna* skall fogas en redogörelse för de konsekvenser *grunderna* får för försäkringstagarna och försäkringsbolaget. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om vad redogörelsen skall innehålla.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller också vid ändring av *grunder*.

Föreslagen lydelse

detta material tillställas Finansinspektionen.

Till *det tekniska underlaget* skall fogas en redogörelse för de konsekvenser *underlaget* får för försäkringstagarna och försäkringsbolaget. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om vad redogörelsen skall innehålla.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller också vid ändring av *försäkringstekniska riktlinjer eller tekniskt underlag*.

10 b §¹⁵

Av det belopp som skall skuldtäckas får en andel om högst

- 75 procent motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 7-10, varav högst 50 procentenheter får motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 10,
- 25 procent motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 11,
- 25 procent motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 12-14,
- 10 procent motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 15 och
- 3 procent motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 16.
- 50 procent motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 11,
- 30 procent motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 12-14,

Andra fondpapper än som avses i 10 § första stycket 17 och 10 a § första stycket 1, och som inte omsätts på någon reglerad marknad som är öppen för allmänheten, får uppgå till högst 10 procent av de tillgångar som används för skuldtäckning.

Vid tillämpningen av bestämmelserna i första stycket skall även beaktas ett försäkringsbolags indirekta ägande av tillgångar genom dess innehav av andelar i värdepappersfonder eller placeringar i utländska fondföretag som används för skuldtäckning.

Vid tillämpningen av bestämmelserna i första stycket skall även beaktas ett försäkringsbolags indirekta ägande av tillgångar genom dess innehav av andelar i värdepappersfonder eller placeringar i utländska fondföretag som används för skuldtäckning. *Detta gäller dock endast i den utsträckning försäkringsbolaget står den finansiella risken.*

Finansinspektionen får, om det finns särskilda skäl, medge tillfälliga avvikelser från de begränsningar som anges i första och andra styckena.

¹⁵Senaste lydelse 1995:779.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 c §¹⁶

Värdet av en enskild placering får motsvara högst följande andelar av det belopp som skall skuldtäckas:

1. Fem procent om placeringen utgörs av en fastighet, tomträtt eller byggnad, eller en grupp av sådan egendom, om egendomen eller egendomarna är belägna på ett sådant sätt att de *ur* risksynpunkt utgör en investering. Motsvarande skall gälla för andelar i sådan egendom.

2. Fem procent om placeringen utgörs av aktier och andra värdepapper som kan jämföras med aktier eller obligationer eller skuldförbindelser från samma emittent eller samma låntagare, om inte annat följer av 3.

3. Tio procent om placeringen utgörs av aktier och andra värdepapper som kan jämföras med aktier eller obligationer eller skuldförbindelser från samma emittent eller låntagare, om denne är sådant rättssubjekt som anges i 10 § första stycket 8 eller 9. Det sammanlagda innehavet av sådana tillgångar får uppgå till högst 40 procent av det belopp som skall skuldtäckas. Andelen aktier eller andra värdepapper som kan jämföras med aktier från samma emittent får dock inte överstiga fem procent av det belopp som skall skuldtäckas.

4. Tio procent om placeringen utgörs av andelar i värdepappersfonder som förvaltas av samma fondbolag eller fondföretag, om inte annat medges av Finansinspektionen.

Begränsningarna i första stycket 2 och 3 skall tillämpas på motsvarande sätt för grupper av emittenter eller låntagare med inbördes anknytning. Med en sådan grupp avses två eller flera fysiska eller juridiska personer som utgör en helhet från risksynpunkt därför att någon av dem har, direkt eller indirekt, ägarinflytande över en eller flera av de övriga i gruppen, eller de utan att stå i sådant förhållande har sådan inbördes anknytning att någon eller samtliga av de övriga kan råka i betalningssvårigheter om en av dem drabbas av finansiella problem.

Begränsningarna i första stycket 2 och 3 gäller inte sådana i 10 § första stycket 1-5 angivna tillgångar som får användas för skuldtäckning.

Begränsningarna i första stycket 4 gäller endast i den utsträckning försäkringsbolaget står den finansiella risken.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får inom de ramar som anges i första stycket meddela ytterligare föreskrifter om lämplig riskspridning.

¹⁶Senaste lydelse 1995:779.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Finansinspektionen får, om det finns särskilda skäl, medge tillfälliga avvikelser från de begränsningar som anges i första stycket.

10 e §¹⁷

De tillgångar som används för skuldtäckning skall placeras så att risken för valutakursförluster begränsas.

De tillgångar som används för skuldtäckning skall placeras så att risken för valutakursförluster begränsas. *Detta gäller dock endast i den utsträckning försäkringsbolaget står den finansiella risken.*

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om högsta tillåtna valutakursrisk.

10 g §¹⁸

Ett försäkringsbolag skall upprätta riktlinjer för placering av medel som används för skuldtäckning.

Ett försäkringsbolag skall upprätta riktlinjer för placering av medel som används för skuldtäckning (*placeringsriktlinjer*). *Riktlinjerna skall tillgodose de krav som gäller enligt 9 a-10 e §§.*

Livförsäkringstagare och den som avser att teckna en livförsäkring i bolaget skall informeras om det huvudsakliga innehållet i riktlinjerna, om det inte med hänsyn till försäkringens särskilda beskaffenhet saknas anledning till sådan information. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om skyldigheten att lämna information och om vilka försäkringar som inte skall omfattas av informationsskyldigheten.

13 §

Tillgångar som motsvarar avsättningar till eget kapital, till förmån för försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal, i ett försäkringsaktiebolag eller till eget kapital i ett ömsesidigt försäkringsbolag skall placeras på ett sådant sätt att lämplig riskspridning uppnås.

För placeringarna skall upprättas riktlinjer. Om riktlinjerna gäller vad som föreskrivs om placeringsriktlinjer i 10 g § andra stycket, 8 kap. 8 §, 9 kap. 20 §, 16 kap. 1 och 3 §§, 19 kap. 11 § och 20 kap. 4 § i tillämpliga delar.

¹⁷Senaste lydelse 1995:779.

¹⁸Senaste lydelse 1995:779.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §¹⁹

Styrelsen och verkställande direktören skall övervaka att anskaffning av ansökningar om försäkring hos bolaget sker på ett sätt som överensstämmer med god försäkrings-sed.

På begäran av den som biträtt ett försäkringsbolag i dess verksamhet enligt första stycket skall Finansinspektionen utfärda intyg över verksamhetens omfattning och innehåll, om sådant intyg krävs för att få driva liknande verksamhet i annat EES-land. Bolaget och den som begärt intyg skall lämna inspektionen de upplysningar som behövs för att inspektionen skall kunna fullgöra denna skyldighet.

På begäran av den som biträtt ett försäkringsbolag att förmedla försäkringar skall Finansinspektionen utfärda intyg över verksamhetens omfattning och innehåll, om sådant intyg krävs för att få driva liknande verksamhet i annat EES-land. Bolaget och den som begärt intyg skall lämna inspektionen de upplysningar som behövs för att inspektionen skall kunna fullgöra denna skyldighet.

22 §²⁰

Kapitalbasen för livförsäkringsrörelse får omfatta följande poster:

1. inbetalat aktiekapital eller inbetalat garantikapital,	2. hälften av ännu ej inbetalat
aktie- eller garantikapital, om minst	aktie- eller garantikapital, samt
tjugofem procent av kapitalet inbetalats, samt	
3. övrigt eget kapital, återbäringsmedel och obeskattade reserver.	3. övrigt bundet eller fritt eget kapital och obeskattade reserver.

Finansinspektionen får, i den mån 26 § tredje stycket inte hindrar det, medge att också andra poster än som sägs i första stycket får ingå i kapitalbasen.

Kapitalbasen skall beräknas med beaktande av att bolagets betalningsberedskap är tillfredsställande. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela närmare föreskrifter om beräkningen.

¹⁹Senaste lydelse 1993:1304 (jfr 1993:1646).

²⁰Senaste lydelse 1993:1304 (jfr 1993:1646).

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*23 §²¹

Solvensmarginalen enligt 1 kap. 8 a § andra stycket skall för livförsäkringsrörelse bestämmas på det sätt som anges i denna paragraf.

Solvensmarginalen för livförsäkring som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klasserna 1 a och 2 utgör summan av följande belopp:

1. fyra procent av premiereserven utan avdrag för avgiven återförsäkring (bruttopremiereserv) multiplicerat med en faktor som motsvarar förhållandet för det föregående räkenskapsåret mellan premiereserven efter avdrag för avgiven återförsäkring och bruttopremiereserven; faktorn får dock inte understiga 0,85, samt

2. tre tiondels procent av samtliga positiva risksummor multiplicerat med en faktor som motsvarar förhållandet för det föregående räkenskapsåret mellan de positiva risksummorna efter avdrag för avgiven återförsäkring och de positiva risksummorna utan sådant avdrag; faktorn får dock inte understiga 0,5.

För försäkringar enbart för dödsfall skall vid tillämpning av andra stycket 2 i stället för tre tiondels procent gälla en tiondels procent om försäkringstiden är högst tre år och femton hundraedels procent om försäkringstiden är längre än tre år men högst fem år.

Solvensmarginalen för fondförsäkringar utgör summan av följande belopp:

1. fyra procent av den del av premiereserven beräknad enligt andra stycket 1 som motsvarar åtaganden vilka innehåller en finansiell risk för bolaget,

2. en procent av premiereserven i övrigt, beräknad på det sätt som anges i 1, under förutsättning att försäkringstiden överstiger fem år och att det belopp som skall täcka driftskostnaderna är bestämt för längre tid än fem år, samt

3. tre tiondels procent av de positiva risksummorna enligt andra stycket 2 i den utsträckning som försäkringarna gäller för dödsfall.

Solvensmarginalen för sjuk- och olycksfallsförsäkringar som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klass 3 beräknas på det sätt som anges i andra stycket 1.

Solvensmarginalen för sjuk- och olycksfallsförsäkringar som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klass 4 beräknas på det sätt som anges i andra stycket 1.

Solvensmarginalen för försäkringar enligt 2 kap. 3 b § första stycket klass 1 b (tilläggsförsäkring) beräknas på grundval av premieindex enligt vad som föreskrivs i 25 §.

²¹Senaste lydelse 1993:1304 (jfr 1993:1646).

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 §²²

Kapitalbasen för skadeförsäkringsrörelse får omfatta följande poster:

1. inbetalat aktiekapital eller inbetalat garantikapital,
2. hälften av ännu ej inbetalat aktie- eller garantikapital, om minst tjugofem procent av kapitalet inbetalats,
3. övrigt bundet eller fritt eget kapital, obeskattade reserver, samt
4. ett belopp som motsvarar *fordran på uttaxering enligt 13 kap. 1 §*; beloppet får dock inte överstiga vare sig hälften av skillnaden mellan den högst tillåtna uttaxeringen och vad som faktiskt har uttaxerats eller halva kapitalbasen.

2. hälften av ännu ej inbetalat aktie- eller garantikapital,

4. ett belopp som motsvarar *vad som enligt bestämmelse i bolagsordning kan uttaxeras på delägare under ett räkenskapsår*; beloppet får dock inte överstiga vare sig hälften av skillnaden mellan den högst tillåtna uttaxeringen och vad som faktiskt har uttaxerats eller halva kapitalbasen.

Finansinspektionen får medge att första stycket får ingå i kapitalbasen.

Kapitalbasen skall beräknas med beaktande av att bolagets betalningsberedskap är tillfredsställande. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela närmare föreskrifter om beräkningen.

Fondförsäkring

29 §

Försäkringsbolaget skall placera inbetalda premier för fondförsäkring i den eller de värdepappersfonder eller utländska fondföretag som försäkringstagaren från tid till annan bestämmer.

Försäkringsbolaget har dock rätt att i sina villkor begränsa antalet fonder eller fondföretag i vilka inbetalda premier får placeras.

30 §

Utdelning från en värdepappersfond eller ett utländskt fondföretag på andelar som har förvärvats enligt 29 § får användas endast för förvärv av nya fondandelar eller placeringar i utländska fondföretag

²²Senaste lydelse 1993:1304 (jfr 1993:1646).

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

samt för utbetalning enligt försäkringsavtalet eller täckning av försäkringstagarens kostnader för försäkringen.

31 §

Inlösen av fondandelar eller andelar i utländska fondföretag får, utöver vad som följer 29 §, ske endast för utbetalning enligt försäkringsavtalet eller täckning av försäkringstagarens kostnader för försäkringen.

8 kap.

1 §²³

Ett försäkringsbolag skall ha en styrelse med minst tre ledamöter.

I försäkringsaktiebolag som inte uteslutande driver återförsäkring, skall minst en av styrelseledamöterna utses med uppgift att särskilt vaka över att försäkringstagarnas intresse beaktas. Sådan styrelseledamot får inte vara aktieägare eller befätningshavare i bolaget.

Styrelsen väljs av bolagsstämman. Styrelseledamot som avses i andra stycket skall dock enligt bestämmelse, som skall vara intagen i bolagsordningen, utses av försäkringstagarna eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem eller förordnas av regeringen eller av myndighet som regeringen bestämmer. Även annan styrelseledamot får enligt bestämmelse i bolagsordningen tillsättas i annan ordning än genom val av bolagsstämman.

Styrelsen väljs av bolagsstämman, om det inte föreskrivs i bolagsordningen att en eller flera styrelseledamöter skall utses på annat sätt.

Styrelseledamöternas uppdrag gäller för den tid som anges i bolagsordningen. Uppdragstiden får inte omfatta mer än fyra räkenskapsår och skall bestämmas så att uppdraget upphör vid slutet av den ordinarie bolagsstämma på vilken styrelseval förrättas.

Vad som sägs i denna lag om styrelseledamöter skall i tillämpliga delar gälla även suppleanter.

Bestämmelser om arbetstagarrepresentanter finns i lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda.

²³Senaste lydelse 1987:1251.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §²⁴

Styrelsen svarar för bolagets organisation och för förvaltningen av bolagets angelägenheter. Verkställande direktören skall sköta den löpande förvaltningen enligt de riktlinjer och anvisningar som styrelsen meddelar. Verkställande direktören får dessutom utan styrelsens bemyndigande vidta åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet är osedvanliga eller av stor betydelse, om styrelsens beslut inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolagets verksamhet. I sådant fall skall styrelsen så snart som möjligt underrättas om åtgärden.

Styrelsen skall svara för bolagets organisation och skall förvalta bolagets angelägenheter i enlighet med denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag och i övrigt gällande bestämmelser om försäkringsrörelse. Verkställande direktören skall sköta den löpande förvaltningen enligt de riktlinjer och anvisningar som styrelsen meddelar. Verkställande direktören får dessutom utan styrelsens bemyndigande vidta åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet är osedvanliga eller av stor betydelse, om styrelsens beslut inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolagets verksamhet. I sådant fall skall styrelsen så snart som möjligt underrättas om åtgärden.

Styrelsen skall se till att organisationen i fråga om bokföringen och medelsförvaltningen även innefattar en tillfredsställande kontroll. Verkställande direktören skall sörja för att bolagets bokföring fullgörs i överensstämmelse med denna lag och andra författningar och att medelsförvaltningen sköts på ett betryggande sätt.

Styrelsen skall fastställa sådana riktlinjer som anges i 7 kap. 10 g § och se till att de följs. Styrelsen skall fortlöpande pröva om riktlinjerna behöver ändras.

Styrelsen ansvarar för att uppgifter enligt 7 kap. 9 § fjärde stycket lämnas och att informations-skyldigheten enligt 7 kap. 10 g § andra stycket fullgörs.

8 §²⁵

Beslut om antagande och ändring av grunder fattas av styrelsen.

Styrelsen skall fastställa försäkringstekniska riktlinjer och placeringsriktlinjer samt se till att tekniskt underlag upprättas. Styrelsen skall se till att riktlinjerna och det tekniska underlaget följs samt fort-

²⁴Senaste lydelse 1995:779.

²⁵Senaste lydelse 1995:779.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

löpande pröva om riktlinjerna behöver ändras.

Styrelsen ansvarar för att uppgifter enligt 7 kap. 9 § fjärde stycket lämnas och att föreskriven informationsskyldighet fullgörs.

15 §

Styrelsen eller någon annan ställföreträdare för bolaget får inte företa rättshandlingar eller andra åtgärder som är ägnade att bereda otillbörliga fördelar åt aktieägare, garantier eller andra till nackdel för bolaget eller andra aktieägare eller garantier.

Styrelsen eller någon annan ställföreträdare för bolaget får inte företa rättshandlingar eller andra åtgärder som är ägnade att ge otillbörliga fördelar åt aktieägare, delägare, garantier eller andra till nackdel för bolaget eller andra aktieägare, delägare eller garantier. Om ett försäkringsaktiebolag till eget kapital har avsatt belopp till förmån för försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal, gäller detsamma beslut som är ägnade att ge sådana fördelar till nackdel för dessa försäkringstagare eller ersättningsberättigade.

En ställföreträdare får inte följa en föreskrift av bolagsstämman eller något annat bolagsorgan, om föreskriften inte är gällande därför att den står i strid mot denna lag eller bolagsordningen.

18 §²⁶

I försäkringsbolag som meddelar livförsäkring skall de försäkrings tekniska utredningarna och beräkningarna utföras under överinseende av en aktuarie.

De försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna i ett försäkringsbolag skall utföras under överinseende av en aktuarie.

Regeringen eller efter dess bemyndigande Finansinspektionen meddelar föreskrifter om villkoren för behörighet att tjänstgöra som aktuarie. *Inspektionen kan i särskilt fall medge undantag från dessa villkor.*

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om villkoren för behörighet att tjänstgöra som aktuarie.

Styrelsen eller verkställande direktören skall, när en aktuarie antagits eller frånträtt sin befattning, genast anmäla detta för registrering. *Sådan anmälan kan också göras av aktuarien.*

Styrelsen eller verkställande direktören skall, när en aktuarie antagits eller när dennes verksamhet för bolaget upphört, se till att detta genast anmäls för registrering.

²⁶Senaste lydelse 1991:1767.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

19 §

Bolagsstämman får inte fatta beslut, som är ägnade att ge otillbörliga fördelar åt aktieägare, garanter eller andra till nackdel för bolaget, andra aktieägare eller garanter.

Bolagsstämman får inte fatta beslut, som är ägnade att ge otillbörliga fördelar åt aktieägare, delägare, garanter eller andra till nackdel för bolaget, andra aktieägare, delägare eller garanter. Om ett försäkringsaktiebolag till eget kapi-tal har avsatt belopp till förmån för försäkringstagare eller andra er-sättningsberättigade på grund av försäkringsavtal, gäller detsamma beslut som är ägnade att ge sådana fördelar till nackdel för dessa försäkringstagare eller er-sättnings-berättigade.

20 §²⁷

Om ett bolagsstämmobeslut inte har tillkommit i behörig ordning eller i övrigt strider mot denna lag eller bolagsordningen eller grunderna, kan talan mot försäkringsbolaget om att beslutet skall upphävas eller ändras föras av aktieägare, av delägare eller röstberättigade som inte är delägare eller av styrelsen, en styrelseledamot eller verkställande direktören. Mot ett försäkringsaktiebolag kan en sådan talan föras även av den som styrelsen obehörigen har vägrat att föra in som aktieägare i aktieboken.

Om ett bolagsstämmobeslut inte har tillkommit i behörig ordning eller i övrigt strider mot denna lag, bolagsordningen, de försäkrings-tekniska riktlinjerna, placerings-riktlinjerna eller det tekniska underlaget, kan talan mot försäkringsbolaget om att beslutet skall upphävas eller ändras föras av aktieägare, av delägare eller röstberättigade som inte är delägare eller av styrelsen, en styrelseledamot eller verkställande direktören. Mot ett försäkringsaktiebolag kan en sådan talan föras även av den som styrelsen obehörigen har vägrat att föra in som aktieägare i aktieboken.

Talan skall väckas inom tre månader från dagen för beslutet. Om talan inte väcks inom denna tid är rätten till talan förlorad.

Talan får väckas senare än vad som sägs i andra stycket när

1. beslutet är sådant att det inte lagligen kan fattas ens med samtycke av alla aktieägare respektive av alla delägare eller röstberättigade som inte är delägare,
2. samtycke till beslutet krävs av alla eller vissa aktieägare respektive av alla eller vissa delägare eller röstberättigade som inte är delägare och sådant samtycke inte har givits, eller
3. kallelse till stämman inte har skett eller de för bolaget gällande bestämmelserna om kallelse har väsentligen eftersatts.

²⁷Senaste lydelse 1991:1767.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Dom, varigenom bolagsstämman beslut upphävs eller ändras, gäller även för aktieägare, delägare och röstberättigade som inte har instämt talan. Rätten kan ändra bolagsstämman beslut endast om det kan fastställas vilket innehåll beslutet rätteligen borde ha haft. Är bolagsstämman beslut sådant att det skall anmälas för registrering enligt denna lag och har det upphävts eller ändrats genom en dom som vunnit laga kraft eller har det genom beslut under rättegången förordnats att bolagsstämman beslut inte får verkställas, skall rätten underrätta Finansinspektionen för registrering.

12 kap.

1 §

Försäkringsbolagets medel får betalas ut till aktieägare eller till garantier endast enligt bestämmelserna i denna lag om vinstutdelning, återbetalning av garantikapital, utbetalning vid nedsättning av aktiekapitalet eller reservfonden och utskiftning vid bolagets likvidation.

Om verksamheten i ett *skadeförsäkringsbolag* helt eller delvis skall ha ett annat syfte än att bereda vinst åt aktieägarna, skall bolagsordningen innehålla bestämmelser om hur vinsten och de behållna tillgångarna vid bolagets likvidation skall användas.

Om verksamheten i ett *försäkringsaktiebolag* helt eller delvis skall ha ett annat syfte än att bereda vinst åt aktieägarna, skall bolagsordningen innehålla bestämmelser om hur vinsten och de behållna tillgångarna vid bolagets likvidation skall användas.

2 §

Vinstutdelning till aktieägare eller garantier får inte ske i livförsäkringsbolag.

I skadeförsäkringsbolag får vinstutdelningen inte överstiga vad som i den fastställda balansräkningen och, i fråga om moderbolag, i den fastställda koncernbalansräkningen för det senaste räkenskapsåret redovisas som bolagets respektive koncernens skadebolagsgrupps nettovinst för året, balanserade vinst och fria fonder sedan avdrag gjorts för

Vinstutdelning till aktieägare eller garantier får inte överstiga vad som i den fastställda balansräkningen och, i fråga om moderbolag, i den fastställda koncernbalansräkningen för det senaste räkenskapsåret redovisas som bolagets respektive koncernens nettovinst för året, balanserade vinst och fria fonder sedan avdrag gjorts för

1. den redovisade förlusten,
2. det belopp som enligt lag eller bolagsordning skall avsättas till bundet eget kapital eller, i fråga om moderbolag, det belopp som av det fria egna kapitalet i *skadebolagsgruppen* enligt årsredovisningarna för företag inom denna skall

2. det belopp som enligt lag eller bolagsordning skall avsättas till bundet eget kapital eller, i fråga om moderbolag, det belopp som av det fria egna kapitalet i *koncernen* enligt årsredovisningarna för företag inom denna skall föras över till det bundna egna kapitalet, och

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

föras över till det bundna egna kapitalet och

3. det belopp som enligt bolagsordningen *eljest* skall användas för andra ändamål än vinstutdelning.

Vinstutdelningen får inte ske med hänsyn till bolagets eller koncernens konsolideringsbehov, likviditet eller ställning i övrigt står i strid mot god affärssed. Förbud mot vinstutdelning i vissa fall föreskrivs i 6 kap. 5 §.

Bestämmelserna om vinstutdelning i *andra* stycket skall tillämpas vid betalning av ränta enligt garantiavtal i ömsesidiga försäkringsbolag.

3. det belopp som enligt bolagsordningen *annars* skall användas för andra ändamål än vinstutdelning.

så stort belopp att utdelningen med hänsyn till bolagets eller koncernens konsolideringsbehov, likviditet eller ställning i övrigt står i strid mot god affärssed. Förbud mot vinstutdelning i vissa fall föreskrivs i 6 kap. 5 §.

Bestämmelserna om vinstutdelning i *första* stycket skall tillämpas vid betalning av ränta enligt garantiavtal i ömsesidiga försäkringsbolag.

3 §

Bolagsstämman fattar beslut om vinstutdelning till aktieägarna samt om räntebetalning och vinstutdelning till garantier. Stämman får endast i den mån den har skyldighet till detta enligt bolagsordningen besluta om utdelning av större belopp än styrelsen föreslagit eller godkänt.

Bolagsstämman fattar beslut om vinstutdelning till aktieägarna samt om räntebetalning och vinstutdelning till garantier. Stämman får endast i den mån den har skyldighet till detta *enligt andra stycket eller* enligt bolagsordningen besluta om utdelning av större belopp än styrelsen föreslagit eller godkänt.

I försäkringsaktiebolag skall bolagsstämman på yrkande av ägare till minst en tiondel av samliga aktier besluta utdelning av åtminstone ett belopp motsvarande hälften av vad som återstår av nettovinsten för året, sedan avdrag skett för balanserad förlust, som överstiger fria fonder och reservfond, och för belopp, som enligt lag eller bolagsordning skall avsättas till bundet eget kapital eller enligt bolagsordning annars skall användas för något annat ändamål än utdelning till aktieägarna. Sådant yrkande skall framställas på ordinarie stämma innan beslut om användning av vinsten fattas. Utdelning får inte ske i strid mot 2 §. Stämman är inte skyldig att besluta högre utdelning än fem procent av bolagets egna kapital.

I avstämningsbolag skall avstämningsdagen anges i bolagsstämmans beslut om utdelning till aktieägare. Utdelningen förfaller till betalning på avstämningsdagen och skall betalas utan dröjsmål. Den som på avstämnings-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

dagen är införd i aktieboken eller i förteckning enligt 3 kap. 12 § skall anses behörig att ta emot utdelningen. Om han inte var berättigad att ta emot utdelning skall 4 kap. 6 § tredje stycket andra-fjärde meningarna tillämpas.

9 §

Skadeförsäkringsbolag skall inrätta Till reservfonden skall avsättas en reservfond för avsättning av belopp som belopp som

1. på grund av aktieteckning erhållits för aktierna utöver det nominella beloppet,

2. betalats till bolaget av någon som fått en aktie förverkad,

3. enligt 4 kap. 19 § skall tillfalla bolaget,

4. enligt bolagsordningen skall avsättas till reservfonden eller

5. enligt beslut av bolagsstämman i övrigt skall överföras från det i balansräkningen redovisade fria egna kapitalet till reservfonden.

1. om reservfonden inte uppgår till tjugo procent av aktiekapitalet, motsvarar minst tio procent av den del av nettovinsten för året som inte går åt för att täcka balanserad förlust,

2. på grund av aktieteckning erhållits för aktierna utöver det nominella beloppet,

3. betalats till bolaget av någon som fått en aktie förverkad,

4. enligt 4 kap. 19 § skall tillfalla bolaget,

5. vid utbyte av en fordran enligt skuldebrev mot en aktie, motsvarar skillnaden mellanfordringsbeloppet och aktiens nominella belopp,

6. enligt bolagsordningen skall avsättas till reservfonden eller

7. enligt beslut av bolagsstämman i övrigt skall överföras från det i balansräkningen redovisade fria egna kapitalet till reservfonden.

Vid beräkning av det belopp, som enligt första stycket 1 skall avsättas till reservfonden, skall nettovinsten ökas med vad som kan ha tillerkänts en styrelseledamot, verkställande direktören eller någon annan som tantiem.

Reservfonden får enligt beslut av bolagsstämman endast sättas ned

1. för att täcka sådana förluster enligt den fastställda balansräkningen, som inte kan täckas av fritt eget kapital,

2. i försäkringsaktiebolag för fondemission, eller

3. i försäkringsaktiebolag för andra ändamål, om rätten med motsvarande tillämpning av 6 kap. 6 § ger tillstånd till nedsättningen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §²⁸

Ett försäkringsbolag får inte lämna penninglån till styrelseledamöterna, verkställande direktören *eller aktuarien* i bolaget eller i något annat företag i samma koncern. Detsamma gäller i fråga om penninglån till

1. den som är gift med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till en styrelseledamot, verkställande direktören *eller aktuarien*,

2. den som är besvägrad med en sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon, eller

3. juridisk person över vars verksamhet person som nämnts ovan har ett bestämmande inflytande.

Bestämmelserna i första stycket gäller *ej* om

1. gäldenären är företag i koncern i vilken det långivande bolaget ingår, *eller*

2. gäldenären driver rörelse och lånet betingas av affärsmässiga skäl samt är avsett uteslutande för gäldenärens rörelse.

Ett försäkringsbolag får inte lämna penninglån till *aktieägarna, garanterna*, styrelseledamöterna *eller* verkställande direktören i bolaget eller i något annat företag i samma koncern. Detsamma gäller i fråga om penninglån till

1. den som är gift med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till en *aktieägare, garant*, styrelseledamot *eller* verkställande direktören,

Bestämmelserna i första stycket gäller *inte* om

1. gäldenären är företag i koncern i vilken det långivande bolaget ingår,

2. gäldenären driver rörelse och lånet betingas av affärsmässiga skäl samt är avsett uteslutande för gäldenärens rörelse, *eller*

3. *gäldenären eller honom närstående fysisk eller juridisk person som avses i första stycket 1-3 är aktieägare samt det sammanlagda aktieinnehavet inte uppgår till en procent av aktiekapitalet i bolaget och inte heller, om bolaget ingår i en koncern, till en procent av de sammanlagda aktiekapitalen i koncernbolagen. Första stycket tillämpas dock om gäldenären eller juridisk person över vars verksamhet han har ett bestämmande inflytande eller båda tillsammans äger mer än 500 aktier i bolaget eller, om bolaget ingår i en koncern, i koncernbolagen.*

Ett försäkringsbolag får inte lämna penninglån i syfte att gäldenären eller honom närstående fysisk eller juridisk person som avses i första stycket 1-3 skall förvärva aktier i bolaget eller annat bolag i samma koncern.

²⁸Senaste lydelse 1994:1941.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Är gäldenären anställd i bolaget eller i ett annat bolag i samma koncern gäller inte förbudet mot penninglån i tredje stycket, om

1. lånebeloppet jämte tidigare lån enligt detta stycke från bolaget eller annat bolag i samma koncern inte överstiger ett belopp som motsvarar två gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,

2. låneerbjudandet riktar sig till minst hälften av de anställda i bolaget och lånet skall återbetalas inom fem år genom regelbundna amorteringar samt

3. hinder mot lån inte föreligger vid en tillämpning av första och andra styckena, även om de aktier som skall förvärvas räknas med. Därvid skall dock det i första stycket angivna förbudet mot att lämna lån till styrelseledamot inte gälla i fråga om den som styrelseledamot enligt bestämmelserna i lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda.

Lån enligt fjärde stycket får inte lämnas, om det sammanlagda beloppet av sådana lån därefter skulle överstiga bolagets fria egna kapital.

Bestämmelserna i denna paragraf om förbud mot penninglån skall även tillämpas i fråga om ställande av säkerhet.

Vid tillämpning av denna paragraf likställs äktenskapsliknande samlevnad med äktenskap, om de sammanlevande tidigare har varit gifta med varandra eller har eller har haft barn gemensamt.

Som aktieinnehav eller aktieförvärv enligt bestämmelserna i denna paragraf räknas inte innehav eller förvärv av andelar i en aktiefond eller i en aktiesparfond eller kapitalsparfond som inte är företagsanknuten.

14 kap.

14 §

När den i kallelsen på okända borgenärer bestämda inställelsedagen är förbi och alla kända skulder blivit betalda, skall likvidatorerna skifta bolagets behållna tillgångar. Om något skuldbelopp är tvistigt eller inte förfallit till betalning eller av någon annan orsak inte kan betalas, skall så mycket av bolagets medel behållas som kan behövas för denna betalning.

I ett ömsesidigt försäkringsbolag skall vid skifte av bolagets behållna tillgångar de som var delägare i bolaget vid tiden för likvidationsbeslutet få del i tillgångarna i förhållande till det sammanlagda beloppet av varje delägars premier

När den i kallelsen på okända borgenärer bestämda inställelsedagen är förbi och alla kända skulder blivit betalda, skall likvidatorerna skifta bolagets behållna tillgångar. Om något skuldbelopp är tvistigt eller inte förfallit till betalning eller av någon annan orsak inte kan betalas, skall så mycket av bolagets medel behållas som kan behövas för denna betalning.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

*för de fem senaste räkenskapsåren.
Om bolagsordningen innehåller
bestämmelser om andra fördel-
ningsgrunder skall dessa gälla.*

De aktieägare och delägare som vill klandra skiftet skall väcka talan mot bolaget senast tre månader efter det slutredovisning lades fram på bolagsstämman.

Om en aktieägare eller en delägare inte har anmält sig för att lyfta vad han erhållit vid skiftet inom fem år efter det slutredovisning lades fram på bolagsstämman, har han förlorat sin rätt till detta. Är medlen i förhållande till de skiftade tillgångarna att anse som ringa, kan rätten på anmälan av likvidatorerna förordna att medlen skall tillfalla allmänna arvsfonden. I annat fall skall 17 § tillämpas.

16 kap.

1 §

Stiftare, styrelseledamot, verkställande direktör och aktuarie, som vid fullgörandet av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar försäkringsbolaget, skall ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan vållas aktieägare, delägare eller annan genom överträdelse av denna lag, bolagsordningen eller *grunderna*.

En stiftare, styrelseledamot eller verkställande direktör, som vid fullgörandet av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar försäkringsbolaget, skall ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan vållas en aktieägare, delägare eller någon annan genom överträdelse av denna lag, bolagsordningen, de försäkringstekniska riktlinjerna, placeringsriktlinjerna eller det tekniska underlaget.

3 §

Aktieägare, delägare och röstberättigad, som inte är delägare, är skyldig att ersätta den skada som han genom att medverka till överträdelse av denna lag, bolagsordningen eller *grunderna* uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogar bolaget, aktieägare eller annan.

En aktieägare, delägare eller röstberättigad, som inte är delägare, är skyldig att ersätta den skada som han genom att medverka till överträdelse av denna lag, bolagsordningen, de försäkringstekniska riktlinjerna, placeringsriktlinjerna eller det tekniska underlaget uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogar bolaget, en aktieägare eller någon annan.

Aktieägare i försäkringsaktiebolag är även skyldig att lösa in skadelidande aktieägars aktier, om det med hänsyn till faran för fortsatt missbruk och förhållandena i övrigt är påkallat. Lösenbeloppet bestäms till ett belopp som är skäligt med hänsyn till bolagets ställning och övriga omständigheter.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §²⁹

Talan för försäkringsbolagets räkning enligt 1-3 §§, som inte grundas på brott, kan inte väckas mot

1. stiftare sedan tre år förflutit från det beslutet om bolagets bildande fattades på den konstituerande stämman,

2. styrelseledamot, verkställande direktören *eller aktuarien* sedan tre år förflutit från utgången av det räkenskapsår då beslutet eller åtgärden, som talan grundas på, fattades eller vidtogs,

2. styrelseledamot *eller* verkställande direktören sedan tre år förflutit från utgången av det räkenskapsår då beslutet eller åtgärden, som talan grundas på, fattades eller vidtogs,

3. revisor sedan tre år förflutit från det revisionsberättelsen framlades på bolagsstämman eller yttrande som avses i denna lag avgavs samt

4. aktieägare, delägare eller röstberättigad, som inte är delägare, sedan två år förflutit från beslutet eller åtgärden som talan grundas på.

Försätts bolaget i konkurs på en ansökan som gjorts innan den i första stycket angivna tiden har gått ut, kan konkursboet föra talan enligt 1-3 §§ utan hinder av att frihet från skadeståndsansvar har inträtt enligt 5 §. Efter utgången av den nämnda tiden kan en sådan talan dock inte väckas senare än sex månader från första edgångssammanträdet.

19 kap.

1 §³⁰

Finansinspektionen skall *verka för en sund utveckling av försäkringsväsendet*. Inspektionen skall i sin tillsynsverksamhet samarbeta med motsvarande utländska tillsynsmyndigheter i den utsträckning som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen.

Finansinspektionen skall *se till att verksamheten i ett försäkringsbolag bedrivs i enlighet med denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag och i övrigt gällande bestämmelser om försäkringsrörelse*. Inspektionen skall i sin tillsynsverksamhet samarbeta med motsvarande utländska tillsynsmyndigheter i den utsträckning som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen.

Styrelsen och verkställande direktören i ett försäkringsbolag skall, när bolaget har börjat sin verksamhet, genast underrätta Finansinspektionen om det.

När ett försäkringsbolag har börjat sin verksamhet, skall styrelsen och verkställande direktören i bolaget genast underrätta Finansinspektionen om det.

²⁹Senaste lydelse 1987:689.

³⁰Senaste lydelse 1995:779.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §³¹

Finansinspektionen får meddela de erinringar i fråga om försäkringsbolagets verksamhet som inspektionen anser behövliga.

Finansinspektionen skall förelägga bolaget eller styrelsen att vidta rättelse om inspektionen finner att

1. avvikelse skett från denna lag, trafikskadelagen (1975:1410) eller lagen (1976:357) om motortävlingsförsäkring eller föreskrifter som har meddelats med stöd av dessa lagar eller från bolagsordningen eller grunderna, om sådana finns,

2. bolagsordningen eller grunderna inte längre är tillfredsställande med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av bolagets rörelse,

3. försäkringsbolagets riktlinjer för placering av tillgångar som används för skuldtäckning inte är tillfredsställande med hänsyn till innehållet i 7 kap. 9 a-10 e §§,

4. de tillgångar som används för skuldtäckning inte är tillräckliga eller inte är placerade enligt 7 kap. 9 a-10 e §§,

5. försäkringsbeståndet inte är tillräckligt för erforderlig riskutjämning eller

6. det i övrigt finns allvarliga anmärkningar mot försäkringsbolagets verksamhet.

Om ett försäkringsbolags kapitalbas understiger solvensmarginalen enligt 7 kap. 23 eller 25 §, skall Finansinspektionen förelägga bolaget eller dess styrelse att upprätta en plan för att återställa en sund finansiell ställning och överlämna planen till inspektionen för godkännande. Om kapitalbasen understiger en tredjedel av solvensmarginalen eller garantibeloppet enligt 7 kap. 26 eller 27 § eller om kapitalbasen för ett livförsäkringsbolag inte har den sammansättning som anges i 7 kap. 26 § tredje stycket, skall inspektionen förelägga bolaget eller dess styrelse att upprätta och för godkännande överlämna en plan för skyndsamt återställande av kapitalbasen.

Om ett försäkringsbolag driver verksamhet i ett annat land inom EES och bolaget inte rättar sig efter Finansinspektionens eller behörig utländsk

1. avvikelse skett från denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag eller i övrigt gällande bestämmelser om försäkringsrörelse eller från bolagsordningen, de försäkringstekniska riktlinjerna, placeringsriktlinjerna eller det tekniska underlaget, om sådant finns,

2. bolagsordningen, de försäkringstekniska riktlinjerna eller det tekniska underlaget inte längre är tillfredsställande med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av bolagets rörelse,

3. försäkringsbeståndet inte är tillräckligt för erforderlig riskutjämning eller

4. det i övrigt finns allvarliga anmärkningar mot försäkringsbolagets verksamhet.

³¹Senaste lydelse 1995:779.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

myndighets anmodan om rättelse, skall inspektionen vidta de åtgärder som behövs för att förhindra fortsatta överträdelser. Inspektionen skall underrätta den behöriga utländska myndigheten om vilka åtgärder som vidtas.

Om ett föreläggande enligt andra-fjärde styckena inte har följts inom bestämd tid och det anmärkta förhållandet inte heller på något annat sätt har undanröjts, skall Finansinspektionen anmäla detta till regeringen.

Finansinspektionen får begränsa bolagets förfoganderätt eller förbjuda bolaget att förfoga över sina tillgångar i Sverige, om

1. bolaget inte följer gällande bestämmelser om skuldtäckning,
2. bolagets kapitalbas understiger en tredjedel av solvensmarginalen eller inte uppfyller gällande krav på garantibelopp,
3. bolagets kapitalbas understiger solvensmarginalen och det finns särskilda skäl att anta att bolagets finansiella ställning ytterligare kommer att försämrats, eller
4. det bedöms vara nödvändigt för att skydda de försäkrades intressen vid beslut om förverkande av bolagets koncession enligt 2 § eller enligt åttonde stycket.

Finansinspektionen får besluta hur försäkringsverksamheten skall drivas efter ett sådant beslut som avses i sjätte stycket.

En koncession kan förklaras förverkad av regeringen om bolaget

1. inte längre uppfyller kraven för koncession,
2. inte inom angiven tid har vidtagit åtgärderna i en plan som har godkänts enligt tredje stycket, eller
3. i annat fall allvarligt åsidosätter gällande bestämmelser för verksamheten.

20 kap.

4 §³²

Har en sökande vid anmälan för registrering inte iakttagit vad som är föreskrivet om anmälan, skall sökanden föreläggas att inom viss tid avge yttrande eller vidta rättelse. Detsamma gäller, om Finansinspektionen finner att ett beslut, som anmäls för registrering och för vars giltighet regeringens stadfästelse inte krävs, eller en handling som bifogas anmälningen inte har tillkommit i behörig ordning eller till sitt innehåll strider mot denna lag eller andra författningar eller mot bolagsordningen eller *grunderna* eller i något viktigare hänse-

Har en sökande vid anmälan för registrering inte iakttagit vad som är föreskrivet om anmälan, skall sökanden föreläggas att inom viss tid avge yttrande eller vidta rättelse. Detsamma gäller, om Finansinspektionen finner att ett beslut, som anmäls för registrering och för vars giltighet regeringens stadfästelse inte krävs, eller en handling som bifogas anmälningen inte har tillkommit i behörig ordning eller till sitt innehåll strider mot denna lag eller andra författningar eller mot bolagsordningen, *de försäkringstekniska riktlinjerna, place-*

³²Senaste lydelse 1994:1941.

Nuvarande lydelse

ende har en otydlig eller vilseledande avfattning. Underlåter sökanden att rätta sig efter föreläggandet, skall anmälningen avskrivas. En underrättelse om denna påföljd skall tas in i föreläggandet. Finns det även efter det att yttrandet avgivits något hinder för registrering och har sökanden haft tillfälle att yttra sig över hindret, skall registrering vägras, om det inte finns anledning att ge sökanden ett nytt föreläggande.

Föreslagen lydelse

ringsriktlinjerna eller *det tekniska underlaget* eller i något viktigare hänseende har en otydlig eller vilseledande avfattning. Underlåter sökanden att rätta sig efter föreläggandet, skall anmälningen avskrivas. En underrättelse om denna påföljd skall tas in i föreläggandet. Finns det även efter det att yttrandet avgivits något hinder för registrering och har sökanden haft tillfälle att yttra sig över hindret, skall registrering vägras, om det inte finns anledning att ge sökanden ett nytt föreläggande.

Bestämmelserna i första stycket utgör inte något hinder för registrering av ett bolagsstämmbeslut, om rätten till talan mot beslutet gått förlorad enligt 9 kap. 20 § andra stycket.

Finansinspektionen skall genast skriftligen underrätta bolaget när Finansinspektionen fattar beslut enligt 4 kap. 15 § andra stycket, 6 kap. 7 § tredje stycket, 15 kap. 4 §, 15 a kap. 17 § eller 21 kap. 2 §.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997, då lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder upphör att gälla.

2. För ett livförsäkringsbolag som före lagens ikraftträdande har meddelat livförsäkringar vilka fortfarande gäller, tillämpas 4 kap. 1 § och 12 kap. 2 och 3 §§ i deras äldre lydelse samt i stället för 5 kap. 2-19 §§ 5 kap. i dess äldre lydelse. Kostnaden för livförsäkringar som har meddelats före lagens ikraftträdande skall bestämmas i överensstämmelse med kravet på skälighet enligt 7 kap. 4 § första stycket i dess äldre lydelse.

Ett bolag som avses i första stycket får inte meddela sådana försäkringar som innebär en väsentlig ökning av risknivån i bolaget. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter härom.

Bestämmelserna i första och andra styckena behöver inte tillämpas om såväl mer än nio tiondelar av samtliga försäkringstagare som Finansinspektionen medger det. Inspektionen får lämna sådant medgivande endast om försäkringstagarna eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal har tillförsäkrats skälig ersättning.

Finansinspektionens beslut enligt tredje stycket får överklagas hos kammarrätten.

3. Beslut om vinstutdelning och annan användning av försäkringsbolagets egendom som avser räkenskapsåret 1996 skall fattas enligt bestämmelserna därom i deras äldre lydelse.

4. De belopp som vid tidpunkten för lagens ikraftträdande i balansräkningen tas upp under återbäringsfonden, skall i ett livförsäkringsaktiebolag överföras till försäkringstekniska avsättningar eller, till förmån för försäkringstagarna eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal, till eget kapital. I ett ömsesidigt livförsäkringsbolag skall sådana belopp överföras till försäkringstekniska avsättningar eller till eget kapital.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige¹

dels att 12 och 19 §§ skall upphöra att gälla,

dels att nuvarande 11 § skall betecknas 12 §,

dels att 2, 2 a, 10, nya 12, 12 a, 14, 16 a, 17, 18, 20, 22 a och 25 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, 1 b, 10 a och 11 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 b §

Ett utländskt försäkringsföretags verksamhet här i landet skall bedrivas så att fullgörandet av ingångna försäkringsavtal tryggas och verksamheten även i övrigt kan anses sund.

2 §²

Ett utländskt försäkringsföretag får här i landet bara driva sådan försäkringsrörelse som det driver i sitt hemland.

Med skadeförsäkring avses i denna lag sådana försäkringar som anges i 2 kap. 3 a § försäkringsrörelselagen (1982:713). Med livförsäkring avses sådana försäkringar som anges i 2 kap. 3 b § försäkringsrörelselagen.

Direkt livförsäkringsrörelse får här i landet förenas endast med rörelse avseende återförsäkring av livförsäkring.

Bestämmelserna i denna lag om livförsäkring, med undantag för 16 a §, får tillämpas också för sjuk- och olycksfallsförsäkringar som avses i 2 kap. 3 a § första stycket klasserna 1 och 2 försäkringsrörelselagen samt för avgångsbidragsförsäkringar.

Bestämmelserna i denna lag om livförsäkring, med undantag för 10 § fjärde stycket och 16 a §, behöver inte tillämpas för sådana livförsäkringar som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klasserna 1 b och 4 försäkringsrörelselagen om premien är beräknad och bestämd för längst fem år.

Ersättning, som utges i form av livränta eller sjukränta, tillhör endera livförsäkring eller annan försäkring beroende på vilket av dessa slag av

¹Lagen omtryckt 1989:1082.

Senaste lydelse av
lagens rubrik 1982:1083
12 § 1995:781
19 § 1995:781.

²Senaste lydelse 1995:781.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

försäkringar som har meddelats. Har en sådan ränta inköpts i ett livförsäkringsföretag, skall den dock i detta företag höra till livförsäkring.

För sådan livränta eller sjukränta som tillhör annan försäkring än livförsäkring gäller de särskilda bestämmelserna om livförsäkring i 10 §, 15 § tredje och fjärde styckena samt 17 och 28 §§ i tillämpliga delar.

För sådan livränta eller sjukränta som tillhör annan försäkring än livförsäkring gäller de särskilda bestämmelserna om livförsäkring i 10 §, 11 § andra stycket, 15 § tredje och fjärde styckena och 28 § i tillämpliga delar.

2 a §³

Denna lag gäller inte återförsäkring. Särskilda bestämmelser om trafikförsäkring finns i trafikskadelagen (1975:1410).

I fråga om livförsäkring, som gäller endast för dödsfall och meddelas för en tid av längst fem år eller mot en premie som är beräknad och bestämd för längst fem år, får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen medge undantag från de särskilda bestämmelserna om livförsäkring samt besluta att bestämmelser som särskilt gäller skadeförsäkring skall tillämpas i stället. Undantag får dock inte medges från bestämmelserna om beräkning av premiereserv i 10 § fjärde stycket.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får i fråga om sådan livförsäkring som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klass 3 försäkringsrörelselagen (1982:713) medge undantag från 13 § och, om det finns särskilda skäl, från övriga bestämmelser om livförsäkring. Ett undantag skall vara förenligt med Europeiska gemenskapernas rättsakter i fråga om försäkring.

Om det finns särskilda skäl får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen i fråga om sådan livförsäkring som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klass 3 försäkringsrörelselagen (1982:713) medge undantag från bestämmelserna om livförsäkring. Ett undantag skall vara förenligt med Europeiska gemenskapernas rättsakter i fråga om försäkring.

10 §⁴

Det åligger generalagenten att för varje räkenskapsår enligt formulär, som fastställs av Finansinspektionen, upprätta redogörelse för företagets verksamhet inom landet.

För livförsäkringsverksamhet skall redogörelsen enligt första stycket innehålla bevis om att värdet av den av företaget gjorda depositionen enligt 6 § andra stycket motsvarar 300 gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde vid räkenskapsårets utgång. För den ytterligare deposition, utöver vad som föreskrivs i 6 § andra

³Senaste lydelse 1995:781.

⁴Senaste lydelse 1995:781.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

stycket, som denna bestämmelse kan ge upphov till gäller bestämmelserna i 6 § fjärde stycket.

I redogörelsen skall, under beteckningen försäkringstekniska *skulder*, som *skuld* tas upp det vid samma tidpunkt beräknade värdet av företagets ansvarighet på grund av

1. löpande försäkringar (premiereserv),
2. försäkringsersättningar för inträffade försäkringsfall (ersättningsreserv),

3. utgifterna för reglering av inträffade försäkringsfall (skadebehandlingsreserv),

4. sådan tilldelad återbäring inom livförsäkringsrörelsen som inte har förfallit till betalning och

5. sådan tilldelad återbäring inom annan försäkringsrörelse än livförsäkringsrörelse som inte har förfallit till betalning.

Vid beräkning av premiereserv för livförsäkringsrörelsen gäller 7 kap. 2 § försäkringsrörelselagen (1982:713).

I redogörelsen skall under beteckningen försäkringstekniska *avsättningar* tas upp det vid samma tidpunkt beräknade värdet av företagets ansvarighet på grund av

3. utgifterna för reglering av inträffade försäkringsfall (skadebehandlingsreserv), och

4. överskottsmedel som har tillgodoförts försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal (bonus) och som inte omfattas av 1 eller 2.

10 a §

Försäkringspremierna i en livförsäkringsrörelse skall bestämmas på grundval av sådana antaganden som sägs i 7 kap. 2 § tredje och fjärde styckena försäkringsrörelselagen (1982:713).

11 §

Ett utländskt försäkringsföretag skall upprätta riktlinjer för försäkringstekniska avsättningar (försäkringstekniska riktlinjer). Meddelar företaget livförsäkringar med rätt till bonus, skall riktlinjerna också ange principerna för bonusens beräkning och fördelning.

För livförsäkringar skall riktlinjerna tillgodose de krav som gäller enligt 7 kap. 2 § försäkringsrörelselagen (1982:713).

Ett utländskt försäkringsföretag får inte väsentligt sänka bonusens andel i överskotten i förhållande till vad som dessförinnan gällt

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

under en följd av räkenskapsår, om det inte följer av riktlinjerna eller annars finns särskilda skäl till det.

Generalagenten skall se till att försäkringstekniska riktlinjer upprättas och att de följs. Generalagenten skall fortlöpande pröva om riktlinjerna behöver ändras.

12 §⁵

För livförsäkringar skall grunder upprättas för beräkning av försäkringspremier och premiereserv samt beräkning av tekniska återköpsvärden.

För livförsäkringar skall tekniskt underlag upprättas för

1. beräkning av premiereserv,
2. beräkning av försäkringspremier,

3. beräkning av tekniska återköpsvärden, samt

4. beräkning och fördelning av bonus, om bonus skall förekomma.

Om andra skadeförsäkringar, än sådana som bestämmelserna om livförsäkring tillämpas för med stöd av 2 §, meddelas för längre tid än tio år, skall tekniskt underlag upprättas för beräkning av premiereserv för försäkringarna. Finansinspektionen får medge undantag härifrån, om det med hänsyn till försäkringarnas särskilda beskaffenhet finns anledning till det.

För sådan livränta eller sjukränta som enligt 2 § tillhör annan försäkring än livförsäkring skall tekniskt underlag upprättas för beräkning av premiereserv och tekniska återköpsvärden.

Det tekniska underlaget skall bestämmas i enlighet med deförsäkringstekniska riktlinjerna. Det tekniska underlaget för beräkning av försäkringspremier och premiereserv enligt första och tredje styckena skall vidare upprättas i överensstämmelse med vad som sägs i 7 kap. 2 och 3 §§ försäkringsrörelselagen (1982:713).

Generalagenten skall se till att tekniskt underlag upprättas och att det följs.

För sådan livränta eller sjukränta som enligt 2 § tillhör annan försäkring än livförsäkring skall grunder upprättas för beräkning av premiereserv och tekniska återköpsvärden.

⁵Senaste lydelse av förutvarande 11 § 1995:781.

Nuvarande lydelse

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om hur *grunderna* redaktionellt skall ställas upp.

Senast när *grunder som har angetts i 11 § första stycket* börjar användas, skall *de* tillställas Finansinspektionen.

Till *grunderna* skall fogas en redogörelse för de konsekvenser *grunderna* får för försäkringstagarna och försäkringsföretaget. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om vad redogörelsen skall innehålla.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller också vid ändring av *grunder*.

Föreslagen lydelse

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen, får meddela närmare föreskrifter om hur *det tekniska underlaget* redaktionellt skall ställas upp.

12 a §⁶

Senast när *försäkringstekniska riktlinjer eller tekniskt underlag för livförsäkring* börjar användas, skall *detta material* tillställas Finansinspektionen.

Till *det tekniska underlaget* skall fogas en redogörelse för de konsekvenser *underlaget* får för försäkringstagarna och försäkringsföretaget. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om vad redogörelsen skall innehålla.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller också vid ändring av *riktlinjer eller tekniskt underlag*.

14 §⁷

Generalagenten skall se till att sådana *riktlinjer* som anges i 7 kap. 10 g § försäkringsrörelselagen (1982:713) upprättas och att *riktlinjerna* följs. *Generalagenten* skall vidare fortlöpande pröva om *riktlinjerna* behöver ändras.

Generalagenten skall se till att försäkringstagarna och den som avser att teckna en livförsäkring i företaget informeras om det huvudsakliga innehållet i riktlinjerna. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela föreskrifter om hur informationen skall lämnas och vad den skall innehålla.

Ett utländskt försäkringsföretag skall upprätta riktlinjer för placering av medel som används för skuldtäckning (placeringsriktlinjer). Riktlinjerna skall tillgodose de krav som gäller enligt 7 kap. 9 a-10 c §§ och 10 e § försäkringsrörelselagen (1982:713).

Livförsäkringstagare och den som avser att teckna en livförsäkring i företaget skall informeras om det huvudsakliga innehållet i riktlinjerna, om det inte med hänsyn till försäkringens särskilda beskaffenhet saknas anledning till sådan information. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om skyldigheten att lämna information och

⁶Senaste lydelse 1995:781.

⁷Senaste lydelse 1995:781.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

om vilka försäkringar som inte skall omfattas av informationsskyldigheten.

Generalagenten skall se till att placeringsriktlinjer upprättas och att de följs samt fortlöpande pröva om riktlinjerna behöver ändras. Generalagenten skall vidare se till att informationsskyldigheten enligt andra stycket fullgörs.

16 a §⁸

För ett försäkringsföretag som driver verksamhet enligt denna lag gäller bestämmelserna om kapitalbas, solvensmarginal och garantibelopp i 1 kap. 8 a § första och andra styckena och 7 kap. 22-27 §§ försäkringsrörelselagen (1982:713) samt, i fråga om sådan livförsäkring som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klass 3 nämnda lag, 12 och 13 §§ lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder. Garantibeloppet för verksamheten i Sverige skall dock för livförsäkring uppgå till ett belopp som motsvarar 400 000 ecu och för skadeförsäkring till halva det minimibelopp som anges i 7 kap. 27 § första och andra styckena försäkringsrörelselagen. Tillgångar som ett försäkringsföretag enligt 6, 10 och 15 a §§ deponerat i bankinstitut skall beaktas vid bedömning av om kravet på garantibelopp är uppfyllt, dock högst intill ett belopp motsvarande hälften av minsta beloppet för garantibeloppet.

En tredjedel av solvensmarginalen för livförsäkring, eller garantibeloppet om det är större, skall motsvaras av poster som anges i 7 kap. 22 § första stycket 1-3 försäkringsrörelselagen samt, i fråga om sådan livförsäkring som avses i 2 kap. 3 b § första stycket

För ett försäkringsföretag som driver verksamhet enligt denna lag gäller bestämmelserna om kapitalbas, solvensmarginal och garantibelopp i 1 kap. 8 a § första och andra styckena och 7 kap. 22-27 §§ försäkringsrörelselagen (1982:713). Garantibeloppet för verksamheten i Sverige skall dock för livförsäkring uppgå till ett belopp som motsvarar 400 000 ecu och för skadeförsäkring till halva det minimibelopp som anges i 7 kap. 27 § första och andra styckena försäkringsrörelselagen. Tillgångar som ett försäkringsföretag enligt 6, 10 och 15 a §§ deponerat i bankinstitut skall beaktas vid bedömning av om kravet på garantibelopp är uppfyllt, dock högst intill ett belopp motsvarande hälften av minsta beloppet för garantibeloppet.

En tredjedel av solvensmarginalen för livförsäkring, eller garantibeloppet om det är större, skall motsvaras av poster som anges i 7 kap. 22 § första stycket 1-3 försäkringsrörelselagen.

⁸Senaste lydelse 1993:1305 (jfr 1993:1646).

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

klass 3 nämnda lag, av balanserad vinst.

Poster som ingår i kapitalbasen skall till minst ett belopp motsvarande solvensmarginalen finnas i land som omfattas av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, varav de till minst ett belopp motsvarande en tredjedel av solvensmarginalen skall finnas i Sverige.

Bestämmelser om att Finansinspektionen i vissa fall får medge undantag från bestämmelserna om beräkning av solvensmarginalen och lokalisering av tillgångar finns i 23 a §.

17 §⁹

Försäkringstekniska utredningar och beräkningar, som angå utländskt försäkringsföretags här i riket drivna livförsäkringsrörelse, skola utföras under överinseende av en av Finansinspektionen godkänd aktuarie.

De försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna för den här i landet bedrivna försäkringsrörelsen skall utföras under överinseende av en aktuarie.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om villkoren för behörighet att tjänstgöra som aktuarie.

Generalagenten skall, när en aktuarie antagits eller när dennes verksamhet för företaget upphört, se till att detta genast anmäls för registrering.

18 §¹⁰

Utländskt försäkringsföretag må icke utan Finansinspektionens medgivande sluta avtal om att i återförsäkring avgiva livförsäkring hörande till företagets rörelse här i riket.

Bestämmelserna om fondförsäkring i 7 kap. 29-31 §§ försäkringsrörelselagen (1982:713) gäller även för utländska försäkringsföretag.

20 §¹¹

Generalagenten skall övervaka att anskaffning av ansökningar om försäkring hos företaget sker på ett sätt som överensstämmer med god affärssed.

⁹Senaste lydelse 1993:1305 (jfr 1993:1646).

¹⁰Senaste lydelse 1993:1305 (jfr 1993:1646).

¹¹Senaste lydelse 1993:1305 (jfr 1993:1646).

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

På begäran av den som biträtt ett försäkringsföretag *i dess verksamhet enligt första stycket* skall Finansinspektionen utfärda intyg över verksamhetens omfattning och innehåll om sådant intyg *erfordras* för att få driva liknande verksamhet i annat land som omfattas av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-land). Företaget och den som *begär* intyg skall lämna inspektionen de upplysningar som behövs för att inspektionen skall kunna fullgöra denna skyldighet.

På begäran av den som biträtt ett försäkringsföretag *att förmedla försäkringar* skall Finansinspektionen utfärda intyg över verksamhetens omfattning och innehåll, om sådant intyg *krävs* för att få driva liknande verksamhet i annat land som omfattas av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-land). Företaget och den som *begärt* intyg skall lämna inspektionen de upplysningar som behövs för att inspektionen skall kunna fullgöra denna skyldighet.

22 a §¹²

Finansinspektionen skall *verka för en sund utveckling av den verksamhet som bedrivs av utländska försäkringsföretag här i landet*. Inspektionen skall ha ett nära samarbete med andra länders behöriga myndigheter.

Finansinspektionen skall *se till att ett utländskt försäkringsföretags verksamhet här i landet bedrivs i enlighet med denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag och i övrigt gällande bestämmelser om försäkringsrörelse*. Inspektionen skall ha nära samarbete med andra länders behöriga myndigheter.

25 §¹³

Finansinspektionen får meddela de erinringar i fråga om utländska försäkringsföretags verksamhet här i landet som inspektionen anser behövliga.

Finansinspektionen skall förelägga företaget att vidta rättelse om inspektionen finner att

1. avvikelse skett från denna lag, *trafikskadelagen (1975:1410), lagen (1976:357) om motortävlingsförsäkring eller föreskrifter* som har meddelats med stöd av *någon* av dessa lagar eller *grunderna*, om sådana finns,

1. avvikelse skett från denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag *eller i övrigt gällande bestämmelser om försäkringsrörelse, de försäkringstekniska riktlinjerna, placeringsriktlinjerna, eller det tekniska underlaget, om sådant finns,*

2. *grunderna* inte längre är tillfredsställande med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av företagets rörelse,

2. *de försäkringstekniska riktlinjerna eller det tekniska underlaget* inte längre är tillfredsställande med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av företagets rörelse,

¹²Senaste lydelse 1993:1305 (jfr 1993:1646).

¹³Senaste lydelse 1995:781.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3. i bankinstitut enligt 6, 10 eller 15 a § deponerat belopp minskats genom att värdehandlingarna avsevärt nedgått i värde eller av annan anledning,

4. försäkringsföretagets riktlinjer för placering av tillgångar som används för skuldtäckning inte är tillfredsställande med hänsyn till innehålllet i 13 § samt 7 kap. 9 a-10 c §§ och 10 e § försäkringsrörelselagen (1982:713),

5. de tillgångar som används för skuldtäckning inte är tillräckliga eller inte är placerade enligt 13 § samt 7 kap. 9 a-10 c §§ och 10 e § försäkringsrörelselagen, eller

6. det i övrigt finns allvarliga anmärkningar mot försäkringsföretagets verksamhet.

Om ett utländskt försäkringsföretags kapitalbas understiger solvensmarginalen enligt 7 kap. 23 eller 25 § försäkringsrörelselagen (1982:713), skall Finansinspektionen förelägga företaget att upprätta en plan för att återställa en sund finansiell ställning och överlämna planen till inspektionen för godkännande. Om kapitalbasen understiger de nivåer som anges i 16 a §, eller om garantibeloppet för livförsäkringsrörelse inte har en sådan sammansättning som anges i 16 a § tredje stycket, skall inspektionen förelägga företaget att upprätta och för godkännande överlämna en plan för skyndsamt återställande av kapitalbasen.

Vad som sägs i tredje stycket skall inte gälla i de fall företaget medgetts förmåner enligt 23 a § och någon annan myndighet än Finansinspektionen har tillsyn över soliditeten. Om den utländska myndighet som kontrollerar företagets soliditet förbjuder det att helt eller delvis förfoga över sina tillgångar skall, på begäran av myndigheten, Finansinspektionen vidta samma åtgärder beträffande företagets tillgångar i Sverige.

Om ett föreläggande enligt andra eller tredje stycket inte har följts inom den bestämda tiden och det anmärkta förhållandet inte heller på något annat sätt har undanröjts, skall Finansinspektionen anmäla detta till regeringen.

Finansinspektionen får begränsa ett försäkringsföretags förfoganderätt eller förbjuda företaget att förfoga över sina tillgångar i Sverige, om

1. företaget inte följer gällande bestämmelser om skuldtäckning,

2. företagets kapitalbas understiger en tredjedel av solvensmarginalen eller inte uppfyller gällande krav på garantibelopp,

3. företagets kapitalbas understiger solvensmarginalen och det finns särskilda skäl att anta att bolagets finansiella ställning

3. i bankinstitut enligt 6, 10 eller 15 a § deponerat belopp minskats genom att värdehandlingarna avsevärt nedgått i värde eller av annan anledning, eller

4. det i övrigt finns allvarliga anmärkningar mot försäkringsföretagets verksamhet.

3. företagets kapitalbas understiger solvensmarginalen och det finns särskilda skäl att anta att företagets finansiella ställning

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

ytterligare kommer att försämrats, ytterligare kommer att försämrats,
eller

4. det bedöms vara nödvändigt för att skydda de försäkrades intressen vid beslut om förverkande av företagets koncession.

Om företaget medgetts förmåner enligt 23 a § och någon annan myndighet än Finansinspektionen har tillsyn över soliditeten, skall inspektionen underrätta den behöriga myndighet som kontrollerar företagets soliditet innan åtgärd vidtas.

Om företaget driver verksamhet eller har tillgångar placerade i ett annat EES-land, skall Finansinspektionen underrätta den behöriga myndigheten i det landet om beslut som fattats i enlighet med sjätte stycket och, om det behövs, begära att den behöriga myndigheten i samarbete med inspektionen vidtar motsvarande åtgärder.

Finansinspektionen skall anmäla beslut om förverkande av koncession till de behöriga myndigheterna i de EES-länder där företaget bedriver försäkringsverksamhet. Inspektionen får i samband härmed begära att sådan myndighet i samarbete med inspektionen vidtar de åtgärder som behövs för att skydda de försäkrades intressen.

Finansinspektionen får besluta hur verksamheten skall drivas efter ett sådant beslut som avses i fjärde och sjätte styckena.

En koncession kan förklaras förverkad av regeringen om företaget

1. inte längre uppfyller kraven för koncession,
2. inte inom angiven tid har vidtagit åtgärderna i en plan som har godkänts enligt tredje stycket, eller
3. i annat fall allvarligt åsidosätter gällande bestämmelser för verksamheten.

Om företaget medgetts förmåner enligt 23 a § och dess auktorisation förklarats förverkad av en utländsk myndighet som kontrollerar företagets soliditet, skall Finansinspektionen vidta erforderliga åtgärder. Om skälet till att auktorisationen förklarats förverkad är att företagets soliditet är otillräcklig, skall regeringen genast förklara företagets koncession i Sverige förverkad.

Beslut, varigenom koncessionen förklarats förverkad, skall av Finansinspektionen kungöras i Post- och Inrikes Tidningar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:1302) om EES-försäkringsgivares verksamhet i Sverige

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:1302) om EES-försäkringsgivares verksamhet i Sverige¹

dels att 2 kap. 6 § skall upphöra att gälla,

dels att 2 kap. 7 § skall ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före nuvarande 2 kap. 6 § skall sättas närmast före 2 kap. 7 §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

7 §²

Företrädaren skall övervaka att anskaffning av ansökningar om försäkring hos företaget sker på ett sätt som överensstämmer med god affärssed i Sverige. I fråga om en försäkringssammanslutning åligger detta försäkringsgivarna.

På begäran av den som biträtt en försäkringsgivare i dennes verksamhet enligt första stycket skall Finansinspektionen utfärda intyg över verksamhetens omfattning och innehåll om sådant intyg krävs för att få driva liknande verksamhet i ett annat EES-land. Försäkringsgivaren och den som begärt intyg skall lämna inspektionen de upplysningar som behövs för att inspektionen skall kunna fullgöra denna skyldighet.

På begäran av den som biträtt en försäkringsgivare att förmedla försäkringar skall Finansinspektionen utfärda intyg över verksamhetens omfattning och innehåll, om sådant intyg krävs för att få driva liknande verksamhet i ett annat EES-land. Försäkringsgivaren och den som begärt intyg skall lämna inspektionen de upplysningar som behövs för att inspektionen skall kunna fullgöra denna skyldighet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

¹Senaste lydelse av 2 kap. 6 § 1995:780.

²Senaste lydelse 1995:780.

4 Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Härigenom föreskrivs att punkt 1 av anvisningarna till 31 § kommunalskattelagen (1928:370) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

till 31 §

1.¹ Med pension förstås dels belopp, som annorledes än i följd av försäkring utgår på grund av föregående tjänsteförhållande, dels belopp, som på grund av lagen (1962:381) om allmän försäkring utgår i form av folkpension eller tilläggspension, dels belopp som utgår på grund av pensionsförsäkring, dels belopp som utbetalas från pensionssparkonto till pensionsspararen, till förmånstagare på grund av förmånstagarförordnande, till den som erhållit rätten till pension genom bodelning, till make eller bröstarvinge på grund av jämkning av förmånstagarförordnande samt vid återbetalning enligt 13 kap. 4 § äktenskapsbalken.

Med pensionsförsäkring förstås försäkring, som inte medför rätt till andra försäkringsbelopp än ålderspension, sjukpension eller efterlevandepension. För att en försäkring skall anses som pensionsförsäkring fordras vidare, om inte annat följer av förklaring enligt sjuttonde stycket, att försäkringen meddelats i en här i landet bedriven försäkringsrörelse för vilken skattskyldighet föreligger enligt lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel respektive lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt. Med försäkrad avses den på vars liv försäkringen tagits eller, i fråga om sjukpension, den vars arbetsoförmåga försäkringen avser. Med tjänstepensionsförsäkring förstås pensionsförsäkring, som har samband med tjänst och för vilken den försäkrades arbetsgivare åtagit sig att ansvara för betalning av hela avgiften. Med tjänstepensionsförsäkring förstås också pensionsförsäkring, som - om en anställd avlidit - tagits av den anställdes arbetsgivare till förmån för den anställdes efterlevande och för vilken försäkring arbetsgivaren åtagit sig att ansvara för betalning av hela avgiften.

I fråga om annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring skall försäkringstagaren vara den försäkrade. Har försäkringstagaren eller hans make eller person med vilken han sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden barn under 20 år, får han ta försäkring avseende efterlevandepension på sin makes eller den sammanboendes liv, om barnet insätts som förmånstagare. Om särskilda skäl föreligger kan skattemyndigheten medge att dödsboet efter skattskyldig som bedrivit näringsverksamhet i Sverige får ta försäkring avseende efterlevandepension. Som förutsättning för att medgivande skall lämnas gäller att den efterlevande saknar betryggande pensionsskydd och att försäkringen tas i samband med att boet upphör med driften i förvärvskällan. Motsvarande

¹Senaste lydelse 1993:1542.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

gäller om den avlidne drivit verksamheten genom förmedling av juridisk person.

Ålderspension får inte börja utgå vid lägre ålder än 55 år. Utbetalning får dock ske dessförinnan till den som fått rätt till förtidspension enligt lagen om allmän försäkring. Om det i annat fall finns särskilda skäl, får skattemyndigheten besluta att pension får börja utgå vid lägre ålder.

Ålderspension får utgå högst så länge den försäkrade lever, men under den försäkrades livstid lägst fem år eller, om försäkringen skall upphöra när den försäkrade fyller 65 år, lägst tre år. Pensionen får under den första femårsperiod under vilken den utbetalas inte utgå med annat än samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande pensionsbelopp.

För ålderspension som utgår enligt allmän pensionsplan gäller, om den skall upphöra innan den försäkrade avlider, vad därom utfästs enligt planen. Vad som enligt denna lag avses med allmän pensionsplan framgår av punkt 20 av anvisningarna till 23 §.

Förmånstagare får inte insättas till annan ålderspensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring. Till tjänstepensionsförsäkring avseende ålderspension skall anställd, som då försäkringsavtalet ingicks var den försäkrade, vara förmånstagare.

Med sjukpension förstås pension som utgår till den försäkrade högst så länge denne är arbetsoförmögen eller har nedsatt arbetsförmåga. Sjukpension får upphöra tidigast fem år efter det försäkringsavtalet träffades. I fråga om förmånstagare gäller föreskrifterna i föregående stycke.

Med efterlevandepension förstås pension

1. som efter den försäkrades död utgår till den försäkrades make, varmed i detta sammanhang förstås person med vilken den försäkrade varit gift eller sammanbott under äktenskapsliknande förhållanden,
2. som efter den försäkrades död utgår till barn till den försäkrade eller barn till person som angivits under 1,
3. som utgår till efterlevande på grund av försäkring som tagits av dödsbo efter medgivande enligt tredje stycket, varvid pension får utgå som om den avlidne varit försäkrad, eller
4. som utgår på grund av försäkring som tagits av arbetsgivare till förmån för anställds efterlevande med stöd av andra stycket sista meningen, varvid pension får utgå som om den avlidne varit försäkrad.

Efterlevandepension får utgå högst så länge den efterlevande lever och får under den första femårsperiod under vilken den utbetalas inte utgå med annat än samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande pensionsbelopp. Efterlevandepension får under den efterlevandes livstid inte upphöra förrän fem år förflutit efter den försäkrades död med följande undantag:

1. Efterlevandepension till person som avses i föregående stycke 1, får upphöra när denne ingår nytt äktenskap.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2. Har den försäkrade avlidit mindre än fem år före den tidpunkt då försäkringen annars skulle ha upphört, får efterlevandepension upphöra vid sistnämnda tidpunkt.

3. Om utbetalning av efterlevandepension till barn under 20 år påbörjats, får pensionen upphöra när barnet fyller 20 år.

4. Har försäkring avseende efterlevandepension till barn tagits på sådan persons liv som avses i föregående stycke 1, skall pensionen upphöra senast när barnet fyller 20 år.

Som förmånstagare till försäkring avseende efterlevandepension får endast insättas person till vilken efterlevandepension kan utgå enligt nionde och tionde styckena.

Försäkringsvillkor, som med hänsyn till bestämmelserna i denna lag är avgörande för frågan huruvida försäkringen är att anse som pensionsförsäkring, skall tas in i försäkringsavtalet. Detta skall dessutom innehålla villkor att försäkringen inte får pantsättas eller belånas och inte heller ändras på sådant sätt att den inte längre uppfyller de föreskrifter, som anges för pensionsförsäkring i denna lag, eller i andra fall än nedan föreskrivs överlätas eller återköpas. Avtalet får inte innehålla villkor som är oförenligt med bestämmelserna om pensionsförsäkring i denna lag.

Under den försäkrades livstid får pensionsförsäkring endast överlätas

1. till följd av anställningsförhållande, därvid försäkringen före eller efter överlåtelsen skall ha karaktär av tjänstepensionsförsäkring,

2. på grund av utmätning liksom vid ackord eller konkurs eller

3. genom bodelning.

Ny ägare till pensionsförsäkring skall omedelbart underrätta försäkringsgivaren om förvärvet av försäkringen.

Återköp av pensionsförsäkring får utan hinder av bestämmelserna i denna lag ske,

1. om det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring och försäkringen inte är förenad med ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande samt premier för försäkringen inte har betalats senare än 10 år före återköpet, *eller*

2. om det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst 30 procent av ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring.

1. om det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring och försäkringen inte är förenad med ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande samt premier för försäkringen inte har betalats senare än 10 år före återköpet,

2. om det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst 30 procent av ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring, *eller*

3. om försäkringstagaren förfogar över försäkringens värde för att överföra detta till en försäkring av samma slag hos en annan försäkringsgivare.

Om det i annat fall än som avses i föregående stycke finns synnerliga skäl för återköp och sådant får ske enligt försäkringstekniska grunder, får

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

återköp medges av skattemyndigheten. Bestämmelserna i förevarande lag hindrar inte heller återbetalning enligt 13 kap. 4 § äktenskapsbalken av försäkringstagarens tillgodohavande.

Om särskilda skäl föreligger, kan skattemyndigheten efter ansökan förklara att försäkring som har meddelats i utomlands bedriven försäkringsrörelse skall anses som pensionsförsäkring. Sådan förklaring får meddelas endast under förutsättning att villkoren för försäkringen i huvudsak står i överensstämmelse med bestämmelserna i denna anvisningspunkt om pensionsförsäkring. Har förklaring som här avses meddelats kan försäkringen inte övergå till kapitalförsäkring.

Med kapitalförsäkring förstås annan livförsäkring än pensionsförsäkring. Till kapitalförsäkring hänförs mot statens grupplivförsäkring svarande förmån från kommun, även om förmånen inte utgår på grund av försäkring.

Försäkring som enligt denna lag är att hänföra till pensionsförsäkring får anses såsom kapitalförsäkring, om förbehåll härom intagits i avtalet vid dess ingående.

Premiebefrielseförsäkring skall anses tillhöra samma slag av försäkring som huvudförsäkringen.

För att sjuk- eller olycksfallsförsäkring skall anses ha tagits i samband med tjänst fordras, att premier för försäkringen skall betalas av arbetsgivaren. Vidare fordras att anmälan görs till försäkringsanstalten om att försäkringen har tagits i samband med tjänst.

Till livränta räknas även höjning av livräntan och sådant tillägg till denna som skall utgå under livräntans fortsatta bestånd.

Såvitt gäller kraven enligt denna anvisningspunkt, att en ålders- eller efterlevandepension under den första femårsperioden inte utgår med annat än samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande belopp, bortses i fråga om försäkring enligt *lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder* från sådana förändringar av beloppen som föranleds av kursutvecklingen på fondandelarna.

Såvitt gäller kraven enligt denna anvisningspunkt, att en ålders- eller efterlevandepension under den första femårsperioden inte utgår med annat än samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande belopp, bortses i fråga om försäkring enligt 2 kap. 3 b § första stycket klass 3 försäkringsrörelselagen (1982:713) från sådana förändringar av beloppen som föranleds av kursutvecklingen på fondandelarna.

Beslut som skattemyndighet meddelat med stöd av tredje, fjärde, sextonde eller sjuttonde stycket av denna anvisningspunkt får överklagas hos Riksskatteverket. Riksskatteverkets beslut får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997 och tillämpas första gången vid 1998 års taxering.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt

Härigenom föreskrivs att 2 § 6 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

6 mom.² Med livförsäkringsföretag avses

1. livförsäkringsbolag enligt 1 kap. 4 § försäkringsrörelselagen (1982:713), samt

2. utländska försäkringsföretag som driver livförsäkringsrörelse här i landet med stöd av lagen (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige eller lagen (1993:1302) om EES-försäkringsgivares verksamhet i Sverige.

Med skadeförsäkringsföretag förstås annat försäkringsföretag än livförsäkringsföretag. Utländskt försäkringsföretag, som drivit försäkringsrörelse i Sverige, bedöms med hänsyn endast till den rörelse som företaget drivit här genom etablering.

Livförsäkringsföretag frikallas från skattskyldighet enligt denna lag för dels den del av nettointäkten som är hänförlig till tillgångar och skulder som förvaltas för försäkringstagarnas räkning, dels influtna premier. Undantaget från skattskyldighet gäller dock inte den del av nettointäkten eller premierna som är hänförlig till försäkringar som i redovisningshänseende tas upp som grupplivförsäkringar eller sjuk- och olycksfallsförsäkringar som avses i 2 kap. 3 a § första stycket 1 och 2 samt 3 b § första stycket 1 b och 4 försäkringsrörelselagen. Avdrag får inte göras för kostnader som är hänförliga till intäkter som är fria från skatt enligt detta moment.

Att särskilda bestämmelser gäller vid beskattning av livförsäkringsföretag följer av lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel.

Såsom nettointäkt av försäkringsrörelse, som drivits av inländskt skadeförsäkringsföretag, anses överskottet av försäkringsrörelsen. Detsamma gäller för livförsäkringsföretag till den del nettointäkten är hänförlig till försäkringar som i redovisningshänseende tas upp som grupplivförsäkringar eller sjuk- och olycksfallsförsäkringar som avses i 2 kap. 3 a § första stycket 1 och 2 samt 3 b § första stycket 1 b och 4 försäkringsrörelselagen.

Vid beräkning av överskottet av försäkringsrörelse, som avses i föregående stycke, får från bruttointäkten avdrag göras förutom för driftkostnader, som avses i 23 §

Vid beräkning av överskottet av försäkringsrörelse, som avses i föregående stycke, får från bruttointäkten avdrag göras förutom för driftkostnader, som avses i 23 §

¹Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:770.

²Senaste lydelse 1993:1544.

Nuvarande lydelse

kommunalskattelagen, för avgifter och bidrag, som utgivits till kommun, förening eller sammanlutning och som avser att understödja verksamhet med syfte att förebygga skador, vilka faller inom ramen för den av företaget bedrivna rörelsen, för ökning av försäkringstekniska *skulder* för egen räkning, för ökning av säkerhetsreserv samt för utbetald återbäring och verkställd premieåterbetalning.

Med försäkringstekniska *skulder* för egen räkning förstås sådana *skulder* enligt 7 kap. 1 § första stycket försäkringsrörelselagen (1982:713) (premiereserv, ersättningsreserv, skadebehandlingsreserv, *tilldelad återbäring* och utjämningsreserv för kreditförsäkring) minskade med värdet av återförsäkringsgivares ansvarighet.

Med säkerhetsreserv förstås den reserv skadeförsäkringsföretag får redovisa enligt en av regeringen eller efter regeringens bemyndigande av Finansinspektionen fastställd normalplan.

Minskning av försäkringstekniska *skulder* för egen räkning, av säkerhetsreserv, av regleringsfond för trafikförsäkring och minskning av utjämningsfond skall anses som intäkt.

Utöver vad ovan stadgas får avdrag inte ske för avsättning till omedelbar eller framtida vinstutdelning till försäkringstagare.

Bestämmelserna i detta moment om inländskt livförsäkringsföretag har motsvarande tillämpning på försäkringsrörelse som utländskt livförsäkringsföretag drivit här i riket.

Beträffande försäkringsrörelse, som här drivits av utländskt skadeförsäkringsföretag, anses som här i riket skattepliktig nettointäkt ett belopp motsvarande två procent av företagets premieinkomst av här bedriven försäkringsrörelse. Med premieinkomst förstås bruttobeloppet av årets försäkringspremier, dvs. utan avdrag för återförsäkringspremier.

Blir det på grund av bestämmelserna i detta moment nödvändigt att dela upp intäkt eller avdrag mellan olika delar av ett försäkringsföretags verksamhet, skall fördelningen av intäkten eller avdraget göras på skäligt sätt.

Föreslagen lydelse

kommunalskattelagen, för avgifter och bidrag, som utgivits till kommun, förening eller sammanlutning och som avser att understödja verksamhet med syfte att förebygga skador, vilka faller inom ramen för den av företaget bedrivna rörelsen, för ökning av försäkringstekniska *avsättningar* för egen räkning, för ökning av säkerhetsreserv samt för utbetald *bonus* och verkställd premieåterbetalning.

Med försäkringstekniska *avsättningar* för egen räkning förstås sådana *avsättningar* enligt 7 kap. 1 § första stycket försäkringsrörelselagen (1982:713) (premiereserv, ersättningsreserv, skadebehandlingsreserv, *bonus*, *utjämningsreserv* för livförsäkring och utjämningsreserv för kreditförsäkring) minskade med värdet av återförsäkringsgivares ansvarighet.

Minskning av försäkringstekniska *avsättningar* för egen räkning, av säkerhetsreserv, av regleringsfond för trafikförsäkring och minskning av utjämningsfond skall anses som intäkt.

1 Inledning

Vårt utredningsuppdrag innebär att en grundläggande översyn skall göras av den särskilda regleringen av försäkringsverksamhet. Utredningen, som till övervägande del rör frågor inom livförsäkringens område, syftar till att skapa mer rationella rörelse regler för försäkringsbolagen. Enligt direktiven skall den framtida regleringen utformas så att den främjar en effektiv konkurrens mellan försäkringsbolagen och så att kraven på erforderlig soliditet kan tillgodoses. De förändringar i lagstiftningen som föreslås skall vara förenliga med motsvarande regelsystem inom EU. Bakgrunden till uppdraget är att vissa delar av den nuvarande regleringen har betydande nackdelar från konkurrens- och effektivitetssynpunkt.¹

Vi har i två delbetänkanden lämnat förslag till lagstiftning med anledning av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). I det första delbetänkandet (SOU 1991:89) föreslogs bl.a. nya regler om försäkringsbolagens soliditet och placering av medel. I det andra delbetänkandet (SOU 1993:108) lämnades förslag som rörde grunder för försäkringsverksamheten och premiesättning vid trafikförsäkring. Även frågan om placeringsreglernas tillämpningsområde diskuterades.

I denna slutetapp av vårt arbete behandlas kravet på skälighet i försäkringsrörelse, förbudet för livförsäkringsbolag att lämna vinstutdelning, frågan om försäkringstagare skall ha rätt att flytta en livförsäkring från ett bolag till ett annat samt behovet av försäkringstagarskydd vid obeståndssituationer. Vidare utreds några av de ämnen som vi har diskuterat tidigare. Detta gäller bl.a. frågan om försäkringsbolagens möjligheter att ta upp lån. Vid diskussionen om tillsynen över försäkringsbolagen prövas åter ordningen med grunder för försäkringsverksamheten. Vi har emellertid avstått från att behandla ett ämne som vi tidigare avsåg att komma tillbaka till, och det gäller den kontraheringsplikt som är fastslagen för trafikförsäkringens del. Detta grundar sig bl.a. på frågans stora vidd, men framför allt på att regeln därom nu är under prövning inom Justitiedepartementet. Våra förslag tar i första hand sikte på direkt försäkringsrörelse. I den mån som vi har funnit att vissa försäkringsformer bör behandlas på särskilt sätt är detta angivet i aktuellt sammanhang.

Till följd av de speciella förhållanden som gäller för kollektivavtals-

¹ En relativt fullig redogörelse för direktiven har lämnats i vårt delbetänkande Försäkringsrörelse i förändring 1 (SOU 1991:89) s. 79 ff. Direktiven i dess helhet är intagna i bilaga 1 till det betänkandet.

grundade försäkringar (avtalsförsäkringar) har från försäkringsbranschens sida till kommittén framförts önskemål om förslag till särreglering gällande bolag som meddelar sådana försäkringar. Vidare har Landsorganisationen i Sverige (LO) i ett brev till Finansdepartementet hemställt att vårt uppdrag skall kompletteras på så sätt att de särskilda förutsättningar som gäller avtalsförsäkringarna beaktas. Enligt Finansdepartementet kan särskilda lagstiftningsåtgärder vara befogade om den nuvarande regleringen medför olägenheter för avtalsförsäkringarna i den praktiska tillämpningen. Departementet har dock uttalat att vi inte bör ges tilläggsdirektiv, men konstaterat att en särskild utredning av förhållandena rörande avtalsförsäkringarna kan bli aktuell i ett annat sammanhang. Mot bakgrund härav har vi valt att inte diskutera de kollektivavtalsgrundade försäkringarnas speciella problem. Det är emellertid rimligt att i avvaktan på en särskild utredning genom en ny bestämmelse införa en möjlighet till dispens så att bolag som meddelar avtalsförsäkringar i vissa fall och efter särskild prövning kan ges undantag från enstaka regler i försäkringsrörelselagstiftningen. Dispensgivning får naturligtvis aldrig komma i konflikt med EG:s regler eller skyddet för försäkringstagarna i allmänhet. Utformningen av en sådan undantagsbestämmelse bör enligt vår uppfattning anknyta till de definitioner rörande avtalsförsäkring som kommer att upptas i den nya lagstiftningen om försäkringsavtal som håller på att utarbetas. Vi lämnar därför inte något konkret förslag i denna del.

Det bör påpekas att vi i betänkandet även på vissa andra punkter inte lämnar ett fullständigt förslag till lagändringar som enligt vår mening bör genomföras. Detta beror på den osäkerhet som råder om vilka bestämmelser som kommer att gälla på en del områden. För närvarande bedrivs inom Finansdepartementet arbete med att anpassa den svenska försäkringsrörelselagstiftningen till EG:s regler om redovisning. Inom Justitiedepartementet pågår arbete med en ny försäkringsavtalslag. Vi har inte ansett det meningsfullt att ge förslag till ändringar i nuvarande eller föreslagen lagtext vare sig på redovisningens eller försäkringsavtalsrättsens område. De lagändringar som vi föreslår berör i första hand försäkringsrörelselagen (1982:713), FRL, och lagen (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige (LUF).

Inom kommittén har under denna del av arbetet 20 sammanträden hållits. Dessutom har vi haft överläggningar med företrädare för Finansinspektionen och försäkringsbranschen och med praktiskt verksamma försäkringsmän. Vidare har vi följt det arbete som har bedrivits av Redovisningskommittén (Ju 1991:07).

Vi har även i denna utredningsetapp lagt vikt vid att studera förhållandena utomlands, varvid särskild uppmärksamhet har riktats mot ordningen i Storbritannien. Kommitténs ledamöter, en expert och båda sekreterarna har under ett studiebesök i London informerats av skilda experter på brittisk försäkringsverksamhet. Vid City University Business School leddes mötet av professor Gerry Dickinson. Uppgifter från tillsynshåll gavs av tjänstemän vid the Insurance Division of the Department of Trade and Industry och the Insurance Division of the Government Actuary's Department. Försäkringsbranschens syn lämnades dels genom Association of

British Insurers, dels av tjänstemän vid olika försäkringsbolag. Uppgifter om förhållanden i andra länder har inhämtats bl.a. från tillsynsmyndigheter och branschorganisationer.

I november 1994 arrangerade vi ett seminarium där några av de viktigaste frågorna i vårt arbete diskuterades. I seminariet deltog professor Gerry Dickinson, professor Dwight Jaffee från University of California och principal administrator Patrick Pearson från EU-kommissionen samt ett flertal svenska intressenter.

Under tiden efter vårt förra betänkande har vi efter remiss avgett yttranden till Finansdepartementet över departementspromemorian Förmånsrätt för försäkringsfordringar (Ds 1993:101) och till Justitiedepartementet över betänkandet Års- och koncernredovisning enligt EG-direktiv (SOU 1994:17). Vidare har vi till Socialdepartementet avgett remissvar över betänkandet Reformerat pensionssystem (1994:20).

Närmast skall i kapitel 2 lämnas en redogörelse för försäkringsrörelse-regleringens utveckling i Sverige och de dominerande länderna i Europa. I kapitel 3 behandlas utgångspunkterna för den framtida regleringen av försäkringsverksamheten. Därefter diskuteras i kapitel 4 gällande skälighetskrav i försäkringsrörelse. De allmänna motiven till våra förslag om överskottsfördelning och förlusttäckning vid livförsäkring ges i kapitel 5. De följs av en diskussion om försäkringsbolagens möjligheter att ta upp lån i kapitel 6. Kapitel 7 handlar om flyttning av livförsäkringssparande till en annan försäkringsgivare. I kapitel 8 redogörs för vår inställning till den offentliga tillsynen och i kapitel 9 övervägs vilket skydd som bör inträda då en försäkringsgivare hamnar på obestånd. Kapitel 10 innehåller författningskommentar. I en bilaga ges uppgifter om förhållanden i några andra länder.

Som särtryck har tagits fram en sammanfattning på engelska av våra förslag.

2 Försäkringsregleringens utveckling

2.1 Inledning

Vid en så omfattande översyn av lagstiftningen om försäkringsrörelse som vårt uppdrag innebär är det av vikt att finna de motiv och den syn som ligger bakom nuvarande reglering. I detta kapitel ges därför en översiktlig beskrivning av den svenska försäkringsrörelseregleringens framväxt och bakgrund. Den historiska tillbakablicken inleds med en genomgång av regelsystemens utveckling i Tyskland och Storbritannien. Den svenska regleringen av försäkringsverksamheten har nämligen, liksom annan lagstiftning, sedan länge påverkats av förhållanden i andra länder, och då särskilt de dominerande staterna i Europa. Tillsynsordningarna i Tyskland och Storbritannien är av speciellt intresse också av den anledningen att ordningarna där kan sägas utgöra ytterligheterna bland de västeuropeiska länderna. De skilda regelsystemen har på olika sätt satt sin prägel på harmoniseringsarbetet inom EU. Även innebörden av det arbetet återges här.

2.2 Den tyska traditionen

Vissa inslag av allmän kontroll av tysk försäkringsverksamhet kan spåras så långt tillbaka som till 1600-talet. Några tyska stater tog då initiativ till bildandet av institutioner med försäkringsfunktioner, antingen som offentliga anstalter eller kooperativa föreningar.

Bestämmelser om försäkringstillsyn i modern mening, dvs. regler för kontroll av privat kommersiell försäkringsverksamhet, räknas dock tillbaka till 1901 års tillsynslagstiftning, Versicherungsaufsichtsgesetz. De bestämmelser om försäkringsverksamhet och tillsyn däröver som då gällde i de skilda staterna kom därigenom att sammanföras i ett regelverk gemensamt för det tyska riket. Vid lagens utformning tjänade redan gällande regleringar i USA, Österrike och Schweiz som modeller. I de tyska motiven uttalades att lagen vilade på antagandet att eftersom det var i allmänhetens intresse att försäkringsbranschen var framgångsrik och solid var det statens plikt att se till att dessa önskemål uppfylldes. Därvid var det särskilt två förhållanden som var väsentliga, nämligen dels försäkringens stora ekonomiska, sociala och moraliska betydelse, dels den stora

skada som oegentligheter bland försäkringsbolagen skulle kunna få för allmänheten. Särskilt betonades att inte ens den mest välinformerade försäkringskunden alltid kunde bilda sig en uppfattning om de bolag vilka han skulle anförtro sina intressen, utan att först få råd i någon form. Även genom försäkringens betydelsefulla funktion i samhället avvek försäkringsväsendet väsentligt från annan affärsverksamhet. Genom det skydd försäkringen gav mot verkningar av skador gjordes stora vinster såväl nationalekonomiskt som kulturellt, och livförsäkringen spelade en mycket stor roll för försäkringstagarens och dennes anhörigas framtida försörjning. Med hänsyn till dessa omständigheter var det nödvändigt att staten såg till att en hög kvalitet upprätthölls på försäkringsområdet. Därtill kom att försäkringsrörelse i större utsträckning än annan affärsverksamhet var beroende av allmänhetens förtroende. Med en offentlig kontroll som garanterade säkerheten borde allmänhetens förtroende stärkas, vilket medförde att försäkringsbolagen fick lättare att få kunder.¹

I tysk doktrin fördes också ingående diskussioner om behovet av tillsyn över försäkringsverksamhet och särskilda teorier därom utvecklades, främst "die Schutztheorie", som innebar att särskilt skydd skulle gälla för konsumenter, och "die Strukturtheorie", enligt vilken det var ett statligt intresse med ett väl fungerande försäkringsväsende. Dessa teorier kommer också till uttryck i lagens motiv.²

Den grundläggande principen för lagen var att staten skulle bedriva s.k. materiell kontroll av försäkringsbolagen. Detta system innebar långtgående regler med bl.a. krav på auktorisation och, i vissa fall, depositioner innan verksamhet fick påbörjas, krav på viss kapitalplacering och på separation av livförsäkringsrörelse från annan försäkringsverksamhet. Dessutom gällde en skyldighet för bolagen att till tillsynsmyndigheten lämna detaljerade uppgifter om räkenskaper, vilka skulle vara tillgängliga för allmänheten. Tillsynsmyndigheten ålades att kontinuerligt följa bolagens verksamhet i en rad avseenden samt vidta åtgärder då missförhållanden förelåg. Särskilt noga skulle myndigheten bevaka försäkringsgivarnas finansiella ställning. För att garantera försäkringstagarnas intressen skulle tillsynsmyndigheten bl.a. se till att inte något försäkringsbolag hamnade på obestånd. Detta önskemål ansågs i hög grad kunna tillgodoses genom att myndigheten bevakade att bolagen iakttog försiktighet vid beräkning av premier och reserver. På grund av de etiska värden som försäkringen representerade ansågs det dessutom vara en viktig uppgift att skydda den enskilde försäkringstagarens rättigheter. Den offentliga tillsynen skulle därför sörja för en rättvis fördelning av uppkomna överskott. För att underlätta för försäkringskunderna vid deras val av försäkring skulle man vidare sträva efter likformiga försäkringsvillkor bolagen emellan.

För att tillgodose dessa krav skulle allmänna försäkringsvillkor godkännas innan de fick tillämpas. Detsamma gällde i fråga om liv-, sjuk-

¹ Se Prölss, Schmidt, Frey, Versicherungsaufsichtsgesetz 10 Auflage, Vorbemerkung IV, särskilt s. 16 f och där gjorda hänvisningar.

² ibid.

och olycksfallsförsäkring för premiesatser och tekniskt underlag för beräkning av premier och reserveringar. Syftet med förhandskontrollen var inte minst att förhindra negativa verkningar av en hård konkurrens. Konkurrensen ansågs nämligen kunna leda till att bolagen satte premierna så lågt att de inte erhöll tillräckligt med medel för att kunna infria sina åtaganden enligt försäkringsavtalen.

Regleringen skärptes väsentligt år 1931 som en följd av att ett stort försäkringsbolag hamnade på obestånd. För att skydda försäkringstagarna uppställdes nya krav, bl.a. skulle den fond som motsvarade bolagets åtaganden mot försäkringstagarna förvaltas av en god man som var oberoende av bolaget. Vidare skärptes placeringsreglerna samt gavs försäkringstagarna företrädesrätt för sina fordringar i händelse av en försäkringsgivares insolvens. Genom 1931 års ändringar fick tillsynen en inriktning som i väsentliga delar har behållits till i dag.

Ytterligare lagstiftning tillkom under 1930-talet i syfte att ge försäkringstagarna förstärkt skydd. Särskilt kan nämnas en regel som gav tillsynsmyndigheten möjlighet att sätta ned krav enligt ett försäkringsavtal om bolagets medel inte var tillräckliga. Därigenom fick tillsynsmyndigheten ytterligare ett redskap att förhindra insolvenser. Vidare infördes en behovsregel som innebar att auktorisation kunde vägras om det nya bolaget inte ansågs nödvändigt på marknaden. Behovsregeln upphävdes dock år 1975.

Målet med den tyska lagstiftningen om försäkringsrörelse har sålunda alltsedan den första lagen i ämnet varit att skydda försäkringstagare, förmanrättshavare och tredje man som är berättigad till ersättning enligt ett försäkringsavtal. För att uppfylla detta mål har ansetts att en statlig tillsynsmyndighet måste utöva en kontinuerlig tillsyn över försäkringsföretagen i en rad avseenden. Tillsynslagstiftningen har därför innehållit ett flertal rörelseregler för företagen med stöd av vilka myndigheten kunnat vidta åtgärder. Tillsynens främsta funktion har varit att se till att försäkringsbolagen driver verksamheten enligt uppställda bestämmelser och även i övrigt korrekt, att de är solventa och utformar avtalen enligt lag. Soliditetskontrollen har inneburit en långtgående granskning av bolagens finansiella ställning och har syftat till att förhindra att insolvenssituationer över huvud taget uppstår. Bl.a. har härför premier, produkter och tekniskt beräkningsunderlag underkastats förhandskontroll. Med undantag för ett mindre sjöförsäkringsbolag har heller inte på flera decennier någon tysk försäkringsgivare hamnat på obestånd. Emellertid har tillsyn utövats inte bara över bolagens soliditet, utan den har omfattat också rättviseprovningen av premier och andra försäkringsvillkor samt granskning av efterlevnaden av konkurrensregler.

2.3 Den engelska traditionen

Systemet med materiell kontroll av försäkringsbolagen kom att väljas inte bara i Tyskland utan också i det stora flertalet länder i Europa. En helt

avvikande ordning tillämpades dock i Storbritannien, där ett s.k. normativt system hade införts. I ett sådant system fastställs i lag endast vissa allmänna principer, vilka tillsynsmyndigheten skall tillse efterlevnaden av. I övrigt lägger sig myndigheten inte i bolagens ageranden. Detta system kompletterades med ett publicitetssystem som innebar en skyldighet för försäkringsbolagen att offentliggöra uppgifter om sin rörelse.

Trots att försäkringsverksamhet kan spåras så långt tillbaka som till mitten av 1500-talet var engelsk försäkringslagstiftning länge jämförelsevis obetydlig. Detta hade bl.a. sin grund i att försäkringsföretagen inte ansågs behöva tillsyn för att de skulle driva rörelsen korrekt. En sedan länge förhärskande uppfattning var att försäkringsverksamheten fungerade väl även utan offentlig kontroll.

Regler för statlig tillsyn över försäkringsföretagen kom att införas först år 1870 genom the Life Insurance Companies Act. Regleringen var orsakad av flera fallissemang bland försäkringsbolagen under 1860-talet och tanken på en statlig tillsyn över försäkringsverksamheten var vid tiden ganska ny. Lagstiftningen innebar bl.a. krav på vissa depositioner innan livförsäkringar fick meddelas samt separation av medel som avsatts för livförsäkringstagarnas räkning. Vidare fordrades att en försäkringsmatematiker — aktuarie — gjorde regelbundna granskningar av bolagets finansiella ställning. Försäkringsbolagen ålades dessutom att till tillsynsmyndigheten ge in sina räkenskaper och försäkringstekniska beräkningar, vilket material därefter skulle offentliggöras.

Den nya lagstiftningen byggde på en i doktrinen förordad princip om "freedom with publicity". Lagen ansågs överlägsen den reglering som några år tidigare hade införts i USA, särskilt i Massachusetts och New York, vars uttalade mål var att säkra soliditeten hos alla livförsäkringsbolag. Därvid åberopades att man knappast med någon lagstiftningsåtgärd skulle kunna helt garantera soliditeten i ett livförsäkringsbolag, och även om man skulle kunna åstadkomma det skulle det vara ett högst olämpligt mål. Det bästa var i stället att ge bolagen stor frihet, men tillse att deras verksamhet underkastades allmänhetens granskning. Även om den ordinäre försäkringskunden inte förstod försäkringsbolagens information, så skulle åtminstone andra aktuarier göra det. Med dessas hjälp skulle sedan försäkringstagarna kunna bedöma bolagens förutsättningar att infria åtagandena enligt försäkringsavtalen.

Lagstiftningen ansågs ha en positiv verkan på livförsäkringsverksamheten. På grund härav och då också andra rörelsegrenar växte i omfattning kom den statliga tillsynen, genom tillkomsten av the Insurance Companies Act 1909, att täcka även brand- och olycksfallsförsäkring samt ansvarsförsäkring för anställda. Med införandet av obligatorisk ansvarsförsäkring för motorfordon, genom the Road Traffic Act 1930, kom även sådan försäkring att underkastas offentlig kontroll. The Assurance Companies Act 1946 bekräftade principerna från 1909 års lagstiftning men kom att omfatta ytterligare försäkringsgrenar, bl.a. sjö- och flygtransportförsäkring. I den lagen intogs inte någon bestämmelse om viss deposition, men i stället uppställdes krav på konsolidering. Det fordrades dels ett lägsta inbetalt aktiekapital, dels ett ytterligare buffertkapital.

Först genom the Insurance Companies Act 1958 kom tillsynslagstiftningen att samlas i ett regelverk. Med den lagen gavs tillsynsmyndigheten större befogenheter och försäkringsbolagen blev skyldiga att presentera mer detaljerade uppgifter om sin ekonomiska ställning. Lagstiftningen inskränkte sig emellertid alltjämt i stort sett till att ställa allmänna krav på försäkringsgivarnas soliditet.

Under 1960- och 1970-talet uppställdes strängare finansiella krav. Lagändringarna var orsakade främst av fallissemang inom försäkringsbranschen, men var också ett resultat av det västeuropeiska samarbetet. De nya bestämmelserna sattes dessutom i samband med ökade krav på konsumentskydd i allmänhet.³ Bl.a. skärptes soliditetsreglerna. Vidare infördes systemet med "Appointed Actuary", som innebar att varje livförsäkringsbolag skulle utse en aktuarie som bl.a. var ansvarig för en årlig beräkning av bolagets skulder. Det lagfästa systemet får ses mot bakgrund av aktuariens traditionellt starka roll i ett livförsäkringsbolag. Till skillnad mot i flertalet kontinentala länder hade den engelske aktuarien sedan länge ansetts ansvarig för den övergripande finansiella kontrollen över bolaget. Resultatet av lagstiftningsarbetet återfinns i the Insurance Companies Act 1982 som kompletteras med en rad närmare föreskrifter. Lagstiftningen syftade till att förekomma obeståndssituationer, men fick inte gå så långt att konkurser uteslöts. Alltjämt skulle gälla "a freedom to fail". Försäkringstagarna gavs i stället ett särskilt skydd om fallissemang trots allt skulle inträffa. Genom the Policyholders Protection Act 1975 garanterades försäkrade privatpersoner i allmänhet 90 procent av avtalad ersättning i händelse av att ett försäkringsbolag blev insolvent.

Under återopande av konsumentskyddsintressen har senare tids lagstiftning också tagit sikte på marknadsföringen av försäkringsprodukter, varigenom tillsynen kommit att omfatta även annat än finansiell kontroll.⁴ Genom the Financial Services Act 1986 ges detaljerade bestämmelser för marknadsföring av livförsäkringar med sparande med långtgående krav på information till försäkringskunderna. Tillsynen över marknadsföringen och den närmare regelutformningen görs till övervägande delar av självreglerande branschorgan.

Som i andra länder har huvudmålet med den offentliga tillsynen varit att skydda försäkringstagarna mot att försäkringsgivarna inte kan infria sina åtaganden enligt ingångna avtal. Också i Storbritannien har sålunda syftet med lagstiftningen varit att ge försäkringstagaren trygghet. Därigenom har man dessutom ansett sig sörja för tredje mans, aktieägarnas och anställdas säkerhet.⁵

Även om målen för den offentliga tillsynen varit desamma som på andra håll, har lagstiftningen fått en helt annan utformning i Storbritannien. Det grundläggande draget i den brittiska tillsynslagstiftningen är traditionellt att ett försäkringsföretag skall ges frihet att sätta premier, utforma

³ Se Hodgkin, Protection of the insured, s. 31.

⁴ Se a.a. s. 58 f.

⁵ Se a.a. s. 4.

försäkringsvillkor och förvalta inbetalda medel efter eget omdöme så länge företaget uppfyller föreskrivna krav på konsolideringskapital. Det har ansetts att man därigenom tillser att försäkringstagaren erbjuds största möjliga utbud av försäkringsprodukter till lägsta möjliga kostnad och att försäkringsgivaren kan erbjuda denne de bästa villkoren som är förenade med säkerhet. Mer detaljerad tillsyn, som förhandskontroll av premiesatser och försäkringsvillkor, har antagits begränsa utbudet av försäkringslösningar, öka kostnaden för försäkringen och inskränka den flexibilitet försäkringsgivarna behöver för att kunna anpassa sig efter förändringar på marknaden.

För att skydda försäkringstagarna mot den långtgående frihet som försäkringsgivarna haft, har man starkt betonat vikten av att dessa med jämna mellanrum offentliggör handlingar ur vilka man kan läsa bolagets finansiella ställning. Som framgått av det föregående har dock senare tids lagstiftning inneburit väsentliga modifieringar av principen om "freedom with publicity". Försäkringsbolagens frihet har inskränkts och inslaget av kontroll har ökat.

En tillsynsordning som i viktiga delar liknar den brittiska förekommer i Irland. Ett annat västeuropeiskt land där försäkringsgivarna sedan länge har getts betydande frihet i bl.a. placeringar samt premie- och reservsättning är Nederländerna.

2.4 Harmoniseringen av tillsynsordningarna inom EU

Vid början av 1960-talet inleddes inom EG ett arbete med att genomföra etablerings- och tjänstefrihet på försäkringsområdet. Ambitionen var att detta skulle ske först inom återförsäkring, därefter för skadeförsäkring och slutligen för livförsäkring. Inom återförsäkring var dessa friheter i stort sett uppfyllda, varför EG redan år 1964 i ett direktiv rörande återförsäkring och retrocession (64/225/EEG) kunde föreskriva att alla hinder avseende etablering och tjänstehandel skulle avskaffas. Detta innebar i stort sett endast en bekräftelse av rådande förhållanden.

För direkt försäkringsverksamhet gick utvecklingen betydligt långsammare och harmoniseringsarbetet kom att ske i mindre etapper. Genom den första generationens direktiv, det första skade- och livförsäkringsdirektivet (73/239/EEG och 79/267/EEG) från år 1973 resp. 1979, syftade man till etableringsfrihet. Direktiven innebar en minimiharmonisering av regler för auktorisation och övriga krav som skulle gälla för etablering inom gemenskapen. Den andra generationens direktiv, det andra skade- och livförsäkringsdirektivet (88/357/EEG och 90/619/EEG) som antogs år 1988 resp. 1990, innehöll främst regler om möjligheten att sälja försäkringar över nationsgränserna utan etablering i mottagarlandet (gräns-

överskridande verksamhet).⁶

Med den tredje generationens direktiv från år 1992, det tredje skade- och livförsäkringsdirektivet (92/49/EEG och 92/96/EEG), avsåg man att fullt ut genomföra den inre marknaden på försäkringsområdet. De grundläggande principerna för den inre marknaden genomförande är principen om en enda auktorisation och principen om hemlandstillsyn. Principen om en enda auktorisation innebär att en försäkringsgivare skall ha möjlighet att med stöd av auktorisationen i sitt hemland driva försäkringsrörelse inom hela gemenskapen. Verksamheten skall kunna drivas såväl från ett fast driftställe etablerat i ett annat EU-land som genom gränsöverskridande handel från ett fast driftställe beläget inom gemenskapen. Enligt principen om hemlandstillsyn skall hemlandets myndigheter ha huvudansvaret för övervakningen även av filialer etablerade inom andra medlemsländer och av rörelse som drivs i andra medlemsländer genom gränsöverskridande verksamhet. Världlandets myndighet har dock möjlighet att vidta åtgärder mot försäkringsgivaren om verksamheten inte överensstämmer med de regler som gäller där. Vidare gjordes en samordning av de viktigaste tillsynsreglerna. Nationella bestämmelser anpassade till den tredje generationens direktiv skulle träda i kraft senast den 1 juli 1994.

Direktiven innebar på flera punkter en långtgående kompromiss mellan de kontrasterande tillsynssystemen å ena sidan i Storbritannien, Irland och Nederländerna, där den offentliga kontrollen i det väsentliga är begränsad till soliditeten, och å andra sidan bland flertalet kontinentala länder och särskilt Tyskland, där tillsynen över försäkringsbolagens soliditet kompletteras med granskning av bolagens premiesättning och produktutbud.

Svårigheter gällde särskilt den centrala frågan om kontroll av bolagens premier och produkter skulle ske i förväg eller i efterhand. Ett första steg i harmoniseringen på denna punkt togs då det första skadeförsäkringsdirektivet antogs. I bestämmelserna om villkor för etablering föreskrevs att varje företag vid ansökan om auktorisation skulle förete en verksamhetsplan som bl.a. skulle innehålla de allmänna och särskilda försäkringsvillkor som företaget avsåg att tillämpa. Något krav på att villkoren skulle förhandsgodkännas uppställdes dock inte, utan det överläts till varje land att välja om ett sådant krav skulle gälla. De skilda tillsynsordningarna kunde genom dessa bestämmelser sålunda bestå.

Även den andra generationens direktiv innebar en kompromiss mellan det normativa och det materiella tillsynssystemet. Emellertid togs ett steg i riktning mot den normativa ordningen genom att direktiven förbjöd förhandskontroll av premier och villkor för s.k. stora risker i skadeförsäkring.

Genom den tredje generationens direktiv avsåg man som nämnt att fullt

⁶ I sammanhanget kan nämnas att kommissionen redan år 1975 lade fram förslag till ett andra skadeförsäkringsdirektiv. Innehållet i detta framstod emellertid som mycket kontroversiellt för majoriteten av medlemsländerna, varför det dröjde ända till år 1988 innan ett direktiv antogs. Av kommissionens ursprungliga förslag återstod då inte mycket.

ut genomföra den inre marknaden på försäkringsområdet. Härför erfordrades en harmonisering av gällande tillsynssystem inom gemenskapen, varvid medlemsländerna bestämde sig för ett i det väsentliga normativt system genom att regler om förhandsgodkännande av premier och villkor förbjöds i sin helhet.⁷ Försäkringsbolagen skall själva få utforma försäkringsprodukter och bestämma premier utan att invänta ett statligt godkännande. Den tredje generationens direktiv avser dock inte att ändra bestående tillsynsordningar som sådana.

Försäkringsdirektiven orienterar sig sålunda mot ett system med soliditetstillsyn och krav på offentlighet i enlighet med gällande tillsynsordning i bl.a. Storbritannien. För tillsynen över bolagens soliditet ges i direktiven regler om ett minsta buffertkapital, beräkning av försäkringstekniska skulder och placering av medel motsvarande dessa skulder. Krav på offentlighet och genomlysning anses kunna uppnås med regler om omfattande information om försäkringsgivaren och dennes produkter samt med långtgående krav på offentlighet över uppgifter om bolagens ekonomi. EG:s bestämmelser väntas leda till en skärpt priskonkurrens och därmed ett större utbud av försäkringslösningar till lägre premier för konsumenterna.⁸

Genom avtalet om ett Europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES) mellan EG, EG:s medlemsländer och EFTA-länderna, som trädde i kraft den 1 januari 1994, syftade man till att få en integrering av EFTA-ländernas marknader med EU:s inre marknad. Det ursprungliga EES-avtalet omfattade EG-rättsakter som antagits fram till och med den 31 juli 1991. Enligt avtalet kunde direktiv som därefter antogs av EG fogas till EES-avtalet genom beslut i den Gemensamma EES-kommittén. Ett sådant tillägg till avtalet beslutades i mars 1994.

För Tysklands del innebar anpassningen till EG:s tredje försäkringsdirektiv att tillsynen fick ges en något annan inriktning än den traditionella; man närmade sig det brittiska systemet. Bl.a. har man, som i Storbritannien, stärkt aktuariens ställning i livförsäkringsbolagen. Enligt uppgift från tillsynshåll lär dock den tyska tillsynen över bolagens soliditet också i fortsättningen komma att syfta till att till varje pris förhindra att försäkringsbolag hamnar på obestånd.⁹ Annat än mycket begränsade liberaliseringar av den finansiella tillsynen är inte att vänta. Tillsynens uppgifter och mål antas sålunda inte förändras. Endast metoderna för tillsynen blir annorlunda genom att kontroll av premier och produkter bara kommer att kunna ske i efterhand.

Som framgått av det föregående har emellertid harmoniseringsarbetet inom EU också lett till ganska omfattande ändringar av den brittiska tillsynslagstiftningen, bl.a. strängare soliditetsregler. Även den tredje generationens direktiv innebar att nya krav måste uppställas i Storbritannien. Bl.a. infördes en regel som tar sikte på att premiesättningen tillgodoser

⁷ Se Drabbe i *Versicherungswirtschaft* Heft 9/1994 s. 550 ff.

⁸ *ibid.*

⁹ Se Hohlfield i *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, 18 (no. 69, October 1993), s. 439-442.

krav på soliditet.

Naturligtvis innebar införandet av principerna om en enda auktorisation och hemlandstillsyn viktiga förändringar i såväl Tyskland som Storbritannien.

2.5 Den svenska regleringen

Vid mitten av 1800-talet dominerades den svenska försäkringsbranschen av utländska försäkringsanstalter, särskilt engelska, och de svenska försäkringsaktiebolagens konstruktion påminde mycket om hur verksamheten organiserats i andra länder. När vid denna tid det affärsmässiga försäkringsväsendet delvis leddes in på nya banor och försäkringsrörelsen på livförsäkringens område även kom att omfattas av inhemska företag uppstod tanken på behovet av en särskild försäkringslagstiftning. Första steget mot en sådan lag togs av försäkringsbolagen själva. Bakgrunden var att de etablerade bolagen oroades dels över den utländska konkurrensen, dels över nyetableringen av ömsesidiga bolag. Förekomsten av mindre ansvarskännande försäkringsgivare ansågs utgöra ett allvarligt hot mot de bolag som bedrev sund verksamhet. Den framväxande lagstiftningen kom härigenom att i hög grad syfta till att skydda de etablerade svenska försäkringsbolagen, även om det naturligtvis också fanns ett mer eller mindre uttalat offentligt intresse av fiskal kontroll och social omvårdnad.¹⁰

I en år 1878 till Kungl. Maj:t ingiven skrift anförde Försäkringsföreningen i Stockholm (sedermera Svenska Försäkringsföreningen) att det var allmänt erkänt att försäkringsrörelse, och livförsäkringsrörelse i synnerhet, var av sådan beskaffenhet att det måste gälla andra regler än för annan affärsverksamhet. Även om den försäkringsverksamhet som bedrevs vid tiden inte gav grundad anledning till farhågor bjöd likväl klokheten att åstadkomma en lagstiftning varigenom staten medverkade till ett ändamålsenligt ordnande av försäkringsväsendet samt därigenom bidrog till detsamma för höjande av det allmänna väståndet synnerligen önskvärda utveckling.¹¹

Den tänkta lagstiftningen fick dock anstå i avvaktan på resultatet av en översyn av den allmänna bolagslagstiftningen. I stället utfärdades år 1886 i administrativ ordning två kungörelser av provisorisk karaktär. Den ena avsåg tillsyn över inhemska försäkringsanstalter och den andra uppställde villkor för utländska försäkringsanstalters verksamhet här. Med dessa författningar avsåg man huvudsakligen endast att införa viss kontroll över försäkringsanstalterna samt att fordra att de lämnade och offentliggjorde en redogörelse för sin verksamhet. De byggde sålunda, liksom den engel-

¹⁰ Om de bakomliggande motiven till tillsynslagstiftningens uppkomst; se vidare Grip, Vill du frihet eller tvång? Svensk försäkringspolitik 1935-1945, s. 20 f och Larsson, Den reglerade marknaden - svenskt försäkringsväsende 1850-1980.

¹¹ Se SOU 1946:34 s. 1 f.

ska lagstiftningen, på ett publicitetssystem.¹² Kungörelserna stadgade inte koncessionsplikt utan det erfordrades endast en anmälan om att försäkringsanstalt påbörjat verksamhet. Beträffande rörelse i aktiebolagsform fordrades emellertid koncession enligt den vid tiden gällande aktiebolagsförordningen.

Först år 1903, och åter efter påtryckningar från försäkringsbranschen, tillkom i samarbete med Danmark och Norge de första lagarna om försäkringsrörelse, dels en lag avseende inhemska bolag, dels en lag om utländsk försäkringsanstalts rätt att driva försäkringsrörelse i Sverige. I båda lagarna uppställdes krav på koncession. Lagstiftningen, som omfattade alla slag av affärsmässigt bedriven försäkringsverksamhet, knöt an till gällande tillsynssystem i Tyskland och gick ut på ganska långtgående krav och kontroll av bolagens soliditet. Lagstiftningens huvudsakliga syfte var att skapa en ekonomiskt stabil försäkringsbransch genom att så långt möjligt förhindra att konkurser inträffade i försäkringsbolag. Tillsynsmyndighet och lagstiftande organ kom därför att engageras både direkt och indirekt i bolagens premie- och reservsättning. Av betydelse för ett försäkringsbolags trygga och sunda utveckling ansågs bl.a. vara de grunder efter vilka premier bestämdes och avsättningar gjordes. Detta gällde särskilt för livförsäkringen, eftersom beräkningarna där avsåg en avlägsen framtid och väsentligare felaktigheter i beräkningsgrunderna därför skulle få vida mer ödesdigra verkningar än annars. Dessutom var beräkningarna i dessa fall baserade på komplicerade och för den stora allmänheten svårfattliga, vetenskapliga förutsättningar. Mot bakgrund härav föreskrevs, såsom i Tyskland, att samtidigt med ansökan om stadfästelse av bolagsordning för livförsäkringsbolag skulle inges uppgifter om beräkningsgrunderna för förhandsgodkännande.¹³ Att de finansiella aspekterna kom att ägnas relativt liten uppmärksamhet vid denna tid är knappast förvånande. Den finansiella riskhanteringen var relativt utvecklad både i fråga om analytiska verktyg och praktisk teknik. Visserligen infördes vissa restriktioner om placeringen av medel motsvarande försäkringstekniska skulder. Bestämmelserna tog dock endast sikte på att dessa medel skulle placeras i vissa typer av tillgångar som ansågs särskilt säkra, främst obligationer.

Såsom i tysk doktrin anfördes som motiv för en särskild tillsyn över försäkringsverksamheten flera olika omständigheter, särskilt försäkringens stora ekonomiska och sociala funktion, försäkringstagarens begränsade möjligheter att bedöma om han får ett effektivt skydd och det förhållandet att försäkringsrörelse bygger på massavtal och därigenom på allmänt förtroende.¹⁴ De stränga kraven på livförsäkringens område förklarades av en önskan att skydda försäkringstagarna mot ekonomiska förluster och säkra kapitaltillgången då en livförsäkring föll ut.

Lagen ansågs emellertid ganska snart inte ge tillsynsmyndigheten tillräckliga befogenheter. Genom lagändringar år 1914 vidgades därför in-

¹² Se Appeltofft, *Den nya lagen om försäkringsrörelse*, s. 9 f.

¹³ Se NJA II 1904 s. 11.

¹⁴ Se Hellner, *Försäkringsrätt* 2 uppl. s. 37 f.

spektionens möjligheter att ingripa mot försäkringsgivarna främst genom införandet av nya tekniska bestämmelser på livförsäkringens område.¹⁵

Under 1930- och 1940-talen framfördes kritik mot försäkringsbranschen som också tog sig uttryck i riksdagsmotioner. Den innebar bl.a. invändningar mot bolagens höga driftskostnader som delvis ansågs orsakade av det fria marknadstillträdet och det stora antalet försäkringsgivare på marknaden. Vidare ställdes krav på strikta regler för att garantera livförsäkringstagarna en rätt till återbäring som motsvarade avkastningen på inbetald premie samt efterfrågades bestämmelser som tillsåg att försäkringstagarens kostnad för försäkringsskyddet var skälig. Från socialdemokratiskt håll fordrades förstatligande av den privata försäkringsverksamheten. Dessutom kom depressionen under 1930-talet att drabba försäkringsbranschen, och särskilt livförsäkringsbolagens försvagade ekonomi ansågs oroande. Ett långvarigt lagstiftningsarbete tog vid, vilket resulterade i 1948 års lag om försäkringsrörelse och 1950 års lag om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige.

I motiven till den nya lagstiftningen återopades de traditionella skälen för en särskild försäkringsreglering.¹⁶ Försäkringsväsendet sas utgöra en betydelsefull faktor i samhällslivet. På grund av sin uppgift att utjämna de ekonomiska verkningarna av risker av olika slag var försäkringsväsendet ägnat att tillföra det sociala och ekonomiska livet stadga och ökade utvecklingsmöjligheter. Livförsäkringsverksamheten ansågs ha ett i grunden socialpolitiskt syfte. Vidare påpekades svårigheterna för försäkringstagaren att bedöma huruvida försäkringsbolaget var i stånd att fullgöra ingångna avtal, och detta gällde särskilt på livförsäkringens område eftersom avtalen där omfattade en mycket lång tidsrymd.

För de svenska försäkringsbolagens verksamhet slogs en ny grundsats fast, nämligen den s.k. skälighetsprincipen, som innebar ett krav på att kostnaden för försäkringen skulle vara skälig. Ett lagstiftat skälighetskrav sas vara ett samhällsintresse av största vikt.¹⁷ Kravet på premie- och kostnadsskälighet innebar bl.a. att verksamheten skulle bedrivas kostnads-effektivt och kostnaderna fördelas på ett rimligt och rättvist sätt mellan försäkringstagarna. På livförsäkringens område ansågs grundsatsen dessutom kräva att alla överskott skulle återgå till försäkringstagarna, vilket sas vara en naturlig konsekvens av att premierna beräknas med betryggande marginaler. Sedermera har principen ansetts rymma skälighetskrav också på andra villkor än premien och på skaderegleringen.

Dessutom lagfästes dels den s.k. behovsprincipen, dels den s.k. sundhetsprincipen, enligt vilka koncession för försäkringsrörelse fick ges om det av konkurrensskäl fanns ett behov därav och bolagets verksamhet även i övrigt var ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet. Från allmänhetens synpunkt ansågs det vara av betydelse att försäkringsväsendet inte byggdes ut i vidare mån än som svarade mot beho-

¹⁵ Se NJA II 1915 s. 41 ff.

¹⁶ Se SOU 1946:34 s. 13 och prop. 1948:50 s. 147.

¹⁷ Se prop. 1948:50 s. 147 och 248.

vet. Om marknaden var övermättad förelåg nämligen en risk för att försäkringarna fördrades och försäkringsskyddet försämrades. Vid sidan av behovsprövningen skulle göras en kvalitetsbedömning, som innebar att bolagets verksamhet skulle bygga på sunda försäkringsprinciper och avse att tillgodose ett från det allmännas synpunkt legitimt intresse.¹⁸ De eventuella negativa verkningar på konkurrensen som kunde följa av behovsprincipen ansågs kunna motverkas av skälighetsprincipen, som ju bl.a. innebar ett krav på kostnadseffektivitet. I praktiken kom behovsprincipen att utgöra ett verkningsfullt hinder mot nyetablering av försäkringsföretag.

Som framgått av avsnitt 2.2 fanns principer av liknande innebörd upptagna i den tyska tillsynslagstiftningen. Den tyska tillsynen var ju under åberopande av etiska skäl inriktad på skyddet av individens rättigheter, och en behovsregel infördes där redan på 1930-talet.

Vidare skärptes soliditetskraven bl.a. genom att det, också som i Tyskland, uppställdes ett förbud mot att i fortsättningen kombinera livförsäkringsverksamhet med annan försäkringsrörelse. Ett sådant krav ansågs ha grundläggande betydelse för försäkringsväsendets stabilitet och säkerhet.¹⁹

Den nya lagen innebar följaktligen krav på mer långtgående kontroll av de svenska försäkringsbolagen. Tillsynsverksamheten skulle i fortsättningen inte bara inrikta sig på bolagens soliditet, utan också bevaka etablering och verksamhet enligt andra uppställda principer.

Dessutom sökte man lagstiftningsvägen att stärka försäkringstagarnas ställning gentemot försäkringsbolagen. Såvitt avsåg ömsesidiga försäkringsbolag fastslogs att dessa bolag skulle bedrivas av delägarna själva och för deras räkning. För att tillförsäkra försäkringstagarna visst mått av inflytande även i försäkringsaktiebolagen infördes en bestämmelse om styrelserepresentation för försäkringstagarna i sådana bolag.²⁰

Som framgått var det främsta motivet för de särskilda bestämmelserna om försäkringsrörelse skyddet för försäkringstagarna genom krav på soliditet och skälighet. I några lagstiftningssammanhang har även vissa andra motiv framförts, bl.a. då det sedan år 1903 gällande förbudet för försäkringsbolagen att driva annan rörelse än försäkringsrörelse behandlades i förarbetena till 1948 års lag. Då infördes en ny bestämmelse enligt vilken ett försäkringsbolag utan tillsynsmyndighetens medgivande inte skulle få äga större andel av aktierna i ett svenskt eller utländskt aktiebolag än som svarade mot ett röstetal om högst fem procent av röstetalet för samtliga aktier, den s.k. femprocentsregeln. Därvid uttalades att det var betydelsefullt att tillse att försäkringsbolagen inte skaffade sig för stort inflytande i företag utanför försäkringsväsendets eget område.²¹ Detta motiv knöt an till försäkringsbolagens specifika uppgift i samhället; med hänsyn till

¹⁸ Se prop. 1948:50 s. 158 f.

¹⁹ Se SOU 1946:34 s. 298 och prop. 1948:50 s. 174 och 280.

²⁰ Se prop. 1950:220 s. 30 ff.

²¹ Se prop. 1948:50 s. 216.

bolagens sociala funktioner borde försäkringsrörelsen inte blandas samman med annan verksamhet i näringslivet. Motivet har kallats segregationsmotivet.²² Senare har även ett näringspolitiskt motiv åberopats. Detta hänför sig till försäkringsbolagens starka ställning på kapital- och kreditmarknaden och i näringslivet i stort, vilket gör dem till en väsentlig maktfaktor där. Försäkringsbolagens samlade inflytande har sålunda ansetts böra begränsas genom en särskild regel.²³

Vidare kan nämnas att det ansetts nödvändigt att styra försäkringsbolagens kreditgivning med hänsyn till utvecklingen av efterfrågan på kreditmarknaden. År 1952 gjordes genom en överenskommelse mellan staten och försäkringsbolagen ett omfattande ingrepp i bolagens placeringsverksamhet i kreditallokerande syfte. Man ville då försäkra sig om att näringslivets del av försäkringsbolagens nettokreditgivning inte ökade utan att denna i tillräcklig grad tillfördes bostadsbyggandet och de offentliga investeringarna. Därefter antogs år 1962 en lag av beredskapskaraktär om placeringskvoter för bl.a. försäkringsbolagen. Den lagen efterföljdes av 1974 års lag om kreditpolitiska medel som hade samma syfte som sin föregångare.²⁴ Förordnandena om allmän placeringsplikt för försäkringsbolag upphörde år 1986.

År 1982 trädde nu gällande försäkringsrörelselag i kraft. I den lagen, som främst innebar en anpassning till modern associationsrätt och moderna redovisningsregler, lagfästes bl.a. ett förbud mot vinstutdelning i livförsäkringsbolag. Ett sådant förbud stämde väl med den praxis som hade utbildats inom branschen. Någon ändring av gällande tillsynsordning innebar inte den nya lagen. Det fastslogs dock att inspektionen skall verka för en sund utveckling av försäkringsväsendet. En betydelsefull förändring innebar slopandet av behovsprövningen genom en lagändring som trädde i kraft år 1985. Följdändringar gjordes i bestämmelserna om utländska försäkringsföretags verksamhet.

Först år 1989 blev det möjligt för försäkringsmäklare att verka på den svenska försäkringsmarknaden. Mäklarna gavs i lagen (1989:508) om försäkringsmäklare rätt att förmedla utländska försäkringar. Även svenska försäkringsbolag fick i anslutning här till möjligheter att förmedla utländsk försäkring.

Valutaregleringens successiva avskaffande innebar bl.a. att försäkringsbolagen från år 1989 gavs rätt att för s.k. fria medel placera i utländska tillgångar och att svenska medborgare från år 1992 tilläts att utan beloppsbegränsning köpa utländska livförsäkringar.

Genom lagstiftning år 1990 öppnades möjligheter för de svenska försäkringsbolagen att meddela livförsäkring med anknytning till värdepappersfonder, s.k. unit linked-försäkring eller fondförsäkring. Främst på grund av gällande förbud mot vinstutdelning fick emellertid sådan försäkringsrörelse inte förenas med konventionell livförsäkringsverksamhet.

²² Se SOU 1987:58 s. 204 och SOU 1988:29 Del 2 s. 103.

²³ *ibid.*

²⁴ Se SOU 1978:11 s. 506 f och SOU 1987:58 s. 115.

Unit linked-försäkringar skulle i stället marknadsföras av särskilda fond-försäkringsbolag. Bestämmelser för sådan verksamhet upptogs i en särskild lag, lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder.

I och med harmoniseringen med ordningen inom EU har lagstiftningen genomgått ytterligare förändringar. Genom EES-avtalet åtog sig Sverige bl.a. att införa regler om etableringsfrihet och om rätt att tillhandahålla tjänster genom gränsöverskridande verksamhet. Sverige har också införlivat de rättsakter rörande försäkringsverksamhet som ingår i det ursprungliga EES-avtalet genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 1994. Bl.a. har därigenom kravet på soliditet preciserats genom införandet av gemenskapens detaljerade soliditetsregler. För utländska försäkringsgivare med säte i annat EES-land infördes en ny lag, lagen (1993:1302) om EES-försäkringsgivares verksamhet i Sverige.

Till följd av Sveriges medlemskap i EU har också den tredje generationens direktiv införlivats med den svenska rättsordningen. Vidare ingår som nämnt de direktiven i ett tilläggsavtal till EES-avtalet. Med anpassningen till de tredje försäkringsdirektiven har det sedan år 1903 gällande kravet på förhandsgodkännande av grunder slopats. Tillsynen får numera helt riktas in på efterhandskontroll vid såväl livförsäkring som skadeförsäkring. Genom anslutningen till ordningen inom EU minskar vidare utrymmet t.ex. för att av fördelningspolitiska skäl styra de inhemska försäkringsbolagens kreditgivning.

Den svenska tillsynslagstiftningen bygger dock alltså främst på två grundläggande principer, dels den ursprungliga principen om soliditet, dels den mer sentida skälighetsprincipen. Som i många kontinentala länder ges också åtskilliga detaljföreskrifter som ligger till grund för tillsynen. Lagstiftningen vilar, som i Tyskland, på ett system med materiell kontroll, där offentlig myndighet bedriver fortlöpande tillsyn över de enskilda försäkringsbolagen. Tillsynsmyndigheten prövar inte bara bolagens finansiella ställning utan också skäligheten i premier och andra försäkringsvillkor samt att skaderegleringen sköts korrekt. Inspektionen skall även i övrigt verka för en sund utveckling av försäkringsväsendet.

3 Utgångspunkter för framtida reglering

3.1 Inledning

Som framgått av föregående kapitel bygger dagens regler för tillsyn över svensk försäkringsverksamhet till viss del på erfarenheter och värderingar från detta sekels början. Grunddragen i nuvarande reglering baseras i mångt och mycket även på praxis inom försäkringsbranschen. Den präglas vidare av 1930- och 1940-talens intensiva försäkringspolitiska debatt. Av betydelse för systemets utformning har också varit lagstiftarens traditionella syn att en viss grad av specialisering och uppdelning är nödvändig för att det finansiella systemet som helhet skall fungera väl.

Det i dag gällande regelverket för försäkringsrörelse är emellertid inte i alla avseenden anpassat för att tillämpas i en modern marknadsekonomi. Det gäller särskilt i fråga om livförsäkringsverksamhet, för vilken fortfarande ges ett antal bestämmelser som begränsar bolagens möjligheter att konkurrera i fråga om premiesättning och produktutformning. Regelverket har inte förändrats i takt med utvecklingen på de finansiella marknaderna, och det representerar ett synsätt när det gäller reglering och styrning av ekonomisk verksamhet som i dag på många sätt känns främmande. Vissa regleringar hindrar dessutom att riskerna i verksamheten hanteras på ett för försäkringstagarna ändamålsenligt sätt.

3.2 Motiv för att reglera försäkringsverksamhet

Till grund för särskild reglering av finansiella verksamheter brukar anges ett antal skäl, vilka sammanhänger med de uppgifter som det finansiella systemet skall fullgöra. Reglerna syftar till att främja effektiviteten i systemet, garantera dess stabilitet samt skydda de enskilda konsumenterna.¹

Det finansiella systemets effektivitet avser marknadernas funktionsduglighet och effektivitet från samhällsekonomisk synpunkt. Frågor om konkurrens och förtroende har stor betydelse i detta avseende, men är inte unika för den finansiella sektorn. Att produktion av varor och tjänster

¹ För en närmare genomgång av det finansiella systemets uppgifter och därmed sammanhängande skyddsintressen se t.ex. SOU 1991:2 s. 16 ff, SOU 1991:89 s. 108 ff och Ds 1993:57 s. 9 ff.

sker till så låga kostnader som möjligt är väsentligt för all näringsverksamhet och markeras bl.a. genom offentliga regleringar som syftar till att förhindra konkurrensbegränsande förfaranden. Brister i konkurrenssituationen leder ofta till onödiga fördyringar för konsumenterna.²

Det finansiella systemets stabilitet är kopplad till nyttan av ett väl fungerande betalningssystem och utgör det viktigaste skälet för en särskild reglering av bankverksamhet. Några egentliga betalningstjänster förmedlas inte av försäkringsbolagen, varför dessa knappast kan sägas ha någon roll i denna funktion.

På försäkringsområdet är behovet av ett starkt konsumentskydd det avgörande motivet för en särreglering. Det finns främst två skäl till varför denna aspekt har särskilt stor tyngd.

För det första kan verkningarna av att ett försäkringsåtagande inte fullföljs bli mycket allvarliga för den enskilde. I Sverige, liksom i många andra länder, sker en stor del av de enskilda hushållens sparande i egna hem och konsumentkapitalvaror såsom bilar, möbler och andra inventarier. Det är således stora värden som genom stöld, brand eller andra olyckor plötsligt kan gå förlorade. På liknande sätt kan särskilt mindre företag drabbas hårt av sådana händelser. Vid livförsäkring skulle försäkringstagarna kunna försättas i ohållbara situationer om deras pensionsförsäkringar plötsligt visade sig värdelösa, då dessa ofta omfattar många års sparande och utgör garanti för tryggad ålderdom. En konkurs i ett livförsäkringsbolag kan därför få allvarliga följder för dem som tecknat försäkringar i bolaget.

Det skulle visserligen kunna hävdas att enskilda försäkringstagare kan skydda sig själva mot konsekvenserna av fallissemang genom att vara särskilt noggranna i valet av försäkringsgivare eller genom att teckna försäkringar i flera försäkringsbolag samtidigt. En spridning på ett flertal bolag är dock knappast en praktiskt möjlig eller särskilt naturlig lösning för försäkringstagare i allmänhet.

För det andra är det i många fall utomordentligt svårt för utomstående att bilda sig en uppfattning om tillförlitligheten hos ett visst försäkringsbolag. Försäkringstekniken är så komplicerad att även en försäkringstagare med goda kunskaper i ekonomiska frågor har svårt att göra en bedömning av försäkringsbolagets ekonomi och dess förmåga att fullgöra sina förpliktelser. Försäkringstagaren kan sålunda inte förväntas ha tillräckliga kunskaper för att avgöra om försäkringsgivaren hanterar sina risker på ett ändamålsenligt och effektivt sätt. Sådan informationsasymmetri kan anses utgöra ett viktigt motiv för statliga ingrepp i marknadens funktion, vilket gäller särskilt om köp- och säljbesluten kan få allvarliga konsekvenser för den svagare parten, i detta fall för försäkringstagaren.

Skyddsmotivet har störst tyngd då det gäller försäkringstjänster som bjuds ut till hushåll och små företag. Här är informationsasymmetrin mest

² Tidigare har dock hävdats att den särskilda regleringen av försäkringsverksamheten även skall skydda mot risker som beror på en alltför hård konkurrens mellan bolagen, främst faran för att premierna sätts för lågt. Detta motiv har dock fått en allt mindre framträdande roll under senare år.

påtaglig. Större företag kan antas ha goda förutsättningar för att inhämta och värdera information om de risker som är förbundna med försäkringsverksamheten.

Av flera skäl är skyddsintresset mer uttalat inom livförsäkring än inom skadeförsäkring. Livförsäkringsavtalen är mer eller mindre komplicerade paket bestående av sparande, dödsfallsförsäkring och livsfallsförsäkring och avser ofta betalningar som skall falla ut först om flera decennier. Under denna tid saknar försäkringstagaren vanligen möjlighet att flytta sitt sparkapital någon annanstans och är därigenom hänvisad till att under lång tid förlita sig på försäkringsbolagets betalningskapacitet och förmåga att förvalta sparandet. En noggrann utvärdering av försäkringsbolagets ekonomi och kompetens vid avtalets ingående räcker således inte. I princip skulle försäkringstagaren behöva göra en fortlöpande bevakning av bolaget under försäkringsavtalets hela löptid. Inom skadeförsäkring är skyddsintresset mindre, eftersom avtalen som regel sträcker sig över endast ett eller ett par år. Här har försäkringstagarna dessutom goda möjligheter att byta försäkringsgivare om de är missnöjda.

Inte heller finns inom återförsäkring samma starka skyddsintressen som inom livförsäkring. Parterna på återförsäkringsmarknaden är väl insatta i verksamheten och får anses ha tillräcklig kapacitet och kunskap för att skaffa nödvändig information om sina motparter. Informationsasymmetrier, som berättigar reglerande ingrepp vid direktförsäkringsrörelse, har liten betydelse här. De svenska återförsäkringsbolagen omfattas visserligen av Finansinspektionens tillsyn, men det finns inga särskilda bestämmelser som reglerar avtalsförhållandena mellan parterna och vid en juridisk bedömning är man ofta hänvisad till sedvänja och allmän avtalsrätt. Återförsäkringsmarknaden, som till sin karaktär är starkt internationell, är även i andra länder betydligt mindre reglerad än annan försäkringsrörelse.³

Förekomsten av oligopolmarknader, dvs. marknader med ett fåtal dominerande företag, anses ibland utgöra skäl för särskild reglering. Det beror på att effekterna av en konkurs på en sådan marknad kan bli betydande ("too big to fail"). Då ett stort företag hamnar på obestånd drabbas ofta åtskilliga underleverantörer och andra borgenärer med oprioriterade fordringar, med återverkningar på ägare och anställda även i dessa företag. Sådana kedjereaktioner kan emellertid uppkomma också utanför den finansiella sektorn utan att man funnit skäl att införa särskilda regleringar. De överväganden som måste göras här torde inte på något grundläggande sätt skilja sig från dem som måste göras i samband med konkurs och hotande nedläggning av exempelvis stora industiföretag. Särskild be-

³ Som motiv för reglering av återförsäkringsbolag hävdas ibland att fallissemang i sådana bolag indirekt kan komma att drabba skyddsvärda försäkringstagare som konsumenter och mindre företag. Denna risk är emellertid inte annorlunda än de faror försäkringstagarna utsätts för om tillgångar motsvarande försäkringstekniska skulder placeras i stora enhandsengagemang, och bör därför lämpligen också lösas på motsvarande sätt. Det är sålunda rimligt med vissa bestämmelser som förhindrar att enskilda försäkringsbolag återförsäkrar en stor del av balansen hos ett och samma bolag.

handling av försäkringsföretagen — eller andra företag på den finansiella marknaden — är i detta avseende därför knappast befogad.

Som framgått gällde tidigare en skyldighet för försäkringsbolagen att placera i lågförräntade stats- och bostadsobligationer, s.k. prioriterade obligationer. Detta krav innebar att försäkringsbolagens verksamhet, såväl som bankernas, reglerades i syfte att underlätta finansieringen för staten och bostadsinstituten. Genom att avkastningen på obligationerna vanligtvis understeg den marknadsmässiga förräntningen blev bl.a. bostadsbyggandet och därmed boendet billigare. Å andra sidan fick försäkringstagarna en sämre avkastning på sina sparmedel, varför regleringen stod i strid med deras intressen. Denna typ av regleringar kan också medföra att försäkringstagarna får bära större risker än som är önskvärt från skyddssynpunkt. Om försäkringsbolagen tvingas placera en stor del av sina medel i vissa tillgångar kan behovet av riskspridning åsidosättas.

Även näringspolitiska aspekter har som nämnts återopats som motiv för särskild reglering av försäkringsbolagens verksamhet. Synpunkterna, som tar sikte på kapitalförvaltningens ökade omfattning, går ut på att det är olämpligt att försäkringsbolag skaffar sig ett stort inflytande i det allmänna näringslivet. Som framhölls i vårt första delbetänkande har frågan om lämpligheten av att försäkringsbolag blir inflytelserika ägare i näringslivet i stort förlorat något av sin betydelse i och med den senaste tidens utveckling mot internationellt integrerade finansmarknader och internationaliseringen i övrigt.⁴ Denna utveckling har bl.a. inneburit att utländska företag, däribland försäkringsbolag, kan äga svenska företag, likaväl som svenska företag kan förvärva objekt i andra länder. För övrigt gäller frågan om maktkoncentration i den svenska ekonomin inte bara försäkringsbolagen utan lämpligheten av institutionella ägare i allmänhet. Om försäkringsbolag i likhet med andra inflytelserika placerare anses utöva ett alltför stort inflytande inom näringslivet bör enligt vår mening detta regleras genom en generell lagstiftning om sådana maktförhållanden, inte genom särskilda regler just om försäkringsverksamhet.

Sammanfattningsvis anser vi sålunda att det grundläggande motivet för särskild reglering och tillsyn av försäkringsverksamheten utgörs av skyddet för försäkringstagarna inom framför allt livförsäkringens område. Här är försäkringstiden ofta lång och avtalen innefattar många gånger ett betydande sparande. Inom skadeförsäkring är skyddsintresset mindre med hänsyn till att avtalstiden som regel sträcker sig över endast ett eller ett par års tid. Inom återförsäkring finns inte tillräckligt starka skyddsintressen för att motivera en särskild lagstiftning.

⁴ Se SOU 1991:89 s. 172.

3.3 Alternativa regleringsmetoder

Som framgått av föregående kapitel speglar regelsystemen i Europa mycket olika synsätt om hur försäkringstagarskyddet bäst tillgodoses. Dessa skillnader har visserligen minskat under senare år som en följd av harmoniseringen av tillsynsordningar inom EU. Inom ramen för unionens gemensamma bestämmelser kan regleringarna i de skilda medlemsländerna inte desto mindre ha ganska olika struktur.

Regleringen av försäkringsverksamheten i Tyskland och vissa andra kontinentala länder har sedan länge vilat på grundsatsen att den statliga interventionsnivån skall vara tillräckligt hög för att ge försäkringstagaren ett tillfredsställande skydd. En förutsättning för ett tillfredsställande skydd har ansetts vara att försäkringsbolagen skall hindras från att komma på obestånd. Beträffande livförsäkring har regleringen inneburit en rigorös kontroll av de väsentligaste delarna av försäkringsbolagens verksamhet. Många faktorer av betydelse för bolagens soliditet har kontrollerats och godkänts i förväg. Härigenom har man kunnat vara säker på att premier och premiereserver beräknas med sådana marginaler att risken för konkurser är i det närmaste obefintlig. Om något försäkringsföretag ändå skulle närma sig en insolvenssituation har tillsynsmyndigheten i vissa fall befogenhet att sätta ned försäkringstagarnas anspråk i syfte att förhindra obestånd.

I Storbritannien anses däremot en alltför detaljerad övervakning av premier, avtalsvillkor och placeringar leda till onödiga inskränkningar i försäkringsbolagens möjligheter att erbjuda konsumenterna produkter som anpassats till deras behov. Tillsynen inriktas i första hand därför på soliditetskontroll i efterhand. För det fall ett försäkringsföretag hamnar på obestånd skyddas försäkringstagarna genom ett garantiordningssystem.

Som motiv för en långtgående reglering av det slag som finns i bl.a. Tyskland brukar anföras att många kategorier av försäkringstagare blir väl skyddade. En annan fördel är att man i regel kan fastslå vad som är tillåtet och vad som är förbjudet. Det blir m.a.o. okomplicerat att kontrollera om försäkringsbolagen följer uppställda regler eller inte. Genom de detaljerade kraven får man också en hög grad av standardisering, vilket kan sägas underlätta för försäkringstagarna i deras val bland försäkringsprodukterna. En väsentlig nackdel med tillsynsordningen är dock dess inverkan på konkurrens och effektivitet. Genomgripande regleringar kan göra produktutbudet mindre varierat, produktutvecklingen långsam och premierna högre. Regleringarna skapar också förutsättningar för ineffektiva företag att överleva, varigenom en önskvärd strukturuomvandling förhindras. Kostnaderna härför drabbar i slutändan försäkringstagarna i form av högre premier och avgifter och genom att utrymmet för återbäring minskar. Att i författning införa ingående regler för centrala delar av verksamheten medför dessutom lätt att bestämmelserna blir såväl oöverskådliga som rigida. Ett sådant regelverk behöver ofta revideringar eller tillägg i takt med att nya produkter och aktörer tillkommer på de finansiella marknaderna.

En lagstiftning som inte bygger på en reglering av premiesättning och produktutformning har den fördelen att den inte onödigt hämmar konkurrensen på marknaden. Företagen får ökad stimulans till kostnadseffektivitet och till utveckling av nya produkter, som anpassas till konsumenternas behov. Emellertid måste man med en sådan reglering acceptera att konkurser faktiskt kan inträffa. Det är knappast rimligt att försäkringsföretag, som inte kan bedriva rörelsen på ett framgångsrikt sätt, garanteras överlevnad. Ett tillfredsställande konsumentskydd kan upprätthållas utan att verksamheten i enskilda företag garanteras av regelverket.

Möjligheten till konkurs innebär att också en reglering som syftar till ökad konkurrens mellan försäkringsbolagen kan få samhällsekonomiska kostnader, bl.a. i form av värdeförstöring. Den samhällsekonomiska kostnaden för en reglering som avser att så långt möjligt förhindra konkurser kan dock vara betydligt högre än för en reglering där konkurser, liksom på andra verksamhetsområden, godtas. Erfarenheten visar att det är lätt att underskatta de negativa konsekvenser som långtgående regleringar har på konkurrens och effektivitet. Under det senaste decenniet har behovet av en fungerande konkurrens blivit påtaglig och varit av stor betydelse för såväl nationella som internationella regeländringar på det finansiella området.

Enligt vår mening bör den svenska lagstiftningen om försäkringsrörelse ändras i en sådan riktning att större utrymme skapas för konkurrens beträffande såväl premiesättning som produktutformning. En sådan förändring av lagstiftningen innebär att man närmar sig det brittiska regelsystemet. I mycket är detta en anpassning till utvecklingen eftersom konkurrensfrågorna under det senaste decenniet fått starkt ökad betydelse. Samtidigt är det också en naturlig konsekvens av harmoniseringsarbetet inom EU, eftersom gemenskapens försäkringsdirektiv orienterar sig mot det brittiska tillsynssystemet. Det är i sin tur inte förvånande med tanke på att ett viktigt mål för gemenskapen är att stärka konkurrensen mellan producenter i unionens medlemsländer i syfte att få fram bättre och billigare produkter för konsumenterna. Inte bara i Sverige utan också i flertalet västeuropeiska länder kommer man sålunda att övergå till regelverk, som lämnar större utrymme för konkurrens, och på flera håll har en sådan reformering redan påbörjats.

En övergång till en konkurrensbefrämjande reglering innebär i vissa avseenden en ny syn på regelverkets sätt att fungera. Regelsystemet skall liksom tidigare ge ett tillfredsställande skydd för konsumenten, men utan de negativa konsekvenser för effektivitet och utveckling som följer av att bolagens rörelsefrihet hindras mer än nödvändigt. Det är emellertid knappast korrekt att tala om en avreglering. I en ny lagstiftning försvinner regleringar som verkar hämmande på konkurrensen, men samtidigt måste andra komma till för att upprätthålla ett acceptabelt skydd för försäkringstagarna. Det är också viktigt att den nya regleringen kompletteras med system för riskkontroll hos företagen själva och hos tillsynsmyndigheten.

Det bör i sammanhanget anmärkas att våra förslag bör få betydelse även för det pågående lagstiftningsarbetet på försäkringsavtalssidan. Den

föreslagna nya försäkringsavtalslagen bygger nämligen i vissa delar på nuvarande tillsynsordning.

3.4 Medel för att säkerställa försäkringstagarskyddet

Det övergripande syftet med den särskilda tillsynslagstiftningen på försäkringssidan bör vara att se till att ingångna försäkringsavtal kan fullföljas. Skyddet för försäkringstagarna bör tillgodoses främst genom verksamhetsregler och tillsyn som rör ett försäkringsbolags betalningsförmåga. Det är en central uppgift att se till att bolagen har fullgod solvens, dvs. att värdet av deras tillgångar med marginal överskrider värdet på deras försäkringsåtaganden. Däremot bör regleringen inte innebära en detaljerad kontroll av premiesättning och produktutformning.

Ett viktigt medel för att säkerställa solvensen hos försäkringsbolagen är placeringsregler, som anger ramarna för hur ett bolag får placera de medel som det kan sägas förvalta för försäkringstagarnas räkning. Särskilt väsentliga är sådana bestämmelser för livförsäkringsbolag, hos vilka de mest svårhanterliga riskerna normalt återfinns på tillgångssidan i form av finansiella risker. Det främsta hotet mot livförsäkringsbolagens solvens utgörs av variationerna i tillgångsvärdena. Särskilda placeringsregler är självfallet också av stor betydelse för skadeförsäkringsbolagen, även om de i allmänhet korta avtalstiderna gör att de finansiella riskerna är av mindre vikt i sådana bolag.

Ett annat väsentligt medel för att trygga solvensen är regler om att bolagen skall ha ett buffertkapital av viss minsta storlek. Sådana bestämmelser motiveras bl.a. av att det inte finns några enkla och helt säkra placeringsstrategier. Sålunda kan de finansiella placeringarna ge ett sämre utfall än det som förutsatts. Motsvarande buffertar behövs också för att skydda försäkringstagarna mot de faror som är förenade med ett bolags riskrörelse. Inom livförsäkringens område kan t.ex. demografiska förändringar inträffa som innebär att de aktuariella kalkylerna beträffande förväntad dödlighet slår fel. På motsvarande sätt kan inom skadeförsäkringen slumpmässiga variationer i skadeutfall och ersättningsbelopp snabbt få allvarliga konsekvenser för enskilda bolags betalningsförmåga.

Tillsynsmyndigheten bör dock kunna ingripa inte bara om dessa och andra verksamhetsregler överträds. Det är av vikt att myndigheten ges mandat att fordra rättelse även vid andra förfaranden som kommer i konflikt med lagens ändamål att trygga betalningsförmågan hos försäkringsbolagen.

Placeringsregler och kapitalkrav ger försäkringstagarna ett gott skydd och minskar risken för att bolagen skall hamna på obestånd. Sådana regleringar utgör emellertid inte någon garanti mot att försäkringsbolag blir insolventa, och vid sådana situationer kan de försäkrade drabbas hårt. Med större frihet i produktutformningen ökar risken för t.ex. felsatsningar i produktutveckling och kapitalförvaltning, och det gäller särskilt för livförsäkringens del. Vill man vara säker på att försäkringsåtaganden än-

då skall kunna fullföljas aktualiseras frågan om ett särskilt skydd för försäkringstagarna i händelse av obestånd. Med ett sådant skydd kan konkurs och avveckling av försäkringsbolag ske utan att försäkringstagarnas anspråk berörs mer än marginellt. Därigenom blir det också möjligt att låta ineffektiva försäkringsföretag slås ut från marknaden och strukturomvandlingen ske på i princip samma sätt som på andra marknader.

4 Skälighetskravet i försäkringsrörelse

4.1 Inledning

Skälighetsprincipen är jämte soliditetsprincipen den mest betydelsefulla principen i den svenska lagstiftningen om försäkringsrörelse. Skälighetskravet anses dock efterställt kravet på trygghet för försäkringstagarna och ger mer utrymme för skönsmässiga bedömningar.

När skälighetsprincipen infördes innebar den ett krav på att kostnaden för en försäkring skall vara skälig i förhållande till de tjänster som försäkringen innebär för försäkringstagaren (premie- och kostnadsskälighet). I det väsentliga utgör principen sålunda en prisreglering. Kostnaden för försäkringen skall bl.a. motsvara den övertagna risken och omkostnader skall fördelas på ett rimligt sätt mellan försäkringstagarna. Vidare skall verksamheten bedrivas effektivt och försäkringsbolaget hålla nere administrationskostnaderna. Kravet på premie- och kostnadsskälighet tar även sikte på att motverka skadliga effekter till följd av starka marknadspositioner och kartellbildningar.

Principen har sedermera ansetts inrymma skälighetskrav också på andra villkor än premien (villkorsskälighet) och på skaderegleringen (skaderegleringsskälighet).

Enligt våra direktiv skall vi pröva om principen om premie- och kostnadsskälighet även i fortsättningen bör komma till uttryck i försäkringsrörelselagstiftningen. Det sägs att det i ett internationellt perspektiv är möjligt att regler som med stöd av skälighetsprincipen styr premiesättningen anses strida mot en fri prissättning och fri konkurrens.

4.2 Nuvarande förhållanden

Kravet på *premie- och kostnadsskälighet* kommer till skilda uttryck för livförsäkring och skadeförsäkring. I fråga om livförsäkringar är det formulerat på så sätt att grunderna för verksamheten skall avse att meddela försäkringar till en kostnad som är skälig med hänsyn till försäkringens art (7 kap. 4 § FRL). Med kostnaden för försäkringen avses här premien med avdrag för eventuell återbäring. För skadeförsäkring anges att premiesättningen skall vara skäligt avvägd med hänsyn till den risk som försäkringen är avsedd att täcka, nödvändiga driftskostnader för försäkringen

samt omständigheterna i övrigt (19 kap. 5 § FRL). Den bestämmelsen anses tillämplig även för livförsäkringar som meddelas utan grunder, även om det för närvarande råder viss osäkerhet om vilka lagrum som är tillämpliga beträffande sådana livförsäkringar.¹ För den obligatoriska trafikförsäkringen föreskrivs att premien inte får bestämmas till högre belopp än som med erforderlig säkerhet kan anses svara mot den risk försäkringen är avsedd att täcka med tillägg för nödvändiga omkostnader och att premien inte får belastas med anskaffningskostnader som föranleds av konkurrensskäl (2 § trafikförsäkringsförordningen).

Kravet på premie- och kostnadsskälighet lagfästes för den grundbundna livförsäkringen år 1948 och för skadeförsäkringens del år 1950. Bakgrunden till regleringens införande var att det ansågs angeläget att premierna var varken oskäligt höga eller oskäligt låga. Härvid betonades allmänhetens starkt begränsade möjligheter att bedöma dessa frågor och försäkringens stora sociala betydelse. För livförsäkringen har kravet bl.a. uppfattats som ett nödvändigt komplement till att säkerhetssynpunkter gör det nödvändigt med försiktiga antaganden vid premieberäkningen.² På skadeförsäkringens område har sagts att inte enbart konkurrensen utgör en garanti för att kostnaden för försäkringen är skälig.³

Kravet har även satts i samband med den s.k. behovsprincipen. Denna princip, som infördes samtidigt med att skälighetsprincipen lagfästes på livförsäkringens område, syftade till att komma till rätta med de allvarliga verkningar för försäkringstagarna som en överetablering av försäkringsbolag ansågs kunna få. Även en tillfällig mättnad på marknaden ansågs medföra en risk för ökade omkostnader och sämre försäkringsskydd.⁴ Koncessionsprövningen blev därför mer restriktiv och endast försäkringsbolag som svarade mot kundernas behov av ett nytt bolag skulle få tillträda marknaden. På så vis skulle stordriftsfördelar kunna utnyttjas bättre och verksamheten effektiviseras. En ökad koncentration och begränsade möjligheter att tillträda marknaden befarades emellertid kunna inverka negativt på konkurrensen, varför det ansågs nödvändigt att på andra sätt trygga att försäkringar kunde meddelas till ett rimligt pris. Skälighetsprincipen kunde härigenom även uppfattas som ersättning för den effektivitets- och därmed prisreglerande uppgift som konkurrensen annars svarade för.⁵

Beträffande trafikförsäkringen slogs krav på skälighet fast redan år 1929. Det ansågs betydelsefullt att försäkringstagarna inte belastades med onödiga utgifter när fråga var om en obligatorisk försäkring.⁶

¹ Se SOU 1986:8 s. 101 och 209.

² Se SOU 1946:34 s. 33 ff och prop. 1948:50 s. 147 och 248.

³ Se prop. 1950:220 s. 49.

⁴ Se prop. 1948:50 s. 158 f och prop. 1950:220 s. 56 f.

⁵ Se Grip, Den försäkringsbehövande allmänhetens förtroende, s. 104 ff, där lagfästandet av skälighetsprincipen också sätts i samband med den politiska uppmärksamhet på det enskilda försäkringsväsendet och den socialiseringsdebatt som förekom under 1930- och 1940-talen.

⁶ Se NJA II 1929 s. 308 ff.

Det lämpliga i att uppställa ett krav på billigt och rätt avvägt pris för försäkringen har också under lång tid erkänts inom försäkringsverksamheten såväl här som i andra länder.⁷

Bestämmelserna om skälighet beträffande andra villkor än premien — *villkorsskäligheten* — är gemensamma för livförsäkring och skadeförsäkring. Villkoren skall vara skäliga med hänsyn till det skydd försäkringen är avsedd att ge och omständigheterna i övrigt (19 kap. 6 § FRL).

Kravet på villkorsskälighet lagfästes visserligen först år 1981 i samband med att konsumentförsäkringslagen trädde i kraft, men ansågs dessförinnan följa redan av bestämmelserna om kostnadsskälighet. Det hade nämligen i lagmotiv år 1961 slagits fast att en bedömning av om kostnaden för försäkringen var skälig inte var möjlig att göra utan att uppmärksamma villkoren i övrigt.⁸ Med den betydelse som villkorsgranskningen avsågs få som ett komplement till den civilrättsliga lagstiftningen på konsumentförsäkringsområdet, ansågs det emellertid mindre tillfredsställande om befogenheten att granska försäkringsvillkor endast indirekt kunde utläsas i lagstiftningen.⁹ De nya reglerna anslöt till då gällande tillsynspraxis.

Skälighetskravet på skaderegleringen — *skaderegleringsskäligheten* — framgår inte av lagtexten, utan tillämpas sedan länge med stöd av ett uttalande av Lagrådet år 1961. Då vid denna tid viss tveksamhet uppstått om innebörden av kravet på skälighet fastslogs i lagförarbeten att den avfattning skälighetsbestämmelserna hade fått gav inspektionen befogenhet att ingripa mot försäkringsbolag beträffande skadebehandlingen. Ett uttryckligt lagkrav ansågs därför obehövligt. Därvid anfördes, liksom beträffande villkorsskäligheten, att en verklig kontroll över om kostnaden för försäkringen var skälig inte kunde ske utan en kontroll av hur behandlingen av försäkringsfall var ordnade.¹⁰ Skälighetsprincipen anses sålunda även innefatta ett krav på en korrekt behandling av försäkringsfall.

Det primära ansvaret för att skälighetsprincipen upprätthålls ligger i såväl livförsäkrings- som skadeförsäkringsrörelse på bolagets ledning. Sålunda är fastslaget att om grunderna inte längre fyller det avsedda ändamålet skall styrelsen och verkställande direktören genast vidta åtgärder för att få dem ändrade (7 kap. 4 § andra stycket FRL). I bestämmelserna i 19 kap. 5 och 6 §§ FRL åläggs styrelsen och verkställande direktören att övervaka att premier och andra villkor är skäliga. Övervakningen av premiesättningen skall ske med hjälp av fortlöpande statistik eller på annat sätt. Styrelsen och verkställande direktören skall dessutom till Finansinspektionen sända in en redogörelse för den metod som har använts för övervakningen och för erfarenheter därav. De är vidare skyldiga att lämna inspektionen alla upplysningar som behövs för att granska att tillämpade villkor är skäliga.

⁷ Se NJA II 1915 s. 43 f samt Hellner, Försäkringsrätt 2 uppl. s. 44 och där gjorda hänvisningar.

⁸ Se prop. 1961:171 s. 306 och 309.

⁹ Se prop. 1979/80:9 s. 92.

¹⁰ Se prop. 1961:171 s. 306 och 309.

Finansinspektionen kontrollerar att skälighetskraven efterlevs. Vid granskningen av andra försäkringsvillkor än premien bör inspektionen ägna särskild uppmärksamhet åt villkoren för sådana försäkringar som konsumenter tecknar huvudsakligen för enskilt ändamål (19 kap. 6 § FRL). Finns anledning till anmärkning får inspektionen meddela erinringar eller förelägga bolaget eller styrelsen att vidta rättelse (19 kap. 11 § FRL). Tillsynsmyndigheten avgör inte tvister mellan enskilda försäkringstagare och försäkringsbolaget, utan dess verksamhet syftar till en bedömning i stort. Tillsynen anses snarare vara kontrollerande och prövande än dirigerande och aktivt ledande.

Som en följd av Finansinspektionens bevakning av att bl.a. premiesättningen och skaderegleringen är skälig omfattas inte delägare i ömsesidiga försäkringsbolag eller andra försäkringstagare av generalklausulerna i 8 kap. 15 § och 9 kap. 19 § FRL.¹¹ Där slås fast den grundläggande associationsrättsliga principen att bolagsorganen måste handla lojalt och behandla aktieägare och garanter lika efter generella principer.

Det skall i sammanhanget påpekas att skälighetsprincipen inte omfattar all försäkringsverksamhet. För skadeförsäkringar har undantag från kravet på premieskälighet gjorts för verksamhet som bedrivs i utlandet. Premiesättningen på den utländska marknaden ansågs starkt påverkad av denna marknads ofta skiftande förhållanden, och ett genomförande av skälighetsprincipen beträffande svenska företags verksamhet i utlandet sas vara ägnat att försvaga dessas ställning i konkurrensen.¹² När det gäller transport- och sjökaskoförsäkring gäller skälighetskravet på premier endast reseförsäkringar och båtförsäkringar tecknade av konsumenter huvudsakligen för enskilt ändamål. Här återopades att dessa försäkringsgrenar riktar sig till affärslivet och att erfarenheten visat att försäkringstagarna här själva väl bevakat sina intressen med avseende på premiesättningen.¹³ Även från kravet på villkorsskälighet undantas sådana försäkringar samt verksamhet i utlandet. Dessutom har i praxis vissa avsteg gjorts i principens tillämpningsområde. För kollektivavtalsgrundad försäkring tillämpas i betydande omfattning solidarisk premiesättning i form av enhetspremier, vilket innebär en väsentlig modifikation av skälighetsprincipens hävdvunna innebörd. Man har därvid ansett sig kunna godta den bedömning som avtalsparterna gjort i skälighetshänseende. Försäkringar som grundar sig på kollektivavtal har i praktiken ansetts kunna lämnas utanför skälighetskontrollen. Utjämning av premierna — låt vara inom i regel mindre kollektiv än vid kollektivavtalsförsäkring — är ett normalt inslag även i frivillig gruppörsäkring och har också där ansetts förenlig med skälighetskravet.¹⁴ Det bärande motivet härför torde vara att denna teknik väsentligt minskar administrationskostnaderna.

¹¹ Se prop. 1981/82:180 s. 213 f.

¹² Se prop. 1950:220 s. 51.

¹³ *ibid.*

¹⁴ Se SOU 1985:34 s. 92 och 113 f.

Skälighetsprincipen är inte heller lagfäst för utländska försäkringsgivare som bedriver verksamhet i Sverige. Detta följer av att skäligheten av de för den svenska rörelsen tillämpade premierna inte kan bedömas med ledning enbart av skaderesultat och omkostnader här i landet.¹⁵ Även hos utländska försäkringsföretag anses inspektionen ändå kunna kontrollera premier, villkor i övrigt och skadereglering med stöd av allmänna tillsynsregler.¹⁶ De särskilda bestämmelserna om skälighet i trafikförsäkringsförordningen gäller dock även utländska trafikförsäkringsgivare.

4.3 Närmare om skälighetskravets innebörd

4.3.1 Premie- och kostnadsskälighet

Kravet på premie- och kostnadsskälighet anses ha flera sidor. En sida rör bolagets kostnadseffektivitet, en annan förhållandet mellan å ena sidan försäkringstagarna som helhet och å andra sidan bolaget (och aktieägarna i ett försäkringsaktiebolag). Ytterligare ett moment avser relationen försäkringstagargrupper emellan. Inom dessa sidor av skälighetskravet ryms flera olika aspekter och problem. Det bör framhållas att lagen inte innehåller några närmare bestämmelser för skälighetsbedömningen. Från äldre lagförarbeten kan dock hämtas uttalanden som i viss mån fortfarande får anses vara vägledande.

En sida av skälighetsprincipen tar alltså sikte på *ett bolags omkostnadsnivå*. Här innebär skäligheten ett krav på sparsamhet och ett medel att hålla nere bolagets kostnader för försäkringen. Driftkostnaderna skall vara sakligt motiverade och väl avvägda. Är kostnaderna i ett försäkringsbolag oskäligt höga måste bolaget rationaliseras. Försäkringsbolagen anses därför få underkasta sig en allsidig granskning av verksamhetens ekonomiska effektivitet. Bl.a. skall bolagens organisation vara lämplig. I den mån det i premierna ingår ersättning för kundtjänst skall bolaget lämna den kundtjänst som förutsätts. Tillsynsyndigheten skall emellertid inte ingripa dirigerande i ett försäkringsbolags interna skötsel såvitt gäller allihanda detaljfrågor. Skälighetskravet tar inte heller sikte på ett bolags lönepolitik.¹⁷ Det har vidare diskuterats huruvida skäligheten också innebär ett krav på försäkringsbolagen att åstadkomma en så hög förräntning på sina placeringar som möjligt. Anledningen skulle vara att det är försäkringstagarnas nettokostnad för försäkringsskyddet som är intressant, dvs. avkastning minus förvaltningskostnader. Någon entydig tolkning av skälighetens innebörd i denna del synes emellertid inte föreligga.¹⁸

¹⁵ Se prop. 1950:94 s. 40 ff; se även prop. 1965:48 s. 43 och SOU 1986:8 s. 253 f.

¹⁶ Se SOU 1986:8 s. 254.

¹⁷ Se prop. 1948:50 s. 248, prop. 1950:220 s. 52 och prop. 1961:171 s. 193.

¹⁸ Se vidare härom Hellner, Försäkringsrätt 2 uppl. s. 47 och Bohman i Nordisk försäkringstidskrift 1954, s. 37 ff, särskilt s. 42.

En annan sida syftar mer direkt till *skäligheten mellan försäkringsbolaget och dess försäkringstagare*. Här innebär skälighetskravet att bolagets premier skall vara skäliga och att den enskildes kostnad för försäkringen sålunda är rimlig i förhållande till det skydd som ges. För en skadeförsäkring anses kostnaden i allmänhet utgöras av inbetald premie. I livförsäkringsverksamhet skall dock hänsyn tas till den återbäring på inbetalda premier som försäkringstagaren erhåller. Nettopriset för en livförsäkring, och vars skälighet skall bedömas, har alltså ansetts vara den erlagda premien minus återbäringen. En konsekvens av denna sida av skälighetskravet är att alla överskott i livförsäkringsrörelsen skall återgå till försäkringstagarna i form av återbäring.¹⁹ På grund av kravet på säkerhetsprissättning anses nämligen överskott på livförsäkringsrörelsen inte kunna betecknas som vinst i vanlig bemärkelse. Även på skadeförsäkringens område anses skälighetsprincipen medföra en väsentlig begränsning i möjligheterna att dela ut vinst till aktieägare.²⁰

Skälighetskravet avser också *relationen mellan olika försäkringstagargrupper inom ett kollektiv*. Enskilda försäkringstagare eller försäkringstagargrupper skall behandlas på ett rättvist sätt i förhållande till sin prestation. Innebörden härav är bl.a. att bolagen skall tillämpa riskindelning efter skäliga grunder och åtföljande premiedifferentiering.²¹ Bl.a. skall vid livförsäkring hänsyn tas till försäkringstagarens hälsotillstånd.²² Emellertid måste varje undergrupp vara så stor att det är tillfredsställande riskutjämning inom den, och av solidaritetshänsyn anses differentieringen inte få vara alltför långtgående.²³ Vidare ansågs länge att klarlagda skillnader mellan mäns och kvinnors dödlighet skulle beaktas i villkoren för individuell försäkring.²⁴ Sedan hösten 1994 upprätthåller dock Finansinspektionen i sin tillsynsverksamhet inte ett krav på att livförsäkringsbolagen skall ha könsberoende premier för individuella livförsäkringar. Bolagen måste också fördela driftskostnader på ett skäligt sätt mellan försäkringstagarna. Dessutom följer ett krav på avvägning mellan olika försäkringstagarers intressen vid bestämmande av återbäring. I största möjliga utsträckning bör fördelningen av återbäringen grundas på de enskilda försäkringarnas bidrag till bolagets samlade överskott. Varje verksamhetsgren skall bedömas för sig och fördelningen mellan olika grupper och generationer skall vara rättvis.²⁵ En annan konsekvens av denna sida av skälighetskravet har för skadeförsäkringen sagts vara att överskott i en försäkringsgren inte systematiskt får användas för subventionering av en annan inte bärkraftig gren. Varje försäkringsgren skall alltså vara självbärande och eventuella hopsamlade vinstfonder får inte användas för att i

¹⁹ Se prop. 1948:50 s. 253 och 256.

²⁰ Se prop. 1950:220 s. 52.

²¹ Se a. prop. s. 49.

²² Se SOU 1946:34 s. 60 f.

²³ Se SOU 1986:8 s. 215 f och Hellner i Den XV. Nordiske Livsforsikringskongress 1969, Forhandlingsemne 5, s. 71 f. Se också prop. 1984/85:77 s. 51, där solidaritetstanken sätts i samband med begreppet sund utveckling av försäkringsväsendet.

²⁴ Se bl.a. SOU 1960:11 s. 260 f; jfr dock Hellner, Försäkringsrätt 2 uppl. s. 48.

²⁵ Se prop. 1948:50 s. 253 f.

dumpningssyfte tillfälligt pressa ned premierna inom en viss försäkringsgren.²⁶ Premierna får följaktligen vara varken för höga eller för låga.

Vad gäller överskottsfordelningen i skadeförsäkring har inspektionen meddelat särskilda föreskrifter om principer för premieåterbäring i skadeförsäkring (BFFS 1988:30). Enligt dessa skall i den mån uppkommet överskott inom viss verksamhetsgren eller viss riskgrupp återbetalas, återbetalningen ske till dem som varit försäkringstagare inom verksamhetsgrenen eller riskgruppen under den tid överskottet uppkommit. Alltså skall även försäkringstagare som inte förnyar sitt försäkringsskydd komma i åtnjutande av beslutad premieåterbäring. Återbäring skall däremot inte komma nytecknade försäkringar till del.

Tillsynspraxis

Skälighetskontrollen får skilda karaktärer beroende på vilket slag av försäkringsrörelse fråga är om. Vid livförsäkring granskas löpande försäkringar med beaktande av återbäring. Kontrollen görs genom en prövning av antagandena i grunderna och av utfallet inom varje område där antaganden gjorts i grunderna. Därvid skall tillses att försäkringstagarens slutliga kostnad för försäkringen blir skälig.

Vid skadeförsäkring är det fråga om en allmän kontroll över premienivån, som främst får betydelse för nya försäkringar eller då gamla försäkringar förnyas. Skälighetsgranskning har där principiellt sett ansetts kunna börja med en analys av en hel försäkringsgren för att därefter fortsätta med en studie av de enskilda försäkringsklasserna inom grenen. I den senare delen granskas om de kriterier som använts vid avgränsningen av dessa klasser är acceptabla och om den premiedifferentiering som tillämpas mellan klasserna kan anses godtagbar. I det första ledet av en sådan analys är målet att kontrollera dels att inte någon försäkringsgren under en följd av år systematiskt subventioneras av andra grenar eller att kapitalavkastningen ensidigt används till att stödja premierna för denna gren, dels att en gren inte under en längre period lämnar oförsvarligt stora överskott. Av den redogörelse för tillsynspraxis som förekommer i Försäkringsverksamhetskommitténs betänkande framgår att man ägnat särskild uppmärksamhet åt trafikförsäkringspremierna.²⁷ Skälighetskontrollen över andra skadeförsäkringar är i allmänhet mera översiktlig.

De tillämpningssvårigheter som uppstår i granskningsarbetet är emellertid betydande och har i praktiken inneburit att tillsynsmyndigheten endast anses ha möjlighet att i enstaka fall reagera på ett bolags premiesättning från skälighetssynpunkter, nämligen i situationer då det kan konstateras att en premie höjts på ett flagrant sätt eller när en premie markant och på ett omotiverat sätt skiljer sig från motsvarande premier i andra bolag. För övrigt anses inspektionen kunna ingripa när en gren under några år gått

²⁶ Se prop. 1950:220 s. 49.

²⁷ Se SOU 1986:8 s. 96 ff.

med påtagligt stor förlust eller när driftskostnaderna varit påtagligt höga sedda i relation till driftskostnaderna i jämförbara bolag.

På grund av såväl tillsynsverksamhetens kraftigt betonade inriktning på bolagens soliditet som angivna problem i tillämpningen av skälighetskraven finns endast ett fåtal fall från senare tid när skälighetssynpunkter har legat till grund för en myndighetsåtgärd.

Med anledning av klagomål från enskilda har emellertid granskning i några fall gjorts av tillämpad premie och dess förenlighet med skälighetsprincipen. Särskilda undersökningar har också förekommit. Bl.a. riktades intresset mot utvecklingen av premiepolitiken för gruppemförsäkring. Resultatet av den undersökningen gav dock inte anledning till någon särskild inspektionsåtgärd. På livförsäkringsområdet fördes under åtskillig tid en diskussion om principerna för gruppbildning och förmåner som utmynnade i att Finansinspektionen godtog vissa uppmjukningar i sina tidigare tillämpningsprinciper.²⁸

År 1989 ingrep tillsynsmyndigheten mot försäljning av vissa kapitalförsäkringar och gav under återopande av bl.a. skälighetsprincipen allmänna råd (BFFS 1989:14 och 16), vilka alltiämt gäller. Enligt råden skall bl.a. vid sammansatt kapitalförsäkring försäkringstiden vara minst tio år. Bakgrunden till de allmänna råden var att nyteckningen av engångsbetalda kapitalförsäkringar med kort försäkringstid hade ökat starkt främst på grund av de höga återbäringsräntor som bolagen tillämpade. Om den korta försäkringstiden inföll under en period där återbäringsräntan väsentligt översteg marknadsräntan, ledde det enligt inspektionen till att nytecknade försäkringar på ett icke godtagbart sätt fick del av medel som hörde till äldre bestånd. För att inspektionen skulle ha möjlighet att fortlöpande övervaka efterlevnaden av råden, skulle bolagen varje månad till inspektionen redovisa antalet under föregående månad nytecknade försäkringar med en försäkringstid som understeg tio år och som avsågs i råden.

Ett annat exempel rörde skadeförsäkringsverksamhet. I samband med en inspektion på ett större bolag konstaterades att bolaget under år 1991 hade genomfört premiesänkningar med 30 procent inom objektgrupperna hem, villa, villahem och lantbruk inom ett län. Efter granskning fann Finansinspektionen att bolaget, synbarligen av konkurrensskäl, genomfört premiesänkningar inom det angivna området, utan att bolaget kunnat visa att kostnaderna för försäkringsskyddet skulle vara lägre än inom övriga delar av verksamhetsområdet. Bolaget ansågs därför ha handlat i strid mot skälighetsprincipen och förelades att vidta sådana åtgärder beträffande premiesättningen att det lagfästa skälighetskravet efterlevdes.

Vidare kan nämnas att regeringen i beslut den 26 juni 1980 prövade frågan om ett försäkringsbolags avsättningar till en personalstiftelse stod i strid med skälighetsprincipen. Med hänsyn till att systemet var utformat så att avsättningarna kunde väntas leda till höjd effektivitet hos de anställda och öka deras intresse för rationaliseringar ansågs de inte böra verka

²⁸ Se cirkulär 1991:1.

höjande på försäkringspremierna. Avsättningarna till personalstiftelsen kunde därför inte sägas vara oförenliga med skälighetsprincipen.

Enligt uppgift från Finansinspektionen har skälighetskravet även åberopats i informella kontakter med bolagen. Syftet har vanligen varit att för-
må bolagen att sänka sina kostnader.

4.3.2 Villkorsskälighet

Skälighetskravet rörande andra avtalsvillkor än premien gäller som framgått både livförsäkring och skadeförsäkring. Det har inte ansetts möjligt att bedöma om kostnaden för försäkringen är skälig utan att också uppmärksamma försäkringsvillkoren i övrigt.

Regeln om villkorsskälighet tar i första hand sikte på villkor i ämnen som behandlas i konsumentförsäkringslagen. Även villkor som inte berörs i den lagen omfattas dock, t.ex. villkor om försäkringens objekt, om de händelser vid vilka försäkringsersättning skall utgå och om självrisk. Också villkor som hänför sig till andra försäkringar som tecknas av enskilda konsumenter än de som regleras i konsumentförsäkringslagen täcks av skälighetskravet. I fråga om livförsäkringar har en granskning av villkor som inte gäller premierna ansetts mindre angelägen.²⁹

Försäkringsvillkoren får inte strida mot de tvingande reglerna i konsumentförsäkringslagen, och de får inte heller utgöra ett otillåtet kringgående av dessa regler. Ett villkor måste sålunda betecknas som oskäligt även om det inte till sin formulering strider mot konsumentförsäkringslagens tvingande regler men innehållsmässigt inte motsvarar lagens krav. Vidare förbjuds bolagen att på ett sätt som inte är godtagbart utnyttja den avtalsfrihet och det utrymme för skälighetsprövning som de tvingande bestämmelserna medger, bl.a. reglerna om nedsättning. Vidare gäller att försäkringsvillkoren inte får vara oskäliga i den bemärkelse som avses i lagstiftningen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Skälighetskravet i FRL sträcker sig emellertid något längre och riktar sig även mot villkor som, fastän de inte kan betraktas som direkt oskäliga, likväl i sitt sammanhang framstår som mindre lämpliga. Man bör dock inte bedöma försäkringens allmänna ändamålsenlighet. Själva produktutformningen anses böra lämnas utanför skälighetsgranskningen, bortsett från att myndighetsingripande kan påkallas av den mer tekniska soliditets- eller skälighetsgranskningen i lagstiftningen om försäkringsrörelse. Finansinspektionens granskning av försäkringsvillkor anses böra ske i nära samarbete med Konsumentverket och med utnyttjande av de erfarenheter som verket har i fråga om villkorskontroll på konsumentområdet i övrigt.³⁰

²⁹ Se prop. 1979/80:9 s. 90 ff.

³⁰ Se a. prop. s. 91 f och 176 ff.

Tillsynspraxis

Sedan konsumentförsäkringslagen trätt i kraft har tillsynsmyndigheten bedrivit villkorsgranskning med tyngdpunkten på villkor inom konsumentförsäkringsområdet. Särskilt har villkor med anknytning till lagens bestämmelser om nedsättning av försäkringsersättningen varit föremål för myndighetens uppmärksamhet.

Under slutet av 1980-talet påbörjade inspektionen ett mera systematiskt granskningsarbete, i första hand på konsumentförsäkringsområdet. Syftet var att utmönstra oskäliga avtalsvillkor och få oklara villkor att bli tydliga. Sålunda genomfördes en granskning av villkoren för hemförsäkringens överfallsskydd. Undersökningen gav grund för kritik i vissa fall, bl.a. förmåddes ett bolag att ändra i sina villkor. Vidare gjordes under åren 1990-91 en granskning av villkoren för reseförsäkringar avsedda för konsumenter.

Under senare år har en viktig del av Finansinspektionens arbete bestått i att upparbeta en aktiv och löpande dialog med aktörerna på marknaden, så att det blivit ett naturligt inslag för dessa att på eget initiativ löpande informera inspektionen om förändringar i verksamheten. I de sammanhangen diskuteras villkorsutformning och inspektionen fordrar ändringar av otydliga eller olämpliga försäkringsvillkor. Vid sidan av dessa återkommande informationsmöten har inspektionen i samband med koncessionsförfarande ombett bolagen att ingående redogöra för sina affärsverksamheter, vilket har möjliggjort en djupgående villkors- och produktgranskning över hela marknaden. Därigenom har inspektionen aktivt kunnat medverka till att minska risken för att olämpliga produkter och avtalsvillkor spridits ut på marknaden.

4.3.3 Skaderegleringsskälighet

Skaderegleringsskäligheten innebär ett krav på en korrekt och rättvis behandling av försäkringsfall. En verklig kontroll över om kostnaden för försäkringen är skälig har som nämnt inte ansetts kunna ske utan en kontroll av hur behandlingen av försäkringsfall är ordnade.

Tillsynspraxis

Finansinspektionen, genom dess konsumenträttsenhet, granskar försäkringsbolagens agerande i förhållande till den skadelidande i samband med att en skada inträffat. Det anses dock inte ankomma på myndigheten att överpröva frågor som rör huruvida försäkringsfall föreligger eller ersättningsens storlek, utan kontrollen gäller endast själva sättet att genomföra skaderegleringen.

Konsumenträttsenheten fångar upp problem inom området genom kontakter med andra enheter på myndigheten, genom deltagande i olika or-

gan som Konsumenternas försäkringsbyrå och Allmänna reklamationsnämnden samt genom de klagomål från enskilda som inkommer till inspektionen. Problemen kan avse ett visst bolag eller en viss fråga som är generell för flera bolag. Inspektionen vidtar därefter lämpliga åtgärder mot det eller de bolag som berörs. Åtgärderna kan bestå i diskussioner med bolaget som kan föreläggas att vidta rättelse.

Tillsynsmyndigheten genomför även undersökningar av skadeakter vid inspektioner hos bolagen. Granskningen inriktas då på de områden där myndigheten uppmärksammat problem. Vid dessa inspektioner inhämtas information från skadechefen om bolagets skadeorganisation, kompetens hos skadehandläggare, bevaknings- och informationsrutiner, i vad mån externa utredare, t.ex. rådgivande läkare, anlitas, rutiner när misstanke om försök till försäkringsbedrägeri uppkommit och datarutiner.

Vid granskning av enskilda skadeärenden undersöks särskilt handläggningstiden. Myndigheten kontrollerar när bolaget tog inledande kontakt med den skadelidande, när utbetalning av skadeersättning skedde, om i förekommande fall ärendet överlämnades till Trafikskadenämnden inom skälig tid, om handläggningen bedrevs aktivt, om eventuella förskottsbetalningar gjordes och om eventuell dröjsmålsränta betalades. Konsumentförsäkringslagens krav på skyndsam handläggning anses inte uppfyllt om mer än två veckor förflutit från det att skadeanmälan inkom till dess att någon åtgärd vidtogs.

Myndigheten undersöker vidare om den skadelidande fått tillräcklig och tydlig information om hur försäkringen gäller och om risk för preskription samt om det lämnats beslutsmotivering och besked om överprövningsmöjligheter.

Särskilt kontrolleras om bolagets tillämpning av försäkringsvillkorens nedsättningsregler överensstämmer med den praxis som utbildats i Allmänna reklamationsnämnden. I sammanhanget kontrolleras även om det av beslutet framgår vad nedsättningen avser och om nedsättningsbeslutet har motiverats.

I fråga om personskador anses det mest angeläget att granska regleringen av de svårare personskadorna. Särskilt uppmärksammas om bolaget har tagit personlig kontakt, om informationsbroschyr har lämnats, om bolaget har talat om vilken utredning som behövs och besvarat eventuella frågor, om bolaget har erbjudit förskott, om ärendet har prövats i Trafikskadenämnden eller motsvarande.

4.4 Behov av ett lagfäst krav på premie- och kostnadsskälighet

4.4.1 Allmänna synpunkter

Som framgått av det föregående syftar kravet på premie- och kostnads-skälighet till att lösa en rad problem av skiftande karaktär. Det har ansetts självklart att försäkringstagarna skall kunna erhålla försäkringsskydd

till rimliga priser och att verksamheten skall bedrivas på ett effektivt och ekonomiskt bärkraftigt sätt. Lagstiftaren har m.a.o. varit angelägen om att undvika sådana negativa effekter som lätt blir följden av bristande konkurrens. Den enskilde försäkringstagaren skall också behandlas rättvist i förhållande till de övriga i kollektivet. Kravet på premie- och kostnadsskälighet skall sörja för

- att verksamheten bedrivs ekonomiskt effektivt,
- att premien/kostnaden för försäkringen är rimlig i förhållande till den aktuariella risken, dock att premiedifferentieringen av sociala hänsyn inte får drivas så långt att vissa försäkringstagargrupper får ett alltför dyrt försäkringsskydd,
- att omkostnader fördelas rättvist mellan försäkringstagarna,
- att prisdumpning förhindras och
- att fördelningen av överskott, särskilt i livförsäkringsrörelse, är rimlig dels mellan ägare och försäkringstagare och dels mellan olika grupper och generationer i försäkringskollektivet.

Det är sålunda ganska vitt skilda syften som skall tillgodoses inom ramen för en och samma reglering. En avvägning måste ske inte bara mellan ägarnas och försäkringstagarnas intressen, utan dessutom mellan olika försäkringstagargrupper. Innehållet i det lagfästa skälighetskravet har därigenom blivit ganska obestämt och ibland motsägelsefullt. De uttryck som skälighetsprincipen har fått i lagen är också så allmänna och vaga att de ger upphov till åtskillig osäkerhet. De principiella stadgandenas materiella innebörd har överlämnats till lagtillämpningen att bestämma.

Skälighetskravet har sedan länge tillhört de mest omdebatterade ämnena i försäkringsrörelselagstiftningen. Huvudsakligen har diskussionen uppehållit sig vid frågan om hur en skälig premie skall kunna bestämmas.³¹ Det har vidare diskuterats om inte den nuvarande lagstiftningen om skälighet är föråldrad med hänsyn till att försäkringstagaren ibland får betala för ett skydd han knappast behöver; vad som fordras i skälighetshänseende är ju endast att kostnaden för erbjudet skydd inte blir alltför hög.³² Försäkringsverksamhetskommittén fann emellertid i sitt betänkande, utan närmare motivering, att skälighetsprincipen ur både försäkringstagarnas och samhällets synvinkel fyllde en betydelsefull funktion vid livförsäkring. Kommittén fann argumenten för principen alltjämt giltiga för skadeförsäkringen och menade att det inte fanns någon anledning att frånga den heller för sådan försäkringsrörelse. Skälighetsregeln borde dock omformuleras för såväl liv- som skadeförsäkringens del, varvid den borde utgå från försäkringstagarnas kostnader i stället för från premiesättningen och betona även konsolideringens och kapitalavkastningens betydelse.³³

³¹ Se t.ex. Bohman i *Nordisk försäkringstidskrift* 1954 s. 37 ff och 1980 s. 165 ff samt *Försäkringstekniska forskningsnämndens meddelande* nr 40, 1973.

³² Se Hellner i *Nordisk försäkringstidskrift* 1975 s. 424 ff, särskilt s. 427.

³³ Se SOU 1986:8 s. 208 ff och förslag till 7 kap. 1 § FRL.

Eftersom skälighetskravet till stor del skall uppfyllas genom bestämmelser i de enskilda bolagens bolagsordningar, grunder och försäkringsvillkor ankommer det främst på Finansinspektionen att pröva vilken innebörd kravet skall ha. Länge har ju både bolagsordning och grunder, som delvis innehåller avtalsvillkor, underställts myndigheten för godkännande. Viss ledning för prövningen ges som framgått i och för sig i äldre motivuttalanden. Det är emellertid ovisst hur nära man bör följa dessa uttalanden, särskilt som de härrör från en tid då det rådde helt andra förhållanden på marknaden.

Av betydelse vid en diskussion av skälighetskravet är givetvis även hänsynen till EU:s ordning. Enligt den tredje generationens försäkringsdirektiv gäller en princip om produktfrihet som innebär att försäkringsföretagen i största möjliga mån skall vara fria att utforma försäkringsprodukter och bestämma premier. Utgångspunkten bör därför vara att det inte utan starka skäl uppställs bestämmelser som verkar inskränkande i bolagens handlingsfrihet. En vidgad frihet skall medföra ökad konkurrens som tillsammans med skärpta informationskrav skall leda till en förbättrad situation för försäkringstagarna. Verksamhetsreglerna skall vara inriktade främst på bolagens soliditet. Redan EU:s inställning utgör sålunda ett vägande skäl att utmönstra eller ändra skälighetskravet. Härtill kommer att så vittomfattande krav på premier som gäller i Sverige inte är vanliga i Europa. Sådana krav kan därför utgöra en konkurrensnackdel för de svenska bolagen, ett argument som man tycks ha underskattat i Försäkringsverksamhetskommitténs arbete. Bolagens rörelsefrihet bör inte hindras mer än vad som förekommer i jämförliga länder. Det skall dock i sammanhanget framhållas att skälighetsregler för livförsäkringsverksamhet förekommer i flera andra europeiska länder. Som framgår av *bilagan* är dessa bestämmelser emellertid inte helt jämförbara med de svenska reglerna härom.

Som framkommit framstår det som angeläget att man håller isär skälighetskravets skilda ändamål och behandlar dess olika sidor var för sig. I det följande skall sålunda närmare diskuteras de problem man har sökt komma till rätta med genom kravet på premie- och kostnadsskälighet. Härvid skall göras en bedömning av om problemen är av den karaktären att en särskild försäkringsrörelsereglering alls behövs, och i så fall om ett skälighetskrav är den mest ändamålsenliga lösningen.

4.4.2 Effektivitetsaspekter

Skälighetsprincipen har som nämnt bl.a. uppfattats som ett medel att hålla nere bolagens kostnader för försäkringen och som därigenom leder till att verksamheten effektiviseras. En viktig förutsättning för att försäkringspremierna skall hållas på en låg nivå är naturligen att försäkringsbolagen har låga kostnader, vilket i sin tur förutsätter en effektiv organisation.

Det är självfallet önskvärt att försäkringsrörelsen, liksom andra verksamheter, bedrivs kostnadseffektivt. En bestämmelse som fordrar kost-

nadseffektivitet är dock användbar i tillsynen endast om den granskande myndigheten har särskilda kunskaper om vilka kostnader som är förenade med en ekonomiskt effektiv framställning av försäkringstjänster, vilket knappast är fallet. Finansinspektionen kan i och för sig jämföra kostnadsnivåerna mellan olika bolag. En sådan jämförelse är dock till föga hjälp om konkurrenssituationen på marknaden är bristfällig, vilket den varit under en stor del av den tid skälighetskravet varit gällande. Inspektionen har inte heller ingripit mot ett bolags effektivitet på åtskilliga år.

Ett bättre sätt att uppnå ekonomisk effektivitet är att se till att konkurrensen på marknaden fungerar väl och att genomlysningen av försäkringsföretagens kostnader är god. Under sådana förhållanden har bolagen eget intresse av att företa rationaliseringar och besparingsåtgärder, och detta gäller i såväl liv- som skadeförsäkringsrörelse. Under senare år har också som en följd av skärpt konkurrens framför allt livförsäkringsbolagen mer aktivt strävat efter att åtminstone på sikt få ner omkostnaderna, bl.a. har löneavtalen med säljarkåren omförhandlats, nya system för provisioner införts och nya säljkanaler anlitats. Konkurrensen har ökat bl.a. genom att det tillkommit nya bolag på marknaden som erbjuder ett mer begränsat urval försäkringar och som har billigare distributionskanaler än de större bolagen. Med den europeiska integrationen kan konkurrensen väntas hårdna ytterligare.

Erfarenheten visar alltså att skälighetskravet i denna del knappast har haft den verkan som avsågs när regleringen infördes. Konkurrensen har betytt mer än regleringen för de initiativ till kostnadsbesparingar som har vidtagits. Det är dessutom tveksamt om stordriftsfördelarna inom försäkringsverksamheten är så omfattande som man trodde när behovs- och skälighetsprinciperna infördes i slutet av 1940-talet. Behovsprincipen för försäkringsverksamhet är numera upphävd.

Kravet på skälig kostnadsnivå har förmodligen snarast haft en motsatt effekt än den avsedda, dvs. bidragit till att kostnaderna drivits upp i stället för hållits tillbaka. Av betydelse i sammanhanget är att bolagen och tillsynsmyndigheten i sina bedömningar också har att ta hänsyn till soliditetsaspekter. Från sådana synpunkter, som traditionellt har haft en större tyngd än skälighetskravet, fordras närmast att premierna skall vara väl tilltagna och sålunda inte baseras på att bolaget har så låga omkostnader som möjligt. Vid livförsäkring synes användande av omkostnadsantaganden som överstiger dem på marknaden i övrigt ha accepterats under förväntning av att effektiviteten ändå inte kan bedömas förrän hänsyn tagits till återbäringen. Tillsynsmyndighetens godkännande av sådana antaganden och underlåtenhet att reagera mot ett bolags omkostnader kan dock samtidigt uppfattas som ett accepterande av kostnadsnivån.

Sammantaget kan konstateras att det lagfästa kravet på skälighet knappast tillgodoser att försäkringsbolagens verksamhet bedrivs ekonomiskt effektivt. Skälighetskrav som tar sikte på kostnadsnivån i ett bolag synes inte heller förekomma i jämförbara europeiska länder.

4.4.3 Rätt pris i förhållande till prestationen

Denna sida av skälighetskravet syftar till rättvisa mellan skilda försäkringstagare inom ett försäkringskollektiv. Kostnaden för försäkringen skall motsvara den övertagna risken.

Den här delen av skälighetskravet har motiverats med att försäkringsavtalet på ett särskilt sätt bygger på en noga uträknad balans mellan prestation och motprestation, samtidigt som det är direkt inriktat på att skapa ekonomisk trygghet för motparten. Försäkringen har ansetts ha en sådan speciell trygghetsfunktion som motiverat en särskild prisreglering. Kravet fungerar här på ett liknande sätt som gäller mellan medlemmarna i en förening. Bl.a. till följd av detta krav tar lagstiftningen om försäkringsavtal inte sikte på att reglera priset på försäkringsprodukten. Både de nuvarande och de föreslagna lagreglerna lämnar bolagen frihet att bestämma premiers storlek. En jämkning av försäkringspremier med stöd av 36 § avtalslagen kan komma i fråga endast i undantagsfall.³⁴

Att försäkringstagarna kan erhålla försäkringsskydd till rimliga priser är i högsta grad önskvärt. Detta mål motiverar dock inte en särskild reglering av prissättningen gällande försäkringsprodukter. Som stöd för ett krav på att kostnaden för försäkringen skall vara korrekt kan i och för sig åberopas att försäkringstagaren, särskilt om han är konsument, har stora svårigheter att bedöma värdet av den prestation som motparten erbjuder. Den ordinäre försäkringstagaren kan knappast skaffa sig en uppfattning om bolagens komplicerade beräkningar och fördelningar. Det är också osäkert om konkurrensen typiskt sett garanterar rättvisa mellan försäkringstagarna.

Liknande svårigheter möter emellertid konsumenten även på andra områden. Krav på skälig prissättning kan mycket väl göras gällande inom andra delar av näringslivet än försäkringsbranschen. I detta avseende inftar försäkringsavtalet alltså knappast någon särställning, varför det torde vara svårt att hävda en särskild prisreglering för just försäkringar. Vid skadeförsäkring, där avtalen regelmässigt utgörs av korta avtalstider, har försäkringstagarna dessutom goda möjligheter att byta försäkringsgivare om de är missnöjda. Med en fungerande konkurrens lär de försäkringsbolag som erbjuder försäkringsskydd till orimliga premier få svårt att hävda sig på marknaden.

Härtill kommer att även denna sida av skälighetskravet är mycket svår att tillämpa. Kravet på rättvisa mellan skilda försäkringstagargrupper inom ett kollektiv innebär bl.a. att bolagen skall tillämpa en rationell riskklassindelning och fördela driftskostnader på ett korrekt sätt mellan olika riskgrupper och generationer. Någon objektiv och entydig uppfattning om vad som är en riktig och rättvis indelning och fördelning lär dock inte finnas. En fullt rättvis klassificering och premiesättning är där-

³⁴ Se SOU 1974:83 s. 165 f och prop. 1975/76:81 s. 138.

för knappast möjlig att genomföra.³⁵ Bolagen är tvingade att göra vissa generaliseringar och det finns alltid subjektiva inslag i bedömningen. För livförsäkringens del kan t.ex. skillnaden i dödlighet mellan olika yrkesgrupper göra rättvisan illusorisk. Vid skadeförsäkring förekommer starka fluktuationer i fråga om riskförloppet, varför det i regel fordras en mycket lång tidsperiod för att man skall kunna göra en välgrundad riskklassindelning. I praktiken torde man inte heller kunna avgöra vilken fördelning av driftskostnader inom kollektivet som är den mest rättvisa.³⁶ Försäkringsbolagen har följaktligen goda möjligheter att belasta sådana kostnader som de vill. Härtill kommer att driftskostnadsdelen endast utgör en mindre del av priset för försäkringen. Kostnader för nya produkter som i efterhand inte visar sig vara bärkraftiga måste dessutom, i vilket fall som helst, täckas med överskott på andra delar av verksamheten. Det samma gäller om försäkringsbolaget vid förtidsannulationer inte får full täckning för sina kostnader för de uppsagda livförsäkringarna.³⁷ Att kostnader på så vis övervältras på kvarvarande försäkringstagare är en naturlig följd av att rörelserisken i livförsäkringsverksamheten bärs av försäkringstagarna.

Det är sålunda mycket svårt — om ens möjligt — att fastställa vad som är en skälig premie eller kostnad. Värdet av ett skälighetskrav som syftar till att tillgodose ett önskemål om att försäkringstagarnas slutliga kostnader för försäkringsskyddet skall bli korrekta kan därför starkt ifrågasättas. Belysande är också det faktum att tillsynsmyndigheten anses kunna angripa premiers storlek utifrån skälighetssynpunkter endast i rena undantagssituationer. De fall på senare år då inspektionen har reagerat mot bolagens premiesättning har följaktligen varit mycket få. Från inspektionens sida har också framhållits att premiesättningen i allt större utsträckning fått överlämnas att regleras av marknaden. Inspektionens tystnad kan dessutom uppfattas som att myndigheten accepterat tillämpade premier.

De särskilda synpunkter som kan påtalas för livförsäkringen, och som kan motivera vissa reglerande insatser, berör närmast risken för att försäkringstagaren skall råka illa ut på grund av en olämplig hantering av överskottsmedlen. Denna fråga, som har att göra med fördelningen av överskott mellan försäkringstagarna och bolagets ägare och mellan försäkringstagarna inbördes, behandlas i avsnitt 4.4.6 nedan och i kapitel 5.

4.4.4 Prisdumpning

Kravet på att kostnaden för försäkringen skall vara skälig och att varje försäkringsgren skall vara självbärande har vidare ansetts innebära att vinster på en gren inte får användas för att i dumpningssyfte tillfälligt

³⁵ Jfr härom Hellner i Den XV. Nordiske Livsforsikringskongress 1969, Forhandlingsemne 5, s. 66 ff.

³⁶ Liknande svårigheter att fördela kostnader mellan olika kundkategorier föreligger också inom banksektorn, se SOU 1989:16 s. 87.

³⁷ Se härom prop. 1950:220 s. 73.

pressa ned premierna inom en annan gren. Här synes skälighetskravet främst ta sikte på att motverka skadliga effekter till följd av starka marknadspositioner eller kartellbildningar. Med stöd av skälighetsprincipen har inspektionen också ingripit mot bolag som till synes dumpat premier i syfte att utöka marknadsandelarna.

I den mån bolagen genom kartellbildning eller andra samarbetsformer skadar konkurrensen kan åtgärder vidtas med stöd av konkurrenslagen (1993:20). Även missbruk av en dominerande ställning är förbjudet enligt den lagen.³⁸ Ett dominerande företag får inte tillämpa priser som ligger under vad företaget normalt skulle behöva för kostnadstäckning och vinst, s.k. underprissättning, för att slå ut konkurrenter eller för att hindra eller försvåra för konkurrenter att komma in på marknaden.³⁹ Några särskilda skälighetskrav i lagstiftningen om försäkringsrörelse för att komma åt prisdumpning i sådana fall synes därför knappast behövliga. I vilken utsträckning Finansinspektionen skall kunna ingripa med stöd av konkurrenslagstiftningen för det fall man misstänker prisdumpning diskuteras i kapitel 8.

Med en fungerande konkurrens minskar dessutom risken för prisdumpning. Under sådana förhållanden är en prisdumpningsstrategi inte långsiktigt hållbar. Ett försäkringsbolag som systematiskt tar ut höga premier på en försäkringsgren för att subventionera en annan kommer, om marknaden fungerar väl, att konkurreras ut av andra försäkringsbolag som erbjuder lägre premier för sådana försäkringar. Prisdumpning torde sålunda kunna motverkas mer effektivt genom en lagstiftning som inte onödigt hämmar konkurrensen.

4.4.5 Diskriminerande riskklassindelning

En sida av gällande krav på premiesättningen har klara fördelningspolitiska aspekter. Ett försäkringsbolag skall nämligen av sociala hänsyn inte kunna driva riskklassindelningen så långt att s.k. försäkringsnöd inträffar. Försäkringsnöd anses föreligga när i ett enskilt fall försäkringsskydd inte går att erhålla på marknaden eller endast mot en så hög premie att försäkringsskuden hellre avstår från att teckna försäkringen i fråga. Detta kan gälla t.ex. på fordonsförsäkringssidan för ägare till särskilt skadedrabbade eller ovanliga motorfordon. Sådana krav grundade på sociala hänsyn skall alltså förhindra att vissa gruppers riskskydd blir för dyrt.

En reglering som går ut på att tillförsäkra vissa kategorier av försäkringstagare lägre premier än som egentligen motsvarar den verkliga risken innebär att försäkringsbolagen i praktiken får en liknande funktion som den skattesystemet har, nämligen att omfördela resurserna mellan medborgarna i ekonomin. Det är i och för sig ytterst en politisk fråga huruvida de privata försäkringsbolagens verksamhet, liksom socialförsäkrin-

³⁸ Vad som avses med en dominerande ställning, se prop. 1992/93:56 s. 85 f.

³⁹ Se a. prop. s. 87.

garna, skall ha karaktären av fördelningssystem eller inte. Genom regleringar av sådant slag kan försäkringsbolagen dock i vissa fall tvingas försäkra risker som är oförsäkringsbara i privata försäkringssystem. Om bolagen av solidaritetshänsyn tvingas att tillämpa en felpriissättning ökar dessutom faran för negativt urval (adverse selection). Det bör i övrigt noteras att ett krav på solidarisk riskklassindelning även kan uppfattas som orättvist och därtill ge försäkringskunderna felaktiga signaler om önskvärt beteende. Inom trafikförsäkringen har hinder mot långtgående riskdifferentiering fått till följd att aktsamma förare tvingats subventionera dem som kör oförsiktigt.

I den mån man av politiska skäl vill åstadkomma en omfördelning av resurserna i ekonomin synes det lämpligare att detta sker inom ramen för skattesystemet. Då framgår den samhällsekonomiska kostnaden för prioriteringarna tydligare och en rationell avvägning kan göras gentemot andra prioriteringar. De negativa konsekvenser som en vidgad premiedifferentiering kan få för vissa grupper som t.ex. vill komplettera det skydd som socialförsäkringarna ger får om så anses befogat lösas i annat sammanhang, t.ex. genom bidrag från det allmänna. Detsamma gäller de personrisker som inte går att försäkra på den privata marknaden.⁴⁰

Med hänsyn såväl härtill som till de svårigheter som tillämpningen av ett rättvisekrav innebär är det knappast meningsfullt att genom lagstiftning söka styra vad som är en ändamålsenlig indelning. Vad som är en lämplig och ekonomiskt bärkraftig riskklassindelning bör i stället överlåtas åt bolagen själva att avgöra. Det kan visserligen leda till att vissa grupper inte kan erhålla försäkringsskydd till sådana priser som de anser acceptabla. Vidare kan premier komma att uppfattas som diskriminerande eller ojämlika. Bolagens egna intressen av att erbjuda försäkringar till breda kundgrupper och med villkor som är allmänt accepterade bör emellertid inte underskattas. Ett försäkringsbolag som i något avseende kommer att anses som diskriminerande får sannolikt problem att sälja nya försäkringar. En större frihet i riskklassindelning och premiesättning behöver därför inte leda till försäkringsnöd för dem som tillhör s.k. högriskgrupper. Friheten kan snarare utgöra en fördel just därför att försäkringsbolagen snabbare kan anpassa sig till allmänhetens olika krav. Utvecklingen på personförsäkringens område med en hårdnande konkurrenssituation och en ökad internationalisering kan t.ex. leda till att nya försäkringsprodukter tar form, vilka utarbetas med hänsyn till bl.a. handikappade och andra personer som varaktigt lider av dålig hälsa.⁴¹ Det är också möjligt att vissa bolag kommer att specialisera sig på sådana grupper.⁴²

Härtill kommer att krav på viss riskindelning kan komma att utgöra en hämsko för de svenska bolagen i den internationella konkurrensen. Utländska försäkringsgivare med en mer långtgående premiedifferentiering

⁴⁰ Jfr Ds 1993:39 s. 136 f.

⁴¹ Jfr Ds 1993:39 s. 136.

⁴² Jfr vad som sägs om trafikförsäkring i SOU 1993:108 s. 115.

lär då i många fall kunna erbjuda försäkringar till lägre priser än de svenska bolagen.

Det bör i övrigt noteras att ett krav på solidarisk premiesättning står i direkt motsats till det syfte med skälighetskravet som diskuterades i avsnitt 4.4.3, och som innebär att den kostnad försäkringstagaren betalar för skyddet skall motsvara den aktuella risken.⁴³ Härigenom blir tillämpningen av kraven på premiesättningen oerhört svår. För både försäkringsbolagen och tillsynsmyndigheten måste det vara en närmast omöjlig uppgift att sätta gränsen mellan vad som å ena sidan kan anses som en aktuellt lämplig riskklassindelning i skälighetsprincipens mening och vad som å andra sidan är "socialt acceptabelt", "jämlikt" eller "icke-diskriminerande". Något objektivt rättesnöre härför lär knappast existera. Uppfattningen om vad som är en lämplig indelning torde snarare skifta från tid till annan i takt med att värderingarna i samhället förändras. Vidare lär åsikterna hos enskilda personer, liksom hos skilda grupperingar, gå isär. Under sådana förhållanden är ett allmänt skälighetskrav med en rad skilda funktioner knappast ändamålsenligt.

Problemställningen belyses genom en del av de diskussioner som förts under senare år. En fråga som har uppmärksamats rör det förhållandet att försäkringsbolagen vid livsfallsförsäkringar tillämpar högre premier för kvinnor än för män när en viss förmånsnivå är fastställd resp. vid given premienivå sätter förmånsbeloppet lägre för en kvinna än en man. Det omvända förhållandet gäller för försäkringar för dödsfall. Orsaken är att skälighetskravet länge ansågs innebära att klarlagda skillnader mellan mäns och kvinnors förväntade livslängd skulle beaktas vid premieberäkningen av sådana försäkringar.⁴⁴ Enligt många är en sådan indelning dock klart diskriminerande från jämställdhetssynpunkt. Både Jämställdhetsombudsmannen och Tjänstemännens centralorganisation har i skrivelser till Finansdepartementet ifrågasatt om det alls bör vara tillåtet att göra åtskillnader mellan män och kvinnor i försäkringssammanhang. De nämnda skillnaderna mellan mäns och kvinnors villkor i livförsäkring har också kritiserats i flera riksdagsmotioner. Riksdagen har emellertid funnit mot bakgrund av vad som upptagits i direktiven till vårt arbete att det inte

⁴³ Jfr Svenska försäkringsbolags riksförbunds yttrande i prop. 1961:171 s. 171 enligt vilket man av sociala skäl kunde motivera vissa avsteg från det fullständiga hävdandet av skälighetsprincipen.

⁴⁴ Motsvarande differens får efter beslut av tillsynsmyndigheten inte förekomma i fråga om kompletterande ålderspensionsförsäkring (ITPK) som grundas på kollektivavtal rörande den s.k. ITP-planen, vilken avser tjänstepension, se Försäkringsinspektionen Dnr 1070/90. Beslutet gäller formellt endast ITPK, men inspektionen har senare uttalat att det skall omfatta alla tjänsteanknutna försäkringar. De skilda kraven på sådana och andra försäkringar har sagts innebära betydande praktiska problem för bolagen, se Folksam's yttrande över motioner 1989/90:N232 och 1989/90:N321 samt Försäkringsstidningen 2/1994 s. 10 f och Nordisk försäkringstidskrift 1994 s. 301 ff. Frågan om könsneutralitet vid tjänstepensioner har behandlats även inom EU, bl.a. i EG-domstolens domar den 17 maj 1990, det s.k. Barber case, och den 28 september 1994, det s.k. Coloroll case. Därvid har bl.a. slagits fast att användningen av aktuariella faktorer som varierar mellan män och kvinnor inte omfattas av EG:s regler om lika behandling av könen.

funnits anledning att ta något initiativ på grundval av motionerna.⁴⁵ Som en följd av att Finansinspektionen nu har ändrat sin tolkning av skälighetsprincipen på denna punkt torde frågan ha förlorat något i betydelse.

Även i en rad andra avseenden har diskuterats vad som skall anses som en lämplig riskklassindelning. Många menar t.ex. att bolagen vid premiesättning i personförsäkring regelmässigt bör ta hänsyn till om försäkringstagaren är rökare eller inte. Det finns vidare olika uppfattningar om hur långtgående differentiering som skall göras inom t.ex. hem- och villaförsäkring och i fråga om bilförsäkring. De som bor i områden med relativt liten inbrottsrisk är vanligen måna om att detta bör avspeglas i premiesättningen, medan de som å andra sidan är hårt utsatta av brottsligheten har motsatt uppfattning och menar att utjämningen måste vara sådan att de inte drabbas av "orättvist" höga premier. Vidare kan nämnas att riksdagen med anledning av motioner flera gånger har behandlat frågor som rör diabetikers rätt att ingå avtal om personförsäkring på samma villkor som andra grupper i samhället. Någon riksdagens åtgärd har dock inte ansetts påkallad.⁴⁶

Det kan i övrigt noteras att en ökad frihet också kan medföra att riskklassindelningen blir mindre långtgående än den är för närvarande. Med hänsyn till den uppmärksamhet som frågan om könsneutrala premier fått är det t.ex. inte otänkbart att åtminstone vissa bolag kommer att erbjuda individuella pensionsförsäkringar med samma villkor för män och kvinnor. Om så sker är det liksom alltid viktigt att försäkringsbolagen noga följer utvecklingen och att de har beredskap att vidta nödvändiga åtgärder om tendenser till negativt urval skulle uppkomma.

Slutligen bör uppmärksammas att det i framtiden kan uppkomma situationer där man med hjälp av förfinade metoder, som t.ex. genteknik, kommer att kunna göra mycket säkra bedömningar av enskilda risker. En sådan utveckling skulle kunna leda till att grunderna för riskutjämning förändras radikalt. Förändringarna på området bör därför följas noga.

4.4.6 Fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse

Det nuvarande kravet på att alla överskott i livförsäkringsverksamheten skall återgå till försäkringstagarna och fördelas skäligt dem emellan, har ansetts vara en naturlig följd av att premierna av säkerhetsskäl beräknas med betryggande marginaler. Skälighetskravet och det sedermera lagfästa vinstutdelningsförbudet kan ses som ersättning för sådana avtalsvillkor som närmare reglerar hur uppkomna överskott skall fördelas mellan ägare och försäkringstagare och mellan försäkringstagarna inbördes.

Av särskild betydelse i sammanhanget är livförsäkringens ofta långtidsbundna karaktär. Vid traditionella pensionsförsäkringar är det t.ex. inte ovanligt att avtalstiden sträcker sig över flera decennier. Det innebär att

⁴⁵ Se senast bet. 1994/95:NU24 och rskr. 1994/95:392.

⁴⁶ Se senast bet. 1992/93:LU16 och rskr. 1992/93:423.

försäkringstagaren har mycket små möjligheter att i förtid få ut sparade medel eller att byta försäkringsgivare om han eller hon av någon anledning skulle vara missnöjd. De risker som försäkringstagaren härvid kan utsättas för får man självfallet inte bortse från.

Utan närmare lagregler om överskottens fördelning mellan aktieägare och försäkringstagare har befarats att ägarna skulle kunna ta ut vinster, som mot bakgrund av säkerhetsprissättningen ter sig orimligt höga. Det har vidare ansetts att vissa generationer eller grupper av försäkringstagare skulle kunna bli orättvist behandlade i förhållande till andra, t.ex genom att återbäringsmedlen förvaltas på ett olämpligt sätt eller fördelas oskäligt dem emellan. Med en mindre god insyn i försäkringsbolagens verksamhet är faran för sådana händelser naturligtvis större. Det är vidare uppenbart att om villkoren för återbäringen är vaga, eller t.o.m. direkt oklara, så får försäkringsbolagen stor handlingsfrihet gentemot försäkringstagarna, vilket i vissa situationer skulle kunna utnyttjas till väsentlig nackdel för dem. Den återbäring som försäkringstagarna har förväntningar på kan ofta uppgå till betydande belopp.

Hantering av överskottsmedlen är sålunda av stor betydelse för försäkringstagarna. Frågan kommer emellertid att behandlas i ett särskilt kapitel, där också förbudet mot vinstutdelning tas upp. Redan nu kan emellertid konstateras att försäkringstagarintresset vid fördelning av överskott bör kunna tillgodoses på ett bättre sätt än genom ett lagfäst skälighetskrav, bl.a. genom klart specificerade avtal, där förutsättningarna för försäkringstagarnas delaktighet i överskotten framgår tydligt. Vad som avses med en skälig och rättvis fördelning av överskott torde det för övrigt inte finnas någon entydlig uppfattning om. Tillämpningen av sådana regler är därför alltid förenad med svårigheter. Som en följd av skälighetskravet tillämpar de svenska livförsäkringsbolagen för individuella försäkringar den s.k. kontributionsmetoden, vilken går ut på att återbäring skall fördelas på grundval av de enskilda försäkringarnas bidrag till bolagets samlade överskott. Metoden ger dock olika möjligheter att fördela överskottsmedlen. Med en s.k. medelränteteknik används samma återbäringsränta på alla avtal, medan den s.k. nyplaceringsräntetekniken ger olika resultat för "nya" och "gamla" pengar. Det har vidare förekommit att det för nytecknade engångsbetalda livförsäkringar med kort löptid tillämpats en mycket högre återbäringsränta än vad försäkringsbolagen rimligen kunnat placera de inbetalda premierna till. Som framgått ledde detta agerande dock till att tillsynsmyndigheten utfärdade allmänna råd enligt vilka försäkringstiden vid sammansatt kapitalförsäkring skall vara minst tio år.

4.4.7 Slutsatser

Som framgått är frågan om överskottens fördelning i livförsäkringsrörelse mycket viktig, och kommer att behandlas i ett särskilt kapitel, där också vinstutdelningsförbudet diskuteras. Däremot kan inte det skäl som behandlats i avsnitt 4.4.2, och som berör effektivitetsaspekterna, anses motivera en särskild försäkringsrörelsereglering. Detsamma gäller de motiv

som diskuterats i avsnitt 4.4.3 - 4.4.5, och som gäller prissättningen av försäkringsprodukter dels i allmänhet, dels då konkurrensen på marknaden är bristfällig. Att försäkringstagarna kan erhålla försäkringsskydd till rimliga priser och att försäkringsrörelsen, liksom andra verksamheter, bedrivs kostnadseffektivt är i högsta grad önskvärt. Dessa mål kan dock bättre tillgodoses på andra sätt än genom en skälighetsprincip, som i flera avseenden har betydande nackdelar. Av större betydelse för effektiviteten är att konkurrensen på marknaden fungerar väl. Större frihet i fråga om produktutformning och prissättning parad med ökade krav på information och andra konkreta skyddsregler är enligt vår mening mera till gagn för konsumenten än vidmakthållandet av en vag och svårtillämpbar skälighetsprincip. I den mån ett bolag vid premiesättningen missbrukar en dominerande ställning, eller då flera bolag genom kartellbildning eller andra samarbetsformer skadar konkurrensen, kan åtgärder vidtas med stöd av allmän konkurrenslagstiftning. Dessa bedömningar gäller även den obligatoriska trafikförsäkringen. Följaktligen skall de bestämmelser i försäkringsrörelselagstiftningen som slår fast krav på premie- och kostnadsskälighet utmönstras. Föreskrifterna i 7 kap. 4 § FRL får omformuleras och 19 kap. 5 § FRL och 2 § trafikförsäkringsförordningen kan upphävas.

Några övergångsproblem torde inte uppstå om skälighetskravet slopas i dessa delar. De nya villkor som kan bli följden av en ny riskklassindelning och kostnadsfördelning får nämligen bara effekt på nya avtal.

Till följd av att gällande skälighetskrav upphävs bör de allmänna associationsrättsliga generalklausulerna i 8 kap. 15 § och 9 kap. 19 § FRL utvidgas så att de omfattar också delägare i ömsesidiga försäkringsbolag. Som nämnt har delägare i sådana bolag undantagits från de bestämmelserna på grund av Finansinspektionens övervakning av förhållandet mellan försäkringstagarna och försäkringsbolaget. Liksom i andra associationsformer bör naturligtvis även i fortsättningen gälla ett förbud mot att bereda någon otillbörliga fördelar till nackdel för andra delägare.

4.5 Behov av ett lagfäst krav på villkorsskälighet

Kravet i FRL på att också andra villkor än premien skall vara skäliga tar i första hand sikte på konsumentförsäkringsområdet. Det har ursprungligen motiverats med att en bedömning av kostnaden för försäkringen inte är möjlig att göra utan att uppmärksamma villkoren i övrigt. Långa har en bestämmelse om villkorsskälighet även kunnat hävdas under åberopande av att den särskilda lagstiftningen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden inte varit tillämplig för försäkringsverksamhet. I den lagstiftningen, som har till främsta syfte att ta till vara konsumenternas intressen när det gäller utformningen av kontraktstvillkor, ges en generalklausul enligt vilken en näringsidkare på talan av Konsumentombudsmannen kan förbjudas av Marknadsdomstolen att i fortsättningen använda avtalsvillkor som med hänsyn till pris och övriga omständigheter är oskäligt mot konsumenten. Försäkringsrörelse har inte heller omfattats av lagen (1984:292)

om avtalsvillkor mellan näringsidkare. Anledningen till att försäkringsverksamhet har undantagits från tillämpningsområdet för de lagarna har varit att villkorsgranskningen i sådan verksamhet har ett nära samband med Finansinspektionens centrala tillsynsfunktioner, dvs. kontrollen av att soliditets- och skälighetsprincipen efterlevs. Granskningen har inte ansetts kunna inskränkas till en prövning av om villkoren för en viss försäkring framstår som i och för sig skäliga utan hänsyn har ansetts böra tas till skälighetsprincipens mer långtgående krav.⁴⁷

Det är självfallet väsentligt att andra försäkringsvillkor än premien är skäliga. Några motiv för att ha mer långtgående krav på försäkringssidan än på andra områden är dock svåra att finna. Det finns därför knappast anledning att i försäkringsrörelselagstiftningen ha särskilda regler om villkorsskälighet. Bestämmelserna i 19 kap. 6 § FRL bör följaktligen utgå och i stället bör den lagstiftning som gäller för andra avtal vara tillämplig också på försäkringsavtalet. Inspektionens granskning av avtalsvillkors skälighet vid konsumentförsäkring har också skett i nära anslutning till principerna för den allmänna avtalsvillkorslagstiftningen. Ett upphävande av FRL:s krav på villkorsskälighet skall alltså inte tolkas som att kraven på skäliga avtalsvillkor är mindre betydelsefulla nu än tidigare.

Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1995 har också tillämpningsområdet för lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden utsträckts till att gälla även avtal om finansiella tjänster. Lagstiftningen är föranledd av EG-direktivet om oskäliga villkor i konsumentavtal (93/13/EEG). I förarbetena sägs bl.a. att det är angeläget att frågor om oskäliga avtalsvillkor får en likformig behandling på alla områden och att det utvecklas en enhetlig praxis.⁴⁸ Lagändringarna innebär dock inte att Finansinspektionens arbetsuppgifter förändrades, men Konsumentverket fick det ansvar och de befogenheter som följer med Konsumentombudsmannens uppgift att föra talan inför Marknadsdomstolen om förbud.

Genom den nya lagstiftningen har sålunda även försäkringsvillkor på konsumentområdet underkastats allmän marknadsrättslig lagstiftning. En särreglering i försäkringsrörelselagstiftningen som syftar till att villkoren är skäliga för konsumentförsäkringar är då inte längre vare sig behövlig eller ändamålsenlig.

Det skall framhållas att någon motsvarande ändring inte har gjorts i lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare. Den lagen gäller inte heller i fortsättningen villkor i verksamhet som står under Finansinspektionens tillsyn. I enlighet med vår uppfattning att allmänna marknadsrättsliga bestämmelser bör tillämpas även på försäkringsområdet, anser vi att undantagsreglerna för försäkringstjänster i lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare bör upphävas. I denna del lämnar vi emellertid inte något lagförslag. En ändring av lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare bör genomföras först sedan det prövats om också villkor i annan finansiell

⁴⁷ Se prop. 1981/82:180 s. 117.

⁴⁸ Se prop. 1994/95:17 s. 73 ff.

verksamhet bör underkastas granskning av Konsumentombudsmanen/Konsumentverket.

Vidare bör erinras att det särskilda kravet på villkorsskälighet fastslogs som en konsekvens av kravet på premie- och kostnadsskälighet. Med hänsyn till de bedömningar som gjorts ovan om behovet av ett krav på premie- och kostnadsskälighet faller också detta motiv för att i försäkringsrörelselagstiftningen ha en bestämmelse om villkorsskälighet.

Det bör här dessutom noteras att avtalsrätten är inskränkt även genom allmän civilrättslig lagstiftning. Sålunda ger 36 § avtalslagen allmän domstol vissa möjligheter att ingripa mot försäkringsvillkor.⁴⁹

Inte heller ett upphävande av kravet på villkorsskälighet bör fordra några övergångslösningar.

Frågan om i vilken mån Finansinspektionen med stöd av andra regler bör kunna ingripa mot försäkringsvillkor skall diskuteras i kapitel 8.

4.6 Behov av ett lagfäst krav på skaderegleringsskälighet

Det är naturligtvis av stor vikt för de skadelidande hur försäkringsbolagen sköter regleringen av skador. Det är ju först vid försäkringsfall som förmånerna enligt försäkringsavtalet skall tas i anspråk, varvid den skadelidande ofta ställs inför åtskilliga frågor och problem. Fråga är nu om man genom vissa regler i försäkringsrörelselagstiftningen bör tillgodose försäkringstagarintresset vid skadehanteringen. Försäkringsbolagen får nämligen anses inta ett naturligt överläge i diskussioner med försäkringstagarna.

Av betydelse för denna fråga är att det i lagstiftningen om försäkringsavtal ställs krav som rör dels materiella normer för handläggning, dels det praktiska tillvägagångssättet vid skaderegleringen. Det anses dessutom tillhöra god försäkringssed att bolagen skall behandla sina kunder på ett objektivt och korrekt sätt. Bestämmelser om skaderegleringsförfarandet finns i resp. försäkringsbolags avtalsvillkor.

Försäkringsavtalslagens bestämmelser är visserligen få och riktar sig snarare mot försäkringstagarna än mot eventuella svagheter i försäkringsbolagens handläggning (se 21-24 §§ den lagen). Konsumentförsäkringslagen innehåller dock bestämmelser som i större omfattning än försäkringsavtalslagens är inriktade på försäkringsbolagens skyldigheter vid skaderegleringen. I konsumentförsäkringslagen stadgas att försäkringsbolaget sedan det fått underrättelse om försäkringsfall utan uppskov skall vidta de åtgärder som behövs för att skadan skall kunna regleras (37 §). Skadan skall regleras skyndsamt och försäkringsbolagen skall självantagligen iakttä den ersättningsberättigades och annan skadelidandes behöriga intressen. I kra-

⁴⁹ Om 36 § avtalslagens tillämpning på försäkringsavtal se bl.a. Roos i Nordisk Försäkringstidskrift 1990 s. 118 ff, Kleineman i Juridisk tidskrift 1989/90 s. 103 ff och Bengtsson i Juridisk tidskrift 1992/93 s. 227 ff.

vet på en korrekt skadereglering ligger att försäkringsbolaget skall vara verksamt för att de ersättningsberättigade utan onödigt krångel kommer till sin rätt. Eftersom det endast är "behöriga" intressen som skall tillgodoses måste bolaget också beakta försäkringstagarkollektivets intresse av att inte en enskild försäkrad gynnas obehörigt. Som ett led i en korrekt skadereglering anses det dessutom åligga försäkringsbolaget att lämna de skadelidande sådan information som behövs för att de skall kunna ta till vara sin rätt.⁵⁰ Vidare föreskrivs att försäkringsersättningen i regel skall betalas ut inom en månad efter det att skadeanmälan har gjorts och behövlig utredning presenterats för bolaget (38 §).

Flertalet av konsumentförsäkringslagens regler om skadereglering har tagits upp i förslaget till en ny försäkringsavtalslag och skall tillämpas vid såväl konsumentförsäkring som personförsäkring (8 resp. 17 kap. lagförslaget). För företagsförsäkringens del föreslås bestämmelserna bli dispositiva.

I gällande och föreslagen civilrättslig lagstiftning finns alltså ett flertal bestämmelser som syftar till en korrekt och rättvis skadereglering. En särskild regel är därför knappast nödvändig i försäkringsrörelselagstiftningen. Inte heller nu regleras kravet på skälig skadebehandling i FRL, utan tillämpas med stöd av ett mer än 30 år gammalt uttalande av Lagrådet.

Det skulle visserligen kunna hävdas att det bör förekomma en offentlig kontroll av att gällande regler om korrekt skadereglering efterlevs för att de skall bli effektiva. Det bör här framhållas att bestämmelserna om skadebehandling i lagstiftningen om försäkringsavtal har ansetts motiverade bl. a. mot bakgrund av deras betydelse som en utgångspunkt för inspektionens tillsyn över skaderegleringen.⁵¹ Det har emellertid sagts att ämnet till sin natur är sådant att möjligheterna att genomföra rättslig kontroll är jämförelsevis små, och att i allt väsentligt kraven beror av försäkringsbolagen själva.⁵²

Vidare är det från bolagssynpunkt av rent affärsmässiga skäl angeläget att skaderegleringen sköts korrekt. Ett bolag som reglerar skador på ett orättvist eller annars olämpligt sätt riskerar att tappa kundernas förtroende. Det har i en undersökning också visat sig att försäkringsbolagen inte tillämpar villkor mer generöst mot företagare än mot konsumenter.⁵³

Det bör dessutom nämnas att branschen enats om ett antal självreglerande åtgärder inom skaderegleringsområdet. Sålunda har det antagits grundläggande principer för skadebehandling, vilka är gemensamma för bolagen, och vilka utgör en koncentrerad sammanställning av hur ett försäkringsbolag bör handlägga sina skadeärenden. Däri uppställs krav på bl. a. aktiv service, enkel och lättfattlig information, smidig handläggning med lyhördhet för kundens individuella förhållanden samt konsekvent, en-

⁵⁰ Se prop. 1979/80:9 s. 85 f och 161 f.

⁵¹ Se a. prop. s. 85.

⁵² Se Hellner i Nordisk försäkringstidskrift 1975 s. 431.

⁵³ Se Lindell-Frantz - Roos, Generös avtalstillämpning, särskilt s. 37 f, och Lindell-Frantz i Nordisk försäkringstidskrift 1986 s. 28 ff; jfr dock Försäkringstidningen 3/1986 s. 8 f.

hetlig och rättvis skadereglering. Vidare skall försäkringstagaren ges den rätt som tillkommer honom, även om han inte själv har insikt om vad han är berättigad till samt skall bolaget inte ge vika för påtryckningar.⁵⁴

Även andra omständigheter talar för att skaderegleringen sker korrekt och rättvist, bl.a. förekomsten av branschnämnder som syftar till en enhetlig behandling av skadefall. Nämnderna har till uppgift att avge rådgivande yttranden rörande bl.a. tolkning av försäkringsvillkor och beräkning av ersättning vid personskador i enskilda fall. Mot nämndernas samsättning och den skriftliga proceduren har visserligen riktats kritik, eftersom denna inte anses innefatta någon garanti för att försäkringstagarens alla synpunkter kommer till uttryck. Nämndyttrandena har sagts inte utgöra några opartiska tvistlösningförslag som försäkringstagarna kan godta utan närmare prövning.⁵⁵ I senare tids utredningsarbete konstateras dock att någon kritik inte kan riktas mot skadeprövningsnämndernas konfliktlösande verksamhet som sådan. Tvärtom anses det vara värdefullt att de skadelidande inte är hänvisade enbart till försäkringsbolagens egen bedömning i fall då en domstolsprövning av kostnadsskäl eller andra orsaker inte kommer i fråga.⁵⁶

En särskild bestämmelse om skadereglering i lagstiftningen om försäkringsrörelse lär sammanfattningsvis knappast kunna motiveras i framtiden, och det gäller oavsett om försäkringstagaren är näringsidkare eller konsument. Ändamålet med en sådan regel tillgodoses som framgått på annat sätt.

Inom ramen för bevakningen av sund försäkringsverksamhet kommer dock tillsynen också i fortsättningen att ta sikte på bolagens organisation och rutiner för skadereglering. I enlighet med vad som gäller i jämförbara länder skall granskningen däremot inte omfatta enskilda skadeärenden. Detta ligger också i linje med senare tids tillsynspraxis i Sverige. Någon väsentlig ändring av den offentliga kontrollen över bolagens skadebehandling innebär därför inte våra förslag. Till denna fråga återkommer vi i kapitel 8.

4.7 Sammanfattning

Inom ramen för skälighetsprincipen ryms tre olika typer av skälighetskrav. Ett av dessa — kravet på *premie- och kostnadsskälighet* — utgör till väsentlig del en reglering av prissättningen och produktutformningen i försäkringsverksamheten som enligt vår mening inte är ändamålsenlig och som därtill leder till stora tillämpningsproblem för både bolagen och tillsynsmyndigheten. Ett annat syfte som kravet på *premie- och kostnadsskälighet* avser att tillgodose, och som tar sikte på att motverka skadliga ef-

⁵⁴ Se vidare SOU 1986:8 s. 234 f.

⁵⁵ Se Heuman, Reklamationsnämnder och försäkringsnämnder, s. 25 med hänvisningar.

⁵⁶ Se SOU 1995:33 s. 413 ff.

fekter till följd av dominerande marknadspositioner eller kartellbildningar, tillvaratas genom allmän konkurrenslagstiftning. Följaktligen är det överflödigt att i FRL ha ett skälighetskrav för att komma tillrätta med sådana missförhållanden. Inte heller kan den sida av kravet på premie- och kostnadsskälighet som tar sikte på effektivitetsaspekterna, och som innebär att ett försäkringsbolag skall driva sin verksamhet med så låga kostnader som möjligt, anses fylla någon funktion. Det är självfallet önskvärt att försäkringsrörelsen, liksom andra verksamheter, bedrivs kostnadseffektivt, men detta kan knappast tillgodoses genom en särskild reglering. En sådan bestämmelse är användbar i tillsynen endast om den granskande myndigheten har särskilda kunskaper om vilka kostnader som är förenade med en ekonomiskt effektiv framställning av försäkringstjänster, vilket knappast är fallet. Av större betydelse för effektiviteten är att konkurrensen på marknaden fungerar väl.

Vad gäller frågan om skälighet vid överskottens fördelning i livförsäkring kommer denna att behandlas närmare i ett särskilt kapitel, där också frågan om vinstutdelningsförbudet tas upp.

Kravet på *skäliga avtalsvillkor* syftar snarast till att ta tillvara konsumenternas intresse i utformningen av allmänna avtalsvillkor. Denna sida av skälighetsprincipen är viktig även i fortsättningen men kravet bör enligt vår mening inte hanteras i FRL, som i första hand är en rörelsereglering. De skälighetsregler som gäller avtal på andra områden bör kunna tillämpas även på försäkringssidan. Enligt ny lagstiftning skall också försäkringsvillkorsprövning på konsumentområdet i fortsättningen ske enligt lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

Inte heller är en särskild bestämmelse i FRL om *skälig skadereglering* erforderlig. Att skaderegleringen sköts på ett ändamålsenligt sätt är av stor betydelse för konsumenterna, men sådana krav hör — i likhet med krav på allmänna avtalsvillkor — i första hand hemma i avtalslagstiftning. I gällande och föreslagna lagstiftning om försäkringsavtal föreskrivs också att skadebehandlingen skall ske korrekt. Det kan i övrigt noteras att den nämndverksamhet som försäkringsbolagen bedriver på området bidrar till att skapa en enhetlig behandling av skadefall, och därigenom till att ge försäkringstagarna ett övergripande skydd.

Sammanfattningsvis föreslår vi att den gällande skälighetsprincipen i FRL upphävs. Skälighetsaspekter på premier och kostnader kan tillgodoses på annat sätt och förslaget innebär i detta avseende främst att den nuvarande pris- och produktregleringen i försäkringsverksamheten slopas. Några sakliga ändringar av kraven på villkorsskälighet och skälighet i skadebehandlingen innebär inte våra förslag. Sådana spörsmål regleras i fortsättningen helt genom annan lagstiftning.

I vilken utsträckning Finansinspektionen skall utöva tillsyn över avtalsvillkor, skadereglering och konkurrensfrågor diskuteras i kapitel 8.

5 Fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse

5.1 Inledning

Enligt nuvarande lagstiftning är svenska konventionella livförsäkringsbolag förhindrade att dela ut vinster till sina aktieägare eller garanter. Alla överskott som uppstår i livförsäkringsrörelsen skall i stället tillfalla försäkringstagarna och fördelas skäligt dem emellan. Också i andra länder är det vanligt med regler som begränsar livförsäkringsbolagens möjligheter att förfoga över vinstmedlen. En så långtgående begränsning som ett förbud mot vinstutdelning gäller dock inte i något annat land inom EU.

Enligt våra direktiv skall vi pröva om det med hänsyn till försäkringstagarnas intressen är möjligt att upphäva vinstutdelningsförbudet och den därmed följande skyldigheten att avsätta årsvinsten på livförsäkringsrörelsen till en särskild fond — återbäringsfonden — som i princip får användas endast för återbärning till försäkringstagarna eller för förlusttäckning. Bakgrunden till uppdraget är de nackdelar som förbudet anses ha från konkurrenssynpunkt.

I vårt uppdrag ingår vidare att undersöka förutsättningarna för att konventionell livförsäkring och livförsäkring med anknytning till värdepappersfonder, s.k. unit linked-försäkring eller fondförsäkring, skall kunna meddelas av samma försäkringsbolag. Det nuvarande kravet på att unit linked-försäkring skall bedrivas av särskilda fondförsäkringsbolag är en konsekvens av främst vinstutdelningsförbudet.

Närmast skall i avsnitt 5.2 ges en bakgrund till det gällande förbudet mot vinstutdelning och de särskilda bestämmelserna om förlusttäckning som gäller för livförsäkringsföretag. I sammanhanget redogörs även för återbäringssystemet samt det ansvar som följer av delägarskapet i ömsesidiga försäkringsbolag. Förhållandena i några andra europeiska länder behandlas i avsnitt 5.3. Därefter följer i avsnitt 5.4 våra överväganden och förslag.

Våra förslag om fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse innebär inte oväsentliga ändringar jämfört med dagens ordning. Med hänsyn härtill kan de nya reglerna inte utan vidare införas för nuvarande konventionella livförsäkringsföretag. I avsnitt 5.5 diskuteras därför särskilt i vad mån och under vilka förutsättningar de nya verksamhetsvillkoren kan göras gällande för sådana bolag.

5.2 Nuvarande förhållanden

5.2.1 Vinstutdelning och förlusttäckning

För svenska konventionella livförsäkringsbolag gäller att vinst inte får delas ut till aktieägare eller garanter (12 kap. 2 § första stycket FRL). Årsvinsten på livförsäkringsrörelsen skall i stället sättas av till en återbäringsfond, som är den enda överskottsfonden i livförsäkringsbolag (12 kap. 5 § FRL).¹ Denna fond får i princip användas endast för återbärning till försäkringstagarna och för förlusttäckning (12 kap. 6 och 7 §§ FRL).²

Bestämmelserna om förlusttäckning innebär att en förlust på livförsäkringsrörelsen i första hand skall täckas genom att återbäringsfonden för denna rörelse minskas. Meddelar livförsäkringsbolaget även sjuk- och olycksfallsförsäkring skall återbäringsfonden för sådan rörelse tas i anspråk i andra hand. På motsvarande sätt kan förlust i sjuk- och olycksfallsförsäkringsrörelsen täckas genom nedsättning av återbäringsfonden för livförsäkring. Först när de samlade överskottsmedlen är otillräckliga för att täcka förluster skall aktiekapitalet och i ömsesidiga försäkringsbolag eventuellt kvarstående garantikapital utnyttjas.³ Aktiekapitalet resp. garantikapitalet i ett livförsäkringsbolag står alltså under mindre risk än återbäringsfonden.

I praktiken har återbäringsfonden tagits i anspråk för förlusttäckning endast i mycket liten utsträckning. En bidragande orsak härtill är lagens krav på soliditet, som bl.a. innebär att premierna skall vara beräknade med sådana marginaler att det under normala omständigheter uppkommer överskott i livförsäkringsrörelsen.

Det generella förbudet mot vinstutdelning i livförsäkringsbolag lagfästes år 1982. Vid tidpunkten för införandet hade dock alla svenska livförsäkringsbolag utom ett — Återförsäkringsaktiebolaget Sverige — i sina bolagsordningar redan tagit in förbud för bolagsstämman att besluta om utdelning av vinstmedel till aktieägarna. Det var i sin tur en konsekvens av skälighetsprincipen. Genom att drivande av livförsäkringsverksamhet utan delaktighet i vinsten för försäkringstagarna ansågs oförenligt med denna princip var det uppenbart att den årliga utdelningsrätten skulle begränsas och föreskrift därom skulle tas in i bolagsordningen.⁴ Eftersom Återförsäkringsaktiebolaget Sverige ägdes av ett antal livförsäkringsbolag skulle den vinstutdelning som skedde i det bolaget ändå stanna inom livförsäkringsverksamheten. Förbudet överensstämde därmed väl med den praxis som hade utbildats inom branschen.⁵

¹ Vissa begränsade undantag från dessa krav ges emellertid. Ett är att ränta på eventuellt garantikapital kan betalas. Vidare får bolagsstämman besluta om gåvor till allmännyttiga eller därmed jämförliga ändamål (12 kap. 11 § FRL).

² Finansinspektionen kan dock medge att sådan fond minskas i andra fall när det finns särskilda skäl till det.

³ Se prop. 1981/82:180 s. 267 f.

⁴ Se prop. 1948:50 s. 253 och 256 och prop. 1961:171 s. 192.

⁵ Se prop. 1981/82:180 s. 262.

Bolagens benägenhet att i bolagsordningarna ta in bestämmelser varigenom aktieägarnas rätt till utdelning starkt begränsades, påverkades sannolikt också av den socialiseringsdebatt som fördes under 1930- och 1940-talen. Argumenteringen för förstatligande av hela den privata försäkringsrörelsen i kombination med de riktlinjer om väsentligt begränsad utdelning som följde av skälighetsprincipen gjorde att de i bolagsordningarna intagna utdelningsrestriktionerna närmast framstod som påtvingade. Vid slutet av 1950-talet hade hos samtliga svenska livförsäkringsaktiebolag rätten till årlig utdelning i bolagsordningarna begränsats till högst fem procent av aktiekapitalet.⁶

Det kan noteras att de svenska försäkringsbolagen vid 1980-talets början inte hade något att erinra mot att vinstutdelningsförbudet infördes.⁷ Den nya bestämmelsen ansågs troligen som en naturlig konsekvens av den då gällande ordningen. Samtidigt skyddade förbudet de svenska livförsäkringsbolagen, som ännu inte blivit särskilt internationellt aktiva, mot utländsk konkurrens. Ett förbud mot vinstutdelning låg snarast i branschens eget intresse.⁸

Med principen att livförsäkringsverksamhet skall bedrivas helt för försäkringstagarnas räkning sammanhänger även det förbud mot fondemission som gäller för livförsäkringsaktiebolag (4 kap. 1 § första stycket FRL).⁹ Detta förbud lagfästes redan år 1948.

Bl.a. som en följd av gällande vinstutdelningsförbud har i 2 § lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder uppställt ett förbud mot att förena fondförsäkringsrörelse med annan försäkringsrörelse än sådan som avser försäkring för premiebefrielse vid arbetsoförmåga.¹⁰ Av det stadgandet följer att unit linked-försäkring inte får meddelas av konventionella livförsäkringsbolag, utan endast av särskilda fondförsäkringsbolag.

Motsvarande regler om begränsning av överskottens användning gäller inte för skadeförsäkringsbolag, försäkringsbolag som meddelar fondförsäkring, och inte heller för utländska försäkringsgivare som är verksamma i Sverige. För skadeförsäkringsbolagen tillämpas i stället bestämmelser om vinstutdelning och fondemission som svarar mot aktiebolagslagens regler därom. Angivna specialbestämmelser för konventionella livförsäkringsbolag har vidare inte några motsvarigheter i andra bolagsrättsliga författningar.

Några konsekvenser

Förbudet mot vinstutdelning har liksom kravet på premie- och kostnads-kärlighet nackdelar från konkurrenssynpunkt. En allvarlig invändning mot

⁶ Se SOU 1960:11 s. 257.

⁷ Se bl.a. Svenska Försäkringsbolags Riksförbunds remissyttrande över Ds E 1980:6.

⁸ Denna synpunkt har framförts bl.a. i Grip, *Fondförsäkringsfrågan*, s. 84.

⁹ Se prop. 1981/82:180 s. 173, SOU 1946:34 s. 313 och prop. 1948:50 s. 296.

¹⁰ Se prop. 1989/90:34 s. 42.

vinstutdelningsförbudet är att det försvårar för konventionella livförsäkringsbolag att erhålla externt riskkapital. Om man inte kan erbjuda en tillfredsställande avkastning är det självklart svårt att attrahera nytt kapital, vilket innebär att incitamenten för nyetablering försvagas. De konventionella livförsäkringsbolag som har tillkommit under 1980- och 1990-talen har alla endera en bank eller andra försäkringsbolag bakom sig, vilka indirekt kan göra vinster genom gemensam administration och finansförvaltning samt genom försäljning av närallgiggande tjänster. Inte heller har något utländskt livförsäkringsföretag startat dotterbolag i Sverige, även om detta förhållande kan bero också av andra orsaker, t.ex. de kostnader som varit förenade med en etablering.

Genom skälighetsprincipen och vinstutdelningsförbudet begränsas vidare livförsäkringsbolagens möjligheter att konkurrera i fråga om premier och produktutformning. Ett svenskt konventionellt livförsäkringsbolag kan till skillnad från sina utländska konkurrenter t.ex. inte meddela livförsäkringar utan rätt till återbäring.

En annan följd av gällande överskottsreglering är att företagsrisken i ett konventionellt livförsäkringsbolag i praktiken alltid bärs av försäkringstagarna, och det oavsett vilken associationsform företaget har. Fördelningen av risk mellan ägare och kunder är sålunda i livförsäkringsaktiebolag väsentligt annorlunda än i andra aktiebolag. Endast i nystartade livförsäkringsbolag, där några överskott ännu inte har ackumulerats, bär aktieägarna reella risker.

5.2.2 Livförsäkringsbolagens återbäringssystem

Utgångspunkten för de tekniker som livförsäkringsbolagen tillämpar vid fördelning av överskott inom försäkringskollektivet är den s.k. kontributionsmetoden. Denna metod, som är en följd av skälighetskravet, syftar till en fördelning av återbäring som motsvarar den enskilda försäkringens bidrag till bolagets samlade överskott.

Inom ramen för kontributionsmetoden kan skilda fördelningstekniker tänkas. De återbäringssystem som tillämpas av svenska livförsäkringsbolag har emellertid kommit att följa en gemensam struktur. Kännetecknande för denna är bl.a. att försäkringstagarna får del av överskotten först i samband med att utbetalning av försäkringssättningar aktualiseras. Då *tilldelas*, dvs. garanteras, återbäring den enskilda försäkringen. Fram till tilldelningstidpunkten tjänar överskottsmedlen som konsolideringskapital och redovisas, som framgått, i återbäringsfonden.

Som förberedelse för en kommande tilldelning av återbäring görs med hjälp av återbäringsrätten en preliminär fördelning — en *allokering* — av överskott bland försäkringarna. Denna fördelning utgör dock ingen garanti för en senare tilldelning av återbäring i motsvarande mån. Trots det har återbäringsrätten kommit att bli ett av de viktigaste konkurrensmedlen i marknadsföringen av individuella livförsäkringar. En anledning härtill är de små möjligheterna för livförsäkringsbolagen att i likhet med företag på andra näringsområden konkurrera med priser och produkter. Återbä-

ringsräntan, som i och för sig är viktig för bolagens allokering, är dock mindre lämplig som konkurrensmedel. Genom att dess innebörd är svår att informera om leder marknadsföring därav lätt till missförstånd. I andra sammanhang, t.ex. vid inlåning i bank, anger en ränta den avkastning som garanteras fram till dess att räntesatsen ändras, vilket alltså inte är fallet beträffande återbäringsräntan. Återbäringsräntan anger heller inte den avkastning som försäkringstagarna kan förväntas få utöver utfästa förmåner. I återbäringsräntan innefattas den avkastning som redan garanterats genom avtalen.¹¹

Återbäringen kan utgå i olika former. Den kan utbetalas *kontant*, användas för *premiereducering* eller för att utvidga försäkringsförmånerna, dvs. till köp av tilläggsförsäkring (s.k. *beloppshöjning*). Vidare kan tilldelning ske som ett tillägg till sparandet i försäkringen (s.k. *vinstsamling*).

Det viktigaste skälet till att svenska livförsäkringsföretag väntar med att tilldela återbäring till dess att utbetalning av avtalade försäkringsbelopp aktualiseras är att tilldelningen får konsekvenser för placeringsmöjligheterna. Om återbäring tilldelas måste nämligen avsättningar härför göras till försäkringstekniska skulder. Därmed blir också omfattningen större av de medel för vilka särskilda placeringsregler gäller. Fram till den 1 juli i år innebar placeringsbestämmelserna ett krav på att huvuddelen av ett belopp motsvarande försäkringstekniska skulder skulle placeras i tillgångar som traditionellt har ansetts som särskilt säkra, främst statsskuldobligationer. Sådana placeringar är visserligen säkra, men ger i allmänhet en låg värdetillväxt. Genom att senarelägga tilldelningen har livförsäkringsbolagen kunnat undgå dessa regler och i stället skaffa sig stora innehav av sådana tillgångar, bl.a. aktier, som tidigare inte var tillåtna för skuldtäckning. Detta har varit till fördel för försäkringstagarna, som därigenom sett i ett långt perspektiv har fått en högre avkastning på sitt försäkringssparande än om alla överskottsmedel i stället hade placerats i obligationer.

Emellertid har placeringskraven nu ändrats så att betydligt flera tillgångslag kan användas för skuldtäckning. Skälen för en senareläggning av återbäringstilldelningen har därför väsentligt försvagats. En mer löpande tilldelning skulle också innebära en anpassning till internationella förhållanden. I de flesta andra europeiska länder gäller nämligen krav på en årlig tilldelning av återbäring till försäkringstagarna (se mera härom i avsnitt 5.3).

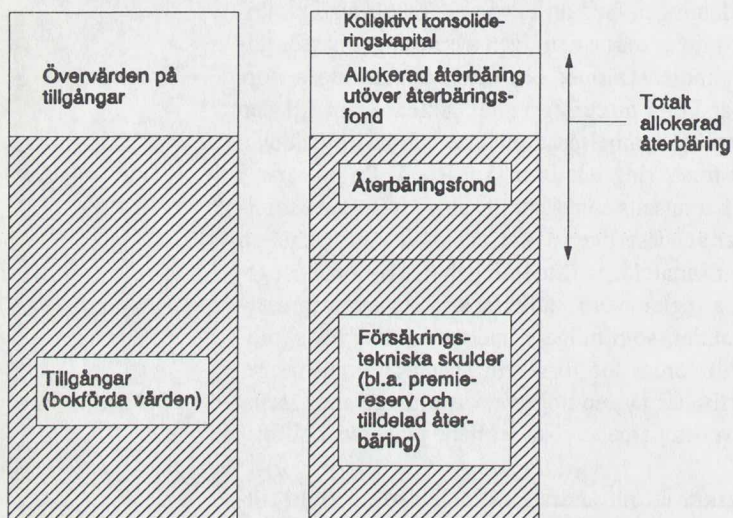
Viss betydelse för återbäringssystemens utformning kan även svårigheterna att erhålla externt riskkapital ha haft. För att åstadkomma en tillräcklig konsolidering har det inte funnits andra alternativ än att låta återbäringsmedlen vara tillgängliga för förlusttäckning. Härtill kommer att man från lagstiftarens sida traditionellt har lagt stor vikt vid kravet på betryggande soliditet, vilket på livförsäkringens område snarast blivit likty-

¹¹ En positiv återbäringsränta kan i själva verket, om den understiger den kalkylränta som används vid premieberäkningen, innebära att tidigare allokerad återbäring tas tillbaka.

digt med att ett bolag inte skall kunna gå i konkurs. Ju mindre del av överskotten som löpande tilldelas försäkringstagarna som återbäring, desto mindre är risken för obestånd.

I figur 5.1 visas ett förenklat, s.k. tekniskt, bokslut i ett livförsäkringsföretag.¹² Detta bokslut fastställs internt i bolagen och används bl.a. för att bestämma återbäringsröntans storlek. Som framgår av figuren motsvaras de totalt allokerade återbäringsmedlen både av realiserade överskott, redovisade i återbäringsfonden, och övertvärden på tillgångar. Återbäringsystemet tillgodoser sålunda att försäkringstagarna får del av såväl direktavkastning som värdestegringar på tillgångar, oberoende av om värde-
detillväxten har realiserats eller ej.

Figur 5.1 Tekniskt bokslut i ett livförsäkringsbolag

I och med att återbäring inte tilldelas förrän vid försäkringsfall har återbäringsfonden kunna växa till en betydande omfattning och motsvarar för närvarande ca 40 procent av ett etablerat livförsäkringsbolags balansomslutning. Därmed är också faran för att aktiekapitalet skall behöva tas i anspråk för förluster, och sålunda risken för obestånd, ytterst liten. I ett internationellt perspektiv framstår de svenska livförsäkringsbolagen som mycket välkonsoliderade. Å andra sidan är de förmåner som försäkringstagarna garanterats utöver ursprungligt utfästa belopp av relativt liten omfattning.

¹² Förenklingen innebär att det av figuren inte framgår finansiella skulder, årets resultat och eget kapital. Dessa poster har emellertid ringa betydelse för resonemangen här.

De försäkringstekniska avsättningarna utgörs av värdet på de bindande åtagandena, främst värdet av bolagets ansvarighet för löpande försäkringar.

Skillnaden mellan tillgångarnas marknadsvärde och värdet på försäkringstekniska skulder jämte totalt allokerad återbäring brukar benämnas *kollektiv konsolidering*. Är denna som i figuren ovan positiv, sägs konsolideringsgraden vara högre än 100 procent. Är den däremot negativ uppges konsolideringsgraden vara lägre, t.ex. 95 procent, vilket är fallet om värdet av garanterade åtaganden och totalt allokerad återbäring överstiger tillgångarnas marknadsvärde.

5.2.3 Förlusttäckning och delägaransvar i ömsesidiga försäkringsbolag

För ömsesidiga försäkringsbolag ges i FRL vissa särskilda regler om förlusttäckning, vilka sammanhänger med den ömsesidiga verksamhetens form och syfte. Bestämmelserna har visserligen något olika innebörd beroende på vilken typ av försäkring det är fråga om. De skilda förlusttäckningsreglerna för livförsäkringsrörelse och skadeförsäkringsrörelse vilar dock på samma grundsats, varför vi har valt att diskutera dem i ett sammanhang.

För ömsesidiga livförsäkringsbolag innebär bestämmelserna att om förlusten på livförsäkringsrörelsen inte kunnat täckas genom ianspråktagande av återbäringsfonden eller genom anlitande av eventuellt förekommande garantikapital, skall kvarstående förlust utjämnas genom nedsättning av bolagets ansvarighet för löpande försäkringar och tilldelad återbäring (12 kap. 8 § FRL). Om bolaget meddelar även annan försäkring än livförsäkring skall dock dessförinnan utnyttjas medel som avsatts till framtida förfogande inom sådan verksamhet. Nedsättningen skall verkställas på ett sätt som är skäligt med hänsyn till förlustens orsak och andra omständigheter. För nedsättningen skall grunder upprättas.¹³ Nedsättning skall drabba alla försäkringstagare, således även återförsäkringstagare.

För annan försäkring än livförsäkring, sjuk- och olycksfallsförsäkring som hänförs till skadeförsäkringsrörelsen, avgångsbidragsförsäkring och återförsäkring svarar delägarna, dvs. samtliga direktförsäkringstagare, personligen för bolagets förpliktelser utan begränsning eller med begränsning till visst belopp (1 kap. 7 § FRL). Bestämmelser om begränsning av personligt delägaransvar och i vilken ordning delägarna är personligen ansvariga skall upptas i bolagsordning (2 kap. 5 § första stycket 14 FRL). Delägarnas ansvar är dock subsidiärt. Ansvarigheten kan inträda endast då bolaget saknar tillgångar som kan användas för att täcka uppkommen förlust.

Det personliga delägaransvaret består i att om bolagets verksamhet går med förlust, som inte kan täckas med användning av obeskattade reser-

¹³ Se härom SOU 1946:34 s. 92 f och 258 ff.

ver, fritt eget kapital och reservfonden, skall bolaget — enligt reglerna i 13 kap. FRL — göra uttaxering på dem som varit delägare i bolaget under någon del av det räkenskapsår under vilket förlusten har uppkommit. Förlust som inte kan täckas genom uttaxering skall utjämnas genom nedsättning av delägarnas andel i den del av premiereserven som inte avser sjuk- eller livränta som tillhör skadeförsäkringsrörelsen. Nedsättning skall också ske av försäkringsbeloppen liksom av ersättningsbelopp som belöper på delägarna och svarar mot de försäkringsfall som inträffat under det räkenskapsår då förlusten har uppkommit. Om det finns garantikapital i rörelsen får uttaxering aldrig ske om förlusten inte överstiger garantikapitalet. Bestämmelserna om uttaxering innebär vidare bl.a. att — om annat inte har bestämts — uttaxering och nedsättning skall ske i förhållande till varje delägars premier som belöper på det räkenskapsår under vilket förlusten uppkommit.

Bestämmelser om personligt delägaransvar infördes redan år 1903. Dessa var helt i överensstämmelse med vad som vid tiden allmänt hade praktiserats genom bestämmelser i de ömsesidiga föreningarnas stadgar. Den särställning som livförsäkringen gavs beträffande den personliga ansvarigheten motiverades dels med att det inte som vid försäkring av egendom handlade om ersättning för inträffad förlust av egendom som till penningvärde kunde uppskattas åtminstone ungefärligt, utan om utbetalning av godtyckligt fixerade belopp, dels med att försäkring av egendom i regel förutsatte en viss grad av solvens hos försäkringstagaren, vilket däremot i fråga om livförsäkring, som närmast avsåg hopsamlandet av gjorda besparingar, inte behövde vara fallet.¹⁴ Det sedermera obligatoriska undantaget från personlig ansvarighet vid livförsäkring var ett resultat av att i stort sett samtliga ömsesidiga försäkringsbolag bestämt att, såvitt avsåg livförsäkring, endast bolagets förpliktelser skulle häfta för dess förbindelser.¹⁵

5.3 Förhållanden i andra länder

Också i andra länder är det vanligt med regler om överskottens användning. De olika bestämmelserna skiljer sig dock i vissa avseenden väsentligt från varandra. I flera nationer utgår man, liksom i Sverige, från att försäkringstagarna skall garanteras vissa delar av uppkomna överskott. I t.ex. Norge finns en lagregel som fastslår att överskott i livförsäkringsrörelsen skall tillkomma försäkringstagarna om inte annat är bestämt i bolagsordningen. Antagande och ändring av bolagsordning skall godkännas av tillsynsmyndigheten. Lagens utgångspunkt är sålunda att överskott skall återföras till försäkringstagarna och att fördelning härav till annan kräver offentligt godkännande. Vidare föreskrivs i den norska tillsyns-

¹⁴ Se NJA II 1904 s. 49 f. Enligt 1903 års lag var den personliga ansvarigheten fakultativ i livförsäkringsbolag.

¹⁵ Se SOU 1946:34 s. 241.

gen att överskotten skall fördelas mellan försäkringstagarna i förhållande till deras bidrag till uppkommet överskott.

En annan form av reglering är den som förekommer i vissa utomnordiska länder där man genom en procentsats, en beräkningsformel eller på annat sätt anger vad som minst skall komma försäkringstagarna till del. Ett krav därpå kan intas i lag och, som i Frankrike, vara obligatoriskt. En liknande vinstutdelningsmodell är den som finns i Tyskland och Österrike, där bolagen enligt tillsynsmyndighetens föreskrifter tillåts att dela ut endast en viss andel av uppkomna överskott till aktieägarna. I den franska lagstiftningen har olika gränser satts för delaktighet i överskott hänförliga till förvaltningen av försäkringstagarnas sparkapital och överskott till följd av att betryggande antaganden om dödlighet och driftskostnader använts. Den franska regleringen tar inte sikte på fördelningen försäkringstagarna emellan, medan det enligt bestämmelserna i Tyskland och Österrike gäller krav på att försäkringstagarna behandlas på ett rättvist sätt då överskotten fördelas.

Enligt gällande ordning i Danmark och Schweiz söker man med stöd av ändamålsbestämmelser få till stånd en kontrollerad vinstutdelning. Under återopande av skälighets- eller rimlighetskrav kan tillsynsmyndigheten ingripa om man befarar att aktieägare eller garanter tillgodoses på försäkringstagarnas bekostnad. Av dessa bestämmelser följer dessutom att de överskott som tillkommer försäkringstagarna skall fördelas dem emellan i förhållande till deras bidrag till överskottet. Även i Finland har uppställts ett skälighetskrav vid fördelning av överskott.

I de länder där man genom olika typer av regleringar ser till att försäkringstagarna garanteras vissa andelar av överskotten gäller vanligen krav på att avsättningar i motsvarande mån skall göras till försäkringstekniska skulder. Livförsäkringsbolagen i Tyskland är t.ex. skyldiga att sätta av minst 90 procent av de årliga överskotten till en särskild reserv, som ingår i de försäkringstekniska skulderna, och som får användas endast för att höja värdet på försäkringsförmånerna. Motsvarande bestämmelser gäller även i bl.a. Norge och Danmark. Som en följd av dessa krav utgör, som framgår av *tabell 5.1*, de försäkringstekniska skulderna vanligen en stor del av balansomslutningen, ofta mellan 80 och 95 procent därav. I Sverige, där återbäring som regel inte tilldelas förrän vid försäkringsfall, motsvarar de försäkringstekniska skulderna endast ca 60 procent av omslutningen.

Av betydelse för de försäkringstekniska skuldernas omfattning är även livförsäkringsföretagens investeringar. I många länder där försäkringstagarna garanteras vissa andelar av överskotten har man av tradition, och som en följd av gällande placeringskrav, investerat stora delar av premie-medlen i obligationer och andra räntebärande tillgångar. Så är fallet t.ex. i Danmark, där man sedan länge har en väl utvecklad marknad för bostadsobligationer. De stora innehaven av räntebärande värdepapper har, särskilt i tider med hög inflation, medfört en hög direktavkastning som i betydande omfattning omedelbart har tilldelats försäkringstagarna, varvid avsättningar till försäkringstekniska skulder har krävts. Därefter har ytterligare investeringar gjorts i räntebärande tillgångar, vilka i sin tur

inneburit ränteintäkter osv.

I Storbritannien har man i flera avseenden följt en annan tradition. Till skillnad från i många andra europeiska länder ställs här inga krav om att en viss del av överskotten i livförsäkringsrörelsen skall tillkomma försäkringskollektivet. Sådana angelägenheter överlämnas åt bolagen själva att bestämma. Vissa avtal ger rätt till del av överskotten (with profit), andra inte (non profit). Försäkringsföretagen får också avgöra överskottens fördelning inom försäkringskollektivet.

Tabell 5.1 *Försäkringstekniska skulder i livförsäkringsbolag*

Land	Procent av balansomslutningen, ca
Sverige	60 %
Grekland	65-80 %
Storbritannien	70 %
Italien	80 %
Portugal	80 %
Frankrike	85 %
Danmark	90 %
Norge	90 %
Schweiz	90 %
Österrike	90 %
Finland	95 %
Tyskland	95 %

Källa: Branschorganisationen i resp. land

Liksom i många andra avseenden bygger den brittiska regleringen på offentlighet. Livförsäkringsbolagen är skyldiga att varje år informera allmänheten om sina beslut beträffande försäkringstagarnas delaktighet i överskotten. Den del av överskotten som tillfaller försäkringstagarna kallas bonus, och garanteras i samband med att de årliga besluten tillkännages (bonus declaration). Utgångspunkten för ett bolags fördelningsbeslut är de överskott som bolagets ansvarige aktuarie fastställer utifrån en särskild värdering av den långsiktiga livförsäkringsrörelsen.¹⁶ Värderingen, som tar hänsyn till såväl finansiella som aktuariella aspekter, kan innebära att extra avsättningar till försäkringstekniska skulder aktualiseras. Så är t.ex. fallet om matchningen mellan tillgångar och skulder är otillfredsställande eller om mortalitetsutvecklingen bedöms som ogynnsam för bolaget.¹⁷ Sådana förstärkningar leder till att utrymmet för bonus minskar. Vid beräkning av för bonus tillgängliga överskott beaktas såvitt gäller av-

¹⁶ Regler för denna värdering finns i The Insurance Companies (Accounts and Statements) Regulations 1983.

¹⁷ Extra avsättningar till följd av bristfällig matchning görs till en s.k. mismatch-reserve.

kastningen i placeringsverksamheten endast realiserade överskott.

I den mån bonusen inte utbetalas direkt görs avsättning till försäkrings-tekniska skulder. Samtliga transaktioner rörande bonusen framgår av försäkringsföretagets resultaträkning. Det är sålunda inte den i bolaget redovisade vinsten som försäkringstagarna får del av.¹⁸ Beteckningen för bonusberättigade livförsäkringar, dvs. "with profit"-avtalen, kan mot bakgrund härav framstå som något missvisande.

En begränsning i försäkringsbolagens frihet gäller dock, nämligen om ett bolag skulle vilja sänka försäkringskollektivets andel i överskotten i förhållande till föregående år. Då krävs tillsynsmyndighetens tillstånd om sänkningen överstiger en halv procentenhet. Ett bolag som ett år låtit t.ex. 95 procent av överskotten enligt den särskilda värderingen tillfalla försäkringstagarna måste i princip ge försäkringstagarna minst 94,5 procent året därpå. På så vis anses försäkringstagarnas rimliga förväntningar på del i överskottsmedlen tillgodosedda (reasonable expectations). Då en sänkning medges fordras normalt att varje försäkringstagare informeras därom skriftligen.

Hur de överskott som tillfaller försäkringskollektivet fördelas mellan enskilda försäkringar bestäms av den fördelningsprincip som försäkrings-givaren tillämpar. Vanligen sker en årlig tilldelning av bonus på individuella försäkringar. Tillämpar bolaget en kontributionsmetod får enskilda försäkringar bonus i förhållande till deras resp. bidrag till överskottet. Under ett uniformt system är omfattningen densamma för alla avtal, oavsett när premierna har inbetalats. Avsättning för bonus kan också ske till en särskild fond, som inledningsvis är ofördelad, och som först senare fördelas bland enskilda försäkringar.¹⁹

Bonusen kan utgå i olika former. Det vanliga är att den används för en utvidgning av försäkringsförmånen, varvid utbetalning sker samtidigt med och under samma förutsättningar som utbetalning av ursprungligt garanterade försäkringsbelopp. Denna typ av bonus kallas "reversionary bonus". Bonusen kan också utbetalas kontant, vilket dock inte är särskilt vanligt, eller användas för premiereducering.

En del av de årliga överskotten tillkommer försäkringarna i form av s.k. terminal bonus, vilken utgår och utbetalas först vid försäkringstidens slut och ibland vid försäkringsfall. För ett enskilt räkenskapsår är denna typ av bonus sålunda aktuell endast för en begränsad del av försäkringsbeståndet. "Terminal bonus" utbetalas vanligen inte vid förtida annullation (återköp).

I praktiken är utbetalning av "terminal bonus" en metod för att låta försäkringskollektivet få del även av värdestegringar som ännu inte har realiserats. Sådana överskott är visserligen i princip inte tillgängliga för bo-

¹⁸ Jfr den ordning som nu tillämpas i svenska livförsäkringsbolag och som innebär att vinsten i bolaget sätts av till återbäringsfonden. Av bolagets resultaträkning framgår därmed varken utbetalning av återbärning till försäkringstagaren eller avsättning till återbäringsfond.

¹⁹ Ett liknande system tillämpas även i Danmark, där den ofördelade fonden benämns *bonusudjævningshensættelse*. För en närmare beskrivning av det danska bonusfördelningssystemet, se t.ex. SOU 1993:108 s. 101 f.

nus, men med ett tillräckligt kontantflöde är, liksom i Sverige, en utbetalning i motsvarande mån möjlig utan att tillgångar särskilt behöver säljas härför. Utbetalning aktualiseras ju normalt endast för en liten del av kollektivet. Av de belopp som totalt utbetalas på en försäkring utgörs ofta mellan 25 och 50 procent av "terminal bonus". Den förhållandevis stora omfattningen sammanhänger med att de brittiska livförsäkringsföretagen till stor del placerar premiemedlen i aktier och fastigheter. Det är inte ovanligt att ett livförsäkringsbolags placeringsportfölj till 75-80 procent består av sådana tillgångar. Därmed är direktavkastning och löpande avsättningar för bonus av mindre betydelse här än i många andra europeiska länder, men i gengäld har stora reserver med orealiserade överskott kunnat byggas upp. Förhållandet innebär att de försäkringstekniska skuldernas andel av balansomslutningen i brittiska livförsäkringsbolag är av mindre omfattning än på många andra håll, vilket framgår av tabellen ovan.

I balansräkningen motsvaras "terminal bonus" huvudsakligen av en värderingsreserv, s.k. investment reserv, utvisande skillnaden mellan tillgångarnas marknadsvärde och anskaffningsvärde. Reserven är, trots att den inte utgör en försäkringsteknisk skuld, endast i begränsad utsträckning tillgänglig för aktieägarna. Det beror dels på att orealiserade överskott inte är utdelningsbara, dels på den nämnda skyddsregeln om att försäkringstagarnas andel i överskotten i förhållande till föregående år inte utan godkännande får sänkas med mer än en halv procentenhet. När övervärden realiseras tas de upp som intäkt i resultaträkningen, och i den mån sådana intäkter inte utjämnas av kostnader, tillfaller större delen härav automatiskt försäkringstagarna.

För många ömsesidiga livförsäkringsbolag utgör värderingsreserven i praktiken den enda explicita redovisningspost som kan inräknas i kapitalbasen. I sådana bolag synes sålunda merparten av realiserade överskott omedelbart sättas av för bonus.

Några upplysningar om "terminal bonus" lämnas inte till enskilda försäkringstagare under försäkringstiden. Sådan information ges däremot i bolagets årliga "bonus declaration" och anger då de belopp som garanteras om utbetalning aktualiseras före nästa offentliggörande. Detta besked binder inte bolaget för framtiden, utan det kan året därpå ange en annan nivå. "Terminal bonus" anges som regel i procent av tidigare upplupen bonus, främst "reversionary bonus".

De årliga besluten om bonus utgör en viktig konkurrensfaktor på den brittiska marknaden. På varje livförsäkringsbolag vilar en press att erbjuda högsta möjliga bonus. Denna press har i vissa fall lett fram till så stora avsättningar för bonus att bolaget fått problem med att upprätthålla en god matchning. Bl.a. för att komma ifrån sådana svårigheter har under senare år många bolag övergått från det traditionella bonussystemet till ett system kallat "unitised with profit", där bonusen i stället för att avse nominella belopp knyts till värdet på en viss tillgångsmassa i bolaget.

5.4 Överväganden och förslag

5.4.1 Inledning

Som framgått av det föregående har det i många europeiska länder ansetts vara lagstiftarens uppgift att se till att försäkringstagarna får en rimlig och rättvis avkastning på insatta medel. Det gäller i förhållande till såväl aktieägarna som jämfört med andra grupper eller generationer av försäkringstagare. Vanligen tillgodoses kraven genom skälighetsregler eller bestämmelser som anger hur stora andelar av överskotten som minst skall komma försäkringskollektivet till del, ibland i kombination med begränsningar rörande vinstutdelningen. Denna regleringssyn har sedan länge präglat den svenska lagstiftningen på området.

På andra håll begränsar man regleringen till åtgärder som främst tar sikte på genomlysning och offentlighet av bolagens agerande. En detaljerad kontroll av hur överskotten fördelas anses vara till nackdel för försäkringstagarna, eftersom en sådan reglering begränsar konkurrensen. Till denna regleringssyn ansluter sig bland de europeiska länderna i första hand Irland, Nederländerna och Storbritannien. Också i Kanada och i många av USA:s delstater bygger lagstiftningen på motsvarande principer. I Storbritannien tar regleringen som framgått sikte på offentlighet av bolagens beslut om överskottsfordelningen och på förändringar i enskilda bolags fördelningspolitik.

Oavsett vilken utgångspunkt som ligger till grund för ett lands lagstiftning erhåller försäkringstagarna vanligen mellan 90 och 95 procent av överskotten i livförsäkringsverksamheten. Detta ger emellertid inte en fullständig bild av den avkastning som försäkringstagarna i praktiken får på inbetalda premiemedel. Avkastningens storlek är t.ex. i hög grad beroende av de investeringar försäkringsgivaren gör, varvid placeringsreglernas utformning är av stor betydelse. De överskott som försäkringstagarna får del av kan dessutom definieras på olika sätt i skilda länder. Det är inte på alla håll som de försäkrade, liksom i Storbritannien och Sverige, får del av orealiserade värdestegringar på bolagens tillgångar. En reglering som tillser att försäkringstagarna erhåller vissa andelar av överskotten utgör sålunda ingen garanti för en god avkastning på försäkringssparandet.

5.4.2 Behov av regler för överskottens fördelning

Enligt vår mening är det inte befogat att genom offentlig reglering se till att försäkringstagarna garanteras vissa andelar av överskotten i livförsäkringsverksamheten eller att överskotten fördelas enligt någon särskild metod mellan försäkringstagarnas inbördes. En sådan reglering leder till onödiga inskränkningar i livförsäkringsbolagens möjligheter att erbjuda produkter som anpassas till de enskilda konsumenternas behov. Det naturliga är att rätten och förutsättningarna för delaktighet i överskott — liksom andra förhållanden mellan försäkringstagaren och försäkringsgivaren — regleras i de enskilda avtalen. En reglering av överskottens fördelning

ter sig dessutom främmande mot bakgrund av den allt större vikt som konkurrensfrågorna kommit att få under det senaste decenniet, inte bara i Sverige, utan i flertalet västeuropeiska länder.

Enligt nuvarande ordning används som framgått begreppet "återbäring" för att beteckna de överskott som försäkringstagarna får del av. Emellertid används "återbäring" som benämning både för överskott som garanterats försäkringstagarna, dvs. tilldelad återbäring, och för överskottsmedel som utgör riskkapital i bolaget, dvs. allokerad återbäring, och som alltså ännu inte har utfästs. Vidare har den s.k. återbäringsrätten en innebörd som lätt kan missolkas. För att klargöra skillnaden mellan garanterade förmåner och riskkapital anser vi att en ny terminologi bör införas på området. I nära anslutning till internationellt nyttjade begrepp föreslår vi att "bonus" används som benämning på överskottsmedel som har tillgodoförts försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal.

Om man inte genom offentlig reglering garanterar försäkringstagarna vissa överskott i livförsäkringsverksamheten finns det heller ingen anledning att behålla det nuvarande förbudet mot vinstutdelning i konventionell livförsäkring. Ett upphävande av förbudet förutsätter emellertid att man samtidigt tillser att aktiekapitalet blir ett riskbärande kapital i alla konventionella livförsäkringsaktiebolag och inte, som nu, bara i nystartade bolag. Med möjligheter till vinstutdelning till aktieägare är det inte rimligt att försäkringstagarna bär företagsrisken i livförsäkringsverksamheten. Av betydelse här är bl.a. kraven på försäkringstekniska avsättningar. De överskott som försäkringstagarna har förväntningar om att få till följd av avtalen bör inte vara tillgängliga för förlusttäckning eller utdelning av vinst till aktieägare. För vinstutdelning i livförsäkringsbolag bör så långt möjligt gälla allmänna bolagsrättsliga regler.

Även det nuvarande kravet på att konventionella livförsäkringar och unit linked-försäkringar skall meddelas av skilda bolag kan slopas. Ett av de bärande skälen för att uppställa en regel om separation av fondförsäkringsrörelse från konventionell livförsäkringsrörelse var att fondförsäkringsbolag skulle ha möjlighet att dela ut vinst till aktieägare. Även vissa andra särregler åberopades för fondförsäkringsrörelse, främst placeringsreglerna.²⁰ Eftersom det nyligen har införts nya placeringsregler som omfattar alla försäkringsbolag, dvs. även fondförsäkringsbolag, har även detta argument för separationsregeln förlorat i betydelse. Ett krav om att konventionell livförsäkring och fondförsäkring skall meddelas av skilda bolag förekommer heller inte i andra länder.

²⁰ Se prop. 1989/90:34 s. 42.

5.4.3 Försäkringstagarens rätt till bonus

Allmänna utgångspunkter

Försäkringsbolagen bör enligt vår uppfattning ha frihet att komma överens med sina kunder om villkoren för erhållande av bonus. På så vis skapas förutsättningar för ett brett produktutbud och en effektiv konkurrens. Försäkringsavtal med olika rätt till delaktighet i överskotten bör kunna erbjudas. Det kan i vissa fall anses naturligt med sådana skillnader, t.ex. då den garanterade avkastningen på sparandet i försäkringen skiljer sig åt.

Det väsentliga från skyddssynpunkt är att principerna för erhållande av bonus framgår av avtalsvillkoren och att rätten därtill inte ensidigt kan ändras av försäkringsgivaren till försäkringstagarens nackdel. Försäkringstagaren har ju med hänsyn till avtalens ofta långsiktiga natur som regel endast små möjligheter att i förtid få ut sparade medel eller att byta försäkringsgivare om han av någon anledning skulle vara missnöjd. Även då en rätt till bonus saknas bör detta framgå av villkoren.

Bonusens beräkning

Med hänsyn till att bonusen utgör en förmån som är betingad av att det uppkommer överskott i livförsäkringsverksamheten är det naturligt att det av avtalsvillkoren framgår vilka överskott som avses. Här är olika alternativ möjliga och bolagen bör kunna tillämpa skilda utgångspunkter. Det väsentliga är att den enskilde försäkringstagaren får veta vilka överskott som ligger till grund för den bonus som han kan förväntas få på sin försäkring. Mot bakgrund härav bör ett krav gälla om att sådana uppgifter skall intas i avtalsvillkoren.

De överskott som uppkommer i livförsäkringsverksamheten brukar beräkningsmässigt hänföras till tre olika källor nämligen den finansiella, den aktuariella resp. den administrativa verksamheten.

Ett alternativ är att vid fastställandet av bonus beräkningsmässigt utgå ifrån ett resultat som är en kombination av den finansiella och den aktuariella rörelsen, men inte den administrativa verksamheten. Ett överskott i kapitalförvaltningen kan därvid utjämna ett underskott orsakat av en ogynnsam utveckling av mortaliteten eller vice versa. Denna metod är utgångspunkten för de bonussystem som tillämpas i bl.a. Storbritannien, där som framgått bolagets ansvarige aktuarie fyller en viktig funktion vid den årliga värderingen av försäkringsåtagandena och fastställandet av för bonus tillgängliga överskott.

Ett annat alternativ är att bonusens omfattning bestäms mot bakgrund av överskott hänförliga till endast en av verksamheterna i bolaget, t.ex. den finansiella.

Vi har inte funnit det nödvändigt eller meningsfullt att ställa krav på bolagen att t.ex. genom angivande av procentsatser uppge vissa minimivärden för försäkringstagarnas delaktighet i överskott. Ett enskilt bolag bör

också kunna tillämpa olika utgångspunkter för beräkning av bonus för skilda avtal.

Bonusens fördelning

Av betydelse för de försäkrade är vidare vilka metoder försäkringsgivaren tillämpar vid fördelning av överskott mellan olika generationer av försäkringstagare. En variant är att man, liksom nu, tillämpar en kontributionsmetod, varvid enskilda försäkringar erhåller bonus i förhållande till deras bidrag till överskotten. Även andra metoder är dock tänkbara, t.ex. sådana där bonusens omfattning är densamma för alla avtal oberoende av när premieinbetalningar har skett.

Enligt vår mening finns det, som redan påpekats, ingen anledning att genom offentlig reglering föreskriva att fördelningen skall ske enligt någon viss metod. Det är dock angeläget att de principer som ett enskilt bolag tillämpar vid fördelningen är tydliga och fastställda i förväg och att de inte kan ändras i efterhand. Om sådana riktlinjer är vaga skapas utrymme för förändringar som de försäkrade, t.ex. med hänsyn till utbildad praxis, inte har anledning att förvänta sig. En sådan situation inträffade för några år sedan då konkurrensen om nytecknade försäkringar skärptes, varvid flera försäkringsbolag gav väsentligt högre återbäring på nya premier än som svarade mot den avkastning som kunde erhållas på sådana inbetalningar. Konsekvensen blev att nytecknade försäkringar fick del av medel som hörde till äldre bestånd. Emellertid kunde Finansinspektionen vid det tillfället ingripa med stöd av skälighetsprincipen, som då var utgångspunkten för fördelningen. Enligt denna princip skall, som framgått, en kontributionsmetod tillämpas.

Förändringar i bonusens omfattning

Som framgått har i Storbritannien införts en regel som ger tillsynsmyndigheten möjlighet att ingripa om ett försäkringsbolag väsentligt sänker försäkringskollektivets andel av överskotten i förhållande till föregående år. Sådana beslut anses nämligen rubba de berättigade förväntningar om bonus som försäkringstagarna har med hänsyn till tidigare fattade beslut (reasonable expectations). Sänkningar på mer än en halv procentenhet godtas i princip endast om särskilda skäl föreligger, t.ex. om aktieägarna tidigare skjutit till medel som de önskar få återbetalda.

Också här är en motsvarande möjlighet till ingripande från Finansinspektionens sida angelägen. Ett försäkringsbolag bör inte väsentligt kunna sänka bonusens andel i överskotten i förhållande till föregående räkenskapsår. Vi har dock inte funnit det nödvändigt att precisera detta krav genom angivande av vissa procentsatser.

Av betydelse i sammanhanget är att enskilda bolag kan komma att utveckla en praxis som innebär att försäkringstagarna får högre bonus än vad bolaget har förbundit sig till enligt avtalen. Om en sådan praxis till-

lämpas under lång tid skapas bland såväl gamla som nya försäkringstagare sannolikt förväntningar om att denna skall gälla även i fortsättningen. Nyttillkommande försäkringstagare kan med hänsyn härtill anse det mindre nödvändigt att ingå avtal som garanterar dem en hög bonus. Ett bolag är dock i regel oförhindrat att ändra sin praxis, så att en stor del av överskotten i stället går till aktieägarna. Enligt allmänna avtalsrättsliga bestämmelser gäller nämligen att en generös avtalstillämpning inte annat än i mycket speciella undantagsfall leder till att avtalet ges ett nytt innehåll.²¹ En ändring av praxis till de försäkrades nackdel skulle visserligen knappast vara i ägarnas långsiktiga intresse eftersom såväl nyteckning som löpande premieinbetalningar med all sannolikhet skulle påverkas negativt. Inte desto mindre kan en aktieägare som t.ex. tillfälligt råkat i en likviditetskris tänkas agera på detta sätt.

Avsikten med ingripandemöjligheten är inte att ett bolag som under en begränsad tid avser att ge högre bonus än normalt skall bli bunden av denna nivå i fortsättningen. Förutsatt att den tillfälliga avvikelsen klargörs för de försäkrade på förhand kan en sänkning till "normal" nivå knappast anses som överraskande. Det är heller inte meningen att försämringar i försäkringskollektivets andel av överskotten helt skall förhindras. Försämringar i förhållande till etablerad praxis skall dock kunna ske endast stegvis och bara under förutsättning att de nivåer som eventuellt angetts i avtalen inte underskrids. Därmed kan också förhindras att aktieägare kortiktigt agerar på ett för de försäkrade oförmånligt sätt. Det är angeläget att eventuella försämringar skriftligen meddelas de enskilda försäkringstagarna. Informationskraven får tillgodoses genom de myndighetsföreskrifter rörande bl.a. bonus som Finansinspektionen skall utforma som en följd av EG:s informationskrav. Sådana föreskrifter har nyligen utfärdats (FFFS 1995:30), och dessa bör nu anpassas till de berörda kraven.

Bonusens form

Av villkoren bör även framgå i vilken form bonusen skall utgå och om försäkringstagaren senare har rätt att välja annan form. Här kan liksom nu gäller beträffande återbäring olika alternativ tänkas. Bonusen bör kunna utbetalas *kontant*, användas för *premiereducering* eller för utvidgning av försäkringsförmånerna, dvs. köp av tilläggsförsäkring (s.k. *beloppshöjning*). Den bör också kunna utgå i form av ett tillägg till sparandet i försäkringen (s.k. *vinstsamling*). Ingenting bör hindra att bonus ges i form av andelar av en särskild förmögenhetsmassa, t.ex. en värdepappersfond. En sådan metod innebär att försäkringstagarna liksom vid unit linked-försäkring bär de finansiella risker som är förenade med tillgångarna i fonden. Alternativt kan andelarna avse i försäkringsbolaget avskilda tillgångar, dvs. en intern fond.

²¹ Se härom bl.a. Adlercreutz, *Avtalsrätt II*, 3 uppl. s. 87.

Information

Det är angeläget att avtalsvillkoren rörande bonusen formuleras så att de är lätta att förstå för enskilda konsumenter. Omfångsrika och detaljerade villkor, t.ex. med matematiska formler för beräkning av de överskott som försäkringstagarna skall få del av, bör undvikas. Tillsynsmyndigheten bör kunna ingripa om villkoren utformas så att de blir svåra att tyda för enskilda försäkringstagare. Också dessa krav bör kunna tillgodoses genom de berörda myndighetsföreskrifterna om information.

5.4.4 Bonusens behandling i redovisningen

Mot bakgrund av de utgångspunkter för beräkning av bonus som ett enskilt bolag tillämpar skall varje år fattas beslut om bonusens omfattning. Dessa beslut ligger i sin tur till grund för de avsättningar som skall göras till försäkringstekniska skulder och för kontant utbetalning av bonus. Att bonusen kostnadsförs i företagets resultaträkning är naturligt med hänsyn till att bonusen utgör en avtalsförpliktelse. Med möjligheter till vinstutdelning är det dessutom angeläget att årets resultat inte innefattar överskott som de försäkrade har förväntningar om att få till följd av ingångna avtal.

Vid fastställandet av för bonus tillgängliga överskott skall såvitt gäller placeringsverksamheten endast realiserade överskott beaktas.²²

Det är viktigt, inte minst från konkurrenssynpunkt, att de årliga besluten om bonusens omfattning är tillgängliga för allmänheten och att de är jämförbara bolagen emellan. För att tillgodose sådana synpunkter bör, liksom i Storbritannien, gälla ett krav på offentlighöörande. En jämförelse av skilda bolags beslut underlättas om bonusen anges t.ex. i procent av tidigare garanterade förmåner. Som redan påpekats bör sänkningar i förhållande till föregående räkenskapsår skriftligen meddelas enskilda försäkringstagare.

Det bör i sammanhanget tilläggas att avsättning för bonus inte kan ske till en särskild fond, som i likhet med nuvarande återbäringsfond, kan tas i anspråk för förlusttäckning i livförsäkringsrörelsen. Sådana avsättningar förutsätter nämligen att livförsäkringsbolagen kan *avtala* med försäkringstagarna om att bonus skall utgå i form av ett riskkapital som då kännetecknas av att det inte går att omsätta och heller inte är förenat med någon rösträtt. Riskkapitalformer av detta slag är emellertid generellt förbjudna enligt svensk lag. Ett allmänt aktiebolag kan t.ex. inte erhålla riskkapital genom att erbjuda allmänheten aktier utan röstvärde. Några skäl att för livförsäkringsverksamhetens del frångå de principer som all-

²² Det bör noteras att det inte råder någon motsättning mellan det faktum att en enskild försäkring kan vara berättigad till en bonus motsvarande totalavkastningen i den finansiella verksamheten och det förhållandet att man i de årliga räkenskaperna utgår ifrån realiserade överskott. Med ett tillräckligt kontantflöde är det, som framgått, möjligt för bolagen att utbetala en extra bonus som svarar mot orealiserade värdestegringar på tillgångarna utan att för den skull realisera värdetillväxten.

mänt gäller företags kapitalanskaffning föreligger enligt vår mening inte. Inte heller i andra länder kan medel avsatta för bonus användas för att täcka förluster i rörelsen.

5.4.5 Redovisning av övervärden på tillgångar

För att försäkringstagarnas anspråk på bonus skall vara väl skyddade är det angeläget att realiserade värdestegringar på tillgångar inte kan bli föremål för vinstutdelning eller motsvarande dispositioner. Övervärdena bör — när de realiseras — tas upp som intäkt i resultaträkningen och ingå i de överskott som ligger till grund för de årliga besluten om bonusens omfattning. Om så inte sker utan transaktionerna i stället enbart leder till en omföring från en värderingsreserv till fritt eget kapital utsätts försäkringskollektivet för risken att aktieägarna som vinst delar ut överskott som enligt avtal skall utgöra bonus. En sådan situation, som skulle kunna aktualiseras om bolaget väljer att värdera sina placeringstillgångar utifrån verkligt värde, är från skyddssynpunkt oacceptabel.

Det är angeläget att redovisningsreglerna är utformade på sådant sätt att man inte behöver bestämmelser som begränsar vinstutdelningen i livförsäkringsbolagen eller som tvingar sådana bolag att i redovisningen värdera sina placeringstillgångar till anskaffningsvärde.

Enligt regeringens lagrådsremiss om Års- och koncernredovisning skall ett bolag som väljer att värdera sina placeringstillgångar utifrån verkligt värde sätta av mellanskillnaden till följd av att bokfört värde överstiger anskaffningsvärde till en värderingsreserv — en s.k *Fond för realiserade vinster*. Avsättning till sådan fond skall enligt remissen ske som en disposition av årets resultat och i skadeförsäkringsbolag tas upp som bundet eget kapital. I livförsäkringsföretag skall övervärdena redovisas på motsvarande sätt men fonden i stället tar upp som återbäringsmedel, vilket är en följd av nuvarande vinstutdelningsförbud.

Enligt vår mening bör förändringar i övervärdena i ett konventionellt livförsäkringsbolag i stället redovisas som en avsättning i bolagets resultaträkning, på samma sätt som en bokslutsdisposition, och realiserade överskott sålunda exkluderas från årets resultat. En sådan ordning är befogad med hänsyn till att övervärdena i praktiken är ofördelade mellan dem som är ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal och bolagets ägare. Det är först när övervärdena har realiserats och avsättningar för bonus har skett som man vet i vilken utsträckning värdestegringarna utgör en disponibel *vinst* i bolaget. Det är sålunda inte korrekt att låta realiserade värdestegringar ingå i årets resultat. Då medlen är ofördelade bör värderingsreserven vidare redovisas som en särskild post, som varken utgör försäkringsteknisk skuld eller eget kapital. För att markera att fonden inte utgörs av vinstmedel bör dess benämning ändras till *Fond för realiserade överskott*. Som redan påpekats är det angeläget att redovisningsreglerna i övrigt utformas så att en realiserad värdestegring tas upp som intäkt i resultaträkningen och ingår i de överskott som ligger till grund för de årliga besluten om bonusens omfattning. Dessa synpunk-

ter får tillgodoses vid utformningen av nya redovisningsregler.

I bolag som inte meddelar försäkringar med rätt till del av överskotten, t.ex. skadeförsäkringsbolag och rena fondförsäkringsbolag, kan värderegleringsreserven, så som har föreslagits i remissen, tas upp som bundet eget kapital.

Nedan ges ett exempel på hur orealiserade och realiserade överskott på tillgångar bör påverka ett konventionellt livförsäkringsbolags resultaträkning. Även förändringar i balansposterna Fond för orealiserade överskott resp. Eget kapital anges. I den förenklade resultaträkningen redovisas orealiserade överskott som en bokslutsdisposition. Emellertid kan det finnas flera metoder som tillgodoser att avsättning till Fond för orealiserade överskott inte sker som en disposition av årets resultat. Den närmare utformningen av redovisningsreglerna får ske i samband med departementsbehandlingen av våra förslag.

Resultaträkning (exempel)

	år 1	år 2
Realiserat resultat före avsättningar för bonus och före bokslutsdispositioner	200	20
Orealiserade vinster på placeringstillgångar	50	-20
Orealiserade förluster på placeringstillgångar	-5	0
Resultat före bonus och bokslutsdisp.	245	0
Avsättningar för bonus	-100	-10
Avsättning till fond för orealiserade överskott	-50	0
Nedsättning av fond för orealiserade överskott	5	20
Årets resultat	100	10

<i>Fond för orealiserade överskott</i>	45	25
--	----	----

Eget kapital:

- Aktiekapital	100	100
- Balanserad vinst eller förlust	0	100
- Årets resultat	100	10
	200	210

Utgångspunkten i exemplet är att försäkringsavtalen berättigar till bonus motsvarande minst 50 procent av ett sammanvägt resultat i den finansiella och den aktuariella rörelsen. År 1 uppgår detta resultat till 200, varför ett belopp motsvarande 100 sätts av till försäkringstekniska skulder. Någon kontant utbetalning av bonus antas inte ske. Nettot av samma års orealiserade värdeförändringar uppgår till 45, varigenom värdet av *Fond för orealiserade överskott* ökar i motsvarande mån. Årets resultat uppgår till 100.

Exemplet för år 2 illustrerar vad som händer när en från år 1 orealiserad värdestegring på 20 realiseras. Försäljningsintäkten på 20 påverkar det realiserade resultatet, av vilket hälften tillfaller försäkringskollektivet som bonus. Resterande del av överskottet utgör årets resultat. Värderegleringsreserven minskar med 20. I den förenklade resultaträkningen fun-

gerar posten *Orealiserade vinster på placeringsstillgångar* år 2 som korrigeringspost för tidigare realiserade överskott (-20).

I vilken utsträckning redovisade övervärden bör kunna räknas in i kapitalbasen är beroende bl.a. av de principer som enskilda bolag tillämpar för erhållande av bonus. Om ett bolag, som i exemplet ovan, utgår ifrån ett resultat som är en kombination av den finansiella och den aktuariella rörelsen är det rimligt att övervärdena kan inräknas i kapitalbasen. Med den utgångspunkten kan ju en realiserad värdetillväxt utjämna ett underskott i den aktuariella verksamheten. Om bonusens omfattning däremot bestäms enbart mot bakgrund av den finansiella rörelsen är övervärdenas resultatutjämnande funktion begränsad, vilket bör återspeglas i möjligheten att räkna in dem i kapitalbasen.

5.4.6 Utjämning av aktuariella risker

Det främsta hotet mot ett livförsäkringsbolags solvens utgörs, som framgått av kapitel 3, av variationerna i tillgångsvärdena. Särskilda placeringsregler, som anger ramarna för placeringsverksamheten, är därför väsentliga. Av betydelse för möjligheten att infria ingångna försäkringsavtal är emellertid också de aktuariella riskerna, dvs. risker knutna till bl.a. dödlighet och sjuklighet. Antaganden om sådana och andra riskmått ligger till grund för beräkningen av premiereserv och försäkringspremier. Stora variationer i dödligheten är visserligen inte särskilt vanliga och trendmässiga förändringar av genomsnittlig livslängd är en långsam process. De ofta långsiktiga avtalen innebär dock att livförsäkringsbolagen har begränsade möjligheter att genom ändrad prissättning kompensera sig för ökade risker. Det gäller såväl bonusberättigade försäkringar som ej bonusberättigade försäkringar. Inom vissa försäkringsgrenar är det dessutom inte ovanligt att resultatet i riskrörelsen är positivt så länge bestånden är unga, medan det i äldre bestånd kan uppkomma underskott.

För att möta slumpmässiga variationer mellan åren och för att täcka i övrigt svårbedömda aktuariella risker bör ett livförsäkringsbolag vara skyldigt att i viss utsträckning göra avsättningar till en särskild utjämningsreserv. Kraven på avsättningar bör därvid knyta an till riskförloppet i enskilda försäkringsgrenar, men tanken är inte att reserven skall vara så omfattande att den ersätter det egna kapitalets riskbärande funktion. Dess syfte är inte heller att täcka poolningsbara risker. Om ett enskilt bolags bestånd är för litet för att åstadkomma en god riskutjämning bör detta hanteras på annat sätt, t.ex. genom återförsäkring. Närmare föreskrifter för avsättningar och användning, liksom regler för reservens omfattning, bör utfärdas av regeringen eller, efter bemyndigande, Finansinspektionen.

Utgångspunkten bör vara att avsättning till utjämningsreserv skall ske då överskott uppkommer i den aktuariella verksamheten och så länge reserven inte uppgår till en i föreskrifterna fastslagen nivå, som samtidigt utgör gräns för hur stor reserven maximalt får vara.

Uttag skall ske då underskott uppkommer i den aktuariella verksamhe-

ten eller om reservens omfattning annars kommer att överstiga den fastställda nivån. Vid försäkring för dödsfall uppkommer underskott om dödligheten bland de försäkrade överstiger den vid premiereservberäkningen antagna och vid försäkring för livsfall om dödligheten understiger den beräknade. Underskott kan också uppkomma om dödlighetsantagandena vid beräkning av premiereserven för tecknade försäkringar inte längre är betryggande och bolaget av den anledningen måste förstärka premiereserven.

I enlighet med reglerna i EG:s redovisningsdirektiv rörande försäkringsföretag skall den särskilda reserven redovisas som försäkringsteknisk skuld.

5.4.7 Vinstens disposition

Som framgått skall försäkringsbolagen, enligt våra förslag, varje år göra avsättningar för bonus till försäkringstekniska skulder. Grunden för dessa avsättningar är de principer som enskilda bolag tillämpar för fördelning av överskott, och som kommer till uttryck i de individuella avtalen. Förändringar i övervärdena skall föras över bolagets resultaträkning och exkluderas från årets resultat. Vidare skall övervärden på tillgångar — när de realiseras — alltid tas upp som intäkt i resultaträkningen, och därigenom ingå i de överskott som ligger till grund för de årliga besluten om bonusens omfattning.

De föreslagna reglerna innebär att det redovisade resultatet i ett livförsäkringsbolag inte kommer att innefatta överskott som försäkringstagarna har anspråk på till följd av ingångna försäkringsavtal. Några särskilda regler för att begränsa vinstutdelningen i livförsäkringsbolag är därför inte befogade. För vinstutdelning kan i stället gälla allmänna bolagsrättsliga bestämmelser. Liksom i andra företag kommer det egna kapitalet i ett livförsäkringsbolag att vara riskbärande och utgöra förlusttäckningsmedel.

Huruvida vinstutdelning skall förekomma i praktiken får enskilda försäkringsbolag själva avgöra. De livförsäkringsaktiebolag som önskar driva livförsäkringsrörelsen helt och hållet för sina försäkringstagare får i likhet med skadeförsäkringsaktiebolagen och de allmänna aktiebolagen ta in beslut därom i sina bolagsordningar.

Ett livförsäkringsaktiebolag har också möjlighet att — liksom andra aktiebolag — avsätta en del av vinsten i bolaget för andra ändamål. Avsättning kan därvid ske till en särskild fond, som visserligen utgör en del av det egna kapitalet, men som är avsedd för framtida utbetalningar till försäkringstagarna. Sådana medel kan i likhet med annat eget kapital användas för förlusttäckning.

Ett livförsäkringsaktiebolag som avser att låta hela eller en del av den i bolaget redovisade vinsten gå till försäkringstagarna får ett annat syfte än att bereda vinst åt aktieägarna. I en sådan situation kräver det allmänna skyddet för aktieägarminoriteten att bolagsordningen skall innehålla en bestämmelse om användning av vinst och behållna tillgångar vid bolagets likvidation. Om syftet är blandat skall anges hur stor del av uppkomman-

de vinst som skall användas för annat ändamål. I bolagsordningen måste sålunda upptas principerna för fördelningen mellan aktieägarna och försäkringskollektivet.

Av allmänna bolagsrättsliga regler följer vidare att ett beslut om införande av en bestämmelse som innebär att aktieägarnas rätt till vinst eller övriga tillgångar minskas kräver samtycke av samtliga vid stämman närvarande aktieägare med minst nittio procent av aktiekapitalet. Om alla aktieägare är ense, t.ex. därför att bolaget är ett helägt dotterföretag, kan beslut om avsättningar till försäkringstagarnas förmån fattas utan att regler därom ges i bolagsordningen.

För det fall enskilda livförsäkringsaktiebolag inom ramen för det egna kapitalet sätter av vinstmedel till försäkringstagarna och använder uppgifter härom i sin marknadsföring skapas sannolikt förväntningar hos försäkringstagarna om att de någon gång i framtiden skall få del av medlen. Om inga särskilda regler ges skulle emellertid aktieägarna senare kunna besluta att medlen skall användas på annat sätt, t.ex. till vinstutdelning. Aktieägarna skulle även kunna bestämma att de till försäkringstagarna avsätta medlen skall tas i anspråk för förlusttäckning i första hand, dvs. före det egna kapitalet i övrigt.

Avsätter ett livförsäkringsaktiebolag vinstmedel till försäkringskollektivet enligt här beskrivna ordning bör med hänsyn till konsumentskyddsintrasset därför gälla vissa begränsningar av hur dessa medel kan disponeras av aktieägarna. Ett alternativ är att kräva att bolaget omedelbart betalar ut medlen eller använder dem för en riktad fondemission till försäkringstagarna. En annan möjlighet är att inskränka aktieägarnas förfoganderätt över de vinstmedel som avsatts till försäkringstagarna och ställa krav på att sådana medel i en rad hänseenden inte får behandlas sämre än övrigt eget kapital.

För att tillgodose att försäkringstagarna i ekonomiskt hänseende inte missgynnas i förhållande till aktieägarna föreslår vi att en särskild regel med detta syfte intas i FRL. Bestämmelsen innebär bl.a. att försäkringstagarna har rätt att få del av vinsten minst i proportion till värdet av de för dem särskilt avsatta medlen. Utgör sålunda avsättningen för försäkringstagarna tio procent av det egna kapitalet skall minst tio procent av vinsten fördelas bland dem. Motsvarande ordning skall gälla vid utdelning av vinst. Vinstutdelning till aktieägare får inte förekomma utan att medel i motsvarande mån utbetalas till, eller på annat sätt tillgodoförs, försäkringskollektivet. Vid underskott i verksamheten får försäkringstagarnas medel inte sättas ned på ett sådant sätt att det kapitalet får svara för en större del av förlusten än som svarar mot försäkringstagarnas andel av det egna kapitalet. Försäkringstagarnas kapital får inte heller användas vid fondemission riktad till andra än försäkringstagarna. Bestämmelsen skall tillämpas också vid nedsättning av aktiekapitalet genom återbetalning därav och vid likvidation. Den särskilda skyddsregeln blir inte tillämplig om de avsatta medlen har utbetalats till försäkringstagarna eller kommit dem till del på annat sätt, t.ex. genom en riktad fondemission. Bestämmelsen föreslås gälla för både skadeförsäkringsaktiebolag och livförsäkringsaktiebolag.

De företag som tillämpar ordningen bör i balansräkningen tydligt redovisa de till försäkringskollektivet avsatta vinstmedlen. Av årsredovisningen skall också framgå den mellan aktieägarna och försäkringskollektivet beslutade vinstfördelningen. Sådana uppgifter är av värde inte bara för försäkringstagarna, utan även för externa bedömare som vill värdera bolaget. Dessa krav får beaktas vid utformningen av nya redovisningsregler.

De försäkringsaktiebolag som väljer att sätta av vinstmedel till försäkringstagarna bör vidare omfattas av särskilda bestämmelser som syftar till att begränsa riskexponeringen i bolaget. Sådana regler är befogade med hänsyn till att det risktagande som *aktieägarna* beslutar om kan drabba inte bara dem själva utan i hög grad även försäkringstagarna. För att förhindra en alltför stor riskexponering bör snävare möjligheter att ta upp lån gälla för försäkringsbolag som öronmärker vissa delar av det egna kapitalet till försäkringstagarna än för andra försäkringsbolag. Till denna fråga återkommer vi i nästa kapitel.

Dessutom bör de till försäkringstagarna avsatta medlen placeras så att en lämplig riskspridning uppnås. För att tillgodose detta krav föreslår vi att en särskild regel intas i FRL (se vidare avsnitt 5.4.8).

I sammanhanget bör uppmärksammas att den situationen skulle kunna uppstå att de särskilda avsättningarna för försäkringstagarna blir en dominerande del av det egna kapitalet. Med hänsyn till de skyddsregler som vi föreslår är ett ingripande mot en sådan utveckling dock knappast befogad från konsumentskyddssynpunkt.

Slutligen får diskuteras om det med hänsyn till försäkringstagarintresset finns anledning att ingripa mot ett försäkringsaktiebolag som vill ändra föreskrifterna i bolagsordningen på så vis att några avsättningar inte längre skall göras till försäkringstagarna. Frågeställningen är relevant också för det fall sådana avsättningar eller utbetalningar har gjorts regelbundet utan att regler därom har upptagits i bolagsordningen. En ändring kan aktualiseras t.ex. då en ny ägare tagit över bolaget eller då en ägare råkat i en likviditetskris.

Av betydelse i sammanhanget är den föreslagna regeln om att de till försäkringstagarna avsatta medlen inte får behandlas sämre än övrigt eget kapital. Denna bestämmelse innebär som framgått bl.a. att försäkringstagarna har rätt att få del av vinsten minst i proportion till värdet av de för dem avsatta medlen. Så länge sådana avsättningar finns har försäkringstagarna sålunda alltid rätt till en del av vinsten. Några ytterligare begränsningar av bolagsstämmans befogenheter rörande vinstens disposition är enligt vår mening inte befogade.

För att motverka omotiverade förväntningar hos försäkringstagarna är det väsentligt att inspektionen kan ingripa om den information som lämnas om vinstens disposition är vilseledande eller på annat sätt undermålig. Av informationen bör bl.a. framgå att försäkringstagarnas delaktighet i vinsten inte utgör en avtalsförmån, utan följer av att aktieägarna frivilligt har avstått från vinsten i bolaget. Det är också väsentligt att försäkringstagarna upplyses om att den *framtida* delaktigheten i vinsten är beroende av bolagsstämmans beslut, som kan växla från tid till annan, och att även eventuella regler i bolagsordningen kan komma att ändras.

5.4.8 Placeringsreglernas utformning och tillämpningsområde

Nuvarande förhållanden

Den 1 juli i år infördes nya bestämmelser för försäkringsbolagens medelsförvaltning. Den nya regleringen, som är tillämplig för ett belopp motsvarande försäkringstekniska skulder för egen räkning, kan sägas vara uppbyggd i tre nivåer. Överst återfinns de lagfästa principerna för placeringsverksamheten — matchningsprincipen och diversifieringsprincipen.

Den andra nivån motsvaras av ett krav på varje försäkringsbolag att upprätta riktlinjer för hur kapitalförvaltningen skall bedrivas. Dessa riktlinjer skall beakta matchnings- och diversifieringsprinciperna. Det åligger styrelsen att se till att detta krav uppfylls och att riktlinjerna följs. Dessutom skall styrelsen fortlöpande pröva om riktlinjerna behöver ändras. Genom regleringen läggs huvudansvaret för att de uppställda principerna tillämpas korrekt tydligt på bolagets styrelse, som vid livförsäkring också ansvarar för att information om det huvudsakliga innehållet i riktlinjerna lämnas till försäkringstagarna och den som avser att teckna en försäkring i bolaget.

Den tredje nivån i tillämpningen av placeringsreglerna utgörs av den praktiska placeringsverksamheten, för vilken vanligen bolagets finanschef har ansvaret.

För skuldtäckning tillåts en rad olika typer av tillgångar bl.a. obligationer och andra skuldförbindelser, aktier, fastigheter, tomträtter och bankmedel. Finansinspektionen får medge att även andra tillgångar, än de som uppräknas i lagen, tillfälligt används för skuldtäckning. Fondpapper måste som huvudregel vara likvida för att användas för skuldtäckning. Aktier i dotterbolag får användas för skuldtäckning endast om det företaget är ett försäkringsbolag, ett finansiellt företag eller ett förvaltningsbolag med uppgift att äga tillgångar som får användas för skuldtäckning.

Principen om riskspridning har i vissa avseenden konkretiserats med gränser för maximala innehav, t.ex. får högst 5 procent av de försäkringstekniska skulderna motsvaras av en enskild fastighet, tomträtt eller byggnad. Samma begränsning gäller som huvudregel också för aktier, obligationer m.m. hänförliga till samma emittent. För att begränsa riskexponeringen gäller vidare vissa begränsningar för olika tillgångsslag. Högst 25 procent av skuldtäckningsbeloppet får motsvaras av fastighetsrelaterade tillgångar resp. aktier i publika aktiebolag. Också dessa, mer specifika, begränsningsregler skall beaktas vid utformningen av placeringsriktlinjerna.

Vid en bedömning av om riskspridningskraven är uppfyllda skall de tillgångar som svarar mot försäkringstekniska skulder som huvudregel värderas enligt nuvarande redovisningsregler för försäkringsföretag, dvs. i princip till bokförda värden. Härvid skall avdrag göras för skulder som härrör ur förvärvet av tillgången. I regeringens lagrådsremiss om Års- och koncernredovisning föreslås dock väsentliga ändringar på denna punkt. Ändringarna innebär bl.a. att placeringstillgångarna vid skuldtäck-

ning som huvudregel i stället skall värderas till verkligt värde. Obligationer eller andra skuldförbindelser som skall innehållas till förfall för att säkra kapitalåtagandena får dock under vissa förutsättningar värderas med utgångspunkt i anskaffningsvärdet. Vissa särskilda bestämmelser gäller också beträffande fastigheter. Aktier och andelar i koncern- och intresseföretag skall skuldtäckningsvärderas med utgångspunkt i anskaffningsvärdet.

Placeringskravens tillämpningsområde

Enligt vår mening bör samtliga medel som förvaltas för försäkringstagarnas räkning var föremål för vissa placeringsrestriktioner. Endast medel som klart kan sägas tillhöra aktieägare, eventuella garantier eller andra fordringsägare (än försäkringstagarna) bör undantas från sådana krav. I ett ömsesidigt försäkringsbolag bör alla tillgångar förutom sådana som svarar mot finansiella skulder och eventuellt garantikapital omfattas av placeringsbestämmelser. I ett försäkringsaktiebolag kan tillgångar motsvarande finansiella skulder och eget kapital som regel undantas från placeringskrav. För det fall aktieägarna har avsatt vinstmedel till förmån för försäkringstagarna bör särskilda placeringskrav dock gälla också tillgångar motsvarande den del av det egna kapitalet som är avsett för framtida utbetalning till försäkringstagarna.

Placeringskravens utformning

För tillgångar motsvarande försäkringstekniska skulder är såväl riskspridnings- som matchningskrav motiverade. För andra tillgångar som bör omfattas av placeringsbestämmelser är endast spridningskrav befogade.

Enligt EG:s regler får särskilda placeringsrestriktioner bara gälla tillgångar motsvarande försäkringstekniska skulder. Att låta även andra tillgångar omfattas av särskilda placeringskrav kan mot bakgrund härav framstå som tveksamt. Enligt vår uppfattning är det dock, som framgått, angeläget att alla medel som förvaltas för försäkringstagarnas räkning omfattas av vissa spridningskrav. Vi föreslår därför att en särskild bestämmelse med denna innebörd intas i FRL. Regler av detta slag förekommer även i en del andra europeiska länder. Bestämmelsen är så formulerad att den knappast kan anses strida mot EG:s direktiv. Regeln innebär att tillgångar svarande mot ett belopp av eget kapital i ömsesidiga försäkringsbolag, avsättningar till eget kapital för försäkringstagares räkning i försäkringsaktiebolag och redovisade övervärden på tillgångar, skall placeras på ett sådant sätt att lämplig riskspridning uppnås. Principen om diversifiering skall iakttas beträffande såväl tillgångsslag som enhandsengagemang. De i FRL nuvarande riskspridningsreglerna gällande tillgångar motsvarande försäkringstekniska skulder blir visserligen inte direkt tillämpliga, men de bestämmelserna får ändå anses vägledande för bolagets placeringspolitik i nu berört avseende.

Bolagen skall även, i likhet med vad som gäller tillgångar motsvarande försäkringstekniska skulder, upprätta riktlinjer för placeringarna.

Vid en bedömning av om riskspridningskraven är uppfyllda bör, såsom har föreslagits i lagrådsremissen, tillgångarna som huvudregel tas upp till sina verkliga värden. Det gäller tillgångar svarande mot såväl försäkringstekniska skulder som andra skyddsvärda medel. Ett system som grundas på verkliga värden får en inbyggd dynamik som bl.a innebär att en tillgång som stiger i värde i sådan utsträckning att den blir alltför dominerande till viss del måste utförsälas. På så sätt garanteras att portföljen vid varje tidpunkt uppfyller diversifieringsprincipen.

Begränsningar i vissa tillgångsslag

Vidare föreslås de nuvarande begränsningarna beträffande tillgångsslagen aktier och fastighetsrelaterade tillgångar höjda från 25 till 50 resp. 30 procent. De föreslagna nivåerna, som gäller tillgångar motsvarande försäkringstekniska skulder, överensstämmer med förslagen i departementspromemorian Placeringsregler för försäkringsbolag (Ds 1993:57). Ändringen är påkallad med hänsyn till att gällande restriktioner i vissa fall kan vara till nackdel för försäkringstagarna. För ett livförsäkringsbolag vars åtaganden huvudsakligen kan förväntas utfalla efter flera decennier kan nuvarande nivåer begränsa möjligheterna att få en god avkastning på inbetalda premier.

I vilken omfattning ett enskilt bolag i praktiken bör placera i ett visst tillgångsslag är i hög grad beroende av åtagandenas karaktär och löptid. Sålunda utgör matchningskravet en yttersta spärr för placeringsmöjligheterna i detta avseende.

Särskilt om andelar i en intern fond

Som framgått av avsnitt 5.4.3 bör bonus kunna utgå i form av andelar av en intern värdepappersfond. För sådan fond bör samma placeringsregler, däribland riskspridningskrav, gälla som för externa värdepappersfonder. De kraven får tillgodoses genom sådana myndighetsföreskrifter som kan meddelas med stöd av reglerna i 7 kap. FRL.

Sammanfattning av placeringskraven

Med utgångspunkt i *figur 5.2* skall avslutningsvis de föreslagna placeringskravens innebörd sammanfattas. Det bör understrykas att figuren nedan inte avser att visa de mest sannolika proportionerna i ett framtida livförsäkringsbolags balansräkning. Hur stora andelar de olika skuldposterna kommer att svara för i verkligheten beror i hög grad på vilka åtaganden enskilda bolag gör och vilka principer för erhållande av bonus som kommer att tillämpas. För tillgångar motsvarande vissa poster — finansiella

skulder och garantikapital — gäller inte några placeringskrav. Dessa poster framgår därför inte av figuren.

Balansräkningens skuldsida utgörs av tre sinsemellan olika delar; försäkringstekniska skulder, fond för orealiserade överskott resp. eget kapital.

Figur 5.2 Förenklad balansräkning - livförsäkringsbolag

A	Andelar i värdepappersfonder eller i bolaget avskilda tillgångar	Förmåner knutna till värdet på vissa tillgångar	D	Försäkrings- tekniska skulder
		Förmåner garanterade i nominella belopp	E	
B	Direktägda tillgångar av olika slag	Utgjenningsreserv	F	
		Fond för orealiserade överskott	G	
		Vinstmedel avsatta till försäkringstagarna	H	Eget kapital
C		Övrigt eget kapital	I	

De försäkringstekniska skulderna innefattar avsättningar för förmåner knutna till värdet på vissa tillgångar (D), avsättningar för förpliktelser garanterade i nominella belopp (E) samt den föreslagna utjämningsreserven (F). Under D redovisas avsättningar för fondförsäkring och bonus som utgår i form av andelar i en intern eller extern värdepappersfond. Det ligger i sakens natur att de tillgångar som svarar mot sådana åtaganden (A) hålls klart åtskilda från övriga tillgångar i bolaget. Är fråga om fondförsäkring förvaltas sparandet dessutom av särskilda fondbolag. Värdeförändringar på tillgångarna A slår direkt igenom på förmånerna D:s värde. Avsättningar för andra typer av försäkringsförmåner, inkl. bonus, redovisas under E.

Övervärden på andra tillgångar än de upptagna under A, redovisas som Fond för orealiserade överskott (G).

Det egna kapitalet omfattar H och I, där H motsvarar vinstmedel som i ett livförsäkringsaktiebolag avsatts för försäkringstagarnas räkning. I ett ömsesidigt bolag utgörs det egna kapitalet av balanserade vinstmedel. Detta är inte särskilt markerat i figuren, men antas omfatta såväl posten H som I.

För tillgångar svarande mot fondanknutna förmåner (D) gäller placeringsbestämmelserna i lagen (1990:1114) om värdepappersfonder, vilka går ut på att tillgångarna A skall ha en tillfredsställande spridning. Några valuta- eller andra matchningskrav är inte aktuella här eftersom place-

ringnsrisken till sin helhet bärs av försäkringstagarna. I den mån fondförsäkringsavtalen delvis utgörs av förmåner uttryckta i vissa belopp, t.ex. ett efterlevandeskydd, får avsättningar härför göras inom ramen för posten E.

För tillgångar svarande mot ett sammanlagt värde av redovisad utjämningsreserv (F) och förmåner garanterade i nominella belopp (E), gäller både riskspridnings- och matchningsregler, varvid kravet på diversifiering i vissa avseenden har konkretiserats med gränser för maximala innehav. Aktuella placeringsbestämmelser ges i 7 kap. 9-10 g §§ FRL.

För tillgångar svarande mot ett belopp av orealiserade överskott (G) och vinstmedel avsatta till försäkringstagarna enligt beslut på bolagsstämman (H), gäller endast den föreslagna allmänna riskspridningsregeln (se förslaget till 7 kap. 13 § FRL). I ett ömsesidigt livförsäkringsbolag omfattas hela det egna kapitalet (H+I) av detta krav.

Den streckade linjen på balansräkningens tillgångssida markerar att det inte finns något krav på separation av tillgångarna B och C.

5.4.9 Information

Det är angeläget att den ökade frihet i fråga om produktutformning och prissättning som följer av våra förslag kombineras med höga krav på information, bl.a. vad gäller de värdeuppgifter som lämnas till enskilda försäkringstagare. Upplysningar om såväl försäkringsförmåner som anspråk som försäkringstagarna har till följd av att de är delägare i bolaget eller därför att aktieägarna har avstått vinstmedel till deras förmån bör vara korrekta och fullständiga.

Information om försäkringsförmånernas värde bör avse endast garanterade förpliktelser. Sådana kan i sin tur avse såväl nominella belopp som andelar i värdepappersfonder. Till garanterade förmåner räknas i första hand de enligt avtalet ursprungliga utfästelserna samt bonus, i den mån avsättningar härför har gjorts till försäkringstekniska skulder.

Ett bolag skall naturligtvis kunna lämna upplysningar om vilka belopp som kommer att betalas ut om återköp aktualiseras eller om försäkringsfall inträffar, t.ex. vid en försäkring för dödsfall. Om det vid sådana händelser skall utgå en extra bonus (terminal bonus) är det angeläget att det av informationen framgår hur stor del av det garanterade beloppet som utgörs av sådan extra bonus samt för hur lång tid garantin gäller.²³ För vissa försäkringar är det inte aktuellt att löpande lämna uppgifter om den extra bonus som utgår i händelse av försäkringsfall, t.ex. för en icke återköpsbar livsfallsförsäkring utan efterlevande- eller återbetalnings-

²³ Jfr den praxis som tillämpas i Storbritannien och som innebär att några värdeupplysningar avseende s.k. terminal bonus inte lämnas till enskilda försäkringstagare under försäkringstiden. Information om "terminal bonus" ingår dock, som framgått, i bolagets "bonus declaration" och anger då de belopp som redan har utbetalats på berörda försäkringar eller som är garanterade om utbetalning aktualiseras inom den närmaste tiden.

skydd, där utbetalning aktualiseras först om flera decennier.

Informationen rörande försäkringsförmånerna bör alltså avse enbart garanterade förpliktelser. Dessa krav får tillgodoses genom de myndighetsföreskrifter som Finansinspektionen skall utforma som en följd av EG:s informationskrav.

För ett livförsäkringsaktiebolag som genom beslut på bolagsstämma har avsatt en del av vinsten i bolaget till försäkringstagarnas förmån bör vissa informationskrav gälla. Om de avsatta medlen kan tas i anspråk för förlusttäckning måste av informationen tydligt framgå att det handlar om ett riskkapital, som kan användas för att täcka underskott i försäkringsrörelsen. Det är sålunda inte tillräckligt att ange att värdet på försäkringstagarens andel kan komma att variera över tiden. Det får anses självklart att utbetalning av belopp motsvarande andelen sker senast i samband med utbetalning av försäkringsersättning.

Av hänsyn till försäkringstagarna bör vidare anges hur de avsatta medlen skall fördelas mellan skilda försäkringstagargrupper. Bolaget måste också klargöra vad som skall hända vid eventuellt återköp av försäkring och för det fall utbetalning av försäkringsersättning aldrig aktualiseras. De frigjorda riskkapitalandelarna kan tillfalla övriga försäkringstagare eller de kan utbetalas till försäkringstagaren eller dennes dödsbo.

Av stor vikt är att värdet på försäkringstagarnas andel av det egna kapitalet fastställs med hjälp av en neutral värderingsmetod. I förekommande fall bör värdet knyta an till aktiernas börskurs.

Också de berörda synpunkterna rörande försäkringstagarnas andelar av det egna kapitalet i ett försäkringsaktiebolag bör tillgodoses genom myndighetsföreskrifter.

Även ett ömsesidigt livförsäkringsbolag kan i framtiden komma att redovisa ett eget kapital, utgörande av främst balanserade vinstmedel. Dessa medel kan sägas tillhöra försäkringstagarna i deras egenskap av delägare i bolaget. Ett ömsesidigt bolag bör kunna fördela detta kapital på enskilda delägare och lämna uppgifter om värdet på deras resp. andelar av kapitalet. Av sådana besked bör då framgå att upplysningarna avser ett riskkapital, som kan tas i anspråk för att täcka förluster i försäkringsrörelsen. Det bör också anges att anspråken följer av att försäkringstagaren är delägare i bolaget. Närmare regler om utbetalning av andelarnas värde till enskilda delägare upptas lämpligen i bolagsordning.

Vid fördelning av det egna kapitalet på enskilda försäkringstagare är det inte möjligt att vissa delägare gynnas på bekostnad av andra. Som en följd av att skälighetskravet slopas skall nämligen den associationsrättsliga generalklausulen som rör ställföreträdarens och bolagsstämmans befogenheter i förhållande till associationsmedlemmarna omfatta också delägarna i ett ömsesidigt bolag. Enligt denna bestämmelse får styrelsen eller annan ställföreträdare för bolaget eller bolagsstämman inte företa rättshandlingar eller andra åtgärder som är ägnade att bereda otillbörliga fördelar bl.a. åt vissa ägare på bekostnad av andra ägare eller garantier.

I likhet med vad som anförts gällande livförsäkringsaktiebolagen bör värdet på försäkringstagarnas andelar av det egna kapitalet fastställas med hjälp av en neutral värderingsmetod. Också detta får tillgodoses genom

myndighetsföreskrifter. Summan av de enskildas andelar kan aldrig överstiga värdet av det egna kapitalet.

5.4.10 Förlusttäckning och delägaransvar i ömsesidiga försäkringsbolag

Som framgått ges för ömsesidiga livförsäkringsbolag särskilda regler om förlusttäckning, vilka innebär att förluster i sista hand skall täckas genom nedsättning av bolagets ansvarighet för löpande försäkringar och tilldelad återbäring. Genom dessa bestämmelser kan försäkringstagarna i ett ömsesidigt livförsäkringsbolag sägas bära ett ansvar för bolagets förpliktelser, trots att något personligt delägaransvar inte gäller i ett sådant bolag.

Förlusttäckningsreglerna i ömsesidig livförsäkringsrörelse får ses mot bakgrund av att varje ömsesidigt bolag ägs av sina försäkringstagare. Denna princip kommer till tydligt uttryck också i ömsesidig skadeförsäkringsrörelse. Där gäller att delägarna är personligen ansvariga för bolagets förpliktelser, varför de vid förlustsituationer kan bli skyldiga att tillskjuta medel eller få sina försäkringsanspråk nedsatta. Eftersom de skilda förlusttäckningsreglerna för livförsäkringsrörelse och skadeförsäkringsrörelse sålunda vilar på samma grundsats bör de diskuteras i ett sammanhang.

Såväl lagkravet på delägaransvar i ömsesidig skadeförsäkringsrörelse som nedsättningsreglerna i ömsesidig livförsäkringsrörelse har kritiserats i senare tids debatt, och flera omständigheter har ansetts kunna åberopas för reglernas upphävande. Det ansvar som reglerna innebär har sagts sakna praktisk betydelse — åtminstone i någorlunda stora bolag — eftersom det är subsidiärt. Uttaxeringsrätten är dessutom vanligen starkt begränsad genom bestämmelse i bolagsordning, t.ex. till en årspremie. Uttaxering eller nedsättning har inte heller förekommit under modern tid.²⁴ Reglerna därom har inom branschen betecknats som rena formaliteter utan praktisk betydelse.²⁵ För nystartade bolag, som ännu inte hunnit skaffa sig någon större kapitalstyrka, gör sig emellertid argumenten inte gällande i samma utsträckning. Detsamma gäller för mindre eller specialiserade ömsesidiga försäkringsbolag där förlusttäckningsreglerna bör kunna ha viss betydelse.²⁶ Med hänsyn till den soliditetstillsyn som Finansinspektionen utövar har åtgärder vidare ansetts kunna vidtas mot ett bolag långt innan ett ansvar aktualiseras.

En uttaxering eller nedsättning behöver emellertid inte vara ett opraktiskt problem i framtiden. Skärpt konkurrens kan innebära att risken för förlustsituationer ökar. Skulle en uttaxering aktualiseras skulle det emellertid förmodligen uppkomma stora praktiska svårigheter att genomföra denna, särskilt i de större ömsesidiga bolagen med hundratusentals del-

²⁴ Jfr 1958 års sakkunnigas synpunkter i SOU 1960:11 s. 485 ff.

²⁵ Se Försäkringstidningen 5/1993 s. 3.

²⁶ Jfr NOU 1983:52 s. 88

ägare. Har bolaget delägare i andra länder kan särskilda juridiska problem uppstå vid verkställighet av uttaxering på dessa delägare.

De särskilda förlusttäckningsreglerna i ömsesidiga försäkringsbolag är visserligen unika för en öppen personassociation och således ett av de drag genom vilket sådana bolag väsentligen skiljer sig från andra slag av ekonomiska föreningar. Härigenom avviker ömsesidiga försäkringsbolag också från försäkringsaktiebolag. Framhållas skall dock att det inte direkt av den ömsesidiga associationsformen följer ett personligt ansvar för delägarna.²⁷ I många andra länder kan ömsesidig försäkringsrörelse drivas utan ansvar för delägarna. Vad bolagstypen kan sägas innebära i ansvarshänseende är att försäkringstagarna som grupp är ansvariga för bolagets förpliktelser.²⁸ Eftersom ett ömsesidigt försäkringsbolags tillgångar tillhör försäkringstagarna bör detta ansvar kunna göras gällande uteslutande i bolagets medel. Ett upphävande av de särskilda förlusttäckningsreglerna bör följaktligen inte anses vara ett ingrepp i associationsformen som sådan, i vart fall inte om man låter de ömsesidiga försäkringsbolagen avgöra om särskilt ansvar skall gälla genom att inta bestämmelse därom i bolagsordning. Här skall också nämnas att bolagsstämman enligt bestämmelsen i 14 kap. 1 § FRL kan besluta att bolaget skall träda i likvidation. Bolaget kan sålunda komma att upplösas innan särskild förlusttäckning kan komma i fråga.

Det kan vidare knappast sägas finnas något intresse av att upprätthålla strängare ansvarsregler för delägare i ömsesidiga försäkringsbolag än för medlemmar i andra ekonomiska föreningar av kooperativ natur, särskilt som medlemskapet i sådana föreningar till skillnad från delägarskapet i ömsesidigt försäkringsbolag ger andelsrätt i associationens tillgångar.

Delägare i ömsesidiga bolag, dvs. försäkringstagarna, har också ett mera vittgående ansvar än ägarna i ett aktiebolag. Enligt en grundläggande associationsrättslig princip gäller att aktieägarna inte svarar för mer än de har satt in som aktiekapital. Då försäkringstagarnas ekonomiska rättigheter i praktiken inte ger förmåner som är större än de försäkringstagarna erhåller i ett försäkringsaktiebolag kan ifrågasättas om de ömsesidiga bolagens försäkringstagare bör särbehandlas vid förlusttäckning.

Ovan angivna omständigheter leder till slutsatsen att lagkraven om delägaransvar, uttaxering och nedsättning bör upphävas och sådana frågor överlåtas till de enskilda bolagen att avgöra. Det bör gälla i både liv- och skadeförsäkringsrörelse. Särbestämmelser om förlusttäckning får tas in i bolagsordningen. Med en sådan reformering kommer de svenska reglerna i samklang med vad som gäller i andra länder. T.ex. är regler om nedsättning vid en internationell jämförelse inte särskilt vanliga.

Genom bestämmelser i bolagsordningen skall regleras om ansvarighet för delägare skall gälla och om uttaxering eller nedsättning skall kunna tillämpas. I så fall får även principerna för ansvaret slås fast. Sådana bestämmelser får inte komma i konflikt med den s.k. likhetsprincipen eller

²⁷ Jfr NJA II 1904 s. 51.

²⁸ Jfr NOU 1983:52 s. 88.

generalklausulen i 9 kap. 19 § FRL. Genom att bolagsordningarna skall ställas under myndighets granskning för godkännande tillgodoses vidare att bolagens soliditet inte äventyras genom en sådan lagregel. T.ex. borde goda garantier då finnas för att den personliga ansvarigheten inte avskaffas i fall då den kan vara av reell betydelse.

En bolagsordningsändring som innebär ett avskaffande av delägares personliga ansvar bör omfattas av bestämmelserna i 9 kap. 18 § FRL. Utan möjlighet till uttaxering begränsas delägarnas garantier för full betalning för sina försäkringsfordringar. Delägarna bör därför då en sådan ändring av bolagsordningen genomförs — såsom vid utökad ansvarighet — ha rätt till förtida hävning av försäkringsavtalet.²⁹

Skall möjligheter till uttaxering eller nedsättning finnas bör detta — såsom i flera andra länder — tydligt framgå av försäkringsvillkoren. En eventuell sådan skyldighet får anses vara en viktig del av förutsättningarna för avtalet. Detta krav får tillgodoses i de särskilda föreskrifterna om information.

5.4.11 Erforderliga lagändringar

Försäkringsavtalslagen

Med hänsyn till ovan angivna krav på avtalsvillkorens innehåll är till en början ändringar i försäkringsavtalslagstiftningen befogade. En del krav ges visserligen i förslaget till en ny försäkringsavtalslag. Varken den gällande eller den föreslagna lagstiftningen på försäkringsavtalsrättens område tar dock sikte på frågan om försäkringstagarnas rätt att över huvud taget få del av överskott, vilket är naturligt med hänsyn till de nuvarande reglerna i FRL. Enligt de föreslagna bestämmelserna om försäkringsavtalet skall villkoren innehålla vissa uppgifter om återbäringen. Av villkoren skall framgå i vilken form återbäringen skall tillgodoräknas försäkringstagaren och om han har rätt att senare välja annan form (12 kap. 11 §). Med hänsyn till att begreppet återbäring nu föreslås utmönstrat ur lagstiftningen får i stället intas en motsvarande bestämmelse gällande bonus. Vidare får slås fast att det av villkoren skall framgå huruvida försäkringen innebär en rätt till bonus eller inte samt, om försäkringen är berättigad till bonus, principerna för försäkringstagarens delaktighet i överskotten. Därvid skall bl.a. anges vilka överskott som ligger till grund för erhållande av bonus och vilka principer bolaget tillämpar vid fördelning mellan olika generationer av försäkringstagare. Kraven på avtalsvillkorens innehåll är lika viktiga oavsett försäkringsgivarens associationsform.

Principerna för erhållande av bonus och dess fördelning mellan olika generationer av försäkringstagare skall också upptas i ett särskilt dokument — försäkringstekniska riktlinjer — som skall ha antagits senast när

²⁹ Jfr SOU 1960:11 s. 487.

försäkringsprodukterna börjar marknadsföras.³⁰ För den händelse villkoren inte innehåller de uppgifter om bonus som fordras kan man falla tillbaka på de gällande riktlinjerna. En regel med denna innebörd bör tas in i den nya försäkringsavtalslagen.

En försummelse av försäkringsbolaget att klargöra rätten till bonus kan dock inte få sådana civilrättsliga konsekvenser som anges i 11 kap. 8 § förslaget till en ny försäkringsavtalslag. Det är där fråga om underlåtenhet att informera om viktiga *avgränsningar* av skyddet enligt försäkringen,³¹ och något sådant blir inte aktuellt när inte försäkringsskuden får besked om bonusförmånerna.

Som framgått är det angeläget att försäkringsbolaget inte ensidigt kan ändra villkoren om rätten till bonus till försäkringstagarnas nackdel. En ändring av sådana villkor bör därför alltid fordra medgivande från försäkringstagaren. Enligt förslaget till en ny försäkringsavtalslag skall ett bolag under vissa förutsättningar kunna göra förbehåll om rätt att ändra försäkringsvillkoren vid början av en ny premieperiod. Förutsättning för ändring är enligt lagförslaget att bolaget gör uttryckligt förbehåll därom och att ändringen är påkallad av försäkringens beskaffenhet eller av någon annan särskild omständighet, eller att ändringen kräver tillsynsmyndighetens godkännande (12 kap. 6 § lagförslaget). Enligt motiven skall en ändring i allmänhet inte tillåtas, om inte de ekonomiska förutsättningarna för försäkringen väsentligt ändras.³²

Enligt vår mening bör inga avtalsvillkor, däribland rätten till bonus och principerna för erhållande härav, kunna ändras med hänsyn till bolagets ekonomiska situation. Det skulle nämligen kunna få till följd att förluster som rimligen skall täckas av det egna kapitalet i stället får bäras av försäkringstagarna genom att de får lägre bonus än annars. Förhållandet är oacceptabelt i ett system med vinstutdelningsmöjligheter. Den föreslagna bestämmelsen bör därför inte införas. För det fall ett livförsäkringsbolag råkar i ekonomiska svårigheter bör detta lösas på annat sätt. Till denna fråga återkommer vi i kapitel 9.

Försäkringsrörelselagen

Som en följd av vår inställning får till en början det nuvarande förbudet mot vinstutdelning i 12 kap. 1 § första stycket FRL upphävas och de allmänna bolagsrättsliga reglerna om vinstutdelning i 12 kap. FRL ändras så att de gäller även för livförsäkringsbolag. Att kraven på en tillräcklig kapitalbas inte hotas av några vinstutdelningar tillgodoses av den s.k. försiktighetsregeln (12 kap. 2 § tredje stycket FRL). De nuvarande reglerna i 12 kap. FRL skall dock kompletteras med bestämmelser om tvångsutdelning till förmån för minoritetsaktieägare enligt aktiebolagslagens före-

³⁰ Om den närmare behandlingen av riktlinjerna, se avsnitt 8.3.2.

³¹ Härmed avses alla typer av villkor som sätter en gräns för försäkringens giltighet, se Ds 1993:39 s. 295 och där gjorda hänvisningar.

³² Se Ds 1993:39 s. 303.

skrifter därom.

Något behov av att i bolagsordning fordra regler enligt vilka bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst föreligger som framgått inte. Bestämmelserna därom i 2 kap. 5 § första stycket 8 FRL, som i dag gäller för skadeförsäkringsbolag kan i stället upphävas. Något sådant krav gäller inte för allmänna aktiebolag.

Som en följd av att vinstutdelningsförbudet slopas är det naturligt att upphäva förbudet mot fondemission i livförsäkringsaktiebolag. Bestämelsen därom tillkom som direkt följd av att livförsäkringsverksamheten skulle bedrivas helt och hållet för försäkringstagarnas räkning. Även förbudet mot fondemission syftar sålunda till att hindra att medel överförs till aktieägare. Stadgandena om fondemission för skadeförsäkringsaktiebolag i 4 kap. FRL bör följaktligen bli tillämpliga även för livförsäkringsaktiebolag.

Lagstiftningen bör så långt möjligt hålla sig neutral mellan de olika bolagstyper som får driva försäkringsrörelse, varför rätten till avkastning bör omfatta såväl aktieägare som garanter i ömsesidiga försäkringsbolag. Regleringen bör vara neutral också mellan bolag som väljer att dela ut vinst och bolag som eventuellt avstår därifrån. Även i ett livförsäkringsaktiebolag som drivs helt för försäkringstagarnas räkning bör sålunda aktiekapitalet vara ett riskbärande kapital.

Överskotten på livförsäkringsrörelsen skall som framgått inte sättas av till en återbäringsfond. De överskott som tillkommer försäkringstagarna i form av bonus skall bolaget göra försäkringstekniska avsättningar för, alternativt betala ut. Övriga överskottsmedel bör med undantag av orealiserade värdestegringar och avsättningar till utjämningsreserv redovisas som eget kapital. För förlusttäckning skall i fortsättningen gälla allmänna bolagsrättsliga bestämmelser. Följaktligen får de särskilda reglerna om återbäringsfonden och förlusttäckning i livförsäkringsbolag i 12 kap. 5-7 §§ FRL upphävas. Ändringarna innebär att underskott i livförsäkringsrörelsen, liksom på andra näringsområden, får täckas genom nedsättning av det egna kapitalet. Vidare skall reglerna om personligt delägaransvar i 1 kap. 7 § FRL ändras och de särskilda reglerna om nedsättning i 12 kap. 8 § FRL och uttaxering i 13 kap. FRL upphävas. Särbestämmelser om förlusttäckning i ömsesidiga bolag får i fortsättningen regleras helt i bolagsordning.

Livförsäkringsaktiebolagen bör i framtiden i likhet med vad som gäller för skadeförsäkringsaktiebolagen också bli skyldiga att inrätta en reservfond. Bestämmelserna i 12 kap. 9 § FRL får ändras i enlighet härmed.

De krav som diskuterats i avsnitt 5.4.5 rörande bl.a. redovisning av övervärden får beaktas vid utformningen av nya redovisningsregler.

Som en följd av våra förslag att livförsäkringsbolag som meddelar försäkringar med rätt till bonus skall klargöra rätten därtill i försäkringsvillkoren, bör vidare förbudet mot utfästelse om återbärning i 7 kap. 8 § tredje stycket FRL utgå. Den bestämmelsen tillkom främst för att motverka

osakliga utfästelser i ackvisitionen.³³

Av skäl som angetts ovan föreslås vidare en särskild regel som innebär att ett försäkringsbolag inte väsentligt får sänka försäkringstagarnas andel i överskotten i förhållande till föregående räkenskapsår, om det inte finns särskilda skäl till det.

Med hänsyn till våra förslag om införande av en utjämningsreserv för livförsäkring och för att möjliggöra olika metoder för fördelning av bonus är vidare en ny definition av försäkringstekniska skulder behövlig. Den nuvarande regeln i 7 kap. 1 § får ändras i enlighet härmed.

För det fall ett försäkringsaktiebolag gör avsättningar till försäkringstagnarna inom ramen för det egna kapitalet är som framgått en särskild skyddsregel erforderlig. Bestämmelsen, som upptas i 8 kap. 15 § och 9 kap. 19 § FRL, innebär att de avsatta medlen i en rad hänseenden inte får behandlas sämre än övrigt eget kapital.

Våra förslag om nya placeringsrestriktioner kommer till uttryck i 7 kap. FRL.

Lagen om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder

I samband med att kravet på separation av fondförsäkringsrörelse från konventionell livförsäkringsrörelse tas bort kan lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder upphävas. De speciella bestämmelser som även i fortsättningen skall gälla för fondförsäkringsrörelse får införlivas i FRL. Dessa behandlas närmare i författningskommentaren.

Skattelagstiftning

Slutligen bör uppmärksammas att de nya regler om överskottens fördelning i livförsäkringsrörelse som vi föreslår kan motivera en översyn av gällande skatteregler. Anledningen härtill är att ett upphävande av vinstutdelningsförbudet innebär att konventionella livförsäkringsbolag i framtiden kan komma att förvalta medel också för egen räkning. Av betydelse i sammanhanget är att de nuvarande principerna för beskattning av försäkringskapital avviker från dem som gäller inkomstbeskattning av näringsverksamhet.

Den schablonmetod som tillämpas vid beskattning av försäkringskapital i bl.a. konventionella livförsäkringsbolag baseras på tillgångarnas marknadsvärde, och har den fördelen att skattemässigt betingade inlåsnings effekter bortfaller. Omplaceringar av kapitaltillgångar blir helt skattefria, vilket bör leda till en allmänt sett effektivare kapitalförvaltning. Utgångspunkten för inkomstbeskattning av näringsverksamhet är däremot realiserade överskott.

³³ Se SOU 1946:34 s. 332 och prop. 1948:50 s. 254.

För fondförsäkringsbolag medför de skilda beskattningsprinciperna inte några problem, eftersom de tillgångar som förvaltas för försäkringstagarnas räkning hålls väl åtskilda från bolagets övriga egendom. I ett konventionellt livförsäkringsbolag som förvaltar medel för egen räkning är förhållandena annorlunda. Någon öronmärkning av tillgångar svarande mot försäkringsåtagandena sker normalt sett inte och orealiserade överskott (övervärden) är i praktiken ofördelade mellan bolagets ägare och de som är ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal. För att undvika oavsedda skattekonsekvenser bör mot bakgrund härav de berörda bestämmelserna ses över. Eventuellt utredningsarbete inom skatteområdet faller dock vid sidan om vårt uppdrag varför frågan i stället får uppmärksammas under departementsbehandlingen av våra förslag.

5.5 Övergångsfrågor

5.5.1 Behov av övergångsregler

Om nuvarande regler rörande överskottens fördelning i livförsäkringsverksamheten slopas kan detta få effekt för redan ingångna försäkringsavtal. Nuvarande avtal är ju skrivna med skälighetskravet, förbudet mot vinstutdelning och därmed sammanhängande bestämmelser som lagfästa rörelseregler. Överger man kravet på att allt överskott på livförsäkringsrörelsen skall återgå till försäkringstagarna, kan det innebära att delaktigheten i överskotten för redan ingångna avtal blir lägre än om detta krav får fortsätta att gälla. Försäkringstagaren har emellertid inte haft skäl att räkna med att förmånens storlek skulle påverkas av några vinstutdelningar. För många försäkringstagare kan dessutom den omständigheten att livförsäkringsverksamheten drivs helt utan vinstintresse för andra ha varit en viktig förutsättning för att ingå avtalet.

Enligt vår mening bör utgångspunkten för de gamla försäkringarna också i fortsättningen vara att alla överskott skall återgå till försäkringstagarna. Som grund för fördelningen mellan enskilda försäkringar bör därvid, liksom nu, skälighetskravet gälla.

Våra överväganden i frågan stämmer väl med konstitutionell praxis. Enligt denna gäller som grundprincip att nya lagbestämmelser inte skall få återverka på bestående avtal. Endast om det föreligger särskilda skäl får avsteg göras från denna princip.³⁴ Ofta görs därför den nya lagstiftningen tillämplig endast på avtal som ingås efter det att ny lag har trätt i kraft. För att få till stånd en snabbare övergång till nya bestämmelser kan lagstiftaren dock välja att ange en sista tidpunkt efter vilken den nya lagstiftningen skall gälla. Ett upphävande av vinstutdelningsförbudet och skälighetsprincipen ingriper visserligen inte direkt i de gällande avtalen, men slopandet av reglerna får en liknande effekt på avtalsförhållandet, och den nya lagstiftningen skulle därför innebära inte obetydliga ingrepp

³⁴ Se t.ex. KU 1974:60 och prop. 1975/76:209 s. 125 f.

i avtalsrättsläget.³⁵

Med hänsyn till berörda förhållanden kan de nya reglerna om överskottens fördelning inte utan vidare införas för nuvarande konventionella livförsäkringsbolag. I det följande skall därför diskuteras i vad mån och under vilka förutsättningar den nya lagstiftningen med möjligheter till vinstutdelning kan göras gällande för sådana bolag. Inledningsvis skall dock behandlas ett par andra frågor av övergångsnatur. Den ena frågan rör redovisningen av hittills ackumulerade överskott, den andra fördelning av framtida överskott på gammal, icke vinstdrivande, rörelse. Av betydelse i sammanhanget är våra förslag om att avsättningar till återbäringsfond inte längre skall göras. Uppkomna överskott skall, med undantag av orealiserade värdestegringar, i stället utgöra bonus och därvid sättas av till försäkringstekniska skulder, eller redovisas som vinst och påverka det egna kapitalets omfattning.

5.5.2 Redovisning av överskottsmedel

Enligt vår mening bör återbäringsfonden upplösas och redovisningen av hittills ackumulerade överskott anpassas till den nya ordning som vi föreslår. Medlen i återbäringsfonden bör därför övergångsvis fördelas mellan eget kapital och försäkringstekniska skulder. En överföring till försäkringstekniska skulder förutsätter därvid att avsättning sker för bonus. I ett livförsäkringsaktiebolag utgör de överskott som efter fördelningen redovisas som eget kapital självklart inte aktieägarnas medel. Den del av återbäringsfonden som förs hit får i stället betraktas som vinstmedel avsatta för försäkringstagarnas räkning. I likhet med vad som sagts i avsnitt 5.4.7 skall en särredovisning av sådana medel ske. I ett ömsesidigt bolag ligger det i sakens natur att det egna kapitalet tillhör försäkringstagarna.

Vid en bedömning av hur stor del av återbäringsfonden som bör avsätas för bonus och hur stor del som bör föras till eget kapital förtjänar flera omständigheter att beaktas.

Återbäringsfonden motsvarar inte någon avtalsförpliktelse gentemot försäkringstagarna, utan kan som framgått tas i anspråk för förlusttäckning i livförsäkringsrörelsen. Från strikt juridisk utgångspunkt är det sålunda inte fel att inte tilldela någon bonus över huvud taget.

Å andra sidan har det viktigaste argumentet för att senarelägga tilldelning av överskott till försäkringstagarna nu försvunnit. Placeringsreglerna har ändrats så att flera typer av tillgångar, bl.a. aktier, kan användas för skuldtäckning. Därtill har tydliga förväntningar om återbärning skapats genom återbäringsräntor och andra besked och det är sannolikt att försäkringstagarna genom den tvetydiga innebörden av begreppet "återbärning" stundtals har blivit missledda av den information som har lämnats. Också det talar för att åtminstone vissa delar av överskotten nu bör tilldelas i form av bonus och medlen därvid redovisas som försäkringstekniska

³⁵ Jfr prop. 1988/89:89 s. 20 ff.

skulder.

En ökad tilldelning av bonus leder heller knappast till några problem från soliditetssynpunkt. Återbäringsfonden är som framgått av betydande omfattning och motsvarar för närvarande ca 40 procent av ett etablerat livförsäkringsbolags balansomslutning. Dessutom finns genom övervärdena en buffert av icke obetydlig storlek. Utrymmet för avsättningar för bonus är sålunda gott. Det kan i övrigt erinras om att man i andra europeiska länder löpande gör avsättningar för bonus, varigenom de försäkringstekniska skulderna där utgör en väsentligt större andel av livförsäkringsbolagens balansomslutningar än i Sverige (se tabell 5.1).³⁶

Det är möjligt att genom tvingande lagregler styra återbäringsfondens upplösning. Som utgångspunkt för avsättningar för bonus skulle därvid t.ex. kunna tas vad som dittills har allokerats som återbärning och vad som utgör kollektiv konsolidering. Emellertid är det vanskligt att slå fast vad som kan anses vara en lämplig fördelning. Några sådana bestämmelser föreslår vi därför inte. De enskilda livförsäkringsbolagen får i stället själva avgöra hur stor del av återbäringsfonden som övergångsvis skall föras till försäkringstekniska skulder. Varje sådan överföring innebär en förbättring för försäkringstagarna på så vis att värdet av de garanterade förmånerna ökar.

Den information som lämnas till enskilda försäkringstagare efter det att fördelningsbesluten har fattats bör fylla de krav som har angetts i avsnitt 5.4.9, och som bl.a. innebär att upplysningar rörande avtalsförmåner kan avse endast garanterade förpliktelser. Även upplysningar om försäkringstagares andel av eget kapital kan dock lämnas. Av sådan information måste tydligt framgå att det handlar om ett riskkapital, som kan tas i anspråk för att täcka förluster i försäkringsrörelsen. Anslutningen till den nya ordningen innebär att det i fortsättningen inte blir aktuellt att lämna uppgifter t.ex. om återbärning och återbäringsräntor.

Orealiserade värdestegringar bör redovisas som *Fond för realiserade överskott* eller, om bolaget väljer anskaffningsvärde som utgångspunkt för värderingen, i en not till balansräkningen.

I vilken omfattning de överskott som uppkommer i framtiden löpande

³⁶ Från försäkringsbranschens sida har framhållits att en utvidgning av de försäkringstekniska skulderna, och därmed placeringsreglernas tillämpningsområde, skulle innebära allvarliga problem och försämra de svenska livförsäkringsbolagens möjligheter till god riskspridning. Orsaken är de valutamatchningskrav som följer av EG-direktiven och som innebär att ett försäkringsbolag kan placera högst 20 procent av ett belopp motsvarande försäkringstekniska skulder i en annan valuta än den vari förpliktelsen skall fullgöras. Begränsningen gäller osäkrade valutapositioner.

Utgångspunkten för EG:s placeringsregler är att de tillgångar som förvaltas för försäkringstagarnas räkning skall vara väl matchade mot åtagandena och väl spridda. Mot bakgrund härav är en valutabegränsningsregel knappast obefogad. För försäkringsbolag med hemvist i länder med små kapitalmarknader kan dock en alltför långtgående inskränkning i nu berört avseende medföra nackdelar från riskspridningssynpunkt, varför den i EG-direktiven uppställda valutamatchningsregeln är diskutabel. Emellertid kan bonus som framgått utgå i form av andelar i en intern värdepappersfond (se avsnitt 5.4.3), för vilken inte de uppställda valutamatchningskraven blir tillämpliga. Enligt tredje livförsäkringsdirektivet gäller inte valutamatchningsregler i de fall då förmånerna enligt ett avtal är knutna till värdet av andelar i ett fondföretag eller till värdet av tillgångar som ingår i en intern fond. Se det berörda direktivets artikel 23 och 24.

skall avsättas för bonus bör de enskilda bolagen årligen få besluta om. Även överskott som förs till eget kapital utgör dock försäkringstagarnas medel. Till följd av att verksamheten drivs utan vinstsyfte skall alla balanserade vinstmedel särredovisas som tillhörande försäkringskollektivet.

Några särskilda övergångsregler gällande förlusttäckning i livförsäkringsrörelse är enligt vår mening inte befogade. För förlusttäckning skall sålunda i fortsättningen gälla allmänna bolagsrättsliga regler. Är livförsäkringsföretaget ett aktiebolag skall vidare gälla den föreslagna regeln om att medel avsatta till försäkringstagarnas inom ramen för det egna kapitalet inte får missgynnas i förhållande till övrigt eget kapital. Vid underskott i verksamheten får försäkringstagarnas medel sålunda inte sättas ned så att det kapitalet får svara för en större del av förlusten än som svarar mot försäkringstagarnas andel av det egna kapitalet.

Avslutningsvis bör tilläggas att det enligt EG:s redovisningsdirektiv ges möjlighet att redovisa överskottsmedel som "medel för framtida förfogande". Med sådana medel avses överskott som ännu inte har fördelats mellan aktieägare och försäkringstagare. Då några sådana medel inte finns i nuvarande svenska livförsäkringsbolag är en sådan redovisning av överskott knappast aktuell.

5.5.3 Förbudet mot vinstutdelning

Internationella erfarenheter

Vid en diskussion om under vilka förutsättningar den nya lagstiftningen med möjligheter till vinstutdelning kan göras gällande för nuvarande bolag skulle viss vägledning kunna hämtas från de diskussioner som har förts i Storbritannien och USA om omvandling av ömsesidiga försäkringsbolag till försäkringsaktiebolag. Dessa ombildningar har i huvudsak inneburit att det ömsesidiga beståndet förts över till ett nybildat vinstdrivande aktiebolag. Lagstiftningen i dessa länder anvisar i och för sig inte på vad sätt bolagsbytet skall genomföras, men i praxis har i huvudsak två alternativa metoder utvecklats.

Den ena metoden går ut på att det överförda beståndet hålls öppet för nyteckning, varigenom nya och gamla avtal blandas, och att aktieägarna medges rätt till del av bolagets totala vinst, t.ex. tio procent därav. Bonus som tilldelas skall avspegla försäkringarnas bidrag till vinsterna. De gamla bestånden kompenseras vanligen, t.ex. genom kontant betalning eller med ökade försäkringsförmåner eller särskild bonus.

Det andra tillvägagångssättet innebär att man isolerar det gamla beståndet och håller det stängt för nyteckning samt bildar en separat fond för nya avtal. I ett stängt bestånd avgränsas de gamla avtalens egna i förväg definierade tillgångar, varvid avsätts så mycket av tillgångarna som bedöms tillräckligt för att möta försäkringstagarnas rimliga förväntningar på bonus, eventuellt med tillskott av medel om det behövs och finns. Den framtida delaktigheten i överskotten för de äldre avtalen blir då helt beroende av förvaltningen av dessa tillgångar. Aktieägarnas rätt till del av

överskott differentieras så att den skiljer sig mellan det stängda beståndet och nyteckningsbeståndet.

För att en beståndsoverföring skall kunna genomföras krävs alltid tillstånd från domstol, som skall tillse att de gamla försäkringstagarnas rätt har tillgodosetts.

En liknande hållning intas i den tyska tillsynslagstiftningen. Enligt bestämmelserna där kan ett ömsesidigt försäkringsbolag överföra sina tillgångar och skulder till ett försäkringsaktiebolag under förutsättning att försäkringstagarna i det ömsesidiga bolaget ges rimlig ekonomisk kompensation. Denna kan ges i form av aktier i det nya bolaget, kontant betalning eller inom ramen för försäkringsavtalet, t.ex. genom premiebefrielse för viss tid eller ökning av försäkringsförmånerna. Övergångsarrangemanget skall godkännas av tillsynsmyndigheten, som bl.a. skall se till att de gamla försäkringstagarna ges erforderlig kompensation.

Tänkbara lösningar

De alternativ som står till buds för de livförsäkringsbolag — aktiebolag eller ömsesidiga företag — som driver verksamhet enligt nuvarande regler, men som i framtiden vill bereda aktieägarna eller andra vinst, synes vara följande.

1. Vinstdrivande verksamhet bedrivs i ett nybildat livförsäkringsbolag.
2. Vinstdrivande verksamhet bedrivs i gamla bolag, varvid de äldre bestånden ges ekonomisk kompensation för att de i framtiden tvingas dela överskottsmedlen med aktieägare eller garantier.
3. Vinstdrivande och icke vinstdrivande verksamhet bedrivs i samma bolag, varvid de bestånd som medges full vinsträtt isoleras från ny rörelse.

En modell där aktieägare eller andra utomstående ges rätt till del i ett "blandat" bolags totala överskott utan att det befintliga beståndet ges någon ersättning härför går knappast att förena med ett krav att det äldre beståndet inte får riskera att förlora på att de nya rörelsreglerna blir tillämpliga på dem. Den metoden kan därför genast uteslutas.

I sammanhanget bör dock framhållas att med vederbörande försäkringstagares samtycke kan naturligtvis dennes försäkring överföras från ett bestånd som drivs enligt gamla rörelseregler till ett bestånd för vilket gäller nya bestämmelser. Detta följer av allmänna civilrättsliga regler.

Alternativ 1

Den mest närliggande lösningen synes vara en separation i olika försäkringsbolag. Med denna modell delar man alltså upp icke vinstdrivande och vinstdrivande verksamhet i skilda juridiska personer. Härigenom bör man få ett gott skydd mot att den situationen uppstår där de gamla för-

säkringstagarna tvingas bidra till finansiering av den nya, vinstdrivande verksamheten. En möjlighet för en koncern kan t.ex. vara att låta vinstdrivande konventionell livförsäkringsrörelse bedrivas i samma bolag som redan befintlig fondförsäkringsrörelse.

Emellertid utgör inte detta alternativ någon absolut garanti mot att den nya rörelsen tillförs medel som rätteligen tillkommer de gamla bestånden. De företagsstrukturer som i dag förekommer inom svensk försäkring innebär att bolagen har en operativ förvaltning som är gemensam för alla bolag i en koncern. Sålunda är finansförvaltningen oftast samordnad för dessa bolag. Skulle de skilda bolagen rymmas inom samma koncern, t.ex. som moder- och dotterbolag, kan man därför inte garantera en helt rättvis fördelning av intäkter och kostnader mellan bestånden.

En nackdel med en separation av bestånden i olika bolag utgör de praktiska problem man kan få vid en uppdelning i skilda rättssubjekt, bl.a. kan hantering av personal, skatter och annan administration försvåras. Ett krav på separation av icke vinstdrivande och vinstdrivande verksamhet i skilda bolag kan därför innebära vissa merkostnader. De praktiska svårigheter som är förenade med en åtskillnad bör emellertid inte överdrivas. Redan i dag har de flesta försäkringskoncerner som en följd av gällande separationskrav för skadeförsäkring, konventionell livförsäkring och fondförsäkring såväl vana som rutiner för den erforderliga hanteringen. Skulle de äldre bestånden bli så små att hanteringen därav blir ogörlig kan de överföras till ett annat livförsäkringsbolag. För överlåtelse av försäkringsbestånd gäller särskilda skyddsregler i 15 kap. FRL. Enligt dessa kräver ett avtal om överlåtelse Finansinspektionens tillstånd för att kunna verkställas, och sådant tillstånd får inte ges om försäkringstagarnas rätt däri genom försämras.

Alternativ 2

En ordning där bolagen medges att förena icke vinstdrivande och vinstdrivande verksamhet med gemensamma regler är en vanlig lösning i andra länder då ömsesidiga försäkringsbolag omvandlas till försäkringsaktiebolag. Med en sådan modell slipper man de ovan angivna nackdelar som en sträng separation av gamla och nya bestånd kan innebära. En förutsättning för att den varianten skall vara tänkbar är emellertid att de gamla försäkringstagarna erhåller ekonomisk ersättning som kompensation för att de i framtiden inte har rätt till alla överskott. Endast då har man sett till att deras ställning inte försvagas vid övergången. Detta är som framgått också synsättet i andra länder. Ersättningen måste i vart fall vara så stor att den kan sägas hålla befintliga försäkringstagare skadeslösa för framtida vinstutdelning. Varje försäkringstagare får sålunda garanteras den del av överskottsmedlen som belöper på hans försäkring. En svårighet med denna lösning är emellertid att fastställa en rimlig kompensation. En sådan bör dock kunna bestämmas med hjälp av aktuariexpertis inom såväl inspektionen som bolaget. Vidare bör erfarenheter från andra länder ge viss ledning. Liksom på andra håll bör skilda former för kompensatio-

nen vara möjliga, t.ex. kontantutbetalning eller förbättrade försäkringsförmåner.

Denna metod kan sägas innebära att avtalsvillkoren ändras för de äldre försäkringstagarna. Utgångspunkten bör därför vara att den inte skall kunna genomföras utan deras medgivande. Visserligen lär det bli mycket besvärligt för enskilda försäkringstagare att bedöma den ersättning som bolaget erbjuder för att nya rörelse regler skall gälla även för de äldre bestånden. Genom samråd med sakkunniga på området bör dock även försäkringstagare kunna skaffa sig en uppfattning om rimligheten av den erbjudna kompensationen. Utgångspunkten bör därför även här vara att avsteg från allmänna civilrättsliga regler om ändring av avtal inte bör förekomma. För att denna metod skall få tillämpas bör det alltså i regel krävas försäkringstagarnas medgivande.

Emellertid skulle kunna hävdas att det inte är rimligt att fordra godkännande från samtliga försäkringstagare i det gamla beståndet. I så fall skulle lösningen knappast kunna användas i praktiken. Dessutom kan sägas att inte en endast begränsad krets försäkringstagare bör kunna förhindra en lösning som det stora flertalet finner lämplig. Mot bakgrund av sådana synpunkter bör arrangemanget kunna genomdrivas med stöd av en kvalificerad majoritet av försäkringstagarna. Sådana bestämmelser gäller i aktiebolagsrätten för inlösen av minoritetsaktier i dotterbolag (15 kap. 8 § FRL). Äger moderbolag självt eller tillsammans med dotterföretag mer än nittio procent av aktierna med mer än nittio procent av röstetalet för samtliga aktier i dotterbolag, har moderbolaget rätt att av de övriga aktieägarna lösa in återstående aktier. I viss anslutning till den regeln anser vi att om mer än nittio procent av försäkringstagarna godkänner en övergång till vinstdrivande verksamhet så bör den kunna genomföras.

Lyckas man uppnå erforderliga medgivanden för detta övergångsalternativ bör emellertid ytterligare krav gälla. För att tillgodose försäkringstagarnas intressen bör lösningen och särskilt den erbjudna kompensationen prövas av en oberoende instans. Denna får göra en ingående prövning av arrangemangets lämplighet.

Mest närliggande synes vara att låta prövningen göras av Finansinspektionen. Ett problem med en sådan lösning utgör dock bestämmelser i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (art. 6:1). Där slås nämligen fast att civilrättsliga tvister skall avgöras i en rättvis och offentlig rättegång av en oavhängig och opartisk domstol.³⁷ Med hänsyn härtill skulle man kunna låta en tvist om kompensation för övergång till vinstdrivande verksamhet prövas av allmän domstol. En sådan ordning gäller också i t.ex.

³⁷ Frågan har för svenskt vidkommande bedömts av den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna i målet *Bramelid och Malmström mot Sverige* (Decisions and Reports 38 s 18, s. 156). Målet gällde om en av parterna utsedd skiljedomstol kunde anses uppfylla Europakonventionens krav på oberoende och opartiskhet när fråga var om ett obligatoriskt skiljeförfarande för prövning av tvist om inlösen av minoritetsaktier. Som en följd av kommissionens ställningstagande i målet infördes senare en rätt att på materiell grund överklaga en skiljedom om inlösen av minoritetsaktier till domstol (se därom prop. 1983/84:184 s. 8 f).

Storbritannien vid ombildning av ömsesidigt bolag till aktiebolag. Emellertid kan allmän domstol knappast sägas vara lika väl lämpad som tillsynsmyndigheten att bedöma dessa frågor. Det är uppenbart att domstolarna inte kan förväntas ha tillräcklig sakkunskap härför. Europakonventionens krav bör i stället tillgodoses genom att det införs en rätt att överklaga Finansinspektionens beslut till kammarrätt. Visserligen skulle även en lösning med skiljedom som kan överklagas till domstol — motsvarande den ordning som gäller vid tvångsinlösen av aktier — vara lämplig av den anledningen att värderingsfrågorna kommer att kräva särskild expertis. Av andra skäl kan den metoden knappast anses ändamålsenlig, bl.a. med hänsyn till de svårigheter som kan uppkomma att enas om en skiljeman.

Alternativ 3

Ytterligare en lösning är att man söker åstadkomma en separation av den vinstdrivande och den icke vinstdrivande verksamheten inom ett enda försäkringsbolag. För de gamla försäkringarna skulle sålunda gälla samma regler som nu, dvs. att allt överskott på den rörelsen skall tillkomma försäkringstagarna.

För att en isolering av ett bestånd bör kunna åstadkommas inom ett bolag talar det förhållandet att redan i dag olika bestånd drivs vid sidan av varandra i ett livförsäkringsbolag och att de skilda bestånden skall vara självbärande. Detta krav anses vara en följd av den nu gällande skälighetsprincipen. Det föreskrivs särredovisning på varje verksamhetsgren, bl.a. individuell livförsäkring, individuell sjuk- och olycksfallsförsäkring, tjänstepensionsförsäkring och grupplivförsäkring. De försäkringstekniska skulderna, återbäringsfonden samt intäkter och kostnader skall sålunda redovisas särskilt för varje verksamhetsgren. På motsvarande sätt skulle försäkringsbestånden som drivs enligt nya regler kunna hållas avskilda från de gamla försäkringarna i samma bolag. Emellertid sker ingen öronmärkning av tillgångar för enskilda bestånd.

En betydelsefull svaghet med en sådan ordning är att enbart medel motsvarande försäkringstekniska skulder skulle kunna definitivt avskiljas för de gamla försäkringstagarnas räkning. Överskottsmedel som inte garanterats för försäkringstagarna utgör bolagets konsolideringsmedel och kommer att kunna tas i anspråk för förlusttäckning för annan verksamhet i bolaget. Detta problem är av särskild tyngd i Sverige eftersom de ofördelade överskottsmedlen utgör en så stor del av tillgångsmassan.

Härtill kommer att det i en del fall har visat sig vara närmast praktiskt omöjligt att helt hålla i sär medel belöpande på resp. försäkringsbestånd inom ett bolag. Detta beror bl.a. på den gemensamma förvaltningen av tillgångar och de svårigheter som finns att på ett fullt rättvist sätt fördela intäkter och kostnader på olika grupper. Då tillgångar realiserats eller om-sätts kan problem uppstå om hur fördelningen på de skilda bestånden skall genomföras. Ofta tillgrips därför schablonmetoder. Det förekommer också att överskott från en verksamhetsgren tas i anspråk för att täcka underskott i en annan. En väsentlig nackdel med att verksamhet enligt

gamla och nya regler drivs i ett bolag kan därför sägas vara att befintliga försäkringstagares medel ges en förändrad riskprofil. Som följer av det sagda kan dessa medel komma att utnyttjas för den nya, kommersiella rörelsen. Visserligen kan livförsäkringsbolag redan i dag starta ny verksamhet som försäkringstagaren då han ingick sitt avtal inte kunde förutse. För sådan verksamhet utgör de befintliga försäkringstagarnas vinstmedel riskkapital. En väsentlig skillnad är dock att denna verksamhet inte drivs i vinstsyfte. Den nuvarande regleringen innebär dessutom en begränsning av vilka typer av produkter som kan erbjudas, vilket har stor betydelse för bolagets riskexponering.

Ett problem som skulle uppstå om ett bolag driver verksamhet enligt såväl gamla som nya regler rör sålunda det gamla beståndets ansvar för förlusttäckning i ny verksamhet. Man skulle visserligen kunna tänka sig ett krav på att gamla resp. nya bestånd i ett "blandat" bolag skall ha tillräckligt med fria tillgångar för att uppfylla sina egna solvenskrav. Kapitalbasen skulle alltså beräknas särskilt för vardera bestånd. Detta synsätt tar dock inte hänsyn till lagens ståndpunkt att samtliga bolagets fria tillgångar i sista hand skall vara tillgängliga för att uppfylla ingångna åtaganden. Överskottsmedel från gamla bestånd kan följaktligen ytterst komma att utnyttjas för att täcka förluster i ny vinstdrivande verksamhet.

Det krävs mycket långtgående särbestämmelser för att icke vinstdrivande bestånd skall hållas väl separerade från vinstdrivande. Kraven på åtskillnad är nästan lika stränga som om ny och gammal rörelse bedrevs i olika försäkringsbolag. Det fordras t.ex. att tillgångar belöpande på det äldre beståndet hålls separerade från övriga tillgångar i bolaget. Dessutom är särskilda likvidationsregler befogade. Bolaget skall ju i princip kunna gå "halvt" i konkurs, nämligen om den vinstdrivande rörelsen inte bär sig. Alla medel som tillhör de äldre bestånden måste dessutom omfattas av förmånsrätt. I annat fall skulle de nya fordringsägarna i en konkursituation kunna få rätt till de medlen.

Även med vittgående särregler kan emellertid misstankar uppkomma om att de äldre beståndens medel tas i anspråk i den vinstdrivande rörelsen. Därvid ligger det också nära till hands att krav reses på att Finansinspektionen skall bevaka att så inte kan ske. Enligt vår mening bör tillsynsmyndighetens resurser dock inte ägnas åt att utöva tillsyn över sådana förhållanden.

Med hänsyn till berörda problem anser vi inte att modellen kan rekommenderas. Vi lämnar därför inga förslag till för metoden erforderliga lagbestämmelser.

Överföring av bestånd till vinstdrivande bolag

Som redan nämnts ges i 15 kap. FRL regler om frivillig överlåtelse av försäkringsbestånd. Dessa regler kan användas vid överlåtelse av både ett helt försäkringsbestånd och en del av ett bestånd. Genom en sådan överföring kan, om våra förslag genomförs, ett bestånd som drivs utan utomstående intressen övergå till ett bolag som är vinstdrivande, t.ex. ett nytt

livförsäkringsaktiebolag. Problemställningen är sålunda i sak inte annorlunda än den som behandlats ovan. Vid överföring av ett bestånd som drivs enligt nuvarande regler till ett vinstdrivande bolag bör därför gälla samma regler, dvs. att försäkringstagarnas ges ekonomisk kompensation för att inträda i den vinstdrivande rörelsen, varvid minst 90 procent av försäkringstagarna måste godkänna ordningen. Att dessa krav uppfylls kan tillgodoses genom att beståndsoverföringar alltid skall godkännas av Finansinspektionen.

I de fall beståndsoverföringen sker från ett ömsesidigt livförsäkringsbolag som likvideras torde det saknas behov av särskilda övergångslösningar. Detta förutsätter dock att försäkringstagarna får tillgångar i rimlig proportion till sina insatser, varför en tillämpning av de fakultativa bestämmelserna i 14 kap. 14 § andra stycket FRL inte kan sägas ge försäkringstagarna rimlig kompensation. Dessa bestämmelser innebär ju att tillgångarna skall fördelas bland försäkringstagarna i förhållande till det sammanlagda beloppet av premierna för de fem senaste räkenskapsåren. De föreskrifterna bör nu upphävas. Frågan om likvidationskvot bör enligt vår mening — som i många andra länder — i stället regleras i bolagsordning.

5.5.4 Produktutbud i icke vinstutdelande livförsäkringsbolag

Som framgått av det föregående kan ett bolag som driver verksamheten enligt gällande lagstiftning välja att också i fortsättningen drivas helt för försäkringstagarnas räkning. I ett sådant bolag kommer nuvarande försäkringstagare att stå för huvuddelen av riskkapitalet. Mot bakgrund härav uppkommer frågan under vilka förutsättningar nyteckning skall kunna ske i ett sådant bolag.

Av särskild betydelse i sammanhanget är att livförsäkringsbolagen — som en följd av att skälighetskravet slopas — kommer att kunna erbjuda nya typer av produkter, av vilka några kan ha en väsentligt annorlunda riskprofil jämfört med nuvarande konventionella livförsäkringar. Det gäller oberoende av vilken associationsform försäkringsbolaget har och oavsett om man väljer att dela ut vinst eller inte. Genom erbjudande av avtal som visserligen t.ex. inte berättigar till bonus, men som innebär en hög avkastningsgaranti, kan risknivån i företagets balansräkning öka i icke oväsentlig utsträckning. Sådana försäkringar har från risksynpunkt stora likheter med upplåning.

Enligt vår mening bör nyteckning kunna ske förutsatt att detta inte leder till en väsentlig ökning av risknivån i bolaget. Försäkringstagare som har ingått avtal då bl.a. skälighetskravet utgjort en begränsning av produktutbudet, skall inte behöva utsättas för faran att deras medel tas i anspråk för att täcka förluster orsakade av att bolagen till följd av nya regler kan erbjuda mer riskfyllda typer av försäkringar. Bolag som driver gammal rörelse — där försäkringstagarnas medel utgör riskkapital — bör därför inte kunna meddela livförsäkringar med en väsentligt annorlunda riskprofil än de nuvarande avtalen. Det finns däremot ingen anledning att

förhindra att sådana produkter i stället meddelas genom dotterföretag. Insatsen i sådana bolag får därvid rymmas inom ramen för uppställda risk-spridningskrav, varigenom de äldre beståndens risktagande begränsas.

Det får ytterst ankomma på Finansinspektionen att bedöma vilken nyteckning som kan anses förenlig med berörda krav och myndigheten bör ha möjlighet att utfärda närmare föreskrifter härom.

5.6 Sammanfattning

Enligt vår mening är det inte befogat att genom offentlig reglering se till att försäkringskollektivet garanteras vissa andelar av uppkomna överskott. Det är heller inte motiverat med bestämmelser som reglerar hur överskott skall fördelas mellan skilda försäkringstagargrupper. Regler av detta slag hämmar utvecklingen av nya produkter och begränsar livförsäkringsbolagens möjligheter att erbjuda försäkringar som anpassas till de enskilda konsumenternas behov. En sådan reglering har dessutom betydande nackdelar från konkurrens- och effektivitetssynpunkt.

Försäkringstagarintresset bör tillgodoses i första hand genom krav på att försäkringstagarnas rätt till del i överskotten klart och tydligt regleras i de enskilda avtalen. Genom att rätten därtill utgör en avtalsförpliktelse följer automatiskt att bolaget årligen skall göra avsättningar till försäkringstekniska skulder för förmånen ifråga, varigenom försäkringstagarnas anspråk skyddas av bl.a. placeringsregler och förmånsrätt. Av betydelse för försäkringstagarnas skydd är också övervärdenas behandling i redovisningen.

Våra förslag innebär att årets resultat i ett livförsäkringsbolag inte kommer att innefatta överskott som försäkringstagarna har anspråk på till följd av ingångna försäkringsavtal. Några särskilda regler för att begränsa vinstutdelningen i livförsäkringsbolag är därför inte befogade. För vinstutdelning kan i stället gälla allmänna bolagsrättsliga bestämmelser. Även det nuvarande kravet på att konventionella livförsäkringar och unit linked-försäkringar skall meddelas av skilda bolag kan slopas. Huruvida vinstutdelning skall förekomma i praktiken bör enskilda bolag själva få avgöra. För det fall ett livförsäkringsaktiebolag sätter av en del av vinsten i bolaget till en särskild fond, som utgör en del av det egna kapitalet, men som är avsedd för framtida utbetalningar till försäkringstagarna, bör gälla vissa begränsningar av hur dessa medel kan disponeras av aktieägarna.

För de livförsäkringsbolag som driver verksamhet enligt nuvarande regler, men som i framtiden vill bereda aktieägare eller andra vinst, finns två möjligheter. Ett alternativ är att den vinstdrivande verksamheten bedrivs i ett nybildat bolag, t.ex. ett dotterbolag. En annan möjlighet är att de nya verksamhetsbestämmelserna gäller för både nya och gamla bestånd, som sålunda kan samlas i ett gemensamt bolag. Detta kräver dock att de gamla försäkringarna ges rimlig ekonomisk kompensation i någon form och att en kvalificerad majoritet av befintliga försäkringstagare, mer än 90 procent, accepterar lösningen. Övergångsarrangemanget skall godkännas av Finansinspektionen.

6 Försäkringsbolagens möjligheter att ta upp lån

6.1 Inledning

I Sverige, liksom i många andra länder, är försäkringsbolagens möjligheter att ta upp lån begränsade i förhållande till vad som gäller för företag på andra näringsområden. Den viktigaste orsaken härtill är att en omfattande upplåning kan komma i konflikt med försäkringstagarnas intressen. Genom upplåning kan risken i ett försäkringsbolags balansräkning öka i sådan utsträckning att möjligheten att infria försäkringsåtagandena äventyras. Behovet av upplåning för rörelsens bedrivande är i många fall dessutom begränsat med hänsyn till att försäkringsverksamheten till stor del går ut på att fram till dess försäkringsfall inträffar förvalta medel som erläggs i förskott.

I detta kapitel skall diskuteras i vad mån nuvarande regler för upplåning bör ändras och försäkringsbolagen tillåtas att använda sådana finansieringsformer som medges för andra företag, bl.a. lån mot konvertibla skuldebrev.

6.2 Nuvarande förhållanden

Lagstiftningen om försäkringsrörelse innehåller inte några allmänna regler om försäkringsbolagens upplåning. Försäkringsbolagen är sålunda i och för sig oförhindrade att ta upp lån. Enligt uttalanden i lagförarbeten får ett försäkringsbolag dock inte ägna sig åt låneverksamhet i sådan omfattning att det måste anses driva rörelse i strid mot det principiella förbudet mot att driva annan rörelse än försäkringsrörelse som upptas i 1 kap. 3 § första stycket FRL.¹ Någon närmare vägledning för bedömningen ges inte i motiven. Förbudets betydelse för bolagens möjligheter att ta upp lån har i stället fått utvecklas genom tillsynspraxis (se närmare härom nedan). Förbudet mot främmande verksamhet grundas på ett allmänt krav om att försäkringsbolagen skall ha en betryggande soliditet.²

I lagen upptas endast särskilda bestämmelser om vissa penninglån. Ett försäkringsbolag får inte ge ut konvertibla skuldebrev eller skuldebrev

¹ Se prop 1981/82:180 s. 93.

² Om förbudet mot annan rörelse se vidare i kapitel 8.

förenade med optionsrätt till nyteckning. Vidare förbjuds försäkringsbolag — liksom aktiebolag i allmänhet — att ge ut s.k. vinstandelsbevis i form av delägardebentures. Lån mot sådana skuldebrev ger rätt till betalning ur bolagets tillgångar med belopp som motsvarar en viss kvotdel av bolagets behållning eller som beräknas med utgångspunkt i marknadskursen på bolagets aktier (5 kap. 1 § första stycket FRL).

För livförsäkringsbolagen gäller även ett förbud mot att ge ut vinstandelsbevis genom lånedebentures, dvs. lån mot obligationer eller andra skuldebrev med rätt till ränta, vars storlek är helt eller delvis beroende av utdelningen till aktieägare i bolaget eller bolagets vinst.³ Den låneformen får användas endast av skadeförsäkringsaktiebolag (5 kap. 1 § andra stycket FRL). Sådana lån anses kunna tas upp utan att det behöver innebära utövande av annan rörelse än försäkringsrörelse. Även om skadeförsäkringsaktiebolagen anses böra vara mer inriktade på att förvalta medel som inflyter inom försäkringsrörelsen så är de inte förhindrade att vid behov ta upp lån, t.ex. vinstandelslån. Det ankommer emellertid på tillsynsmyndigheten att bevaka att denna finansieringsmöjlighet inte används på ett sätt som strider mot förbudet mot att driva annan rörelse än försäkringsrörelse.⁴

Då regler infördes för aktiebolag i allmänhet att ge ut konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning anfördes att försäkringsaktiebolagen — liksom bankaktiebolagen — inte syntes ha något mer tvingande behov av att anlita de finansieringsformerna. Sådana bolag undantogs därför från de nya bestämmelserna.⁵ Under förarbetena till FRL diskuterades åter låneformerna konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt. Med hänsyn till att frågan om utlåningsrätt att förvärva aktier i svenskt försäkringsbolag då var under utredning, ansågs det olämpligt att införa regler som kunde väsentligt vidga den personkrets, bl.a. utanför landets gränser, för vilken sådana aktier blev tillgängliga. För livförsäkringsaktiebolagens del bedömdes finansieringsformerna olämpliga även med hänsyn till att aktiekapitalet var av marginell betydelse i förhållande till balansomslutningen och till att vinstutdelning inte förekom i sådana bolag. Eftersom vinsten sålunda endast tillföll försäkringstagarkollektivet kunde ett livförsäkringsaktiebolag inte räkna med att öka sitt aktiekapital genom de ifrågavarande låneformerna. Även förbudet för livförsäkringsbolag att ge ut vinstandelsbevis motiverades med sådana skäl.⁶

Tillsynsmyndigheten har i cirkulär 1987:4 lämnat allmänna råd för försäkringsbolagens upplåning. Enligt råden är utgångspunkten att något ianspråktagande av lånemarknaden från försäkringsbolagens sida normalt inte kommer i fråga. För skadeförsäkringsbolagen bör lånemöjligheten i

³ Om låneformerna se vidare t.ex. Rodhe, Aktiebolagsrätt 16 uppl. s. 61 och 69.

⁴ Se a. prop. s. 95.

⁵ Se prop. 1973:93 s. 96. Genom 1987 års bankaktiebolagslag infördes även för bankaktiebolagens del möjligheter att ta upp lån mot konvertibla skuldebrev och skuldebrev med optionsrätt till nyteckning, se prop. 1986/87:12 s. 176 f.

⁶ Se prop. 1981/82:180 s. 93 ff.

huvudsak förbehållas det fall där ett bolag har behov av medel för investeringsändamål vid en uppbyggnad av själva försäkringsrörelsen. Lån för sådant ändamål har i allmänhet ansetts kunna ske utan att det uppkommer konflikt med förbudet mot att driva främmande verksamhet. I övrigt anses det kunna godtas att ett försäkringsbolag tillfälligt tar upp ett korttidslån inom ramen för den egna långsiktiga placeringsverksamheten eller för att möta temporära likviditetsbehov i verksamheten. I de allmänna råden sägs att ett försäkringsbolag därutöver i princip inte har rätt att ta upp lån.

Angivna lånebegränsningar bör enligt uttalandena i cirkuläret tillämpas också på sådana helägda dotterföretag som uteslutande har till uppgift att förvalta försäkringsbolags fastigheter eller biträda försäkringsbolag vid rörelsens bedrivande.⁷ Även bolag som ägs gemensamt av två eller flera försäkringsbolag bör i princip avhålla sig från upplåning på den allmänna kapitalmarknaden, dvs. utanför försäkringsbolagen. För verksamhet som bedrivs i andra länder kan där rådande förutsättningar leda till andra bedömningar.

Genom senare tids utveckling har lånemöjligheterna för försäkringsbolagen förbättrats och kraven i de allmänna råden upprätthålls i vissa avseenden inte längre från tillsynshåll. Någon fast praxis kan inte sägas föreligga, men i allmänhet godtas upplåning i kapitalförvaltningen eller för rörelsens bedrivande, t.ex. för att finansiera förvärv av anläggningstillgångar. Som anläggningstillgångar räknas bl.a. maskiner, inventarier och kontorsfastigheter för rörelsen, aktier och andelar i koncernföretag samt andra tillgångar som anskaffats för stadigvarande bruk eller innehav. För upptagande av förlagslån som skall räknas in i kapitalbasen har Finansinspektionen nyligen beslutat allmänna råd (FFFS 1995:1).

För de ömsesidiga försäkringsbolagen gäller vissa särskilda regler om finansiering, vilka sammanhänger med den ömsesidiga verksamhetens form och syfte. I ett sådant bolag är alla försäkringstagare med undantag av återförsäkringstagare bolagets delägare. Någon delägarinsats görs dock inte av försäkringstagarna. Erforderligt start- och rörelsekapital utgörs i stället av garantikapitalet, som är att betrakta som en till bolaget lämnad försträckning.⁸ Garantikapitalet redovisas sålunda inte som eget kapital i balansräkningen, utan tas upp som en särskild post (11 kap. 10 § FRL).⁹

Ett ömsesidigt försäkringsbolag får inte bildas utan garantikapital, om det inte finns särskilda skäl för det (1 kap. 8 § FRL). Ett lagfäst krav därpå har gällt sedan tillkomsten av 1917 års lag om försäkringsrörelse.¹⁰ Garantikapitalet skall emellertid efter beslut av bolagsstämman återbetalas när det inte längre behövs för rörelsens ändamålsenliga bedrivande.

⁷ Se även prop. 1994/95:184 s. 207.

⁸ Se SOU 1946:34 s. 324.

⁹ Enligt regeringens lagrådsremiss med förslag till nya bestämmelser om redovisning som bygger på EG:s direktiv om försäkringsredovisning skall dock garantikapital redovisas som eget kapital.

¹⁰ Se NJA II 1918 s. 41.

de och det är förenligt med lagens bestämmelser om kapitalbasens sammansättning och storlek. Ett sådant beslut får inte verkställas utan Finansinspektionens tillstånd (12 kap. 4 § FRL). Kravet på återbetalning av garantikapitalet har motiverats med att det ömsesidiga försäkringsbolaget utgör en försäkringstagarnas intressegemenskap och därför bör bedrivas endast för deras räkning. Återbetalningen får dock inte ske i sådan ordning att bolagets soliditet och likviditet äventyras.¹¹ Det skall i bolagsordningen anges i vilken utsträckning rösträtt skall tillkomma garanterna (2 kap. 5 § första stycket 13 FRL). Vid ett ömsesidigt försäkringsbolags likvidation eller konkurs har garanterna sämsta rätt till betalning (14 kap. 22 § FRL). Garanterna får alltså stå tillbaka för såväl försäkringstagarna som bolagets andra borgenärer.

6.3 Risker för försäkringstagarna

6.3.1 Inledning

Av betydelse för följderna av en upplåning är hur de upplånade medlen utnyttjas. I några speciella fall kan upplåning bidra till att *sänka* risken i ett försäkringsbolags balansräkning. Sålunda kan exempelvis växelkursrisker undanröjas, eller åtminstone minskas, om försäkringsbolaget matchar innehav av utländska tillgångar med lån i motsvarande valutor.¹² Om medlen används för att öka innehavet av riskbärande tillgångar kan emellertid den totala risken i försäkringsbolagets balansräkning stiga. Avkastningen på investeringen kan ju bli så dålig att den inte täcker kostnaden för finansieringen. I extrema fall kan försäkringsföretaget bara få en skuld kvar. För risktagandet i sig spelar det däremot inte någon roll vilken form av upplåning det handlar om, dvs. faran för ogynnsamma verkningar för bolaget är oberoende av låneform. Låneformerna har dock betydelse bl.a. för prioritetsordningen vid en obeståndssituation. Vissa upplåningsformer kan dessutom bidra till att stärka ett bolags kapitalbas. Detta gäller förlagslån, lån mot konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning.

På vilket sätt ett ökat risktagandet till följd av upplåning drabbar försäkringstagarna beror bl.a. på principerna för försäkringstekniska avsättningar och på förmånsrättens omfattning. Av betydelse är även de särskilda regler om uttaxering och nedsättning som kan gälla för ömsesidiga bolag.¹³ Effekterna av upplåning får därför diskuteras för skade- och livförsäkringsrörelse var för sig, varvid beaktas om försäkringarna meddelas av ett försäkringsaktiebolag eller ett ömsesidigt försäkringsbolag.

¹¹ Se SOU 1946:34 s. 32 och 246 och prop. 1981/82:180 s. 264.

¹² Se Ds 1993:57 s. 107 ff.

¹³ Våra förslag beträffande uttaxering och nedsättning framgår av avsnitt 5.4.9.

6.3.2 Skadeförsäkringsrörelse

I ett *skadeförsäkringsaktiebolag* kommer förluster på grund av upplåning i första hand att påverka det egna kapitalets storlek. Det sker dels genom att ränte- och andra kostnader som är förenade med lånet belastar bolagets resultat, dels genom att tillgångar måste tas i anspråk för amortering av lån. Då de avsättningar som görs för ingångna försäkringsavtal är beroende av företagets resultatutveckling kan den med upplåningen förenade risken inte föras över på försäkringstagarna.¹⁴ Detta gäller i allmänhet även för de långvariga försäkringar som kan finnas i skadeförsäkringsbolag, t.ex. skadelivräntor.¹⁵

Försäkringstagarna kan emellertid komma att drabbas av förluster på lånefinansierade investeringar om underskotten är så omfattande att bolaget hamnar på obestånd. I en sådan situation får visserligen långivare med efterställda lån — såsom garantier och innehavare av förlagsbevis — del i tillgångarna först efter försäkringstagarna. Många skadeförsäkringstagare kan vid en konkurs dock få konkurrera med andra fordringsägare. På skadeförsäkringens område följer nämligen för närvarande särskild förmånsrätt endast med fordran som grundas på avtal om försäkring för längre tid än tio år och försäkring för livränta och sjukränta.¹⁶

Ett förslag om att alla fordringar på grund av skadeförsäkringsavtal skall omfattas av särskild förmånsrätt har emellertid mot bakgrund av ett förslag till EG-direktiv lämnats.¹⁷ Om skadeförsäkringstagarna i allmänhet ges förmånsrätt i tillgångar motsvarande försäkringstekniska skulder kommer de i ett bättre läge gentemot alla andra fordringsägare. Den särskilda förmånsrätten utgör dock inte någon garanti för att försäkringstagarna kommer helt skadeslösa ur en obeståndssituation. Förmånsrätten kan under vissa omständigheter vara av endast litet värde.¹⁸

Också i *ömsesidiga skadeförsäkringsbolag* belastar förluster på grund av upplåning det egna kapitalet i första hand. Sådana underskott kan sägas drabba försäkringstagarna i deras egenskap av delägare. Är det egna kapitalet otillräckligt för att täcka underskottet kan krav på uttaxering komma att riktas mot försäkringstagarna eller försäkringsanspråken komma att sättas ned. Sådana förfaranden förutsätter dock — om våra förslag genomförs — att regler därom intagits i bolagsordningen. I en obeståndss-

¹⁴ För dessa avsättningar gäller särskilda riktlinjer i den av Finansinspektionen utfärdade normalplanen för skadeförsäkringsbolag, som upptar bestämmelser för beräkning och redovisning av försäkringstekniska skulder samt för redovisning av säkerhetsreserv (FFFS 1992:8). För de avtal som ingås skall bolagen göra avsättningar bl.a. till premiereserven, som skall vara tillräcklig för att täcka förväntade skador under försäkringarnas återstående löptid. I den mån som försäkringsfall har inträffat och skadan inte har slutreglerats skall avsättningar göras till ersättningsreserven.

¹⁵ För sådana skadelivräntor som försäkringsbolagen enligt en frivillig överenskommelse har åtagit sig att ge s.k. särskilt värdesäkringstillägg kan resultatutvecklingen dock ha viss betydelse. För att det särskilda tillägget, som avser värdesäkring utöver vad som följer av lag eller annan författning, skall utgå gäller nämligen att bolagets kapitalavkastning är tillräcklig.

¹⁶ Se 7 kap. 11 a § och 1 kap. 5 § sista stycket FRL.

¹⁷ Se därom Ds 1993:101.

¹⁸ Se vidare härom i kapitel 9.

situation gäller samma regler om förmånsrätt som för skadeförsäkringsaktiebolag.

6.3.3 Livförsäkringsrörelse

Enligt nuvarande ordning skall — med undantag för fondförsäkringar — livförsäkringar ges rätt till del i bolagets överskott. Om skälighetsprincipen och vinstutdelningsförbudet upphävs kommer emellertid livförsäkringsbolagen att kunna erbjuda livförsäkringar som inte innebär någon sådan rätt. I de avtalen garanteras försäkringstagaren enbart ett visst försäkringsbelopp eller en viss avkastning.

Liksom vid skadeförsäkring är de avsättningar som görs för sådana försäkringsavtal helt oberoende av om rörelsen är framgångsrik. De risker som försäkringstagarna utsätts för vid upplåning blir härigenom också i stort sett av samma slag som vid skadeförsäkringsverksamhet. Uppkommer förluster till följd av upplåningen får underskottet i första hand täckas av det egna kapitalet. Först om dessa medel är otillräckliga och bolaget blir insolvent, hotas försäkringstagarnas anspråk på grund av försäkringsavtalen. I en sådan situation har livförsäkringstagare en bättre ställning än skadeförsäkringstagare. Enligt gällande ordning följer nämligen förmånsrätt med fordran på grund av avtal om livförsäkring, varigenom livförsäkringstagarna har företräde framför andra fordringsägare.¹⁹

Vid fondförsäkringsrörelse är effekterna för försäkringstagarna av samma natur. En skillnad är dock att de tillgångar som svarar mot försäkringstagarens fondandelar hålls väl avskilda från försäkringsgivarens övriga egendom, låt vara att fondandelarna formellt ägs av företaget.

Vid livförsäkringar som innebär en rätt till bonus blir följderna för försäkringstagarna något annorlunda. Vid sådan rörelse skyddas de anspråk som motsvarar dels de ursprungligt garanterade försäkringsbeloppen, dels den bonus som har påförts försäkringarna, och som bolaget sålunda har gjort försäkringstekniska avsättningar för. Den med upplåningen förenade risken kan dock komma att drabba försäkringstagarna på så vis att förluster på lånefinansierade investeringar försämrar försäkringsgivarens möjligheter att tilldela bonus i framtiden. En sådan utveckling skulle emellertid vara till nackdel även för bolaget, som därigenom riskerar att förlora marknadsandelar till sina konkurrenter.

Också för det fall ett livförsäkringsaktiebolag gör särskilda avsättningar till försäkringstagarna inom ramen för det egna kapitalet enligt den metod som beskrivits i avsnitt 5.4.7 utsätts försäkringstagarna för faror. De på så vis avsatta medlen kan nämligen tas i anspråk för att täcka underskott i rörelsen, bl.a. sådana som orsakas av förluster på lånefinansierade investeringar.

Försäkringsgivarnas associationsform får — om våra förslag rörande delägars ansvar i ömsesidiga försäkringsbolag genomförs — samma betydelse vid livförsäkring som vid skadeförsäkring.

¹⁹ Se 7 kap. 11 a § och 1 kap. 5 § tredje stycket FRL.

6.4 Framtida lånemöjligheter

6.4.1 Inledning

Som framgått knyter de begränsningar som i dag gäller för försäkringsbolagens upplåning an till förbudet mot att driva främmande verksamhet. Upplåning är i princip tillåten så länge den inte kommer i konflikt med detta förbud. Vissa särskilda låneformer är uteslutna av andra skäl.

Förbudet mot att driva annan rörelse än försäkringsrörelse har gällt alltsedan år 1903 och har sin motsvarighet i den första generationens försäkringsdirektiv. EG-direktiven ger emellertid inte några anvisningar för tolkningen av regeln, och följaktligen är regelns betydelse för försäkringsbolagens möjligheter att ta upp lån oviss. Enligt en bedömning som har gjorts i flera medlemsländer får ett försäkringsbolag i vart fall inte i sin egen balansräkning bedriva sådan upplåning som innebär bankverksamhet eller annan tillståndspliktig kreditgivningsverksamhet. Denna inställning stämmer också väl med uttalanden från EU-kommissionen.

För det fall ytterligare begränsningar i upplåningsmöjligheterna är befogade bör enligt vår uppfattning särskilda regler därom ges. Det väsentliga från skyddssynpunkt är vilket risktagande upplåningen innebär, inte om dess ändamål kan anses hänga naturligt samman med försäkringsrörelsen. I detta avseende ger en anknytning till förbudet mot främmande verksamhet knappast ett tillräckligt skydd. En upplåning som är förenlig med förbudet kan i själva verket vara mera riskfylld än en upplåning som strider häremot. Att lånefinansiera en utveckling av försäkringsrörelsen kan t.ex. innebära ett större risktagande än att lånefinansiera en väldiversifierad aktieportfölj. Härtill kommer de svårigheter som tillsynsmyndigheten ställs inför när man skall ta ställning till för vilka ändamål en upplåning skall vara möjlig och då man skall övervaka att de upplånade medlen i praktiken inte används på ett otillåtet sätt.²⁰ Det skall dock framhållas att man i en del andra länder prövar all upplåning mot bakgrund av regler om förbud mot annan rörelse. Detta gäller i bl.a. Danmark, Norge och Tyskland.

6.4.2 Begränsningar i upplåningens omfattning

Ett försäkringsbolag bör så långt möjligt efter affärsmässiga bedömningar självt få avgöra om lån skall upptas eller om det egna kapitalet bör ökas. Vissa begränsningar i lånemöjligheterna är med hänsyn till konsumentskyddsintresset dock befogade.

Av betydelse i sammanhanget är bl.a. att en omfattande upplåning vä-

²⁰ Jfr den hållning som bl.a. Försäkringsverksamhetskommittén intog i frågan. Försäkringsverksamhetskommittén föreslog i sitt slutbetänkande att ett principiellt förbud mot upplåning skulle intas i FRL. Om det fanns särskilda skäl skulle dock tillsynsmyndigheten ha rätt att, efter prövning i varje enskilt fall, ge tillstånd till upplåning. Se vidare SOU 1987:58 s. 269 ff.

sentligt kan öka riskexponeringen i bolagen, varvid faran för förluster och obeståndssituationer ökar. Under normala omständigheter har aktieägarna visserligen ingen anledning att fatta beslut som innebär att det egna kapitalet äventyras. I vissa lägen kan dock ett riskfyllt agerande te sig attraktivt, t.ex. om företaget ändå går så dåligt att aktiekapitalet är på väg att förloras. Genom ett ökat risktagande kan aktieägarna få goda vinster, medan en förlust drabbar dem endast marginellt, eftersom deras kapital ändå förlorat större delen av sitt ursprungliga värde.

Synpunkterna gör sig gällande också för ömsesidiga bolag. I sådana bolag finns visserligen inte några motstående intressen mellan ägare och försäkringstagare. Många försäkringstagare i ömsesidiga bolag torde dock knappast uppfatta sig som delägare. De kan t.o.m. sakna kännedom där- om. Bl.a. mot bakgrund härav är såväl intresset som möjligheterna att ut- öva en aktiv ägarstyrning svaga.

Begränsningarna bör ta sikte på enskilda bolags riskexponering och syf- ta till att förhindra att upplåning sker i sådan utsträckning att den totala risken i ett försäkringsbolags balansräkning blir för omfattande. Av bety- delse här är självklart försäkringsbolagets soliditet. Bedömningen kräver emellertid en helhetssyn och sålunda även att bl.a. försäkringsrisker och risker i kapitalförvaltningen beaktas. Det väsentliga från skyddssynpunkt är hur stor den totala risken i företagets balansräkning är i förhållande till kapitalbasens storlek. Lån bör alltid kunna tas upp i situationer då detta sänker risken i balansräkningen.²¹

Av betydelse för lånemöjligheterna bör även enskilda försäkringsföre- tags kapitalstruktur vara. För det fall försäkringstagarna står för en del av förlusttäckningsmedlen i ett försäkringsaktiebolag bör hänsyn tas till omfattningen därav. Ju större del av det egna kapitalet som utgörs av så- dana medel, desto snävare bör upplåningsmöjligheterna vara. Situationen aktualiseras för det fall bolagsstämman har fattat beslut om att en del av vinstmedlen skall sättas av till försäkringstagarna inom ramen för det eg- na kapitalet (se närmare avsnitt 5.4.7).

För ömsesidiga bolag bör särskilda överväganden göras om möjligheter till uttaxering eller nedsättning föreligger.

Enligt vår mening bör en allmän regel som begränsar bolagens möjlig- heter att ta upp lån tas in i FRL och närmare bestämmelser om i vilken omfattning upplåning kan godtas ges i myndighetsföreskrifter.

6.4.3 Särskilt om vissa låneformer

Skadeförsäkringsaktiebolag

Som framgått av det föregående är såväl livförsäkringsbolag som skade- försäkringsbolag förhindrade att ge ut konvertibla skuldebrev och skulde-

²¹ Jfr Ds 1993:57 s. 109.

brev förenade med optionsrätt till nyteckning. För skadeförsäkringsbolagen har begränsningen motiverats bl.a. med hänsyn till att det knappast kan anses finnas något behov av de låneformerna för sådana företag.

Enligt vår mening bör skadeförsäkringsaktiebolagen kunna utnyttja samma låneformer som andra aktiebolag. Reglerna i 5 kap. FRL bör därför ändras så att det öppnas möjligheter för sådana bolag att ta upp lån mot konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning. Möjligheter därtill gäller för allmänna aktiebolag och även för bankaktiebolag. Användande av dessa former för kapitalanskaffning har under 1980-talet under två skilda översyner av försäkringsrörelselagstiftningen förordats även för skadeförsäkringsaktiebolag.²² I många jämförbara länder står finansieringsformerna till buds för försäkringsaktiebolagen.

Motiven för att använda konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning torde vara i det väsentliga desamma för skadeförsäkringsaktiebolag som för allmänna aktiebolag och bankaktiebolag.²³ I likhet med sådana bolag kan ett skadeförsäkringsaktiebolag finna det lämpligt att skaffa kapital genom att ta upp lån som vid ett senare tillfälle kan leda till en ökning av det egna kapitalet. Svenska försäkringsbolag som behöver anlita utländskt kapital bör vidare kunna göra det på samma villkor som utländska konkurrenter. Därtill kommer att skadeförsäkringsaktiebolagen kan behöva skaffa eget kapital för att tillgodose kraven på tillräcklig kapitalbas.

Låneformerna får utnyttjas i en utsträckning som är förenlig med de allmänna lagbestämmelserna och myndighetsföreskrifterna om upplåningens omfattning.

Reglerna om förfarandet när skadeförsäkringsaktiebolag upptar lån mot konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning bör motsvara bestämmelserna därom i 5 kap. aktiebolagslagen och 5 kap. bankaktiebolagslagen. Reglerna behandlas närmare i författningskommentaren.

Livförsäkringsaktiebolag

Också livförsäkringsaktiebolagen bör ges möjligheter att ta upp lån mot konvertibla skuldebrev och skuldebrev med optionsrätt till nyteckning. De låneformerna har hittills ansetts olämpliga för dessa bolag dels för att vinstutdelning till aktieägare varit förbjuden, dels för att aktiekapitalet varit av marginell betydelse. Om våra förslag genomförs kommer emellertid andra förutsättningar att gälla, bl.a. kommer vinstutdelning till aktieägare att vara tillåten i konventionella livförsäkringsbolag. Det kommer i sin tur att underlätta för sådana bolag att erhålla externt riskkapital, varigenom

²² Se Ds E 1980:6 213 ff och SOU 1987:58 s. 271 ff.

²³ Se prop. 1973:93 s. 72 ff och prop. 1986/87:12 s. 176 f.

aktiekapitalet i framtiden kan komma att få större större betydelse än i dag.

Med vinstutdelningsförbudet utmönstrat ur FRL bör även livförsäkringsaktiebolagen, liksom på många andra håll, få uppta vinstandelslån i form av lånedebentures. I bl.a. Danmark fordras tillsynsmyndighetens godkännande för att sådana lån skall få tas upp. Det kravet har uppställts för att förhindra ett kringgående av reglerna om vinstutdelning vid livförsäkring. Någon särskild regel som syftar till en begränsad vinstutdelning i livförsäkringsrörelse upptas inte i våra förslag. Skyddsintresset vid bonusberättigade försäkringar tillvaratas som framgått på annat sätt. Följaktligen är det knappast motiverat att fordra Finansinspektionens medgivande för upptagande av vinstandelslån i livförsäkringsaktiebolag.

I likhet med skadeförsäkringsaktiebolagen får låneformerna utnyttjas i en utsträckning som är förenlig med de allmänna reglerna om upplåningens omfattning.

Ömsesidiga skade- resp. livförsäkringsbolag

För ömsesidig verksamhet gäller att utomstående intressen inte bör ta sig alltför starka uttryck. Det ömsesidiga bolaget ägs av försäkringstagarna som själva beslutar i bolagets angelägenheter. Något externt inflytande av betydelse bör därför liksom nu inte gälla sedan det ursprungliga garantikapitalet har återbetalats. Att de som bistår med erforderligt startkapital ges visst inflytande i bolaget kan motiveras med att det annars torde vara svårt att erhålla sådant kapital. Lån som tas upp efter bolagsbildningen bör dock inte ge långgivaren rösträtt. Hinder mot sådana lån gäller för ömsesidiga försäkringsbolag i flera andra europeiska länder, bl.a. Frankrike och Tyskland, och även för ekonomiska föreningar i allmänhet. Enligt försäkringsrörelselagstiftningarna i Danmark, Finland och Norge överläts emellertid till de ömsesidiga bolagen själva att avgöra om ägarna av lånekapitalet skall tillerkännas rösträtt.

Ömsesidiga försäkringsbolag bör sålunda — inom ramen för de i avsnitt 6.4.2 berörda begränsningsreglerna — kunna ta upp lån under förutsättning att dessa inte innebär att långivarna ges något inflytande i bolagets angelägenheter. Enligt gällande ordning tillkommer rösträtt endast delägarna — antingen direkt eller genom särskilda delegerade för dem — och — efter särskild föreskrift i bolagsordning — garanterna. Någon lagändring är därför inte erforderlig för att tillgodose detta intresse.

Som en följd av våra förslag kommer ömsesidiga försäkringsbolag att kunna ta upp olika typer av lån, bl.a. förlagslån. Sådana lånemöjligheter står också öppna för ömsesidiga bolag i flera andra länder.

6.5 Övergångsfrågor

Övergångslösningar blir aktuella för de livförsäkringsaktiebolag, som i framtiden kommer att bedriva endast gammal rörelse. Eftersom de bolagen även i fortsättningen skall drivas helt för försäkringstagarnas räkning, bör de föreslagna reglerna om konvertibla skuldebrev, skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning och vinstandelsbevis inte bli tillämpliga.

7 Flyttning av livförsäkringssparande

7.1 Inledning

Enligt våra direktiv skall vi överväga att föreslå regler som ger försäkringstagare rätt att flytta en livförsäkring från ett bolag till ett annat. Därvid skall vi belysa de problem som kan uppstå, bl.a. med hälsoprövning. Även de skattemässiga förutsättningarna för överföring av försäkringssparande till en annan försäkringsgivare måste klarläggas. I sammanhanget skall de civilrättsliga aspekterna uppmärksammas och det pågående arbetet med en ny försäkringsavtalslag beaktas.

Bakgrunden till att frågan om införande av en lagfäst rätt att flytta en försäkring aktualiseras i våra direktiv är att försäkringstagare i konventionella livförsäkringsbolag endast har begränsade möjligheter att föra över ett tillgodohavande från ett bolag till ett annat sedan avtal väl har slutits. Syftet med regler om flyttningsrätt är enligt direktiven att förbättra konkurrensen mellan livförsäkringsbolagen.

7.2 Innebörden av en rätt till flyttning

Innan möjligheten att införa en rätt att flytta en livförsäkring från en försäkringsgivare till en annan diskuteras måste innebörden av en sådan rätt fastslås. Vad som avses med en rätt till flyttning är nämligen inte entydigt. Här kan två principiellt olika alternativ tänkas.

En möjlighet är att försäkringstagaren medges rätt att föra över ett gällande försäkringsavtal till ett annat försäkringsbolag, varvid det nya bolaget övertar avtalet utan att de ursprungliga villkoren ändras. En sådan rättighet skulle innebära ett partsbyte på försäkringsgivarsidan, där ansvaret enligt ett redan ingånget försäkringsavtal övertas av ett nytt bolag, s.k. substitution. Man kan även tänka sig att det nya försäkringsbolaget ges möjlighet att i viss mån ändra försäkringsvillkoren med hänsyn t.ex. till att det i allmänhet använder andra beräkningsgrunder än den ursprunglige försäkringsgivaren.

En rätt att flytta en livförsäkring skulle också kunna utformas som en rätt för försäkringstagaren att alltid få en livförsäkring återköpt, förutsatt att behållningen används som premie för en ny försäkring hos en annan försäkringsgivare. Återköp innebär att försäkringsbolaget köper tillbaka

försäkringen av försäkringstagaren under försäkringstiden. Till skillnad från i föregående variant upphör det ursprungliga avtalet att gälla och ett nytt avtal ingås enligt de regler som tillämpas i det nya bolaget. Försäkringens utformning efter återköpet blir i detta fall med nödvändighet beroende av den nye försäkringsgivarens produktutbud.

Flera skäl talar för att frågan om flyttning av livförsäkringar bör diskuteras i termer av införande av tvingande bestämmelser om rätt till återköp av livförsäkringar, alltså enligt det sistnämnda alternativet. Mot en rätt att få ett befintligt försäkringsavtal överfört till ett annat bolag kan bl.a. hävdas att det mottagande bolaget måste kunna göra sedvanlig riskbedömning, inkluderande hälsoprövning, och anpassa villkoren därefter. Vidare kan man inte tvinga ett bolag att erbjuda försäkringar som det vanligen inte tillhandahåller. En lagstadgad rätt till substitution gäller inte heller på andra rättsområden.¹ Visserligen ges i 3 kap. 9 § lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande en kontoinnehavare rätt att flytta ett pensionssparavtal till ett annat pensionssparinstitut, men möjligheten att byta kapitalförvaltare i detta system förutsätter att spararen träffar ett nytt pensionssparavtal med ett annat pensionssparinstitut.² Det nya pensionsparavtalet skall dock ses som en direkt fortsättning på det gamla avtalet, vilket får betydelse bl.a. för förhållandet mellan spararen och dennes borgenärer och för erhållande av skatteförmåner.

7.3 Nuvarande möjligheter att få en livförsäkring återköpt

En första förutsättning för att återköp av en livförsäkring skall komma i fråga är att försäkringen har ett positivt värde. Så är fallet om de inbetalade premierna skall täcka en framtida risk eller en förväntad utbetalning av sparkapital och en premiereserv har bildats. Detta tillgodohavande kallas i försäkringsbolagens grunder för försäkringens tekniska återköpsvärde och motsvarar i princip försäkringens andel i den samlade premiere-serven.³ Om försäkringen har ett återköpsvärde får försäkringstagaren vid återköp ut motsvarande belopp från försäkringsbolaget jämte allokerad återbäring.

Vidare skall försäkringen vara återköpsbar från försäkringsteknisk synpunkt. Återköp kan därför i allmänhet ske i de fall man med säkerhet vet att försäkringsfall förr eller senare kommer att inträffa. Detta gäller t.ex. sammansatta kapitalförsäkringar. För sådana försäkringar betalas försäkringsbeloppet ut antingen när den försäkrade uppnår en viss ålder eller när denne avlider.

I sina grunder har bolagen dock undantagit livsfallsförsäkring och över-

¹ Se härom Rodhe, *Lärobok i obligationsrätt* 6 uppl. s. 256 ff.

² Se prop. 1992/93:187 s. 187 och 289.

³ I vissa fall kan dock värdet understiga denna andel, t.ex. om en ökning av premiere-serven för redan tecknade försäkringar behövt ske på grund av ändrade förhållanden.

levelseförsäkring från rätten till återköp. Vid sådana försäkringar kan den försäkrades eller medförsäkrades död medföra att utbetalningarna aldrig påbörjas eller att de upphör innan tillgodohavandet har förbrukats, varför förutsatta arvsvinster skulle kunna bortfalla.⁴ Bakgrunden till återköpsbegränsningen är sålunda risken för moturval mot det kvarvarande kollektivet. Man kan nämligen befara att benägenheten att begära återköp av livsfallsförsäkring är högre ju sämre den försäkrades hälsotillstånd är. Det finns emellertid ingenting som hindrar att försäkringsbolagen i stället skyddar sig mot sådant moturval genom att kräva hälsoprövning med noggrann läkarundersökning i de fall sådana återköp skulle aktualiseras. Hittills har denna väg dock inte prövats.

Även då försäkringstekniska skäl inte anses utgöra hinder mot återköp gäller inskränkningar i rätten därtill. Möjligheten att få en försäkring återköpt begränsas nämligen av anvisningarna till 31 § kommunalskattelagen (1928:370). Återköp av försäkringar som enligt den lagen utgör pensionsförsäkringar får ske endast om det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring och försäkringens inte är förenad med ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande samt premier för försäkringen inte har betalats senare än tio år före återköpet, eller om det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst 30 procent av ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Om det i annat fall finns synnerliga skäl för återköp och sådant får ske enligt försäkringstekniska grunder, får återköp medges av skattemyndigheten. Dispensregeln är avsedd som en "säkerhetsventil" i fall då mer säregna förhållanden medför ett uppenbart och trängande behov av pensionskapitalet. Regeln syftar till att avhjälpa en inlåsning av kapitalet som annars framstår som direkt stötande.⁵

Inskränkningarna i skattelagstiftningen har ursprungligen motiverats främst med att sociala skäl talar mot återköp av en försäkring som fyller ett verkligt pensioneringsändamål.⁶ Reglerna anses också markera att pensionssparandet är ett långsiktigt bundet sparande som genom inskränkningarna i rätten att förfoga över medlen motiverar skattesubventionering.⁷ Motsvarande inskränkning gäller vid individuellt pensionssparande utan försäkringsinslag (IPS). Återköpsbegränsningarna för pensionsförsäkringar gäller dock även för försäkringstagare som enbart vill flytta sina tillgodohavanden till andra försäkringsgivare och som inte har någonting emot att binda sparandet den tid som krävs för att erhålla skatteförmånen. För att uppfylla skattelagstiftningens krav har försäkringsbolagen i sina återköpsgrunder — till vilka försäkringsvillkoren hänvisar — intagit en bestämmelse enligt vilken rätt till återköp inte föreligger vid försäkring för vilken återköpsrätten undantagits i anvisningarna till kommunalskattelagen.

⁴ Se Bergelvä, Livförsäkringsteknik, 3 uppl. s. 37.

⁵ Se prop. 1993/94:85 s. 52 f.

⁶ Se prop. 1975/76:31 s. 127.

⁷ Se prop. 1993/94:85 s. 52.

Vidare har för de försäkringar som i princip är återköpsbara upptagits i återköpsgrunderna vissa bestämmelser om reducering av återköpsvärdet. Dessa regler avser engångsbetalda försäkringar eller andra försäkringar med koncentrerad premiebetalning. Med något undantag begränsas för sådana försäkringar återköpsvärdet under tio år från försäkringens tecknande. De inte genast tillgängliga beloppen ingår i en kvarstående livförsäkring på reducerat försäkringsbelopp. Denna bestämmelse har tidigare motiverats med att försäkringstagarna inte skall kunna skaffa sig skattefördelar genom att belåna sådana försäkringar.⁸ En sådan återköps spärr har på senare tid ansetts berättigad som ett hinder mot att en försäkringstagare utnyttjar en tillfälligt hög återbäringsränta på försäkringstagarkollektivets bekostnad.⁹ Om våra förslag genomförs kommer emellertid detta argument för reducering av återköpsvärdet inte längre att vara aktuellt, bl.a. beroende på att livförsäkringsbolagen skall kunna tillämpa olika metoder vid fördelning av överskott.

På grund av ovan angivna begränsningar är för många försäkringstagare möjligheterna små att utnyttja ett redan uppsparat försäkringskapital som insats i en ny försäkring hos ett annat bolag. Det alternativ som ofta är det enda som står till buds för en försäkringstagare som vill byta försäkringsgivare är att upphöra med premieinbetalningarna i det gamla bolaget och låta försäkringen omvandlas till ett fribrev och därefter teckna en ny försäkring i ett annat bolag. Möjlighet att få försäkringen återköpt föreligger många gånger endast om försäkringen i skattelagstiftningens mening är en kapitalförsäkring. Sådana försäkringar motsvarar i genomsnitt ca 20 procent av ett försäkringsbolags totala förmögenhet. Naturligtvis kan också försäkringstagaren och försäkringsgivaren komma överens med ett annat försäkringsföretag om att det bolaget skall överta ansvaret enligt försäkringsavtalet. Sådan substitution förekommer dock endast sällan.

Till hindren att flytta ett livförsäkringssparande har åtminstone tidigare kunnat räknas också de kostnader som försäkringstagaren fått betala om han upphört med premieinbetalningarna på en försäkring för att i stället ingå ett nytt försäkringsavtal. Om försäkringstagaren begärt återköp av försäkringen eller utnyttjat möjligheten till fribrev och därefter träffat ett nytt försäkringsavtal, har han fått betala initialkostnader för både den gamla och den nya försäkringen. Numera har försäkringsbolagen i allmänhet övergått till att fördela initialkostnaderna relativt jämnt under försäkringstiden, varigenom detta hinder mot en flyttning fått minskad betydelse. För det fall ett avtal avbryts på ett så tidigt stadium att kunden inte betalat initialkostnaderna för försäkringen får dessa vanligen i stället betalas av övriga försäkringstagare i kollektivet, vilket är en följd av att försäkringstagarna gemensamt bär rörelserisken i verksamheten.¹⁰

Viss betydelse i sammanhanget har även reglerna om utmätningsfrihet

⁸ Se bl.a. SOU 1986:56 s. 293 f och Hanseus, Livförsäkringsrätt, s. 92.

⁹ Se Sveriges Försäkringsförbunds remissyttrande över Ds 1993:39 s. 35.

¹⁰ I praktiken sker kostnadsöverväringen genom att de kvarvarande försäkringstagarna får lägre återbärning än de annars skulle ha fått.

i 116 och 118 §§ försäkringsavtalslagen. För att en försäkring skall vara skyddad mot utmätning fordras bl.a. att avtalad premiebetalning skall tyda på ett regelbundet, långsiktigt sparande i livförsäkring på försörjarens liv.¹¹ Därför krävs att premiebetalningstiden fördelas på minst tio år och att det inte under något år betalas mer än en femtedel av den sammanlagda premiesumman. Avbryts avtalet genom återköp och återköpsvärdet används som engångspremie till en ny försäkring i ett annat bolag förlorar försäkringstagaren tidigare erhållen kvalificering för utmätningsskydd. Motsvarande verkan kan en flyttning få på vissa regler som gäller vid försäkringstagarens konkurs. Enligt 117 och 118 §§ försäkringsavtalslagen har ett konkursbo möjligheter att återkräva större premiebetalningar som försäkringstagaren inom viss angiven tid gjort till försäkringsbolaget.

Enligt ett förslag till ny försäkringsavtalslag skall dock möjligheten att flytta ett livförsäkringssparande förbättras. En försäkringstagare har enligt förslaget rätt att efter uppsägning på sätt som närmare anges i försäkringsvillkoren få en försäkring återköpt av försäkringsbolaget eller förfoga över sitt tillgodohavande för att flytta försäkringen till annat försäkringsbolag, i den mån inte rätt till återköp eller flyttning saknas på grund av försäkringens art. Vidare skall försäkringstagaren få behålla skyddet mot utmätning även om denne flyttar försäkringen. Bestämmelserna skall gälla även äldre försäkringar.¹² Emellertid har förslaget om rätt till flyttning mött stark kritik, särskilt från försäkringsbranschen, och det är därför osäkert om det blir upptaget i den lagrådsremiss som väntas under år 1995.

7.4 Är en lagfäst rätt till återköp befogad?

Våra direktiv präglas av tanken att regler som ger försäkringstagarna möjligheter att flytta tillgodohavandet i en livförsäkring skulle vara ett ändamålsenligt medel för att öka konkurrensen. Också i en riksdagsmotion har föreslagits att regelverket ändras så att flyttning av försäkringssparande möjliggörs.¹³ Vidare kan noteras att ett grundläggande motiv bakom införandet av ett individuellt pensionssparande utan försäkringsinslag var att öka konkurrens och valfrihet avseende långsiktigt bundet sparande.¹⁴ Vid den sparformen har förvaltarna, dvs. pensionssparinstituten, skyldighet att föra över värdet av pensionssparmedel till andra institut om sparare begär det och nya sparavtal har träffats. Konkurrensaspekter låg också bakom den lagstiftning som vid 1990-talets början möjliggjorde för svenska försäkringsbolag att meddela unit linked-försäkringar. Vid sådana försäkringar har försäkringstagarna möjlighet att under avtalstiden flytta spa-

¹¹ Se NJA II 1927 s. 528 f.

¹² Se 12 kap. 3 §, 16 kap. 2 § samt 20 kap. 4 och 8 §§ förslaget till försäkringsavtalslag i Ds 1993:39.

¹³ Se motion 1992/93:N252.

¹⁴ Se prop.1992/93:187 s. 115.

randet i försäkringen mellan olika fonder och i vissa fall även mellan skilda förvaltare. Försäkringsriskerna hanteras dock av samma försäkringsgivare under hela försäkringstiden. Här kan också nämnas att man inom EU diskuterar regler om byte av tjänstepensionsplaner mellan olika länder.

En lagfäst rätt för försäkringstagaren att alltid få en livförsäkring återköpt, förutsatt att tillgodohavandet flyttas till ett annat bolag, skulle kunna öka konkurrensen på försäkringsområdet. Denna fördel måste emellertid vägas mot svårigheterna bl.a. med att fastställa ett rimligt återköpsvärde. Av betydelse i sammanhanget är också vilka konsekvenser en sådan möjlighet kan få för försäkringsbolagens placeringsinriktning. Dessutom bör beaktas att tvingande bestämmelser om rätt till återköp innebär ett långtgående ingrepp i avtalsfriheten. En sådan rättighet bör därför kräva mycket starka skäl för att införas. Detta gäller särskilt om reglerna skall ges verkan även för äldre försäkringar.

Vid långsiktigt bundna sparformer utan försäkringsinslag, som IPS och privatobligationer, är det relativt enkelt att fastställa ett rimligt värde på den enskildes tillgodohavande om ett avtal avbryts i förtid. Värdet på en privatobligation före inlösningstidpunkten bestäms t.ex. i hög grad av räntan vid samma tillfälle. Emellertid är kreditinstituten inte skyldiga att acceptera förtida inlösen. Vid IPS bestäms värdet på den enskildes sparande av värdet på de tillgångar som kunden valt att placera i och som bokförs på ett särskilt konto för dennes räkning. De möjliga sparformerna utgörs av inlåning, andelar i värdepappersfond och allemansfond samt fondpapper, dvs. tillgångar som är relativt lätta att åsätta ett marknadsvärde.

Att fastställa ett rimligt värde på ett traditionellt försäkringssparande, som avbryts i förtid, är mer komplicerat. Inslaget av "försäkring mot att leva länge" innebär bl.a. att hänsyn skulle behöva tas till försäkringstagarens hälsotillstånd vid återköpstidpunkten. Är detta sämre än normalt riskerar försäkringsbolaget att få utbetala förutsedda arvsvinster. Rent teoretiskt skulle bolaget visserligen kunna sätta ned återköpsvärdet — i yttersta fall till noll — beroende på försäkringstagarens hälsa. Detta förutsätter att bolaget genom noggrann läkarundersökning tar reda på hur mycket sämre den försäkrades hälsotillstånd är än normalt, vilket kan vara både besvärligt och kostsamt. De anförda svårigheterna är dock inte oöverkomliga, varför det inte kan uteslutas att försäkringsbolagen kommer att införa hälsoprövning för att möjliggöra återköp av livsfallsförsäkringar.

Fastställandet av ett rimligt återköpsvärde på ett traditionellt pensionsförsäkringssparande försvåras också av att medel svarande mot försäkringarnas behållning delvis kan ha placerats i tillgångar med låg likviditet, främst fastigheter. Vid återköp av större omfattning kan ett försäkringsbolag snabbt behöva realisera sådana tillgångar och därvid drabbas av förluster. Det är inte självklart hur dessa förluster skall fördelas mellan försäkringar som har återköpts inom loppet av t.ex. ett år. Härtill kommer att en placeringsstrategi, som är anpassad till en generell återköpsrätt, inte självklart ligger i försäkringstagarnas intresse. För att möta eventuella krav på återköp skulle ett försäkringsbolag behöva placera en större

del av förmögenheten än annars i räntebärande tillgångar med kort löptid. Då minskar emellertid utrymmet för tillgångar som visserligen har en osäker värdeutveckling på kort sikt med som på lång sikt har visat sig ge en hög avkastning, t.ex. aktier. Tvingande regler om rätt till återköp kan därför medföra att försäkringstagarna får en sämre avkastning på sina sparmedel än de annars skulle ha fått.

Som framgått utbetalas vid återköp av de försäkringar som i dag är återköpsbara ett belopp motsvarande försäkringens tekniska återköpsvärde jämte allokerad återbäring. Att ta detta belopp som utgångspunkt för utbetalning vid en lagfäst rätt av här berört slag vore mot bakgrund av berörda svårigheter inte en lämplig lösning. En anknytning till allokerad återbäring är för övrigt inte heller aktuell om våra förslag rörande över-skottens användning i livförsäkringsverksamheten genomförs.

Med hänsyn till ovan berörda problem kan tvingande regler om rätt till återköp medföra sådana komplikationer och så stora extra kostnader i sista hand för försäkringstagarna att de knappast uppvägs av de fördelar som reglerna kan tänkas ha från konkurrenssynpunkt. En lagfäst rättighet att flytta tillgodohavandet i en livförsäkring till en annan försäkringsgivare bör därför inte införas, vare sig för nya eller äldre avtal. Liksom nu bör försäkringsbolagen vara fria att komma överens med försäkringstagarna om villkoren för försäkringstidens längd och för återköp. Bedömningen gäller för såväl individuell försäkring som gruppförsäkring och kollektivavtalsgrundad försäkring. Tvingande regler om rätt till flyttning är inte heller vanliga i jämförliga länder. Endast i Norge synes sådana bestämmelser gälla (se *bilagan*).

Det bör i sammanhanget poängteras att våra förslag, trots att de inte innehåller någon lagfäst rätt att få en livförsäkring återköpt, leder till förbättrade möjligheter att flytta ett livförsäkringssparande. Om skälighetsprincipen och vinstutdelningsförbudet upphävs kan nämligen nya typer av försäkringar utformas, bl.a. sådana där avtalsvillkor och placeringar är anpassade till att pensionssparandet skall gå lätt att flytta. För att minska risken för utbetalning av förutsedda arvsvinster kan villkoren utformas t.ex. så att återköpsvärdet knyter an till den försäkrades hälsa vid återköpstillfället och motsvarande medel kan vara placerade i tillgångar med hög likviditet. Om försäkringar av detta slag är attraktiva för kunderna och dessa är beredda att acceptera de kostnader och övriga villkor som är förenade med avtalen, bör sådana avtal kunna erhållas på marknaden utan lagreglering. Härtill kommer att behovet av flyttning har minskat som en följd av att fondförsäkringar sedan några år tillbaka kan meddelas av svenska försäkringsbolag. Sådana försäkringar, som under senare år svarat för en stor del av nyteckningspremierna, ger försäkringstagaren goda möjligheter att under avtalstiden flytta sparandet mellan olika fonder.

Av betydelse i sammanhanget är i övrigt våra förslag om ändring av skattelagstiftningens regler rörande återköp. Som kommer att framgå av det följande föreslår vi att dessa bestämmelser ändras så att en försäkringstagare som enligt avtalsvillkoren har möjlighet att återköpa sin försäkring kan byta försäkringsgivare utan att hindras av nuvarande inskränkningar i återköpsrätten för pensionsförsäkringar.

7.5 Andra åtgärder

Gällande bestämmelser på skatteområdet utgör som framgått en viktig begränsning i möjligheten att flytta ett försäkringssparande. För att underlätta en sådan flyttning bör reglerna i anvisningarna till 31 § kommunal-skattelagen nu ändras så att de blir neutrala från konkurrenssynpunkt. En försäkringstagare som har för avsikt att flytta sitt tillgodohavande till en annan försäkringsgivare bör som redan påpekats kunna göra det utan att hindras av nuvarande inskränkningar i återköpsrätten för pensionsförsäkringar. En sådan ändring av skattereglerna innebär inte att man öppnar för otillbörliga utnyttjanden av skatteförmånerna. När det gäller de fiskala kraven måste det väsentliga vara att *försäkringstagaren* uppfyller de kvalitativa reglerna bl.a. om sparandets långsiktighet, inte att motparten är densamme under hela försäkringstiden. Från skattesynpunkt torde således de olika försäkringarna kunna betraktas som ett enda avtal. Så länge det avtal som ingås med en ny försäkringsgivare uppfyller förutsättningarna för de erhållna skatteförmånerna bör det godtas. Bestämmelser av detta slag gäller för det individuella pensionssparandet utan försäkringsinslag. Spararen förlorar där inte redan erhållna skatteförmåner då behållningen förs över till ett annat pensionssparinstitut.

Också reglerna om utmätningsfrihet och återkrav i konkurs i lagstiftningen om försäkringsavtal bör ändras så att en försäkringstagare som flyttar sitt försäkringskapital inte drabbas av försämringar i de avseendena. Den hindrande verkan mot flyttning som dessa regler har är troligen inte särskilt stor, men inte desto mindre är det önskvärt att också reglerna om utmätningsfrihet och återvinning är neutrala från konkurrenssynpunkt. Föreskrifterna bör såsom vid IPS vara oberoende av vilket bolag som förvaltar sparkapitalet. Där betraktas äldre och nya pensionssparkonton som ett enda konto vid prövning om utmätning eller återvinning i konkurs kan komma i fråga (5 kap. 4 § lagen om individuellt pensionssparande). Sålunda bör införas en regel som innebär att överföring av medel till en ny försäkring inte skall anses som en inbetalning och att prövningen av tidpunkten för avtalets ingående och spartiden skall göras utifrån det ursprungliga avtalet. En förutsättning bör dock vara att försäkringen inte ändras genom flyttningen i de avseenden som grundar utmätningsfrihet.

Bestämmelser med denna innebörd har för utmätningsfallet som redan nämnt föreslagits intagna i den nya försäkringsavtalslagen. Enligt de föreslagna reglerna skall försäkringstagarens skydd mot utmätning vara det samma även om försäkringen flyttas.¹⁵

Såsom har uttalats i förarbetena till lagen om individuellt pensionssparande bör man ställa det kravet att det vid ingående av ett nytt avtal med en annan försäkringsgivare tydligt markeras att det är fråga om flyttning av vad det tidigare avtalet innehöll i de avseenden som har betydelse för skatteförmåner, utmätningsfrihet och återkrav i konkurs. Som också före-

¹⁵ Se Ds 1993:39 s. 337.

slogs i det sammanhanget kan detta rent praktiskt ske t.ex. genom att det ursprungliga försäkringsavtalet fogas som bilaga till det som träffas med det nya bolaget och att en hänvisning görs i det nya avtalet.¹⁶

Vidare kan vissa åtgärder vara befogade för att förebygga informationsproblem förenade med livförsäkringsavtal. Ett skäl till att frågan om byte av försäkringsgivare aktualiserats under senare år är att försäkringstagarna inte alltid fått upplysningar om de begränsningar i rätten till återköp som har gällt. En orsak är, som redan påpekats, att rätten därtill begränsas i skattelagstiftningen, en annan att frågan om återköp sedan länge regleras i försäkringsbolagens grunder. I avtalsvillkoren hänvisas i och för sig vanligen till grunderna, som därmed intolkas som en del av avtalet. Genom hänvisningstekniken får dock försäkringstagaren regelmässigt inte del av dessa villkor.

Försäkringstagarna synes ha varit dåligt upplysta också om de kostnader som är förenade med avtalen och som åtminstone tidigare blev uppenbara först när återköp aktualiserades. Till detta har bidragit den teknik som försäkringsbolagen traditionellt tillämpat för uttag och fördelning av kostnader på enskilda livförsäkringar. Metoden — zillmering — innebär bl.a. att en stor del av de första årens premiebetalningar tas i anspråk för att täcka försäljningskostnader och andra initiala kostnader. Under den närmaste tiden efter tecknandet har det tekniska återköpsvärdet därför varit mycket lågt, eller t.o.m. negativt. Som redan framhållits fördelar försäkringsbolagen numera initialkostnaderna relativt jämnt under försäkringstiden.

För att komma till rätta med angivna problem bör högre krav ställas på innehållet i försäkringsvillkoren och på försäkringsbolagens information. I syfte att förbättra försäkringstagarnas möjligheter att få tillgång till alla avtalsvillkor föreslog vi i vårt förra delbetänkande att de villkor som skall gälla i försäkringsavtalet skall framgå direkt av försäkringsvillkoren. Regler om rätt till återköp skall därför inte som nu upptas i grunder utan i försäkringsvillkoren.¹⁷ Förslaget har lett till lagstiftning. Enligt förslaget till en ny försäkringsavtalslag skall som nämnt återköpsuppgörelsen regleras närmare i försäkringsvillkoren. Det får anses väsentligt att återköpsrätten tydligt framgår därav. Även då rätt till återköp saknas bör detta anges i villkoren.

Ett rimligt krav från konsumentsynpunkt är vidare att försäkringstagarna *innan de sluter avtal* ges information om i vad mån försäkringen kan återköpas och hur återköpsvärdet beräknas. Särskilt bör upplysas om att en försäkring utan återköpsrätt innebär att tillgodohavandet är låst i försäkringsbolaget och inte kan utnyttjas t.ex. för överföring till ett annat bolag. Om rätt till återköp föreligger skall det klart framgå hur man bestämmer det värde som försäkringstagaren får ut. Dessutom bör anges vilka kostnader som är förknippade med försäkringsavtalet och hur försäkringarna kommer att belastas för dessa.

¹⁶ Se prop. 1992/93:187 s. 125.

¹⁷ Se härom SOU 1993:108 s. 81 ff.

Även sådana krav har i viss mån tillgodosetts på senare tid. Enligt EG:s regler — som genomfördes här den 1 juli 1995 — skall försäkringsbolaget innan en försäkring meddelas lämna uppgifter om bl.a. beräkning av återköps- och fribrevsvärden. Informationskraven skall tillgodoses genom myndighetsföreskrifter.¹⁸ Sådana föreskrifter har som framgått av avsnitt 5.4.3 nyligen utfärdats. Det kan också erinras om att försäkringsbranschen har tagit fram riktlinjer för information vid livförsäkring med sparande.

Däremot finns det inte skäl att förhindra försäkringsbolagen att ta betalt för sina kostnader när ett försäkringsförhållande avslutas och en nytt inleds hos en annan försäkringsgivare. Inte heller i andra avtalsförhållanden är det ovanligt att den part som avbryter ett avtal i förtid får ersätta motparten för de kostnader som därvid uppkommer. För det fall en kontoinnehavare i IPS-systemet flyttar tillgodohavandet till ett annat pensions-sparinstitut har exempelvis det institut som sparandet flyttas från rätt att ta ut en skälig avgift.

¹⁸ Se prop. 1994/95:184 s. 210 ff.

8 Tillsynen över försäkringsbolagen

8.1 Inledning

Enligt nuvarande ordning är Finansinspektionens väsentligaste uppgift på försäkringsområdet att bevaka efterlevnaden av de bestämmelser som grundar sig på soliditets- och skälighetsprincipen. Till nuvarande soliditetsbestämmelser hör bl.a. kravet på upprättande av grunder, förbudet mot annan rörelse och kravet på att medel motsvarande försäkringstekniska skulder i livförsäkring skall placeras på visst föreskrivet sätt. Nära anknytning till skälighetsprincipen har t.ex. förbudet mot vinstutdelning i livförsäkringsbolag samt reglerna om återbäringsfondens användningsområde. Den offentliga tillsynen skall i övrigt verka för en sund utveckling av försäkringsväsendet. Finansinspektionen har i dag också andra uppgifter som inte är direkt föranledda av bevakningen av försäkringsbolagens solvens, t.ex. inom områdena för marknadsföring och konkurrens.

En övergång till ett regelsystem som lämnar större utrymme för konkurrens än det nuvarande innebär att gällande lagstiftning får ändras i en rad avseenden. Som framgått föreslår vi bl.a. att gällande skälighetskrav upphävs och att förbudet mot vinstutdelning i livförsäkringsrörelse slopas. Vidare har nya placeringsregler trätt i kraft och kravet på förhandsgodkännande av grunder utmönstrats ur lagstiftningen.¹ Sådana reformer påverkar naturligen också Finansinspektionens tillsyn över försäkringsbolagen. I det följande skall därför den framtida tillsynsverksamheten diskuteras. Övervägandena avgränsas till att gälla den löpande kontrollen av bolagens verksamhet och omfattar därför inte bl.a. koncessionsprövning. Härvid prövas vilka uppgifter som den offentliga tillsynen bör omfatta, men anges inte hur tillsynsmyndigheten närmare bör utforma sin verksamhet. Även huvuddragen av de kontrollmöjligheter som Finansinspektionen bör ha diskuteras samt behandlas några av de bestämmelser som uppställts härför. Däremot görs inga överväganden om vilka sanktionsmöjligheter som bör tillkomma inspektionsmyndigheten. Den frågan bör i stället behandlas i ett sammanhang som omfattar Finansinspektionens hela verksamhetsområde. Som en del av tillsynen över försäkringsrörelsen kan ses inte bara inspektionens bevakning utan också den kontroll som sker genom de aktuarier som skall finnas i livförsäkringsbolagen.

¹ Se prop. 1994/95:184.

Anknytning till tillsynsfrågorna har även bestämmelserna om försäkrings-tagarrepresentation i försäkringsaktiebolagens styrelser. Därför behandlas också de kontrollinstituten här.

8.2 Nuvarande förhållanden

8.2.1 Finansinspektionens uppgifter

Hur tillsynen över försäkringsverksamheten skall skötas framgår dels av försäkringsrörelselagstiftningens regler, dels av den av regeringen utfärdade förordningen (1992:102) med instruktion för Finansinspektionen. I instruktionen fastslås att de övergripande målen för Finansinspektionens verksamhet är att bidra till det finansiella systemets stabilitet och effektivitet samt att verka för ett gott konsumentskydd.² Vidare uttalas att inspektionen bl.a. har till uppgift att utöva tillsyn i enlighet med vad som anges i lag eller annan författning samt att följa och analysera utvecklingen inom verksamhetsområdet.

De lagar som utgör grundvalen för Finansinspektionens tillsyn över försäkringsföretagen är FRL, LUF och lagen om EES-försäkringsgivares verksamhet i Sverige (LEF). Inspektionen har dessutom uppgifter enligt trafikskadlagen (1975:1410), lagen (1976:357) om motortävlingsförsäkring, lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder och den särskilda lagstiftningen om vissa livräntor. Vidare skall inspektionen fullgöra åligganden hänförliga till de bestämmelser som har utfärdats med stöd av angivna speciallagar.

Den enligt försäkringsrörelselagstiftningen övergripande tillsynsuppgiften är att verka för en sund utveckling av försäkringsväsendet (19 kap. 1 § första stycket FRL, 22 a § LUF och 6 kap. 1 § LEF). Bestämmelser som slog fast denna s.k. sundhetsprincip upptogs i lagstiftningen år 1982 och hämtades ur dåvarande instruktion för inspektionen. Sundhetsregler finns också i 2 kap. 3 § FRL och 7 § LUF, enligt vilka koncession får beviljas om den planerade verksamheten kan antas uppfylla kraven på en sund verksamhet.

Innebörden av begreppet sundhet har inte preciserats närmare, utan det har ansetts få anpassas till försäkringsväsendets utveckling i det långsiktiga perspektivet.³ Inte bara i motiven utan också i praxis framstår sundhetsreglerna som mycket vaga. Deras värde för möjligheten att ingripa mot missförhållanden framhålls, men i övrigt är det oklart vad som närmare anses som sunt i dessa sammanhang.⁴ Det har dock uttalats att sundhetskontrollen omfattar bolagens hela verksamhet.⁵ I sundhetsbevakningen anses ligga dels att Finansinspektionen skall övervaka att företag-

² Se även prop. 1990/91:177 s. 8 och prop. 1994/95:100 bilaga 8 s. 95.

³ Se prop. 1981/82:180 s. 310.

⁴ Se prop. 1984/85:77 s. 47 ff.

⁵ Se prop. 1981/82:180 s. 102.

en följer gällande bestämmelser på området, dels att inspektionen skall ge föreskrifter och allmänna råd, dels att myndigheten, när det bedöms påkallat, anmäler till regeringen sådana tendenser som strider mot en sund utveckling av försäkringsväsendet och som därför bör föranleda lagändringar eller andra åtgärder.⁶ Till skillnad mot soliditets- och skälighetsprinciperna framträder sundhetsprincipen som en riktlinje för Finansinspektionens, inte för de enskilda företagens verksamhet.

Som redan framgått vilar försäkringsrörelselagstiftningen främst på principerna om soliditet och skälighet. Det har följaktligen ansetts särskilt angeläget med en kontroll av efterlevnaden av de bestämmelser som grundar sig på de principerna. Främst skall tillsynsmyndigheten övervaka att försäkringsbolagen bedriver verksamheten med bevarad soliditet.⁷ I enlighet med det ovan anförda begränsas därvid övervakningen inte till att bolagen följer gällande regler, utan den tar också sikte på hur ett bolag utvecklas i fråga om soliditeten i allmänhet, så att krav på åtgärder i tid kan ställas på bolagsledningen för att försöka bryta en oroande trend. Över utländska försäkringsgivare hemmahörande inom EES skall emellertid Finansinspektionen inte bedriva någon finansiell tillsyn. För den tillsynen skall hemlandets behöriga myndighet ansvara. I enlighet med skälighetskravet skall inspektionen se till att de svenska bolagen meddelar försäkringar mot premier och andra villkor som är skäliga samt bevaka att skaderegleringen sker korrekt. Den offentliga tillsynen över det enskilda försäkringsväsendet syftar alltså sedan länge till att skapa garantier för att försäkringstagarnas intresse av ett effektivt och ändamålsenligt riskskydd till skäligt pris tillgodoses.⁸

Enligt lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1995 granskas försäkringsvillkors skälighet även av Konsumentombudsmannen enligt lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Även efter den lagändringen har dock Finansinspektionen i allt väsentligt behållit sina arbetsuppgifter. Konsumentverket har emellertid det ansvar och de befogenheter som följer med Konsumentombudsmannens uppgifter att föra talan inför Marknadsdomstolen om förbud.⁹

Sundhetsbevakningen sträcker sig som framgått längre än till en kontroll av efterlevnaden av soliditets- och skälighetsprinciperna. Sundhetsregeln har bl.a. till en del tyckts fylla en liknande funktion som skälighetskravet vid kontrollen av en rättvis fördelning av medel mellan olika försäkringstagargrupper. Det har också förekommit att den har åberopats i fall där den kollektiva konsolideringen bedömts som otillräcklig — m.a.o. som ett komplement till soliditetsprincipen. Regeringsrätten har i en annan situation — då det gällt ett försäkringsbolags erbjudande om lån till anställda — vid rättsprövning underkänt ett beslut där tillsynsmyndigheten

⁶ Se SOU 1987:58 s. 441.

⁷ För en närmare genomgång av vilka bestämmelser som anses knyta an till soliditetsprincipen, se SOU 1986:8 s. 79 ff.

⁸ Se prop. 1961:171 s. 281.

⁹ Se prop. 1994/95:17 s. 74 ff.

ingripit under hänvisning till sundhetsbestämmelsen.¹⁰ I samband med behovsprövningens avskaffande i koncessionsärenden nämndes vidare som exempel på sundhetsprincipens tillämpning bl.a. att man kunde ta hänsyn till behovet av försäkring för vissa utsatta riskgrupper, vilket kunde äventyras genom att bolagen specialiserar sig på mycket goda risker eller i en utsatt konkurrenssituation differentierar sina premier.¹¹ Här skulle principen tydligen återopas närmast för att motverka en försäkringsteknisk bedömning av bolaget och ge ökad tyngd åt sociala överväganden. Vidare anses av sundhetsregeln följa att det genom varje försäkringsavtal skall täckas en försäkringsrisk. Hur stort riskmomentet i försäkringen måste vara får ytterst prövas mot bakgrund av sundhetsprincipen.¹² Här kan också nämnas att Finansinspektionen med stöd av sundhetsregeln har meddelat allmänna råd om ränta på försäkringsbelopp för viss tid som förflutit sedan försäkringsfall inträffat (FFFS 1993:15).

I senare tids lagstiftning om koncessionsprövning har slagits fast att kravet på sundhet i sådana sammanhang skall avse endast förhållandena i det enskilda bolaget och inte i försäkringsväsendet som helhet. Därvid skall gälla samma krav som i fråga om bankverksamhet. Med stöd av sundhetskravet skall ett försäkringsbolags organisation, verksamhet enligt bolagsordningen samt inre kontroll- och säkerhetsuppbyggnad prövas. Vidare skall bolagets verkställande ledning, dvs. företagsledning och styrelse, samt större ägare bedömas uppfylla de kunskapsmässiga krav och vara så omdömesgilla i sitt handlande som erfordras för att de skall kunna på ett långsiktigt och stabilt sätt driva sund försäkringsverksamhet. Även de organisatoriska förhållandena skall bedömas. Uppmärksamheten skall också riktas på t.ex. verksamhet som en ägare driver vid sidan av den tillståndspliktiga rörelsen.¹³ Med stöd av sundhetskravet skall inspektionen vidare ingripa mot sådana förhållanden även sedan koncession har meddelats. Kontrollen av att verksamheten leds av lämpliga och kompetenta personer ingår som en del av Finansinspektionens löpande tillsyn.¹⁴ I sammanhanget bör framhållas att inspektionen har fastställt allmänna råd om styrning, intern information och intern kontroll som grundar sig på sundhetsregeln (FFFS 1994:36).

Med stöd av sina allmänna tillsynsbefogenheter kan inspektionen vidare ingripa mot försäkringsföretagens marknadsföring. Detta följer bl.a. av bestämmelserna i 7 kap. 16 § första stycket FRL, 20 § första stycket LUF och 2 kap. 7 § första stycket LEF enligt vilka styrelsen och verkställande direktören resp. generalagenten och företrädaren skall övervaka att anskaffning av ansökningar om försäkring hos företaget sker på ett sätt som överensstämmer med god försäkringssed. Marknadsföringslagen gäller dock all näringsverksamhet och omfattar alltså även försäkringsområdet. Tillämpningen av den lagen ankommer på Konsumentombudsman-

¹⁰ Se RÅ 1990 ref. 106.

¹¹ Se prop. 1984/85:77 s. 50 f.

¹² Se prop. 1989/90:34 s. 42.

¹³ Se prop. 1992/93:257 s. 187 och där gjorda hänvisningar.

¹⁴ Se prop. 1994/95:184 s. 123.

nen och Marknadsdomstolen. Konsumentombudsmannen har en övervakande funktion och agerar i stor utsträckning genom förhandling med näringsidkare eller branschorganisationer. Prövning av förbuds- och informationsfrågor enligt den lagen görs av Marknadsdomstolen efter ansökan av Konsumentombudsmannen. I praktiken är det nästan uteslutande Konsumentombudsmannen/Konsumentverket som ingriper mot försäkringsbolagens marknadsföring, vid behov efter samråd med Finansinspektionen.¹⁵

Förutom den särskilda försäkringsrörelselagstiftningen tillämpar Finansinspektionen också delar av konsumentlagstiftningen, bl.a. konsumentförsäkringslagen och konsumentkreditlagen (1992:830), där viss informationsplikt föreskrivs. Även den tillsynen bedrivs med stöd av sundhetsregeln i 19 kap. FRL och i LUF och LEF. Emellertid innebär kopplingen till marknadsföringslagens regelsystem att även Konsumentverket övervakar att försäkringsbolagen efterlever konsumentförsäkringslagens bestämmelser om information. Av 35 § konsumentkreditlagen följer att Finansinspektionen utövar tillsyn över att bestämmelserna i den lagen efterlevs av försäkringsgivarna.¹⁶ Inspektionen har också lämnat allmänna råd om tillämpning av konsumentkreditlagen m.m. (FFFS 1992:23).

Nya regler om lämnande av information infördes nyligen i lagstiftningen om försäkringsrörelse. Enligt 7 kap. 19 § FRL, 21 § LUF och 8 kap. 5 § LEF skall regeringen eller, efter bemyndigande, Finansinspektionen utfärda föreskrifter om information i enlighet med bestämmelserna i den tredje generationens direktiv. Överträdelse av de informationsreglerna sanktioneras endast av offentligrättsliga åtgärder som bara regeringen och Finansinspektionen kan tillgripa.¹⁷ Som framgått av avsnitt 5.4.3 har Finansinspektionen utfärdat informationsföreskrifter.

Vidare skall inspektionen enligt sin instruktion följa utvecklingen av och främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden samt andra viktiga förhållanden inom försäkringsväsendet. Inspektionen skall också samråda med Konkursverket i frågor om tillämpningen av uppgiftsskyldighet för företag rörande pris- och konkurrensförhållanden. Visserligen är konkurrenslagen tillämplig även för försäkringsbolagens verksamhet och Konkursverkets undersökningar omfattar därför t.ex. företagsförvärv på försäkringsområdet. Emellertid skall också Finansinspektionen pröva företagsförvärv av försäkringsbolag. De prövningarna görs med stöd av föreskrifterna om förvärv av aktier och andelar i 7 kap. 17 § och 17 a § FRL och enligt bestämmelserna om frivillig överlåtelse av försäkringsbestånd i 15 kap. FRL.

Dessutom svarar Finansinspektionen för att statistik över försäkringsområdet framställs samt att information rörande olika sparformers egenskaper och avkastning lämnas. För närvarande är frågan om inspektionens framtida ansvar för viss del av kapitalmarknadsstatistiken under be-

¹⁵ Se prop. 1994/95:123 s. 134 f.

¹⁶ Se prop. 1991/92:83 s. 95 och 145 f.

¹⁷ Se prop. 1994/95:184 s. 212.

redning i regeringskansliet.

Finansinspektionen har även uppgifter vid sidan av dem som har reglerats i specialförfattning. En del av det arbete som inspektionen utför inom ramen för konsumentskyddet har över tiden tillkommit genom utvecklande av praxis. Dit hör hanteringen av allmänhetens frågor och klagomål. En skyldighet att allmänt lämna upplysningar, vägledning, råd och annan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde följer dock redan av bestämmelserna i 4 § förvaltningslagen (1986:223).

Om Finansinspektionen finner anledning till anmärkning mot en försäkringsgivare kan inspektionen vidta åtgärder mot bolaget (19 kap. 11 § FRL, 25 § LUF och 6 kap. 5 § LEF). Myndigheten får till en början meddela de erinringar om bolagets verksamhet som inspektionen finner behövliga. Det lindrigaste formella ingripandet består i att inspektionen skriftligen meddelar sina erinringar. Är avvikelsen av mer allvarlig karaktär skall inspektionen förelägga bolaget eller styrelsen att vidta rättelse. Detta gäller bl.a. om avvikelse skett från lagstiftningen om försäkringsrörelse eller föreskrifter som har meddelats med stöd av den lagstiftningen eller från bolagsordningen eller grunderna. För utländska EES-försäkringsgivare gäller vissa särskilda bestämmelser vilket sammanhänger med att den övergripande tillsynen över deras verksamhet bedrivs av hemlandsmyndighet.

8.2.2 Finansinspektionens kontrollmöjligheter

Allmänna bestämmelser

Finansinspektionen har flera skilda möjligheter att granska försäkringsgivarnas verksamhet. För de svenska försäkringsbolagens del slås till en början fast att styrelsen, verkställande direktören och andra befattningshavare i ansvarig ställning i försäkringsbolag skall lämna inspektionen de upplysningar om verksamheten som inspektionen begär (19 kap. 3 § FRL). Motsvarande skyldigheter åvilar enligt 24 § LUF generalagenten och enligt 6 kap. 3 § LEF EES-försäkringsgivare med etablering här. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, inspektionen får meddela föreskrifter om vilka upplysningar en försäkringsgivare skall lämna. Vidare får Finansinspektionen, när det anses nödvändigt, sammankalla ett försäkringsbolags styrelse. Har styrelsen inte rättat sig efter en begäran från inspektionen om att kalla till en extra bolagsstämma, får inspektionen utfärda sådan kallelse (19 kap. 8 § FRL). Dessutom skall styrelsen och verkställande direktören på tid som inspektionen bestämmer hålla försäkringsbolagets kassa, övriga tillgångar, räkenskapsmaterial och andra handlingar tillgängliga för granskning av befattningshavare hos inspektionen eller av någon annan som inspektionen har förordnat. Företrädare för inspektionen får närvara vid styrelsesammanträde, som inspektionen har utlyst, och vid bolagsstämma samt delta i överläggningarna (19 kap. 9 § FRL). Även generalagenten i ett utländskt försäkringsföretag och EES-försäkringsgivare med etablering här skall hålla tillgångar, räkenskaper

och andra handlingar tillgängliga för granskning av Finansinspektionen (24 § andra stycket LUF och 6 kap. 3 § andra stycket LEF).

Ytterligare möjligheter att kontrollera de svenska försäkringsbolagen ges genom bestämmelserna om revision i 10 kap. 2 § FRL. Enligt det stadgandet skall Finansinspektionen förordna en eller flera revisorer i varje försäkringsbolag, om inte inspektionen med hänsyn till rörelsens ringa omfattning eller av andra skäl anser det obehövligt. För sådana revisorer har inspektionen utfärdat instruktion (FFFS 1992:18). De revisorer som inspektionen förordnar har till uppgift att tillsammans med de övriga revisorerna delta i granskningen av bolagets räkenskaper och årsredovisning samt av styrelsens och verkställande direktörens förvaltning.¹⁸

Några särskilda bestämmelser

Under lång tid har de s.k. grunderna spelat en central roll för främst livförsäkringsverksamheten. Grunderna innehåller bl.a. de antaganden som utgör bas för beräkning av premier och försäkringssättningar, t.ex. antaganden om dödlighet och kostnadsutveckling. I nuvarande reglering omfattar grunderna de väsentligaste principerna för livförsäkringsbolagens riskhantering, åtminstone i aktuariellt hänseende.¹⁹ Sedan länge har den ordningen gällt att grunder skall upprättas vid alla former av långvarig försäkring, och att grunderna skall underställas regeringen för stadfästelse. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 1995 upphävdes emellertid kravet på stadfästelse och ersattes, för livförsäkringens del, med ett anmälningsförfarande. Senast samtidigt med att grunderna för livförsäkringar börjar användas skall de enligt 7 kap. 8 a § FRL och 12 a § LUF tillställas Finansinspektionen. Till grunderna skall fogas en redogörelse för de konsekvenser grunderna får för försäkringstagarna och försäkringsbolaget. Kraven gäller också vid ändring av livförsäkringsgrunder. För skadeförsäkringsverksamheten gäller inte någon anmälningsskyldighet. Som en följd av genomförandet av principen om hemlandstillsyn slopades kravet i LEF att utländska försäkringsgivare hemmahörande inom EES skall upprätta grunder.

Grunderna är bindande för försäkringsbolagens verksamhet. Ett uttryck härför är förbudet för ett försäkringsbolag eller dess ombud att till fördel för enskilda försäkringstagare eller grupper av försäkringstagare, på annat sätt än genom återbäring, medge direkt eller indirekt nedsättning av de livförsäkringspremier som bolaget bestämt enligt sina grunder (7 kap. 15 § FRL och 19 § LUF). Även för en utländsk EES-försäkringsgivare skall gälla ett förbud mot nedsättning av livförsäkringspremier som försäkringsgivaren enligt grunder eller andra tekniska beräkningar tillämpar för sin rörelse i Sverige (2 kap. 6 § LEF). Bestämmelsen tillkom för de

¹⁸ Se prop. 1981/82:180 s. 233.

¹⁹ För en utförlig redogörelse av systemet med grunder för försäkringsverksamheten, se SOU 1993:108 s. 38 ff.

svenska bolagens del år 1914 i syfte att bekämpa användande av illojala konkurrensmedel, främst s.k. returprovisioner. Dessa innebar att försäkringstagare fick rabatt på ett bolags standardpremier genom att erhålla viss del av försäkringsagentens provision. Detta ansågs vara ett otillbörligt gynnande av somliga försäkringstagare på andras bekostnad. Bestämelsen avsåg att förhindra premienedsättning i sådana fall då den var godtycklig och inte hållbar efter försäkringstekniska grunder.²⁰

Krav på rapporteringsskyldighet har införts även på andra områden. Ett försäkringsbolag skall till Finansinspektionen lämna uppgift om de försäkringstekniska skuldernas storlek, hur dessa har beräknats samt avgiven återförsäkring och dess storlek. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela närmare föreskrifter om uppgiftsskyldigheten (7 kap. 9 § FRL). Dessutom skall ett försäkringsbolag upprätta riktlinjer för placering av de tillgångar som används för att täcka de försäkringstekniska skulderna. Riktlinjerna skall beakta de särskilda placeringsreglerna. Finansinspektionen skall kunna begära att få ta del av ett bolags riktlinjer, och de kan därmed tjäna som stöd för inspektionens tillsyn av bolaget.²¹ Det ankommer på styrelsen att fastställa placeringsriktlinjerna och se till att de följs. Styrelsen skall vidare fortlöpande pröva om riktlinjerna behöver ändras (8 kap. 7 § FRL). Ändringar kan bl.a. behövas med hänsyn till förändringar av det belopp som skall skuldtäckas liksom utvecklingen på de finansiella marknaderna.²² Motsvarande skyldigheter gäller för utländska försäkringsföretag som inte är hemmahörande inom EES (13 och 14 §§ LUF).

En viktig uppgift i soliditetskontrollen anses vara tillsynsmyndighetens bevakning av efterlevnaden av förbudet för försäkringsbolag att driva annan rörelse än försäkringsrörelse. Endast om det finns särskilda skäl får en försäkringsgivare driva främmande verksamhet (1 kap. 3 § första stycket FRL och 1 § femte stycket LUF). Förbudet, som har gällt alltsedan år 1903, avser att förhindra försäkringsbolagen från att driva verksamhet som kan ha menlig inverkan på deras möjligheter att infria försäkringsåtagandena. Lagmotiven ger endast begränsad vägledning för förbudsbestämmelsens närmare tillämpning, men utgångspunkten har sagts vara att verksamheten är tillåten om den har ett naturligt samband med försäkringsrörelse och om det föreligger garantier för att verksamheten drivs i försäkringstagarnas intressen.²³ Förbudet mot annan rörelse är inte direkt tillämpligt på de fall där försäkringsbolag önskar driva annan verksamhet i dotterbolag. Här krävs dock tillstånd för försäkringsbolagets aktieinnehav enligt 7 kap. 17 § FRL (se nedan). I praxis har därvid krävts att rörelsen i dotterbolaget har viss anknytning till försäkringsverksamheten.²⁴

²⁰ Se NJA II 1915 s. 62 ff.

²¹ Se prop. 1994/95:184 s. 163.

²² Se a. prop. s. 281.

²³ Se prop. 1981/82:180 s. 134 f. Om tillsynen med avseende på annan rörelse, se SOU 1987:58 s. 171 ff.

²⁴ Se prop. 1981/82:180 s. 135 och 200 f. Se också prop. 1948:50 s. 217.

För att förbudet mot annan rörelse inte skall åsidosättas har det kompletterats med bestämmelser i 7 kap. 17 § FRL, enligt vilka ett försäkringsbolag — med vissa begränsande undantag — utan Finansinspektionens medgivande inte får äga större andel av aktierna i ett enskilt bolag än som motsvarar fem procent av det totala röstvärdet i bolaget (femprocentsregeln). Ett större aktieinnehav anses kunna innebära att försäkringsbolagen tar på sig ett aktivt ägaransvar och eventuellt tvingas ingripa i företagets skötsel. Om ett försäkringsbolag tar ett aktivt ägaransvar vid driften av andra företag, anses det kunna uppstå risk för att själva försäkringsrörelsen påverkas negativt.²⁵ I 7 kap. 17 a § FRL görs undantag för förvärv av aktier och andelar i banker och andra finansiella företag.

Ett förbud för försäkringsgivare att driva annan rörelse än försäkringsrörelse gäller också i EG:s ordning. Några närmare anvisningar för tolkningen av detta förbud ges dock inte i EG-direktiven, men viss vägledning kan hämtas från bestämmelsens tillämpning i andra EU-länder. Särskilt på en punkt synes i Sverige förbudet mot annan rörelse ha getts ett mer långtgående innehåll än i flera andra västeuropeiska länder. I svensk tillsynspraxis krävs som framgått att verksamheten i dotterbolaget har viss anknytning till försäkringsverksamheten. I de flesta av EU:s medlemsländer kan däremot ett försäkringsbolag äga ett dotterbolag som i sin tur driver en rörelse som inte kan anses ha anknytning till försäkringsverksamhet. Detta är tillåtet i bl.a. Storbritannien, Frankrike och Nederländerna.

Även för övervakningen av återförsäkringsavtal på livförsäkringens område har det uppställts särskilda bestämmelser. I 7 kap. 14 § FRL föreskrivs att ett försäkringsbolag inte utan Finansinspektionens medgivande får sluta avtal varigenom bolaget förbinder sig att i återförsäkring avge ännu inte tecknade livförsäkringar, om bolaget inte kan säga upp avtalet utan ersättning senast ett år efter uppsägningen. Utan sådant medgivande får ett bolag inte heller sluta avtal om avgivande i återförsäkring av en redan tecknad livförsäkring, om försäkringen vid avtalets ingående varit i kraft i längre tid än ett halvt år. Bestämmelserna gäller dock inte rena återförsäkringsbolag. En liknande kontroll har anordnats för de utländska försäkringsföretagen. Där har emellertid kontrollen inte inskränkts till vissa slag av återförsäkringsavtal. Ett utländskt försäkringsföretag får enligt 18 § LUF inte utan inspektionens medgivande sluta avtal om att i återförsäkring avge livförsäkring som hör till företagets rörelse här.

Reglerna för de svenska bolagen infördes år 1914 och avsåg att förebygga osunda återförsäkringsavtal inom livförsäkringen. Sådana avtal ansågs kunna leda till att livförsäkringstagarna gick miste om skälig återbäring.²⁶ Tillsynsmyndighetens prövning av avtalen anses böra ske efter samma principer för svenska och utländska företag.²⁷

²⁵ Se prop. 1981/82:180 s. 200 f.

²⁶ Se prop. 1914:50 s. 51. Bestämmelserna har även ansetts ha till syfte att uppnå det allmänna målet om soliditet, se SOU 1986:8 s. 82.

²⁷ Se prop. 1950:94 s. 44 f.

Finansinspektionens kontroll i praktiken

I praktiken följer Finansinspektionen försäkringsgivarnas verksamhet löpande genom s.k. finansiell tillsyn av t.ex. bokslut, verksamhetsberättelser och regelbunden rapportering. Speciella rapporter begärs in för att belysa olika risker i verksamheten. I granskningsarbetet ingår även att göra skälighetsbedömningar av nya produkter och avtalsvillkor, huvudsakligen på livförsäkringens område.²⁸ Finansinspektionen gör även regelbundna besök hos försäkringsföretagen, vissa efter förhandsaviserings, andra inte. Beroende på syftet undersöks antingen hela verksamheten eller viss funktion eller verksamhetsgren. Myndigheten för även kontinuerliga överläggningar med branschorganisationerna i tillsynsfrågor. Med erfarenheter från de senaste årens utveckling har inspektionen startat ett förändringsarbete för att utveckla tillsynen. Inspektionen skall i sitt operativa tillsynsarbete i framtiden följa upp försäkringsgivarnas centrala riskområden, som kreditrisker, internkontroll, likviditet, ränte- och marknadsrisker, valutarisker samt information och ADB. Även om försäkringstillsynen omfattar också den verksamhet som bedrivs i Sverige av utländska försäkringsföretag är huvuddelen av tillsynsarbetet orienterat mot de svenska försäkringsbolagen.

Ett stort antal klagomålsärenden, främst avseende försäkringsbolagens skadehantering, inkommer årligen till Finansinspektionen. Klagomålen, ca 300 om året, avser oftast bristande aktivitet från bolagets sida, långa handläggningstider samt dålig information.

Utgångspunkten vid handläggningen av klagomålsärendena är att inspektionen i första hand skall koncentrera sina resurser till de klagomål som är av särskilt intresse från tillsynssynpunkt. För att effektivisera behandlingen av enskilda klagomålsärenden har Finansinspektionen på senare tid infört en ny ordning för hantering av sådana ärenden. Sålunda indelas inkomna ärenden i tre olika kategorier. Den första kategorin är ärenden som innehåller frågeställningar som kan besvaras direkt av inspektionen. Den andra kategorin, som omfattar ungefär tio procent av fallen, är ärenden som är av principiellt intresse från tillsynssynpunkt. Dit hör främst frågor där myndigheten inte tidigare gjort uttalanden och fall där det förekommit flagranta övergrepp. Dessa ärenden handläggs genom sedvanligt remissförfarande med bolaget. Därefter underrättas klaganden om inspektionens ställningstagande i ärendet. Beslutet meddelas även andra som har anknytning till eller intresse av inspektionens ställningstagande. Den tredje kategorin, för närvarande ca 65 procent, rör smärre felaktigheter eller andra problem vilka bör kunna lösas direkt av bolaget. Dessa ärenden överlämnas efter diarieföring hos Finansinspektionen omgående till berört bolag som får svara direkt till den klagande. Klaganden erhåller ett brev från inspektionen som förklarar åtgärden samt vart denne kan vända sig om frågan inte kan lösas. Varje bolag avrapporterar därefter kvartalsvis i enlighet med vissa fastlagda normer hur reklamationsfal-

²⁸ Se vidare härom i kapitel 4.

len har hanterats. Inspektionen får genom denna regelbundna rapportering ett överskådligt underlag för sin problemuppfångning, vilket skall användas vid de muntliga avstämningar som också regelbundet hålls med ansvariga inom bolagen. En av effekterna av klagomålsärendena har varit att inspektionen fått konkreta underlag för arbetet med villkorsgranskningen.

Handläggningen av klagomålsärendena ses för närvarande över inom Finansinspektionen och kan därför bli föremål för ytterligare förändringar.

8.2.3 Några andra kontrollinstanser

En särskild kontrollinstans utgör de befattningshavare i ett försäkringsbolag som sysslar med försäkringstekniska frågor, vanligen anställda aktuarier. I försäkringsbolag som meddelar livförsäkring skall de försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna utföras under överinseende av en aktuarie (8 kap. 18 § FRL och 17 § LUF). Bestämmelserna gäller också livräntor och sjukräntor som tillhör skadeförsäkringsrörelsen (1 kap. 5 § tredje stycket FRL och 2 § sista stycket LUF). Regeringen eller, efter dess bemyndigande, Finansinspektionen meddelar föreskrifter om villkoren för behörighet att tjänstgöra som aktuarie. Inspektionen har senast år 1984 utfärdat kungörelse angående behörighetsvillkor (1984:290). I särskilt fall kan myndigheten medge undantag från dessa villkor. När en aktuarie antagits eller frånträtt sin befattning skall detta genast anmälas för registrering. Finns flera aktuarier i bolaget är endast en — ofta benämnd chefaktuarie — registrerad hos Finansinspektionen. För de utländska livförsäkringsföretagens del gäller att aktuarien skall godkännas av Finansinspektionen. En aktuarie kan vara anställd i bolaget eller vara uppdragstagare.²⁹

Aktuarien anses ha en ansvarig ställning i försäkringsbolaget och jämställs därför i vissa avseenden med verkställande direktören, bl.a. genom förbudet för försäkringsbolag i 12 kap. 12 § FRL att lämna penninglån till aktuarien i bolaget.³⁰ Vidare omfattas aktuarien av de särskilda bestämmelserna om skadestånd i 16 kap. FRL.³¹

Kravet på aktuariekompetens i livförsäkringsrörelse har gällt sedan år 1903.³² Aktuarien har att tillhandahålla styrelsen och bolagsstämman med råd och upplysningar, och det har ansetts lämpligt att samtliga frågor om försäkringstekniska grunder eller som annars är av teknisk art föredras av aktuarien.³³

En granskning av försäkringsbolagens verksamhet möjliggörs i viss mån även genom gällande krav på försäkringstagarinflytande i ledningen

²⁹ Se prop. 1981/82:180 s. 216.

³⁰ Se a. prop. s. 273.

³¹ Se härom Ds E 1980:6 s. 424 f.

³² Se NJA II 1904 s. 111 ff.

³³ Se prop. 1948:50 s. 369.

av försäkringsbolag. Enligt 8 kap. 1 § FRL skall i försäkringsaktiebolag som inte uteslutande driver återförsäkring minst en av styrelseledamöterna utses med uppgift att särskilt vaka över att försäkringstagarnas intresse beaktas. En sådan ledamot skall enligt bestämmelse, som skall vara intagen i bolagsordningen, utses av försäkringstagarna eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem eller förordnas av regeringen eller av myndighet som regeringen bestämmer. I de allra flesta försäkringsaktiebolagen finns en eller flera styrelseledamöter som har utsetts av regeringen eller tillsynsmyndigheten. Bland dessa är ett antal riksdagsledamöter från olika partier. Något motsvarande krav på försäkringstagarrepresentation för utländska försäkringsgivare som är verksamma här finns inte.

Bestämmelsen om försäkringstagarrepresentation i försäkringsaktiebolag tillkom år 1950 och har gällt sedan år 1952. Ett krav på delaktighet från försäkringstagarnas sida i skötseln av bolagens angelägenheter ansågs motiverat med hänsyn till de betydande belopp som bolagen förvaltade för att säkerställa och fullgöra försäkringsförbindelserna. Ett sådant krav sas dessutom vara till fördel för försäkringsaktiebolagen eftersom det var ägnat att öka förtroendet för aktiebolagsformen.³⁴

8.3 Tillsynen i framtiden

8.3.1 Allmänna utgångspunkter

Som framgått av det föregående anser vi att det övergripande syftet med tillsynen över försäkringsbolagen är att bevaka att ingångna försäkringsavtal kan fullföljas. På skadeförsäkringssidan innebär denna målsättning att tillsynen skall verka för att försäkringsersättningar betalas ut till dem som drabbas av skador. På motsvarande sätt skall inom livförsäkringens område sörjas för att utlovade försäkringsutbetalningar kan infrias. Det kan dock inte, såsom nu är fallet på livförsäkringsområdet, bli fråga om någon detaljerad kontroll av premiesättning och produktutformning. Angivna synpunkter ligger också väl i linje med utvecklingen inom EU. Enligt den tredje generationens försäkringsdirektiv skall tillsynen främst fokuseras på bolagens finansiella ställning, även om den kan omfatta också andra aspekter som t.ex. bolagens marknadsföring och informationsgivning.

Genom det förändringsarbete som har bedrivits inom Finansinspektionen under senare år har den praktiska tillsynen i det väsentliga kommit att ta sikte på försäkringsbolagens betalningsförmåga. Syftet har varit att stärka den operativa tillsynen och ge inspektionen en kraftfullare organisation för att bedriva finansiell analys. Även från regeringen har uttalats att tillsynen i första hand bör inriktas på att övervaka försäkringsbolagens solvens och att vidareutveckla effektiva metoder för finansiell analys och

³⁴ Se prop. 1950:220 s. 30. Se även prop. 1961:171 s. 252 ff.

operativ tillsyn.³⁵ Vidare skall framhållas att Riksrevisionsverket nyligen i en rapport har förordat en renodling av Finansinspektionens uppgifter, så att de avgränsas till att verka för stabilitet och säkerhet i det finansiella systemet.³⁶

Finansinspektionen har emellertid i dag också uppgifter som inte bärs upp av det egentliga skyddsmotivet att bevaka att ingångna försäkringsavtal kan fullföljas. Dit hör bl.a. tillsynen över försäkringsvillkors skälighet. De ärendena synes ha lämnats till inspektionen snarare på grund av att de rör försäkringsfrågor än att de hänger samman med statens behov av att särskilt kontrollera försäkringsverksamheten. Även i en del andra länder har den myndighet som bevakar försäkringsföretagen sådana uppgifter.

De väsentliga medel för att säkerställa försäkringstagarskyddet som vi har angett i kapitel 3 — dvs. placeringsbestämmelser, kapitalkrav och obeståndsregler — bör rimligen utgöra grunden för den framtida tillsynsverksamheten. För att medlen skall vara användbara i den operativa tillsynen måste de dock preciseras och konkretiseras ytterligare. Detta har i viktiga delar redan skett genom införandet av nya placeringsregler samt genom anpassningen till EG:s soliditetsregler. Emellertid får även diskuteras vilka andra regleringar som kan vara nödvändiga för att Finansinspektionen på ett effektivt sätt skall kunna sköta övervakningen av försäkringsbolagens verksamhet. Dessa frågor skall behandlas närmare nedan. Frågan om ett särskilt skydd i händelse av obestånd tas dock upp i nästa kapitel.

8.3.2 Närmare om den särskilda försäkringstillsynen

Kontroll av placeringsreglernas tillämpning

Som framgått av kapitel 5 gäller från den 1 juli i år nya bestämmelser för försäkringsbolagens medelsförvaltning. Genom lagstiftning har två viktiga principer för placeringsverksamheten slagits fast — matchningsprincipen och diversifieringsprincipen. Principen om riskspridning har i vissa avseenden konkretiserats, bl.a. med gränser för maximala innehav. De nya reglerna innebär vidare ett krav på varje försäkringsbolag att upprätta riktlinjer för hur kapitalförvaltningen skall bedrivas.

Nuvarande bestämmelser är tillämpliga för ett belopp motsvarande försäkringstekniska skulder för egen räkning. Som också har framgått av kapitel 5 anser vi att även andra medel, som förvaltas för försäkringstagarnas räkning, bör omfattas av vissa spridningskrav, och vi har föreslagit att en särskild regel med denna innebörd intas i FRL. Regeln innebär att tillgångar svarande mot ett belopp av redovisade övervärden på tillgång-

³⁵ Se prop. 1994/95:100 bilaga 8 s. 95.

³⁶ Se Riksrevisionsverkets rapport Statens tillsyn av den finansiella sektorn, RRV 1994:15.

ar, eget kapital i ömsesidiga bolag och avsättningar till eget kapital för försäkringstagarnas räkning i försäkringsaktiebolag, skall placeras på ett sådant sätt att lämplig riskspridning uppnås. I likhet med vad som nu gäller tillgångar motsvarande försäkringstekniska skulder skall vidare upprättas riktlinjer för placeringarna.

Finansinspektionen, som har möjlighet att begära upplysningar om innehållet i riktlinjerna, skall ingripa om ett bolags riktlinjer för placeringar inte på ett tillfredsställande sätt beaktar uppställda placeringskrav. En viktig uppgift är härvid att se till att bolagens rapportering är korrekt och ger ett tillräckligt underlag för riskbedömningen. För andra skyddsvärda medel än försäkringstekniska skulder blir de i FRL uppställda begränsningarna för enhandsengagemang och tillgångsslag visserligen inte direkt tillämpliga. De bestämmelserna får ändå anses vägledande för bolagets placeringspolitik.

Ett försäkringsbolag bör i sin verksamhet vara bundet inte bara av lagens placeringsregler utan också av de antagna placeringsriktlinjerna. Detta bör nu klargöras i lagstiftningen. Vi föreslår därför att det i 19 kap. 11 § FRL och 25 § LUF fastslås att Finansinspektionen skall fordra rättelse om ett bolag avviker från fastställda riktlinjer. Placeringsriktlinjernas bindande karaktär för försäkringsrörelsen bör även komma till uttryck i reglerna om bolagsstämmobeslut i 9 kap. 20 § FRL, skadestånd i 16 kap. 1 och 3 §§ FRL samt registrering i 20 kap. 4 § FRL.

Kontroll av försäkringstekniska avsättningar

Som framgått av det föregående utgör regler om placering av tillgångar som motsvarar försäkringsåtaganden ett viktigt medel för att tillgodose skyddet för försäkringstagarna. Hanteringen av de risker som rör tillgångarna i ett försäkringsbolag kan emellertid inte ses isolerad från risktagandet på skuldsidan. De nya placeringsreglerna innebär bl.a. att en matchning av tillgångar och skulder skall eftersträvas. Med ett lagfäst krav på matchning knyts sålunda värderingen av tillgångar och skulder i försäkringsbolagets balansräkning ihop, och riskhanteringen bör därigenom betraktas som en helhet. Matchningskravet förutsätter följaktligen ett nära samarbete mellan ett bolags finansavdelning och dess aktuarieexperter.

Även andra skäl talar för att det uppställs särskilda regler för ett försäkringsbolags hantering av förpliktelse mot försäkringstagarna. Om krav ställs på bolagen att de skall följa vissa normer vid fastställandet av försäkringstekniska avsättningar minskar risken för att försäkringstagarna skall lida ekonomiska förluster på grund av en otillräcklig reservsättning.

Liksom för den riskhantering som tar sikte på ett bolags placeringar kan för kontroll av riskerna på skuldsidan väljas en reglering i tre nivåer. Nivåerna får då utgöras av (1) allmänna bestämmelser i lag, (2) bolagsindividuella riktlinjer för försäkringstekniska avsättningar och (3) närmare utformning av produkter och tekniskt beräkningsunderlag.

Sedan länge ges allmänna krav för beräkning av försäkringstekniska av-

sättningar. För närvarande återfinns de övergripande principerna om försäkringstekniska avsättningar i skadeförsäkringsrörelse i den av tillsynsmyndigheten utfärdade normalplanen för skadeförsäkringsbolag för beräkning och redovisning av försäkringstekniska skulder samt för redovisning av säkerhetsreserv (FFFS 1992:8). Nya bestämmelser kommer dock inom kort att införas som en följd av anpassningen till EG:s försäkringsredovisningsdirektiv. Enligt regeringens förslag skall bestämmelserna föras in i en ny lag om årsredovisning i försäkringsföretag eller regleras genom föreskrifter från Finansinspektionen.

För livförsäkringsrörelsen ges bestämmelser i lag. I vårt förra delbetänkande föreslogs en del ändringar i bestämmelserna om försäkringstekniska avsättningar i syfte att göra dem förenliga med EG:s regler härom. Vid beräkningen av premiereserv vid livförsäkring skall antaganden om dödlighet och andra riskmått, räntesats samt driftskostnader väljas så att de kan anses vart för sig betryggande. Förslaget låg till grund för de lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 1995 och som framgår av 7 kap. 2 och 5 §§ FRL. Några sakliga ändringar i de bestämmelserna är inte erforderliga.

Att härutöver i lag kräva att ett försäkringsbolag, genom dess styrelse, skall fastställa riktlinjer för försäkringstekniska avsättningar kan i och för sig te sig onödigt, bl.a. med hänsyn till att styrelsen redan enligt gällande ordning har det formella ansvaret för bolagets riskhantering. Dessutom upptas vissa sådana riktlinjer för livförsäkringar och långvariga skadeförsäkringar i nuvarande grunder för försäkringsverksamheten, även om grunderna främst innehåller tekniska beräkningar och metoder vilkas innebörd är mycket svår att förstå för andra än försäkringsmatematiker.

Å andra sidan är det som framgått mot bakgrund av matchningskravets betydelse nödvändigt att ett bolags hantering av risker på skuld- och tillgångssidan ses som en helhet. Det bör därför finnas allmänna riktlinjer för beräkning av försäkringsåtagandena mot vilka riktlinjerna för placering av tillgångar svarar. Genom att man i lag särskilt markerar styrelsens ansvar för hanteringen av de risker som är förknippade med bolagets åtaganden mot försäkringstagarna torde dessutom förutsättningarna för att styrelsen tillgodogör sig grundläggande kunskaper om de relevanta riskerna förbättras. Med ett sådant krav bör också medvetenheten om ansvar öka inom styrelsen, varigenom det skapas incitament för upprättande av interna regelverk och informationsrutiner. Vidare kan de övergripande principerna för riskhanteringen brytas loss från den svårtillgängliga försäkringstekniska materian i nuvarande grunder. Ett krav på antagande av allmänna riktlinjer bör också innebära att den offentliga tillsynen underlättas. Bolagen bör enligt vår mening därför — såsom för sina placeringar — vara skyldiga att anta riktlinjer även för försäkringstekniska avsättningar. Dessa kan benämnas "försäkringstekniska riktlinjer".

Kravet på upprättande av försäkringstekniska riktlinjer bör gälla såväl svenska försäkringsbolag som utländska försäkringsföretag som driver verksamhet här med stöd av LUF. På riktlinjerna måste gälla krav på soliditet och de skall därför — liksom nuvarande grunder — tillgodose gällande bestämmelser om betryggande beräkningsantaganden m.m.

Riktlinjerna får ange bolagets allmänna policy för försäkringstekniska avsättningar. För såväl livförsäkring som skadeförsäkring kan i riktlinjerna bl.a. slås fast vilka säkerhetsmarginaler som bolaget skall tillämpa vid reservsättningen i fråga om aktuariella risker och omkostnader. Även frågor om återförsäkring kan upptas. För livförsäkring kan vidare anges hur bolaget avser att agera för det fall de antaganden man använder sig av i efterhand skulle visa sig vara otillräckliga, självfallet inom ramen för reglerna om betryggande beräkningsantaganden. En sådan situation kan uppträda t.ex. om bolaget tillämpar könsneutrala premier och tendenser till moturval uppkommer.

Ett försäkringsbolag som meddelar bonusberättigade försäkringar skall i riktlinjerna även ange vilka överskott som ligger till grund för erhållande av bonus och vilka principer man tillämpar för fördelning mellan olika generationer av försäkringstagare. Att sådana frågor upptas i de försäkringstekniska riktlinjerna är naturligt med hänsyn till att bonusen utgör en förpliktelse som bolaget skall göra försäkringstekniska avsättningar för. Som utvecklats närmare i kapitel 5 skall de principer som ett enskilt bolag tillämpar vid fördelning av bonus mellan olika generationer av försäkringstagare vara tydliga och inte kunna ändras i efterhand.

Särskilt i livförsäkringsrörelse kommer upprättade riktlinjer att utgöra en betydelsefull del av enskilda bolags verksamhetsföresättningar. De övergripande riktlinjerna kommer som en konkretisering av de i lag fastställda normerna att i viktiga avseenden ersätta de nuvarande grunderna som regleringsinstrument. Vidare behöver föreskrifter om förstärkning av premiereserven inte längre upptas i lag. Sådana frågor får i stället regleras i de enskilda bolagens riktlinjer. Bestämmelserna om ändring av premiereservgrunderna för redan tecknade försäkringar i 7 kap. 5 § tredje stycket FRL och reglerna om övergångsgrunder i 7 kap. 6 § FRL kan därför upphävas. Sådana bestämmelser är inte heller vanliga i jämförliga länder.

Utifrån de riktlinjer som styrelsen fastslagit för riskhanteringen kan på lägre nivå i bolaget utformas produkter samt utarbetas underlag för beräkning av bl.a. premier och premiereserv. Detta material kan mycket väl ha samma struktur och innehåll som nuvarande grunder.

De försäkringstekniska riktlinjerna bör i likhet med placeringsriktlinjerna vara bindande för bolagets verksamhet. En avvikelse från fastställda försäkringstekniska riktlinjer bör därför utgöra grund för en inspektionsåtgärd. Finansinspektionen skall vid en sådan situation förelägga bolaget att följa de gällande riktlinjerna. Vid behov skall styrelsen, med undantag för bonusens fördelning mellan olika försäkringstagargenerationer, ändra de antagna riktlinjerna.

Som framgått av kapitel 5 föreslår vi att ett livförsäkringsbolag skall vara skyldigt att i viss utsträckning sätta av överskott i den aktuariella verksamheten till en särskild utjämningsreserv, som skall utnyttjas för att täcka förluster orsakade av slumpmässiga eller i övrigt svårbedömda aktuariella faktorer. Närmare regler för avsättningar och användning, liksom bestämmelser för reservens omfattning, skall ges i myndighetsföreskrifter. Reserven skall inte vara så omfattande att den ersätter det egna kapitalets riskbärande funktion.

Kontroll av försäkringstekniska beräkningar

Av betydelse för möjligheterna att kontrollera hur försäkringsbolagen efterlever lagregler och antagna riktlinjer för verksamheten är att bolagen har underlag och metoder för försäkringstekniska beräkningar. Också i EG:s system betonas vikten av de försäkringstekniska beräkningarna, och det gäller särskilt i livförsäkringsrörelse. Där krävs att bolagen upprättar underlag för beräkning av försäkringstekniska avsättningar och försäkringspremier så att detta vid varje tidpunkt kan presenteras för tillsynsmyndigheten. Materialet måste dessutom göras tillgängligt för allmänheten.

I likhet med vad som gäller för beräkning av premiereserv i livförsäkringsrörelse skall beräkningen av livförsäkringspremier grundas på antaganden om dödlighet och andra riskmått, räntesats samt driftskostnader som kan anses vart för sig betryggande. I gällande lag finns dock ett uttryckligt sådant krav endast för grundbunden livförsäkring. Det bör nu i lag slås fast att det kravet skall gälla för alla livförsäkringar.

Enligt vårt förslag i det förra delbetänkandet skall för livförsäkringar upprättas grunder för beräkning av försäkringspremier och premiereserv, beräkning av tekniska återköpsvärden samt — för de svenska försäkringsbolagen — återbäring till försäkringstagarna. Någon väsentlig ändring av det förslaget är inte befogad för de svenska bolagens del. Visserligen innebär inte EG:s minimiregler annat än att det beräkningstekniska materialet skall omfatta premier och försäkringstekniska avsättningar. Emellertid har de tekniska återköpsvärdena mycket nära samband med beräkningen av de försäkringstekniska skulderna; de sammanfaller ofta med försäkringens individuellt beräknade premiereserv. Ett krav på sådant beräkningsunderlag bör därför gälla även i fortsättningen. De nya bestämmelserna får dock anpassas till vårt förslag om överskottsmedlens hantering. Med hänsyn till att begreppet återbäring nu föreslås utmönstrat ur lagstiftningen får i stället upprättas beräkningsunderlag för försäkringstagarnas rätt till bonus.

Motsvarande krav för upprättande av beräkningsunderlag gäller inte för skadeförsäkringsrörelsen vare sig här eller i andra länder. EG-direktiven fordrar heller inte detta. Som framhölls i vårt förra delbetänkande är det dock för skadeförsäkringar för längre tid än tio år motiverat med grunder för beräkning av premiereserv.³⁷ Ett sådant krav bör kvarstå. För sådan livränta eller sjukränta som tillhör skadeförsäkringsrörelsen bör även i fortsättningen gälla krav på underlag för beräkning av premiereserv och tekniska återköpsvärden.

För de svenska bolagen kommer följaktligen skyldigheten att upprätta beräkningsgrunder inte att förändras i förhållande till vårt förra förslag. För de utländska försäkringsföretag som driver verksamhet enligt LUF bör den däremot vidgas så att den kommer helt i överensstämmelse med

³⁷ Se SOU 1993:108 s. 85.

vad som skall gälla för de svenska bolagen. De utländska försäkringsföretagen bör alltså upprätta beräkningsmaterial även för försäkringstagarnas rätt till bonus, om avtalen innebär en sådan rätt, och premiereserv för långvariga skadeförsäkringar.

Med hänsyn till att våra förslag innebär ett något annorlunda system för kontroll av riskhanteringen i försäkringsbolagen bör begreppet "grunder" nu utgå ur lagstiftningen. Beräkningsunderlaget kan i fortsättningen benämnas "tekniskt underlag" i nära anslutning till terminologin i andra europeiska länder, bl.a. Danmark och Norge.

Det finns här anledning att ta upp en särskild bestämmelse i nuvarande lagstiftning som tar sikte på efterlevnaden av beräkningsgrunderna. Som framgått av det föregående gäller enligt 7 kap. 15 § FRL, 19 § LUF och 2 kap. 6 § LEF ett förbud mot nedsättning av livförsäkringspremier som har bestämts enligt upprättade grunder. Bestämmelserna bör nu kunna upphävas. Att ett försäkringsbolag är bundet av sina beräkningsgrunder följer redan av andra regler. Avviker ett bolag från de premier som har bestämts enligt upprättade grunder skall tillsynsmyndigheten enligt 19 kap. 11 § FRL resp. 25 § LUF fordra rättelse. Därtill kommer att föreskriften om förbud mot premienedsättning i viss mån vilar på skälighetstankar. Då den tillkom framhölls vikten av att man förhindrade otillbörligt gynnande av vissa försäkringstagare på andras bekostnad.

Anmälningsskyldighet

Något förhandgodkännande av de försäkringstekniska riktlinjerna eller det tekniska underlaget av det slag som länge har tillämpats för grunder är som framgått inte möjligt enligt EG:s regler. En sådan reglering är inte heller naturlig i ett regelsystem som syftar till ökad konkurrens mellan bolagen. Enligt EG:s bestämmelser kan man dock vid livförsäkring kräva att bolagen i stället löpande anmäler beräkningsunderlaget till tillsynsmyndigheten. Tanken har sagts vara att en sådan anmälningsskyldighet skall gälla i länder som inte tillämpar systemet med "appointed actuary", som förekommer i Storbritannien.³⁸ Som framgått föreslog vi i vårt förra delbetänkande att livförsäkringsgrunderna skall ges in till Finansinspektionen senast samtidigt med att de börjar användas, och det förslaget har också lett till lagstiftning. Även i åtskilliga andra länder har man valt att föreskriva anmälningsskyldighet. Detta gäller bl.a. i Danmark, Norge och Tyskland. Vi anser att man bör stå fast vid denna ordning även i fortsättningen och att anmälningsplikten bör omfatta också de försäkringstekniska riktlinjerna. En sådan anmälan kan ses som en garanti för att livförsäkringsbolagen upprättar riktlinjer och beräkningsunderlag som överensstämmer med gällande normer och att bolagen tillämpar dem korrekt.

Som har framhållits av regeringen är det ingivna materialet i regel of-

³⁸ Se SOU 1993:108 s. 56 ff.

fentligt. Frågan om vissa uppgifter skall omfattas av sekretess får avgöras från fall till fall enligt 8 kap. 5 § sekretesslagen (1980:100).³⁹

Aktuariens roll

Ett alternativ eller komplement till ovan behandlade kontroll av ett bolags försäkringstekniska beräkningar är att efter brittisk modell införa en tillsynens förpost i försäkringsbolaget, en aktuarie med särskilt ansvar här för. Systemet med ansvarig aktuarie i Storbritannien, som tillämpas endast vid livförsäkring, innebär att en av försäkringsbolaget utnämnd aktuarie ansvarar för den övergripande finansiella kontrollen av bolaget. Han handhar inte bara riskerna på skuldsidan utan också dem på tillgångssidan och fungerar i praktiken som bolagets risk manager. Den ansvarige aktuarien har dessutom vittgående informationsskyldighet mot tillsynsmyndigheten. I det brittiska systemet anses den ansvarige aktuarien utgöra en väsentlig del i tillsynen och ett effektivt sätt att skydda livförsäkringstagarnas rätt.

Aktuarien har genom lagstiftningsåtgärder också i flera andra länder getts en starkt ställning som en följd av harmoniseringsarbetet inom EU. Detta gäller i t.ex. Danmark och Tyskland. Även i Norge har betydelsen av aktuarien markerats i lagstiftningen. Med den nu föreslagna regleringen här kommer aktuarien att få en allt viktigare roll även i de svenska försäkringsbolagen, bl.a. vid premie- och reservsättning och produktutformning, som en konsekvens av att den offentliga kontrollen därav blir mindre ingripande.⁴⁰ Kravet på matchning av tillgångar och skulder ger aktuarien delvis nya uppgifter, liksom arbetet i samband med att bolagets riktlinjer för riskhantering skall fastställas. Betydelsefulla arbetsuppgifter i ett försäkringsbolag som kräver aktuariell expertis är vidare värderingen av bolagets försäkringsåtaganden och beskrivningen av det framtida kontantflöde som gällande försäkringsåtaganden kan väntas leda till.

Fråga uppkommer därvid om aktuarien med hänsyn härtill bör ha en särskild ansvarsställning i lagstiftningen om försäkringsrörelse. Utgångspunkten bör emellertid enligt vår mening vara att ansvaret för ett försäkringsbolags verksamhet liksom på andra områden i sin helhet skall ligga på bolagets verkställande ledning. Dessutom får det anses vara en fördel om kontroll och tillsyn över bolagsverksamheten bedrivs av personer utanför bolaget i stället för med hjälp av bolagsanställda. Det ligger nämligen nära till hands att anta att aktuariens position blir konfliktfylld med ett ansvar mot såväl bolaget som tillsynsmyndigheten. Även om erfarenheterna av systemet med ansvarig aktuarie i Storbritannien är övervägande goda kan det inte utan vidare överföras till vår tillsynsordning. Det brittiska systemet bygger på väsentligt andra förutsättningar än dem som

³⁹ Se prop. 1994/95:184 s. 129.

⁴⁰ Detta lär dock inte heller i fortsättningen komma att gälla för arbetsmarknadsförsäkringen, där premierna vanligen bestäms efter förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

gäller här.

En för våra förhållanden mer ändamålsenlig lösning synes vara att man understryker styrelsens ansvar för att bolaget har samlat den kunskap som erfordras för försäkringsrörelsens bedrivande. Dit hör naturligtvis kompetens som borgar för att de försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna sker på ett korrekt sätt. Det bör också, i enlighet med vad som har skett i en del andra länder, gälla ett krav i lag på att ett bolag har tillgång till en aktuarie. En sådan skyldighet bör gälla för såväl liv- som skadeförsäkringsrörelse. Det är också redan i dag det normala att i vart fall de större skadeförsäkringsbolagen har aktuarier anställda. Lagkravet bör liksom nu kombineras med en rätt för regeringen eller Finansinspektionen att meddela närmare föreskrifter om villkoren för att kompetenskravet skall vara uppfyllt, t.ex. vilken utbildning eller yrkeserfarenhet som skall erfordras av den person som utövar överinseendet av försäkringstekniska frågor. Vidare får däri anges i vad mån försäkringsrörelsens art och omfattning i enskilda fall skall ha betydelse för att kompetenskravet skall anses uppfyllt. Det är vidare angeläget att inspektionsmyndigheten har kännedom om vilken person som hanterar de aktuariella frågorna i ett försäkringsbolag. Liksom gäller i dag för livförsäkringsbolagen bör därför bolagen i framtiden namnge de aktuarier som anlitas, vilka skall registreras hos inspektionen. Engagerar ett bolag flera aktuarier bör anmälningsplikten — såsom hittills — omfatta endast den aktuarie som i bolaget ansvarar för de försäkringstekniska frågorna.

Som en följd av att ledningen skall ha det fulla ansvaret för bolagsverksamheten bör vidare nuvarande bestämmelser om särskilt skadeståndsansvar för aktuarien slopas. Denne bör i fortsättningen inte heller omfattas av gällande låneförbud. Bestämmelserna därom i 16 kap. och i 12 kap. 12 § FRL får ändras i enlighet härmed.

Kontroll av kapitalkravens tillämpning

Nya bestämmelser om ett minsta konsolideringskapital, en s.k. solvensmarginal, trädde i kraft den 1 januari 1994 vid harmoniseringen med den första och den andra generationens försäkringsdirektiv. Enligt dessa regler bestäms storleken på solvensmarginalen för skadeförsäkringen på grundval av bolagets premieinkomst eller dess utbetalda skadeersättningar.⁴¹ Reglerna innebär att kapitalkravet knyter an till de försäkringsåtaganden som ett bolag har gjort. Premieinkomsten kan sägas ge ett mått på rörelsens omfattning och skadeersättningarna visar försäkringsbeståndens kvalitet. Också vid livförsäkring sätts kravet i relation till försäkringsåtagandena. För konventionell livförsäkring bestäms solvensmarginalen som en viss procent av premiereservens storlek resp. de s.k. positiva risksummorna.

⁴¹ Härvid beräknas skadeersättningarna som ett genomsnitt av kostnaderna för de tre — eller i vissa fall sju — senaste räkenskapsåren.

Det är i lagstiftningen klart angivet på vilket sätt inspektionen skall ingripa om ett försäkringsbolags kapitalbas underskrider vissa nivåer. Bestämmelserna, som ansluter till EU:s krav, går ut på att bolaget skall upprätta en plan för hur bolagets finansiella ställning skall återställas.

Gällande kapitalkrav anknyter sålunda till riskerna i själva försäkringsrörelsen. Med hänsyn till de finansiella riskernas betydelse, särskilt vid livförsäkring, bör enligt vår mening även dessa risker beaktas vid bedömningen av ett bolags solvens. Avgörande för storleken på den finansiella risken är matchningen mellan tillgångar och skulder. En tillgång kan sålunda medföra ett stort risktagande för ett visst försäkringsbolag medan samma tillgång kan innebära ett lägre risktagande för ett annat bolag. Följaktligen bör en mer mångsidig analys av försäkringsbolagens risksituation ligga till grund för sådana regler.⁴² Av betydelse för att buffertkapitalet skall ha avsedd funktion är dessutom att motsvarande medel placeras i rimligt likvida tillgångar. Ju mindre detta kapital är, desto viktigare är det att tillgångarna lätt går att omsätta. Mot bakgrund bl.a. av angivna ståndpunkter har också en översyn av reglerna om kapitalkrav nyligen påbörjats inom EU. I detta arbete bör svenska representanter verka för att kapitalkraven utformas så att hänsyn även tas till finansiella aspekter.

Emellertid är det redan innan en reformering av solvensreglerna kommer till stånd inom EU befogat att Finansinspektionen granskar att de tillgångar som motsvarar kapitalbasen är tillräckligt likvida. En sådan kontroll sker också i flera andra medlemsländer. I Storbritannien och Danmark gäller t.ex. vissa värderingsregler som omfattar även fria tillgångar. Dessa värderingsregler innebär bl.a. att kapitalbasen kan åsättas ett lägre värde än motsvarande kapital värderat enligt allmänna redovisningsregler, vilket kan bli fallet om ett bolag placerat en stor del av det egna kapitalet i dåligt spridda eller illikvida tillgångar.⁴³ I Storbritannien gäller därtill krav på extra avsättningar till försäkringstekniska skulder om matchningen mellan tillgångar och skulder är bristfällig. Sådana förstärkningar redovisas som avsättning till en s.k. mismatch-reserve. På andra håll, t.ex. i Tyskland, kan inspektionsmyndigheten ingripa mot placeringar avseende det fria kapitalet med stöd av bestämmelser som ger myndigheten mandat att vidta åtgärder då en försäkringsgivares soliditet är i fara.

Även här bör det finnas lagstöd för inspektionsåtgärder avseende konsolideringskapitalet om likviditetsaspekter inte är beaktade. Visserligen anses tillsynsmyndigheten med stöd av nuvarande regler om sund försäkringsverksamhet ha möjlighet att ingripa mot placeringen av de fria medlen om försäkringsbolagets soliditet äventyras.⁴⁴ En bättre lösning är enligt vår mening att slå fast uttryckliga bestämmelser avseende likviditets-

⁴² Jfr Hörngren-Viotti, *Försäkringsmarknaden*, s. 227.

⁴³ Särskilda värderingsregler för dotterbolag har ansetts befogade också med hänsyn till risken för s.k. double gearing, dvs. att samma kapital används flera gånger. I Danmark gäller t.ex. att avdrag skall göras från kapitalbasen för egna aktier eller aktier i dotterbolag.

⁴⁴ Se prop 1994/95:184 s. 151.

kraven. Vi föreslår därför att det liksom i Storbritannien och Danmark införs särskilda värderingsregler som skall tillämpas vid beräkning av kapitalbasen. Bestämmelserna skall tillgodose att tillgångar som svarar mot kapitalbasen inte åsätts högre värden än de kan realiseras till på kort sikt. I praktiken kan vissa tillgångar komma att få ett mycket lågt värde eller inget värde alls. Allmänna bestämmelser med detta syfte får tas in i 7 kap. 22 och 24 §§ FRL. Närmare föreskrifter får på sätt som motsvarar vad som gäller i många andra länder meddelas av regeringen eller Finansinspektionen. För att genomföra en kontroll av dessa tillgångar kan inspektionen — som förekommer t.ex. i Storbritannien — kräva att bolagen genomför en soliditetsanalys som omfattar också dessa medel, där likviditetsaspekter beaktas.

Föreskrifterna skall inte innebära en reglering av i vilka tillgångar medlen får placeras.

Kontroll av tillämpningen av förbudet mot annan rörelse

Ett förbud för försäkringsgivare att driva annan rörelse än försäkringsrörelse gäller som nämnts i EG:s ordning. Det ankommer inte på oss att ge det förbudet ett närmare innehåll. En nationell lagstiftare är enligt EG-rätten i princip förhindrad att lämna egentliga tolkningsanvisningar. EG-reglernas betydelse får i stället preciseras genom den europeiska rättsutvecklingen och får ytterst bestämmas av EG-domstolen. Emellertid anser vi oss kunna ge synpunkter på nuvarande svenska tillsynspraxis på området. Syftet är därvid bl.a. att få till stånd en tillämpning av bestämmelsen om förbud mot främmande verksamhet som står bättre i överensstämmelse med hur förbudet tillämpas i andra EU-länder.

Enligt nuvarande ordning medges i Sverige ett försäkringsbolag att driva sådan verksamhet som har ett naturligt samband med försäkringsrörelsen och om det föreligger garantier för att verksamheten drivs i försäkringstagarnas intressen. Hit har hittills räknats t.ex. skadeförebyggande verksamhet, skadereparationer av försäkrade objekt och uthyrning av överkapacitet i dataanläggningar. Vidare har försäkringsbolag tillåtit uppföra bostads-, kontors- och affärsfastigheter avsedda för varaktig kapitalplacering. I likhet med vad som gäller i många andra länder bör ett försäkringsbolag utan att hindras av förbudet mot främmande verksamhet också kunna förmedla andra finansiella tjänster som kompletterar och understödjer försäkringsverksamheten. En sådan möjlighet stämmer väl med vad som är tillåtet på banksidan. Enligt bankrörelselagen kan en bank genom sitt kontorsnät förmedla bl.a. försäkringar.

Genom förbudet mot främmande verksamhet har, som framgått av kapitel 6, försäkringsbolagens möjligheter att ta upp lån begränsats. En liknande ordning gäller också i flera andra EG-länder. Enligt vår mening bör ett försäkringsbolag inte i sin egen balansräkning kunna bedriva sådan upplåning som innebär bankverksamhet eller annan tillståndspliktig kreditgivningsverksamhet. Någon annan koppling till förbudet mot annan rörelse bör i detta avseende inte göras. Möjligheten att ta upp lån bör i

stället knyts direkt till den risk som upplåningen innebär.

I svensk tillsynspraxis har vidare krävts att även verksamheten i ett dotterbolag skall ha viss anknytning till försäkringsrörelsen. I de flesta av EU:s medlemsländer kan däremot ett försäkringsbolag äga dotterföretag utan sådana begränsningar.

På förbudet mot att driva annan rörelse grundas också den s.k. femprocentsregeln, vilken avser att förhindra att ett försäkringsbolag tar på sig ett aktivt ägaransvar vid driften av andra företag. EG:s regler innehåller inte några motsvarande begränsningar och sådana är inte heller vanliga i de enskilda medlemsländerna.

Vid en bedömning av vilka restriktioner som bör gälla enligt FRL i fråga om ett försäkringsbolags ägande i andra företag är det naturligt att utgå ifrån konsumentskyddsintresset.

Som framgått skall de medel som förvaltas för försäkringstagarnas räkning placeras så att erforderliga riskspridnings- och matchningskrav är uppfyllda. Av stor betydelse för om matchningsprincipen efterlevs är bl.a. tillgångarnas likviditet. Omfattande innehav av illikvida tillgångar, däribland dotterföretag, kan komma i konflikt med försäkringstagarnas intresse. En sådan placeringsstruktur försvårar för försäkringsbolagen att avyttra tillgångar vid fritt valda tidpunkter, vilket i sin tur kan äventyra möjligheterna att infria försäkringsåtagandena. Vilken verksamhet eventuella dotterföretag ägnar sig åt har ingen betydelse i detta avseende.

Tillgångarnas likviditet har betydelse även för bedömningen av om ett bolags buffertkapital är av tillräcklig storlek och fyller sin funktion, dvs. att motsvarande tillgångar vid behov lätt kan omsättas. Med hänsyn här till föreslår vi som framgått att särskilda värderingsregler skall tillämpas vid beräkning av kapitalbasen. Sådana bestämmelser innebär att ett bolags kapitalstyrka, mätt i termer av kapitalbasens storlek, påverkas av hur motsvarande tillgångar är placerade. Omfattande innehav av dotterföretag eller andra illikvida tillgångar kan därvid i yttersta fall leda till att försäkringsbolaget får svårigheter att uppfylla erforderliga kapitalkrav.

Med gällande och föreslagna placerings- och värderingsregler anser vi att Finansinspektionen har tillfredsställande möjligheter att ingripa mot investeringar som står i strid med försäkringstagarnas intresse. Detta gäller även placeringar i andra företag, oavsett ägarandelens storlek. Mot bakgrund härav finns det inte skäl att behålla nuvarande femprocentsregel eller i allmänhet förhindra ett försäkringsbolag från att förvärva ett dotterbolag som ägnar sig åt "försäkringsfrämmande" verksamhet. Generella begränsningar av detta slag är mer långtgående än vad som kan motiveras utifrån konsumentskyddssynpunkt.

Vi tar inte ställning till om det utöver hänsyn till konsumentskyddsintresset är befogat att begränsa försäkringsbolagens ägande i andra företag. Som nämnts i kapitel 3 berör detta ämne inte bara försäkringsbolagen utan institutionella placerare över huvud taget. Om försäkringsbolag i likhet med andra kapitalförvaltare anses utöva ett alltför stort inflytande i näringslivet bör detta regleras genom en generell lagstiftning om sådana förhållanden, inte genom särskilda regler för försäkringsverksamheten. Utländska företag, däribland försäkringsbolag, synes i allmänhet kunna

äga svenska företag utan sådana restriktioner.

Sammanfattningsvis bör i enlighet med vad vi uttalade redan i vårt första delbetänkande svenska försäkringsbolag — i likhet med vad som gäller i många andra länder — kunna driva annan rörelse genom dotterbolag.⁴⁵ Som vi också föreslagit tidigare bör vidare femprocentsregeln i 7 kap. 17 § FRL och den därmed sammanhängande undantagsregeln för finansiella förvärv i 7 kap. 17 a § FRL upphävas.⁴⁶

Kontroll av viss informationsgivning

Enligt nyligen införda regler skall regeringen eller Finansinspektionen utfärda föreskrifter om vilken information som ett försäkringsbolag skall lämna till försäkringstagarna och den som avser att teckna en försäkring hos bolaget. Därigenom hamnar ansvaret för kontrollen av de för försäkring särskilda näringsrättsliga bestämmelserna om information i sin helhet på Finansinspektionen. Detta ansvar bör också i fortsättningen vila på inspektionen.

För närvarande ges regler om information i konsumentförsäkringslagen, vilka faller även under Konsumentverkets ansvarsområde. Den "dubbla" tillsyn som detta innebär kan dock väntas upphöra när den nya försäkringsavtalslag som är under utarbetande träder i kraft.

Kontroll av försäkringsverksamhetens sundhet

En av Finansinspektionens viktigare uppgifter enligt nuvarande ordning är dess bevakning av "sundheten" i försäkringsrörelsen. Vad som avses med "sundhet" har inte preciserats utan har ansetts få anpassas till försäkringsväsendets utveckling i det långsiktiga perspektivet. "Sundheten" anses omfatta en rad skilda krav på verksamheten och kan bli aktuell i en mängd olika fall. Sundhetsbevakningen inrymmer t.ex. skälighetsbedömningar.

Genom harmoniseringen med den tredje generationens försäkringsdirektiv, som snart väntas vara genomförd, kommer i sundhetsbestämmelsen att inläggas EU:s krav på "sound and prudent management". Detta begrepp synes rikta in sig på ledningens allmänna lämplighet och att verksamheten bedrivs så att de skyddsintressen som motiverar särskild försäkringsrörelsereglering tillgodoses. Kravet skulle sålunda främst innebära ett sätt att trygga soliditeten. Någon klar ledning för begreppets tolkning lämnas emellertid inte. Det får liksom andra direktivbestämmelser ges en närmare innebörd i den europeiska rättstillämpningen. Här bör dock framhållas att kravet på "sound and prudent management" i brittisk tillsynspraxis tagit sikte på hur ett försäkringsbolag som helhet sköts, bl.a.

⁴⁵ Se SOU 1991:89 s. 171 f.

⁴⁶ Se SOU 1991:89 s. 168 ff. Se även Ds 1993:57 s. 82 ff.

skall styrelsen vara väl balanserad så att all erforderlig sakkunskap finns representerad. Enligt ny brittisk lagstiftning syftar kravet också till att ett försäkringsbolag har nödvändiga redovisnings- och kontrollsystem, att dess befattningshavare uppfyller tillräckliga kompetenskrav samt att bolaget bedriver verksamheten med tillgodoseende av försäkringstagarnas intressen.

Nuvarande sundhetsregel ger Finansinspektionen vidsträckta möjligheter att fordra rättelse vid förfaranden som anses olämpliga men lämnar samtidigt försäkringsbolagen, liksom berörda enskilda personer, mycket ringa ledning om vad som är tillåtet eller förbjudet och när en reaktion från inspektionen kan väntas. Vad som är sunt måste i stor utsträckning bero av värderingar från myndighetens sida, vilka kan tänkas delvis bli politiskt färgade och i vart fall är svåra att bedöma. Från rättssäkerhetssynpunkt framstår en sådan bestämmelse som diskutabel. Det torde vara en allmän uppfattning att en regel av det angivna slaget bör preciseras så långt det är möjligt. Det är olämpligt att man beträffande stora sektorer av tillsynen skulle sakna annan vägledning i fråga om myndighetens ingripanden än en hänvisning till försäkringsväsendets sunda utveckling. I en reviderad lagstiftning bör man därför söka någorlunda tydligt ange i vilka situationer myndigheten skall kunna ingripa. Det är emellertid mycket svårt att i lagtexten gardera sig för alla typer av missförhållanden som kan bli aktuella. Som även framhållits från Finansinspektionens sida är en reservbestämmelse för oväntade fall alltså nödvändig. En sådan regel bör därför — såsom i flera andra länder — gälla även i fortsättningen. Frågan är närmast vilken omfattning bestämmelsen bör ha.

En naturlig utgångspunkt är att regeln knyter an till målsättningen med den särskilda regleringen av försäkringsrörelse. Sålunda bör bestämmelsen i första hand omfatta förhållanden som rör ett försäkringsföretags möjligheter att infria träffade avtal. Detta innebär att övervakningen i hög grad skall ta sikte på enskilda bolags soliditet.

Av betydelse för ett försäkringsbolags möjligheter att uppfylla sina försäkringsåtaganden är vidare att dess organisation är ändamålsenlig och att dess handlägningsrutiner, bl.a. i fråga om skaderegleringsverksamheten, är tillfredställande. Finansinspektionens bevakning av skadebehandlingen skall dock endast omfatta generella frågor. Enskilda frågor om försäkringsfall föreligger eller om ersättningsars storlek får liksom nu prövas av tvistelösande organ.

Även styrelsens och andra ledande befattningshavares lämplighet är av stor vikt, varför EG-direktivens krav på "sound and prudent management" väl ryms inom ett sådant kriterium. Med stöd av en allmän regel som tar sikte på försäkringsrörelseregleringens syfte bör Finansinspektionen sålunda kunna rikta anmärkningar mot ett försäkringsbolags ledning och därigenom utöva ett tryck på styrelsen att byta ut densamma eller enskilda personer om erforderliga kompetenskrav inte kan sägas vara uppfyllda. Vidare bör såsom i Storbritannien krav på skicklighet kunna ställas också på andra befattningshavare i bolaget. Dit räknas såväl bolagsanställda som uppdragstagare som utför ledningsuppgifter åt ett försäkringsbolag. Dessutom bör bevakas att bolagen sköter redovisningen korrekt

och upprättar erforderliga interna kontrollsystem. Självfallet måste återförsäkringen vara tillfredsställande.

Fråga är om och i så fall i vad mån Finansinspektionen skall ha möjlighet att ingripa också mot förhållanden som inte har att göra med ett försäkringsbolags betalningsförmåga eller möjligheter i övrigt att fullgöra ingångna avtal. Det är uppenbart att gällande sundhetsregel ger vidsträckt möjligheter härtill. Dessa möjligheter bör enligt vår mening begränsas. Tillsynsmyndigheten bör t.ex. inte kunna ställa mer långtgående krav på ett försäkringsbolags ägare än som följer av de särskilda reglerna om dem. Inte heller skall övervakningen ta sikte på solidaritets-, skälighets- eller konkurrensaspekter. Kontrollen skall vidare enbart avse förhållanden i ett enskilt bolag. I princip skall försäkringsföretagens premiesättning, villkorsutformning och produktutformning i övrigt vara fri och försäkringsbolagen sålunda kunna erbjuda en mängd olika former av riskskydd.

I en del andra länder kan tillsynsmyndigheten ingripa mot marknadsföring av försäkringar som kan medföra risk för ökad brottslighet. Dit räknas försäkringar som ger skydd vid kidnappningar och vid återkallelse av körkort. Sådana försäkringar anses på olika håll komma i konflikt med hänsynen till skyddet för det allmänna bästa i enlighet med EG:s regler i de tredje försäkringsdirektiven.⁴⁷ Också här bör tillsynsmyndigheten kunna vidta åtgärder mot en försäkringsgivare som tillhandahåller försäkringar som kan befaras leda till överträdelse av annan lagstiftning, men det är tydligt att det då rör sig om rena undantagssituationer. Marknadsföring av sådana försäkringar bör emellertid åtminstone i viss mån kunna angripas med stöd av marknadsföringslagen. Marknadsdomstolen har i flera avgöranden uttalat att marknadsföringsåtgärder som skapar risk för lagbrott anses otillbörliga enligt marknadsföringslagen.⁴⁸ Denna hållning anses numera självklar och är väl förankrad.⁴⁹

I motsats till gällande sundhetsbestämmelse bör den nya, motsvarande bestämmelsen utgöra en allmän regel för hur ett försäkringsbolags verksamhet skall bedrivas, och inte som nu endast en riktlinje för Finansinspektionens tillsyn. Den ordningen gäller enligt en del annan lagstiftning under Finansinspektionens tillsynsområde, nämligen lagen (1991:981) om värdepappersrörelse, lagen (1992:1610) om kreditmarknadsbolag och lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande.

Att det allmänna kravet på sund försäkringsrörelse får en snävare avgränsning för utländska försäkringsgivare inom EES följer av att deras verksamhet i väsentliga delar skall regleras av hemlandets bestämmelser och underkastas hemlandsmyndighetens tillsyn. En sundhetsregel som tog sikte på ett sådant företags soliditet skulle strida mot EG:s grundtanke om hemlandstillsyn. En särskild verksamhetsregel får därför anses överflödigt för de utländska EES-försäkringsgivarnas del. Den nuvarande bestämmelsen om sundhet i 6 kap. 1 § LEF föreslås följaktligen inte ändrad i detta sammanhang.

⁴⁷ Se prop. 1994/95:184 s. 232.

⁴⁸ Se t.ex. Marknadsdomstolens avgöranden 1980:10 och 1985:23. Se också SOU 1993:59 s. 240 f.

⁴⁹ Se prop. 1994/95:123 s. 43.

8.3.3 Annan tillsyn

Tillsyn över konkurrensförhållanden

Eftersom konkurrenslagen gäller rent generellt och sålunda omfattar också det finansiella området har Konkurrensverket det övergripande ansvaret för konkurrensfrågorna. Enligt nuvarande ordning skall, som framgått, även Finansinspektionen följa utvecklingen av konkurrensförhållanden.

I konsekvens med vad som anförts ovan om målen och medlen för att tillgodose försäkringstagarskyddet bör konkurrensfrågor i princip inte omfattas av Finansinspektionens tillsyn. Dessa frågor faller utanför det för försäkring speciella skyddsområdet och bör därför i sin helhet handhas av Konkurrensverket. Visserligen kan hävdas att en fungerande konkurrens är en förutsättning för en effektiv försäkringsverksamhet och följaktligen är viktig för konsumenterna. I en del andra länder skall också tillsynsmyndigheten övervaka konkurrensförhållandena på försäkringsområdet. Det gäller bl.a. i Finland. Behovet av god konkurrens gör sig dock inte gällande särskilt för försäkringsrörelse utan även på andra näringsområden. Således bör Finansinspektionen inte vara skyldig att granska konkurrensförhållandena på försäkringssidan. Detta innebär emellertid inte någon ändring av Finansinspektionens skyldighet att pröva vissa företagsförvärv enligt föreskrifter i FRL.

Även om Konkurrensverket har det fulla ansvaret för bevakningen av konkurrenssituationen kan Finansinspektionen i sin övergripande tillsyn eller i enskilda tillståndsärenden komma att upptäcka missförhållanden på konkurrensområdet. Inspektionen bör då anmäla detta till Konkurrensverket. Vidare lär expertisen vid inspektionen ofta behöva anlitas vid Konkurrensverkets prövning av konkurrensfrågor som gäller försäkringsrörelse. Det är lämpligt att Konkurrensverket samråder med Finansinspektionen i sådana frågor, men skulle de ha skilda uppfattningar bör Konkurrensverkets uppfattning vara den bestämmande.

Tillsyn över efterlevnaden av allmänna regler om marknadsföring och information

Av det föregående framgår att Finansinspektionen skall bevaka efterlevnaden av de särskilda reglerna om information till försäkringsskunder och i vissa undantagsfall ingripa mot marknadsföring av försäkringsprodukter.

Enligt nuvarande lag gäller generella krav på försäkringsbolagens marknadsföring. Styrelsen och verkställande direktören resp. generalagenten och företrädaren i ett försäkringsföretag skall övervaka att anskaffningar av ansökningar om försäkring sker på sätt som överensstämmer med god försäkringssed. Under återopande av de bestämmelserna och med stöd av sina allmänna tillsynsbefogenheter skall Finansinspektionen kontrollera försäkringsföretagens marknadsföringsåtgärder, trots att marknadsföringslagen gäller på försäkringsområdet. I praktiken är det dock nästan undantagslöst Konsumentombudsmannen/Konsumentverket som in-

griper mot försäkringsbolagens marknadsföring.

I fråga om försäkringsbolagens tillämpning av konsumentkreditlagens regler faller tillsynsuppgifterna i sin helhet på Finansinspektionen. I den lagen undantas nämligen från Konsumentverkets tillsynsområde verksamheter som står under Finansinspektionens tillsyn.

Emellertid ligger dessa uppgifter vid sidan om den tillsynsverksamhet som är erforderlig för just försäkringsrörelse. Följaktligen bör bevakningen av efterlevnaden av konsumentkreditlagen, liksom på andra näringsområden, i sin helhet handhas av Konsumentombudsmannen/Konsumentverket. Detsamma gäller ingripanden mot förfaranden som strider mot marknadsföringslagen. Där bör Konsumentombudsmannen inte heller i fortsättningen vara beroende av Finansinspektionens mening. En sådan ordning har dessutom ansetts kunna leda till tillämpningssvårigheter.⁵⁰ Till följd av vår inställning kan de särskilda kraven på försäkringsgivarnas anskaffningsverksamhet i 7 kap. 16 § första stycket FRL, 20 § första stycket LUF och 2 kap. 7 § första stycket LEF utgå. Vidare bör undantagsregeln i 35 § konsumentkreditlagen ändras. Eftersom den regeln tar sikte inte bara på försäkringsrörelse utan också på annan verksamhet under Finansinspektionens tillsyn lämnar vi dock inte något lagförslag i den delen. En ändring av 35 § konsumentkreditlagen bör ske först efter en prövning av om undantagsbestämmelsen kan avskaffas även för annan finansiell verksamhet.

Liksom har anförts ovan om konkurrensfrågorna bör naturligtvis Finansinspektionen göra Konsumentverket uppmärksam på sådana brister i försäkringsbolagens marknadsföring och information som inspektionen upptäcker i sin tillsyn. Konsumentverket kan även behöva samråda med inspektionen i sådana frågor. Ansvaret för tillämpningen av marknadsföringslagen och konsumentkreditlagen bör emellertid alltid ligga hos Konsumentombudsmannen/Konsumentverket.

Tillsyn över försäkringsvillkors skälighet m.m.

En liknande inställning har vi till frågan om övervakning av försäkringsvillkors skälighet. Även den tillsynsverksamheten ligger vid sidan av den speciella bevakning som är erforderlig för försäkringsverksamhet. Att någon prövning av premiers skälighet inte skall ske i fortsättningen följer redan av vår syn på gällande krav på premie- och kostnadsskälighet.

Länge gällde den ordningen att avtalsvillkors skälighet granskades av Konsumentombudsmannen/Konsumentverket på samtliga områden utom de finansiella där granskningen gjordes av Finansinspektionen. Enligt ny lagstiftning, som trädde i kraft den 1 januari 1995, skall även försäkringsvillkor på konsumentsidan underkastas allmän marknadsrättslig lagstiftning. Vidare förordar vi att undantagsregeln för försäkringstjänster i lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare upphävs. Också

⁵⁰ Se prop. 1994/95:123 s. 135.

på grund av de förhållandena bör inspektionen avlastas ansvaret för villkorskontroll. Konsumentverkets breda erfarenhet av avtalsvillkorskontroll inom stora områden bör vara värdefull även på försäkringssidan. Vi föresätter att Konsumentverket vid prövningar på försäkringsområdet har tillgång till erforderlig försäkringsteknisk expertis och vid behov rådgör med Finansinspektionen.

Som framgått ges i 7 kap. 14 § FRL och 18 § LUF särskilda bestämmelser för övervakningen av återförsäkringsavtal på livförsäkringens område. Enligt bestämmelserna, som syftar till att förhindra uppkomsten av osunda återförsäkringsavtal, krävs Finansinspektionens medgivande för att ett livförsäkringsbolag skall få sluta vissa avtal om återförsäkring. De kraven bör nu kunna anses överflödiga. En bedömning av lämpligheten av angivna återförsäkringsavtal bör falla under försäkringsgivarens eget ansvar. Det kan här nämnas att en liknande bestämmelse utmönstrades ur den danska försäkringsrörelselagstiftningen år 1990. Även i Finland har en regel med sådan innebörd nyligen upphävts.

Finansinspektionens informationsskyldighet

Som framgått har Finansinspektionen påtagit sig ett betydande arbete med s.k. klagomålsärenden. Naturligtvis är myndigheten även i fortsättningen skyldig att lämna enskilda information och vägledning som en följd av förvaltningslagens krav. Inspektionens insatser på området har dock länge sträckt sig förbi de kraven. Som en följd av senare tids reformarbete inom myndigheten har emellertid stora delar av inspektionens informationsarbete nu flyttats till Konsumentverket.

Försäkringstagarinflytande i försäkringsaktiebolagens styrelser

Enligt gällande ordning skall i svenska försäkringsaktiebolag minst en av styrelseledamöterna utses med uppgift att särskilt vaka över att försäkringstagarnas intresse beaktas. Enligt vår mening bör emellertid försäkringstagarnas intressen tillgodoses genom att det gäller vissa verksamhetsregler för försäkringsbolagen som Finansinspektionen kontrollerar efterlevnaden av. Driften av ett försäkringsbolag bör helt vara förbehållen bolagets ägare.

Det kan dessutom ifrågasättas om styrelserepresentationen har gett försäkringstagarna inflytande av betydelse i försäkringsaktiebolagen och om denna sålunda är ett effektivt inslag i tillsynen. Det har länge ansetts svårt att i praktiken ge försäkringstagarna en verklig möjlighet till påverkan.⁵¹ Ett så långtgående krav som i Sverige gäller inte heller i jämförbara länder. Försäkringsverksamhetskommittén fann dock i sitt slutbetänkande att det låg ett värde i att det fanns en försäkringstagarrepresentant

⁵¹ Se Hellner, Försäkringsrätt 2 uppl. s. 36 med hänvisningar.

i styrelsen som kunde anlägga försäkringstagarsynpunkter på ärenden som behandlades där.⁵²

På grund av anförda omständigheter bör bestämmelsen om försäkrings-tagarrepresentanter i 8 kap. 1 § FRL utgå. Det bör emellertid erinras att ett försäkringsaktiebolag — i likhet med allmänna aktiebolag — kan föreskriva i bolagsordningen att en eller flera styrelseledamöter skall utses på annat sätt än genom val av bolagsstämma.

Det kan i sammanhanget nämnas att en ordning med offentliga styrelseledamöter i bankaktiebolag upphävdes år 1992. En regel därom hade tillkommit år 1971 för att ge samhället direkt medverkan i och inflytande över besluten i de privatägda bankerna.⁵³

8.4 Sammanfattning

Den särskilda tillsynen över försäkringsverksamheten bör hänga samman med statens behov av att reglera densamma, och inte innefatta uppgifter inom allmänrättsliga områden. Det innebär bl.a. att Finansinspektionen bör koncentrera sina resurser på försäkringsområdet till en bevakning av försäkringsgivarnas möjligheter att fullfölja ingångna försäkringsavtal. Sålunda bör tillsynen inriktas på kontroll av försäkringsbolagens riskhantering och kapitalstyrka. Den bör även omfatta en bevakning av att ett bolags ledning och organisation är tillfredsställande. Av betydelse i sammanhanget är också efterlevnaden av de riktlinjer som bolagen sätter upp bl.a. i fråga om fördelning av överskott. Tillsyn över konkurrensförhållanden och marknadsföring faller däremot utanför det för försäkring speciella skyddsområdet och bör i sin helhet handhas av andra myndigheter. Detsamma gäller frågor om kontroll av försäkringsvillkors skälighet. Visserligen är det ett konsumentintresse att försäkringstagare inte förleds ingå avtal med oskäligen villkor. Även om det finns särskild försäkringsavtalslagstiftning som delvis behandlar dessa frågor är denna typ av konsumentproblem inte specifika för försäkringsområdet. Det som främst skiljer försäkringsbolag och även banker från andra företag är intresset av att garantera deras solvens.

För att klara tillsynen enligt den nya inriktning som vi förordar är det angeläget att Finansinspektionen har de resurser man behöver. Detta kan innebära att en förstärkning härav är nödvändig. För det fall tillskott erfordras finansieras detta med avgifter på försäkringsbolagen, varigenom statens budget inte påverkas.

⁵² Se SOU 1987:58 s. 355 ff.

⁵³ Se prop. 1992/93:89 s. 168 ff.

9 Skydd i händelse av försäkringsgivares obestånd

9.1 Inledning

Våra förslag innebär en övergång från ett regelsystem som är baserat på pris- och produktkontroll till en reglering som syftar till ökad konkurrens mellan bolagen. Detta gäller särskilt för livförsäkringens del. Den nya regleringen kan förväntas ge företagen ökad stimulans till utveckling av nya produkter och till kostnadsbesparande åtgärder, vilket är till fördel för konsumenterna. Samtidigt ökar emellertid risken för felsatsningar i bl.a. produktutveckling och kapitalförvaltning. Man kan därför inte utesluta att försäkringsbolag försätts i konkurs. Det är inte rimligt att ett företag, som inte kan bedriva verksamheten på ett långsiktigt bärkraftigt sätt, garanteras överlevnad. En "freedom to act in a competitive market" måste m.a.o. följas av en "freedom to fail". Konkurrenten på en marknad är inte fri om det finns en explicit eller implicit garanti mot fallissemang. Därmed blir det också nödvändigt att hantera frågan om vad som skall gälla i en obeståndssituation.

9.2 Nuvarande förhållanden

Skyddet för försäkringstagarna vid ett försäkringsbolags obestånd vilar enligt nuvarande ordning på regler om förmånsrätt. Bestämmelser därom finns i dels förmånsrättslagen (1970:979), dels FRL och LUF. Enligt 4 a § förmånsrättslagen följer vid utmätning och konkurs förmånsrätt med försäkringstagares fordran hos försäkringsföretag i den egendom och i den omfattning som anges i 7 kap. 11 a § FRL och 15 § tredje-femte styckena LUF. Av sistnämnda stadganden följer att försäkringstagarnas förmånsrätt omfattar de tillgångar som motsvarar försäkringstekniska skulder för livförsäkringar och, såvitt avser svenska försäkringsbolag, premiereserv för skadeförsäkringar som meddelas för längre tid än tio år för vilka inte tillämpas bestämmelserna om livförsäkring, om tillgångarna finns upptagna i ett i lagarna föreskrivet register när företaget försätts i konkurs eller utmätning äger rum. Eftersom förmånsrätten sålunda avser viss egendom är den särskild. Förmånsrätten följer med fordran som grundas på avtal om livförsäkring eller, enligt FRL, långvarig skadeförsäkring beträffande vilken bestämmelserna om livförsäkring inte tillämpas, eller återförsäkring avseende sådana försäkringar. Fordran på grund

av direkt försäkring har företrädare framför fördragen grundad på återförsäkring. För andra än de i paragraferna upptagna försäkringsfordringarna gäller inte någon förmånsrätt vid utmätning eller konkurs. Vid sådana händelser befinner sig dessa försäkringstagare därför i samma ställning som andra oprioriterade fordringsägare.

När ett svenskt livförsäkringsbolag har trätt i likvidation eller försatts i konkurs, skall beståndet av livförsäkringar om möjligt överlätas till en eller flera andra försäkringsgivare. Ett avtal om överlåtelse skall godkännas av Finansinspektionen för att bli giltigt. Om inte försäkringsbeståndet har överlåtits inom ett år från likvidations- eller konkursbeslutet, får tillgångarna säljas och medlen fördelas mellan försäkringstagarna (14 kap. 26-27 § FRL). Motsvarande gäller för utländska livförsäkringsföretag då ett särskilt administrationsbolag har övertagit livförsäkringsbeståndet (28 § LUF).¹

Nya regler om den särskilda förmånsrätten har emellertid föreslagits.² I enlighet med ett förslag till EG-direktiv om tvångslikvidation föreslås förmånsrätten bli utvidgad till att omfatta alla skadeförsäkringar. Förmånsrätten skall gälla för samtliga ersättningsberättigade, inte bara för försäkringstagare. För att förbättra kontrollen över bolagens registerföring föreslås vidare att man skall införa en skyldighet för försäkringsbolaget att utse viss person som registeransvarig, vilken skall godkännas av Finansinspektionen. Dessutom har genom en särskild bestämmelse ytterligare inskränkts revisorns skyldighet att granska att registret förs på riktigt sätt.

Vidare har på senare tid föreslagits lagstiftning om utökat skydd för de skadelidandes krav på ersättning i händelse av att en trafikförsäkringsanstalt blir insolvent.³ Skyddet föreslås bli uppbyggt kring ett solidariskt ansvar för trafikförsäkringsanstalterna liknande det som gäller när en oförsäkrad eller okänd bil varit inblandad i en trafikolycka. Det solidariska ansvaret skall inträda när en anstalt försätts i konkurs enligt reglerna i konkurslagen (1987:762). Ansvaret föreslås åvila dels de anstalter som vid konkursutbrottet har tillstånd att meddela trafikförsäkring, dels de anstalter som är hemmahörande inom EES-området och meddelar trafikförsäkring här genom gränsöverskridande verksamhet.

Angivna förslag har ännu inte lett till lagstiftning.

9.3 Behov av en ny skyddsordning

Svensk försäkring har till helt nyligen under lång tid varit förskonad från konkurser och andra fallissemang. De svenska försäkringsbolagen synes också i allmänhet ha en trygg ekonomisk ställning. De förändringar i lagstiftningen som blir följden av en övergång till en reglering som inte i onödan hämmar konkurrensen kan emellertid tänkas ge både incitament

¹ För en mer utförlig redogörelse för nuvarande bestämmelser, se Ds 1993:101 s. 31 ff.

² Se Ds 1993:101.

³ Se Ds 1993:35.

och möjligheter för försäkringsbolagens ledningar och ägare att öka risknivån i företagen. Möjligheten till vinstutdelning i livförsäkringsrörelse innebär att bolagen kan erhålla nytt kapital, men också att de får nya ägare med krav på avkastning. Förbättrade förutsättningar att ta upp lån, nya placeringsregler och borttagande av pris- och produktregleringar är alla delar av ett nytt regelsystem, som är avsett att vara till fördel för försäkringstagarna. I extrema fall kan den ökade friheten dock leda till ett risktagande som äventyrar ett enskilt företags fortlevnad.

Även i fortsättningen kommer att finnas ett flertal bestämmelser som ger försäkringstagarna ett gott skydd. För både livförsäkringsbolagen och skadeförsäkringsbolagen kommer att gälla t.ex. särskilda bestämmelser om försäkringstekniska avsättningar och placering av tillgångar som svarar mot dem, samt regler om ett minsta konsolideringskapital. Med stöd därav kan Finansinspektionen göra ingripanden om man finner att tillgångarnas spridning inte är tillfyllest eller att buffertkapitalet är otillräckligt. De särskilda reglerna om reservsättningen innebär bl.a. att myndigheten skall föreskriva vilka maximiräntor som får användas vid beräkningen av försäkringstekniska avsättningar.⁴ Inspektionen har också möjlighet att vidta åtgärder om graden av matchning är bristfällig, vilket är värdefullt då denna är central för försäkringsbolagens möjligheter att infria sina framtida åtaganden. Om en undermålig matchning upptäcks på ett tidigt stadium torde inom livförsäkring detta kunna leda till åtgärder som förhindrar att en obeståndssituation över huvud taget blir aktuell. De långvariga avtalen innebär ju att risken för akuta likviditetskriser är mindre här än inom skadeförsäkring och faran för att ett livförsäkringsbolag helt står utan realiserbara tillgångar kan i allmänhet anses som relativt liten. På skadeförsäkringssidan är förhållandena annorlunda. Där är risken för likviditetskriser större, bl.a. beroende på avtalens kortare löptid och på att regleringarna är mindre ingripande. Erfarenheterna från andra länder, t.ex. Storbritannien och USA, visar också att det är vanligare att ett skadeförsäkringsbolag hamnar på obestånd än att ett livförsäkringsbolag gör det.

Även med en ny inriktning på regleringen kommer sålunda ett flertal regler att gälla som ger försäkringstagarna god trygghet. Regelsystemet utesluter dock inte att fallissemang inträffar. Erfarenheterna utomlands ger också vid handen att man inte ens med de mest vittgående bestämmelser kan ge någon full garanti för att försäkringsgivarna alltid är i stånd att infria sina åtaganden. Även i Sverige har obeståndssituationer uppstått på senare tid, bl.a. då Försäkringsaktiebolaget Njord och Svenska Kreditförsäkringsaktiebolaget försattes i konkurs. Av betydelse är också den ökande internationalisering av försäkringsverksamheten som är att vänta under de närmaste åren. Med en vidgad konkurrens, inte minst från andra länder, kan risken för obeståndssituationer komma att öka.

⁴ Noteras bör att dessa bestämmelser inte tar sikte på de räntor som används vid premieberäkningen och sålunda inte på de eventuella avkastningsgarantier som lämnas.

Enligt nuvarande regler gäller som framgått att försäkringstagarna har särskild förmånsrätt i de registerförda tillgångar som motsvarar de försäkringstekniska skulderna vid livförsäkring och — för svenska försäkringsbolag — långvarig skadeförsäkring. Enligt ett nyligen lämnat förslag skall den särskilda förmånsrätten utvidgas till att gälla alla som är ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal. Om förslaget genomförs förstärks skyddet för i första hand försäkringstagare i skadeförsäkringsbolag.

Systemet med särskild förmånsrätt utgör emellertid inte ett i alla lägen pålitligt skydd för försäkringstagarna, och det gäller även om de föreslagna ändringarna genomförs. Den särskilda förmånsrätten kan under vissa omständigheter vara av endast litet värde. Så är fallet om försäkringsbolaget har misskött sina placeringar eller värderingen av dessa tillgångar. Av betydelse är också att man i fortsättningen inte får kräva att ett försäkringsföretags tillgångar skall finnas i hemlandet. Om i förmånsrättsregistret upptas tillgångar belägna i andra länder kan försäkringstagarnas fordringar komma att stå tillbaka till förmån för utländska fordringsägare. När ett försäkringsbolag håller på att råka på obestånd kan man dessutom befara att bokföringen är i oordning och därmed att även registret innehåller felaktiga uppgifter, i den mån det alls fungerar.⁵ Reglerna om förmånsrätt ger vidare inte något skydd i ett tidigare läge än vid utmätning eller konkurs. Som skall utvecklas nedan kan särskilt vid livförsäkring en skyddsordning som griper in före en konkurs vara ändamålsenlig.

Även med ett förmånsrättssystem kan alltså många försäkringstagare bli utan utlovade försäkringsbelopp vid en konkurs. Särskilt utsatta är naturligtvis de som riskerar att gå miste om ett pensionssparande, som de är beroende av för sin framtida försörjning. Också inom skadeförsäkring kan uteblivna ersättningar få allvarliga konsekvenser, t.ex. för dem som inte får ersättning för sina nedbrunna bostäder. En olycklig hantering av ett försäkringsbolags fallissemang kan givetvis även skada förtroendet för branschen i dess helhet.

Om försäkringsanspråken inte infrias är det sannolikt att krav riktas mot staten, som tvingas att åtminstone i viss mån kompensera de drabbade för deras förluster. Särskilt i vissa situationer torde det av sociala hänsyn vara närmast omöjligt att godta att försäkringsersättningar inte utgår, t.ex. i de fall privatpersoner riskerar att gå miste om ett betydande pensionssparande. Det faktum att man genom lägre beskattning uppmuntrar enskilda konsumenter att ingå långsiktiga pensionsförsäkringsavtal lär knappast göra det enklare för staten att undgå ett sådant ansvar. Om inget annat sägs i lagstiftningen kommer man sålunda att ge en outtalad statlig garanti för många försäkringstagares fordringar.

Det är sannolikt att statsmakten, särskilt mot bakgrund av de senaste årens händelser, känner stor tveksamhet inför uttalade eller outtalade statliga garantier. Regleringen av försäkringsverksamheten bör därför innefatta ett särskilt skyddssystem som ger försäkringstagarna tillräcklig trygghet och som inte bygger på att staten träder in vid obestånd. Det är

⁵ Jfr Ds 1993:101 s. 65.

som framgått väsentligt att åtgärder kan vidtas också på ett tidigare stadium, dvs. när det finns goda skäl att anta att en försäkringsgivare inte kommer att kunna infria sina försäkringsåtaganden på litet sikt. En sådan ordning skulle skapa en beredskap för att under ordnade former kunna avveckla en rörelse som uppenbart inte är långsiktigt bärkraftig. Detta synsätt har tagit sig uttryck i försäkringslagstiftningen i en del andra länder, t.ex. Storbritannien. Behovet av ett system som ger försäkringstagarna trygghet oberoende av vad som händer med ett enskilt försäkringsbolag har också framförts i senare tids debatt.⁶ På banksidan har riksdagen beslutat att införa en garanti av insättningar i kreditinstitut i enlighet med rådets direktiv (94/19/EG) om system för garanti av insättningar, där garantin finansieras av instituten själva.⁷ Ett förslag till lag om insättningsgaranti har nyligen lämnats av regeringen i en lagrådsremiss.

9.4 Utformning av en svensk skyddsordning

I vissa länder, främst där man av tradition har en negativ inställning till konkurrenshämmande regleringar och där det har ansetts nödvändigt att lagstiftningen aldrig får gå så långt att konkurser utesluts, har man infört s.k. garantiordningar som tryggar försäkringstagarnas fordringar vid ett obestånd. I Storbritannien, USA och Kanada gäller generella system. I Irland omfattar garantin endast skadeförsäkringen. Även i Norge ges en garanti på skadeförsäkringsområdet. I en del andra länder, t.ex. Finland, utreds behovet av garantiordningar. Därtill kommer att det i flertalet EU-länder ges regler om särskilda garantifonder som skall skydda de skadelidandes krav på ersättning enligt den obligatoriska ansvarsförsäkringen för motorfordon i händelse av obestånd hos försäkringsgivaren. Systemen, som vanligen är offentligt reglerade men vilkas närmare utformning varierar från land till land, innebär att man — i enlighet med vad som gäller för EU:s insättningsgaranti — låter övriga bolag finansiera försäkringsutbetalningar från ett insolvent bolag. Finansieringen sker antingen genom förskottsbetalningar som fonderas eller genom uttaxeringar då garantin träder in.

När man överväger att införa en särskild skyddsordning i Sverige måste man till en början beakta den osäkerhetsfaktor som EU:s arbete på konkursrättens område utgör. På det området saknas än så länge harmonisering, men sedan flera år tillbaka bedrivs arbete med ett direktiv om tvångslikvidation av försäkringsbolag som driver direkt försäkring. Medlemsländerna har emellertid olika uppfattningar om hur skyddet skall utformas, varför det är oklart när ett direktiv kan antas och vad det kommer att innebära för medlemsländerna. Nationella lösningar för obeståndssituationer erkänns dock i den tredje generationens försäkringsdi-

⁶ Se bl.a. Hörngren - Viotti, Försäkringsmarknaden, s. 204 och Finsinger i Sveriges riksbank Occasional Paper 10, 1994, s. 85 ff.

⁷ Se prop. 1994/95:113, bet. 1994/95:NU7 och rskr. 1994/95:88.

rektiv.⁸ Garantiordningarna kommer också att behållas i de europeiska länder där de förekommer. I övrigt kan tilläggas att det föreliggande direktivförslaget bygger på ett system med förmånsrättsregister, vilket som framgått knappast kan anses tillräckligt för att tillgodose försäkringstagarintresset.

Vid en vidare diskussion om ett svenskt skyddssystem finns både positiva och negativa faktorer att ta hänsyn till.

En garantiordning av det slag som finns i bl.a. Storbritannien skulle utan tvekan öka försäkringstagarnas säkerhet. Den skulle dessutom stärka försäkringstagarnas förtroende för försäkringsavtalet, vilket bör vara till fördel även för försäkringsbranschen. Vidare står skyddet väl i överensstämmelse med de grundläggande solidaritets- och riskutjämningstankar som försäkringsverksamhet av tradition vilar på. Härtill kommer att ett garantisystem inom kort kommer att gälla för kreditinstitutens del.

Det finns emellertid invändningar mot bolagsfinansierade garantiordningar. Vanligen hävdas t.ex. att det är orimligt att välskötta försäkringsbolag skall kunna tvingas att täcka förluster i sämre skötta bolag. Ett sådant krav skulle även kunna anses strida mot önskemålet om att försäkringsgivarna skall driva sin verksamhet i största möjliga konkurrens. Krav på tillskott kan dessutom innebära att försäkringstagarna i de välskötta bolagen debiteras högre premier eller ges försämrade försäkringsförmåner. Det skulle vidare kunna befaras att en garantiordning leder till minskat ansvarskännande inom försäkringsbolagen och att försäkringskundernas intresse att granska bolagens ekonomi minskar. Det kan också tänkas att försäkringsmäklare i större utsträckning än nu kan komma att förorda den försäkring som är enklast och som ger den högsta provisionen. Sådana resonemang har förts av försäkringsbolagen såväl här som utomlands.⁹

Emellertid talar erfarenheterna, bl.a. från Storbritannien, emot de farhågor som angetts ovan. Enligt uppgift från den brittiska försäkringsbranschen bör problemen från konkurrens- och rättvisesynpunkter inte överdrivas. Risken för att få betala för mindre välskötta försäkringsbolag kan som i Storbritannien väntas leda till att bolagen i viss mån granskar varandra. Man får därigenom en informell tillsyn och det blir i alla bolags intresse med en solid försäkringsbransch.

Vidare bör framhållas att försäkringsbolagen i stor utsträckning torde kunna överföra kostnaderna för garantin på försäkringstagarna. Om så sker är det försäkringstagarkollektivet som betalar för garantin, inte de övriga bolagen. Att försäkringstagarna på detta sätt bär kostnaderna för garantin förefaller inte orimligt. Alternativet där staten betalar skulle innebära att kostnaderna i stället belastar kollektivet av skattebetalare. Det bör dessutom inte uteslutas att en garantiordning kan utgöra en konkurrensfördel för de bolag som deltar jämfört med dem som inte gör det. En garanti för att försäkringslöftena kommer att infrias kan bli ett argument för

⁸ Se artikel 45 i tredje skadeförsäkringsdirektivet.

⁹ Se t.ex. Sveriges Försäkringsförbunds remissyttrande över förslaget om skydd för skadelidandes anspråk på trafikskadeersättning vid försäkringsgivarens insolvens i Ds 1993:35.

kunderna vid deras val av försäkringsgivare.

De olägenheter som kan vara förenade med garantisystem är i hög grad beroende av ordningens närmare utformning och omfattning. Erfarenheterna särskilt från Storbritannien men också från andra länder visar nämligen att man med en väl genomtänkt struktur kan skapa ett system som inte ger upphov till allvarliga problem. Det talar för att man bör kunna utforma en ordning som fungerar också på den svenska marknaden. För svensk del är det givetvis viktigt att systemet fungerar bl.a. med hänsyn till att marknaden domineras av ett fåtal stora bolag.¹⁰ Härvid är det av stor betydelse att åtgärder kan sättas in på ett tidigt stadium om man befärar att ett försäkringsföretag råkat i ekonomiska svårigheter. Om sådana möjligheter finns torde det, särskilt inom livförsäkringens område, finnas goda möjligheter att undvika akuta krissituationer. Erfarenheterna utomlands ger vid handen att i de fall livförsäkringsbolag får ekonomiska problem är problemen ofta orsakade av en undermålig matchning av tillgångar och skulder eller av höga avkastningsgarantier på försäkringssparandet.¹¹ Sådana förhållanden bör kunna upptäckas i ett relativt tidigt läge, varför det i allmänhet torde finnas gott om tid att reda ut problemen, förutsatt att det finns regler för hur det skall ske. En möjlighet till tidigt ingripande kan också göra att kostnaderna för garantin blir väsentligt lägre än annars. Inom skadeförsäkringens område kan med hänsyn härtill också vara befogat med särskilda begränsningar i tiden, innebärande att bara försäkringsfall inträffade inom en viss tidsrymd efter konkursen täcks. Med sådana inskränkningar i skyddets omfattning bör tillgångarna i bolaget i många fall vara tillräckliga för att täcka ersättningar vid inträffade skador. Dessutom kan självrisiker vara motiverade från rättvisesynpunkter. Det synes också rimligt att mindre skyddsvärda grupper av försäkringstagare helt utesluts från ordningen. Till dessa frågor återkommer vi i nästa avsnitt.

Med hänsyn till att risken för obestånd vanligen är större i nystartade försäkringsföretag är vidare väsentligt att sådana bolag generellt omfattas av en strängare tillsyn, bl.a. vad gäller rapporteringsskyldigheten.

Som framkommit anser vi det angeläget att frågan om försäkringstagarnas rätt vid obeståndssituationer hanteras explicit i lagstiftningen. Sålunda menar vi att det bör finnas en särskild skyddsordning, som träder in dels då en försäkringsgivare hamnar på obestånd, dels då det finns goda skäl att anta att ett bolag på sikt inte kan infria sina åtaganden gentemot försäkringstagarna. Systemet bör inte bygga på att staten går in vid obestånd. En omprövning av gällande regler bör göras i nära anslutning till de reformer som nu är under utarbetande. Vi föreslår att den tekniska utformningen av en nytt skyddssystem utarbetas av en särskild utrednings-

¹⁰ Försäkringsverksamhetskommittén ansåg att detta förhållande gjorde en garantiordning mindre ändamålsenlig här, se SOU 1986:8 s. 206.

¹¹ Det bör i sammanhanget noteras att för det fall ett bolag lämnar höga avkastningsgarantier, så innebär inte detta att samma ränta automatiskt kan användas vid reservsättningen. Som redan påpekats skall Finansinspektionen i enlighet med EG:s regler föreskriva vilka maximiräntor som får användas vid beräkning av försäkringstekniska skulder.

man. Som ledning för det arbetet dras i det följande huvuddragen upp samt diskuteras några av de problem som är förknippade med ett sådant system.

Den framtida skyddsordningen kan tänkas se ut på olika sätt. Ett alternativ är ett garantisystem av det slag som finns i bl.a. Storbritannien. En annan variant kan vara en fullgörelsegaranti inom ramen för återförsäkringssystemet. Med en sådan lösning kan man dock inte utesluta att tvister om betalningsansvaret uppkommer mellan den ursprunglige försäkringsgivaren och återförsäkraren, varför en ordning av detta slag kan komma att ge försäkringstagarna ett otillfredsställande skydd.

Det skall i sammanhanget framhållas att ett nytt skyddssystem inte behöver göra bestämmelser om särskild förmånsrätt överflödiga.¹² Ett vidgat skydd för försäkringstagarna kan i stället ses som ett komplement till sådana regler. Med en generell ordning skulle det emellertid inte behövas en särlösning för trafikförsäkringens del såsom har föreslagits.

9.5 Utgångspunkter för en fördjupad utredning

I vilka situationer skall skyddsordningen träda in?

Syftet med en särskild skyddsordning är som framgått att den skall se till att försäkringstagarna vid ett enskilt företags fallissemang får ersättning enligt ingångna avtal. Ordningen skall alltså närmast ta sikte på de försäkringstagare som råkat välja ett försäkringsbolag som får ekonomiska besvär. Systemet avser sålunda inte att lösa problem vid makroekonomiska kriser. Svårigheter vid sådana situationer bör i stället, på sätt som skett under den svenska bankkrisen, behandlas genom extraordinära statliga ingrepp.¹³

Den nya ordningen bör som framgått träda in dels då en försäkringsgivare hamnar på obestånd, dels då ett bolag på litet sikt kan antas få problem med att fullgöra sina förpliktelser enligt ingångna försäkringsavtal. Ett objektivt obeståndsrekvisit är då försäkringsbolaget försätts i konkurs. Ett problem med att knyta an till konkurslagen är dock att utländska företag, om sådana skall omfattas av ordningen, inte anses kunna tvingas i konkurs enbart på grund av förhållanden i Sverige. För ett sådant företag kan garantin i stället få tillämpas när behörig myndighet i hemlandet förklarat att företaget är på obestånd.

Att skyddet, liksom i Storbritannien och Norge, kan tas i bruk för att ge stöd även i situationer där en försäkringsgivare i ekonomiska svårigheter ännu inte formellt visats vara insolvent innebär en flexibel lösning och ger möjlighet att undvika konkurser. Som redan påpekats kan denna metod vara särskilt ändamålsenlig vid livförsäkring, där det i allmänhet torde finnas gott om tid att reda ut problemen. Om försäkringsbolaget inte

¹² Jfr Ds 1993:101 s. 67 f.

¹³ Jfr Hörngren - Viotti, a.a. s. 228.

bedöms vara livskraftigt kan man se till att beståndet förs över till en annan försäkringsgivare, vid behov med ekonomiskt stöd från skyddsordningen. Skall stöd till ett försvagat försäkringsbolag komma i fråga utan att obestånd är för handen bör, liksom i Storbritannien, som förutsättning gälla att sådant stöd inte blir kostsammare än att upplösa bolaget. Följaktligen bör endast försäkringsbolag som bedöms vara livskraftiga kunna er-hålla sådan hjälp. Väljer man att utnyttja ordningen i sådana fall bör det uppställas villkor härför, t.ex. att bolagets ledning skall ersättas, att aktie-kapitalet skall skrivas ner eller att bolaget skall fusioneras med ett annat. Vidare bör utgångspunkten vara att det gynnade försäkringsbolaget skall återbetala medlen. Eventuellt bör därvid bolagets tidigare gjorda inbetal-ningar till skyddsordningen kunna dras av.

Vilka försäkringsfordringar bör skyddas?

Eftersom skyddet för konsumenter och mindre företagare utgör det bäran-de motivet för en särreglering för försäkringsverksamhetens del, är det mycket som talar för att ordningen, liksom i t.ex. Storbritannien, bör ta sikte endast på sådana försäkringstagare. Är denne ett större företag får han anses som mer jämställd med försäkringsgivaren och därför knappast berättigad till samma skydd av regleringen. Härtill kommer att de praktis-ka erfarenheterna från både Storbritannien och USA talar emot att skyd-det bör omfatta större företags försäkringsanspråk. Ett sådant system pas-sar knappast stora, komplexa nationella eller internationella situationer el-ler för generella ansvarsförsäkringar, där tvister om krav på ersättning re-gelmässigt pågår i många år.

För att avskärma mindre skyddsvärda grupper kan man utesluta anting-en vissa försäkringstagare eller vissa försäkringsgrenar från ordningen. Svåra problem lär dock uppstå vid en gränsdragning mellan t.ex. skydds-värda och icke skyddsvärda företagare. En mer framkomlig väg verkar vara att låta skyddet omfatta konsument- och personförsäkring och inte alls företagsförsäkring, vilket bl.a. innebär att återförsäkringar utesluts. Krav på grund av sådana försäkringar täcks i allmänhet inte heller av ga-rantiordningar i andra länder. Bolag som har tagit återförsäkring får dess-utom antas ha andra möjligheter att fullgöra sina skyldigheter mot sina direktförsäkringstagare.¹⁴ Vid ansvarsförsäkringar kan dock särskilda överväganden vara befogade mot bakgrund av att de ersättningsberättiga-de kan tillhöra skyddsvärda grupper.

Det kan vidare diskuteras om skyddsordningen bör rymma obligatorisk försäkring. Det kan nämligen hävdas att det snarare är ett samhällsansvar att täcka försäkringstagarnas fordringar när försäkringen är föreskriven i lag. I andra länder omfattas dock regelmässigt obligatoriska försäkringar av befintliga garantisystem.

Vidare bör övervägas om en lösning där skyddet omfattar konsument-

¹⁴ Jfr prop. 1989/90:34 s. 74.

försäkring men inte företagsförsäkring motiverar att det uppställs ett krav på separation av dessa verksamheter.

Det synes naturligt att låta ordningen gälla endast för sådana förmåner som enligt försäkringsavtalet är garanterade. Detta innebär för livförsäkringens del bl.a. att överskott tillförsäkras försäkringstagaren endast i den mån de motsvaras av försäkringstekniska avsättningar. Avsättningar som ett livförsäkringsbolag gör till försäkringstagarna inom ramen för det egna kapitalet bör sålunda inte omfattas av skyddet.

I första hand för skadeförsäkringens del får diskuteras om skyddsordningen bör täcka inte bara försäkringsfall som har inträffat före ett obestånd utan också skydda försäkringstagare som drabbats av skador efter ett fallissemang. Det som talar för att ett visst skydd skall ges i detta avseende är att försäkringstagarna inte alltid får kännedom om en försäkringsgivares insolvens.¹⁵ Det kan dessutom vara rimligt att ge försäkringstagarna visst rådrum innan de tecknar nya försäkringar av samma slag i andra bolag. Ett alltför långtgående skydd kan emellertid göra ordningen onödigt kostsam. Vissa begränsningar i tiden synes därför befogade för skadeförsäkringen.

Om vid skadeförsäkring ett försäkringsfall inträffar under en konkurs har enligt 26 § 1 mom. försäkringsavtalslagen försäkringstagaren betalningsrätt i konkursen. Försäkringsfallet får emellertid inte ha inträffat mer än tre månader efter konkursutbrottet, eftersom försäkringsavtalet då upphör att gälla.

Vid skadeförsäkring skulle man — såsom föreslagits för trafikförsäkringens del — kunna anknyta till den ovan angivna avtalsrättsliga regeln att försäkringsfall inom tre månader efter en konkurs ersätts. Med denna begränsning bör i de flesta fall det insolventa bolagets tillgångar räckta ganska långt.

För livförsäkringen är frågan mer komplicerad. Eftersom de avtalen ofta löper över lång tid och omfattar ett betydande sparande bör några begränsningar i tiden knappast göras. Efter tillskott av medel från skyddsordningen får utgångspunkten i stället vara att avtalen skall behålla sin löptid och försäkringarna eventuellt överflyttas till en annan försäkringsgivare. När ett livförsäkringsbolag har försatts i konkurs gäller som nämnt redan nu att beståndet om möjligt skall överlåtas till ett eller flera andra försäkringsbolag.

Försäkringsbolagen bör åläggas att ge sina försäkringskunder information om skyddets omfattning och innebörd. För de försäkringsgivare som undantagits från skyddsordningen bör gälla en skyldighet att ge besked om detta förhållande (se nedan).

¹⁵ Jfr SOU 1992:30 s. 103 och Ds 1993:35 s. 45.

Vilka försäkringsgivare bör ingå?

Utgångspunkten för skyddsordningen bör vara att både utländska och svenska försäkringsgivare skall omfattas. Med hänsyn till de synpunkter som kan göras gällande bl.a. från konkurrenssynpunkt bör alla försäkringsgivare på den svenska marknaden så långt möjligt behandlas på ett enhetligt sätt. Det kan dessutom hävdas att försäkringskundernas behov av säkerhet är lika stort oavsett vilket bolag de tecknar försäkring hos.

Förutom försäkringsfordringar mot svenska koncessionerade försäkringsbolag bör således även krav hos utländska försäkringsföretag som är verksamma här enligt LUF omfattas av skyddet. Sådana försäkringsgivare står ju också under Finansinspektionens tillsyn. Även enligt reglerna i Norge och Storbritannien skall utländska företag som har meddelats koncession i dessa länder tillhöra skyddsordningarna. På sätt som motsvarar vad som föreslagits för insättningsgarantin bör ett försäkringsbolag som har meddelats koncession i Sverige få driva verksamhet här endast under förutsättning att det omfattas av skyddssystemet. Också enligt förslaget om en ny skyddsordning för trafikförsäkringen skall samtliga här verksamma anstalter vara anslutna till systemet.

Det kan emellertid diskuteras om skyddsordningen skall vara obligatorisk för utländska försäkringsgivare hemmahörande inom EES. Visserligen ger EU:s regler medlemsländerna möjlighet att bestämma att utländska företag skall delta i inhemska garantisystem. En lösning där utländska EES-företag skall ingå i en svensk skyddsordning kan dock medföra praktiska problem, eftersom sådana företag skall kontrolleras av myndighet i hemlandet. Som nämnt skall emellertid i Storbritannien även efter harmoniseringen med den tredje generationens direktiv utländska EES-försäkringsgivare med filial i Storbritannien tillhöra garantiordningen, men ett sådant försäkringsföretag får undantas i den mån försäkringstagarna ges skydd enligt lagstiftningen i företagets hemland.

Fordrar man att utländska försäkringsgivare skall delta i skyddsordningen bör endast verksamheten här beaktas. På sätt som motsvarar vad som gäller i Storbritannien och Norge bör sålunda endast avtal ingångna i Sverige omfattas av skyddet. En annan möjlighet är att anknyta till avtal varpå svensk lag är tillämplig, enligt reglerna i lagen (1993:645) om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal.

Det kan vidare diskuteras om ömsesidiga försäkringsbolag som enligt bestämmelser i bolagsordning kan företa uttaxering bör kunna avstå från att ingå i skyddsordningen. En sådan möjlighet gäller i Storbritannien och Norge. En förutsättning härför bör i så fall vara att uttaxeringsmöjligheten är av reell betydelse och att de belopp som kan komma att uttaxeras är tillräckligt stora.

Ersättningsens storlek

En väsentlig fråga är vilken ersättningsnivå som försäkringstagarna bör garanteras. En möjlighet är att ge full ersättning för utlovade förmåner.

Ett annat alternativ är att göra en begränsning. Därvid kan man, på sätt som i Storbritannien, ange en viss procentsats av avtalad ersättning eller, efter amerikansk och kanadensisk modell, ett högsta belopp per krav eller försäkringstagare. Även i förslaget till lag om insättningsgaranti har en övre gräns fastslagits. Ytterligare en variant är att, som i Norge, göra en prövning från fall till fall.

En begränsning, t.ex. till 90 procent av avtalade förmåner eller till visst belopp, kan ha vissa fördelar bl.a. från rättvisesynpunkt, och det gäller särskilt om man tillämpar en ordning av det slag som finns i Storbritannien, där finansieringen sker i efterhand. Då får man en viss utjämning mellan försäkringstagarna i de skilda bolagen; de försäkringstagare som råkat välja ett försäkringsbolag som inte kan infria sina åtaganden får ju inte full compensation eller tvingas teckna ny försäkring, medan de som å andra sidan valt andra bolag får vara med och betala skyddet genom högre premier. Med en sådan självrisk kan kunderna vidare få större intresse att granska försäkringsgivarnas ekonomiska ställning innan de ingår avtal.¹⁶ Bl.a. detta argument låg bakom begränsningsregeln i Storbritannien. Det har emellertid ifrågasatts där om regeln har den avsedda effekten, eftersom information om denna självrisk inte synes ha nått försäkringskunderna. Med en begränsad garanti blir vidare de direkta kostnaderna lägre när skyddssystemet utnyttjas. Väljs den norska modellen får man visserligen möjligheter att göra lämplighetsbedömningar i enskilda fall, men man får samtidigt en mer osäker garanti för försäkringsstagarna.

Det är också rimligt att ersättningen begränsas så att mindre fordringar helt utesluts. Mer bagatellartade krav kan knappast sägas ha något större skyddsvärde ens om försäkringstagaren är konsument. Sådana inskränkningar i skyddet verkar dock inte förekomma i andra länder.

Offentlig reglering eller självreglering?

I de europeiska länder där generella skyddsordningar förekommer har skyddet föreskrivits i författning. Bl.a. ansågs det i Storbritannien inte meningsfullt att överlämna frågan till självreglering, eftersom risken då var uppenbar att inte alla försäkringsbolag skulle ansluta sig till systemet. Särskilt såg man en fara i att de bolag vilkas ekonomiska ställning var sämst inte skulle träda in. Enligt förslaget på trafikförsäkringens område skall försäkringsgivarnas ansvar dels i förhållande till de skadelidande, dels inbördes regleras i lag. Även regler om insättningsgaranti har ansetts böra upptas i lag.

En annan invändning mot en frivilliglösning är att en sådan kan komma i konflikt med den nya konkurrenslagen. I den lagen förbjuds konkurrensbegränsande samarbetsavtal mellan företag. Ett avtal kan sägas hämma konkurrensen, om det på något sätt inskränker ett eller flera företags möj-

¹⁶ Jfr Hörngren - Viotti, a.a. s. 230.

ligheter att agera oberoende av andra företag. Om däremot det konkurrensbegränsande avtalet är en direkt och avsedd effekt av lagstiftning eller en ofrånkomlig följd av denna, kan avtalet inte angripas med stöd av konkurrenslagen.¹⁷

Vägande skäl talar alltså för att bestämmelser om skyddsordningen bör upptas i offentlig reglering. Bestämmelserna måste då finnas i lag. Föreskrifterna skulle nämligen innehålla bestämmelser som direkt reglerar rättsförhållandet mellan skilda juridiska personer. Enligt 8 kap. 2 § regeringsformen skall sådana föreskrifter meddelas genom lag.

Ett alternativ är att man ger endast vissa allmänt hållna föreskrifter och överlåter den närmare utformningen av skyddssystemet till försäkringsbolagen. Modellen har dock avgörande svagheter. Särskilt frågorna om skyddets omfattning är av stor betydelse för försäkringstagarna. Får bolagen själva bestämma därom får man ingen möjlighet till sanktion mot mindre ändamålsenliga lösningar. Detsamma gäller om nya försäkringsgivare förhindras att inträda i ordningen.¹⁸ Man skulle visserligen kunna kräva att regeringen eller Finansinspektionen fastställer bestämmelserna för ordningen. Utan stöd i lag om vad som skall gälla för skyddsordningen är det emellertid svårt för tillsynsmyndigheten att ingripa mot arrangemang som kan uppfattas som otillräckliga. Att genom motivuttalanden till en allmän bestämmelse ange vad som bör gälla för ordningen och låta dessa ligga till grund vid ett fastställandeförfarande kan inte anses vara en lämplig lösning. Att på sådant sätt lagstifta genom motiv får visserligen i stort sett samma resultat som ett direkt angivande i lag, men lär inte kunna anses som en acceptabel lagstiftningsteknik. Regeringsformen kräver att angivna bestämmelser skall upptas i lag, och det gäller också regler om skyddssystemets huvudsakliga ordning.

Administration och finansiering av en garantiordning

Slutligen skall uppmärksammas ett par frågor som är aktuella om en lösning av det slag som finns i bl.a. Storbritannien väljs. Den ena frågan rör ordningens administration, den andra skyddets finansiering.

I flera länder med garantiordningar administreras skyddet för försäkringstagarna av ett särskilt organ som företräder försäkringsgivarna och i vilket de är medlemmar. Också här skulle en sådan modell kunna tillämpas. Ledamöter och eventuella suppleanter i det organ som administrerar skyddet bör väljas företrädesvis inom försäkringsbranschen. För att tillgodose försäkringstagarintresset skulle någon ledamot kunna hämtas från tillsynsmyndigheten. Detaljbestämmelser för detta organ bör kunna överlämnas att regleras i stadgar. Man kan också — såsom föreslagits för insättningsgarantin — tänka sig att garantin administreras av en förvaltningsmyndighet. Enligt förslaget till samlösning för trafikförsäkringen

¹⁷ Se prop. 1992/93:56 s. 69 f.

¹⁸ Jfr Hörngren - Viotti, a.a. s. 229.

skall betalningsskyldigheten fullgöras av Trafikförsäkringsföreningen.

Det bör uppställas regler om när betalningsskyldighet inträder och i vad mån de skadelidande behöver framställa krav på ersättning. Vidare bör slås fast att ett beslut om betalningsskyldighet skall kunna överklagas.

Vad gäller finansiering är frågan om man skall fordra att medlen betalas i förskott och fonderas eller om bidragen skall betalas in när behov uppstår.

Enligt reglerna i Storbritannien, Norge, Kanada och nästan alla amerikanska delstater skall försäkringsbolagens insatser tillskjutas först vid behov. Ett skäl för en sådan ordning är att systemet skall ses som en yttersta skyddsanordning, som skall träda i funktion för det fall att en enskild försäkringsgivare får allvarliga ekonomiska problem. Det kan följaktligen ifrågasättas om det i en fond bör bindas upp medel som endast sällan skall komma till användning. Med förtida inbetalningar tillkommer dessutom en administration, som naturligtvis är förenad med kostnader. Detta gäller bl.a. kapitalförvaltningen och uppbörden av avsättningarna. Om bolagen tvingas till förtidsinbetalningar kan man sålunda räkna med att försäkringstagarna kommer att debiteras högre premier. Vidare uppstår med en sådan fond ytterligare en institutionell placerare på den svenska marknaden. Härtill kommer att man med en ordning med betalning i efterhand skulle kunna tillämpa ett system där betalningen infordras enbart från bolag som driver sådan försäkringsverksamhet som skyddsordningen i det aktuella fallet skall täcka kostnaderna för. Eventuellt kan man fordra att försäkringsgivarna, såsom i Norge, i sina räkenskaper gör särskilda avsättningar härför.

Å andra sidan ger en ordning med bidrag först då skyddet tas i bruk inte samma säkerhet som ett system med förtida betalning. Vidare innebär efterhandsbetalning att det drabbade bolaget inte alls tvingas bidra till försäkringstagarskyddet. Ansvaret aktualiseras ju med denna lösning först i händelse av att ett bolag får betalningssvårigheter.

Oavsett vilken metod man väljer, betalning i förskott eller i efterhand, bör det organ som administrerar skyddet ges möjligheter att låna medel om detta krävs för att försäkringstagarnas krav på betalningar skall kunna tillgodoses. Vidare måste man överväga behovet av att ändra gällande skatteregler.

Det får diskuteras hur kostnaderna bör fördelas inom branschen. Ett alternativ är att låta försäkringsbolagens ställning såvitt avser soliditet och matchning få betydelse. Det innebär att bidragens omfattning från enskilda bolag sätts i relation till deras riskexponering.¹⁹ En annan variant är att liksom i en del andra länder låta alla försäkringsgivare bidra efter en gemensam nämnare, t.ex. kan bolagens insatser sättas i relation till deras premieinkomster och begränsas till en viss procent därav per år. Det kan naturligtvis inte som i förslaget för trafikförsäkringen komma ifråga att ålägga bolagen ett solidariskt ansvar, vilket skulle kunna leda till orimliga konsekvenser i enskilda fall. De bör i stället ha ett delat, begränsat an-

¹⁹ Jfr Hörngren - Viotti, a.a. s. 230.

svar att betala de belopp som erfordras.

Inskränker man skyddsordningens omfattning till konsument- och personförsäkring synes det lämpligt att konsumentförsäkringen betalar för sig och personförsäkringen för sig. En motsvarande uppdelning har gjorts bl.a. i Storbritannien.

Liksom på annat håll bör gälla att det organ som administrerar skyddsordningen övertar försäkringstagarnas krav mot ett insolvent försäkringsbolag i den mån garantin täcker dessa krav. Utdelning i konkurs för sådana fordringar kommer därför att betalas till detta organ. Därigenom kan de försäkringsgivare som bidragit till utbetalningar enligt garantin komma att få medel återbetalda.

Slutligen bör nämnas att i vissa fall skadeståndskrav enligt bestämmelserna i 16 kap. FRL bör kunna riktas mot ledning eller ägare till ett försäkringsbolag som hamnat i ekonomiskt trångmål. Även på så sätt kan bolagen komma att få ersättning för sina utbetalningar.

10 Författningskommentar

10.1 Förslaget till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713)

1 kap.

2 a § Ett försäkringsbolags verksamhet skall bedrivas så att fullgörandet av ingångna försäkringsavtal tryggas och verksamheten även i övrigt kan anses sund.

I paragrafen, som är ny, uppställs ett krav på att försäkringsverksamhet skall bedrivas på ett sådant sätt att fullgörandet av ingångna avtal tryggas och att den även i övrigt kan anses sund. Det har ansetts lämpligt att uppta en verksamhetsregel som sålunda fastslår det allmänna syftet med lagstiftningen. Det för all försäkringsrörelse grundläggande sundhetskravet bör betonas redan i lagens inledande kapitel.

Bestämmelsen avser endast förhållanden i ett enskilt försäkringsbolag och tar alltså inte sikte på försäkringsväsendet som helhet.

Som utvecklats i allmänmotiveringen (avsnitt 8.3.2) skall kravet på sund försäkringsverksamhet främst syfta till att försäkringsbolagen är solida och att de kan fullfölja sina försäkringsåtaganden. Kravet innebär inte bara att ett försäkringsbolag skall driva rörelsen i enlighet med gällande föreskrifter för försäkringsrörelse utan sträcker sig längre. Det innefattar också en skyldighet att efterleva de normer för verksamheten som bolaget har antagit. Dit hör bolagets försäkringstekniska riktlinjer och beräkningsunderlag liksom dess riktlinjer för placering av medel, varom föreskrivs i 7 kap. Även då soliditeten sätts i fara utan att uttryckliga bestämmelser har överskridits kan verksamheten sägas bedrivas i strid mot paragrafen.

I enlighet med vad som gäller för bankrörelse fordras det att försäkringsbolagets faktiska ledning uppfyller erforderliga kompetenskrav och att bolagets organisation, arbetsmetoder och handläggningsrutiner är ändamålsenliga (se vidare härom i prop. 1992/93:257 s. 187, se även prop. 1994/95:184 s. 118 f). Bl.a. måste ett försäkringsbolag ha erforderliga redovisnings- och kontrollsystem. I kravet på sundhet ligger också att skaderegleringen skall organiseras enligt god försäkringssed.

Sundhetskravet tar endast i begränsad omfattning sikte på förhållanden som inte har att göra med ett försäkringsbolags betalningsförmåga. En-

dast i rena undantagssituationer inskränks ett bolags produktfrihet. T.ex. är marknadsföring av försäkringar som medför risk för ökad brottslighet inte förenlig med sundhetskravet.

Sundhetsbestämmelsen innebär däremot inte mer långtgående krav på ett försäkringsbolags ägare än som följer av de särskilda reglerna om dem. Begreppet sund försäkringsverksamhet rymmer inte sådana aspekter som hittills varit vägledande för nuvarande skälighetskrav. Det tar inte heller sikte på frågor om konkurrens eller effektivitet.

Innebörden av begreppet sund försäkringsverksamhet är inte statiskt, utan kan variera bl.a. beroende på den europeiska rättsutvecklingen, vilken får återspeglas i Finansinspektionens tillsynspraxis. Tolkningen av sundhetskravet bör emellertid alltid göras mot bakgrund av att lagstiftningen om försäkringsrörelse i första hand har till ändamål att skydda försäkringstagare och andra som är ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal.

Paragrafen har utformats i viss anslutning till de särskilda bestämmelserna om sundhet i 1 kap. 7 § lagen (1991:981) om värdepappersrörelse, 1 kap. 4 § lagen (1992:1610) om kreditmarknadsbolag och 1 kap. 3 § lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande.

5 § Bestämmelserna om livförsäkring, med undantag för 1 kap. 8 a § samt 7 kap. 22, 23 och 26 §§, får tillämpas för skadeförsäkringar som avses i 2 kap. 3 a § första stycket klasserna 1 och 2 samt för avgångsbidragsförsäkringar.

Bestämmelserna om livförsäkring, med undantag för 1 kap. 8 a § samt 7 kap. 2, 22, 23 och 26 §§, behöver inte tillämpas för sådana livförsäkringar som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klasserna 1 b och 4 om premien är beräknad och bestämd för längst fem år.

Ersättning, som utges i form av livränta eller sjukränta, tillhör endera livförsäkring eller annan försäkring beroende på vilket av dessa slag av försäkringar som har meddelats. Har en sådan ränta inköpts i ett livförsäkringsbolag, skall den dock i detta bolag höra till livförsäkring.

För sådan livränta eller sjukränta som tillhör annan försäkring än livförsäkring gäller de särskilda bestämmelserna om livförsäkring i 7 kap. 2 §, 4 § *andra stycket* och 11 a § samt 14 kap. 7, 21 och 24-28 §§.

I sista stycket utgår hänvisningen till bestämmelserna i 8 kap. 18 § om aktuarie, eftersom den paragrafen enligt föreslagen lydelse inte avser livförsäkring särskilt. Vidare har i stycket lagts till en hänvisning till den föreslagna bestämmelsen om försäkringstekniska riktlinjer i 7 kap. 4 § *andra stycket*, vilken bestämmelse endast avser livförsäkringar.

7 § Delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag är försäkringstagarna. Återförsäkringstagare skall dock inte på grund av återförsäkringen anses som delägare. *För ett ömsesidigt försäkringsbolags förpliktelser svarar endast bolagets tillgångar, om inte annat är bestämt i bolagsordningen.*

Med delägare avses i de följande kapitlen endast delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag.

Paragrafen reglerar i dag bl.a. frågan om personligt delägaransvar i ömsesidiga försäkringsbolag. De föreslagna ändringarna innebär att frågan om sådant ansvar skall förekomma överläts till bolagen att bestämma i sina bolagsordningar, och det gäller i såväl liv- som skadeförsäkringsrörelse (se under 2 kap. 5 §). Lagförslagets utgångspunkt är att personligt delägaransvar inte längre skall gälla i ömsesidiga försäkringsbolag. Anges inte annat i bolagsordningen är således sådant ansvar, liksom i ekonomiska föreningar, uteslutet. I den mån personligt delägaransvar skall gälla får regleras i bolagsordning det sätt på vilket ansvarigheten skall fullgöras. Det måste i bolagsordning även föreskrivas om ansvarighetens omfattning och vid vilka situationer ansvarigheten skall träda in.

Nuvarande andra stycke, enligt vilket delägarnas ansvarighet får göras gällande endast på det sätt som föreskrivs i lagen, kan därför utgå helt.

Ett ömsesidigt försäkringsbolags regler för personligt delägaransvar måste naturligtvis stå i överensstämmelse med den oskrivna allmänna associationsrättsliga principen att delägarna skall ha lika rätt, den s.k. likhetsprincipen. Grunderna för ansvarsfördelningen mellan delägarna måste vara rättvisa så att de inte strider mot generalklausulen i 9 kap. 19 § enligt föreslagen lydelse. En uttaxering eller nedsättning skall alltså ske efter skäligen grunder. Därvid får man beakta bl.a. de premier som varje delägare har betalat.

Av skäl som har utvecklats i allmänmotiveringen (kapitel 5) föreslås att ett ömsesidigt försäkringsbolag som avser att tillämpa ett personligt delägaransvar skall lämna tydlig information därom till dem som avser att teckna en försäkring i bolaget. Det kravet skall tillgodoses genom myndighetsföreskrifter om information.

Som en följd av ändringarna i paragrafen kan bestämmelserna om uttaxering i 13 kap. slopas.

10 § I fråga om livförsäkringar, som gäller endast för dödsfall och meddelas för en tid av längst fem år eller mot en premie som är beräknad och bestämd för längst fem år i sänder, får undantag medges från bestämmelserna om livförsäkring. *Om det finns särskilda skäl, får sådant undantag också medges i fråga om livförsäkringar enligt 2 kap. 3 b § första stycket klass 3.* Från bestämmelserna om beräkning av premiereserv i 7 kap. 2 § samt bestämmelserna om kapitalbas, garantibelopp och solvensmarginal i 1 kap. 8 a § samt 7 kap. 22, 23 och 26 §§ får dock undantag inte medges.

Undantag från denna lag får medges i fråga om mottagna återförsäkringar, i den mån det prövas skäligt. Undantag för ett mottagande bolag som avses i fjärde stycket 3 skall vara förenligt med EG:s rättsakter i fråga om direkt försäkring.

Om ett försäkringsbolag driver rörelse i utlandet, får sådana avvikelser från denna lag medges som föranleds av hänsyn till utländsk rätt eller rättstillämpning.

I fråga om skadeförsäkringar får undantag från denna lag medges för

1. ömsesidiga försäkringsbolag som driver skadeförsäkringsrörelse under förutsättning att verksamheten inte omfattar kredit- eller borgensförsäkring eller annan ansvarsförsäkring än sådan som enligt 2 kap. 3 a § tredje stycket behandlas som underordnad, att den årliga premieinkomsten från skadeförsäkringsrörelsen inte överstiger ett belopp mot-

svarande en miljon ecu samt att minst hälften av denna premieinkomst härrör från bolagets delägere,

2. lokala skadeförsäkringsbolag som meddelar endast försäkring enligt 2 kap. 3 a § första stycket klass 18 (assistans) i form av naturaförmåner och vilkas årliga premieinkomst inte överstiger ett belopp motsvarande 200 000 ecu,

3. ömsesidiga försäkringsbolag som enligt avtal med ett annat sådant bolag (det mottagande bolaget) fullt ut återförsäkrar alla sina avtal om direkt försäkring eller överlåter samtliga sina förpliktelser enligt försäkringsavtalen.

Medgivanden enligt första-fjärde styckena lämnas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av Finansinspektionen.

Som en följd av att förbuden mot fondemission i 4 kap. 1 § och vinstutdelning i 12 kap. 2 § föreslås upphävida kan bestämmelsen i nuvarande första stycket om att undantag inte får medges från dessa regler utgå.

Vidare har till första stycket förts bestämmelsen i 7 § lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder, vilken ger möjlighet att för sådana försäkringar medge undantag från FRL:s regler om livförsäkring. Tillägget är en konsekvens av vårt förslag att fondförsäkringsrörelse i fortsättningen skall regleras av FRL. Frågan om i vilka fall dispens kan komma i fråga för fondförsäkring kommenteras i prop. 1989:90:34 s. 45 ff. Dispens skall liksom tidigare få förenas med villkor.

Vissa särbestämmelser för fondförsäkringar ges i 7 kap. 10 b, 10 c, 10 e och 29-31 §§.

11 § Ett privat försäkringsaktiebolag eller en aktieägare i ett sådant bolag får inte genom annonsering söka sprida aktier eller teckningsrätter i bolaget eller av bolaget utgivna skuldebrev *eller optionsbevis*.

Ett bolag eller en aktieägare som avses i första stycket får inte heller på annat sätt söka sprida i första stycket angivna värdepapper genom att erbjuda fler än 200 personer att teckna eller förvärva värdepappren. Detta gäller dock inte om erbjudandet riktar sig enbart till en krets som i förväg har anmält intresse av sådana erbjudanden och antalet utbudna poster inte överstiger 200.

Begränsningarna i första och andra styckena gäller inte erbjudanden som avser överlåtelse till högst tio förvärvare.

I första stycket angivna värdepapper som har givits ut av ett privat försäkringsaktiebolag får inte bli föremål för handel på börs eller annan organiserad marknadsplats.

Till de värdepapper som omfattas av förbudsbestämmelsen i första stycket har lagts optionsbevis. Tillägget är en följd av vårt förslag om nya bestämmelser om kapitalanskaffning för försäkringsbolag i 5 kap. I föreslagen lydelse överensstämmer paragrafen med 1 kap. 4 § aktiebolagslagen och 1 kap. 5 § bankaktiebolagslagen.

2 kap.

3 b § Koncession för direkt livförsäkringsrörelse skall avse en eller flera av följande försäkringsklasser eller risk som hänför sig till en sådan klass:

1 a) försäkring där utbetalning av försäkringsbelopp (engångsbelopp eller periodiska utbetalningar) är beroende av en persons eller flera personers liv, dock inte försäkringar enligt klass 3,

b) försäkring som meddelas som tillägg till försäkring enligt a,

2 a) försäkring som utfaller vid giftermål,

b) försäkring som utfaller vid födelse,

3. försäkring som avses i klasserna 1 a och 2 som är anknuten till värdepappersfonder *eller utländska fondföretag (fondförsäkring)*,

4. sjukförsäkring och olycksfallsförsäkring som gäller för längre tid än fem år, under obestämd tid eller till dess den försäkrade uppnått en viss ålder och som inte får sägas upp av försäkringsbolaget eller får sägas upp endast under särskilda förhållanden som anges i försäkringsavtalet.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om de risker som hänför sig till varje försäkringsklass.

Till första stycket klass 3 räknas enligt paragrafens nuvarande lydelse livförsäkring eller försäkring som utfaller vid giftermål eller födelse och som är anknuten till värdepappersfonder. Det klargörs att denna försäkringsklass även avser försäkring som är anknuten till vissa utländska fondföretag. Som framgått skall enligt våra förslag sådan försäkringsrörelse i fortsättningen regleras av FRL. Det föreslås därför att beteckningen "fondförsäkring" införs i lagen.

5 § Bolagsordningen skall ange

för samtliga försäkringsbolag

1. bolagets firma,

2. den ort i Sverige där bolagets styrelse skall ha sitt säte,

3. föremålet för bolagets verksamhet, varvid det särskilt skall anges om verksamheten skall avse såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring,

4. om bolaget skall driva försäkringsrörelse utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES),

5. antalet eller lägsta och högsta antalet av de styrelseledamöter, revisorer och eventuella styrelsesuppleanter, som får utses av bolagsstämman, samt tiden för styrelseledamöternas och revisorernas uppdrag,

6. sättet att sammankalla bolagsstämman,

7. vilka ärenden som skall förekomma på den ordinarie stämman,

8. i vilken utsträckning bolaget är skyldigt att teckna återförsäkring, *för försäkringsaktiebolag*

9. aktiekapitalet eller, om detta utan ändring av bolagsordningen skall kunna bestämmas till lägre eller högre belopp, minimikapitalet och maximikapitalet, varvid minimikapitalet inte får vara mindre än en fjärdedel av maximikapitalet,

10. aktiernas nominella belopp,

för ömsesidiga försäkringsbolag

11. garantikapitalet,

12. regler för hur rösträtten skall utövas och hur beslut skall fattas på bolagsstämman, varvid särskilt skall anges om och i vilken utsträckning delägarnas rösträtt skall utövas genom utsedda delegerade samt i vilken utsträckning rösträtt skall tillkomma garanterna,

13. *för det fall delägarna skall vara personligen ansvariga för bolagets förpliktelser, i vilka situationer, intill vilket belopp och på vilket sätt ansvarigheten skall fullgöras,*

14. antal och sammanlagt belopp av de försäkringar som skall vara tecknade innan bolaget kan anses bildat,

15. vilken begränsning som skall gälla för mottagen återförsäkring i förhållande till den direkta försäkringen, om verksamheten avser såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring,

16. i vilken ordning garanterna skall betala in det tecknade garantikapitalet,

17. om och i vilken ordning ränta skall betalas på garantikapitalet och vinst delas ut till garanterna och i vilken ordning garantikapitalet skall återbetalas, *samt*

18. *hur återstående tillgångar skall delas vid bolagets upplösning.*

I fråga om publika försäkringsaktiebolag, vars firma inte innehåller ordet publikt, skall i bolagsordningen anges beteckningen (publ) efter firman.

Enligt nuvarande första stycket punkt 8 skall i bolagsordningen anges de regler enligt vilka bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst. Bestämmelsen, som saknar motsvarighet i såväl aktiebolagslagen som bankaktiebolagslagen, föreslås nu slopad. Regler om bolagsstämmans rätt att förfoga över vinsten ges i 12 kap.

I förslaget till ny lydelse av 1 kap. 7 § anges att delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag är ansvarig för bolagets förpliktelser, endast om bestämmelser därom har intagits i bolagsordning. Regler om omfattningen och ordningen för personligt delägaransvar blir sålunda i framtiden nödvändiga i bolagsordningen endast om sådant ansvar enligt bolagets beslut skall gälla. Första stycket punkt 13 föreslås ändrad i enlighet därmed. Det måste regleras när personligt delägaransvar skall kunna tillämpas. Detta kan vara när det uppkommit en förlust som inte kan täckas med medel som avsatts för sådant ändamål. Därutöver skall upptas regler för hur ansvarigheten skall fullgöras, t.ex. genom uttaxering eller nedsättning av försäkringskrav. Därvid skall ordningen för beslut om uttaxering på delägare eller nedsättning av försäkringskrav och grunderna för verkställande därav anges. Det måste t.ex. klargöras om den personliga ansvarigheten är begränsad och om den skall göras gällande inom en viss grupp av delägare. Vidare får bestämmas vad som skall gälla om en delägare, mot vilken personligt delägaransvar görs gällande, inte betalar fordrade belopp. Som framhållits i kommentaren till 1 kap. 7 § gäller likhetsprincipen vid ansvarsfördelningen. Bestämmelserna i 12 kap. 8 § om nedsättning föreslås samtidigt upphävida. Detsamma gäller som nämnt föreskrifterna om uttaxering i 13 kap.

Enligt förslaget till en ny punkt 18 i första stycket hör till minimiinnehållet i bolagsordningen bestämmelse om hur återstående tillgångar skall fördelas vid ett ömsesidigt bolags upplösning. Förslaget är en följd av att

den dispositiva bestämmelsen om fördelning vid likvidation i 14 kap. 14 § andra stycket föreslås upphävd.

3 kap.

3 § I bolagsordningen kan tas in förbehåll att en aktieägare eller någon annan skall ha rätt att lösa sådana aktier som övergår till ny ägare. Förbehållet skall ange

1. vilka som har lösningsrätt och, om lösningsrätten inte skall kunna utövas vid vissa fång, vilka slags fång som har undantagits,

2. den ordning i vilken lösningsrätten tillkommer de lösningsberättigade inbördes,

3. den tid, ej överstigande två månader från anmälan hos styrelsen om en akties övergång, inom vilken lösningsanspråket skall framställas hos bolaget,

4. den tid inom vilken lösen skall betalas; denna tid får inte överstiga en månad räknat från den tidpunkt då lösenbeloppet bestämdes.

Förvärvas flera aktier genom samma fång, kan, om något annat inte följer av förbehållet, lösningsrätten inte utövas för mindre antal aktier än fångets omfattar. Om tillämpningen av föreskrifterna i bolagsordningen om lösens belopp skulle bereda någon en otillbörlig fördel, kan jämkning ske.

När en anmälan gjorts om aktiens övergång, skall *styrelsen* genast skriftligen meddela detta till varje lösningsberättigad vars postadress är införd i aktieboken eller på annat sätt känd för bolaget.

Om något annat inte föreskrivs i bolagsordningen, skall tvister om lösningsrätten och om lösenbeloppets storlek prövas av tre skiljemän enligt lagen (1929:145) om skiljemän.

Innan det visar sig att lösningsrätten inte begagnas kan den till vilken aktien har övergått inte utöva någon annan rätt på grund av aktien gentemot bolaget än rätt till vinstutdelning och företrädesrätt till teckning av nya aktier vid nyemission *eller till teckning av andel i lån som avses i 5 kap.* Rättigheter och skyldigheter på grund av sådan teckning övergår till den som begagnar sig av lösningsrätten.

Sista stycket föreslås ändrat som en följd av att försäkringsaktiebolag enligt vårt förslag till nya bestämmelser i 5 kap. skall kunna ge ut konvertibla skuldebrev och skuldebrev med optionsrätt till nyteckning. Med den föreslagna ändringen kommer paragrafen att i sak överensstämma med 3 kap. 3 § aktiebolagslagen.

Ändringen i tredje stycket är språklig.

4 § Aktiebrev skall ställas till viss man. Det får lämnas ut endast till sådan aktieägare som är införd i aktieboken och först när den eller de aktier brevet lyder på har betalats. Vidare fordras

1. att försäkringsaktiebolaget har registrerats, om aktien har tecknats vid bolagets bildande,

2. att nyemissionen eller fondemissionen har registrerats, om aktien tillkommit på grund av emissionen, *eller*

3. att registrering har skett enligt 5 kap. 15 §, om aktien har tillkommit på grund av utbyte eller nyteckning enligt 5 kap.

Aktiebrevet skall undertecknas av styrelsen eller enligt styrelsens fullmakt av en bank. Namnteckningarna får återges genom tryckning eller på något annat liknande sätt. Brevet skall ange bolagets firma, ordningsnummer på den eller de aktier varpå brevet lyder, aktiens nominella belopp och dagen för utfärdandet. Kan, när aktiebrevet ges ut, aktier av olika slag finnas enligt bolagsordningen, skall aktieslaget anges i brevet. Om bolagsordningen innehåller förbehåll enligt 1 § fjärde stycket, 3 §, 8 § eller 6 kap. 8 §, skall detta tydligt anges i brevet på sådan aktie som avses med förbehållet. Uppgiften kan ges i förkortad form. Förkortningsformerna fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

När utbetalning görs vid inlösen av en aktie eller vid minskning av dess nominella belopp eller vid skifte av bolagets tillgångar, skall aktiebrevet förses med påskrift om utbetalningen. Har utan återbetalning en aktie dragits in eller det nominella beloppet ändrats, skall så snart som möjligt en påskrift om detta göras på aktiebrevet.

Ett aktiebrev, som i samband med dödning eller vid utbyte ges ut i stället för ett annat, skall innehålla uppgift om detta. Utbyts ett aktiebrev mot ett eller flera andra aktiebrev skall det äldre aktiebrevet och de därtill hörande kupongarken makuleras på ett betryggande sätt.

Emissionsbevis *samt de skuldebrev och optionsbevis som avses i 5 kap.* skall undertecknas på det sätt som anges i andra stycket.

Ändringarna i första och sista styckena är föranledda av de föreslagna nya reglerna i 5 kap. Paragrafen överensstämmer efter ändringarna i sak med 3 kap. 4 § aktiebolagslagen och 3 kap. 4 § bankaktiebolagslagen.

6 § Om ett aktiebrev eller ett till viss man ställt emissionsbevis *eller optionsbevis* överläts eller pantsätts, skall bestämmelserna om skuldebrev till viss man eller order i 13, 14 och 22 §§ lagen (1936:81) om skuldebrev tillämpas. Härvid är den som innehar ett aktiebrev och enligt bolagets anteckning på detta är införd som ägare i aktieboken likställd med den som enligt 13 § andra stycket nämnda lag förmodas äga rätt att göra skuldebrevet gällande.

Överläts eller pantsätts ett emissionsbevis *eller ett optionsbevis* som inte är ställt till viss man, skall bestämmelserna om skuldebrev till innehavaren i 13, 14 och 22 §§ lagen om skuldebrev tillämpas.

Om utdelningskuponger finns bestämmelser i 24 och 25 §§ lagen om skuldebrev.

Första och andra styckena har ändrats till följd av de föreslagna bestämmelserna i 5 kap. Paragrafen, i dess föreslagna lydelse, överensstämmer helt med 3 kap. 6 § aktiebolagslagen och 3 kap. 6 § bankaktiebolagslagen.

4 kap.

1 § Aktiekapitalet kan ökas genom att aktier tecknas mot betalning (nyemission) eller genom att aktier ges ut eller aktiernas nominella belopp höjs utan ny betalning (fondemission).

Beslut om emission fattas av bolagsstämman, om något annat inte följer av 16 eller 17 §. Sådana beslut får inte fattas förrän bolaget har bli-

vit registrerat. Behöver bolagsordningen ändras skall beslut om detta fattas först. Ett beslut om emission får fattas innan ändringen *har* stadfästs, om beslutet görs beroende av att stadfästelse meddelas.

Vid nyemission får betalning för aktier inte understiga det nominella beloppet.

Vid fondemission får inte till aktiekapitalet föras över belopp som understiger summan av de nya aktiernas nominella belopp eller den sammanlagda höjningen av aktiernas nominella belopp.

I fråga om försäkringsaktiebolag, som enligt insiderlagen (1990:1342) utgör aktiemarknadsbolag, samt dotteraktiebolag till sådana bolag gäller, förutom föreskrifterna i detta kapitel, bestämmelserna i lagen (1987:464) om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag, m.m.

Som en följd av förslaget att livförsäkringsbolag skall kunna dela ut vinst (se 12 kap. 2 §), föreslås förbudet mot fondemission i livförsäkringsaktiebolag i paragrafens första stycke andra mening slopat. Bestämmelserna i 4 kap. 18 och 19 §§ om rätt att genomföra en ökning av aktiekapitalet genom fondemission blir sålunda tillämpliga för såväl liv- som skadeförsäkringsaktiebolag.

5 § Vid en kontantemission och vid en fondemission har aktieägarna företrädesrätt till de nya aktierna i förhållande till det antal aktier de förut äger, om något annat inte har bestämts antingen i bolagsordningen enligt 3 kap. 1 § andra stycket 3 eller, vid en kontantemission, i emissionsbeslutet *eller följer av villkor som enligt 5 kap. 5 § första stycket 8 har meddelats vid emission av skuldebrev*.

Beslut av bolagsstämman att avvika från aktieägarnas företrädesrätt är giltigt endast om det har biträttts av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de vid stämman företrädde aktierna.

Tillägget i första stycket är en följd av våra förslag om nya bestämmelser om konvertibla skuldebrev m.m. i 5 kap. Paragrafen överensstämmer i sak med 4 kap. 2 § aktiebolagslagen och, såvitt avser första stycket, 4 kap. 3 § bankaktiebolagslagen.

5 kap. Upptagande av penninglån

Kapitlet inleds med en ny, allmän föreskrift som begränsar möjligheterna till upplåning i försäkringsbolag. Vidare ges nya bestämmelser om konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning för försäkringsaktiebolag. Dessutom föreslås gällande regler om vinstandelslån i skadeförsäkringsaktiebolag bli tillämpliga för alla försäkringsbolag. Bestämmelserna, utom 1 §, överensstämmer i sak praktiskt taget helt och hållet med reglerna i aktiebolagslagen och bankaktiebolagslagen.

Allmänna begränsningar för upptagande av penninglån

1 § Ett försäkringsbolag får inte ta upp penninglån i så stor utsträckning att bolagets totala risk blir sådan att fullgörandet av ingångna försäkringsavtal råkar i fara.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om tillämpningen av bestämmelsen i första stycket.

Av skäl som har utvecklats i de allmänna motiven (avsnitt 6.4) ges i första stycket allmänna begränsningar i försäkringsbolagens möjligheter att ta upp penninglån. Inskränkningarna tar sikte på enskilda bolags risk-exponering och syftar till att förhindra att upplåning sker i sådan utsträckning att den totala risken i ett försäkringsbolags balansräkning blir för omfattande. Av betydelse för lämpligheten av upplåning blir därför bl.a. försäkringsbolagets soliditet. Även försäkringsrisker och risker i kapitalförvaltningen bör beaktas. Det väsentliga från skyddssynpunkt är hur stor den totala risken i försäkringsbolagets balansräkning är i förhållande till kapitalbasens storlek.

I försäkringsaktiebolag måste hänsyn tas till om avsättningar har gjorts för försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal inom det egna kapitalet. Förekommer sådana avsättningar blir lånemöjligheterna mer begränsade än annars. För ömsesidiga bolag bör särskilda överväganden göras om möjligheter till uttaxering eller ned-sättning föreligger.

Enligt andra stycket skall regeringen eller, efter bemyndigande, Finansinspektionen meddela närmare föreskrifter om upptagande av lån.

Allmänna bestämmelser om konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning

2 § Ett försäkringsaktiebolag kan mot ersättning ge ut konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning. Sådana skuldebrev skall ställas till innehavaren eller till viss man eller order.

Konvertibla skuldebrev skall innehålla en utfästelse från bolaget om att borgenären har rätt att helt eller delvis byta ut sin fordran enligt skuldebreven mot aktier i bolaget. Skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning skall ge borgenären rätt att teckna aktier i bolaget mot betalning i pengar.

Villkoren för utbyte eller nyteckning av aktie skall bestämmas så att utbyte eller nyteckning kan ske utan att bolagsordningen ändras. Ersättningen för ett konvertibelt skuldebrev får inte understiga det nominella beloppet på aktie som lämnas ut vid utbyte, om inte mellanskillnaden täcks genom kontant betalning vid utbytet. Skall ett konvertibelt skuldebrev kunna betalas med annan egendom än pengar (apport) gäller bestämmelserna i 2 kap. 2 §.

Optionsrätt till nyteckning kan knytas till optionsbevis som är fogade till skuldebrev. Borgenären får avskilja ett optionsbevis från ett skulde-

brev och förfoga över beviset särskilt, om det inte i skuldebrevet föreskrivs att beviset får avskiljas först efter viss tid.

I fråga om försäkringsaktiebolag som enligt insiderlagen (1990:1342) utgör aktiemarknadsbolag, samt dotterbolag till sådana bolag gäller, förutom föreskrifterna i detta kapitel, bestämmelserna i lagen (1987:464) om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag, m.m.

Av aktiekontolagen (1989:827) framgår att utfästelser som avses i ovan angivna skuldebrev och optionsbevis kan registreras enligt den lagen och att skuldebrev eller optionsbevis inte får utfärdas om registrering skall ske. I sådana fall gäller bestämmelserna i detta kapitel i tillämpliga delar.

Paragrafen innehåller allmänna regler om rätt för försäkringsaktiebolag att ge ut konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning. Paragrafen överensstämmer med 5 kap. 1 § bankaktiebolagslagen och ansluter nära till bestämmelserna i 5 kap. 1 § aktiebolagslagen. Till skillnad mot vad som gäller enligt aktiebolagslagen krävs Finansinspektionens medgivande för apportemission. Samma regel som tillämpas vid betalning med apport av aktier i försäkringsaktiebolag (2 kap. 2 § och 4 kap. 2 §) skall sålunda gälla.

3 § Vid emission av skuldebrev mot betalning i pengar har aktieägarna företrädesrätt att teckna sig för förvärv av skuldebrev som om emissionen gällde de aktier som kan komma att träda i stället för skuldebreven eller nytecknas på grund av optionsrätt.

Beslut av bolagsstämman att avvika från aktieägarnas företrädesrätt är giltigt endast om det har biträttits av aktieägare med två tredjedelar av såväl de angivna rösterna som de vid stämman företrädde aktierna.

I paragrafen upptas bestämmelser om aktieägarnas företrädesrätt att teckna sig för förvärv av skuldebrev vid kontantemission. Paragrafen överensstämmer med 5 kap. 2 § aktiebolagslagen och 5 kap. 2 § bankaktiebolagslagen.

Förfarandet vid emissionen

4 § Beslut om emission av skuldebrev fattas av bolagsstämman, om något annat inte följer av 9 eller 10 §. Behöver bolagsordningen ändras, skall beslut om detta fattas först. Ett beslut om emission får fattas innan ändringen har stadfästs, om beslutet görs beroende av att stadfästelse meddelas. I fråga om förslag till beslut om emission och om kallelse till bolagsstämma skall 4 kap. 7 § tillämpas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om emissionsbeslut. Den överensstämmer helt med 5 kap. 3 § bankaktiebolagslagen och i huvudsak med 5 kap. 3 § aktiebolagslagen. Till skillnad mot aktiebolagslagens regler föreskrivs för försäkringsaktiebolag att om emissionen kräver en ändring av bolagsordningen får emissionsbeslutet fattas först efter bolagsstämmans beslut om en sådan ändring av bolagsordningen. Ett beslut om emission

får emellertid fattas innan en ändring av bolagsordning har stadfäst, om beslutet görs beroende av att stadfästelse meddelas.

5 § Beslutet om emission skall ange

1. emissionens belopp eller det högsta beloppet eller det lägsta och högsta beloppet för emissionen,

2. den företrädesrätt att delta i emissionen som tillkommer aktieägare eller någon annan eller vem som annars får delta i emissionen,

3. den tid inom vilken teckning av skuldebrev kan ske, när ett visst belopp eller ett lägsta belopp har bestämts för emissionen,

4. den tid inom vilken aktieägare kan använda sin företrädesrätt till teckning,

5. skuldebrevens nominella belopp, emissionskursen och räntesatsen,

6. den tid inom vilken tecknade skuldebrev skall betalas samt den beräkningsgrund, enligt vilken vid överteckning de skuldebrev som inte tecknats med företrädesrätt skall fördelas, om det inte föreskrivs att fördelningen skall bestämmas av styrelsen,

7. tiden och villkoren för utbytet eller nyteckningen,

8. den rätt som skall tillkomma borgenären eller innehavaren av optionsbevis för den händelse aktiekapitalet före utbytet eller nyteckningen ökas eller sätts ned eller nya konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning ges ut eller bolaget upplöses eller upphör genom fusion,

9. det belopp, varmed aktiekapitalet skall kunna ökas genom utbytte eller nyteckning, samt

10. det aktieslag vartill de nya aktierna skall höra, i de fall aktier av olika slag finns eller kan utges.

Den tid inom vilken aktieägare kan använda sin företrädesrätt enligt första stycket 4 får inte vara kortare än två veckor. Tiden räknas från

1. det kungörelse enligt 7 § första stycket första meningen skedde,

2. beslutet, när det gäller sådana fall som avses i 7 § fjärde stycket, eller

3. avstämningsdagen, när det gäller avstämningsbolag.

Om ett förbehåll enligt 3 kap. 1 § femte stycket eller 3 § eller 6 kap. 8 § skall gälla för de nya aktierna, skall emissionsbeslutet innehålla en erinran om detta.

Om en aktieägare skall ha företrädesrätt att delta i emissionen, gäller för avstämningsbolag att avstämningsdagen skall anges i emissionsbeslutet. Avstämningsdagen får inte sättas tidigare än tre veckor från det kungörelse enligt 7 § första stycket första meningen skedde.

Om ett skuldebrev skall bli föremål för handel vid en svensk eller utländsk börs, en auktoriserad marknadsplats eller någon annan reglerad marknad, kan det i emissionsbeslutet tas upp ett bemyndigande för styrelsen eller den som styrelsen inom sig förordnar att innan teckning påbörjas bestämma emissionens belopp, emissionskursen, räntesatsen och villkoren för utbyte eller nyteckning. I fråga om avstämningsbolag skall dock nämnda villkor bestämmas senast på avstämningsdagen, om aktieägarna skall ha företrädesrätt att delta i emissionen.

I paragrafen ges föreskrifter om vad beslutet om emission skall ange. Paragrafen överensstämmer i det väsentliga med 5 kap. 4 § aktiebolagslagen och 5 kap. 4 § bankaktiebolagslagen.

I likhet med reglerna i 4 kap. 8 § upptas såsom i bankaktiebolagslagen inte någon bestämmelse om att emissionsbeslutet skall ange den rätt till

vinstutdelning som tillkommer de nya aktierna samt det räkenskapsår för vilket rätten till utdelning inträder. Också i överensstämmelse med 4 kap. 8 § har i andra stycket den minsta tid inom vilken företrädesrätten skall utövas bestämts till två veckor. I bankaktiebolagslagen är denna tid en månad.

6 § Bestämmelserna i 4 kap. 3 och 4 §§ gäller i tillämpliga delar vid emission av konvertibla skuldebrev.

Paragrafen hänvisar till bestämmelserna i 4 kap. 3 och 4 §§ om information om apport och kvittningsrätt samt revisorernas yttrande vid nyemission av aktier. Paragrafen överensstämmer i sak med 5 kap. 5 § aktiebolagslagen och 5 kap. 5 § bankaktiebolagslagen.

7 § Bolagsstämmans beslut om emission eller en redogörelse för det väsentliga innehållet i beslutet skall genast kungöras i Post- och Inrikes Tidningar och den eller de ortstidningar som styrelsen bestämmer. Kungörs inte beslutet i sin helhet, skall det i kungörelsen lämnas uppgift om var beslutet hålls tillgängligt. Har bolagsstämman enligt 5 § femte stycket överlämnat åt någon annan att besluta om emissionens belopp, emissionskursen, räntesatsen och villkoren för utbyte eller nyteckning, skall vad som beslutats om detta kungöras på motsvarande sätt.

Är försäkringsaktiebolaget inte ett avstämningsbolag, skall beslutet om emission genast sändas till de aktieägare, vilkas postadresser är kända för bolaget, om aktieägarna skall ha företrädesrätt att delta i emissionen.

I fråga om avstämningsbolag skall till emissionsbevisen, när dessa översänds, fogas de beslut av styrelsen, eller av den som styrelsen inom sig förordnar, som rör emissionens belopp, emissionskursen, räntesatsen och villkoren för utbyte eller nyteckning.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller inte för annat bolag än avstämningsbolag, om samtliga aktieägare varit företrädade vid den bolagsstämma, som beslutat emissionen, och emissionsbeslutet inte innehåller bemyndigande enligt 5 § femte stycket.

I paragrafen ges bestämmelser om kungörelse av emissionsbeslutet och om underrättelse till aktieägarna. Den överensstämmer med 5 kap. 6 § aktiebolagslagen och 5 kap. 6 § bankaktiebolagslagen.

8 § Om ett visst belopp eller ett lägsta belopp för emissionen har bestämts, har beslutet om emissionen förfallit, om beloppet inte har tecknats inom teckningstiden. Detsamma gäller ett beslut om en sådan ändring av bolagsordningen som förutsätter att aktiekapitalet ökas. Vad som har betalats för de tecknade skuldebreven skall i sådana fall genast betalas tillbaka.

Bestämmelserna i 4 kap. 13 § gäller i tillämpliga delar vid emission av konvertibla skuldebrev.

När teckningen av skuldebreven avslutats, skall försäkringsaktiebolaget genast för registrering anmäla beslutet om emissionen och det nominella beloppet av det lån som tecknats, om beslutet inte har förfallit enligt första stycket. För registrering krävs att full betalning enligt registret erlagts för alla de aktier som ingår i det förut registrerade aktie-

kapitalet samt att behövliga ändringar av bolagsordningen har stadfäst.

Paragrafen innehåller regler om emission där det finns föreskrifter om teckning av ett visst belopp eller minimibelopp. Dessutom ges bestämmelser om registrering av emissionsbeslutet. Bestämmelserna överensstämmer i sak med 5 kap. 7 § aktiebolagslagen och 5 kap. 7 § bankaktiebolagslagen. I likhet med vad som enligt 4 kap. 12 § skall gälla när ett beslut om kapitalökning har förfallit, anges i första stycket att vad som eventuellt inbetalats på tecknade skuldebrev skall betalas tillbaka då ett beslut om emission har förfallit. En sådan bestämmelse finns inte i 5 kap. 7 § aktiebolagslagen. Till skillnad mot vad som gäller för allmänna aktiebolag krävs för registrering att behövliga ändringar av bolagsordningen har stadfäst.

Styrelsens beslut om emission

9 § Styrelsen kan besluta om emission av skuldebrev och om avvikelse från aktieägares företrädesrätt under förutsättning av bolagsstämmans godkännande. Bestämmelserna i 5-7 §§ och 8 § första stycket skall därvid gälla i tillämpliga delar.

I fråga om styrelsens begäran om bolagsstämmans godkännande skall 4 kap. 7 § tillämpas. Vad som där sägs om förslag till emissionsbeslut skall i stället gälla styrelsens beslut. Beslut av bolagsstämman att godkänna avvikelse från aktieägares företrädesrätt enligt 3 § första stycket är giltigt endast om det har biträttats av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de vid stämman företrädde aktierna.

Emissionsbeslutet skall anmälas för registrering enligt 8 § tredje stycket när det har godkänts av stämman och teckningen av skuldebrevet avslutats. Har en sådan anmälan inte gjorts inom ett år från styrelsens beslut om emission, är beslutet förfallet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om styrelsens möjlighet att fatta beslut om emission och om avvikelse från aktieägarnas företrädesrätt under förutsättning av bolagsstämmans godkännande. Paragrafen överensstämmer med 5 kap. 8 § aktiebolagslagen och 5 kap. 8 § bankaktiebolagslagen.

10 § Bolagsstämman kan bemyndiga styrelsen att fatta beslut om en emission som kan ske utan ändring i bolagsordningen och att därvid avvika från aktieägarnas företrädesrätt enligt 3 §. Bemyndigande att avvika från bestämmelserna i 3 § första stycket om aktieägares företrädesrätt är giltigt endast om det har biträttats av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de vid stämman företrädde aktierna.

Skall skuldebrev kunna tecknas mot tillskott av annan egendom än pengar eller med andra villkor eller skall avvikelse från aktieägarnas företrädesrätt kunna göras, skall detta särskilt anges i bolagsstämmans bemyndigande. Bemyndigandet skall innehålla bestämmelser om den tid, längst till nästa ordinarie bolagsstämma, inom vilken styrelsens beslut skall fattas. Bestämmelserna i 4 kap. 7 § om förslag till emissionsbeslut skall tillämpas på förslag till bemyndigande.

Bolagsstämman beslut om bemyndigande skall genast anmälas för registrering. Innan registrering har skett, kan styrelsen inte fatta beslut om emission.

Bestämmelserna i 5-8 §§ gäller i tillämpliga delar när styrelsen beslutar om emission med stöd av ett bemyndigande.

I paragrafen upptas bestämmelser om bemyndigande för styrelsen att besluta om en emission och att avvika från föreskrifterna om aktieägarnas företrädesrätt. Bestämmelserna överensstämmer med dem i 5 kap. 9 § aktiebolagslagen och 5 kap. 9 § bankaktiebolagslagen.

Emissionsbevis

11 § Bestämmelserna i 4 kap. 6 § om emissionsbevis och om aktieägarers rätt att utöva företrädesrätt att delta i en emission skall tillämpas vid emission enligt detta kapitel.

Paragrafen, som överensstämmer med 5 kap. 10 § aktiebolagslagen och 5 kap. 10 § bankaktiebolagslagen, innehåller bestämmelser om emissionsbevis.

Utbyte och nyteckning

12 § När en fordran enligt ett skuldebrev byts ut mot en eller flera aktier, skall skuldebrevet förses med påskrift om utbytet. Aktien skall genom styrelsens försorg genast tas upp i aktieboken.

Vid nyteckning skall skuldebrevet eller i förekommande fall optionsbeviset förses med påskrift om nyteckningen.

I paragrafen ges vissa bestämmelser om förfarandet vid utbyte resp. nyteckning. Den överensstämmer med 5 kap. 11 § aktiebolagslagen och 5 kap. 11 § bankaktiebolagslagen.

13 § Vid nyteckning enligt detta kapitel skall aktierna tecknas på en teckningslista, som skall innehålla beslutet om emissionen. Avskrifter av bolagsordningen, den senaste årsredovisningen, försedd med anteckning om bolagsstämman beslut om bolagets vinst eller förlust, samt en avskrift av revisionsberättelsen för det år balansräkningen avser skall fogas till teckningslistan eller hållas tillgängliga för aktietecknarna på den plats som anges i listan.

I avstämningsbolag får i beslutet om emission förordnas att nyteckning i fråga om hela eller viss del av emissionen skall ske genom betalning i stället för på teckningslista. I sådant fall skall beslutet om emission och de handlingar som avses i första stycket andra meningen hållas tillgängliga för aktietecknarna hos värdepapperscentralen.

Har teckningen skett i strid mot denna paragraf eller har aktier tecknats med villkor som inte stämmer överens med de villkor som anges i emissionsbeslutet, skall 2 kap. 8 § tillämpas.

Anser styrelsen eller den styrelsen inom sig förordnar att aktieteckningen är ogiltig enligt tredje stycket, skall aktietecknaren genast un-

derrättas om detta. I annat fall skall aktietecknaren tilldelas de tecknade aktierna. Aktierna skall genom styrelsens försorg genast tas upp i aktieboken.

Paragrafen innehåller bestämmelser om nyteckning, om ogiltighet av aktieteckning och om tilldelning av tecknade aktier. Den överensstämmer med 5 kap. 12 § aktiebolagslagen och 5 kap. 12 § bankaktiebolagslagen.

14 § Bestämmelserna i 2 kap. 14 och 15 §§ skall tillämpas vid inbetalning på grund av nyteckning enligt detta kapitel. Kvittning av en skuld på grund av aktieteckning mot en fordran hos bolaget får dock ske, om styrelsen medger det. Ett sådant medgivande får inte lämnas, om det skulle vara till skada för bolaget eller dess borgenärer.

I paragrafen ges bestämmelser om betalning av tecknade aktier och om kvittning. Paragrafen överensstämmer med 5 kap. 13 § aktiebolagslagen och 5 kap. 13 § bankaktiebolagslagen.

15 § Senast tre månader efter det att tiden för utbyte eller nyteckning av aktier har gått ut skall styrelsen för registrering anmäla hur många aktier som har utgivits i utbyte eller som har nytecknats och helt betalats. Om utbytestiden eller teckningstiden är längre än ett år, skall anmälan göras senast tre månader efter utgången av varje räkenskapsår under vilket utbyte eller nyteckning har skett.

För registrering krävs

1. vid utbyte, att bolaget på grund av emissionen har tillfört ersättning till ett värde som motsvarar minst det sammanlagda beloppet av de anmälda aktierna,

2. vid nyteckning, att aktierna helt har betalats, och

3. att auktoriserad eller godkänd revisor eller, i avstämningsbolag, värdepapperscentralen intygar att 1 eller 2 har iakttagits.

Genom registreringen är aktiekapitalet ökat med det sammanlagda nominella beloppet av de anmälda aktierna.

Paragrafen innehåller regler om registrering av kapitalökning som uppkommer genom utbyte eller nyteckning enligt detta kapitel. Den överensstämmer med 5 kap. 14 § aktiebolagslagen och 5 kap. 14 § bankaktiebolagslagen. I bankaktiebolag kan dock endast auktoriserad revisor lämna intyg enligt andra stycket.

16 § De nya aktierna skall medföra rätt till utdelning enligt vad som har bestämts om detta i beslutet om emission. Beslutet får dock inte innebära att en sådan rätt inträder senare än för räkenskapsåret efter det år under vilket aktierna skall vara betalda.

I paragrafen upptas bestämmelser om när de nya aktierna senast skall ges rätt till vinstutdelning. Bestämmelserna överensstämmer med dem i 5 kap. 15 § aktiebolagslagen och 5 kap. 15 § bankaktiebolagslagen.

Upptagande av vissa andra lån

17 § Om inte något annat följer av detta kapitel, får ett försäkringsbolag inte ta upp ett penninglån på villkor att lånet skall betalas på något annat sätt än med ett nominellt penningbelopp eller med ett penningbelopp som bestäms med hänsyn till förändringar i penningvärdet.

Paragrafen upptar ett principiellt förbud mot s.k. delägardebentures. Paragrafen motsvaras av 5 kap. 1 § första stycket andra ledet nu gällande lag och överensstämmar med 7 kap. 3 § första stycket aktiebolagslagen och 5 kap. 16 § bankaktiebolagslagen.

18 § Upptagande av lån mot obligationer eller andra skuldebrev med rätt till ränta, vars storlek är helt eller delvis beroende av utdelningen till aktieägare i bolaget eller bolagets vinst (vinstandelsbevis) beslutas av bolagsstämman. Styrelsen får dock fatta ett sådant beslut under förutsättning av bolagsstämmans godkännande eller efter bolagsstämmans bemyndigande.

I paragrafen ges regler om vinstandelsbevis. Den motsvaras av 5 kap. 1 § andra stycket i dess nuvarande lydelse och överensstämmar med 7 kap. 3 § andra stycket aktiebolagslagen och 5 kap. 17 bankaktiebolagslagen. Till skillnad mot vad som har gällt hittills skall alla slag av försäkringsbolag få ta upp lån mot vinstandelsbevis. För privata försäkringsaktiebolag gäller emellertid enligt 1 kap. 11 § vissa begränsningar i möjligheterna att sprida vinstandelsbevis.

Emissionsprospekt

19 § Bestämmelserna i 4 kap. 21-27 §§ om emissionsprospekt skall tillämpas också när ett publikt försäkringsaktiebolag eller aktieägare i ett sådant bolag offentliggör eller på annat sätt till en vidare krets riktar en inbjudan att förvärva sådana av bolaget utgivna skuldebrev, optionsbevis eller vinstandelsbevis som avses i detta kapitel. Emissionsprospekt behöver dock upprättas endast om summan av de belopp som till följd av inbjudningen kan komma att betalas uppgår till minst trehundra tusen kronor.

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om emissionsprospekt, motsvaras av 5 kap. 2 § nu gällande lag. Den överensstämmar med 5 kap. 16 § och 7 kap. 4 § aktiebolagslagen samt 5 kap. 18 § bankaktiebolagslagen. Det har i likhet med vad som gäller för ekonomiska föreningar inte ansetts erforderligt att kräva emissionsprospekt för de ömsesidiga försäkringsbolagens kapitalanskaffning.

7 kap.

Försäkringstekniska avsättningar m.m.

1 § I ett försäkringsbolags balansräkning skall under benämningen försäkringstekniska *avsättningar* tas upp värdet på balansdagen av bolagets ansvarighet för

1. löpande försäkringar (premiereserv),
2. försäkringsersättningar för inträffade försäkringsfall (ersättningsreserv),
3. utgifterna för reglering av inträffade försäkringsfall (skadebehandlingsreserv),
4. *överskottsmedel som har tillgodoförts försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal (bonus) och som inte omfattas av 1 eller 2,*
5. *avsättningar till utjämningsreserv för livförsäkring och*
6. avsättningar till utjämningsreserv för kreditförsäkring upp till det belopp för reservens storlek som anges i 12 kap. 9 a § första stycket andra meningen.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om sådana avsättningar som avses i första stycket 5.

Ansvarar flera försäkringsbolag solidariskt för en försäkring, skall i det enskilda bolagets redovisning av försäkringstekniska *avsättningar* endast beaktas den del av försäkringen som enligt avtal mellan bolagen belöper på bolaget.

För att anpassa paragrafen till modern redovisningsterminologi ersätts begreppet "försäkringstekniska skulder" med "försäkringstekniska avsättningar". Förslaget till ny lydelse av första stycket i paragrafen ger vidare uttryck för den ändrade syn på överskottsmedlens redovisning som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4). Enligt förslaget utgår beteckningen "återbäring" i lagstiftningen. I stället införs begreppet "bonus", vilket omfattar överskottsmedel som i enlighet med försäkringsavtalen har tillgodoförts försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade. Andra ersättningsberättigade än försäkringstagare kan vara t.ex. försäkrade vid gruppförsäkring samt förmånstagare. Bonus kan avse vissa belopp eller andelar i en tillgångsmassa. I den mån bonus har fördelats på enskilda försäkringar omfattas den normalt av premiereserven. Detta följer av föreskrifterna i 2 §, enligt vilka premiereserven i regel skall definieras individuellt för varje försäkring. I den mån avsättningar för bonus görs t.ex. till en ofördelad fond, för att först senare fördelas på enskilda försäkringar, tas den upp under posten reserverad bonus enligt punkt 4.

Av skäl som har utvecklats i de allmänna motiven (avsnitt 5.4.6) införs en ny post för avsättningar till utjämningsreserv för livförsäkring. För sådana avsättningar skall regeringen eller Finansinspektionen meddela närmare föreskrifter.

Enligt nuvarande lydelse av andra stycket skall sådan tilldelad återbäring inom livförsäkringsrörelsen som har förfallit till betalning men inte kunnat betalas ut föras till ersättningsreserven. En sådan föreskrift är inte erforderlig för bonus.

Paragrafen har föreslagits ändrad också i lagrådsremissen om års- och koncernredovisning.

2 § Premiereserven för en livförsäkringsrörelse skall beräknas så att den alltid motsvarar summan av premiereserverna för varje försäkring ökad med ett för bolaget gemensamt beräknat särskilt tillägg som anses behövt för att möta förluster på grund av att försäkringar upphör i förtid. Annan försäkringsmatematiskt vedertagen beräkningsmetod får användas, om premiereserven beräknad enligt sådan metod ger i stort sett samma resultat som om den hade beräknats för varje försäkring.

Premiereserven för en försäkring utgör skillnaden mellan det förväntade kapitalvärdet av bolagets framtida utgifter för försäkringen och det förväntade kapitalvärdet av de premier bolaget ytterligare kan ha att uppbära för försäkringen (prospektiv beräkningsmetod). Annan försäkringsmatematiskt vedertagen beräkningsmetod får användas, om premiereserven beräknad enligt en sådan metod inte blir lägre än om en prospektiv beräkningsmetod hade använts eller om en prospektiv metod inte är möjlig att tillämpa för försäkringen.

Beräkningen enligt första och andra styckena skall grundas på de antaganden om dödlighet och andra riskmått, räntesats samt driftskostnader som krävs för beräkningen.

Antagandena om dödlighet och andra riskmått, räntesats samt driftskostnader skall väljas så att de kan anses vart för sig betryggande för det slag av försäkringsrörelse som det är fråga om. Avvikelser från kravet att varje antagande för sig skall vara betryggande får dock ske om det finns särskilda säkerhetstillägg som föranleder detta.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela närmare föreskrifter om beräkning av premiereserv för en livförsäkringsrörelse. Föreskrifterna skall ange maximiräntesats och vilka försäkringar som, med hänsyn till sin beskaffenhet, inte skall omfattas av en sådan föreskrift.

Från 5 § har till paragrafens tredje och fjärde stycken väsentligen utan saklig ändring överförts bestämmelserna om antaganden för beräkning av premiereserven för en livförsäkringsrörelse. Föreskriften enligt vilken beräkningen får ske med särskilda säkerhetstillägg har emellertid ansetts obehövlig och har därför utgått. Av fjärde stycket följer att sådana explicita tillägg kan användas. Genom förslaget samlas samtliga lagregler om premiereservens beräkning i en paragraf.

Att bestämmelserna om beräkning av premiereserven även gäller för skadeliv- eller skadesjukränta framgår av 1 kap. 5 § sista stycket.

Paragrafen lär komma att ändras också vid genomförandet av EG:s bestämmelser om redovisning.

3 § Försäkringspremierna i en livförsäkringsrörelse skall bestämmas på grundval av sådana antaganden som sägs i 2 § tredje och fjärde styckena.

I paragrafens nuvarande lydelse ges bestämmelser om grunder för försäkringsverksamheten. Motsvarande regler återfinns i 5 § förslaget.

I stället upptas nu ett stadgande som tar sikte på premieberäkningen i livförsäkringsrörelsen. Premiesättningen skall alltid tillgodose de trygg-

hetskrav på beräkningsantaganden som anges i 2 § tredje och fjärde styckena. Det fordras däremot inte att premierna skall vara godtagbara från skälighetssynpunkter.

Genom förslaget kommer kravet på betryggande antaganden vid premieberäkningen uttryckligen att gälla alla livförsäkringar och inte såsom hittills endast grundbundna livförsäkringar.

4 § Ett försäkringsbolag skall upprätta riktlinjer för försäkringstekniska avsättningar (försäkringstekniska riktlinjer). Meddelar bolaget livförsäkringar med rätt till bonus, skall riktlinjerna också ange principerna för bonusens beräkning och fördelning.

För livförsäkringar skall riktlinjerna tillgodose de krav som gäller enligt 2 §.

Ett försäkringsbolag får inte väsentligt sänka bonusens andel i överskotten i förhållande till vad som dessförinnan gällt under en följd av räkenskapsår, om det inte följer av riktlinjerna eller annars finns särskilda skäl till det.

Paragrafen anger för närvarande de krav på soliditet och skälighet som gäller för grundbunden försäkring. Soliditetskravet på beräkning av premiereserv och försäkringspremier i livförsäkringsrörelse kommer i fortsättningen till uttryck i 2 och 3 §§. Som framgått av den allmänna motiveringen (kapitel 4) föreslås den nuvarande skälighetsregeln utmönstrad ur FRL.

Enligt vad som har utvecklats i allmänmotiveringen (avsnitt 8.3.2) skall samtliga försäkringsbolag besluta allmänna riktlinjer för den försäkringsmatematiska hanteringen av sina åtaganden enligt försäkringsavtalen, dvs. sina försäkringstekniska avsättningar. Om verksamheten omfattar försäkringar med rätt till bonus skall riktlinjerna även innehålla bestämmelser för bonusens beräkning och fördelning. I paragrafen upptas en bestämmelse som fastslår denna skyldighet. Riktlinjerna betecknas "försäkringstekniska riktlinjer".

I de försäkringstekniska riktlinjerna bestäms försäkringsbolagets övergripande strategi för hantering av de risker som är förenade med bolagets rörelse. Det får i riktlinjerna anges vilka säkerhetsmarginaler som bolaget skall tillämpa vid reservsättningen. Därvid skall alla beräkningsantaganden beaktas. Dit hör dels riskmåten, t.ex. antaganden om dödlighet och sjuklighet vid livförsäkring och brandskade- eller trafikskadefrekvens vid skadeförsäkring, dels antaganden om framtida kapitalavkastning och driftskostnader.

Vidare får försäkringsbolaget i sina försäkringstekniska riktlinjer redovisa vilka åtgärder som skall vidtas om beräkningsantagandena för meddelade försäkringar inte längre uppfyller kraven på att vara betryggande. Enligt nuvarande ordning kan en ändring av premiereservgrunderna för redan tecknade livförsäkringar ske antingen enligt bestämmelserna i 5 § tredje stycket eller, vid mera väsentliga förskjutningar i underlaget för premiereservgrunderna, enligt reglerna om övergångsgrunder i 6 §. Som en följd av att sådana frågor i fortsättningen skall avgöras av de enskilda

försäkringsbolagen genom bestämmelser i de allmänna riktlinjerna föreslås att dessa stadganden upphävs.

Riktlinjerna såvitt de avser bonus skall ange de av bolaget antagna övergripande principerna för bonusens beräkning och fördelning. Det skall framgå hur de överskott som försäkringskollektivet får del av beräknas samt efter vilka principer överskottsmedlen fördelas mellan skilda grupper eller generationer. Till skillnad mot enligt nuvarande ordning för återbäring skall här inte gälla något skälighetskrav. För de ömsesidiga försäkringsbolagens del måste dock riktlinjerna vara förenliga med den associationsrättsliga generalklausulen i 8 kap. 15 §. Med ledning av antagna principer kan bolaget tillämpa en eller flera modeller som närmare beskrivs i det tekniska underlaget för beräkning och fördelning av bonus (se 5 §). Fördelningsriktlinjerna skall också komma till uttryck i de enskilda försäkringsavtalen, och de blir därigenom bindande. De avtalsrättsliga problem som därvid kan uppkomma har diskuterats i allmänmotiveeringen.

I andra stycket fastslås att riktlinjerna för livförsäkringsavsättningar måste tillgodose soliditetskraven i 2 §. Enligt en hänvisning i 1 kap. 5 § sista stycket skall regeln tillämpas också för sådan livränta eller sjukränta som tillhör annan försäkring än livförsäkring. Att ett trygghetskrav gäller även för skadeförsäkringens del följer av den allmänna sundhetsbestämmelsen i 1 kap. 2 a § förslaget.

I tredje stycket upptas en bestämmelse som innebär att ett försäkringsbolag inte väsentligt får sänka bonusens andel av överskotten i förhållande till vad som dessförinnan gällt under en följd av räkenskapsår, om det inte följer av riktlinjerna eller annars finns särskilda skäl till det. Särskilda skäl föreligger endast om bolaget under en begränsad tid har gett högre bonus än normalt och i förväg informerat härom. Ett försäkringsbolag som under ett enskilt år vill reservera en större del av överskotten som bonus kan sålunda göra det utan att för nästkommande år bli bundet av den högre nivån. Den tillfälliga avvikelsen måste dock klagas på för hand. Bestämmelsen syftar till att förhindra kraftiga avvikelser från år till år. Sådana förändringar får nämligen anses rubba de berättigade förväntningar som försäkringstagarna och de andra ersättningsberättigade har med hänsyn till tidigare fattade beslut. Nivåer som garanterats genom avtal får naturligtvis aldrig underskridas. Ett försäkringsbolag som sålunda angett t.ex. att minst 90 procent av ett visst överskott skall tillfalla försäkringskollektivet får under inga omständigheter frånga detta löfte.

Enligt 8 kap. 8 § skall styrelsen fastställa de försäkringstekniska riktlinjerna samt se till att de efterlevs. Enligt det lagrummet skall styrelsen dessutom fortlöpande pröva om riktlinjerna behöver ändras.

För livförsäkringsrörelse skall gälla att de försäkringstekniska riktlinjerna skall ges in till Finansinspektionen senast när de börjar användas, se 7 kap. 8 a §. Tillgodoser ett bolags riktlinjer inte gällande föreskrifter eller avviker bolaget från antagna riktlinjer skall inspektionen enligt förslaget till ny lydelse av 19 kap. 11 § fordra rättelse. Att de försäkringstekniska riktlinjerna är bindande för bolagets verksamhet följer också av

bestämmelserna om bolagsstämmbeslut i 9 kap. 20 §, skadestånd i 16 kap. 1 och 3 §§ och registrering i 20 kap. 4 §.

5 § För livförsäkringar skall *tekniskt underlag* upprättas för

1. beräkning av premiereserv,
2. *beräkning av försäkringspremier*,
3. beräkning av tekniska återköpsvärden, samt
4. *beräkning och fördelning av bonus, om bonus skall förekomma.*

Om andra skadeförsäkringar, än sådana som bestämmelserna om livförsäkring tillämpas för med stöd av 1 kap. 5 §, meddelas för längre tid än tio år, skall *tekniskt underlag* upprättas för beräkning av premiereserv för försäkringarna. Finansinspektionen får medge undantag härifrån, om det med hänsyn till försäkringarnas särskilda beskaffenhet finns anledning till det.

För sådan livränta eller sjukränta, som enligt 1 kap. 5 § tillhör annan försäkring än livförsäkring, skall *tekniskt underlag* upprättas för beräkning av premiereserv och tekniska återköpsvärden.

Det tekniska underlaget skall bestämmas i enlighet med de försäkringstekniska riktlinjerna. Det tekniska underlaget för beräkning av premiereserv och försäkringspremier enligt första och tredje styckena skall vidare upprättas i överensstämmelse med vad som sägs i 2 och 3 §§.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om hur *det tekniska underlaget* redaktionellt skall ställas upp.

I paragrafens nuvarande lydelse ges regler om beräkningsantaganden för premie- och premiereservgrunder för livförsäkringar. Som framgått har dessa bestämmelser överförs till 2 och 3 §§.

I paragrafen anges i stället de ämnen som ett försäkringsbolags beräkningsunderlag skall innehålla. Kraven överensstämmer i väsentliga delar med nuvarande 7 kap. 3 §.

För att markera den delvis nya ordningen för riskhantering i försäkringsbolag utgår begreppet "grunder" och ersätts med "tekniskt underlag". Vidare föreslås att beräkningsunderlaget för premiereserv och försäkringspremier skall upptas i skilda punkter. Avsikten härmed är att tydliggöra de skillnader som kan föreligga mellan de olika underlagen. Dessutom skall innehållet i det tekniska underlaget anpassas till en ordning som möjliggör livförsäkringsavtal med rätt till bonus. Som en följd av vår syn på överskottsmedlens hantering i livförsäkringsbolag kan bestämmelserna i 8 § om återbäringsgrunder upphävas.

I ett nytt fjärde stycke klargörs att det tekniska underlaget skall upprättas i enlighet med de försäkringstekniska riktlinjerna. Tekniskt underlag för beräkning av premiereserv och försäkringspremier för livförsäkringar och tekniskt underlag för beräkning av premiereserv för skadeliv- och skadesjukräntor måste dessutom stå i överensstämmelse med lagens soliditetskrav i 2 och 3 §§. Det tekniska underlaget skall innehålla regler och formler bl.a. för tillämpning av lagreglerna och de antagna riktlinjerna.

Enligt förslaget till ny lydelse av 8 kap. 8 § skall styrelsen se till att beräkningsunderlag upprättas och att det efterlevs.

8 a § Senast när *försäkringstekniska riktlinjer eller tekniskt underlag* för livförsäkring börjar användas, skall *detta material* tillställas Finansinspektionen.

Till *det tekniska underlaget* skall fogas en redogörelse för de konsekvenser *underlaget* får för försäkringstagarna och försäkringsbolaget. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om vad redogörelsen skall innehålla.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller också vid ändring av *försäkringstekniska riktlinjer eller tekniskt underlag*.

Livförsäkringbolagens anmälningsskyldighet enligt paragrafen utvidgas till att omfatta även försäkringstekniska riktlinjer, varom föreskrivs i 4 §. Paragrafen ändras dessutom som en följd av att begreppet "grunder" utgår ur lagstiftningen och ersätts med beteckningen "tekniskt underlag".

- 10 b § Av det belopp som skall skuldtäckas får en andel om högst
- 75 procent motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 7-10, varav högst 50 procentenheter får motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 10,
 - 50 procent motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 11,
 - 30 procent motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 12-14,
 - 10 procent motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 15 och
 - 3 procent motsvaras av tillgångar som anges i 10 § första stycket 16.

Andra fondpapper än som avses i 10 § första stycket 17 och 10 a § första stycket 1, och som inte omsätts på någon reglerad marknad som är öppen för allmänheten, får uppgå till högst 10 procent av de tillgångar som används för skuldtäckning.

Vid tillämpningen av bestämmelserna i första stycket skall även beaktas ett försäkringsbolags indirekta ägande av tillgångar genom dess innehav av andelar i värdepappersfonder eller placeringar i utländska fondföretag som används för skuldtäckning. *Detta gäller dock endast i den utsträckning försäkringsbolaget står den finansiella risken.*

Finansinspektionen får, om det finns särskilda skäl, medge tillfälliga avvikelser från de begränsningar som anges i första och andra styckena.

I första stycket föreslås ändringar i skuldtäkningsreglerna om begränsningar för tillgångsslagen aktier och fastighetsrelaterade tillgångar. Andelen utökas för de tillgångsslagen från 25 till 50 resp. 30 procent.

Till tredje stycket har förts en bestämmelse från 8 § lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder, som innebär vissa undantag från de allmänna placeringsreglerna. Ett försäkringsbolags indirekta ägande av andelar i värdepappersfonder m.m. skall enligt den bestämmelsen beaktas endast i den utsträckning som bolaget står den finansiella risken. Ändringen är en följd av att den särskilda fondförsäkringslagen föreslås upphävd.

Enligt förslaget i lagrådsremissen om års- och koncernredovisning skall placeringar för livförsäkringstagare som själva bär placeringsrisken redovisas för sig.

10 c § Värdet av en enskild placering får motsvara högst följande andelar av det belopp som skall skuldtäckas:

1. Fem procent om placeringen utgörs av en fastighet, tomträtt eller byggnad, eller en grupp av sådan egendom, om egendomen eller egendomarna är belägna på ett sådant sätt att de *från* risksynpunkt utgör en investering. Motsvarande skall gälla för andelar i sådan egendom.

2. Fem procent om placeringen utgörs av aktier och andra värdepapper som kan jämföras med aktier eller obligationer eller skuldförbindelser från samma emittent eller samma låntagare, om inte annat följer av 3.

3. Tio procent om placeringen utgörs av aktier och andra värdepapper som kan jämföras med aktier eller obligationer eller skuldförbindelser från samma emittent eller låntagare, om denne är sådant rättssubjekt som anges i 10 § första stycket 8 eller 9. Det sammanlagda innehavet av sådana tillgångar får uppgå till högst 40 procent av det belopp som skall skuldtäckas. Andelen aktier eller andra värdepapper som kan jämföras med aktier från samma emittent får dock inte överstiga fem procent av det belopp som skall skuldtäckas.

4. Tio procent om placeringen utgörs av andelar i värdepappersfonder som förvaltas av samma fondbolag eller fondföretag, om inte annat medges av Finansinspektionen.

Begränsningarna i första stycket 2 och 3 skall tillämpas på motsvarande sätt för grupper av emittenter eller låntagare med inbördes anknytning. Med en sådan grupp avses två eller flera fysiska eller juridiska personer som utgör en helhet från risksynpunkt därför att någon av dem har, direkt eller indirekt, ägarinflytande över en eller flera av de övriga i gruppen, eller de utan att stå i sådant förhållande har sådan inbördes anknytning att någon eller samtliga av de övriga kan råka i betalningssvårigheter om en av dem drabbas av finansiella problem.

Begränsningarna i första stycket 2 och 3 gäller inte sådana i 10 § första stycket 1-5 angivna tillgångar som får användas för skuldtäckning.

Begränsningarna i första stycket 4 gäller endast i den utsträckning försäkringsbolaget står den finansiella risken.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får inom de ramar som anges i första stycket meddela ytterligare föreskrifter om lämplig riskspridning.

Finansinspektionen får, om det finns särskilda skäl, medge tillfälliga avvikelser från de begränsningar som anges i första stycket.

I ett nytt fjärde stycket har införts en undantagsbestämmelse som avser fondförsäkringar. För sådan försäkringsrörelse skall gälla begränsningar för placering i värdepappersfonder endast i den utsträckning försäkringsbolaget står den finansiella risken. Bestämmelsen är utan saklig ändring överförd från 8 § lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder.

Ändringen i första stycket punkt 1 är språklig.

10 e § De tillgångar som används för skuldtäckning skall placeras så att risken för valutakursförluster begränsas. *Detta gäller dock endast i den utsträckning försäkringsbolaget står den finansiella risken.*

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om högsta tillåtna valutakursrisk.

Till första stycket har förts bestämmelsen i 10 § första stycket 4 lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder. Enligt bestämmelsen gäller föreskrifterna om valutamatchning inte för fondförsäkringar eller för bonus som utgått i form av andelar i en intern fond.

10 g § Ett försäkringsbolag skall upprätta riktlinjer för placering av medel som används för skuldtäckning (*placeringsriktlinjer*). *Riktlinjerna skall tillgodose de krav som gäller enligt 9 a-10 e §§.*

Livförsäkringstagare och den som avser att teckna en livförsäkring i bolaget skall informeras om det huvudsakliga innehållet i riktlinjerna, om det inte med hänsyn till försäkringens särskilda beskaffenhet saknas anledning till sådan information. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om skyldigheten att lämna information och om vilka försäkringar som inte skall omfattas av informationsskyldigheten.

I första stycket införs beteckningen "placeringsriktlinjer" på de riktlinjer som ett försäkringsbolag skall upprätta för placering av medel som används för skuldtäckning. Vidare klargörs att placeringsriktlinjerna måste vara i överensstämmelse med föreskrifterna om placeringsbegränsningar i 9 a-10 e §§.

Att placeringsriktlinjerna är bindande för bolagets verksamhet följer av bestämmelserna om bolagsstämmobeslut i 9 kap. 20 §, skadestånd i 16 kap. 1 och 3 §§, tillsyn i 19 kap. 11 § och registrering i 20 kap. 4 § i föreslagna lydelse.

13 § Tillgångar som motsvarar avsättningar till eget kapital, till förmån för försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal, i ett försäkringsaktiebolag eller till eget kapital i ett ömsesidigt försäkringsbolag skall placeras på ett sådant sätt att lämplig riskspridning uppnås.

För placeringarna skall upprättas riktlinjer. Om riktlinjerna gäller vad som föreskrivs om placeringsriktlinjer i 10 g § andra stycket, 8 kap. 8 §, 9 kap. 20 §, 16 kap. 1 och 3 §§, 19 kap. 11 § och 20 kap. 4 § i tillämpliga delar.

I paragrafen, som är ny, ges i första stycket ett allmänt riskspridningskrav för eget kapital. För försäkringsaktiebolag tar kravet sikte på sådana avsättningar till eget kapital som har gjorts för försäkringstagares eller andra därmed likställda ersättningsberättigades räkning. För ömsesidiga försäkringsbolag gäller riskspridningskravet det totala egna kapitalet. Placeringskravet innebär att principen om diversifiering skall iakttas. Visserligen föreslås inte att de närmare föreskrifterna i förevarande kapitel, vilka tillgodoser kraven på god riskspridning, skall bli direkt tillämpliga.

Dessa regler får dock ändå anses vägledande för ett bolags placeringspolitik såvitt den avser i paragrafen behandlade avsättningar. Endast mindre avvikelser från de detaljerade föreskrifterna om riskspridning godtas.

I andra stycket anges att försäkringsbolaget skall upprätta riktlinjer för sådana placeringar. Om de riktlinjerna gäller vad som föreskrivs om placeringsriktlinjer i tillämpliga delar.

Paragrafen behöver kompletteras då nya redovisningsregler träder i kraft, främst på så sätt att även ett belopp motsvarande redovisade övervärden omfattas av riskspridningskraven.

16 § På begäran av den som biträtt ett försäkringsbolag *att förmedla försäkringar* skall Finansinspektionen utfärda intyg över verksamhetens omfattning och innehåll, om sådant intyg krävs för att få driva liknande verksamhet i annat EES-land. Bolaget och den som begärt intyg skall lämna inspektionen de upplysningar som behövs för att inspektionen skall kunna fullgöra denna skyldighet.

I paragrafens nuvarande första stycke åläggs styrelsen och verkställande direktören att övervaka att anskaffningar av ansökningar om försäkring sker på sätt som överensstämmer med god försäkringssed. Denna bestämmelse föreslås nu upphävd. För försäkringsbolagens anskaffningsverksamhet skall i fortsättningen, liksom för bolag inom andra näringsområden, i första hand gälla endast allmän marknadsföringslagstiftning.

Övriga ändringar är redaktionella.

22 § Kapitalbasen för livförsäkringsrörelse får omfatta följande poster:

1. inbetalat aktiekapital eller inbetalat garantikapital,
2. hälften av ännu ej inbetalat aktie- eller garantikapital, samt
3. övrigt *bundet eller fritt* eget kapital och obeskattade reserver.

Finansinspektionen får, i den mån 26 § tredje stycket inte hindrar det, medge att också andra poster än som sägs i första stycket får ingå i kapitalbasen.

Kapitalbasen skall beräknas med beaktande av att bolagets betalningsberedskap är tillfredsställande. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela närmare föreskrifter om beräkningen.

I nuvarande lydelse av första stycket punkt 2 upptas posten "hälften av ännu ej inbetalat aktie- eller garantikapital, om minst tjugofem procent av kapitalet inbetalats". Punkt 2 föreslås nu bli anpassad till lagens föreskrifter om inbetalning av aktiekapital och garantikapital. Enligt 2 kap. 13 § krävs för registrering av ett försäkringsaktiebolag att de aktier som ingår i bolagets aktiekapital är helt betalda. För registrering av ett ömsesidigt försäkringsbolag, där garantikapital skall finnas, krävs att minst hälften av garantikapitalet har betalats. En förutsättning för registrering av beslut om nyemission är enligt 4 kap. 14 § att hälften av det belopp som skall betalas med pengar för de i den registrerade kapitalökningen ingående aktierna har betalats in och att all apportegendom är tillförd bolaget. De aktier som har tecknats vid en kontantemission skall enligt 4 kap. 15 § vara helt betalda inom sex månader från registreringen av nyemissionen. Av

angivna bestämmelser följer sålunda att icke inbetalat aktie- eller garanti-kapital aldrig kan överstiga halva aktie- resp. garantikapitalet. Den i nuvarande lydelse av punkt 2 angivna förutsättningen att minst 25 procent av aktie- eller garantikapitalet skall vara inbetalat kan därför utgå.

Vidare får enligt gällande lydelse av paragrafens första stycke punkt 3 kapitalbasen för livförsäkringsrörelse omfatta bl.a. återbäringsmedel. Våra förslag om överskottens hantering innebär att begreppet återbärning utgår ur lagstiftningen. Posten "återbäringsmedel" blir därför inte längre aktuell.

De poster som kan utgöra del av kapitalbasen för livförsäkringsrörelse föreslås också utökade. Eftersom årsvinsten på sådan rörelse enligt våra förslag inte måste avsättas till en återbäringsfond kan balanserad vinst förekomma. Balanserad vinst skall enligt förslaget till lag om årsredovisning i försäkringsföretag redovisas som fritt eget kapital och omfattas därför av punkt 3 i förevarande paragraf. Punkt 3 föreslås ändrad också till följd av att livförsäkringsbolags egna kapital skall delas upp i fritt eget kapital och bundet eget kapital.

Av skäl som har utvecklats i allmänmotiveringen (avsnitt 8.3.2) ges i ett nytt sista stycke allmänna krav på beräkningen av kapitalbasen. Reglerna innebär att de tillgångar som motsvarar kapitalbasen inte får sättas högre värden än som svarar mot de värden tillgångarna kan realiseras till på kort sikt. Närmare föreskrifter om beräkningen skall ges av regeringen eller Finansinspektionen.

Paragrafen får genomgå ytterligare ändringar vid anpassningen till nya redovisningsregler, bl.a. så att övervärden kan ingå i kapitalbasen. I vilken utsträckning övervärden bör kunna räknas in i kapitalbasen är som framgått av avsnitt 5.4.5 beroende bl.a. av de principer ett enskilt bolag tillämpar för erhållande av bonus. Om principerna innebär att övervärdenas resultatutjämnande funktion är begränsad, bör också möjligheterna att räkna in övervärdena i kapitalbasen vara inskränkt.

23 § Solvensmarginalen enligt 1 kap. 8 a § andra stycket skall för livförsäkringsrörelse bestämmas på det sätt som anges i denna paragraf.

Solvensmarginalen för livförsäkring som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klasserna 1 a och 2 utgör summan av följande belopp:

1. fyra procent av premiereserven utan avdrag för avgiven återförsäkring (bruttopremiereserv) multiplicerat med en faktor som motsvarar förhållandet för det föregående räkenskapsåret mellan premiereserven efter avdrag för avgiven återförsäkring och bruttopremiereserven; faktorn får dock inte understiga 0,85, samt

2. tre tiondels procent av samtliga positiva risksummor multiplicerat med en faktor som motsvarar förhållandet för det föregående räkenskapsåret mellan de positiva risksummorna efter avdrag för avgiven återförsäkring och de positiva risksummorna utan sådant avdrag; faktorn får dock inte understiga 0,5.

För försäkringar enbart för dödsfall skall vid tillämpning av andra stycket 2 i stället för tre tiondels procent gälla en tiondels procent om försäkringstiden är högst tre år och femton hundraedels procent om försäkringstiden är längre än tre år men högst fem år.

Solvensmarginalen för fondförsäkringar utgör summan av följande belopp:

1. fyra procent av den del av premiereserven beräknad enligt andra stycket 1 som motsvarar åtaganden vilka innehåller en finansiell risk för bolaget,

2. en procent av premiereserven i övrigt, beräknad på det sätt som anges i 1, under förutsättning att försäkringstiden överstiger fem år och att det belopp som skall täcka driftskostnaderna är bestämt för längre tid än fem år, samt

3. tre tiondels procent av de positiva risksummorna enligt andra stycket 2 i den utsträckning som försäkringarna gäller för dödsfall.

Solvensmarginalen för sjuk- och olycksfallsförsäkringar som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klass 4 beräknas på det sätt som anges i andra stycket 1.

Solvensmarginalen för försäkringar enligt 2 kap. 3 b § första stycket klass 1 b (tilläggsförsäkring) beräknas på grundval av premieindex enligt vad som föreskrivs i 25 §.

I ett nytt fjärde stycke föreslås reglerna för beräkning av solvensmarginalen för fondanknutna livförsäkringar upptagna. Bestämmelserna är utan saklig ändring överförda från 13 § lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder.

Femte stycket har ändrats så att hänvisningen till 2 kap. 3 b § första stycket görs till klass 4 och inte som hittills till klass 3.

24 § Kapitalbasen för skadeförsäkringsrörelse får omfatta följande poster:

1. inbetalat aktiekapital eller inbetalat garantikapital,
2. hälften av ännu ej inbetalat aktie- eller garantikapital,
3. övrigt bundet eller fritt eget kapital, obeskattade reserver, samt
4. ett belopp som motsvarar *vad som enligt bestämmelse i bolagsordning kan uttaxeras på delägare under ett räkenskapsår*; beloppet får dock inte överstiga vare sig hälften av skillnaden mellan den högst tillåtna uttaxeringen och vad som faktiskt har uttaxerats eller halva kapitalbasen.

Finansinspektionen får medge att också andra poster än som sägs i första stycket får ingå i kapitalbasen.

Kapitalbasen skall beräknas med beaktande av att bolagets betalningsberedskap är tillfredsställande. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela närmare föreskrifter om beräkningen.

Punkt 2 i första stycket föreslås ändrad i enlighet med förslaget till ny lydelse av 22 § första stycket punkt 2.

Ändringen i första stycket punkt 4 är föranledd bl.a. av att bestämmelserna om uttaxering i 13 kap. föreslås upphävd. Regler om uttaxering på delägare skall, i förekommande fall, i fortsättningen anges i bolagsordningen (se förslaget till ny lydelse av 2 kap. 5 § första stycket 13). Punkt 4 har ändrats också för att komma i bättre överensstämmelse med artikel 16.1 i det första skadeförsäkringsdirektivet.

I ett nytt sista stycke har införts en bestämmelse enligt vilken man vid beräkningen av kapitalbasen skall ta hänsyn till likviditeten hos motsva-

rande tillgångar. Bestämmelsen överensstämmer helt med föreskriften i 22 § sista stycket, vartill hänvisas.

I likhet med 22 § kan paragrafen väntas genomgå ytterligare ändringar när EG:s redovisningsregler införs.

Fondförsäkring

29 § Försäkringsbolaget skall placera inbetalda premier för fondförsäkring i den eller de värdepappersfonder eller utländska fondföretag som försäkringstagaren från tid till annan bestämmer.

Försäkringsbolaget har dock rätt att i sina villkor begränsa antalet fonder eller fondföretag i vilka inbetalda premier får placeras.

I paragrafen, som är ny, upptas bestämmelser om placering av premier för fondförsäkring. Bestämmelserna är utan saklig ändring överförda från 4 § lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder. Liksom nu tillåts placeringar i fonder som omfattas av lagen (1990:1114) om värdepappersfonder samt placeringar i utländska fondföretag. Av bestämmelserna i 7 kap. 10 § första stycket 17 framgår vilka utländska fondföretag som kommer i fråga. Se vidare prop. 1994/95:184 s. 268 f.

30 § Utdelning från en värdepappersfond eller ett utländskt fondföretag på andelar som har förvärvats enligt 29 § får användas endast för förvärv av nya fondandelar eller placeringar i utländska fondföretag samt för utbetalning enligt försäkringsavtalet eller täckning av försäkringstagarens kostnader för försäkringen.

Paragrafen är ny. Den innehåller regler om utdelning av medel som placerats enligt ett fondförsäkringsavtal. Reglerna överensstämmer med 5 § lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder.

31 § Inlösen av fondandelar eller andelar i utländska fondföretag får, utöver vad som följer 29 §, ske endast för utbetalning enligt försäkringsavtalet eller täckning av försäkringstagarens kostnader för försäkringen.

I paragrafen, som är ny, föreslås bestämmelser om inlösen. Paragrafen överensstämmer med 6 § lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder.

8 kap.

1 § Ett försäkringsbolag skall ha en styrelse med minst tre ledamöter.

Styrelsen väljs av bolagsstämman, om det inte föreskrivs i bolagsordningen att en eller flera styrelseledamöter skall utses på annat sätt.

Styrelseledamöternas uppdrag gäller för den tid som anges i bolagsordningen. Uppdragstiden får inte omfatta mer än fyra räkenskapsår

och skall bestämmas så att uppdraget upphör vid slutet av den ordinarie bolagstämma på vilken styrelseval förrättas.

Vad som sägs i denna lag om styrelseledamöter skall i tillämpliga delar gälla även suppleanter.

Bestämmelser om arbetstagarrepresentanter finns i lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda.

Av skäl som utvecklats i allmänmotiveringen (avsnitt 8.3.3) utgår bestämmelserna i nuvarande andra och tredje styckena om försäkringstagarrepresentation i ett försäkringsaktiebolags styrelse. Förslaget till ny lydelse av andra stycket överensstämmer med reglerna i 8 kap. 1 § andra stycket aktiebolagslagen.

Det kan här erinras att Aktiebolagskommittén har föreslagit nya bestämmelser om ett allmänt aktiebolags ledning (se SOU 1995:44).

7 § Styrelsen skall svara för bolagets organisation och skall förvalta bolagets angelägenheter i enlighet med denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag och i övrigt gällande bestämmelser om försäkringsrörelse. Verkställande direktören skall sköta den löpande förvaltningen enligt de riktlinjer och anvisningar som styrelsen meddelar. Verkställande direktören får dessutom utan styrelsens bemyndigande vidta åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet är osedvanliga eller av stor betydelse, om styrelsens beslut inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolagets verksamhet. I sådant fall skall styrelsen så snart som möjligt underrättas om åtgärden.

Styrelsen skall se till att organisationen i fråga om bokföringen och medelsförvaltningen även innefattar en tillfredsställande kontroll. Verkställande direktören skall sörja för att bolagets bokföring fullgörs i överensstämmelse med denna lag och andra författningar och att medelsförvaltningen sköts på ett betryggande sätt.

I första stycket upptas en ny regel som fastslår styrelsens ansvar för att ett försäkringsbolags verksamhet bedrivs enligt gällande bestämmelser om försäkringsrörelse. Sådana bestämmelser finns i denna lag och föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag, men också i andra författningar, t.ex. trafikskadelagen (1975:1410), lagen (1976:357) om motortävlingsförsäkring och trafikförsäkringsförordningen (1976:359).

Tredje och fjärde styckena enligt paragrafens nuvarande lydelse föreslås överförda till 8 § (se nedan).

Paragrafen har föreslagits ändrad även i lagrådsremissen om års- och concernredovisning.

8 § Styrelsen skall fastställa försäkringstekniska riktlinjer och placementsriktlinjer samt se till att tekniskt underlag upprättas. Styrelsen skall se till att riktlinjerna och det tekniska underlaget följs samt fortlöpande pröva om riktlinjerna behöver ändras.

Styrelsen ansvarar för att uppgifter enligt 7 kap. 9 § fjärde stycket lämnas och att föreskriven informationsskyldighet fullgörs.

I paragrafens gällande lydelse anges att beslut om antagande och ändring av grunder fattas av styrelsen. Den föreskriften föreslås upphävd som en följd av vår inställning till nuvarande system med grunder.

Till paragrafen har i stället förts bestämmelser om styrelsens ansvar med avseende på vissa rörelseregler i 7 kap. Dessa upptas för närvarande i 7 § tredje och fjärde styckena.

Som framgår av förslaget till ny lydelse av 7 kap. 4 och 5 §§ skall ett försäkringsbolag upprätta försäkringstekniska riktlinjer och, i vissa fall, tekniskt underlag. I enlighet med vad som föreslagits för placeringsriktlinjerna skall styrelsen fastställa försäkringstekniska riktlinjer. Dessutom skall styrelsen se till att riktlinjerna följs och fortlöpande pröva om de behöver ändras. Med hänsyn till riktlinjernas övergripande natur får en sådan ordning anses naturlig.

På grund av den vikt som bör fästas också vid det tekniska underlaget fastslås vidare att det ankommer på styrelsen att se till att det upprättas sådant underlag. Styrelsen skall även se till att det tekniska underlaget efterlevs.

I andra stycket har markerats styrelsens ansvar för att försäkringstagar-
na erhåller föreskriven information. Informationsskyldighet följer bl.a. av 7 kap. 10 g § andra stycket och av föreskrifter meddelade med stöd av 7 kap. 19 § andra stycket.

15 § Styrelsen eller någon annan ställföreträdare för bolaget får inte företa rättshandlingar eller andra åtgärder som är ägnade att ge otillbörliga fördelar åt aktieägare, *delägare*, *garanter* eller andra till nackdel för bolaget eller andra aktieägare, *delägare* eller *garanter*. *Om ett försäkringsaktiebolag till eget kapital har avsatt belopp till förmån för försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal, gäller detsamma beslut som är ägnade att ge sådana fördelar till nackdel för dessa försäkringstagare eller ersättningsberättigade.*

En ställföreträdare får inte följa en föreskrift av bolagsstämman eller något annat bolagsorgan, om föreskriften inte är gällande därför att den står i strid mot denna lag eller bolagsordningen.

Den associationsrättsliga generalklausulen som rör ställföreträdares befogenheter i förhållande till främst associationsmedlemmarna föreslås utvidgad till att omfatta också delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag. Förslaget är en följd av att nuvarande skälighetskrav utmönstras. Enligt gällande lag syftar det kravet bl.a. till att inga otillbörliga fördelar bereds vissa delägare på bekostnad av andra. I första stycket första meningen har dessutom föreslagits en mindre språklig ändring.

I första stycket har vidare upptagits en regel som rör förhållandet mellan ett försäkringsaktiebolag och dess försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal i en viss situation. Om bolaget till eget kapital har avsatt belopp för dessas räkning, får en ställföreträdare i allmänhet inte företa rättshandlingar eller andra åtgärder som behandlar sådana avsättningar sämre än övrigt eget kapital. Kravet innebär att dessa avsättningar i regel skall grunda rätt för försäkringstagar-
na och därmed likställda personer till ekonomiska förmåner till en omfatt-

ning som minst motsvarar dem som tillkommer aktieägarna. Vidare får de särskilda avsättningarna inte belastas hårdare vid förlusttäckning. Kravet får störst betydelse för bolagsstämman beslut. En motsvarande regel har sålunda föreslagits i 9 kap. 19 §. Se vidare under den paragrafen.

Det kan framhållas att andra stycket har föreslagits ändrat i lagrådsremissen om års- och koncernredovisning.

18 § De försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna i ett försäkringsbolag skall utföras under överinseende av en aktuarie.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om villkoren för behörighet att tjänstgöra som aktuarie.

Styrelsen eller verkställande direktören skall, när en aktuarie antagits eller när dennes verksamhet för bolaget upphört, se till att detta genast anmäls för registrering.

I den föreslagna lydelsen av första stycket fastslås att de försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna skall utföras under överinseende av en aktuarie. Bestämmelsen tar till skillnad mot gällande lag sikte på såväl livförsäkringsbolag som skadeförsäkringsbolag. Även i ett skadeförsäkringsbolag skall sålunda behovet av erforderlig försäkringsteknisk kompetens tillgodoses genom en aktuarie. Förslaget är ett uttryck för den stora betydelse som de försäkringstekniska beräkningarna har för ett bolags möjlighet att infria sina försäkringsåtaganden.

Försäkringsbolag kan erhålla föreskriven expertis inte bara genom att anställa aktuarier, utan t.ex. också genom att anlita konsulterande aktuarier som uppdragstagare. För mindre skadeförsäkringsbolag kan det vara tillräckligt m-d den aktuariekompetens som erhålls i en samarbetsorganisation. Inte bara verksamhetens omfattning utan också dess art kan göra behovet av en anställd aktuarie begränsat. Särskilda förutsättningar gäller bl.a. vid avgångsbidragsförsäkring.

Liksom enligt nuvarande ordning ges regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen i andra stycket föreskriftsrätt i fråga om behörighetsvillkor för aktuarie. I sådana föreskrifter får beaktas bl.a. att kraven kan variera beroende på verksamhetens art och omfattning. Nuvarande andra mening i andra stycket enligt vilken inspektionen i särskilt fall kan medge undantag från föreskrivna villkor kan därför utgå.

Ändringarna i tredje stycket är i huvudsak redaktionella. I enlighet med gällande ordning behöver endast en aktuarie vara registrerad hos Finansinspektionen.

9 kap.

19 § Bolagsstämman får inte fatta beslut, som är ägnade att ge otillbörliga fördelar åt aktieägare, *delägare*, garantier eller andra till nackdel för bolaget, andra aktieägare, *delägare* eller garantier. *Om ett försäkringsaktiebolag till eget kapital har avsatt belopp till förmån för försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkrings-*

avtal, gäller detsamma beslut som är ägnade att ge sådana fördelar till nackdel för dessa försäkringstagare eller ersättningsberättigade.

Paragrafen, som upptar en generalklausul om bolagsstämmans befogenheter, föreslås omfatta också beslut som rör delägare i ömsesidiga försäkringsbolag. Se vidare kommentaren till förslaget till 8 kap. 15 §, där en motsvarande ändring föreslagits.

Också i enlighet med förslaget till ny lydelse av den paragrafen införs en regel som tar sikte på den situation där ett försäkringsaktiebolag inom ramen för det egna kapitalet har avsatt belopp för försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal. I så fall får bolagsstämman i regel inte fatta beslut som innebär att sådana avsättningar behandlas sämre än övrigt eget kapital. Detta krav får betydelse framför allt vid beslut om vinstdispositioner. Därvid gäller att fördelningen av den redovisade vinsten måste sättas i relation till förhållandet mellan den befintliga avsättningen till försäkringskollektivet och resterande eget kapital. Avsättningen skall grunda rätt till del i vinsten minst i proportion till värdet av de särskilt avsatta beloppen. Motsvarande skall gälla då förluster skall täckas. Avsättningarna för försäkringskollektivet får alltså inte bära en större andel av en förlust än som motsvarar avsättningens del av det totala egna kapitalet. Vidare får vinstutdelning till aktieägare inte förekomma utan att medel i motsvarande mån utbetalas eller på annat sätt tillgodoförs försäkringstagare och med dem likställda.

Ersättningsberättigade enligt försäkringsavtal, för vilka särskilda avsättningar gjorts inom ramen för det egna kapitalet, skall likställas med aktieägarna även beträffande flertalet övriga ekonomiska rättigheter som tillkommer aktieägare. Detta kan gälla rätten att vid bolagets upplösning få del av behållna tillgångar (likvidationskvot). Vidare bör vid en nedsättning av aktiekapitalet genom återbetalning därav de försäkrade m.fl. i motsvarande mån få del av avsättningen som gjorts för deras räkning. Belopp som avsatts till förmån för försäkringskollektivet får naturligtvis inte användas för vinstutdelning eller fondemission. Detta följer av att avsättningarna utgör bundet eget kapital.

Däremot krävs inte att försäkringskollektivet får delta i emission av aktier eller skuldebrev enligt 5 kap. eller inlösa aktier som övergår på annan. Inte heller i sådana fall då aktieägarna enligt bestämmelse i bolagsordningen eller enligt särskilda avtal har rätt till speciella förmåner, t.ex. nyttjanderätt till viss bolagsegendom, fordras att försäkringskollektivet tillerkänns motsvarande förmåner. I sådana situationer är kravet på otillbörlighet inte uppfyllt. Eftersom föreskriften endast tar sikte på ekonomiska rättigheter och skyldigheter omfattar den inte beslut om bolagets förvaltning eller kontroll över bolagets angelägenheter.

20 § Om ett bolagsstämmobeslut inte har tillkommit i behörig ordning eller i övrigt strider mot denna lag, bolagsordningen, *de försäkringstekniska riktlinjerna*, *placeringsriktlinjerna* eller *det tekniska underlaget*, kan talan mot försäkringsbolaget om att beslutet skall upphävas eller ändras föras av aktieägare, av delägare eller röstberättigade som inte är delägare eller av styrelsen, en styrelseledamot eller verkställande di-

rektören. Mot ett försäkringsaktiebolag kan en sådan talan föras även av den som styrelsen obehörigen har vägrat att föra in som aktieägare i aktieboken.

Talan skall väckas inom tre månader från dagen för beslutet. Om talan inte väcks inom denna tid är rätten till talan förlorad.

Talan får väckas senare än vad som sägs i andra stycket när

1. beslutet är sådant att det inte lagligen kan fattas ens med samtycke av alla aktieägare respektive av alla delägare eller röstberättigade som inte är delägare,

2. samtycke till beslutet krävs av alla eller vissa aktieägare respektive av alla eller vissa delägare eller röstberättigade som inte är delägare och sådant samtycke inte har givits, eller

3. kallelse till stämman inte har skett eller de för bolaget gällande bestämmelserna om kallelse har väsentligen eftersatts.

Dom, varigenom bolagsstämmans beslut upphävs eller ändras, gäller även för aktieägare, delägare och röstberättigade som inte har instämt talan. Rätten kan ändra bolagsstämmans beslut endast om det kan fastställas vilket innehåll beslutet rätteligen borde ha haft. Är bolagsstämmans beslut sådant att det skall anmälas för registrering enligt denna lag och har det upphävts eller ändrats genom en dom som vunnit laga kraft eller har det genom beslut under rättegången förordnats att bolagsstämmans beslut inte får verkställas, skall rätten underrätta Finansinspektionen för registrering.

Första stycket har ändrats som en följd av vår inställning att inte bara det tekniska underlaget utan också ett bolags försäkringstekniska riktlinjer och placeringsriktlinjer skall anses som bindande för bolagets verksamhet. Ett beslut som innebär en överträdelse av riktlinjerna eller det tekniska underlaget skall sålunda kunna utgöra grund för talan om upphävande eller ändring av beslutet.

Första stycket har föreslagits ändrat även i lagrådsremissen om redovisning.

12 kap.

1 § Försäkringsbolagets medel får betalas ut till aktieägare eller till garanten endast enligt bestämmelserna i denna lag om vinstutdelning, återbetalning av garantikapital, utbetalning vid nedsättning av aktiekapitalet eller reservfonden och utskiftning vid bolagets likvidation.

Om verksamheten i ett *försäkringsaktiebolag* helt eller delvis skall ha ett annat syfte än att bereda vinst åt aktieägarna, skall bolagsordningen innehålla bestämmelser om hur vinsten och de behållna tillgångarna vid bolagets likvidation skall användas.

Förslaget till ny lydelse av paragrafens andra stycke innebär att stycket skall omfatta även livförsäkringsaktiebolag. Denna ändring är en följd av att förbudet mot vinstutdelning till aktieägare i sådana bolag föreslås slopat (se 2 §).

Det kan noteras att första stycket har föreslagits ändrat i regeringens lagrådsremiss på redovisningsområdet. Den ändringen är föranledd av att

det i försäkringsbolag skall finnas en överkursfond som skall behandlas på samma sätt som reservfonden.

2 § *Vinstutdelning till aktieägare eller garantier får inte överstiga vad som i den fastställda balansräkningen och, i fråga om moderbolag, i den fastställda koncernbalansräkningen för det senaste räkenskapsåret redovisas som bolagets respektive koncernens nettovinst för året, balanserade vinst och fria fonder sedan avdrag gjorts för*

1. den redovisade förlusten,

2. det belopp som enligt lag eller bolagsordning skall avsättas till bundet eget kapital eller, i fråga om moderbolag, det belopp som av det fria egna kapitalet i *koncernen* enligt årsredovisningarna för företag inom denna skall föras över till det bundna egna kapitalet, och

3. det belopp som enligt bolagsordningen *annars* skall användas för andra ändamål än vinstutdelning.

Vinstutdelningen får inte ske med så stort belopp att utdelningen med hänsyn till bolagets eller koncernens konsolideringsbehov, likviditet eller ställning i övrigt står i strid mot god affärsed. Förbud mot vinstutdelning i vissa fall föreskrivs i 6 kap. 5 §.

Bestämmelserna om vinstutdelning i *första* stycket skall tillämpas vid betalning av ränta enligt garantiavtal i ömsesidiga försäkringsbolag.

Av skäl som angetts i allmänmotiveringen (avsnitt 5.4) föreslås nu gällande generella förbud mot vinstutdelning i livförsäkringsbolag upphävt. Reglerna om vinstutdelning i skadeförsäkringsbolag bör därmed bli tillämpliga också för livförsäkringsbolag. Övriga ändringar är redaktionella.

Paragrafen lär genomgå ändringar även vid genomförandet av EG:s redovisningsregler.

3 § Bolagsstämman fattar beslut om vinstutdelning till aktieägarna samt om räntebetalning och vinstutdelning till garantier. Stämman får endast i den mån den har skyldighet till detta *enligt andra stycket eller* enligt bolagsordningen besluta om utdelning av större belopp än styrelsen föreslagit eller godkänt.

I försäkringsaktiebolag skall bolagsstämman på yrkande av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier besluta utdelning av åtminstone ett belopp motsvarande hälften av vad som återstår av nettovinsten för året, sedan avdrag skett för balanserad förlust, som överstiger fria fonder och reservfond, och för belopp, som enligt lag eller bolagsordning skall avsättas till bundet eget kapital eller enligt bolagsordning annars skall användas för något annat ändamål än utdelning till aktieägarna. Sådant yrkande skall framställas på ordinarie stämma innan beslut om användning av vinsten fattas. Utdelning får inte ske i strid mot 2 §. Stämman är inte skyldig att besluta högre utdelning än fem procent av bolagets egna kapital.

I avstämningsbolag skall avstämningsdagen anges i bolagsstämmans beslut om utdelning till aktieägare. Utdelningen förfaller till betalning på avstämningsdagen och skall betalas utan dröjsmål. Den som på avstämningsdagen är införd i aktieboken eller i förteckning enligt 3 kap. 12 § skall anses behörig att ta emot utdelningen. Om han inte var berättigad att ta emot utdelning skall 4 kap. 6 § tredje stycket andra-fjärde meningarna tillämpas.

I ett nytt andra stycke har föreslagits bestämmelser om tvångsutdelning till förmån för minoritetsaktieägare, vilka överensstämmer med reglerna därom i 12 kap. 3 § andra stycket aktiebolagslagen. Behovet av ett sådant minoritetsskydd har sedan länge ansetts begränsat till följd av synsättet att aktieägarnas krav på vinstutdelning bör stå tillbaka för försäkringstagarnas intresse av låga premier och återbäring. Eftersom skälighetskravet och vinstutdelningsförbudet vid livförsäkring nu föreslås upphävt bör samma minoritetsskydd gälla som för allmänna aktiebolag.

9 § *Till reservfonden skall avsättas belopp som*

1. om reservfonden inte uppgår till tjugo procent av aktiekapitalet, motsvarar minst tio procent av den del av nettovinsten för året som inte går åt för att täcka balanserad förlust,

2. på grund av aktieteckning erhållits för aktierna utöver det nominella beloppet,

3. betalats till bolaget av någon som fått en aktie förverkad,

4. enligt 4 kap. 19 § skall tillfalla bolaget,

5. vid utbyte av en fordran enligt skuldebrev mot en aktie, motsvarar skillnaden mellan fordringsbeloppet och aktiens nominella belopp,

6. enligt bolagsordningen skall avsättas till reservfonden eller

7. enligt beslut av bolagsstämman i övrigt skall överföras från det i balansräkningen redovisade fria egna kapitalet till reservfonden.

Vid beräkning av det belopp, som enligt första stycket 1 skall avsättas till reservfonden, skall nettovinsten ökas med vad som kan ha tillerkänts en styrelseledamot, verkställande direktören eller någon annan som tantiem.

Reservfonden får enligt beslut av bolagsstämman endast sättas ned

1. för att täcka sådana förluster enligt den fastställda balansräkningen, som inte kan täckas av fritt eget kapital,

2. i försäkringsaktiebolag för fondemission, eller

3. i försäkringsaktiebolag för andra ändamål, om rätten med motsvarande tillämpning av 6 kap. 6 § ger tillstånd till nedsättningen.

Till följd av vårt förslag att slopa förbudet mot vinstutdelning i livförsäkringsbolag föreslås att skyldigheten att inrätta reservfond skall gälla även sådana bolag. Enligt nuvarande bestämmelser gäller ett sådant krav endast för skadeförsäkringsbolag och, enligt 11 § lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder, fondförsäkringsbolag som inte sätter av årsvinsten till en återbäringsfond.

I enlighet med vad som gäller för allmänna aktiebolag och bankaktiebolag krävs enligt förslaget till en ny punkt 1 i första stycket att en viss andel av årsvinsten skall avsättas till reservfonden. Anledningen till att ett sådant krav inte har gällt hittills har sagts vara att den konsolidering som måste ske i ett försäkringsbolag är av en sådan storleksordning att reservfonden är av underordnad betydelse. Till följd av förslaget om obligatorisk avsättning av årsvinsten till reservfonden anges, liksom i aktiebolagslagen och bankaktiebolagslagen, i ett nytt andra stycke att nettovinsten vid beräkningen skall ökas med arvode i form av tantiem som har tillerkänts en styrelseledamot eller någon annan. Den nya punkt 5 i första stycket är föranledd av förslaget om regler om konvertibla skuldebrev i 5 kap.

Det bör erinras att ett beslut enligt första stycket punkt 7 inte får inkräkta på minoritetens rätt till vinstutdelning enligt 3 § andra stycket.

Paragrafen har föreslagits ändrad också i lagrådsremissen om års- och koncernredovisning, vari har upptagits nya bestämmelser om överkursfond.

12 § Ett försäkringsbolag får inte lämna penninglån till *aktieägarna, garanterna, styrelseledamöterna eller* verkställande direktören i bolaget eller i något annat företag i samma koncern. Detsamma gäller i fråga om penninglån till

1. den som är gift med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till *en aktieägare, garant, styrelseledamot eller* verkställande direktören,

2. den som är besvägrad med en sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon, eller juridisk person över vars verksamhet person som nämnts ovan har ett bestämmande inflytande.

Bestämmelserna i första stycket gäller *inte* om

1. gäldenären är företag i koncern i vilken det långivande bolaget ingår,

2. gäldenären driver rörelse och lånet betingas av affärsmässiga skäl samt är avsett uteslutande för gäldenärens rörelse, *eller*

3. *gäldenären eller honom närstående fysisk eller juridisk person som avses i första stycket 1-3 är aktieägare samt det sammanlagda aktieinnehavet inte uppgår till en procent av aktiekapitalet i bolaget och inte heller, om bolaget ingår i en koncern, till en procent av de sammanlagda aktiekapitalen i koncernbolagen. Första stycket tillämpas dock om gäldenären eller juridisk person över vars verksamhet han har ett bestämmande inflytande eller båda tillsammans äger mer än 500 aktier i bolaget eller, om bolaget ingår i en koncern, i koncernbolagen.*

Ett försäkringsbolag får inte lämna penninglån i syfte att gäldenären eller honom närstående fysisk eller juridisk person som avses i första stycket 1-3 skall förvärva aktier i bolaget eller annat bolag i samma koncern.

Är gäldenären anställd i bolaget eller i ett annat bolag i samma koncern gäller inte förbudet mot penninglån i tredje stycket, om

1. lånebeloppet jämte tidigare lån enligt detta stycke från bolaget eller annat bolag i samma koncern inte överstiger ett belopp som motsvarar två gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring,

2. låneerbjudandet riktar sig till minst hälften av de anställda i bolaget och lånet skall återbetalas inom fem år genom regelbundna amorteringar samt

3. hinder mot lån inte föreligger vid en tillämpning av första och andra styckena, även om de aktier som skall förvärfvas räknas med. Därvid skall dock det i första stycket angivna förbudet mot att lämna lån till styrelseledamot inte gälla i fråga om den som styrelseledamot enligt bestämmelserna i lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda.

Lån enligt fjärde stycket får inte lämnas, om det sammanlagda beloppet av sådana lån därefter skulle överstiga bolagets fria egna kapital.

Bestämmelserna i denna paragraf om förbud mot penninglån skall även tillämpas i fråga om ställande av säkerhet.

Vid tillämpning av denna paragraf likställs äktenskapsliknande samlevnad med äktenskap, om de sammanlevande tidigare har varit gifta med varandra eller har eller har haft barn gemensamt.

Som aktieinnehav eller aktieförvärv enligt bestämmelserna i denna paragraf räknas inte innehav eller förvärv av andelar i en aktiefond eller i en aktiesparfond eller kapitalsparfond som inte är företagsanknuten.

Enligt nuvarande lydelse av paragrafen gäller förbud mot penninglån till styrelseledamöterna, verkställande direktören och aktuarien i bolaget samt till dem närstående personer. Som utvecklats i de allmänna motiven (avsnitt 8.3.2) bör enligt vår inställning ansvaret för ett försäkringsbolags verksamhet i sin helhet ligga på bolagsledningen, och dit räknas inte aktuarien (se även under 8 kap. 7 § och 16 kap. 1 §). Förbudet att lämna penninglån till aktuarie eller till aktuarien närstående personer föreslås därför upphävt.

Vidare föreslås att låneförbudet — i likhet med vad som gäller enligt aktiebolagslagen — skall omfatta också aktieägare och till aktieägare närstående fysisk eller juridisk person. Begränsningen skall dessutom gälla garantier i ömsesidiga försäkringsbolag och till garantier närstående personer. Paragrafen har därför kompletterats dels med en ny punkt 3 i andra stycket, dels med ett nytt sista stycke.

Föreslagen lydelse av paragrafen överensstämmer i det väsentliga med 12 kap. 7 § aktiebolagslagen.

14 kap.

14 § När den i kallelsen på okända borgenärer bestämda inställelsedagen är förbi och alla kända skulder blivit betalda, skall likvidatorerna skifta bolagets behållna tillgångar. Om något skuldbelopp är tvistigt eller inte förfallit till betalning eller av någon annan orsak inte kan betalas, skall så mycket av bolagets medel behållas som kan behövas för denna betalning.

De aktieägare och delägare som vill klandra skiftet skall väcka talan mot bolaget senast tre månader efter det slutredovisning lades fram på bolagsstämman.

Om en aktieägare eller en delägare inte har anmält sig för att lyfta vad han erhållit vid skiftet inom fem år efter det slutredovisning lades fram på bolagsstämman, har han förlorat sin rätt till detta. Är medlen i förhållande till de skiftade tillgångarna att anse som ringa, kan rätten på anmälan av likvidatorerna förordna att medlen skall tillfalla allmänna arvsfonden. I annat fall skall 17 § tillämpas.

Enligt nuvarande lydelse av andra stycket skall vid ett ömsesidigt försäkringsbolags skifte de som var delägare i bolaget vid tiden för likvidationsbeslutet få del i tillgångarna i förhållande till det sammanlagda beloppet av varje delägars premier för de fem senaste räkenskapsåren. Denna bestämmelse kan dock åsidosättas genom föreskrift i bolagsordningen. Av skäl som angivits i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4) bör

nuvarande andra stycke av paragrafen utgå och fördelningsfrågan helt regleras i bolagsordning. Se också under 2 kap. 5 §.

16 kap.

1 § *En stiftare, styrelseledamot eller verkställande direktör, som vid fullgörandet av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar försäkringsbolaget, skall ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan vållas en aktieägare, delägare eller någon annan genom överträdelse av denna lag, bolagsordningen, de försäkringstekniska riktlinjerna, placeringsriktlinjerna eller det tekniska underlaget.*

Paragrafen anger den skadeståndsskyldighet som gäller för personer i organställning i ett försäkringsbolag. Enligt paragrafens nuvarande lydelse hör till denna grupp aktuarie, som kom att omfattas av skadeståndsansvar genom införandet av FRL. Det särskilda skadeståndsansvaret för aktuarie föreslås nu upphävt. Enligt vår inställning bör ansvaret för bolagets verksamhet, såsom i andra branscher, ligga på styrelsen och verkställande direktören. Aktuarien bör sålunda inte särbehandlas i ansvarshänseende.

Paragrafen har dessutom anpassats till att försäkringsbolagen skall upprätta försäkringstekniska riktlinjer, placeringsriktlinjer och tekniskt underlag, som skall anses som bindande för bolagets verksamhet. En oaktsam överträdelse av sådana riktlinjer eller tekniskt underlag skall följaktligen kunna grunda skadeståndsskyldighet.

Andra ändringar i paragrafen har föreslagits i lagrådsremissen om års- och concernredovisning.

Det kan vidare erinras att motsvarande kapitel i aktiebolagslagen har föreslagits få en helt ny utformning (se SOU 1995:44).

3 § *En aktieägare, delägare eller röstberättigad, som inte är delägare, är skyldig att ersätta den skada som han genom att medverka till överträdelse av denna lag, bolagsordningen, de försäkringstekniska riktlinjerna, placeringsriktlinjerna eller det tekniska underlaget uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogar bolaget, en aktieägare eller någon annan.*

Aktieägare i försäkringsaktiebolag är även skyldig att lösa in skadelidande aktieägars aktier, om det med hänsyn till faran för fortsatt missbruk och förhållandena i övrigt är påkallat. Lösenbeloppet bestäms till ett belopp som är skäligt med hänsyn till bolagets ställning och övriga omständigheter.

Första stycket har ändrats till följd av våra förslag om skyldighet att upprätta försäkringstekniska riktlinjer och, i vissa fall, tekniskt underlag, vilka är bindande för bolagsverksamheten. Också en överträdelse av placeringsriktlinjerna skall enligt förslaget kunna grunda ersättningsskyldighet.

Även i lagrådsremissen på redovisningsområdet har föreslagits ändringar i paragrafen.

6 § Talan för försäkringsbolagets räkning enligt 1-3 §§, som inte grundas på brott, kan inte väckas mot

1. stiftare sedan tre år förflutit från det beslutet om bolagets bildande fattades på den konstituerande stämman,

2. styrelseledamot *eller* verkställande direktören sedan tre år förflutit från utgången av det räkenskapsår då beslutet eller åtgärden, som talan grundas på, fattades eller vidtogs,

3. revisor sedan tre år förflutit från det revisionsberättelsen framlades på bolagsstämman eller yttrande som avses i denna lag avgavs samt

4. aktieägare, delägare eller röstberättigad, som inte är delägare, sedan två år förflutit från beslutet eller åtgärden som talan grundas på.

Försätts bolaget i konkurs på en ansökan som gjorts innan den i första stycket angivna tiden har gått ut, kan konkursboet föra talan enligt 1-3 §§ utan hinder av att frihet från skadeståndsansvar har inträtt enligt 5 §. Efter utgången av den nämnda tiden kan en sådan talan dock inte väckas senare än sex månader från första edgångssammanträdet.

I första stycket punkt 2 har bestämmelserna om preskriptionstid för skadeståndsansvar för aktuarien utgått. Ändringen är en följd av vårt förslag om slopat skadeståndsansvar för aktuarie (se under 16 kap. 1 §).

19 kap.

1 § Finansinspektionen skall *se till att verksamheten i ett försäkringsbolag bedrivs i enlighet med denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag och i övrigt gällande bestämmelser om försäkringsrörelse*. Inspektionen skall i sin tillsynsverksamhet samarbeta med motsvarande utländska tillsynsmyndigheter i den utsträckning som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska unionen.

När ett försäkringsbolag har börjat sin verksamhet, skall styrelsen och verkställande direktören i bolaget genast underrätta Finansinspektionen om det.

Som en följd av att ett sundhetskrav har tagits in i 1 kap. 2 a § har den nuvarande sundhetsregeln i första stycket utgått. Det anges i stället att Finansinspektionen skall se till att försäkringsbolagen utövar verksamhet i enlighet med FRL och föreskrifter som har meddelats med stöd av FRL. Bevakningen skall omfatta också efterlevnaden av andra bestämmelser om försäkringsrörelse. Dit hör bl.a. vissa regler i trafikskadelagen (1975:1410), lagen (1976:357) om motortävlingsförsäkring och trafikförsäkringsförordningen (1976:359). Av sundhetskravet följer att myndigheten skall övervaka att också andra aspekter som tar sikte på ett bolags möjligheter att infria ingångna försäkringsavtal är tillgodosedda. Endast i begränsad omfattning ankommer det på myndigheten att kontrollera förhållanden som inte rör ett bolags möjligheter att fullgöra ingångna försäkringsavtal (se härom under 1 kap. 2 a §).

Som framhållits i allmänmotiveringen (avsnitt 8.3.2) skall inspektionens tillsyn ta sikte på den verksamhet som bedrivs i ett enskilt försäkringsbolag.

Ändringen i andra stycket är redaktionell.

11 § Finansinspektionen får meddela de erinringar i fråga om försäkringsbolagets verksamhet som inspektionen anser behövliga.

Finansinspektionen skall förelägga bolaget eller styrelsen att vidta rättelse om inspektionen finner att

1. avvikelse skett från denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag eller i övrigt gällande bestämmelser om försäkringsrörelse eller från bolagsordningen, de försäkringstekniska riktlinjerna, placeringsriktlinjerna eller det tekniska underlaget, om sådant finns,

2. bolagsordningen, de försäkringstekniska riktlinjerna eller det tekniska underlaget inte längre är tillfredsställande med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av bolagets rörelse,

3. försäkringsbeståndet inte är tillräckligt för erforderlig riskutjämning eller

4. det i övrigt finns allvarliga anmärkningar mot försäkringsbolagets verksamhet.

Om ett försäkringsbolags kapitalbas understiger solvensmarginalen enligt 7 kap. 23 eller 25 §, skall Finansinspektionen förelägga bolaget eller dess styrelse att upprätta en plan för att återställa en sund finansiell ställning och överlämna planen till inspektionen för godkännande. Om kapitalbasen understiger en tredjedel av solvensmarginalen eller garantibeloppet enligt 7 kap. 26 eller 27 § eller om kapitalbasen för ett livförsäkringsbolag inte har den sammansättning som anges i 7 kap. 26 § tredje stycket, skall inspektionen förelägga bolaget eller dess styrelse att upprätta och för godkännande överlämna en plan för skyndsamt återställande av kapitalbasen.

Om ett försäkringsbolag driver verksamhet i ett annat land inom EES och bolaget inte rättar sig efter Finansinspektionens eller behörig utländsk myndighets anmodan om rättelse, skall inspektionen vidta de åtgärder som behövs för att förhindra fortsatta överträdelser. Inspektionen skall underrätta den behöriga utländska myndigheten om vilka åtgärder som vidtas.

Om ett föreläggande enligt andra-fjärde styckena inte har följts inom bestämd tid och det anmärkta förhållandet inte heller på något annat sätt har undanröjts, skall Finansinspektionen anmäla detta till regeringen.

Finansinspektionen får begränsa bolagets förfoganderätt eller förbjuda bolaget att förfoga över sina tillgångar i Sverige, om

1. bolaget inte följer gällande bestämmelser om skuldtäckning,
2. bolagets kapitalbas understiger en tredjedel av solvensmarginalen eller inte uppfyller gällande krav på garantibelopp,

3. bolagets kapitalbas understiger solvensmarginalen och det finns särskilda skäl att anta att bolagets finansiella ställning ytterligare kommer att försämrats, eller

4. det bedöms vara nödvändigt för att skydda de försäkrades intressen vid beslut om förverkande av bolagets koncession enligt 2 § eller enligt åttonde stycket.

Finansinspektionen får besluta hur försäkringsverksamheten skall drivas efter ett sådant beslut som avses i sjätte stycket.

En koncession kan förklaras förverkad av regeringen om bolaget

1. inte längre uppfyller kraven för koncession,
2. inte inom angiven tid har vidtagit åtgärderna i en plan som har godkänts enligt tredje stycket, eller

3. i annat fall allvarligt åsidosätter gällande bestämmelser för verksamheten.

Bestämmelserna i denna paragraf ger liksom tidigare Finansinspektionen stöd för eventuella ingripanden mot försäkringsbolagen.

I andra stycket punkt 1 har tillagts att Finansinspektionen skall fordra rättelse också om avvikelse skett från av bolaget antagna försäkringstekniska riktlinjer, placeringsriktlinjer eller tekniskt beräkningsunderlag. Detta är en följd av att beslut därom är bindande för bolagets verksamhet. Innebär t.ex. ett bolags överskotts fördelning en avvikelse från antagna riktlinjer därom, kan inspektionen ingripa med stöd av denna punkt. Punkt 1 har dessutom anpassats till ändringarna i 1 § första stycket.

Vidare tilläggs i andra stycket punkt 2 att Finansinspektionen skall vidta åtgärder om de försäkringstekniska riktlinjerna eller det tekniska underlaget inte längre är tillfredsställande med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av bolagets rörelse. Skulle inspektionen konstatera att riktlinjerna eller beräkningsreglerna inte ger solida resultat bör vidare nyteckning med de otillräckliga antagandena förhindras och bolaget i fråga åläggas att förstärka beräkningsantagandena.

I nuvarande punkt 3 och 4 i andra stycket anges som grund för inspectionsåtgärd att placeringsriktlinjerna inte är tillfredsställande med hänsyn till innehållet i 7 kap. 9 a-10 e §§ och att de tillgångar som används för skuldtäckning inte är tillräckliga eller inte är placerade enligt de bestämmelserna. Att tillsynsmyndigheten skall fordra rättelse vid sådana situationer följer redan av andra stycket punkt 1. Nuvarande punkt 3 och 4 kan därför upphävas.

Bestämmelsen i andra stycket punkt 4 (nuvarande punkt 6) innebär att föreläggande skall ges även om det i övrigt finns allvarliga anmärkningar mot bolagets verksamhet. I tidigare motivuttalanden har bestämmelsen getts en vidsträckt innebörd (se prop. 1961:171 s. 230). Med hänsyn till tillsynens inriktning främst på bolagens soliditet står det klart att regeln får minskad praktisk betydelse.

Paragrafen lär genomgå ändringar vid anpassningen till EG:s redovisningsregler.

20 kap.

4 § Har en sökande vid anmälan för registrering inte iakttagit vad som är föreskrivet om anmälan, skall sökanden föreläggas att inom viss tid avge yttrande eller vidta rättelse. Detsamma gäller, om Finansinspektionen finner att ett beslut, som anmäls för registrering och för vars giltighet regeringens stadfästelse inte krävs, eller en handling som bifogas anmälan inte har tillkommit i behörig ordning eller till sitt innehåll strider mot denna lag eller andra författningar eller mot bolagsordningen, *de försäkringstekniska riktlinjerna, placeringsriktlinjerna eller det tekniska underlaget* eller i något viktigare hänseende har en otydlig eller vilseledande avfattning. Underlåter sökanden att rätta sig efter föreläggandet, skall anmälan avskrivas. En underrättelse om denna påföljd skall tas in i föreläggandet. Finns det även efter det att yttrandet avgivits något hinder för registrering och har sökanden haft tillfälle att yttra sig över hindret, skall registrering vägras, om det inte finns anledning att ge sökanden ett nytt föreläggande.

Bestämmelserna i första stycket utgör inte något hinder för registrering av ett bolagsstämmbeslut, om rätten till talan mot beslutet gått förlorat enligt 9 kap. 20 § andra stycket.

Finansinspektionen skall genast skriftligen underrätta bolaget när Finansinspektionen fattar beslut enligt 4 kap. 15 § andra stycket, 6 kap. 7 § tredje stycket, 15 kap. 4 §, 15 a kap. 17 § eller 21 kap. 2 §.

Ändringen i paragrafens första stycke är bl.a. en konsekvens av vårt förslag om försäkringstekniska riktlinjer och tekniskt underlag. Föreläggande från Finansinspektionen enligt stycket skall dessutom ges om ett beslut som anmäls för registrering strider mot antagna placeringsriktlinjer.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997, då lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder upphör att gälla.

2. För ett livförsäkringsbolag som före lagens ikraftträdande har meddelat livförsäkringar vilka fortfarande gäller, tillämpas 4 kap. 1 § och 12 kap. 2 och 3 §§ i deras äldre lydelse samt i stället för 5 kap. 2-19 §§ 5 kap. i dess äldre lydelse. Kostnaden för livförsäkringar som har meddelats före lagens ikraftträdande skall bestämmas i överensstämmelse med kravet på skälighet enligt 7 kap. 4 § första stycket i dess äldre lydelse.

Ett bolag som avses i första stycket får inte meddela sådana försäkringar som innebär en väsentlig ökning av risknivån i bolaget. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter härom.

Bestämmelserna i första och andra styckena behöver inte tillämpas om såväl mer än nio tiondelar av samtliga försäkringstagare som Finansinspektionen medger det. Inspektionen får lämna sådant medgivande endast om försäkringstagarna eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal har tillförsäkrats skälig ersättning.

Finansinspektionens beslut enligt tredje stycket får överklagas hos kammarrätten.

Enligt vad som har utvecklats i allmänmotiveringen (avsnitt 5.5) får de nya reglerna om överskottens fördelning i livförsäkringsbolag inte återverka på bestående försäkringsavtal. För dessa avtal skall därför även fortsättningsvis allt överskott tillfalla försäkringarna och fördelas dem emellan efter skäliga grunder. I första stycket slås därför fast att det i befintliga livförsäkringsbolag även i fortsättningen skall gälla förbud mot vinstutdelning och fondemission och att det på gällande livförsäkringsavtal skall tillämpas ett skälighetskrav i enlighet med vad som gällt hittills. Vidare skall de bolagen inte kunna ge ut konvertibla skuldebrev, skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning eller vinstandelsbevis.

Enligt bestämmelserna i andra stycket begränsas möjligheterna till nyteckning av försäkringar i ett gammalt bolag. Sådana försäkringar som innebär en väsentlig ökning av risknivån i bolaget får inte förekomma,

t.ex. försäkringar med hög avkastningsgaranti. Regeringen eller Finansinspektionen bemyndigas att ge närmare föreskrifter i frågan.

Det bör erinras att parterna i försäkringsavtalet naturligtvis är oförhindrade att överenskomma med en annan försäkringsgivare om att ett gammalt avtal skall övergå till sådana bestånd för vilka de nya reglerna om vinstutdelning m.m. är tillämpliga.

I tredje stycket ges en möjlighet till undantag från bestämmelserna i första och andra styckena. Om mer än nittio procent av försäkringstagar-
na i bolaget medger en övergång till vinstutdelande verksamhet skall de nya reglerna kunna tillämpas även på äldre bestånd. Härför krävs dock dessutom Finansinspektionens medgivande. En förutsättning för att inspektionen skall kunna lämna sådant medgivande är att försäkringstagarna eller — vid t.ex. gruppförsäkring — andra ersättningsberättigade enligt försäkringsavtal ges rimlig ekonomisk kompensation.

Finansinspektionens beslut kan överklagas hos kammarrätten. Detta kommer till uttryck i fjärde stycket.

3. Beslut om vinstutdelning och annan användning av försäkringsbolagets egendom som avser räkenskapsåret 1996 skall fattas enligt bestämmelserna därom i deras äldre lydelse.

För beslut om vinstutdelning och annan användning av bolagets tillgångar som fattas under år 1997 för räkenskapsåret 1996 skall enligt förslaget de tidigare reglerna gälla.

4. De belopp som vid tidpunkten för lagens ikraftträdande i balansräkningen tas upp under återbäringsfonden, skall i ett livförsäkringsaktiebolag överföras till försäkringstekniska avsättningar eller, till förmån för försäkringstagarna eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal, till eget kapital. I ett ömsesidigt livförsäkringsbolag skall sådana belopp överföras till försäkringstekniska avsättningar eller till eget kapital.

Enligt nuvarande ordning är återbäringsfonden den enda överskotts-fonden i livförsäkringsrörelse. Punkt 4 innebär att återbäringsfonden skall upplösas och fördelas mellan andra poster. I ett livförsäkringsaktiebolag skall en överföring göras till försäkringstekniska avsättningar eller till en särskild avsättning inom det egna kapitalet till förmån för försäkringstagar-
arna eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal. I ett ömsesidigt livförsäkringsbolag skall beloppen föras över till försäkrings-
tekniska avsättningar eller eget kapital. Det ankommer på de enskilda bolagen att bestämma fördelningsprinciperna.

För den händelse ett livförsäkringsbolag överför belopp till eget kapital gäller enligt 7 kap 13 § ett allmänt placeringskrav. Dessutom skall bolaget upprätta riktlinjer för placeringarna, vilka är bindande för verksamheten i bolaget.

10.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige

1 b § Ett utländskt försäkringsföretags verksamhet här i landet skall bedrivas så att fullgörandet av ingångna försäkringsavtal tryggas och verksamheten även i övrigt kan anses sund.

I en ny paragraf uppställs ett krav på att den försäkringsverksamhet som ett utländskt företag bedriver i Sverige är sund. Bestämmelsen överensstämmer med regeln i 1 kap. 2 a § FRL. Se kommentaren till den paragrafen.

2 § Ett utländskt försäkringsföretag får här i landet bara driva sådan försäkringsrörelse som det driver i sitt hemland.

Med skadeförsäkring avses i denna lag sådana försäkringar som anges i 2 kap. 3 a § försäkringsrörelselagen (1982:713). Med livförsäkring avses sådana försäkringar som anges i 2 kap. 3 b § försäkringsrörelselagen.

Direkt livförsäkringsrörelse får här i landet förenas endast med rörelse avseende återförsäkring av livförsäkring.

Bestämmelserna i denna lag om livförsäkring, med undantag för 16 a §, får tillämpas också för sjuk- och olycksfallsförsäkringar som avses i 2 kap. 3 a § första stycket klasserna 1 och 2 försäkringsrörelselagen samt för avgångsbidragsförsäkringar.

Bestämmelserna i denna lag om livförsäkring, med undantag för 10 § fjärde stycket och 16 a §, behöver inte tillämpas för sådana livförsäkringar som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klasserna 1 b och 4 försäkringsrörelselagen om premien är beräknad och bestämd för längst fem år.

Ersättning, som utges i form av livränta eller sjukränta, tillhör endera livförsäkring eller annan försäkring beroende på vilket av dessa slag av försäkringar som har meddelats. Har en sådan ränta inköpts i ett livförsäkringsföretag, skall den dock i detta företag höra till livförsäkring.

För sådan livränta eller sjukränta som tillhör annan försäkring än livförsäkring gäller de särskilda bestämmelserna om livförsäkring i 10 §, 11 § *andra stycket*, 15 § tredje och fjärde styckena och 28 § i tillämpliga delar.

I sista stycket utgår hänvisningen till 17 §, som behandlar aktuariell kompetens, eftersom den paragrafen enligt föreslagen lydelse inte särbehandlar livförsäkring. Vidare har i stycket tillagts en hänvisning till 11 § *andra stycket*, vilken bestämmelse endast avser livförsäkringar.

2 a § Denna lag gäller inte återförsäkring. Särskilda bestämmelser om trafikförsäkring finns i trafikskadelagen (1975:1410).

I fråga om livförsäkring, som gäller endast för dödsfall och meddelas för en tid av längst fem år eller mot en premie som är beräknad och bestämd för längst fem år, får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen medge undantag från de särskilda bestämmelserna om livförsäkring samt besluta att bestämmelser som särskilt gäller skadeförsäkring skall tillämpas i stället. Undantag får dock

inte medges från bestämmelserna om beräkning av premiereserv i 10 § fjärde stycket.

Om det finns särskilda skäl får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen i fråga om sådan livförsäkring som avses i 2 kap. 3 b § första stycket klass 3 försäkringsrörelselagen (1982:713) medge undantag från *bestämmelserna* om livförsäkring. Ett undantag skall vara förenligt med Europeiska gemenskapernas rättsakter i fråga om försäkring.

I tredje stycket har bestämmelsen som ger möjlighet att för fondförsäkringar dispensera från placeringsreglerna utgått. Ändringen är en följd av att särbestämmelserna om fondförsäkring, vilka har tagits in i FRL, enligt förslaget skall gälla även utländska försäkringsföretag.

10 § Det åligger generalagenten att för varje räkenskapsår enligt formülär, som fastställs av Finansinspektionen, upprätta redogörelse för företagets verksamhet inom landet.

För livförsäkringsverksamhet skall redogörelsen enligt första stycket innehålla bevis om att värdet av den av företaget gjorda depositionen enligt 6 § andra stycket motsvarar 300 gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde vid räkenskapsårets utgång. För den ytterligare deposition, utöver vad som föreskrivs i 6 § andra stycket, som denna bestämmelse kan ge upphov till gäller bestämmelserna i 6 § fjärde stycket.

I redogörelsen skall under beteckningen försäkringstekniska *avsättningar* tas upp det vid samma tidpunkt beräknade värdet av företagets ansvarighet på grund av

1. löpande försäkringar (premiereserv),
2. försäkringsersättningar för inträffade försäkringsfall (ersättningsreserv),
3. utgifterna för reglering av inträffade försäkringsfall (skadebehandlingsreserv) och
4. överskottsmedel som har tillgodoförts försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal (bonus) och som inte omfattas av 1 eller 2.

Vid beräkning av premiereserv för livförsäkringsrörelsen gäller 7 kap. 2 § försäkringsrörelselagen (1982:713).

I likhet med ändringsförslagen i FRL ersätts i LUF begreppet "försäkringstekniska skulder" med "försäkringstekniska avsättningar". Definitionen av sådana avsättningar i tredje stycket föreslås ändrad i enlighet med förslaget i 7 kap. 1 § första stycket FRL. Någon utjämningsreserv för livförsäkring föreskrivs dock inte för de utländska försäkringsföretagen.

Paragrafen har föreslagits ändrad i regeringens lagrådsremiss om års- och koncernredovisning.

10 a § Försäkringspremierna i en livförsäkringsrörelse skall bestämmas på grundval av sådana antaganden som sägs i 7 kap. 2 § tredje och fjärde styckena försäkringsrörelselagen (1982:713).

Paragrafen, som är ny, upptar ett allmänt krav på premiesättningen i livförsäkringsrörelsen. Den har utformats i överensstämmelse med förslaget till 7 kap. 3 § FRL. Se kommentaren till den paragrafen.

11 § *Ett utländskt försäkringsföretag skall upprätta riktlinjer för försäkringstekniska avsättningar (försäkringstekniska riktlinjer). Meddelar företaget livförsäkringar med rätt till bonus, skall riktlinjerna också ange principerna för bonusens beräkning och fördelning.*

För livförsäkringar skall riktlinjerna tillgodose de krav som gäller enligt 7 kap. 2 § försäkringsrörelselagen (1982:713).

Ett utländskt försäkringsföretag får inte väsentligt sänka bonusens andel i överskotten i förhållande till vad som dessförinnan gällt under en följd av räkenskapsår, om det inte följer av riktlinjerna eller annars finns särskilda skäl till det.

Generalagenten skall se till att försäkringstekniska riktlinjer upprättas och att de följs. Generalagenten skall fortlöpande pröva om riktlinjerna behöver ändras.

I paragrafens nuvarande lydelse ges bestämmelser om upprättande av grunder. Dessa föreslås nu överförda till 12 §.

I stället åläggs i paragrafen ett utländskt försäkringsföretag en skyldighet att anta försäkringstekniska riktlinjer, vilka är bindande för företagets verksamhet. Bestämmelserna överensstämmer med vad som föreslagits för svenska försäkringsbolag. Se kommentaren till 7 kap. 4 § FRL.

Enligt fjärde stycket skall generalagenten se till att försäkringstekniska riktlinjer upprättas och att de följs. Denne skall också — i likhet med vad som krävs av styrelsen i svenska försäkringsbolag — fortlöpande pröva om riktlinjerna behöver ändras.

12 § För livförsäkringar skall *tekniskt underlag* upprättas för

1. beräkning av premiereserv,
2. beräkning av försäkringspremier,
3. beräkning av tekniska återköpsvärden, samt
4. beräkning och fördelning av bonus, om bonus skall förekomma.

Om andra skadeförsäkringar, än sådana som bestämmelserna om livförsäkring tillämpas för med stöd av 2 §, meddelas för längre tid än tio år, skall tekniskt underlag upprättas för beräkning av premiereserv för försäkringarna. Finansinspektionen får medge undantag härifrån, om det med hänsyn till försäkringarnas särskilda beskaffenhet finns anledning till det.

För sådan livränta eller sjukränta som enligt 2 § tillhör annan försäkring än livförsäkring skall *tekniskt underlag* upprättas för beräkning av premiereserv och tekniska återköpsvärden.

Det tekniska underlaget skall bestämmas i enlighet med de försäkringstekniska riktlinjerna. Det tekniska underlaget för beräkning av premiereserv och försäkringspremier enligt första och tredje styckena skall vidare upprättas i överensstämmelse med vad som sägs i 7 kap. 2 och 3 §§ försäkringsrörelselagen (1982:713).

Generalagenten skall se till att tekniskt underlag upprättas och att det följs.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen, får meddela närmare föreskrifter om hur *det tekniska underlaget* redaktionellt skall ställas upp.

Nuvarande lydelse av paragrafen ger regler om grunder och hänvisar till bestämmelserna i FRL om beräkning av försäkringspremier och premiereserv. De hänvisningarna ges enligt förslaget i 10 § sista stycket och

11 §, såvitt avser livförsäkringar, och i 2 § sista stycket för skadeliv- och skadesjukräntor.

I paragrafen föreslås i stället regler om tekniskt underlag för livförsäkringar, långvariga skadeförsäkringar och skadeliv- och skadesjukräntor i enlighet med vad som föreslås i 7 kap. 5 § FRL. Detta innebär att skyldigheten för de utländska försäkringsföretagen att upprätta tekniskt underlag vidgas till att omfatta även beräkningsunderlag för bonus vid livförsäkring och premiereserv vid långvarig skadeförsäkring.

Av förslaget till ett nytt femte stycke framgår att det är generalagenten som skall fullgöra vad som i svenska försäkringsbolag åligger styrelsen enligt 8 kap. 8 § första stycket FRL.

12 a § Senast när försäkringstekniska riktlinjer eller tekniskt underlag för livförsäkring börjar användas, skall detta material tillställas Finansinspektionen.

Till det tekniska underlaget skall fogas en redogörelse för de konsekvenser underlaget får för försäkringstagarna och försäkringsföretaget. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen får meddela närmare föreskrifter om vad redogörelsen skall innehålla.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller också vid ändring av riktlinjer eller tekniskt underlag.

De utländska försäkringsföretagens anmälningsskyldighet enligt paragrafen förslås utvidgad till att omfatta även försäkringstekniska riktlinjer för livförsäkring. Paragrafen föreslås ändrad också till följd av att begreppet "grunder" utgår ur lagstiftningen och ersätts med "tekniskt underlag". Paragrafen överensstämmer med förslaget till ny lydelse av 7 kap. 8 a § FRL.

14 § Ett utländskt försäkringsföretag skall upprätta riktlinjer för placering av medel som används för skuldtäckning (placeringsriktlinjer). Riktlinjerna skall tillgodose de krav som gäller enligt 7 kap. 9 a-10 c §§ och 10 e § försäkringsrörelselagen (1982:713).

Livförsäkringstagare och den som avser att teckna en livförsäkring i företaget skall informeras om det huvudsakliga innehållet i riktlinjerna, om det inte med hänsyn till försäkringens särskilda beskaffenhet saknas anledning till sådan information. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om skyldigheten att lämna information och om vilka försäkringar som inte skall omfattas av informationsskyldigheten.

Generalagenten skall se till att placeringsriktlinjer upprättas och att de följs samt fortlöpande pröva om riktlinjerna behöver ändras. Generalagenten skall vidare se till att informationsskyldigheten enligt andra stycket fullgörs.

Paragrafen föreslås ändrad så att den skall komma i överensstämmelse med 7 kap. 10 g § och 8 kap. 8 § FRL. Kraven på upprättande av placeringsriktlinjer och informationsgivning riktas sålunda i förslaget mot försäkringsföretaget. Det klargörs i första stycket att placeringsriktlinjerna måste vara förenliga med gällande placeringsbegränsningar.

16 a § För ett försäkringsföretag som driver verksamhet enligt denna lag gäller bestämmelserna om kapitalbas, solvensmarginal och garantibelopp i 1 kap. 8 a § första och andra styckena och 7 kap. 22-27 §§ försäkringsrörelselagen (1982:713). Garantibeloppet för verksamheten i Sverige skall dock för livförsäkring uppgå till ett belopp som motsvarar 400 000 ecu och för skadeförsäkring till halva det minimibelopp som anges i 7 kap. 27 § första och andra styckena försäkringsrörelselagen. Tillgångar som ett försäkringsföretag enligt 6, 10 och 15 a §§ deponerat i bankinstitut skall beaktas vid bedömning av om kravet på garantibelopp är uppfyllt, dock högst intill ett belopp motsvarande hälften av minsta beloppet för garantibeloppet.

En tredjedel av solvensmarginalen för livförsäkring, eller garantibeloppet om det är större, skall motsvaras av poster som anges i 7 kap. 22 § första stycket 1-3 försäkringsrörelselagen.

Poster som ingår i kapitalbasen skall till minst ett belopp motsvarande solvensmarginalen finnas i land som omfattas av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, varav de till minst ett belopp motsvarande en tredjedel av solvensmarginalen skall finnas i Sverige.

Bestämmelser om att Finansinspektionen i vissa fall får medge undantag från bestämmelserna om beräkning av solvensmarginalen och lokalisering av tillgångar finns i 23 a §.

I första stycket utgår hänvisningen till lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder. Ändringen är en följd av att den lagen nu föreslås upphävd.

I andra stycket slopas bestämmelsen enligt vilken för fondförsäkring en tredjedel av solvensmarginalen eller garantibeloppet får motsvaras av balanserad vinst. Enligt förslaget till ny lydelse av 7 kap. 22 § FRL kan balanserad vinst ingå i kapitalbasen för livförsäkringsrörelse.

17 § De försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna för den här i landet bedrivna försäkringsrörelsen skall utföras under överinseende av en aktuarie.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Finansinspektionen skall meddela föreskrifter om villkoren för behörighet att tjänstgöra som aktuarie.

Generalagenten skall, när en aktuarie antagits eller när dennes verksamhet för företaget upphört, se till att detta genast anmäls för registrering.

Liksom enligt förslaget därom i 8 kap. 18 § FRL uppställs för utländska försäkringsföretag ett allmänt krav på aktuariekompetens. Paragrafen överensstämmer även i övrigt med vad som skall gälla för svenska försäkringsbolag. Den nuvarande bestämmelsen om godkännande av aktuarie i utländska livförsäkringsföretag förslås alltså slopad. Se vidare kommentaren till 8 kap. 18 § FRL.

18 § Bestämmelserna om fondförsäkring i 7 kap. 29-31 §§ försäkringsrörelselagen (1982:713) gäller även för utländska försäkringsföretag.

I paragrafen föreskrivs i dag att ett utländskt försäkringsföretag inte utan Finansinspektionens medgivande får sluta avtal om att i återförsäk-

ring avge livförsäkring som hör till företagets rörelse här. Av skäl som angetts i allmänmotiveringen (avsnitt 8.3.3) kan den bestämmelsen nu utgå.

I förslaget till ny lydelse av paragrafen hänvisas i stället till FRL:s bestämmelser om fondanknutna livförsäkringar. Härigenom kommer att för utländska försäkringsföretag gälla samma regler om fondförsäkringsrörelse som för svenska försäkringsbolag.

20 § På begäran av den som biträtt ett försäkringsföretag *att förmedla försäkringar* skall Finansinspektionen utfärda intyg över verksamhetens omfattning och innehåll, om sådant intyg *krävs* för att få driva liknande verksamhet i annat land som omfattas av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-land). Företaget och den som *begärt* intyg skall lämna inspektionen de upplysningar som behövs för att inspektionen skall kunna fullgöra denna skyldighet.

I paragrafens nuvarande första stycke åläggs generalagenten att öververka att anskaffning av ansökningar om försäkring sker på sätt som överensstämmer med god affärssed. Liksom motsvarande bestämmelse i 7 kap. 16 första stycket FRL föreslås regeln nu upphävd.

22 a § Finansinspektionen skall *se till att ett utländskt försäkringsföretags verksamhet här i landet bedrivs i enlighet med denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag och i övrigt gällande bestämmelser om försäkringsrörelse*. Inspektionen skall ha nära samarbete med andra länders behöriga myndigheter.

Tillsynsregeln i paragrafen har, i enlighet med förslaget till ny lydelse av 19 kap. 1 § första stycket FRL, omformulerats för att markera att inspektionens tillsyn skall ta sikte på den verksamhet som bedrivs i ett enskilt försäkringsföretag och att denna bedrivs i enlighet med gällande regler för försäkringsrörelse. Se vidare under 19 kap. 1 § FRL.

25 § Finansinspektionen får meddela de erinringar i fråga om utländska försäkringsföretags verksamhet här i landet som inspektionen anser behövliga.

Finansinspektionen skall förelägga företaget att vidta rättelse om inspektionen finner att

1. avvikelser skett från denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag eller i övrigt gällande bestämmelser om försäkringsrörelse, de försäkringstekniska riktlinjerna, placeringsriktlinjerna, eller det tekniska underlaget, om sådant finns,

2. de försäkringstekniska riktlinjerna eller det tekniska underlaget inte längre är tillfredsställande med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av företagets rörelse,

3. i bankinstitut enligt 6, 10 eller 15 a § deponerat belopp minskats genom att värdehandlingarna avsevärt nedgått i värde eller av annan anledning, eller

4. det i övrigt finns allvarliga anmärkningar mot försäkringsföretagets verksamhet.

Om ett utländskt försäkringsföretags kapitalbas understiger solvensmarginalen enligt 7 kap. 23 eller 25 § försäkringsrörelselagen, skall Fi-

nansinspektionen förelägga företaget att upprätta en plan för att återställa en sund finansiell ställning och överlämna planen till inspektionen för godkännande. Om kapitalbasen understiger de nivåer som anges i 16 a §, eller om garantibeloppet för livförsäkringsrörelse inte har en sådan sammansättning som anges i 16 a § tredje stycket, skall inspektionen förelägga företaget att upprätta och för godkännande överlämna en plan för skyndsamt återställande av kapitalbasen.

Vad som sägs i tredje stycket skall inte gälla i de fall företaget medgetts förmåner enligt 23 a § och någon annan myndighet än Finansinspektionen har tillsyn över soliditeten. Om den utländska myndighet som kontrollerar företagets soliditet förbjuder det att helt eller delvis förfoga över sina tillgångar skall, på begäran av myndigheten, Finansinspektionen vidta samma åtgärder beträffande företagets tillgångar i Sverige.

Om ett föreläggande enligt andra eller tredje stycket inte har följts inom den bestämda tiden och det anmärkta förhållandet inte heller på något annat sätt har undanröjts, skall Finansinspektionen göra anmälan om detta till regeringen.

Finansinspektionen får begränsa ett försäkringsföretags förfoganderätt eller förbjuda företaget att förfoga över sina tillgångar i Sverige, om

1. företaget inte följer gällande bestämmelser om skuldtäckning,
2. företagets kapitalbas understiger en tredjedel av solvensmarginalen eller inte uppfyller gällande krav på garantibelopp,

3. företagets kapitalbas understiger solvensmarginalen och det finns särskilda skäl att anta att *företagets* finansiella ställning ytterligare kommer att försämrats, eller

4. det bedöms vara nödvändigt för att skydda de försäkrades intressen vid beslut om förverkande av företagets koncession.

Om företaget medgetts förmåner enligt 23 a § och någon annan myndighet än Finansinspektionen har tillsyn över soliditeten, skall inspektionen underrätta den behöriga myndighet som kontrollerar företagets soliditet innan åtgärd vidtas.

Om företaget driver verksamhet eller har tillgångar placerade i ett annat EES-land, skall Finansinspektionen underrätta den behöriga myndigheten i det landet om beslut som fattats i enlighet med sjätte stycket och, om det behövs, begära att den behöriga myndigheten i samarbete med inspektionen vidtar motsvarande åtgärder.

Finansinspektionen skall anmäla beslut om förverkande av koncession till de behöriga myndigheterna i de EES-länder där företaget bedriver försäkringsverksamhet. Inspektionen får i samband härmed begära att sådan myndighet i samarbete med inspektionen vidtar de åtgärder som behövs för att skydda de försäkrades intressen.

Finansinspektionen får besluta hur verksamheten skall drivas efter ett sådant beslut som avses i fjärde och sjätte styckena.

En koncession kan förklaras förverkad av regeringen om företaget

1. inte längre uppfyller kraven för koncession,
2. inte inom angiven tid har vidtagit åtgärderna i en plan som har godkänts enligt tredje stycket, eller
3. i annat fall allvarligt åsidosätter gällande bestämmelser för verksamheten.

Om företaget medgetts förmåner enligt 23 a § och dess auktorisation förklarats förverkad av en utländsk myndighet som kontrollerar företagets soliditet, skall Finansinspektionen vidta erforderliga åtgärder. Om skälet till att auktorisationen förklarats förverkad är att företagets soli-

ditet är otillräcklig, skall regeringen genast förklara företagets koncession i Sverige förverkad.

Beslut, varigenom koncessionen förklaras förverkad, skall av Finansinspektionen kungöras i Post- och Inrikes Tidningar.

Andra stycket föreslås ändrat som en följd av att utländska försäkringsföretag i likhet med svenska försäkringsbolag skall upprätta försäkrings-tekniska riktlinjer, vilka är bindande för verksamheten, och eftersom begreppet "grunder" ersätts med "tekniskt underlag". Vidare fastslås att Finansinspektionen skall fordra rättelse även då ett företag avviker från fastställda placeringsriktlinjer. Slutligen upphävs - i enlighet med vad som föreslås för tillsynen över svenska försäkringsbolag - nuvarande punkt 4 och 5. Se vidare under 19 kap. 11 § FRL.

Ikraftträdandebestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

10.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:1302) om EES-försäkringsgivares verksamhet i Sverige

2 kap.

7 § På begäran av den som biträtt en försäkringsgivare *att förmedla försäkringar* skall Finansinspektionen utfärda intyg över verksamhetens omfattning och innehåll, om sådant intyg krävs för att få driva liknande verksamhet i ett annat EES-land. Försäkringsgivaren och den som begärt intyg skall lämna inspektionen de upplysningar som behövs för att inspektionen skall kunna fullgöra denna skyldighet.

Enligt paragrafens nuvarande första stycke skall företrädare för försäkringsgivaren övervaka att anskaffning av ansökningar om försäkring sker på ett sätt som överensstämmer med god affärssed i Sverige. Liksom motsvarande bestämmelse i 7 kap. 16 första stycket FRL och 20 § första stycket LUF föreslås regeln nu upphävd.

Ikraftträdandebestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

10.4 Förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Punkt 1 av anvisningarna till 31 §

femtonde stycket

Återköp av pensionsförsäkring får utan hinder av bestämmelserna i denna lag ske,

1. om det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring och försäkringen inte är förenad med ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande samt premier för försäkringen inte har betalats senare än 10 år före återköpet,

2. om det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst 30 procent av ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring, *eller*

3. *om försäkringstagaren förfogar över försäkringens värde för att överföra detta till en försäkring av samma slag hos en annan försäkringsgivare.*

tjugotredje stycket

Såvitt gäller kraven enligt denna anvisningspunkt, att en ålders- eller efterlevandepension under den första femårsperioden inte utgår med annat än samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande belopp, bortses i fråga om försäkring enligt 2 kap. 3 b § *första stycket klass 3 försäkringsrörelselagen (1982:713)* från sådana förändringar av beloppen som föranleds av kursutvecklingen på fondandelarna.

I syfte att underlätta för försäkringstagare att byta livförsäkringsgivare har i förslaget till ny lydelse av femtonde stycket lagts till att återköp av pensionsförsäkring får ske om försäkringstagaren förfogar över försäkringens värde för att överföra detta till en försäkring av samma slag hos en annan försäkringsgivare.

En förutsättning för att återköp skall få ske för att flytta ett tillgodohavande är att det ingås ett nytt försäkringsavtal som uppfyller de krav som gäller för att försäkringen skall anses som pensionsförsäkring. Det åligger den försäkringsgivare med vilket avtal ursprungligen har träffats att kontrollera att det föreligger ett sådant avtal innan försäkringens värde överförs. Överföring av medel bör ske direkt till den nya försäkringsgivaren. En motsvarande ordning gäller vid byte av pensionssparinstitut enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande (se prop. 1992/93:187 s. 187).

Ett annat villkor för att få till stånd ett återköp för att flytta medel är naturligtvis att detta är tillåtet enligt det ursprungliga försäkringsavtalet eller bolaget annars medger det. Som angetts i allmänmotiveringen (kapitel 7) får förutsättningarna för återköp regleras i försäkringsavtalet.

Flyttningen av medel bör kunna avse hela tillgodohavandet eller en del därav.

Ändringen i tjugotredje stycket är en följd av att bestämmelserna om fondförsäkring i den särskilda lagen om sådan försäkringsrörelse föreslås införlivade i FRL.

Ikraftträdandebestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997 och tillämpas första gången vid 1998 års taxering.

10.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt

2 §

6 mom. Med livförsäkringsföretag avses

1. livförsäkringsbolag enligt 1 kap. 4 § försäkringsrörelselagen (1982:713), samt

2. utländska försäkringsföretag som driver livförsäkringsrörelse här i landet med stöd av lagen (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige eller lagen (1993:1302) om EES-försäkringsgivares verksamhet i Sverige.

Med skadeförsäkringsföretag förstås annat försäkringsföretag än livförsäkringsföretag. Utländskt försäkringsföretag, som drivit försäkringsrörelse i Sverige, bedöms med hänsyn endast till den rörelse som företaget drivit här genom etablering.

Livförsäkringsföretag frikallas från skattskyldighet enligt denna lag för dels den del av nettointäkten som är hänförlig till tillgångar och skulder som förvaltas för försäkringstagarnas räkning, dels influtna premier. Undantaget från skattskyldighet gäller dock inte den del av nettointäkten eller premierna som är hänförlig till försäkringar som i redovisningshänseende tas upp som grupplivförsäkringar eller sjuk- och olycksfallsförsäkringar som avses i 2 kap. 3 a § första stycket 1 och 2 samt 3 b § första stycket 1 b och 4 försäkringsrörelselagen. Avdrag får inte göras för kostnader som är hänförliga till intäkter som är fria från skatt enligt detta moment.

Att särskilda bestämmelser gäller vid beskattning av livförsäkringsföretag följer av lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel.

Såsom nettointäkt av försäkringsrörelse, som drivits av inländskt skadeförsäkringsföretag, anses överskottet av försäkringsrörelsen. Detsamma gäller för livförsäkringsföretag till den del nettointäkten är hänförlig till försäkringar som i redovisningshänseende tas upp som grupplivförsäkringar eller sjuk- och olycksfallsförsäkringar som avses i 2 kap. 3 a § första stycket 1 och 2 samt 3 b § första stycket 1 b och 4 försäkringsrörelselagen.

Vid beräkning av överskottet av försäkringsrörelse, som avses i föregående stycke, får från bruttointäkten avdrag göras förutom för driftkostnader, som avses i 23 § kommunalskattelagen, för avgifter och bidrag, som utgivits till kommun, förening eller sammanslutning och som avser att understödja verksamhet med syfte att förebygga skador, vilka faller inom ramen för den av företaget bedrivna rörelsen, för ökning av försäkringstekniska *avsättningar* för egen räkning, för ökning av säkerhetsreserv samt för utbetald *bonus* och verkställd premieåterbetalning.

Med försäkringstekniska *avsättningar* för egen räkning förstås sådana *avsättningar* enligt 7 kap. 1 § första stycket försäkringsrörelselagen (1982:713) (premiereserv, ersättningsreserv, skadebehandlingsreserv, *bonus*, *utjämningsreserv för livförsäkring* och utjämningsreserv för kreditförsäkring) minskade med värdet av återförsäkringsgivares ansvarighet.

Med säkerhetsreserv förstås den reserv skadeförsäkringsföretag får redovisa enligt en av regeringen eller efter regeringens bemyndigande av Finansinspektionen fastställd normalplan.

Minskning av försäkringstekniska *avsättningar* för egen räkning, av säkerhetsreserv, av regleringsfond för trafikförsäkring och minskning av utjämningsfond skall anses som intäkt.

Utöver vad ovan stadgas får avdrag inte ske för avsättning till omedelbar eller framtida vinstutdelning till försäkringstagare.

Bestämmelserna i detta moment om inländskt livförsäkringsföretag har motsvarande tillämpning på försäkringsrörelse som utländskt livförsäkringsföretag drivit här i riket.

Beträffande försäkringsrörelse, som här drivits av utländskt skadeförsäkringsföretag, anses som här i riket skattepliktig nettointäkt ett belopp motsvarande två procent av företagets premieinkomst av här bedriven försäkringsrörelse. Med premieinkomst förstås bruttobeloppet av årets försäkringspremier, dvs. utan avdrag för återförsäkringspremier.

Blir det på grund av bestämmelserna i detta moment nödvändigt att dela upp intäkt eller avdrag mellan olika delar av ett försäkringsföretags verksamhet, skall fördelningen av intäkten eller avdraget göras på skäligt sätt.

Definitionen av försäkringstekniska avsättningar i sjunde stycket föreslås ändrad i överensstämmelse med den nya definitionen av begreppet i 7 kap. 1 § första stycket FRL. Anpassning av till ny terminologi görs även i sjätte och nionde styckena.

Ikraftträdandebestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997 och tillämpas första gången vid 1998 års taxering.

Mitteilung an den Vorstand des Vereins für die Geschichte
 der Stadt Bonn, Bonn, den 1. März 1953.
 Sehr geehrte Herren! Ich habe die Ehre, Ihnen
 hiermit zu berichten, dass ich am 27. Februar 1953
 in Bonn eine Sitzung des Vereins für die Geschichte
 der Stadt Bonn abgehalten habe. In dieser Sitzung
 haben wir uns mit der Frage beschäftigt, ob und
 inwieweit der Verein für die Geschichte der Stadt
 Bonn die Aufgabe übernehmen kann, die
 Herausgabe der Geschichte der Stadt Bonn zu
 betreiben. Ich habe Ihnen die Ergebnisse meiner
 Überlegungen mitgeteilt und Sie um Ihre
 Zustimmung gebittet. Ich bin sehr dankbar,
 dass Sie mir Ihre Zustimmung ausgesprochen
 haben. Ich werde mich nun mit der
 Ausführung der Aufgabe beschäftigen.

Die Herausgabe der Geschichte der Stadt Bonn
 ist eine Aufgabe, die von großer Wichtigkeit
 ist. Ich bin sehr dankbar, dass Sie mir
 Ihre Zustimmung ausgesprochen haben.

Ich bin sehr dankbar, dass Sie mir Ihre Zustimmung
 ausgesprochen haben.

Die Herausgabe der Geschichte der Stadt Bonn
 ist eine Aufgabe, die von großer Wichtigkeit
 ist. Ich bin sehr dankbar, dass Sie mir
 Ihre Zustimmung ausgesprochen haben.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av sakkunnige Bertil Bengtsson

Trots alla förtjänster hos Försäkringsutredningens slutbetänkande ställer jag mig något tveksam till en så pass långtgående omvandling och partiell avreglering av försäkringsverksamheten som utredningen föreslår. Det är svårt att överblicka konsekvenserna inte minst för försäkringstagarna i ett läge där utvecklingen på området är osäker både i Sverige och internationellt sett. Eftersom jag bl.a. i ett särskilt yttrande i ett delbetänkande varit inne på synpunkter av detta slag (SOU 1993:108 s. 155; se även Juridisk tidskrift 1992-93 s. 215 ff) anser jag mig böra något utveckla vari betänkligheterna ligger, när nu utredningen lägger fram sitt slutliga förslag.

Betänkandet går ut på en genomgripande förändring av lagstiftningen om försäkringsrörelse. Förslaget bygger på ett väl genomtänkt marknads-ekonomiskt synsätt, som till stora delar stämmer väl med internationella tendenser på området. Säkert skulle det på längre sikt kunna få åtskilliga gynnsamma ekonomiska konsekvenser om förslaget genomfördes i sina huvuddrag. En modernisering av lagstiftningen om försäkringsrörelse är motiverad på många punkter, framför allt där nuvarande lagreglering och tillsynsprinciper kan väntas bli besvärande för försäkringsbolagen i en skärpt internationell konkurrens; det är snarare sådana argument än några principiella hänsyn som enligt min mening är det väsentliga skälet för en reform på området. I alla händelser är jag överens med ledamöterna i viktiga avseenden.

Den osäkerhet jag trots allt känner inför förslaget beror till en del på att kommittén ovanligt nog saknat företrädare för en part som omedelbart berörs av utredningen, nämligen försäkringstagarna — både konsumenter och företagare. Inte ens i expertkretsen finns de med, medan försäkringsbranschen från början haft flera representanter — numera också bland ledamöterna. På departementshåll har man sett det lämpligare att en utredning av denna karaktär sköttes av högt kvalificerad expertis på ekonomiska och försäkringstekniska frågor. Utredningen kan visserligen inte sägas ha brustit i hänsyn till försäkringstagarna; tvärtom har ledamöterna visat sig angelägna att inte försämma konsumenternas ekonomiska skydd. Men ändå kan man sätta i fråga, om ett systemskifte av detta slag bör ske utan varje medverkan av kategorier som reformen har så stor betydelse för; det gäller också företagare, för vilka försäkringsskyddet naturligtvis kan

ha vital betydelse. Det kunde mycket väl ha inverkat på utredningens standpunkt i olika avseenden om företrädare för försäkringstagarintressena på något sätt hade fått framföra sin mening — exempelvis angående förslagen att vinstutdelningsförbudet och skälighetsprincipen skall avskaffas, att tillsynsverksamheten skall begränsas eller att några försäkringstagarrepresentanter inte längre skall ingå i försäkringsbolagens styrelse. För lagstiftningsfrågan bör det rimligen få stor betydelse hur man på denna sida reagerar på förslaget vid remissbehandlingen.

Ett skäl för en avreglering kunde naturligtvis vara att försäkringsverksamheten inte på något väsentligt sätt skiljer sig från annan näringsverksamhet och att försäkringsavtalet i princip kan jämföras med andra avtal om tjänster av olika slag. Inställningen har framträtt bl.a. i ekonomisk debatt på senare år och lär inte ha saknat betydelse för utredningens direktiv. Ett sådant betraktelsesätt gör dock knappast rättvisa åt försäkringens väsentliga sociala funktion och skyddssyfte; inte heller åt avtalets tekniskt komplicerade karaktär, som gör det så svårt för försäkringstagarna att bedöma vilka förmåner de betalar för och om priset är rimligt. För min del har jag också svårt att med samma jämnmod som utredningen godtar att ett försäkringsbolag går i konkurs, med de olyckliga konsekvenser detta kan få inte minst från samhällssynpunkt (jfr Ds 1993:101 s. 62 f; se däremot avsnitt 3.3 och 9.1 i betänkandet). — Vikten av dessa förhållanden framträder speciellt när nu socialförsäkringens uppgifter i ökad utsträckning övertas av privat försäkring. Också annars kan det svenska försäkringsväsendet sägas vara i ett övergångsskede, där den framtida utvecklingen är svår att förutse. Det verkar betänkligt att i ett sådant läge minska kontrollen över försäkringsverksamheten på det sätt som kommittén tänker sig. I varje fall kan, som jag utvecklar i fortsättningen, en sådan avreglering påverka det långt framskridna arbetet inom justitiedepartementet på en ny försäkringsavtalslag.

Det kan ha haft sin betydelse för förslaget att utredningen har ägnat särskild uppmärksamhet åt en viss bransch av speciellt intresse från ekonomisk synpunkt, nämligen individuell livförsäkring — något som i och för sig är ganska naturligt med hänsyn till utredningens uppdrag och allmänna inställning. Gruppförsäkring har inte uppmärksamats på samma sätt, och inte heller skadeförsäkringens problem har tillmätts så stor betydelse. Att de viktiga kollektivavtalsgrundade försäkringarna förbigåtts nästan helt i diskussionen sammanhänger visserligen med utredningsdirektivens utformning men begränsar onekligen utredningens perspektiv.

På liknande vis har intresset för internationella försäkringsförhållanden varit i viss mån selektivt. Utöver EU:s regler har kommittén ansett sig framför allt böra studera det engelska systemet, om också man inte helt velat acceptera detta. Däremot har man i sina diskussioner intresserat sig relativt litet för rättsordningar där inställningen till en avreglering varit mindre positiv, t.ex. tysk rätt, liksom för försäkringslagstiftningen i Norden i övrigt eller i andra mindre länder där försäkringsförhållandena mera liknar de svenska. Det är därför svårt att avgöra om verkligen de engelska lösningarna har så stora fördelar jämfört med andra tänkbara regelsystem.

Förslaget fäster stor vikt vid de välgörande verkningar en ökad konkurrens på försäkringsområdet kan få för försäkringstagarnas del. Det skulle numera vara överflödigt med lagstiftning som tillvaratar deras intresse av skäliga och rättvisa premier och försäkringsvillkor; utredningen tar i olika sammanhang uttryckligen avstånd från att man på något sätt skulle ingripa mot orättvis premiesättning. Förslaget kan, med någon förenkling, sägas innebära att lagstiftare och myndigheter visserligen bör motverka att premierna blir för låga — vilket kan äventyra bolagens soliditet — men inte att de blir för höga. När vinstutdelningsförbudet upphävs vill man inte garantera försäkringstagarna någon rimlig del i uppkomna överskott, fränsett i det speciella fallet att bolaget till eget kapital avsätter medel för försäkringstagarnas räkning (5.4.2, 5.4.7). En återkommande synpunkt beträffande skyddsregler av denna och liknande slag är att de skulle hämma produktutvecklingen och minska verksamhetens effektivitet. Enligt utredningen kan man under alla omständigheter räkna med både billiga och lämpliga försäkringslösningar, och mindre seriösa försäkringsföretag skulle också sällas bort. Det väsentliga skulle vara att den svagare och mera oerfarna parten får information om vad avtalet egentligen innebär.

Sådana argument ansluter åtminstone delvis till synsättet i vissa direktiv från EU, och de är i dag över huvud taget vanliga i liknande sammanhang. Just för försäkringens del verkar de emellertid inte helt övertygande. Avtalet är som sagt i särskilt grad komplicerat och svårbedömt; vad som är rimligt vederlag för försäkringsbolagets prestation går inte att fastställa utan särskild sakkunskap, och ogynnsamma inslag i villkoren kommer vanligen att visa sig för den enskilda försäkringstagaren först efter betydande tid — oftast när försäkringen efter ett antal år skall tas i anspråk. Möjligheten till granskning av Finansinspektionens expertis har därför en speciell betydelse. Obehagliga överraskningar kan naturligtvis till någon del förebyggas genom utvidgad informationsplikt för försäkringsbolagen, skärpt uppmärksamhet i massmedia på olika försäkringslösningar och ökad medverkan av mäklare vid avtalen; men det är svårt att tro att problemen därmed är lösta. Även om man kan hoppas att konkurrensen i längden råder bot på olika missförhållanden, medför den föreslagna ordningen vissa risker för försäkringstagarna i varje fall på kortare sikt, liksom också för andra vilka berörs av försäkringen; här kan särskilt betonas betydelsen för många skadelidande — och för skadeståndsrätten över huvud taget — av en väl fungerande ansvarsförsäkring. Det bör understrykas att en anslutning till EU:s system inte på något sätt tvingar till de lösningar som kommittén förordar.

Till en del kan naturligtvis sådana betänkligheter tänkas bero på uppfattningar och värderingar som på många håll anses föråldrade. I alla händelser menar jag att utredningens betraktelsesätt, hur motiverat det än kan vara ur rent ekonomiskt perspektiv, ibland har renodlats på ett diskutabelt sätt. Jag kan ge några exempel.

Jag kan visserligen instämma i att det nu kan vara dags att upphäva *förbudet mot vinstutdelning* för livförsäkringsaktiebolag, förutsatt att man ger vissa regler till skydd för försäkringstagarnas intressen tillvaratas i sammanhanget. Men som nämnt har utredningen varit återhållsam i fråga

om sådana skyddsregler, utom när det gäller försäkringsbolagets soliditet. Härigenom avviker man från regleringen i de allra flesta jämförliga länder. Inte heller ger förslaget några garantier för en skälig fördelning av uppkommande överskott mellan olika försäkringstagargrupper t.ex. enligt den s.k. kontributionsmetoden (jfr 5.2.2 och 5.4.2).

På detta vis rubbas också en inte oviktig förutsättning för Försäkringsrättskommitténs förslag till personförsäkringsregler, som väsentligen legat till grund för departementsförslaget i Ds 1993:39 (Ny försäkringsavtalslag). Den kommittén framhöll som ett uttryck för sin allmänna inställning till lagstiftningsfrågan att det just på grund av vinstutdelningsförbudet, som visade det verklighetsfrämmande i påståendet att livförsäkringsbolagens handlande dikterades av eget vinstintresse, var naturligt att ta stor hänsyn till de försäkringstekniska synpunkterna bakom olika grunder och villkor: en inskränkning som av försäkringstekniska skäl gjordes i den enskilda försäkringstagarens rätt skulle komma kollektivet av försäkringstagare till godo (SOU 1986:56 s. 227). Även om man också kan finna andra argument för Försäkringsrättskommitténs inställning, är det inte så lätt att förena med den ståndpunkt som Försäkringsutredningen intar i frågan. En konsekvens kunde vara att överväga flera tvingande bestämmelser om personförsäkring i den blivande försäkringsavtalslagen, något som dock skulle komplicera och fördröja lagstiftningsarbetet på det området.

Jag har redan berört mina bekymmer för den *ökade risk för konkurser* som förslaget innebär. Från den synpunkten hade det varit en fördel om åtminstone frågan om en särskild skyddsordning för försäkringstagare kunnat lösas i detta sammanhang (jfr 9.4).

Vidare har utredningen samtidigt velat helt avskaffa *skälighetsregeln*, som länge utgjort ett riktmärke för försäkringsbolagens verksamhet. I princip skall Finansinspektionens tillsyn av både livförsäkrings- och skadeförsäkringsbolag ske enbart från soliditetssynpunkt, om också man undantagsvis skall kunna ingripa mot vissa klart olämpliga företeelser på försäkringsmarknaden med stöd av den s.k. sundhetsprincipen. Kontrollen skall i övrigt inte gå längre än vid andra avtalstyper (jfr nedan).

Kritiken mot skälighetsregeln är inte omotiverad. Som framgår av betänkandet fyller den en rad olika funktioner, delvis av mindre viktigt slag — något som bidrar till att den blivit både löslig och svårtillämpad. Enligt uppgift från försäkringsbranschen lär den emellertid inte ställa till större praktiska svårigheter för de enskilda bolagen; för Finansinspektionens del kan den medföra tillämpningsproblem, vilka dock inte kommer upp så värst ofta — tillsynen lär bl.a. av resursskäl koncentreras på soliditetsfrågorna, inte på skäligheten hos premier och andra villkor. Självfallet kan den föreslagna omläggningen av systemet försvaga försäkringstagarnas ställning inte bara i konkurrensen med aktieägarintresset utan också i andra sammanhang. Att helt upphäva skälighetsprincipen synes vara ett onödigt långtgående steg. Frågan är om den inte i stället kunde behållas i modifierad form på de punkter där den verkligen kan bli till nytta. Om det vaga skälighetsbegreppet visat sig olämpligt att använda i lagtexten, får man försöka uttrycka samma synpunkter på annat vis.

Såvitt gäller skälighetsregelns kostnadsminskande funktion, håller jag med om att den verkar överflödig. Däremot kan en bestämmelse av denna typ behövas som en yttersta spärr mot mindre rimliga premier och försäkringsvillkor särskilt när den privata försäkringen nu får ökad betydelse, samtidigt som obligatorisk försäkring får aktualitet på allt flera områden. Även om det av försäkringstekniska eller sociala skäl kan accepteras att vissa grupper av försäkringstagare i viss mån betalar för andras risker, bör möjligheterna till detta inte vara obegränsade och i varje fall inte kunna bestämmas uteslutande av försäkringsbolagens ekonomiska intresse. Att lita till försäkringstagarnas urskillningsförmåga när avtalet ingås synes bygga på en övertro på möjligheten till effektiv information om sådana frågor. För försäkringstagare i allmänhet lär det vara naturligt att premier och andra villkor såtillvida skall vara rättvisa att premien åtminstone i princip avpassas efter den försäkrade risken och att försäkringen är utformad efter sådana riktlinjer utan att behöva särskilt undersöka dess tekniska utformning. Bl.a. bygger konsumentförsäkringslagen på ett sådant resonemang (SOU 1977:84 s. 95 f); detta ligger också bakom den principiella inställning som präglar både gällande och föreslagen lagstiftning om försäkringsavtalet, att man inte skall ge regler om hur försäkringsbolagen skall utforma sina produkter. Också här måste det få återverkningar på försäkringsavtalsrätten att den nuvarande kontrollen över produkterna till stor del skall upphöra.

Frågan är om man på detta vis skall inskränka möjligheterna att i en framtid komma till rätta med olämpliga företeelser inom branschen. Att hänvisa till konkurrenslagstiftningen är inte tillräckligt; även fränsett att försäkringsfrågorna som sagt kräver en särreglering står det klart att missförhållanden kan uppkomma också utan att missbruk i konkurrenslagens mening eller olovlig konkurrensbegränsning ligger bakom. Det kan visserligen för närvarande verka överflödigt med spärrar mot sådana företeelser som prisdumpning och diskriminerande premiesättning och riskklassindelning, men det är inte säkert att man även under ändrade ekonomiska förhållanden och med nya försäkringsbolag på den svenska marknaden kan reda sig utan möjligheter att ingripa. I den mån man från branschens sida åberopar de olyckliga verkningar en kontroll av detta slag skulle ha för produktutvecklingen verkar farhågorna överdrivna. Vad som här kommer i fråga är inte en byråkratisk procedur med detaljgranskning av försäkringarnas utformning utan en möjlighet att reagera mot vissa klara avvikelser från god försäkringssed. Man kan för övrigt fråga, hur det inverkar på allmänhetens förtroende för försäkringsbranschen att lagstiftaren lämnar bolagen frihet att höja premierna och skärpa villkoren, samtidigt som vinstutdelning tillåts vid livförsäkring och representanterna för försäkringstagarna försvinner ur styrelsen. Som jag ser saken borde det vara i branschens eget intresse att — t.ex. vid ett omotiverat angrepp i massmedia — kunna hänvisa till att man sökt iaktta lagens krav på rimliga villkor och premier utan anmärkningar från tillsynsmyndighetens sida.

I detta sammanhang bör framhållas att möjligheterna är mycket begränsade att komma åt diskriminerande eller annars orättvisa villkor genom avtalsrättsliga regler. Vad som närmast kommer i fråga är att jämka såda-

na försäkringsvillkor med stöd av 36 § avtalslagen, när försäkringstagarens inte vill kännas vid det avtal han har ingått. Men den regeln bygger på ett annat skälighetsbegrepp än försäkringsrörelselagen; även om t.ex. en premie framstår som mindre rimlig vid jämförelse med andra försäkringar innebär det inte att man skulle kunna jämka den med stöd av 36 §. För övrigt är det självfallet en helt opraktisk lösning att hänvisa försäkringstagare som ifrågasätter skäligheten i premiesättningen till en civilprocess — något som väl inte heller varit utredningens mening.

Förslaget innebär visserligen att försäkringsvillkoren på konsumentombudet kommer att underkastas en *marknadsrättslig granskning* på samma sätt och enligt samma principer som andra konsumentvillkor. En sådan ordning kan lätta Finansinspektionens arbetsbelastning och kan därför vara välkommen från dess synpunkt, men den tar inte hänsyn till de särdrag hos försäkringsavtalet som jag nyss berörde och stämmer mindre väl med den mera ingående kontroll som man utgått från i arbetet på en ny försäkringsavtalslag. — Oavsett vem som sköter tillsynen bör det i alla händelser vara av värde att kraven på rimliga premier och villkor framgår av försäkringsrörelselagen. Det bör vidare understrykas, att även om tillsynsmyndigheten kan ha begränsade resurser att på eget initiativ ta upp premiers och villkors skälighet till granskning, en enskild försäkringstagare bör ha möjlighet att efter anmälan få en prövning av en sakkunnig instans om de håller måttet i detta avseende; för detta lär det vara nödvändigt att lagstiftningen ger åtminstone vissa, om också allmänt hållna, riktlinjer för bolagens handlande.

Enligt min mening bör lagen vidare ge uttryck för den allmänna principen att *skaderegleringen* bör ske korrekt och utan att vissa försäkringstagare otillbörligt gynnas. Också här är det en vinst om tillsynsmyndigheten kan anknyta till en uttrycklig lagbestämmelse vid granskning av bolagets praxis. Det naturliga är att ta in en regel om sådana allmänna riktlinjer för skaderegleringen i försäkringsrörelselagen.

I varje fall det sistnämnda önskemålet skulle enligt förslaget delvis tillvaratas genom den sundhetsprincip som nu tas upp i 1:2a FRL, och det kunde verka närliggande att återopa samma bestämmelse också för att ingripa på andra grunder som inte rör bolagets soliditet. Enligt min mening är det dock otillfredsställande att ge sundhetsbegreppet en central ställning vid tillsynen. Inte minst från rättssäkerhetssynpunkt framstår det som olämpligt att låta ingripanden mot bolagen bero av detta lösliga och tänjbara begrepp, vars innebörd till stor del beror av myndigheternas värderingar.

En del av dessa synpunkter bör däremot kunna hjälpligt tillgodoses redan genom ett par ganska beskedliga ändringar i utredningens lagtext. I varje fall som ett mål för bolagets verksamhet kan man ställa upp kravet att verksamheten fyller *god försäkringssed* i de avseenden som nu angetts. Även om detta begrepp inte är särskilt tydligt anknyter det till en känd standard inom försäkringsväsendet och ger därigenom bättre ledning än en allmän hänvisning till skälighet och sundhet. Man kan tänka sig en regel i 19 kap. som föreskrev, att styrelsen och verkställande direktören i ett försäkringsbolag skall för den verksamhet som bedrivs i Sverige

övervaka att premien och övriga villkor bestäms och inträffade skador behandlas i enlighet med god försäkringssed och vedertagna försäkringstekniska principer. Eventuellt kunde det tilläggas att, om inte särskilda förhållanden påkallar annat, premien skall anpassas till det skydd försäkringen är avsedd att ge och den risk försäkringen skall täcka. Det sagda skulle innebära att Finansinspektionens tillsyn inriktades också på andra frågor än försäkringsbolagets soliditet, även om detta blir den viktigaste frågan. — Slutligen sätter jag som sagt i fråga om inte lagen bör ge något skydd mot att aktieägarnas intressen tillgodoses på försäkringstagarnas bekostnad, också när inte medel avsatts för försäkringstagarnas räkning. Som framgår av redogörelsen för utländsk lagstiftning finns här en rad olika metoder att välja mellan. Kanske ligger den danska lösningen närmast till hands (jfr 5.3), men saken kan diskuteras.

Även sådana begränsade jämkningar i förslaget kan tänkas stå i strid med ett konsekvent marknadsekonomiskt synsätt. Enligt min mening skulle de däremot stämma väl med den pragmatiska inställning som traditionellt präglar svenskt lagstiftningsarbete och även på många punkter framträder i utredningens slutliga förslag.

Bilaga

Förhållanden i några europeiska länder

Inledning

Liksom i Sverige gäller i många andra europeiska länder en rad skyddsbestämmelser för försäkringsverksamhet. Regleringarnas omfattning och utformning skiljer sig emellertid åt ganska mycket. Särskilt för livförsäkringens del har på åtskilliga håll sedan länge gällt rätt så långtgående och detaljerade bestämmelser. Dit kan räknas de nordiska länderna och många kontinentala länder. I Storbritannien, Irland och Nederländerna har försäkringsrörelsen av tradition varit mindre reglerad.

Ett allmänt lagfäst krav på skälighet i försäkringsverksamhet är inte brukligt i jämförbara europeiska nationer. Regler som syftar till skälighet finns dock i flera länder och avser då vanligen livförsäkring. Problem vid överskottsfördelning i livförsäkringsrörelse har uppmärksammats i många länder, men har lett till skilda lagstiftningsåtgärder. På många håll ställs krav på en rimlig fördelning och ibland föreskrivs att vissa särskilt angivna andelar av överskotten årligen skall fördelas bland försäkringstagarna och sålunda redovisas som försäkringstekniska avsättningar. Förbud mot vinstutdelning gäller emellertid inte. I flera länder begränsas bolagens möjligheter att ta upp lån på såväl liv- som skadeförsäkringssidan. Tvingande regler om flyttning av försäkringssparande förekommer endast i Norge. Tillsynsverksamhetens inriktning har i de anglosaxiska länderna avvikit från vad som gällt i de flesta kontinentala nationerna i Europa, bl.a. genom att kontrollen skett främst i efterhand. Genom det västeuropeiska integrationsarbetet har dessa skillnader minskat i viss mån. Särskilda skyddsregler som skall tillämpas för den händelse en försäkringsgivare hamnar på obestånd förekommer allmänt i Europa. Vanligen vilar skyddet på regler om förmånsrätt. I Storbritannien däremot gäller en generell garantiordning och i Irland finns en garantiordning som omfattar skadeförsäkring. För trafikförsäkring har inrättats garantisystem i de flesta västeuropeiska länderna.

Nedan skall ges en kortfattad redogörelse för förhållandena i några andra europeiska länder, vilka rör de frågor som diskuteras i detta betänkande. Framställningen bygger på de enskilda ländernas författningar och lagförarbeten, uppgifter från vissa standardverk och facktidsskrifter samt på material och annan information som har inhämtats från tillsynsmyndig-

heter, branschorganisationer och försäkringsexpertis. En översikt av skyddsordningar som träder in vid insolvenssituationer ges i departementspromemorian Förmånsrätt för försäkringsfordringar (Ds 1993:101) s. 41 ff, och en redogörelse för bedömningen i andra nationer om vad som anses som försäkringsfrämmande verksamhet finns i SOU 1987:57 s. 118 ff och Ds 1990:57 s. 61 ff. På de områdena lämnas huvudsakligen endast vissa kompletterande uppgifter här. Vidare kan hänvisas till beskrivningar i våra tidigare betänkanden (se SOU 1991:89 s. 269 ff och SOU 1993:108 s. 63 ff).

Danmark

Försäkringsrörelse i Danmark regleras i lov om forsikringsvirksomhed, LfV (se lovbekendtgørelse nr. 963 af 29. november 1994). Genom lov nr. 363 af 18. maj 1994 anpassades lagen till EG:s tredje försäkringsdirektiv.

Fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse m.m.

I LfV kapitel 14 b upptas regler om vinstutdelning som gäller för såväl livförsäkring som skadeförsäkring. Som vinst till aktieägare, ränta till garantier eller utbetalning till medlemmar i ömsesidiga försäkringsbolag (gensidige forsikringsselskaber) kan bara användas årets resultat enligt godkända räkenskaper för det senaste räkenskapsåret, överfört överskott från tidigare år och fria reserver, efter avdrag för dels uppkommet underskott, dels belopp som enligt lag eller bolagsordning skall avsättas till en säkerhetsfond eller för andra ändamål (§ 135). Så länge bolagets basiskapital (motsvarigheten till kapitalbasen i Sverige) inte uppfyller kraven på nödvändig solvensmarginal får någon utdelning inte ske (§ 136). I försäkringsaktiebolag kan utdelning av bolagets medel till aktieägarna i övrigt bara förekomma som utbetalning vid nedsättning av aktiekapitalet eller bolagets likvidation. I ömsesidiga bolag kan utdelning till medlemmar annars endast ske i överensstämmelse med bestämmelser i bolagsordningen. Vidare gäller att vinstutdelningen inte får överstiga vad som är försvarligt med hänsyn till bolagets eller, i moderbolag, koncernens ekonomiska ställning (§ 137). Vid sidan av dessa bestämmelser tillämpas de allmänna reglerna om vinstutdelning i aktieselskabsloven också för försäkringsbolagens del.

Regler för beräkning och fördelning av överskott till försäkringstagarna och andra förmånsstagare enligt försäkringsavtalen (s.k. bonus) är fastslagna i varje livförsäkringsbolags "bonusregulativ", vilket ingår i det "tekniske grundlag" som enligt LfV § 30 skall anmälas till tillsynsmyndigheten, Finanstilsynet, senast samtidigt med att det börjar användas eller när ändringar görs däri.

Länge saknades lagregler om hur överskotten på livförsäkringsrörelsen skulle fördelas bland försäkringstagarna. Vid en lagändring år 1989 utta-

lades dock i förarbetena att utgångspunkten för bonusfördelningen var att bonus bör fördelas bland försäkringstagarna i förhållande till deras bidrag till överskottet. En rimlighetsprincip rörande bonusfördelning blev sedermera lagfäst genom en lagändring som trädde i kraft den 1 augusti 1993 och som modifierades vid harmoniseringen med den tredje generationens direktiv. Enligt LFV § 31 skall reglerna för beräkning och fördelning av överskott till försäkringstagarna inte bara vara betryggande utan också precisa och klara och leda till en rimlig fördelning. I lagmotiven sägs att det av överskottsreglerna tydligt skall framgå om överskottet skall fördelas mellan enskilda försäkringar eller sättas av till försäkringsbestånden som sådana eller till eget kapital. Det anges att utgångspunkten för fördelningen är den s.k. kontributionsmetoden, enligt vilken överskottsmedlen fördelas bland berättigade parter i förhållande till deras bidrag till överskottets uppkomst. Kontributionsmetoden synes gälla även i förhållande till aktieägare. Den del av bolagets överskott som tillfaller försäkringstagarna, dvs. bonusen, skall på ett rimligt vis tillgodoföras dem under försäkringsavtalens löptid.¹

Några danska livförsäkringsbolag har i sina bonusregulativ fastslagit att en viss procentsats av överskottet — t.ex. 75 eller 90 procent — skall användas till bonus. Ett större livförsäkringsbolag har maximerat utbetalningarna till aktieägarkretsen till 50 000 DKR. Enligt uppgift anses emellertid konkurrensen vara den väsentligaste begränsande faktor för vinstutdelning till aktieägare.

De överskott som sålunda skall tillföras försäkringstagarna tillgodoföras dem antingen genom årlig tilldelning till enskilda försäkringar eller genom avsättning till s.k. bonusudjävningshensättelser, varigenom medlen sätts av till försäkringsbestånden som sådana.² Samtliga dessa avsättningar utgör försäkringstekniska skulder som numera i sin helhet omfattas av särskilda placeringsbestämmelser och regler om förmånsrätt enligt LFV § 127 a och § 131.³ Ett livförsäkringsbolags försäkringstekniska avsättningar uppgår vanligen till mer än 90 procent av dess balansomslutning.

Fondemission kan i försäkringsaktiebolag ske under samma förutsättningar som gäller för allmänna aktiebolag enligt aktieselskabsloven.

I Danmark föreligger inte några hinder mot att ett bolag meddelar såväl konventionell livförsäkring som unit linked-försäkring.

I LFV kap. 9 ges bestämmelser om ömsesidiga försäkringsbolags medlemmar och deras ansvar för bolagets förpliktelser. Däri fastslås att endast försäkringstagarna är medlemmar i ett sådant bolag. Även återförsäkringstagare räknas som medlem. I ett ömsesidigt försäkringsbolag svarar medlemmarna för bolagets förpliktelser i den omfattning som anges

¹ Se Lovforslag nr. L 63 Folketinget 1992-93 s. 17 och Lovforslag nr. L 117 Folketinget 1993-94 s. 20.

² Se härom vidare SOU 1993:108 s. 101 f.

³ Se Lovforslag nr. 117 Folketinget 1993-94 s. 22 f. Före den 1 juli 1994 omfattades bonusudjävningshensättelser inte av placeringsreglerna eller bestämmelserna om förmånsrätt.

i bolagsordningen. Det förutsätts att tillsynsmyndigheten vid stadfästelse av bolagsordningen tillser att denna innehåller bestämmelser som säkrar att uttaxering hos medlemmarna sker efter en likhetsprincip, t.ex. i förhållande till försäkringssumman eller den ordinarie premien.⁴ Något speciellt ansvarssystem är i övrigt inte förutsatt i lagen. Den danska regleringen upptar således inte några närmare föreskrifter om uttaxering eller annan förlusttäckning i ömsesidiga försäkringsbolag. Medlemmarnas ansvar för bolagets förpliktelser kan endast göras gällande av bolaget och inte direkt av dess borgenärer. Bolagets krav mot medlemmar på grund av det personliga ansvaret får inte överlåtas eller pantsättas. Medlemsansvaret kan vara begränsat till ett visst belopp, t.ex. en eller flera årspremier. I de flesta ömsesidiga försäkringsbolag är dock ansvarigheten obegränsad. Bakgrunden till denna ordning är en rekommendation av Assurandør-Societetet (den danska försäkringsbranschorganisationen) som godkänts av tillsynsmyndigheten och som blivit allmänt accepterad.⁵ Någon skillnad mellan skadeförsäkring och livförsäkring görs i ansvarshänseende inte i den danska lagen. Emellertid fastställs solvensmarginalen i ett ömsesidigt skadeförsäkringsbolag till ett lägre belopp än i andra försäkringsbolag (se bekendtgørelse nr. 638 af 6. juli 1994). Vid återförsäkring kan, med stöd av bestämmelse i bolagsordning, avtalas att återförsäkringstagare skall vara fri från medlemsansvar (jfr LFV § 21 stk. 2 p. 2). Enligt Finanstilsynets föreskrifter kan vidare ömsesidiga bolag som deltar i en poolordning vid koassurans inta bestämmelser i bolagsordning där medlemmarna fritas från ansvar för bolagets förpliktelser (bekendtgørelse nr. 113 af 12. mars 1993). Enligt lagen kan Finanstilsynet utfärda regler om medlemmars och garanters ansvar, men myndigheten har inte utnyttjat denna möjlighet.

Upplåning

Upplåning i försäkringsbolag prövas mot bakgrund av bestämmelser om förbud mot försäkringsfrämmande verksamhet, vilka upptas i LFV §§ 6 och 6 a. De bestämmelserna utgör hinder mot upplåning som sker i spekulationssyfte. Vidare följer av allmänna bolagsrättsliga regler att styrelsen och ledningen i övrigt inte får ta upp lån i sådant syfte. I allmänhet tillåts försäkringsbolagen att belåna fast egendom och ta upp kassakrediter, men i praktiken förekommer sådan upplåning endast i begränsad omfattning.

Danska försäkringsaktiebolag kan ge ut konvertibla skuldebrev (konvertible gældsbreve) och vinstandelsbevis (udbyttegivende gældsbreve) i det väsentliga i enlighet med vad som gäller för allmänna aktiebolag. Aktieselskabslovens bestämmelser därom är nämligen tillämpliga även för försäkringsaktiebolag. Beslut om att ta upp lån mot konvertibler fattas av

⁴ Se Karnovs lovsamling, bind 5, trettende udgave 1993, 6477 (note 101).

⁵ Se Gomard i Nordisk försäkringstidskrift 1989 s. 43.

bolagsstämman. Sådant lån kan dock inte upptas till högre belopp än som motsvarar hälften av bolagets aktiekapital. Beslut om att nya aktier skall kunna inbetalas genom konvertering av skuld fordrar Finanstilsynets godkännande (LFV § 240 a stk. 3). Beslut om att uppta lån mot vinstandelsbevis fattas av bolagsstämman eller, efter dennas bemyndigande, av styrelsen. Liksom för allmänna aktiebolag gäller inte något förbud mot delägardebentures. För att livförsäkringsbolag skall få ta upp vinstandelslån krävs enligt LFV § 240 a stk. 4 godkännande av Finanstilsynet. Bestämmelsen har uppställts för att hindra livförsäkringsbolag från att kringgå reglerna om begränsning av vinstutdelning.⁶

Liksom i andra länder skall i Danmark ömsesidiga försäkringsbolag för att kunna driva verksamhet ha ett garantikapital eller annat basiskapital (LFV kap. 8). Garantikapitalet kan delas upp i andelar. För anskaffning av nytt kapital i ömsesidiga försäkringsbolag anvisas i lagen metoden om ökning av garantikapitalet. Därvid gäller bestämmelserna i aktieselskabsloven om ökning av aktiekapital genom nyemission i tillämpliga delar. Enligt bestämmelserna i LFV kap. 10 får ett ömsesidigt försäkringsbolag inte förvärva eller som pant motta egna garantiandelar. Det skall i ett sådant bolag föras en bok över garantiandelarna.

Garantikapitalet kan förräntas i överensstämmelse med vad som har bestämts i bolagsordningen. Genom att bolagsordningen skall stadfästas förhindras att en orimligt hög ränta bestäms.⁷ För utbetalning av ränta till garantier gäller som framgått samma bestämmelser som för vinstutdelning till aktieägare i försäkringsaktiebolag. Lagen föreskriver inte möjlighet för de ömsesidiga försäkringsbolagen att dela ut vinst till garanterna. Bolagsordningen skall vidare innehålla bestämmelser om garanters rösträtt. För den händelse garantier i bolagsordningen ges rösträtt på bolagsstämman skall tillsynsmyndigheten vid stadfästelsen tillse att bolagsordningen på en "rimelig måde" reglerar förhållandet mellan garanternas och medlemmarnas inflytande.⁸

Löpande tillsyn

Enligt reglerna om tillsyn i LFV kap. 26 bevakar Finanstilsynet i förening med Forsikringsrådet efterlevnaden av lagens bestämmelser och de föreskrifter som har meddelats med stöd därav. Regeringen utser Forsikringsrådets medlemmar, av vilka vissa skall företräda försäkringstagarna och vissa andra skall representera försäkringsgivarna. Forsikringsrådet handhar den överordnade administrationen av de regler som hör under Finanstilsynets verksamhetsområde. Tillsynen tar i första hand sikte på försäkringsbolagens soliditet. Finanstilsynet kan enligt en allmän bestäm-

⁶ Se Folketingstidende 1980-81, tillæg A, sp. 1554.

⁷ Se Folketingstidende 1980-81, tillæg A, sp. 1559.

⁸ Se Karnovs lovsamling, bind 5, trettende udgave 1993, 6477 (note 101).

melse fordra att ett bolag vidtar rättelse då dess ekonomiska ställning är så försvagad att de försäkrades intresse är i fara (LFV §§ 250 och 251).

Som framgått rymmer den offentliga kontrollen andra inslag än bevakning av soliditeten. Enligt LFV § 7 kan Finanstilsynet förbjuda försäkringsverksamhet som inte bedrivs i enlighet med "redelig forretningsskik" och "god försäkringspraxis". Bestämmelsen är en s.k. "retlig standard" som t.ex. har använts för att ge vägledande riktlinjer om passiv accept vid ändring av konsumentförsäkring och om bonusprognoser vid livförsäkring. En motsvarande regel gäller för bankrörelse. Bortsett från tillsynen enligt denna föreskrift omfattar Finanstilsynets verksamhet i princip inte kontroll av försäkringsvillkors skälighet eller av bolagens skadereglering. För den obligatoriska arbetsskadeförsäkringen skall emellertid försäkringsvillkor godkännas i förväg av Finanstilsynet (LFV §§ 210 a-b). För sådana försäkringar gäller dessutom att premien skall vara rimlig (LFV § 210 g).

Finanstilsynet har genom lagstiftning år 1993 getts vissa uppgifter för att stärka konkurrensen. Myndigheten skall sålunda enligt LFV § 240 b företa undersökningar som är ägnade att öka marknadstransparensen på försäkringsområdet och offentliggöra resultaten därav. Undersökningarna anses främst böra inriktas på livförsäkringssidan, t.ex. frågor som rör bonus.⁹ För Konkurrenserådet upptas en liknande regel i den generella konkurrenanceloven.

Försäkringsbolagens marknadsföring omfattas av den allmänna markedsföringsloven och är underkastad Forbrugerombudsmandens kontroll. Tillsynen över efterlevnaden av EG:s informationsregler ankommer dock på Finanstilsynet.

Livförsäkringsverksamheten kontrolleras med stöd av vissa speciella bestämmelser. Som framgått skall ett livförsäkringsbolags tekniska beräkningsunderlag anmälas till Finanstilsynet senast samtidigt med att det börjar användas eller när ändringar görs däri. Detta material skall — utöver regler om överskottsfördelning — innehålla bl.a. regler för beräkning av försäkringspremier och "livsförsäkringshensättelser" (premiereserven inkl. avsättningar för bonus) samt återköps- och fribrevsvärden. Finanstilsynet skall enligt LFV § 31 se till att de anmälda förhållandena är betryggande och rimliga för den enskilde försäkringstagaren och andra ersättningsberättigade enligt försäkringsavtalen. Kraven på premiesättningen innebär bl.a. att varje försäkringstyp i princip skall vara självbärande.¹⁰ Är kraven på det tekniska beräkningsunderlaget inte uppfyllda eller avviker bolaget därifrån skall tillsynsmyndigheten förelägga bolaget att vidta rättelse (LFV § 250).

För bevakning av efterlevnaden av reglerna om basiskapital har meddelats närmare föreskrifter (Finanstilsynets bekendtgørelser nr. 637 och 638 af 6. juli 1994 om kapitalgrundlag för livsförsäkringsvirksomhed resp. skadesförsäkringsvirksomhed). Försäkringsbolagen är skyldiga att i sam-

⁹ Se Lovforslag nr. L 63 Folketinget 1992-93 s. 26 f.

¹⁰ Se vidare härom SOU 1993:108 s. 63 ff.

band med ingivande av årsredovisning redogöra för hur solvensmarginalen har beräknats och hur basiskapitalet är sammansatt. I syfte att tillgode krav på riskspridning avseende tillgångar som svarar mot kapitalbasen ges i föreskrifterna vissa värderingsregler. De innebär bl.a. att värdet av immateriella tillgångar, egna aktier eller aktier i dotterbolag inte får medräknas och att vissa enhandsengagemang får tas upp endast i begränsad omfattning vid beräkning av basiskapital. Särskilda sanktionsregler är tillämpliga då ett försäkringsbolag inte uppfyller kraven på basiskapital (LFV § 249).

Genom senare tids lagstiftning har aktuarien getts en stärkt ställning. I LFV § 89 slås fast att bolagsledningen skall se till att bolaget har tillgång till tillräcklig sakkunskap för beräkning av försäkringstekniska avsättningar. Driver bolaget livförsäkringsrörelse skall för genomförande av de försäkringstekniska beräkningarna och undersökningarna finnas en ansvarig aktuarie anställd. Denne skall godkännas av Finanstilsynet. Den ansvarige aktuarien skall se till att bolaget korrekt tillämpar det tekniska beräkningsunderlaget. Han skall i detta syfte undersöka aktuariella frågor, bl.a. i marknadsföringsmaterial och bonusprognoser. Avviker bolaget från gällande regler är den ansvarige aktuarien skyldig att omgående göra anmälan härom till tillsynsmyndigheten. Aktuarien omfattas emellertid inte av bestämmelserna om särskilt skadeståndsansvar som gäller i bolagslagstiftningen, men kan underkastas straffansvar, bl.a. om han inte fullgör föreskrivna uppgifter (LFV §§ 258 och 260). Då ett bolag ansöker om godkännande av en ny ansvarig aktuarie måste bolaget ange orsaken till bytet.¹¹

För livförsäkringsbolagens del har införts en ytterligare kontrollinstans genom en regel om offentliga styrelseledamöter. I ett sådant bolag skall en ledamot av styrelsen vara utsedd av industri- och samordningsminister (LFV § 83).

Finland

De finländska försäkringsbolagens verksamhet regleras i lagen den 28 december 1979 om försäkringsbolag (1062/79). Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 april 1995 anpassades lagstiftningen till den tredje generationens försäkringsdirektiv. Bl.a. infördes då en ny lag om utländska försäkringsbolag.

Fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse m.m.

I 12 kap. lagen om försäkringsbolag finns regler om vinstutdelning och annan användning av bolagets tillgångar. Reglerna är tillämpliga på all försäkringsverksamhet. Enligt bestämmelserna får bolagets medel utbeta-

¹¹ Se vidare Lovforslag nr. L 63 Folketinget 1992-93 s. 19 f.

las till delägarna endast i enlighet med vad i lagen är stadgat om vinstutdelning, utbetalning vid nedsättning av aktiekapitalet eller reservfonden och utskiftning vid bolagets upplösning. Såsom vinstutdelning anses inte utgivande av sådana till livförsäkring anknutna extra förmåner, till vilka bolaget inte förbundit sig i försäkringsavtalet. För sådana förmåner görs försäkringstekniska avsättningar i enlighet med av bolaget antagna grunder. I övrigt gäller om vinstutdelning i väsentliga delar bestämmelserna i lagen om aktiebolag.¹²

Sedan länge har i Finland gällt ett skälighetskrav vid fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse, och ett sådant krav skall tillämpas även efter anpassningen till EG:s tredje försäkringsdirektiv. När extra förmåner beviljas på sådana försäkringar som enligt försäkringsavtalet har rätt därtill på grundval av överskott som dessa försäkringar har avkastat, skall, enligt 13 kap. 3 § lagen om försäkringsbolag, i skälighetsomfattning beaktas både det totala beloppet av de extra förmåner som beviljas för dessa försäkringar och, i fråga om fördelningen av dessa förmåner, beloppet och uppkomsten av överskottet på dessa försäkringar. De extra förmånerna får inte äventyra möjligheterna att uppfylla lagens solvenskrav eller beständigheten av de extra förmånernas nivå.

Sålunda tillämpas principen att en skälighetsdel av det överskott som uppstått på sådana försäkringar som har del i överskottet skall återbäras till de försäkrade om bolagets solvensmarginal tillåter detta. När nivån på de extra förmånerna fastställs är det önskvärt att denna nivå skall kunna behållas. Avsikten med kravet på kontinuitet är att förhindra att konsumenten blir vilseledd med stora förmåner som med hänsyn till försäkringsavtalets varaktighet beviljas under en kort tid. Meningen är emellertid inte att förhindra avvikande extra förmåner när det görs klart för försäkringstagaren att det gäller förmåner vilkas nivå är högre än den vanliga nivån för fortlöpande extra förmåner. Genom regleringen skall tillsynsmyndigheten, social- och hälsovårdsministeriet, kunna förhindra dels en oskälig överföring till ägarna av det överskott som uppstår på grund av att betryggande säkerhetsantaganden använts vid premiesättningen, dels en ojämlig behandling av olika försäkringstagargrupper som har rätt till del i överskotten.¹³

Livförsäkringsbolagen brukar varken i grunder eller någon annanstans genom procentsatser eller på annat sätt ange hur stor del av uppkomna överskott som skall tillkomma försäkringstagarna. I försäkringsvillkoren anges endast om försäkringen berättigar till del i överskottsmedel eller inte. Överskottet tilldelas enskilda försäkringar, vilket innebär att beloppen utgör försäkringstekniska avsättningar som inte är tillgängliga för förlusttäckning. Ett livförsäkringsbolags balansomslutning utgörs vanligen till ca 95 procent av försäkringstekniska avsättningar (ansvarsskuld).

Lagen om försäkringsbolag upptar inte någon bestämmelse om fondemission. Eftersom lagen om aktiebolag skall tillämpas på försäkringsbo-

¹² Se vidare prop. 1979 rd. nr 179 s. 46 f.

¹³ Se prop. 1994 rd. nr 330 s. 47.

lag om inte annat är stadgat, se 1 kap. 1 §, kan dock försäkringsaktiebolag genomföra fondemission i enlighet med vad som gäller för allmänna aktiebolag.

Sedan den 1 januari 1994 kan finländska försäkringsbolag meddela fondförsäkring. Något krav på separation av sådan försäkringsrörelse från traditionell livförsäkringsrörelse har inte uppställts.

Enligt 3 kap. 1 § lagen om försäkringsbolag är delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag försäkringstagarna och, i enlighet med vad som bestämts i bolagsordningen, garantikapitalets ägare. I bolagsordningen kan vidare föreskrivas att bl.a. återförsäkring inte medför delägarskap. Med social- och hälsovårdsministeriets samtycke kan delägarskapet utvidgas så att även andra är delägare i bolaget. I ett ömsesidigt försäkringsbolags bolagsordning skall enligt 2 kap. 4 § lagen nämnas bl.a. huruvida försäkringstagare i egenskap av delägare är ansvarig för bolagets förbindelser samt, om så är fallet, enligt vilken grund ansvarigheten bestäms och dess omfång.

I 10 kap. 7 § lagen om försäkringsbolag ges bestämmelser om uttaxering. Enligt reglerna därom skall uttaxering ske på delägare som enligt bolagsordningen har personligt ansvar när bolagets verksamhetskaptal (det belopp varmed bolagets tillgångar överstiger dess skulder) underskrider i lagen föreskrivna belopp. Erlägger delägare inte uttaxerat belopp skall det drivas in på exekutiv väg.

Upplåning

Något förbud mot upplåning gäller inte för försäkringsbolagen, men vissa begränsningar anses ändå föreligga. Principen är den att försäkringsbolag skall ordna sin verksamhet utan att uppta lån. I ett cirkulär från tillsynsmyndigheten sägs nämligen att försäkringsbolagen bör dimensionera omfattningen av sin rörelse på så sätt att verksamheten är möjlig utan upptagande av lån. Upplåning godtas endast om det erfordras av särskilt vägande skäl. Detta gäller bl.a. krediter för anskaffande av egna verksamhetslokaler, krediter för skötsel av likviditet och statliga krediter för bostadsändamål.

De finländska försäkringsbolagens kapitalförsörjning har ansetts bli tillräckligt tryggad genom de allmänna stadganden som gäller ökning av det egna kapitalet. För den skull har i den finländska lagen om försäkringsbolag — till skillnad mot i landets aktiebolagslag — inte intagits bestämmelser om konvertibla skuldebrev, optionslån eller vinstandelslån. Dessa finansieringsformer är förbjudna för försäkringsbolag i Finland.

Reglerna om finansiering för de finländska ömsesidiga försäkringsbolagen överensstämmer väsentligen med vad som gäller i Danmark. Ett ömsesidigt bolag kan sålunda skaffa nytt garantikapital till vilket kan knytas rösträtt men inte rätt till del i vinst. Garantikapitalet kan fördelas på garantiandelar, vilkas nominella belopp skall nämnas i bolagsordningen. Däri skall vidare anges bl.a. vad som är bestämt om ränta på garantikapitalet och vem som har rösträtt vid bolagsstämma (2 kap. 4 § lagen). I

många ömsesidiga försäkringsbolag följer rösträtt med garantiandel. För den skull har man ansett det vara nödvändigt att garantikapital skall vara fast till sitt belopp. Ökning av garantikapitalet kräver sålunda alltid ändring av bolagsordningen, vilket gör det möjligt för tillsynsmyndigheten att kontrollera förhållandet mellan den rösträtt som är förenad med garantiandelen och försäkringstagarnas motsvarande rätt.

Bestämmelser om ökning av garantikapital ges i 4 kap. lagen om försäkringsbolag. Vid ökning av garantikapital skall iakttas i tillämpliga delar samma stadganden som vid ökning av försäkringsaktiebolags aktiekapital. Garantikapitalets ökning kan dock inte verkställas som fondemission. För garantiandelar skall utfärdas garantiandelsbrev samt föras garantiandelsbok och garantiandelsägarförteckning. Därvid gäller vad i lagen om aktiebolag är stadgat om aktie, aktiebrev, aktiebok och aktieägarförteckning (3 kap. 8 § lagen). Det gäller förbud mot att förvärva eller som pant motta egna garantiandelar (3 kap. 9 § lagen).

Löpande tillsyn

Social- och hälsovårdsministeriet skall övervaka efterlevnaden av gällande bestämmelser för försäkringsverksamhet. Huvuduppgiften är att bevaka att bolagen kan fullgöra sina förpliktelser. Den finansiella tillsynen skall särskilt omfatta kontroll av ett bolags solvens, dess försäkringstekniska avsättningar och de tillgångar som svarar mot dessa avsättningar (14 kap. 1 § lagen om försäkringsbolag). För livförsäkringens del gäller som nämnt också ett krav på skälighet som tar sikte på överskottsfördelningen men som dessutom innebär att premierna skall motsvara den övertagna risken och att försäkringstagarna även i övrigt skall behandlas på ett rättvist sätt.

Tillsynsmyndigheten skall ingripa om ett bolag förfar i strid med god försäkringssed eller om det uppdagas missbruk i verksamheten (14 kap. 5 § lagen). God försäkringssed anses t.ex. förhindra en sådan fortlöpande underprissättning som innebär att intäkterna från försäkringar som har del i bolagets överskott kontinuerligt används för att täcka förluster på annan rörelse. Under återopande av den bestämmelsen kan tillsynsmyndigheten vidare ingripa mot ett försäkringsbolags skadereglering eller marknadsföring.

För att trygga en sund och fungerande konkurrens inom försäkringsområdet ges utöver de allmänna reglerna om konkurrensbegränsningar särskilda bestämmelser i 14 a kap. lagen om försäkringsbolag. Social- och hälsovårdsministeriet skall följa konkurrensförhållandena, utreda konkurrensbegränsningar, vidta åtgärder för att undanröja skadliga verkningar av konkurrensbegränsningar och ta konkurrensfrämjande initiativ. Social- och hälsovårdsministeriets tillsyn på konkurrensområdet skall ske i samarbete med Konkurrensverket.

För livförsäkring och skadeförsäkring skall enligt 10 kap. 2 § lagen om försäkringsbolag upprättas grunder för beräkning av "ansvarsskuld" (motvarigheten till försäkringstekniska avsättningar). Beräkningsgrunderna

skall vara betryggande. I förordning meddelas närmare föreskrifter om de principer som skall iakttas då ansvarsskulden i försäkringsbolag beräknas. För livförsäkringar krävs dessutom enligt 13 kap. 1 § lagen beräkningsgrunder för försäkringspremier, återköps- och fribrevsvärden. Vid premieberäkningen fordras att solvenskraven inte äventyras (13 kap. 2 § lagen). Som en följd av skälighetskravet får ändringar av beräkningsgrunder inte leda till sänkningar av en försäkrings återköpsvärde, om inte försäkringstagaren först får möjlighet att avsluta sin försäkring genom att ta ut det högre återköpsvärdet som fastställts på gamla grunder (13 kap. 4 § lagen). Vid genomförandet av den tredje generationens försäkringsdirektiv upphävdes det sedan länge gällande kravet att grunderna skall vara fastställda av tillsynsmyndigheten.

Föreskrifter om försäkringsbolagens placeringsverksamhet gäller i princip endast medel som svarar mot försäkringsåtagandena. Emellertid begränsas försäkringsbolagens rätt att inneha aktiemajoriteten i företag inom främmande branscher genom bestämmelsen om förbud mot annan rörelse än försäkringsrörelse i 1 kap. 3 § lagen om försäkringsbolag. Där föreskrivs att ett försäkringsbolag — med vissa begränsade undantag — utan tillsynsmyndighetens medgivande inte får inneha aktiemajoriteten eller majoriteten av röstetalet för samtliga aktier i ett aktiebolag som bedriver försäkringsfrämmande verksamhet.¹⁴

För att utföra försäkringstekniska beräkningar och utredningar skall ett försäkringsbolag ha en försäkringsmatematiker (18 kap. 8 § lagen om försäkringsbolag). Närmare föreskrifter om dennes uppgifter ges i förordning om försäkringsmatematiker vid försäkringsbolag. Tillsynsmyndigheten bestämmer behörighetsvillkoren. Försäkringsmatematikern är inte underkastad särskilt skadeståndsansvar.

Norge

Försäkringsrörelse i Norge regleras genom lov av 10. juni 1988 nr. 39 om försäkringsvirksomhet.

Skälighetskrav

Enligt lagen gäller skälighetskrav för såväl skade- som livförsäkringsverksamhet. Ett försäkringsbolag skall fördela sina kostnader och intäkter m.m. på en "rimelig måte" mellan de skilda försäkringstyperna och försäkringsavtalen. Motsvarande krav gäller för fördelningen mellan bolag i samma koncern (§ 7-5). Närmare föreskrifter om fördelningen har meddelats av Finansdepartementet (föreskrift 21. november 1989 nr. 1167 om fördelning av kostnader, tap, inntekter, fond mv. mellom forsikringselskaper i konsernforhold og mellom bransjer og kontrakter i et forsikrings-

¹⁴ Se härom prop. 1994 rd. nr 330 s. 24.

selskap, senast ändrad den 17 juni 1994). Ett bolag skall vidare använda premier som står i rimlig relation till den övertagna risken (§ 7-6). Också övriga försäkringsvillkor skall vara rimliga (§ 7-7).

Fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse m.m.

I lov om försikringsvirksomhet § 8-1 fastslås att alla medel som uppsamlas i livförsäkringsbolag skall komma försäkringstagarna och de försäkrade till godo, om inte annat är bestämt i bolagsordning. Regeln skall dock enligt lagens förarbeten förstås med den begränsningen att utdelning på aktie- och garantikapital kan ske. Det uttalas i motiven att principen om försäkringstagarnas delaktighet i överskotten har stort socialt värde och bör lagfästas. Av principen sägs följa att endast en relativt obetydlig del kan gå till avkastning på aktie- och garantikapital. Någon bestämmelse i lag därom anses emellertid inte behövlig. Försäkringstagarnas och de försäkrades intressen anses bli tillräckligt tillgodosedda genom att bestämmelser om vinstutdelning enligt § 3-2 skall upptas i bolagsordning, vilken skall godkännas av koncessionsmyndigheten.¹⁵ Enligt myndighetens praxis får summan av vinstutdelning till aktieägare, bolagsskatt och avsättningar till fria reserver inte överstiga 35 procent av vinsten efter obligatoriska avsättningar. Bolagen har därför intagit bestämmelser med den innebörden i sina bolagsordningar.

Överskott på livförsäkringsrörelsen skall enligt lagen fördelas årligen på de enskilda försäkringarna. Några ofördelade överskottsfonder får inte förekomma. Fördelningen skall ske efter varje enskild försäkrings bidrag till uppkomsten av överskottet och efter det premie- och beräkningsunderlag som gällt för försäkringen i enlighet med närmare bestämmelser som har meddelats av Finansdepartementet (forskrift 1. juni 1990 nr. 430 om överskudd i livsförsäkring, ändrad senast den 23 december 1993).

Reglerna om överskottsfördelning gavs retroaktiv verkan och innebar att tidigare ofördelade fonder fick upplösas och tillföras de enskilda försäkringstagarnas konton. Fördelningen av de redan uppsamlade medlen skedde enligt ovan angivna principer, för vilka bolagen fick upprätta en plan som skulle godkännas av tillsynsmyndigheten.

Ett livförsäkringsbolags avsättningar för försäkringsåtaganden uppgår vanligen till ca 90 procent av dess totala skulder. För dessa avsättningar gäller särskilda placeringsregler i § 7-4 (se nedan).

Något förbud i lag mot fondemission i skade- och livförsäkringsaktiebolag föreligger inte. För genomförande av fondemission i försäkringsaktiebolag krävs dock enligt lov om försikringsvirksomhet § 3-7 särskilt tillstånd. Enligt den bestämmelsen får ett försäkringsbolags ansvarskapital (i huvudsak eget kapital) inte ökas på annat sätt än genom fondbildning utan samtycke från Finansdepartementet. Genom den tillsynspraxis som

¹⁵ Se Ot.prp. nr. 42 (1986-87) s. 41 f, 103 och 133 f.

har utvecklats förbjuds vanligen fondemission. Då fondemission förekommer skall den ske enligt bestämmelserna därom i aksjeloven.

I lov om forsikringsvirksomhet kap. 4 finns särskilda bestämmelser om ömsesidiga försäkringsbolag (gjensidige forsikringsselskaper). Även i Norge är medlemmarna i ett ömsesidigt försäkringsbolag ansvariga för bolagets förpliktelser (§ 4-8). Vilka som är att anse som medlemmar samt i vilken utsträckning ansvaret skall kunna göras gällande får bestämmas i bolagsordningen (§ 4-3). Ett solitt ömsesidigt försäkringsbolag kan få bestämmelser i bolagsordningen godkända som innebär att uttaxeringsmöjligheten slopats, så att det inte går att ålägga medlemmarna förpliktelser utöver den inkrävda premien.¹⁶ Enligt den lag som gällde före 1988 års lov om forsikringsvirksomhet var det inte möjligt att helt häva uttaxeringsrätten (se § 24 1911 års lov om forsikringsselskaper). Om inte annat har föreskrivits i bolagsordning skall uttaxering på medlemmarna ske i förhållande till en beräknad förskottspremie. I ett livförsäkringsbolags bolagsordning kan bestämmas att medlemmarna inte skall ha ansvar för bolagets förpliktelser, men att förlust i stället skall utjämnas genom en reduktion av försäkringskraven. Den norska försäkringslagstiftningen upptar inte närmare regler om uttaxering eller annan förlusttäckning.

Upplåning

Lov om forsikringsvirksomhet innehåller inte några uttryckliga bestämmelser om försäkringsbolagens upptagande av lån. Enligt uttalanden i lagförarbeten innebär emellertid stadgandet i lagens § 7-1 om förbud mot att driva annan verksamhet än försäkringsverksamhet hinder mot upplåning.¹⁷ Upplåning får som huvudregel inte förekomma. Det hävdas att det inte är en naturlig del av försäkringsverksamheten att låna in medel för att öka bolagets kapital. Försäkringsbolag anses endast i undantagssituationer ha behov av att ta lånemarknaden i anspråk. En sådan situation kan vara då ett bolag behöver lösa kortsiktiga likviditetsproblem. Ett skadeförsäkringsbolag kan nämligen ha anledning att ta upp ett kortvarigt banklån, t.ex. på tre månader, för att kunna reglera en stor skada i avvaktan på medel från återförsäkringsgivare. Det godtas också att försäkringsbolag upptar inteckningslån på fast egendom som används i försäkringsverksamheten. Lånebegränsningarna har uppställt för att förhindra att förluster på låneverksamhet täcks av överskott på försäkringsrörelsen.

Följaktligen kan norska försäkringsaktiebolag endast sällan ta upp lån mot konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning. Möjligheten att utnyttja de finansieringsformerna påverkas också av den ovan angivna bestämmelsen i lov om forsikringsvirksomhet § 3-7. För konvertering eller nyteckning måste bolaget sålunda ha särskilt

¹⁶ Se Ot.prp. nr. 42 (1986-87) s. 108 f och NOU 1983:52 s. 88.

¹⁷ Se Ot.prp. nr. 42 (1986-87) s. 129 och NOU 1983:52 s. 24.

tillstånd.¹⁸ I den mån konvertibler och skuldebrev med optionsrätt till nyteckning ges ut är bestämmelserna därom i aksjeloven tillämpliga.

Ett ömsesidigt försäkringsbolag skall liksom försäkringsaktiebolag ha ett startkapital som står i rimligt förhållande till den planerade verksamheten. Garantifonden (garantikapitalet) kan bestå av lånekapital med efterställd betalningsrätt (lov om försäkringsvirksomhet § 4-2). I stiftelsedokumentet skall anges om garanterna skall ha inflytande i bolaget och i vad mån lånat kapital skall förräntas (§ 4-4).

Lånekapitalet kan också tas upp genom att det utställs omsättningsbara "grunnfondsbevis" med representationsrätt vid bolagsstämman. Avkastningen på grunnfondsbevis bestäms alltid som en variabel på bolagets vinst som bolaget avgör självt. Kriterierna för utdelning av avkastning skall framgå av prospektet för grunnfondsbevisemissionen.¹⁹ Ett ömsesidigt försäkringsbolag kan även öka sitt kapital genom att utfärda grunnfondsbevis.

Med stöd av bemyndigande i lagen har Finansdepartementet meddelat närmare föreskrifter om grunnfondsbevis, varigenom många av aksjelovens regler blir tillämpliga (föreskrift om grunnfondsbevis i gjensidige försäkringsselskaper fastsatt av Finansdepartementet 19 oktober 1990). För grunnfondsbevis skall utfärdas grunnfondsbrev om registrering inte sker hos Verdipapirsentralen. Vidare skall bolaget föra ett register över ägarna till bevisen. Ett grunnfondsbevis kan fritt överlåtas i enlighet med vad som gäller för aktier. För ökning av garantifond genom utfärdande av grunnfondsbevis och för fondemission av sådana bevis gäller aksjeloven i tillämpliga delar. Sådana åtgärder skall emellertid godkännas av tillsynsmyndigheten. För utdelning av årlig ränta på grunnfondsbevis gäller en begränsningsregel som motsvarar vad som gäller för utdelning till aktieägare. Grunnfond får sättas ned i enlighet med bestämmelserna om nedläggning i aksjeloven. Det gäller förbud mot förvärv av egna grunnfondsbevis.

Löpande tillsyn

Tillsynen över försäkringsbolagen, som ankommer på Kredittilsynet, syftar till att bolagen är solventa och bedriver verksamheten enligt gällande bestämmelser.

En viktig tillsynsuppgift är att bevaka ett livförsäkringsbolags försäkringsfond, dvs. den fond som skall täcka bolagets förpliktelser enligt livförsäkringsavtalen. Tidigare gällde krav på förhandsgodkännande av underlag som användes för beräkning av fonden.²⁰ Efter harmoniseringen med det tredje livförsäkringsdirektivet är det tillräckligt att detta material lämnas in till Kredittilsynet då det tas i bruk eller då ändringar görs däri.

¹⁸ Se Ot.prp. nr. 42 (1986-87) s. 107.

¹⁹ Se Ot.prp. nr 42 (1989-90) s. 30.

²⁰ Se härom SOU 1993:108 s. 67.

För tillgångar motsvarande de försäkringstekniska avsättningarna gäller särskilda placeringskrav i § 7-4 lov om forsikringsvirksomhet. Närmare placeringsföreskrifter har meddelats av Finansdepartementet (forskrift 8. september 1989 nr. 930 om kapitalförvaltning, ändrad senast den 30 juni 1994). Om ett försäkringsbolag placerar sina medel i strid mot gällande bestämmelser eller i övrigt på ett "ubetryggende eller åpenbart uheldig måde" kan Kredittilsynet fordra rättelse. Myndigheten skall bevaka att bolagets samlade tillgångar är placerade med erforderlig riskspridning, och anses sålunda kunna gripa in även mot placering av fria medel. Den tredje generationens försäkringsdirektiv har inte ansetts utgöra hinder mot sådana myndighetsingripanden.²¹ Åtgärden skall då vidtas med stöd av bestämmelserna i lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner § 2-10. Enligt de bestämmelserna får en finansinstitutions enhandsengagemang inte vara högre än som är försvarligt.

Till skillnad mot vad som gäller i många andra länder ingår i de försäkringstekniska avsättningarna även förlusttäckningsmedel, nämligen den s.k. sikkerhetsfonden i livförsäkring. Denna fond får samtidigt räknas in i bolagets kapitalbas.

Kontroll av premier och andra försäkringsvillkor anses vara ett nödvändigt led i tillsynen. Den kontrollen går i första hand ut på att premierna inte sätts lägre än som kan anses vara försvarligt, men den inrymmer också skälighetsprövningar.²² Tillämpar ett bolag "ubetryggende" eller "urimelige" premier eller andra villkor kan tillsynsmyndigheten förbjuda bolaget att använda dem (lov om forsikringsvirksomhet § 7-6 och § 7-7). För att underlätta premiekontrollen har uppställts krav på att premietariffen utformas så att risk-, spar- och omkostnadsdelen av premien framgår (forskrift 21. november 1989 nr. 1169 om skille mellom risiko-, spare- og omkostningsdelen av premien). Med stöd av angivna lagregler kan tillsynsmyndigheten också granska skaderegleringen i ett bolag. Sådana kontroller förekommer dock endast sällan.

Länge gällde i Norge ett krav på förhandsgodkännande och anmälningsplikt av premietariffer för livförsäkring.²³ Vid anpassningen till den tredje generationens försäkringsdirektiv upphävdes detta krav.²⁴ Numera fordras att livförsäkringsbolagen skall anmäla sitt "tekniske beregningsgrunnlag" till Kredittilsynet senast samtidigt med att försäkringarna börjar marknadsföras. (lov om forsikringsvirksomhet § 7-6)

Till skälighetsprövningarna räknas vidare kontrollen över att intäkter och kostnader fördelas enligt bestämmelserna i lov om forsikringsvirksomhet § 7-5 (se ovan). Är fördelningen "urimlig" kan Kredittilsynet fordra ny fördelning.

Tillsynsmyndigheten skall vidare bevaka att bestämmelserna om över-skottsfördelning vid livförsäkring tillämpas korrekt. Myndigheten skall

²¹ Se Ot.prp. nr. 77 (1993-94) s. 10 ff.

²² Se Ot.prp. nr. 42 (1986-87) s. 114 ff.

²³ Se härom SOU 1993:108 s. 66 f.

²⁴ Se Ot.prp. nr. 77 (1993-94) s. 15.

därvid förhindra fördelningar som innebär att ett bolags soliditet äventyras (lov om försikringsvirksomhet § 8-1).

Vid sidan av den tillsyn som grundas på soliditets- och skälighetsregler övervakar Kredittilsynet även i viss mån bolagens marknadsföring. Tillsynen tar sikte på den information som bolagen enligt bestämmelser i lagstiftningen om försäkringsavtal skall ge försäkringstagarna. Myndigheten ingriper i regel endast vid uppenbara fall av otillbörlig marknadsföring. Kontrollen av försäkringsbolagens efterlevnad av den allmänna marknadsföringslagstiftningen handhas av en annan myndighet, Forbrukerombudet. Ansvar för bevakning av konkurrenssituationen generellt ankommer på Konkurrensetilsynet.

Enligt lov om försikringsvirksomhet § 8-7 skall i ett livförsäkringsbolag finnas en aktuarie som företar de nödvändiga försäkringstekniska beräkningarna och undersökningarna. Aktuarien skall godkännas av Kredittilsynet.

Närmare föreskrifter om aktuariekompetens har getts av Finansdepartementet den 1 juni 1990. Föreskrifterna innebär krav på aktuarie i såväl livförsäkringsbolag som skadeförsäkringsbolag. Aktuarien skall se till att bolaget beräknar premier och försäkringstekniska avsättningar samt fördelar kostnader och överskott i enlighet med lagens krav, samt att det även i övrigt bedriver verksamheten efter vedertagna försäkringstekniska principer. Är sådana krav inte uppfyllda skall aktuarien underrätta bolagsledningen därom. Vidtar ledningen inte rättelse skall aktuarien göra anmälan till Kredittilsynet.

Flyttning av livförsäkringssparande

I 1988 års lag lagfästes en rätt för försäkringstagare att säga upp ett livförsäkringsavtal för överföring av de på försäkringen uppsamlade medlen till ett annat försäkringsbolag (lov om försikringsvirksomhet § 7-8). Sedan avtalet upphört kan försäkringstagaren sålunda fordra att dessa medel flyttas till ett annat livförsäkringsbolag. Även utan uppsägning kan en försäkringstagare kräva sådan överföring av en del av medlen som belöper på hans försäkring, dock under förutsättning att tillsynsmyndigheten ger sitt godkännande till det.

Rätten att flytta ett försäkringssparande gäller inte bara vid individuell livförsäkring utan också vid grupplivförsäkring och kollektiv livförsäkring. Arbetstagare som är medlem av en kollektiv pensionsordning har då tjänsteförhållandet upphört rätt att få en andel av de medel som är knutna till försäkringen överförd för att säkra motsvarande pensionsrättigheter i ett nytt tjänsteförhållande.

En lagfäst rätt att vid livförsäkring överföra uppsamlade medel har ansetts viktig för att öka konkurrensen bolagen emellan, särskilt med hänsyn till de etablerade försäkringarnas storlek i förhållande till de nya för-

säkringar som tecknas.²⁵ Flytträtten omfattar därför även försäkringar som meddelades före reformen. Försäkringsbolagen blev då rätten att överföra medel infördes skyldiga att ändra försäkringsvillkoren så att det framgick dels att försäkringen kunde sägas upp för flyttning, dels vilka regler som gällde härför.

Ganska detaljerade föreskrifter om rätten att överföra medel till ett annat bolag har getts av Finansdepartementet (föreskrift 27. november 1991 nr. 757 om rett til overføring av oppsamlede midler knyttet til kollektiv eller individuell livs- eller pensjonsforsikring, ändrad senast den 23 december 1993). Skilda bestämmelser gäller för kollektiva försäkringar, gruppförsäkringar och individuella försäkringar.

Föreskrifterna innebär i huvudsak följande. Medel knutna till en försäkring kan bara överföras till en försäkring av motsvarande skattekategori. Avgivande bolag skall därför till det mottagande bolaget ange vilken typ av försäkring som har sagts upp. Föreligger oåterkalleligt förmånstagarförordnande krävs förmånstagarens godkännande för att genomföra en flyttning. Sedan en försäkring sagts upp för överföring av medel skall flyttningen ske inom en månad. Överstiger det belopp som skall överföras 100 000 000 NKR är fristen fyra månader.

I princip samtliga medel som belöper på försäkringen skall flyttas. Dit hör främst försäkringstagarens andel i premiereserven och i överskottsfonder. Vid beräkningen tas som utgångspunkt de belopp som gottskrivits försäkringen vid det senaste räkenskapsårets slut, varvid hänsyn tas till ändringar fram till uppsägningen. Det avgivande bolaget kan kräva att den försäkrade genomgår hälsoprövning vid uppsägningen. Den premiereserv som skall överföras beräknas med hänsyn tagen till en sådan hälsoprövning.

Överförda medel skall i det mottagande bolaget användas till att säkra förmåner av samma art och som har samma inbördes förhållande som i den tidigare försäkringen. Vidare skall pensionsåldern vara densamma.

Avgivande bolag har enligt föreskrifterna rätt till rimlig ersättning för kostnader som uppstår på grund av flyttningen. Ersättningen får vid individuell livförsäkring inte överstiga 200 NKR, medan den vid kollektiv pensionsförsäkring kan uppgå till högst 5 000 NKR.

Enligt uppgift har den lagfästa flyttningsrätten inneburit att överföringar av försäkringssparande har ökat, men endast i begränsad omfattning. På tjänstepensionssidan har emellertid relativt stora belopp flyttats.

Tyskland

Den tyska försäkringsverksamheten regleras i Gesetz über die Beaufsichtigung von Versicherungsunternehmen, VAG, 1983. Genom ändringar som trädde i kraft den 29 juli 1994 anpassades lagen till EG:s tredje för-

²⁵ Se Ot.prp. nr. 42 (1986-87) s. 126 f.

säkringsdirektiv (Gesetz vom 21. juli 1994, Bundesgesetzblatt, BGBl. 1994, I, S. 1630-1669).

Fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse m.m.

Särskilda bestämmelser ges om livförsäkringstagarnas rätt till del i överskott. Enligt § 81c VAG skall tillsynsmyndigheten, Bundesaufsichtsamt für das Versicherungswesen, se till att överskottsfördelningen sker efter rättvisa principer. Det skall göras en skälighetsprövning som tar sikte på dels förhållandet mellan försäkringstagarna och aktieägarna, dels förhållandet försäkringstagargrupper emellan. Das Bundesministerium der Finanzen eller, efter bemyndigande, tillsynsmyndigheten får i detta syfte lämna föreskrifter om den del av ett livförsäkringsbolags överskott som skall återgå till försäkringstagarna, varvid särskilt skall beaktas bolagets kapitalavkastning. För försäkringar som meddelats före den 29 juli 1994 skall den minsta del som alltid skall gottgöras försäkringstagarna uttryckas i procent som förhållandet till summan av den aktuariellt beräknade räntan, normala dödsfallsvinster och avkastningar på placeringar. Med stöd av denna paragraf har tillsynsmyndigheten år 1984 meddelat Verordnung über die Berechnung und Höhe des Rückgewährrichtsatzes, des Normrisikoüberschusses und des Normzinsertrages in der Lebensversicherung. Däri har uppställts det kravet att livförsäkringsbolagen måste låta minst 90 procent av uppkomna överskott återgå till försäkringstagarna.

I försäkringsaktiebolag skall enligt § 56a VAG styrelsen besluta om storleken av de belopp som skall reserveras för försäkringstagarna. Belopp som överstiger den föreskrivna delen av rätt till överskott får dock fördelas på försäkringstagarna endast om den återstående vinsten enligt balansräkningen medger utdelning till aktieägarna med minst fyra procent av aktiekapitalet.

De belopp som fördelas på försäkringstagarna måste avsättas till en särskild fond (Rückstellung für Beitragsrückerstattung). Med tillsynsmyndighetens medgivande får emellertid sådana medel, såvitt de inte redan är garanterade försäkringstagarna, i undantagsfall användas för att i försäkringstagarnas intresse förhindra en nödsituation. Sådana överskottsmedel får också, om de kan användas för förlusttäckning, inräknas i kapitalbasen för livförsäkringsrörelse (§ 53c VAG). På försäkringstagarna fördelade medel omfattas av de försäkringstekniska avsättningarna för vilka gäller särskilda placeringsregler. I praktiken återbär försäkringstagarna mer än 95 procent av överskotten i livförsäkringsbolagen.

Ett tyskt försäkringsbolag kan meddela såväl konventionell livförsäkring som unit linked-försäkring.

I tillsynslagen ges i ett särskilt avsnitt bestämmelser för ömsesidiga försäkringsföreningar (Versicherungsvereine auf Gegenseitigkeit). För en sådan förenings förpliktelser svarar endast dess tillgångar, varför medlemmarna inte är ansvariga mot föreningens fordringsägare (§ 19 VAG). Endast personer som ingår försäkringsavtal med föreningen får vara med-

lemmar (§ 20 VAG). Vidare fastslås en princip om likabehandling av medlemmarna i föreningen (§ 21 VAG).

I stadgarna måste anges om kostnader skall kunna täckas av enstaka eller återkommande medlemsbidrag som skall betalas i förskott eller uttaxeras vid behov (§ 24 VAG). Om bidragen skall betalas i förskott måste regleras om ytterligare medel skall kunna infordras. Om så inte är fallet kan föreskrivas att försäkringsförmånerna skall kunna begränsas. I stadgarna kan sättas ett högsta belopp för medlemsbidragen. Det är inte tillåtet att föreskriva att medel skall kunna inkrävas endast för att täcka försäkringskrav från medlemmar. Skyldigheten att göra betalningar i efterhand omfattar medlemmar som har lämnat eller anslutit sig till föreningen under räkenskapsåret, om inte annat har bestämts i stadgarna (§ 25 VAG). Sådan bidragsskyldighet skall bestämmas med hänsyn till hur lång tid av räkenskapsåret de varit medlemmar. En medlem kan inte kvitta ett krav på bidrag mot en fordran mot föreningen (§ 26 VAG). Stadgarna skall ange under vilka omständigheter medlemsbidrag skall kunna inkrävas och särskilt i vilken omfattning andra medel skall användas först (§ 27 VAG). I stadgarna skall vidare upptas bestämmelser om hur bidragsskyldigheten skall verkställas.

Upplåning

Liksom i de nordiska länderna har i Tyskland frågan om upptagande av lån satts i samband med tillsynslagens bestämmelse att försäkringsbolag får förena försäkringsrörelse endast med sådan verksamhet som är direkt relaterad till försäkringsrörelsen (§ 7 (2) VAG). Med stöd av den bestämmelsen har tillsynsmyndigheten lämnat anvisningar om när kreditupptagning kan anses förenlig med försäkringsverksamhet. Utgångspunkten är att försäkringsbolagen som kapitalförvaltare inte behöver utnyttja låne marknaden. Upptagande av lån accepteras emellertid bl.a. då detta kan leda till förbättrad avkastning för bolaget. Vidare godtas lån som tas upp för att säkerställa eller förbereda kapitalplaceringar och detta följer en lämplig affärsplan med hänsyn tagen till lånets art, omfattning och längd. Tillsynsmyndigheten kan alltid pröva lämpligheten av en lånetransaktion.

Emission av konvertibla skuldebrev, skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning och vinstandelsbevis medges i försäkringsaktiebolag i den mån de är förenliga med ovan sagda krav.

I stadgarna i ett ömsesidigt försäkringsföretag måste tillses att det skapas en grundfond (Gründungsstock), som täcker kostnaderna för företagets bildande och som tjänar som en garanti- och driftsfond (§ 22 VAG). I stadgarna skall anges i vilken omfattning de som har bidragit med kapitalet är berättigade att delta i företagets förvaltning. Vidare får bestämmas att långivarna som ränta ges rätt till del i företagets årligen redovisade överskott. Tillsynsmyndigheten skall fastställa en högsta räntesats. Grundfonden får delas upp i andelar, för vilka andelsbevis får utfärdas.

För att öka sitt kapital kan ömsesidiga försäkringsföretag — liksom försäkringsaktiebolag — utfärda andelsrätter (Genussrechte). Denna möjlig-

het tillkom år 1986 för att förbättra möjligheterna till kapitalanskaffning, särskilt vid ekonomiska besvärigheter. Rättighetshavarna är liksom aktieägare underkastade affärsriskerna i bolaget. De har inte några medlemsrättigheter, men har vanligen företrädare till del i företagets vinst.

Löpande tillsyn

Tillsynsmyndigheten bevakar att försäkringsbolagen följer alla gällande regler på försäkringsområdet. Genom en allmän bestämmelse kan myndigheten vidta åtgärder då ett bolag överträder föreskrifter eller antagna bestämmelser för verksamheten eller då rörelsen annars bedrivs på ett olämpligt sätt (§ 81 VAG). I synnerhet skall bolagens finansiella ställning kontrolleras. Den övervakningen tar i första hand sikte på de försäkringstekniska avsättningarna och de tillgångar som motsvarar dessa avsättningar samt på bolagets buffertkapital. Tillsynsmyndigheten kan även ingripa mot ett bolags fria tillgångar. Föreligger en risk för att ett bolag inte kan fullgöra sina förpliktelser kan myndigheten nämligen fordra rättelse som avser sådana tillgångar (§ 81b VAG). För livförsäkringsrörelse gäller som framgått ett skälighetskrav, vilket innebär att inspektionsmyndigheten — utöver överskottsfördelningen — skall bevaka premiesättningen från sådana aspekter. Myndigheten kontrollerar också andra villkor. Vid obligatorisk försäkring fordras förhandsanmälan av försäkringsvillkor. Vidare ser myndigheten till att korrekt och tillfredsställande information lämnas till försäkringstagarna. Tillsynsmyndigheten har dessutom behörighet att ingripa mot konkurrensförhållanden, varvid samarbete sker med den konkurrensvårdande myndigheten.

Vid anpassningen till EG:s tredje försäkringsdirektiv slopades det sedan länge gällande kravet på förhandsgodkännande av tekniskt underlag för beräkning av premier och premiereserv i livförsäkringsrörelse. Uppgifter om sådant beräkningsunderlag skall numera ges in till tillsynsmyndigheten sedan verksamheten påbörjats.

Vidare infördes vid harmoniseringen med den tredje generationens direktiv bestämmelser om aktuarie (§ 11 a-e VAG). Däri uppställs krav på att varje livförsäkringsbolag skall utse en ansvarig aktuarie (Verantwortliche Aktuar) med erforderlig försäkringsteknisk kompetens. Denne skall vara godkänd av tillsynsmyndigheten. Aktuarien skall se till att bolaget beräknar premier och försäkringstekniska avsättningar enligt gällande bestämmelser, och han skall över huvud taget bevaka att bolagets finansiella ställning är sådan att bolaget kan fullgöra sina försäkringsåtaganden. Följer bolagsledningen inte aktuariens synpunkter i dessa avseenden är han skyldig att genast underrätta tillsynsmyndigheten därom. Den ansvarige aktuarien skall vidare ge ledningen förslag om rimlig överskottsfördelning vid livförsäkring.

Schweiz

Försäkringsverksamheten i Schweiz regleras genom Bundesgesetz vom 23. Juni 1978 betreffend die Aufsicht über die privaten Versicherungseinrichtungen. Den schweiziska lagstiftningen tillhör samma tradition som den tyska försäkringslagstiftningen och ansluter därför nära till reglerna i Tyskland.

I Schweiz finns inte några bestämmelser som uttryckligen tar sikte på livförsäkringsbolagens användning av uppkomna överskott. Artikel 20 i tillsynslagen föreskriver emellertid att tillsynsmyndigheten skall skydda försäkringstagarna mot för höga premier. Av denna artikel anses följa att överskott som är ett resultat av att väl tilltagna säkerhetsmarginaler används vid beräkning av premier skall återgå som överskottsutbetalning. Varje försäkringsbolag genomför därför periodiskt en efterkalkyl där skillnaden mellan faktisk premie och "nödvändig" premie, dvs. premie som motsvarar bolagets kostnader för försäkringen, framräknas. Ungefär 80 till 90 procent av denna skillnad erhåller försäkringstagarna som extra förmån. På grund av konkurrensen mellan livförsäkringsbolagen anses någon fara knappast föreligga för att en alltför liten del återgår till försäkringstagarna.

För ömsesidiga försäkringsgivare (Versicherungsgenossenschaften), som bolagsrättsligt hänförs till ekonomiska föreningar, gäller allmänna obligationsrättsliga regler. Vissa särbestämmelser finns dock. Genom att ingå ett försäkringsavtal med en ömsesidig försäkringsförening kan medlemskap ernås. För bolagets ansvarighet gäller samma bestämmelser som för aktiebolag.

Österrike

Bestämmelser om försäkringsrörelse i Österrike ges i Versicherungsaufsichtsgesetz. Lagens innehåll ligger nära de tyska och schweiziska reglerna på området. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 september 1994 harmoniserades lagen med den tredje generationens försäkringsdirektiv (Bundesgesetzblatt, BGBl. Nr. 652/1994).

Föreskrifterna om överskottsfordelning överensstämmer i det väsentliga med vad som har gällt i Tyskland. I Österrike skall emellertid minst 85 procent av uppkomna överskott på livförsäkringsrörelsen återgå till försäkringstagarna. Medel motsvarande försäkringstekniska avsättningar vid livförsäkring skall redovisas i en separat fond skild från andra fonder i bolaget.

Även i Österrike kan samma försäkringsbolag meddela konventionell livförsäkring och unit linked-försäkring.

Genom att ingå försäkringsavtal med en ömsesidig försäkringsförening (Versicherungsverein auf Gegenseitigkeit) blir försäkringstagaren vanligen medlem i föreningen. I föreningens stadgar kan dock intas bestämmelse att försäkringsavtal kan ingås utan att medlemskap inträder. I stadgarna

skall vidare anges om och i vilken omfattning medlem är skyldig att tillskjuta medel för förlusttäckning.

Också i Österrike måste ömsesidiga försäkringsgivare ha en grundfond (Gründungsfond) som tjänar som rörelsekapital. Sådana fonder kan ökas genom utvidgning av rörelsens omfattning. De ömsesidiga försäkringsföreningarna kan dessutom uppta andelskapital och ge ut värdepapper däröver.

Liksom i Tyskland slopades vid anpassningen till EG:s tredje försäkringsdirektiv gällande krav på förhandsgodkännande av försäkringsvillkor och tekniskt beräkningsunderlag. Ett livförsäkringsbolag är i stället skyldigt att anmäla det tekniska underlag som används vid beräkning av premier och försäkringstekniska avsättningar. Vidare infördes nya bestämmelser om ansvarig aktuarie i livförsäkringsrörelse. Denne är bl.a. skyldig att göra anmälan till tillsynsmyndigheten för den händelse bolaget inte vidtar åtgärder som enligt aktuarien är erforderliga.

Frankrike

Bestämmelser om försäkringsbolagens verksamhet i Frankrike ges i le Code des assurances, CA, livre III. Genom lagstiftningsåtgärder i januari, juli och augusti 1994 harmoniserades de franska bestämmelserna med EG:s tredje försäkringsdirektiv.

Fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse m.m.

I art. L 132-29 CA föreskrivs en skyldighet för livförsäkringsbolagen att fördela en viss minsta del av realiserade överskott till försäkringstagarna. Detta krav gäller såväl individuell som kollektiv livförsäkring, dock inte unit linked-försäkring. Hur fördelningen av överskotten skall beräknas följer av art. A 132-2 - A 132-6 CA. De överskott som försäkringstagarna är berättigade till del i härrör från två skilda källor: det tekniska resultatet (bénéfices techniques) och det finansiella resultatet (bénéfices financiers). Det tekniska resultatet består av vinster på grund av dödlighet, extrapremier m.m., medan det finansiella resultatet är inkomster av placeringar samt realiserade vinster, övervärden, som har gjorts på de tillgångar som motsvarar de försäkringstekniska skulderna under året. Den minsta del i överskottet som skall tillkomma försäkringstagarna är, om det tekniska resultatet är positivt, dels 90 procent av det tekniska resultatet, dels 85 procent av det finansiella resultatet med avdrag för all den ränta som gottskrivs de försäkringstekniska reserverna. Om det tekniska resultatet utvisar förlust får denna dras av vid beräkningen. Något krav på viss fördelning mellan försäkringstagargrupper eller inom sådana grupper föreskrivs inte i regleringen. De överskott som inte måste återgå till försäkringstagarna, sålunda upp till 15 procent av bolagets finansiella resultat, kan utbetalas till aktieägarna.

För försäkringstagarnas andel av överskotten görs försäkringstekniska avsättningar. De redovisas vanligen under premiereserven. För de försäkringstekniska avsättningarna gäller särskilda placeringsrestriktioner.

Det finns inte något hinder för ett franskt försäkringsbolag att marknadsföra både traditionella livförsäkringar och unit linked-försäkringar.

I Frankrike finns skilda slag av ömsesidiga försäkringsassociationer. Motsvarigheten till de svenska ömsesidiga försäkringsbolagen är les sociétés d'assurance à forme mutuelle. Vid sidan om dem förekommer les sociétés mutuelles d'assurance, vilka bl.a. kännetecknas av att de alltid debiterar rörliga premier. Deras verksamhet skall rikta sig mot antingen ett visst geografiskt område eller en särskild yrkesgrupp.

Les sociétés d'assurance à forme mutuelle kan meddela försäkring mot antingen fasta eller rörliga premier. Livförsäkring får bara meddelas mot fasta premier. Medlemmarna/försäkringstagarna är då premien är fast ansvariga uteslutande för premien för avtalstiden. Det är således endast vid skadeförsäkring som medlemmarna kan ha ansvar för bolagets förpliktelser. Det personliga ansvaret kan emellertid aldrig vara obegränsat. Dess övre gräns måste anges såväl i bolagsordning som i försäkringsavtal. Det finns dessutom en undre gräns för medlemsansvaret. I lagen anges att det personliga ansvaret, om sådant kan förekomma, alltid måste vara högre än en och en halv gång inbetald premie. Beslut om premieuttag fattas av bolagsstämman. Därvid skall alla medlemmar behandlas lika.

Upplåning

Några legala hinder föreligger inte för franska försäkringsbolag att ta upp lån. Även finansieringsformerna konvertibla skuldebrev m.m. är tillgängliga. Emellertid är det ovanligt att dessa och andra låneformer utnyttjas av försäkringsbolagen. Eftersom bolagens uppgift är att förvalta medel behöver de sällan ta upp penninglån.

Vid sitt bildande måste franska ömsesidiga försäkringsbolag ha ett grundkapital (fonds d'établissement) som fungerar som erforderligt start- och rörelsekapital. Vanligen lånas startkapitalet. För les sociétés mutuelles d'assurance tillåts endast medlemsbidrag utgöra grundkapital.

Le Code des assurances erbjuder två olika sätt att efter bildandet skaffa nytt kapital i ömsesidiga försäkringsbolag: le fonds social complémentaire och titre participatif. Le fonds social complémentaire är ett lån som bolagsstämman beslutar om och som samtliga medlemmar är skyldiga att bidra till. För att genomföra lånet krävs tillsynsmyndighetens tillstånd. Stämman beslutar själv vilken ränta som skall löpa på lånet. Lånet kan vara långvarigt men begränsas i tiden genom att det måste återbetalas sedan kraven på minsta solvensmarginal har täckts med premieinkomster. Den andra metoden är inte speciell för ömsesidiga försäkringsbolag. Mot ett lån utställer bolaget ett delaktighetsbevis som en säkerhet. Beviset kan utfärdas till vem som helst, medlem som icke medlem. Det ger innehavaren rätt till betalning med dels en fast ränta, dels ett belopp baserat på bolagets premieinkomst. Det medför dock inte rätt att rösta på bolagsstäm-

man. Delaktighetsbeviset kan inte lösas in vid en bestämd tidpunkt, utan tiden för inlösen avgörs av bolagets styrelse. Vidare ger beviset vid bolagets likvidation rätt till betalning först efter det att bolagets övriga fordringsägare har tillgodosetts.

Löpande tillsyn

Tillsynen över försäkringsverksamheten i Frankrike genomgick stora förändringar genom lagstiftning år 1989. Då fastslogs att kontrollen över försäkringsbolagens finansiella situation skall separeras från annan statlig tillsyn. Försäkringstillsynen handhas främst av Commission de Contrôle des Assurances. Övervakningen sker i efterhand och syftar till att bolagen tillämpar gällande bestämmelser korrekt och att bolagens ekonomiska ställning är sådan att de kan infria sina försäkringsåtaganden. Myndighetens tillsyn tar endast sikte på bolagens finansiella ställning.

Särskilt viktig anses tillsynen över efterlevnaden av reglerna om solvensmarginal, bestämmelserna om beräkning av försäkringstekniska avsättningar och placeringsreglerna för dessa avsättningar. Tillgångar som svarar mot aktieägarfonder är inte underkastade någon offentlig tillsyn.

Krav på aktuarie i försäkringsbolagen har inte uppställts i den franska regleringen.

Storbritannien

De allmänna principerna för försäkringsrörelse i Storbritannien ges i the Insurance Companies Act 1982 (ICA). Närmare föreskrifter lämnas i the Insurance Companies (Accounts and Statements) Regulations 1983 och the Insurance Companies Regulations 1994 (ICR). Viktiga bestämmelser som rör försäkringsbolagens marknadsföring finns i the Financial Services Act 1986. Skyddsregler som träder in vid ett försäkringsbolags obestånd upptas i the Policyholders Protection Act 1975. Genom ändringar som trädde i kraft den 1 juli 1994 anpassades reglerna till EG:s tredje försäkringsdirektiv.

Fördelning av överskott i livförsäkringsrörelse m.m.

Till skillnad från i många andra europeiska länder ställs i Storbritannien inte några krav om att en viss del av överskotten på livförsäkringsrörelsen skall tillfalla försäkringstagarna. Sådana angelägenheter överlämnas åt bolagen själva att bestämma. Vissa avtal ger rätt till del av överskotten (with profits), andra inte (non profit). Den del av överskotten som tillfaller försäkringstagarna kallas bonus och garanteras i samband med att de årliga besluten om fördelningen tillkännages (bonus declaration). Utgångspunkten för fördelningsbesluten är de överskott som bolagets ansvarige aktuarie fastställer utifrån en särskild värdering av "long term busi-

ness". Det är sålunda inte den redovisade vinsten i *bolaget* som försäkringstagarna får del av.

Många försäkringsbolag anger i bolagsordningen hur stor del av överskotten som bonusberättigade avtal minst skall ha. Ofta anges att minst 90 procent av alla uppkomna överskott på livförsäkringsrörelsen skall tillföras försäkringstagarna. En annan vanlig modell är att 90 procent av överskottsmedlen på s.k. with profits-avtal skall gå till försäkringstagarna och att vinsten på s.k. non profit-försäkringar i sin helhet kan tillfalla aktieägarna. Det förekommer också att fördelningen skall göras "according to the discretion of the directors". Varje år bestämmer sedan styrelsen, inom i bolagsordningen angivna ramar, hur det gångna årets överskott skall fördelas. I praktiken brukar bolagen av konkurrensskäl fördela större delar av överskotten till försäkringstagarna än de har förbundit sig till.

Den årliga bonusen kan utgå i olika former. Det vanliga är att den används för en utvidgning av försäkringsförmånen, varvid utbetalning sker samtidigt och under samma förutsättningar som utbetalning av ursprungligt garanterade försäkringsbelopp. Denna typ av bonus kallas "reversionary bonus". Bonusen kan också utbetalas kontant eller användas för premiereducering.

Enligt en bestämmelse i ICA section 30 får ett försäkringsbolag inte sänka försäkringstagarnas andel i överskotten i förhållande till föregående år med mer än en halv procentenhet om man inte på föreskrivet sätt dels offentliggjort information därom, dels skriftligen underrättat tillsynsmyndigheten. Myndigheten har därvid enligt ICA sections 37 och 45 möjlighet att ingripa mot ett livförsäkringsbolag och fordra att det vidtar åtgärder för att uppfylla försäkringstagarnas rimliga förväntningar (reasonable expectations). Vad detta begrepp innebär är föremål för debatt. Det har inte prövats av domstol, men i praktiken har uttrycket "reasonable expectations" ansetts innebära framtida bonus. Sänkningar på mer än en halv procentenhet av försäkringstagarnas andel godtas t.ex. om aktieägarna tidigare skjutit till medel som de önskar få återbetalda. Då en minskning i andelen medges fordras normalt att varje försäkringstagare informeras därom skriftligen. Såvitt avser ny verksamhet är försäkringsbolagen fria att bestämma hur stor del av överskotten som skall tillkomma försäkringstagarna. Bolagen kan också själva avgöra hur fördelningen skall göras inom försäkringstagarkollektivet.

En del av överskotten tillkommer försäkringstagarna först då utbetalning från försäkringen aktualiseras. Detta sker genom s.k. terminal bonus. Sådan återbäring utgör vanligen mellan 25 och 45 procent av utbetalningarna från en with profits-försäkring. Variationerna bolagen emellan är dock ganska stora.

En viss årlig nivå på terminal bonus binder inte bolaget för framtiden, utan det kan nästa år använda en annan bonusnivå. Den angivna bonusen gäller således endast för de försäkringar som förfaller till betalning under det aktuella räkenskapsåret. Bolagen är i sin information noga med att uttrycka att fråga inte är om en bonusnivå som är bindande för framtiden.

Utvecklingen på området har lett till att bolagens bonusnivå utgör en viktig konkurrensfaktor. Det förekommer till följd därav att många för-

säkringstagare erhåller högre bonusbelopp än de har tjänat in genom sina betalningar, vilket får bekostas av äldre försäkringsgenerationer. Många bolag har därför på senare tid övergått från den traditionella brittiska ordningen med "reversionary bonus" och "terminal bonus" till ett system kallat "unitised with profits". Där knyts rätten till bonus till andelen i en viss tillgångsmassa i bolaget. Med ett sådant system närmar sig de brittiska bolagen det kontributionssystem som tillämpas i bl.a. Tyskland.

Sedan länge meddelas konventionella livförsäkringar och unit linked-försäkringar av samma bolag.

Normalt är försäkringstagarna i ett ömsesidigt försäkringsbolag (mutual insurance company) medlemmar av bolaget. Medlemskapet inträder genom att försäkringsavtal ingås. Försäkringstagarna är inte enligt lag skyldiga att tillskjuta medel till bolaget. Något krav på delägaransvar gäller således inte.

Upplåning

I försäkringsregleringen i Storbritannien saknas bestämmelser om upplåning. Brittiska försäkringsgivare kan sålunda t.ex. ta upp lån mot konvertibla skuldebrev, skuldebrev med optionsrätt till nyteckning och vinstandelsbevis i enlighet med vad som gäller för allmänna bolag.

I Storbritannien skall ett ömsesidigt försäkringsbolag vid sitt bildande ha ett lånekapital, för vilket tillämpas allmänna bolagsrättsliga bestämmelser om lånekapital. Ett sådant bolag kan emellertid inte erhålla något andelskapital, men kan liksom andra försäkringsgivare ta upp lån mot s.k. Permanent Interest Bearing Shares och andra hybrider av kapitalinstrument.

Löpande tillsyn

Den statliga tillsynen, utövad av the Insurance Division of the Department of Trade and Industry, syftar främst till att skydda försäkringstagarna mot risken att försäkringsbolag inte kan infria sina åtaganden eller försäkringstagarnas "reasonable expectations". Myndigheten ägnar sig däremot inte åt kontroll av försäkringsvillkor, produktutveckling eller skadereglering, och den har över huvud taget inte behörighet att gripa in i tvister mellan parterna i försäkringsavtalet.

En viktig del av tillsynen över försäkringsbolagen anses vara den prövning som görs av ett bolags ledning. Enligt gällande lag skall tillsynsmyndigheten tillse att nyckelpositioner i bolagen, som chefsbefattningar, inte tillsätts med olämpliga personer; det gäller ett krav på att personal i ledande ställning är "fit and proper" (ICA sections 7-10 och 60-61 samt ICR section 34 och Schedule 6). Någon definition av detta begrepp finns visserligen inte i lagstiftningen, men det har i tillsynspraxis getts visst innehåll. Personen i fråga skall till en början kännetecknas av redbarhet; man kontrollerar om han har begått brott eller varit försatt i konkurs.

Kraven sträcker sig dock längre än så, eftersom personen dessutom skall ha tillräcklig kunskap och erfarenhet för den aktuella positionen. Det är vidare angeläget att försäkra sig om att han har gott omdöme och kan stå emot påtryckningar. I tillsynspraxis har på senare tid utvecklingen lett till ett krav på att bolagsledningen, i enlighet med föreskrifterna i EG:s tredje försäkringsdirektiv, dessutom skall vara "sound and prudent". Prövningen härav går längre än det "fit and proper-test" som skall göras av en persons duglighet för en viss uppgift genom att den tar sikte på hur bolaget som helhet sköts. Följaktligen skall en styrelse vara väl balanserad så att all erforderlig sakkunskap finns representerad. Bl.a. bör finnas aktuariell och finansiell kompetens. Det skall dessutom tillses att det inte samlas för mycket makt hos en enskild person. Kravet på sound and prudent management är numera lagfäst (ICA section 5 och Schedule 2A).

Tillsynsmyndigheten anses skyldig att tillse att lagens krav på bolagsledningen är uppfyllda vid varje tid. En prövning kan sålunda ske både då bolaget ansöker om koncession och vid senare tillfällen. Kontrollen görs vanligen genom informella kontakter. För att myndigheten skall kunna förhindra att en viss person ges en ledande position krävs att den kan återropa konkreta omständigheter som visar personens olämplighet.

Som en följd av vissa bolags ekonomiska svårigheter lagfästes år 1973 systemet med "Appointed Actuary" vid livförsäkring. Redan tidigare hade visserligen en aktuarie traditionellt ansetts som ansvarig för den övergripande finansiella kontrollen av ett livförsäkringsbolag, men varje sådant bolag måste numera utse en aktuarie som enligt tillsynslagstiftningen är ansvarig för en årlig beräkning av bolagets skulder (ICA section 19). Denne kan vara anställd i bolaget eller en anlitad oberoende konsult. Nyligen har den ordningen införts att "the Appointed Actuary" måste ha ett skriftligt intyg utfärdat av the Institute of Actuaries eller the Faculty of Actuaries of Scotland enligt vilket han är behörig att inneha posten som "Appointed Actuary".

Aktuariens skyldigheter går emellertid längre än de i lagen föreskrivna. För aktuarien gäller nämligen åtskilliga yrkesregler, s.k. guidance notes, som har utfärdats av ovan angivna aktuariesammanslutningar. Enligt dessa regler skall aktuarien tillse att bolagets finansiella styrka vid varje tidpunkt är tillräcklig; han måste bl.a. se till att det mot skulderna svarar matchande tillgångar och att premierna är tillräckligt höga. Aktuarien förutsätts sålunda ha djup insikt i bolagsverksamheten. Han måste i rapporter till tillsynsmyndigheten intyga att kraven i "the guidance notes" har uppfyllts. Enligt yrkesreglerna är aktuarien också i vissa fall, efter att ha rådgjort med bolagets ledning, skyldig att informera tillsynsmyndigheten om han anser att en åtgärd riskerar leda till att bolaget hamnar i ekonomiska svårigheter. Underlåter aktuarien att göra en sådan rapport skall tillsynsmyndigheten anmäla detta förhållande till den aktuarieorganisation han tillhör, som kan återkalla aktuariens intyg och därmed hindra honom från fortsatt yrkesverksamhet.

Tillsynsmyndigheten kan inte förhindra att ett bolag säger upp en "Appointed Actuary" från en tjänst. Innan en ny aktuarie tillträder tjänsten

är han dock enligt yrkesreglerna skyldig att konsultera den avgående aktuarien.

Några särskilda bestämmelser om skadeståndsskyldighet gäller inte för aktuarien. Inte heller enligt praxis är denne ansvarig mot tredje man, t.ex. en placerare som förlitat sig på aktuariens beräkningar. Denna inställning motiveras bl.a. med de negativa amerikanska erfarenheterna av långtgående möjligheter att väcka skadeståndstalan.

När ett försäkringsbolag ansöker om tillstånd att bedriva en för bolaget ny försäkringsklass skall det visserligen ge in det tekniska underlag för beräkning av premier och försäkringstekniska avsättningar som det avser att tillämpa för livförsäkring. Därefter behöver bolaget emellertid inte i förväg lämna uppgifter om premier, beräkningsunderlag för premier och avsättningar eller om nya produkter.

Tillsynen av ett bolags verksamhet bedrivs i stället genom efterhandskontroll, främst med hjälp av noggrann granskning av rapporter som bolagen enligt lag är skyldiga att ge in till tillsynsmyndigheten. Dessa skall innehålla uppgifter om bolagets soliditet med redogörelser för skulder och motsvarande tillgångar. För livförsäkring fordras beräkningsunderlag för reservsättning, t.ex. tillämpade dödlighets- och ränteantaganden, samt skall anges hur överskott fördelas. Rapporterna görs i regel en gång om året och skall lämnas in senast sex månader efter utgången av den tidsperiod rapporten avser. Tillsynsmyndigheten har dock möjlighet att kräva sådana rapporter kvartalsvis, bl.a. om bolaget är nyetablerat eller om det är nödvändigt för att skydda försäkringstagarna. Det ingivna materialet är omedelbart tillgängligt för allmänheten, men i den mån det innehåller kommersiellt känsliga uppgifter kan det på bolagets begäran undantas från offentlighet.

Genom the Financial Services Act 1986 infördes ett nytt regelverk för marknadsföring av försäkringsprodukter. The Financial Services Act tar sikte på försäljning av bl.a. livförsäkringar, och tillsynen över sådan verksamhet vilar på självreglerande organ. Denna reglering var en följd av de problem som uppstod vid marknadsföring av bl.a. livförsäkringsprodukter i början av 1980-talet, vilka ledde till politiska krav på förbättrat konsumentskydd.

En av de självreglerande organens främsta uppgifter är att tillse att livförsäkringskunder ges lämplig och erforderlig information, så att de kan göra ett rationellt val bland produkterna på marknaden. Organen har därför utfärdat "code of conducts", vilka under åren har utvecklats till stor detaljrikedom. Bl.a. krävs att bolagen och mäklarna genom enhetliga illustrationer ger försäkringskunden information om framtida bonus innan en with profits-försäkring meddelas. Det gäller också en skyldighet att specificera kostnaderna för en försäkring. Inte bara vid mäklarförsäljning utan också vid försäljning av anställda i ett försäkringsbolag måste kostnaderna för försäljningsprovision anges.

Branschorganen har ganska långtgående möjligheter att vidta sanktioner mot bolag eller mäklare som bryter mot uppställda regler. Vanligen meddelas straffavgifter.

Erfarenheterna av den i lag reglerade tillsynen över bolagens soliditet är i huvudsak mycket goda. Den regleringen anses inte ha stått i vägen för utvecklingen av försäkringsprodukter eller verksamheten i övrigt, och den har också i väsentliga delar tillkommit i samförstånd med försäkringsbranschen. Däremot är erfarenheterna av the Financial Services Act och de självreglerande organisationernas verksamhet på säljsidan mindre goda. Denna reglering har efter hand blivit mycket detaljerad allt efter de problem man försökt lösa. Till följd av den långtgående regleringen distribueras en mängd information, vilket har medfört att försäkringskunderna har mycket svårt att tillgodogöra sig den. Självregleringen kräver också omfattande administration och därmed höga kostnader. Det anses visserligen angeläget att det finns en reglering och tillsyn över marknadsföringen av livförsäkringar. Den allmänna meningen är dock att reglerna bör upptas i författning och att all tillsyn skall samlas hos staten.

Skydd vid obestånd

Fram till början av 1970-talet var konkurser relativt ovanliga på den brittiska försäkringsmarknaden. För det fall ett bolag råkade i ekonomiska svårigheter ombesörjde regelmässigt försäkringsbranschen på frivillig basis att avtalsenliga betalningar gjordes. Då år 1974 ett livförsäkringsbolag hamnade på obestånd förklarade sig emellertid branschen inte beredd att ta något ansvar för betalningarna i det bolaget. Påtryckningarna blev därför starka mot reglerande myndigheter att säkerställa enskilda försäkringstagares betalningar vid obeståndssituationer. Resultatet blev skärpta regler om reservsättning och, framför allt, the Policyholders Protection Act 1975. Därigenom ålades alla i Storbritannien koncessionerade försäkringsföretag att ingå i en i lag föreskriven garantiordning.

Lagstiftningen genomfördes på kort tid. Det ansågs inte meningsfullt att överlämna frågan till självreglering, eftersom risken då var uppenbar att inte alla försäkringsbolag skulle ansluta sig till systemet. Särskilt fanns det en fara att de bolag vilkas ställning var sämst skulle vägra att träda in i ett frivilligt system. Skyddet skulle dock administreras av ett privat fristående organ, "the Policyholders Protection Board", huvudsakligen med företrädare för försäkringsbolagen.

Då ett försäkringsbolag hamnar på obestånd skall "the Board" överta ansvaret för att bolagets förpliktelser mot försäkringstagarna infrias. Är det fråga om obligatorisk försäkring skall åtagandena täckas fullt ut, medan ersättningen i andra fall skall uppgå till 90 procent av försäkringens värde. Denna begränsning för den frivilliga försäkringen motiverades med att enskilda försäkringstagare därigenom skulle intressera sig för bolagets ekonomiska ställning vid val av försäkringsgivare. Endast enskilda försäkringstagare omfattas av garantiordningen. Vidare har sjö-, flyg- och transportförsäkring samt återförsäkring undantagits. Även utländska företag som bedriver verksamhet genom etablering i Storbritannien omfattas av garantisystemet.

Skyddsordningen kan träda in även då ett bolag befinner sig i finansiella svårigheter utan att obestånd föreligger. Företsättningar härför är att kostnaden inte blir högre än att försätta bolaget i likvidation eller att fortsätta bolagets drift med alla förpliktelser och förmåner begränsade till 90 procent.

Under lång tid efter lagens ikraftträdande behövde den inte tillämpas. Emellertid har den fått tas i anspråk vid några tillfällen under senare tid; i de helt övervägande antalet fallen har det gällt skadeförsäkring. Det största fallissemang som drabbat garantiordningen rörde fem medlemmar av the London United Investments Group, vilkas försäkringstagare i väsentliga delar utgjordes av amerikanska "partnerships" som tecknat ansvarsförsäkringar. Endast vid ett tillfälle har ett livförsäkringsbolag fått tas om hand; det rörde sig då om marknadens minsta livförsäkringsbolag, och problemen där var orsakade av bristande matchning av tillgångarna. På grund av den långtgående tillsynen över livförsäkringsverksamhet, bl.a. genom systemet med "Appointed Actuary", anses risken för obestånd bland sådana bolag mycket liten.

Då garantiordningen träder in uttaxeras från övriga bolag de belopp som krävs för att täcka alla utbetalningar till försäkringstagarna från det insolventa bolaget. Garantiordningen skall dock kunna avstå från uttaxering hos utländska bolag i den mån försäkringstagarna får skydd enligt lagstiftningen i bolagets hemland. Någon fondering görs inte i förväg. Högst en procent av ett bolags premieinkomst får uttaxeras varje år. De praktiska svårigheterna med riskrelaterade uttaxeringar har så här långt ansetts för stora för att sådana skall kunna komma i fråga. Sedan utbetalningar gjorts från garantiordningen tar denna över försäkringstagarnas fordringar. Återbetalningar av uttaxerade belopp kan sedan komma att aktualiseras. En uppdelning har gjorts mellan liv- och skadeförsäkring, så att livförsäkringen betalar för sig och skadeförsäkringen för sig.

Då garantisystemet infördes kom det att kritiserats från branschhåll som orättvist, eftersom det sas innebära att välskötta försäkringsbolag skulle få betala för mindre väl skötta företag. Risken att få betala för andra bolag har dock inneburit att bolagen i viss mån granskar varandra. Man får därigenom en informell tillsyn, och det har blivit i alla bolags intresse med en solid försäkringsbransch.

Lagen ses för närvarande över i ett större perspektiv. Bl.a. övervägs om lagens tillämpningsområde skall inskränkas så att försäkringar som tecknats av större "partnerships" utesluts. Dessutom diskuteras problem vid internationella förhållanden.

Nederländerna

Lagen som reglerar försäkringsbolagens verksamhet i Nederländerna (på engelska Supervisory Insurance Business Act 1986) anpassades under år 1994 till den tredje generationens försäkringsdirektiv.

Den holländska regleringen innehåller inte några bestämmelser som tar sikte på ett försäkringsbolags fördelning av överskott. I bolagsordning

kan emellertid intas regler om att aktieägarnas rätt till del i vinst skall vara begränsad, t.ex. till fem procent av uppkomna överskott. Sådana bestämmelser förekommer också i praktiken. I så fall stannar vinsterna i bolagets fonder. Det är dessutom möjligt att bolagsordning eller försäkringsavtal ger försäkringstagaren rätt till del i överskott. I sådana situationer är rätten till överskott en kontraktuell förpliktelse som har företräde framför aktieägarnas krav. Visserligen ges det sålunda inte några bestämmelser om fördelning av överskott på livförsäkringsrörelsen. Flertalet livförsäkringsgivare tillämpar ändå samma metoder för överskottsfördelning.

Försäkringsregleringen i Nederländerna upptar inte heller bestämmelser om skälig premiesättning eller liknande.

Det föreligger inte något hinder mot att i samma bolag meddela konventionell livförsäkring och unit linked-försäkring.

I princip alla försäkringstagare i ett ömsesidigt försäkringsbolag (onderlinge waarborgmaatschappij) är medlemmar däri samt ansvariga för underskott vid bolagets upplösning. Genom bestämmelse i bolagsordningen kan emellertid medlemsansvaret begränsas eller helt upphävas. Vid slopat medlemsansvar kan bolaget meddela försäkringar till icke-medlemmar, dock inte i sådan omfattning att försäkringsavtalen med medlemmarna blir mindre betydande. Den holländska försäkringslagstiftningen uppställer inte något förbud för andra än försäkringstagare att vara medlemmar i ett ömsesidigt försäkringsbolag.

Det är tillåtet för holländska försäkringsföretag att skaffa främmande kapital genom upplåning. Bolagen kan ge ut obligationer, såväl med som utan rätt till konvertering.

Även ömsesidiga försäkringsbolag kan erhålla kapital genom upplåning. Ett ömsesidigt försäkringsbolag, vars kapital är uppdelat i andelar, kan öka sitt kapital genom att ge ut nya andelar. Ett sådant bolag har dessutom möjlighet att ta upp lån mot obligationer och säkerheter, men medel som erhålls genom sådana lån är främmande kapital i bolaget.

Den offentliga tillsynen bedrivs av Verzekeringskamer, sedan länge genom kontroll i efterhand. Den skall huvudsakligen se till att kraven på solvensmarginal och försäkringstekniska avsättningar följs.

kan ebenfalls aus demselben Grunde nicht als ein solches betrachtet werden, weil es nicht die Eigenschaft der Unveränderlichkeit besitzt. Die Unveränderlichkeit ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die nicht unterliegen der Veränderung. Die Veränderung ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die unterliegen der Veränderung. Die Unveränderlichkeit ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die nicht unterliegen der Veränderung. Die Veränderung ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die unterliegen der Veränderung.

Die Unveränderlichkeit ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die nicht unterliegen der Veränderung. Die Veränderung ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die unterliegen der Veränderung. Die Unveränderlichkeit ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die nicht unterliegen der Veränderung. Die Veränderung ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die unterliegen der Veränderung. Die Unveränderlichkeit ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die nicht unterliegen der Veränderung. Die Veränderung ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die unterliegen der Veränderung. Die Unveränderlichkeit ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die nicht unterliegen der Veränderung. Die Veränderung ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die unterliegen der Veränderung.

Die Unveränderlichkeit ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die nicht unterliegen der Veränderung. Die Veränderung ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die unterliegen der Veränderung. Die Unveränderlichkeit ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die nicht unterliegen der Veränderung. Die Veränderung ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die unterliegen der Veränderung. Die Unveränderlichkeit ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die nicht unterliegen der Veränderung. Die Veränderung ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die unterliegen der Veränderung. Die Unveränderlichkeit ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die nicht unterliegen der Veränderung. Die Veränderung ist eine Eigenschaft, die nur den Dingen zukommt, die unterliegen der Veränderung.

Referenser

Litteratur

- Adlercreutz, Axel, Avtalsrätt II, 3 uppl. Lund 1991
- Appeltofft, Olof H, Den nya lagen om försäkringsrörelse, Stockholm 1950
- Bengtsson, Bertil, Försäkringsrörelselagens principer och civilrätten, I Juridisk tidskrift 1992/93 s. 215-234
- Bergelvä, Lars, Livförsäkringsteknik, 3 uppl. Stockholm 1990
- Bohman, Harald, Några reflexioner kring begreppet skälighet inom livförsäkringen, I Nordisk försäkringstidskrift 1954 s. 37-47
- Bohman, Harald, Låter sig de legala kraven på soliditet och skälighet kvantifieras? I Nordisk Försäkringstidskrift 1980 s. 165-169
- Drabbe, Humbert, Verwirklichung des Binnenmarktes der Versicherungen — Was bleibt zu tun? I Versicherungswirtschaft Heft 9/1994 s. 550-555
- Finsinger, Jörg, An Integrated Insurance Market in Western Europe — Selected Issues, I Sveriges Riksbank Occasional Paper 10, Stockholm 1994
- Gomard, Bernard, A Comparison between Joint-stock and Mutual Insurance Companies, I Nordisk Försäkringstidskrift 1989 s. 38-49
- Grip, Gunväll, Vill du frihet eller tvång? Svensk försäkringspolitik 1935-1945, Uppsala 1987
- Grip, Gunväll, Den försäkringsbehövande allmänhetens förtroende, Stockholm 1991
- Grip, Gunväll, Fondförsäkringsfrågan, Stockholm 1991
- Hanseus, Kjell, Livförsäkringsrätt En introduktion, Stockholm 1986
- Hellner, Jan, Försäkringsrätt, 2 uppl. Stockholm 1965
- Hellner, Jan, Försäkringsverksamheten och juridiken, I Nordisk försäkringstidskrift 1975 s. 423-434
- Hellner, Jan, Principiella och praktiska synpunkter vid fördelning av överskottet i liv- och pensionsförsäkringsbolagen, I Den XV. Nordiske Livsförsäkringskongress 1969, Forhandlingsemne 5
- Heuman, Lars, Reklamationsnämnder och försäkringsnämnder, Stockholm 1980
- Hodgin, R.W., Protection of the Insured, Lloyd's of London Press Ltd. 1989

- Hohlfeld, Knut, Consumers and Insurers — The Role of Insurance Supervision, I The Geneva Papers on Risk and Insurance, 18 (No. 69. October 1993) s. 439-442
- Hörngren, Lars och Viotti, Staffan, Försäkringsmarknaden, Stockholm 1994
- Kleineman, Jan, Jämkning av försäkringsavtal med stöd av 36 § avtalslagen, I Juridisk tidskrift 1989/90 s. 103-108
- Larsson, Mats, Den reglerade marknaden — svenskt försäkringsväsende 1850-1980, Stockholm 1991
- Lindell-Frantz, Eva och Roos, Carl Martin, Generös avtalstillämpning Om skadereglering i konsument- och företagsförsäkring, Lund 1985
- Lindell-Frantz, Eva, Generös avtalstillämpning Om skadereglering i konsument- och företagsförsäkring, I Nordisk försäkringstidskrift 1986 s. 28-36
- Prölss, Schmidt, Reimer och Frey, Peter, Versicherungsaufsichtsgesetz, 10. Auflage, München 1992
- Rodhe, Knut, Lärobok i obligationsrätt, 6 uppl. Stockholm 1986
- Rodhe, Knut, Aktiebolagsrätt, 16 uppl. Stockholm 1993
- Roos, Carl Martin, Avtalslagen 36 § och försäkring, I Nordisk försäkringstidskrift 1990 s. 118-124

Offentligt tryck

Promemorior

Ds E 1980:6	Ny lag om försäkringsrörelse
Ds 1993:35	Skydd för skadelidandes anspråk på trafikskadeersättning vid försäkringsgivarens insolvens
Ds 1993:39	Ny försäkringsavtalslag
Ds 1993:57	Placeringsregler för försäkringsbolag
Ds 1993:101	Förmånsrätt för försäkringsfordringar
RRV 1994:15	Statens tillsyn av den finansiella sektorn

Utredningsbetänkanden

SOU 1946:34	Förslag till lag om försäkringsrörelse m.m. Del II
Motiv
SOU 1960:11	Översyn av lagen om försäkringsrörelse
SOU 1974:83	Generalklausul i förmögenhetsrätten
SOU 1978:11	Kapitalmarknaden i svensk ekonomi
SOU 1985:34	Gruppförsäkring
SOU 1986:8	Soliditet och skälighet i försäkringsverksamheten
SOU 1986:56	Personförsäkringslag
SOU 1987:58	Försäkringsväsendet i framtiden
SOU 1988:29	Förnyelse av kreditmarknaden Del 2
SOU 1989:16	Kostnadsutveckling och konkurrens i banksektorn

SOU 1991:2	Finansiell tillsyn
SOU 1991:89	Försäkringsrörelse i förändring 1
SOU 1992:30	Kreditförsäkring Några aktuella problem
SOU 1993:59	Ny marknadsföringslag
SOU 1993:108	Försäkringsrörelse i förändring 2
SOU 1995:33	Ersättning för ideell skada vid personskada
SOU 1995:44	Aktiebolagets organisation

Lagrådsremisser

Regeringens lagrådsremiss om Års- och koncernredovisning Del I och Del IV
 Regeringens lagrådsremiss om Insättningsgaranti

Propositioner

prop. 1914:50	med förslag till lag om ändrad lydelse av lagen om försäkringsrörelse den 24 juli 1903
prop. 1948:50	med förslag till lag om försäkringsrörelse m.m.
prop. 1950:94	med förslag till lag om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket
prop. 1950:220	med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse
prop. 1961:171	med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse
prop. 1965:48	med förslag till lag angående ändring i lagen den 9 juni 1950 (nr 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket, m.m.
prop. 1973:93	med förslag till lag om konvertibla skuldebrev m.m.
prop. 1975/76:31	om ändrade beskattningsregler för pensionsförsäkringar m.m.
prop. 1975/76:81	med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, m.m.
prop. 1975/76:209	om ändring i regeringsformen
prop. 1979/80:9	om konsumentförsäkringslag, m.m.
prop. 1981/82:180	om försäkringsrörelselag, m.m.
prop. 1983/84:184	om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385) m.m.
prop. 1984/85:77	om koncession för försäkringsrörelse
prop. 1986/87:12	om ny banklagstiftning
prop. 1988/89:89	om ändrade betalningsvillkor för vissa statliga bostadslån, m.m.
prop. 1989/90:34	om ändringar i försäkringsrörelselagen, m.m.

- prop. 1990/91:177 om sammanslagning av bankinspektionen och försäkringsinspektionen, m.m.
- prop. 1991/92:83 om ny konsumentkreditlag
- prop. 1992/93:56 Ny konkurrenslagstiftning
- prop. 1992/93:89 om ändrad lagstiftning för banker och andra kreditinstitut med anledning av EES-avtalet, m.m.
- prop. 1992/93:187 om individuellt pensionssparande
- prop. 1992/93:257 om ändrad lagstiftning för försäkringsverksamhet med anledning av EES-avtalet
- prop. 1993/94:85 Vissa skattefrågor rörande livförsäkring
- prop. 1994/95:17 Oskäligen avtalsvillkor m.m. Införlivande med svensk rätt av EG:s direktiv om oskäligen avtalsvillkor i konsumentförhållanden
- prop. 1994/95:100 Förslag till statsbudget för budgetåret 1995/96
- prop. 1994/95:113 Ändring av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-avtalet): System för garanti av insättningar
- prop. 1994/95:123 Ny marknadsföringslag
- prop. 1994/95:184 Genomförande av EG:s tredje skade- respektive livförsäkringsdirektiv

Riksdagsmotioner

- 1992/93:N252 Pensionssparande

Utskottsbetänkanden

- KU 1974:60 med anledning av en motion om förbud mot retroaktiv lagstiftning
- 1992/93:LU16 Den svenska försäkringsavtalsrättens anpassning till EG:s regelverk m.m.
- 1994/95:NU7 Införlivande i EES-avtalet av direktiv om insättningsgaranti
- 1994/95:NU24 Genomförande av EG:s tredje skade- respektive livförsäkringsdirektiv

Nytt juridiskt arkiv II

- NJA II 1904 1. Den nya försäkringslagstiftningen
- NJA II 1915 3. Ändringar i försäkringslagstiftningen
- NJA II 1918 1. Lag om försäkringsrörelse
- NJA II 1927 11. Lagstiftning om försäkringsavtal
- NJA II 1929 6. Lagstiftning om trafikförsäkring å motorfordon

Rättsfall

Marknadsdomstolens avgörande 1980:10
Marknadsdomstolens avgörande 1985:23
RÅ 1990 ref. 106
EG-domstolens dom den 17 maj 1990, C-262/88 (Barber case)
EG-domstolens dom den 28 september 1994, C-200/91 (Coloroll case)

Offentligt tryck i andra länder

Danmark

Folketingstidende 1980-81, Lovforslag nr. L 59
Lovforslag nr. L 63 Folketinget 1992-93
Lovforslag nr. L 117 Folketinget 1993-94
Karnovs lovsamling, bind 5, trettende udgave 1993

Finland

prop. 1979 rd. nr 179	förslag till ny lag om försäkringsbolag och till lag angående ändring av lagen om försäkringsavtal
prop. 1994 rd. nr 330	med förslag till ändring av lagstiftningen om finländska försäkringsbolag och försäkringsmäklare

Norge

NOU 1983:52	Forsikring i Norge
Ot.prp. nr. 42 (1986-87)	Om lov om forsikringsvirksomhet
Ot.prp. nr. 42 (1989-90)	Om lov om endringer i finansinstitusjonsloven 1988 (lov 10 juni 1988 nr 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner) og i visse andre lover - OMDANNELSE AV FINANSINSTITUSJONER MV
Ot.prp. nr. 77 (1993-94)	Om lov om endringer i lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet mv. (endringer i forbindelse med tilpasninger til Tilleggsavtalen til EØS-avtalen mv.)

Statens offentliga utredningar 1995

Kronologisk förteckning

1. Ett renodlat näringsförbud. N.
 2. Arbetsföretag – En ny möjlighet för arbetslösa. A.
 3. Grön diesel – miljö- och hälsorisker. Fi.
 4. Långtidsutredningen 1995. Fi.
 5. Vårdens svåra val.
Slutbetänkande av Prioriteringsutredningen. S.
 6. Muskövarvets framtid. Fö.
 7. Obligatoriska arbetsplatskontakter för arbetslösa. A.
 8. Pensionsrättigheter och bodelning. Ju.
 9. Fullt ekonomiskt arbetsgivaransvar. Fi.
 10. Översyn av skattebrottslagen. Fi.
 11. Nya konsumentregler. Ju.
 12. Mervärdesskatt – Nya tidpunkter för redovisning och betalning. Fi.
 13. Analys av Försvarsmaktens ekonomi. Fö.
 14. Ny Elmarknad + Bilagedel. N.
 15. Könshandeln. S.
 16. Socialt arbete mot prostitutionen i Sverige. S.
 17. Homosexuell prostitution. S.
 18. Konst i offentlig miljö. Ku.
 19. Ett säkrare samhälle. Fö.
 20. Utan el stannar Sverige. Fö.
 21. Staden på vatten utan vatten. Fö.
 22. Radioaktiva ämnen slår ut jordbruk i Skåne. Fö.
 23. Brist på elektronikkomponenter. Fö.
 24. Gasmoln lamslår Uppsala. Fö.
 25. Samordnad och integrerad tågtrafik på Arlandabanan och i Mälardalsregionen. K.
 26. Underhållsbidrag och bidragsförskott, Del A och Del B. S.
 27. Regional framtid + bilagor. C.
 28. Lagen om vissa internationella sanktioner – en översyn. UD.
 29. Civilt bruk av försvarets resurser – regelverken, erfarenheter, helikoptrar. Fö.
 30. Alkylat och Miljöklassning av bensin. M.
 31. Ett vidareutvecklat miljöklasssystem i EU. M.
 32. IT och verksamhetsförnyelse inom rättsväsendet.
Förslag till nya samverkansformer. Ju.
 33. Ersättning för ideell skada vid personskada. Ju.
 34. Kompetens för strukturomvandling. A.
 35. Avgifter inom handikappområdet. S.
 36. Förmåner och sanktioner - en samlad redovisning. Fi.
 37. Vårt dagliga blad - stöd till svensk dagspress. Ku.
 38. Yrkehögskolan - Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning. U.
 39. Some reflections on Swedish Labour Market Policy. A.
Några utländska forskares syn på svensk arbetsmarknadspolitik. A.
 40. Älvsäkerhet. K.
 41. Allmän behörighet för högskolestudier. U.
 42. Framtidsanpassad Gotlandstrafik. K.
 43. Sambandet Redovisning – Beskattning. Ju.
 44. Aktiebolagets organisation. Ju.
 45. Grundvattenskydd. M.
 46. Effektivare styrning och rättssäkerhet i asylprocessen. A.
 47. Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen. Ju.
 48. EG-anpassade körkortregler. K.
 49. Prognoser över statens inkomster och utgifter. Fi.
 50. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 1995. M.
 51. Elförsörjning i ofred. N.
 52. Godtrosförvärv av stöldgods? Ju.
 53. Samverkan för fred. Den rättsliga regleringen. Fö.
 54. Fastighetsbildning – en gemensam uppgift för stat och kommun. M.
 55. Ett samlat verksamhetsansvar för asylärenden. A.
 56. Förmåner och sanktioner – utgifter för administration. Fi.
 57. Förslag om ett internationellt flygsäkerhetsuniversitet i Norrköping-Linköping. U.
 58. Kompetens och kunskapsutveckling – om yrkesroller och arbetsfält inom socialtjänsten. S.
 59. Ohälsöförsäkring och samhällsekonomi – olika aspekter på modeller, finansiering och incitament. S.
 60. Kvinnofrid. Del A+B. S.
 61. Myndighetsutövning vid medborgarkontor. C.
 62. Ett renat Skåne. M.
 63. Översyn av skattereglerna för stiftelser och ideella föreningar. Fi.
 64. Klimatförändringar i trafikpolitiken. K.
 65. Näringslivets tvistlösning. Ju.
 66. Polisens användning av övervakningskameror vid förundersökning. Ju.
 67. Naturgrusskatt, m.m. Fi.
 68. IT-kommissionens arbetsprogram 1995-96. SB.
 69. Betaltjänster. Fi.
 70. Allmänna kommunikationer – för alla? K.
 71. Behörighet och Urval. Förslag till nya regler för antagning till Universitet och högskolor. U.
 72. Svenska insatser för internationell katastrof- och flyktinghjälp. Kartläggning, analys och förslag. Fö.
 73. Ett aktiebolag för service till universitet och högskolor m.m. U.
 74. Lägenhetsdata. Fi.
 75. Svensk flyktingpolitik i globalt perspektiv. A.
 76. Arbete till invandrare. A.
-

Statens offentliga utredningar 1995

Kronologisk förteckning

77. Röster om EU:s regeringskonferens
– hearing med organisationsföreträdare, debattörer
och forskare. UD.
78. Den svenska rymdverksamheten. N.
79. Vårdnad, boende och umgänge. JU.
80. EU om regeringskonferensen 1996
– institutionernas rapporter
– synpunkter i övriga medlemsländer. UD.
81. Ny rättshjälpslag och andra bestämmelser om
rättsligt bistånd. Ju.
82. Finansieringslösningar för Göteborgs- och
Dennisöverenskommelserna. K.
83. EU-kandidater – 12 länder som kan bli EU:s
nya medlemmar. UD.
84. Kulturpolitikens inriktning. Ku.
84. Kulturpolitikens inriktning – i korthet. Ku.
85. Tjugo års kulturpolitik 1974-1994. Ku.
86. Dokumentation och socialtjänstregister. S.
87. Försäkringsrörelse i förändring 3. Fi.

Statens offentliga utredningar 1995

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

IT-kommissionens arbetsprogram 1995-96. [68]

Justitiedepartementet

Pensionsrättigheter och bodelning. [8]
Nya konsumentregler. [11]
IT och verksamhetsförnyelse inom rättsväsendet.
Förslag till nya samverkansformer. [32]
Ersättning för ideell skada vid personskada. [33]
Sambandet Redovisning – Beskattning. [43]
Aktiebolagets organisation. [44]
Tvängsmedel enligt 27 och 28 kap. RB
samt polislagen. [47]
Godtrosförvärv av stöldgods? [52]
Näringslivets tvistlösning. [65]
Polisens användning av övervakningskameror vid
förundersökning. [66]
Vårdnad, boende och umgänge.[79]
Ny rättshjälpslag och andra bestämmelser om
rättsligt bistånd. [81]

Utrikesdepartementet

Lagen om vissa internationella sanktioner
– en översyn. [28]
Röster om EU:s regeringskonferens
– hearing med organisationsföreträdare, debattörer
och forskare. [77]
EU om regeringskonferensen 1996
– institutionernas rapporter
– synpunkter i övriga medlemsländer. [80]
EU-kandidater – 12 länder som kan bli EU:s
nya medlemmar. [83]

Försvarsdepartementet

Muskövarvets framtid. [6]
Analys av Försvarsmaktens ekonomi. [13]
Ett säkrare samhälle. [19]
Utan el stannar Sverige. [20]
Staden på vatten utan vatten. [21]
Radioaktiva ämnen slår ut jordbruk i Skåne. [22]
Brist på elektronikkomponenter. [23]
Gasmoln lamslår Uppsala. [24]
Civilt bruk av försvarets resurser –
regelverken, erfarenheter, helikoptrar. [29]
Samverkan för fred. Den rättsliga regleringen. [53]
Svenska insatser för internationell katastrof- och
flyktinghjälp. Kartläggning, analys och förslag. [72]

Socialdepartementet

Vårdens svåra val.
Slutbetänkande av Prioriteringsutredningen. [5]
Könshandeln. [15]
Socialt arbete mot prostitutionen i Sverige. [16]
Homosexuell prostitution. [17]
Underhållsbidrag och bidragsförskott,
Del A och Del B. [26]
Avgifter inom handikappområdet. [35]
Kompetens och kunskapsutveckling – om yrkes-
roller och arbetsfält inom socialtjänsten. [58]
Ohälsoförsäkring och samhällsekonomi
– olika aspekter på modeller, finansiering
och incitament. [59]
Kvinnofrid. Del A+B. [60]
Dokumentation och socialtjänstregister. [86]

Kommunikationsdepartementet

Samordnad och integrerad tågtrafik på
Arlandabanan och i Mälardalsregionen. [25]
Älvsäkerhet. [40]
Framtidsanpassad Gotlandstrafik. [42]
EG-anpassade körkortsregler. [48]
Klimatförändringar i trafikpolitiken. [64]
Allmänna kommunikationer – för alla? [70]
Finansieringslösningar för Göteborgs- och
Dennisöverenskommelserna. [82]

Finansdepartementet

Grön diesel – miljö- och hälsorisker. [3]
Långtidsutredningen 1995. [4]
Fullt ekonomiskt arbetsgivaransvar. [9]
Översyn av skattebrottslagen. [10]
Mervärdesskatt – Nya tidpunkter för
redovisning och betalning. [12]
Förmåner och sanktioner – en samlad redovisning. [36]
Prognoser över statens inkomster och utgifter. [49]
Förmåner och sanktioner
– utgifter för administration. [56]
Översyn av skattereglerna för stiftelser och ideella
föreningar. [63]
Naturgrusskatt, m.m. [67]
Betaltjänster. [69]
Lägenhetsdata. [74]
Försäkringsrörelse i förändring 3. [87]

Statens offentliga utredningar 1995

Systematisk förteckning

Utbildningsdepartementet

Yrkehögskolan - Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning. [38]
Allmän behörighet för högskolestudier. [41]
Förslag om ett internationellt flygsäkerhetsuniversitet i Norrköping-Linköping. [57]
Behörighet och Urval. Förslag till nya regler för antagning till Universitet och högskolor. [71]
Ett aktiebolag för service till universitet och högskolor m.m. [73]

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsföretag - En ny möjlighet för arbetslösa. [2]
Obligatoriska arbetsplatskontakter för arbetslösa. [7]
Kompetens för strukturomvandling. [34]
Some reflections on Swedish Labour Market Policy. [39]
Några utländska forskares syn på svensk arbetsmarknadspolitik. [39]
Effektivare styrning och rättssäkerhet i asylprocessen. [46]
Ett samlat verksamhetsansvar för asylärenden. [55]
Svensk flyktingpolitik i globalt perspektiv. [75]
Arbete till invandrare. [76]

Kulturdepartementet

Konst i offentlig miljö. [18]
Vårt dagliga blad - Stöd till svensk dagspress. [37]
Kulturpolitikens inriktning. [84]
Kulturpolitikens inriktning - i korthet. [84]
Tjugo års kulturpolitik 1974-1994. [85]

Näringsdepartementet

Ett renodlat näringsförbud. [1]
Ny Elmarknad + Bilagedel. [14]
Elförsörjning i ofred. [51]
Den svenska Rymdverksamheten. [78]

Civildepartementet

Regional framtid + bilagor. [27]
Myndighetsutövning vid medborgarkontor. [61]

Miljödepartementet

Alkylat och Miljöklassning av bensin. [30]
Ett vidareutvecklat miljöklasssystem i EU. [31]
Grundvattenskydd. [45]
Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 1995. [50]
Fastighetsbildning - en gemensam uppgift för stat och kommun. [54]
Ett renat Skåne. [62]